

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapittel: 3100

Innhold

Del I	Hovedinnledning	9	Del II	Nærmere om budsjettforslaget	45
1	Innledning	11	9	Budsjettforslaget	47
2	Kvalitetssikring og kontroll av tilskuddsmidlene	16	Programområde 02	Utenriksforvaltning	47
3	Tabelloversikter over budsjettforslaget	19	<i>Programkategori 02.00</i>		
4	Generelle merknader til budsjettforslaget	22	<i>Administrasjon av utenriksstjenesten</i>	47	
5	Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»	24	Kap. 100 Utenriksdepartementet	50	
6	Årsoversikt for Utenriksdepartementet	26	Kap. 3100 Utenriksdepartementet	54	
7	Programområde 02 Utenriksforvaltning	27	Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	55	
7.1	Satsing i nordområdene	27	Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	55	
7.2	Fremme norsk sikkerhet	28	<i>Programkategori 02.10</i>		
7.3	Kontroll med utførsel av strategiske varer, tjenester og teknologi – eksportkontroll	30	<i>Utenriksformål</i>	57	
7.4	Sikre økonomi og samfunnsinteresser i en globalisert verden .	31	Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	57	
7.5	Rettferdig global styring	33	Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner	60	
7.6	Norgesfremme, omdømme og kultur	34	Kap. 117 EØS- finansieringsordningene	84	
7.7	Konsulær bistand og utlendingsfeltet	34	Kap. 118 Nordområdetiltak mv.	96	
8	Programområde 03 Internasjonal bistand	36	Programområde 03	Internasjonal bistand	105
8.1	Mer rettferdig fordeling og demokrati	37	<i>Programkategori 03.00</i>		
8.2	Klima og miljø	37	<i>Administrasjon av utviklingshjelpen</i>	105	
8.3	Energi for alle	38	Kap. 140 Utenriksdepartementets - administrasjon av utviklingshjelpen	106	
8.4	Kvinner og likestilling	39	Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	106	
8.5	Sårbare stater, konflikt og utvikling	39	Kap. 144 Fredskorpset	107	
8.6	Global helse med vekt på å styrke kvinners og barns rettigheter og helse	40	<i>Programkategori 03.10 Bilateral bistand</i>	108	
8.7	Utdanning	40	Kap. 150 Bistand til Afrika	109	
8.8	FN, humanitær bistand og menneskerettigheter	41	Kap. 151 Bistand til Asia	126	
8.9	Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2011	41	Kap. 152 Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	135	
			Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika	138	
			<i>Programkategori 03.20 Globale ordninger</i>	142	
			Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling	143	
			Kap. 161 Næringsutvikling	150	
			Kap. 162 Overgangsbistand (gap)	153	
			Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	155	
			Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati	164	

Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	174	12.2.7	UDs stipendordning for videreutdanning	305
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	180	12.2.8	Seniorpolitikk i utenriktjenesten	305
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	194	12.2.9	Motvirke trakassering	305
Kap. 168	Kvinner og likestilling	195	12.2.10	Norad	305
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ ..	198	12.2.11	Fredskorpset	307
 <i>Programkategori 03.30</i>			13 Klima- og miljøtiltak innenfor Utenriksdepartementets ansvarsområde		
	<i>Multilateral bistand</i>	208			309
Kap. 170	FN-organisasjoner mv.	210	Forslag		323
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner ..	237	Vedlegg 1		
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	249	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse		331
Del III	Spesielle tema	253	Vedlegg 2		
10	Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskap, aktivitet og nærvær	255	Bilateral bistand i 2011		336
11	Rapport om samstemt politikk for utvikling 2012	266	Vedlegg 3		
12	Likestilling	291	Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser		341
12.1	Kvinnens rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken ..	291	Vedlegg 4		
12.1.1	Mål og virkemidler	291	Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser		342
12.1.2	Finansiering av kvinner og likestilling	298	Vedlegg 5		
12.1.3	EØS-midlene	299	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner		343
12.2	Likestilling og ikke-diskriminering internt i utenriktjenesten	299	Vedlegg 6		
12.2.1	Overordnede mål	299	Bilateral bistand fordelt på sektorer		344
12.2.2	Lønns- og stillingsnivåer	299	Vedlegg 7		
12.2.3	Permisjoner/Fravær	302	Bistand som andel av BNI i OECD/ DAC-land 2011		345
12.2.4	Ansettelsesforhold	303			
12.2.5	Tiltak – etnisitet og nedsatt funksjonsevne	304			
12.2.6	Kompetanseutvikling/ lederutvikling etc.	304			

Oversikt over bokser

Boks 9.1	FNs konferanse for bærekraftig utvikling – «Rio+20»	183	Boks 11.3	Byenes problemer	275
Boks 9.2	Sentrale risikoer og risikoreducerende tiltak	193	Boks 11.4	Liberia	276
Boks 11.1	Norske politiske føringer	270	Boks 11.5	Sør Sudan	276
Boks 11.2	Bugoye-kraftverket, Uganda	272			

Figuroversikt

Figur 8.1	De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand	43	Vedlegg 3		
Figur 9.1	Norske bidrag under EØS-finansieringsordningene	85	Figur 3.1	Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2011	341
Figur 9.2	EØS-finansieringsordningen 2009-2014 fordelt på sektorer	90	Vedlegg 4		
Figur 9.3	Den norske finansieringsordningen 2009-2014 fordelt på sektorer	90	Figur 4.1	Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2011....	342
Vedlegg 2			Vedlegg 5		
Figur 2.1	Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2011	336	Figur 5.1	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2011	343
Figur 2.2	Bilateral bistand til største mottakerland i Asia etter kapittel og post, 2011	337	Vedlegg 6		
Figur 2.3	Bilateral bistand til Midtøsten etter kapittel og post, 2011	338	Figur 6.1	Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2011 .	344
Figur 2.4	Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2011	339			
Figur 2.5	Bilateral bistand til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2011	340			

Tabelloversikt

Tabell 8.1	Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2008-2011	42	Tabell 9.1	Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika	110
Tabell 8.2	Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2008-2011	42	Tabell 9.2	Fakta om utviklingsbankene	238
Tabell 8.3	Bistand fordelt på type avtalepartner, 2008-2011	43	Tabell 10.1	Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing	255
Tabell 8.4	Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand i 2011, 2008-2011	44	Tabell 12.1	Samlet bilateral bistand kodet med Policy Marker kvinner og likestilling og andel av bilateral bistand, 2006-2011	298
Tabell 8.5	Norske frivillige organisasjoner; De seks største mottakerne av norsk bistand i 2011, 2008-2011	44	Vedlegg 1		
			Tabell 1.1	Tusenårsmålene og status for måloppnåelse	334

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 100–172

Inntektskapitler: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 14. september 2012,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Hovedinnledning

1 Innledning

Regjeringen vil føre en utenrikspolitikk som fremmer norske interesser, norsk sikkerhet, økonomi og velferd. Vi har fokus på områder der Norge har forutsetninger for å utgjøre en forskjell. Respekt for folkeretten, demokrati, grunnleggende menneskerettigheter, rettferdig fordeling, likestilling, bærekraftsutvikling, internasjonal solidaritet og fremme av en internasjonal rettsorden ligger til grunn for vår politikk. Ankerfester for vår utenriks- og sikkerhetspolitikk er vår støtte til FN, NATO-medlemskapet og vårt nære forhold til våre nordiske naboer, Europa og EU, blant annet gjennom EØS-avtalen og Schengen-samarbeidet. Hovedlinjene for norsk utenrikspolitikk ligger i St.meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*.

Verden går gjennom en økonomisk omstillingsperiode som er den mest gjennomgripende på tiår. Den internasjonale finanskrisen som startet i 2007/2008, går videre i faser og setter dype spor, spesielt tett på oss – i Europa og i USA. Krisen rammer mennesker og samfunn gjennom voksende arbeidsledighet, redusert velferd og krevende omstillinger. Noen land opplever politisk ustabilitet og innskrenket handlefrihet i innenrikspolitikken, og som en følge av dette, også i utenrikspolitikken. Krisens virkninger endrer grunnlaget for makt, innflytelse og fremme av interesser i en verden i endring. Makt flyttes når nye vekst-drevne økonomier vinner nye markedsandeler, og gjør seg gjeldende med økt styrke i internasjonale organisasjoner og i bilaterale forhold. Finanskrisen har tydeliggjort behovet for en mer rettferdig global styring. Regjeringen vil arbeide for å styrke globale styringsinstrumenter, økonomiske, rettslige og politiske, som kan fremme mer rettferdig maktfordeling, ikke bare mellom land, men også mellom ulike sosiale grupper, uavhengig av landegrensener. Vi opplever mer krevende kår for multilaterale løsninger og handlekraft. Konsekvensene av det endrede økonomiske verdensbildet vil påvirke hvordan regjeringen arbeider med utenrikspolitiske spørsmål.

Norske interesser kan best ivaretas dersom vi prioriterer våre nærområder. Derfor er nordområdene regjeringens viktigste strategiske satsings-

område i utenrikspolitikken, slik dette er nedfelt i de to regjeringserklæringene Soria Moria I og Soria Moria II. *Regjeringens nordområdestrategi* fra 2006 og dokumentet *Nye byggesteiner i nord* fra 2009 var grunnlaget for at regjeringen i november 2011 la frem sin første melding om nordområdene til Stortinget: Meld. St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler*. Meldingen gir en helhetlig gjennomgang av regjeringens nordområdepolitikk, og redegjør for visjoner, mål og virkemidler. Den gir en overordnet retning og en rekke strategiske prioriteringer for regjeringens satsing på nordområdene i årene fremover. En viktig del av vår nordområdepolitikk er det internasjonale samarbeidet, særlig i Barentsrådet, hvor vi har formannskapet til høsten 2013, og samarbeidet i Arktisk råd. Gjennom beslutningen om å legge Arktisk råds sekretariat til Tromsø, har regjeringen bidratt til å styrke byens internasjonale kompetansemiljøer og dens arktiske profil ytterligere.

Avgrensningsavtalen mellom Norge og Russland trådte i kraft 7. juli 2011. Avtalen er en milepæl i det norsk-russiske forholdet, og legger til rette for eventuelt nytt grenseoverskridende samarbeid innenfor petroleumssektoren. Videreutvikling av forholdet til Russland vil forbli en hovedprioritet. Ivaretagelse av felles interesser i nord kan bare løses gjennom russisk medvirkning og engasjement. Vår Russlandspolitikk skal være preget av samarbeid, konsistens og fasthet. Energi-, miljø- og fiskerisamarbeid vil stå sentralt, i tillegg til utdannings- og forskningssamarbeid og folk-til-folk kontakt. Videre vil vi bidra til styrking av rettsstat, menneskerettigheter, sivilt samfunn og en fri presse.

Vårt NATO-medlemskap og transatlantiske samarbeid trykker vår sikkerhet. Med den meget krevende økonomiske situasjonen i Europa er det nødvendig med et enda tettere samarbeid i NATO for å unngå en svekket allianse. NATOs nye strategiske konsept vektlegger oppmerksomhet om alliansens nærområder, i tillegg til at alliansen skal være med på å ta et internasjonalt sikkerhetsansvar. Dette er i tråd med regjeringens holdning. Vi vil bidra til at NATO er relevant i en ny tid. Regje-

ringen vil fortsette arbeidet med tettere samarbeid med de nordiske landene om sikkerhetspolitikken. Global nedrustning bidrar til en tryggere verden. Derfor er arbeidet for en verden uten kjernevåpen, konvensjonelle nedrustningsavtaler og ikke-spredning, helt sentralt for regjeringen. Regjeringen vil særlig arbeide for å gi de humanitære konsekvenser ved bruk av kjernevåpen større oppmerksomhet. Vi vil fortsette vårt sterke engasjement for humanitær nedrustning. Vi vil følge opp minekonvensjonen og konvensjonen om klaseammunisjon. Arbeid mot væpnet vold gis fortsatt tyngde, og regjeringen vil fortsette arbeidet med en internasjonal avtale som regulerer våpenhandel.

I europapolitikken vil regjeringen ivareta norske interesser og bidra til gjennomslag for norske syn. Dette vil vi gjøre både overfor EU og overfor hvert enkelt medlemsland. EØS-avtalen utgjør den sentrale byggesteinen i vår kontakt med EU. Gjennom EØS-finansieringsordningene bidrar vi til sosial og økonomisk utvikling, hovedsakelig i de sentraleuropeiske landene. Dette er i deres og vår egen interesse. EØS-finansieringsordningene styrker samarbeidet med disse landene på en rekke områder, og regjeringen vil fortsatt prioritere områder som er relevante både for Norge og for mottakerlandene.

Gjennom vår deltakelse i ISAF-operasjonen i Afghanistan og andre operasjoner tar Norge et internasjonalt ansvar for fred og sikkerhet. Regjeringen vil fortsatt prioritere deltakelse i internasjonale operasjoner under FN-mandat. Afghanistan er fortsatt vårt viktigste internasjonale militære engasjement. Samtidig arbeider vi med våre allierte i Afghanistan for å overføre sikkerhetsansvaret til afghanske myndigheter innen utgangen av 2014, i tråd med enigheten mellom Afghanistan, NATO og det øvrige internasjonale samfunn. Norges militære engasjement er innrettet for å bidra til en slik overføring. Vi vil også etter 2014 fortsette vårt betydelige sivile arbeid i landet for å bidra til Afghanistans egen utvikling. På bakgrunn av Stortingets anmodning, vil regjeringen inkludere en vurdering i Stortingsmeldingen om eksport av forsvarsmateriell, om risikovurderingene er robuste nok og om praksis er streng nok når det gjelder eksport til autoritære regimer. Regimer som pr. definisjon kan bli ustabile og der det foreligger fare for at utstyr kan benyttes til intern undertrykking eller menneskerettighetsbrudd.

FN er den internasjonale organisasjon med størst legitimitet. FN-paktens grunnleggende demokratiske verdier utgjør et fundament i det

norske samfunn. Regjeringen vil bidra til et sterkt og effektivt FN. Bare slik kan verdensorganisasjonen møte framtidens krav. Med en egen melding til Stortinget om norsk FN-politikk redegjør regjeringen for hvordan FN bidrar til å ivareta globale og samtidig norske interesser. Regjeringen vil derfor fortsette sitt bidrag til styrking og effektivisering av FN. Norge har lenge vært blant de fem største givne til FN-systemet. Regjeringen opprettholder et høyt støttenivå i 2013.

Regjeringen vil arbeide for at FN settes bedre i stand til å håndtere internasjonale oppgaver. De siste årene er FNs humanitære innsats blitt styrket, blant annet gjennom opprettelsen av FNs nødhjelpsfond. Regjeringen vil arbeide for at FNs humanitære innsats styrkes ytterligere. Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 og arbeid mot seksualisert vold er prioriterte saker der regjeringen vil arbeide i FNs organisasjoner og med andre land for å sikre videre oppfølging. Med UNWomen er FNs nye likestillingsstruktur på plass. Regjeringen arbeider for at UNWomen blir en sterk organisasjon for likestilling.

FN er den viktigste internasjonale fredsorganisasjonen. Derfor vil vi ha tett kontakt med FN knyttet til vår egen politikk for fred og forsoning. Regjeringen vil fortsette sin engasjementspolitikk, og vi skal være rede til å bistå parter som ønsker vår hjelp for å skape fredelige løsninger på konflikter.

FNs tusenårsmål vil fortsatt være en ledetråd i regjeringens politikk for utvikling. Norge har tatt et spesielt ansvar for å nå tusenårsmål 4 og 5, og gjennom den internasjonale vaksinealliansen GAVI dobler vi det årlige norske bidraget til 1 mrd. kroner ved gradvis opptrapping frem mot 2015. Norge bidrar dermed til at 250 millioner barn blir vaksinert i perioden 2011-2015. Regjeringen øker satsingen på mødrehelse og familieplanlegging. Dette inkluderer tilgang til prevensjon, styrker kvinners valgmuligheter og bedrer muligheten for tryggere fødsler.

Regjeringens overordnede, internasjonale mål er respekt for menneskerettighetene. I internasjonale organisasjoner så vel som i tosidig kontakt med andre land påtaler vi brudd på menneskerettighetene, følger opp internasjonalt regelverk og drøfter utviklingen. Vi vil prioritere støtte til menneskerettighetsforsvarere, ytringsfrihet og journalisters situasjon, kampen mot dødsstraff og tortur og alle former for diskriminering. Regjeringen vil også støtte opp om demokratier og støtte demokratisk utvikling av land. Den arabiske våren har vist at bred mobilisering mot autoritære styrer kan fremme demokrati og en mer rettferdig fordeling.

Regjeringen vil i 2013 ytterligere styrke det målrettede arbeidet for å bistå og fremme norsk næringsliv i utlandet. Dette er spesielt viktig i en finanskriser og nødvendig for å sikre norske arbeidsplasser og støtte opp om sentrale utenrikspolitiske målsettinger. Vi vil blant annet styrke bilaterale forbindelser, fremme utvikling og styrke næringslivets samfunnsansvar. En regelverksbasert, internasjonal økonomisk orden slik den forvaltes gjennom Verdens handelsorganisasjon WTO, er i Norges interesse. Regjeringen vil fortsette sitt aktive arbeid for å videreutvikle det globale handelsregimet, til beste både for norsk økonomi og økonomisk vekst i utviklingsland.

Vi vil fortsette det langsiktige virket for å fremme norsk kunst og kultur. Dette er en del av regjeringens kulturloft.

Regjeringens overordnede mål for utviklingspolitikken er fattigdomsbekjempelse og rettferdig fordeling. Regjeringen vil styrke innsatsen i utviklingspolitikken som skissert i St. meld. nr. 13 og Innst. S. nr. 269 (2008-2009) Om klima, konflikt og kapital. Varig fremgang i kampen mot fattigdom krever økonomisk vekst i utviklingsland og rettferdig fordeling, mellom land og innad i land. Mange utviklingsland har oppnådd betydelig økonomisk vekst siden årtusenskiftet, og flere er oppgradert til mellominntektsland. Dette har ikke nødvendigvis gitt merkbar nedgang i andelen fattige. I mange land er inntekter og muligheter svært skjevt fordelt. Regjeringen ønsker å fokusere mer på betydningen av rettferdig fordeling i utviklingspolitikken.

Uten en omlegging av den globale økonomien vil fortsatt global vekst medføre miljøforringelse, som i neste omgang vil hindre utvikling. Ensidig satsing på økonomisk vekst uten å ta hensyn til naturens rammer vil svekke naturgrunnlaget og dermed også forutsetningene for fremtidig utvikling. Klimaendringer fører til at miljøødeleggelser skjer enda raskere. Vi må derfor komme til en global enighet som fremmer utviklingslandenes rett til utvikling og vekst, samtidig som verdens samlede utslipp av klimagasser må begrenses for å unngå menneskeskapt klimaendringer. En grønnere global økonomi er nødvendig. Regjeringen vil derfor fortsatt øke andelen av utviklingsbudsjettet som går til klima- og miljøtiltak.

Klima- og skogprosjektet er en strategisk innsats for å bremse klimaendringene siden skog er en ressurs av stor global, nasjonal og lokal verdi. Et viktig rammevilkår for satsingen er at kampen mot klimagassutslipp fra avskoging er uløselig knyttet til fattigdomsbekjempelse og bærekraftig økonomisk utvikling. Klimaendringene rammer

de fattigste hardest. Det vil på lang sikt være umulig å oppnå varige globale reduksjoner i utslipp fra avskoging uten å sørge for bærekraftig økonomisk utvikling for dem som bor i og rundt skogen. Av stor betydning for langsiktige resultater av skogsatsingen, og for utviklingslandenes eventuelle støtte til å inkludere skog i et nytt klimaregime, er eksistensen av finansieringsmekanismer, kompensasjon for bevaring av økosystemtjenester, avklaring av bruks- og eiendomsrettigheter og retten til skogens karbon, samt produktiviteten i omkringliggende landbruk.

I budsjettet for 2013 vil regjeringen betydelig styrke utviklingslands tilgang på fornybar energi, både gjennom tilskudd og gjennom Norfund. Regjeringen vil bidra til lavutslippsutvikling med særlig vekt på fornybar energi og bærekraftig forvaltning av naturressurser. Tilgangen på strøm er svært begrenset i de fleste afrikanske land. Dette er med på å begrense den sosiale og økonomiske utviklingen. Energertilgang har en positiv effekt på alle tusenårsmålene. Regjeringen vil styrke innsatsen for at utviklingssamarbeidet også utløser kommersielle investeringer i energisektoren. Å bedre utviklingslandenes tilgang til ren energi krever investeringer i en størrelsesorden som ikke gjør det realistisk å basere seg på bistand alene.

Fattige land har bidratt minimalt til klimaendringene, men det er fattige land og folk som rammes hardest av endringene. Regjeringen foreslår en økt satsing på klimatilpasning, med vekt på klimarobust landbruk i Afrika og forebygging av naturkatastrofer i 2013. Et klimarobust landbruk er avgjørende for å sikre økt matproduksjon i en verden med mer ekstremvær og et endret klima. God beredskap og forebygging av naturkatastrofer redder liv. Regjeringen vil fortsette arbeidet med integrering av klimahensyn og klimasikring i utviklingssamarbeidet.

Maktforholdene i verden er i rask endring. Framveksten av Brasil, India, Indonesia, Russland, Sør-Afrika og Kina har grunnleggende endret det globale maktbildet. Flere andre land, som Mexico, Vietnam, Tyrkia og Thailand, er i økende grad økonomiske og politiske aktører av betydning. Disse landene har voksende og målrettede internasjonale ambisjoner og interesser. Dette har innvirkning på Norges rolle i verden, også på norsk utviklingspolitikk. Norge skal søke nye allianser og samarbeid, og samtidig konsentrere innsatsen der vår kunnskap og erfaring er etterspurt og har ringvirkninger.

De fleste konflikter i dag utspiller seg mellom og innen svake stater. Konflikter hindrer demokratisk,

økonomisk og sosial utvikling. Mange konfliktområder preges av flyktninger og internt fordrevne som i stor grad må basere sin eksistens på nødhjelp. Land i konflikt har 50 prosent høyere spedbarnsdødelighet, 15 prosent høyere andel underernærte og 20 prosent høyere andel som ikke kan lese og skrive, enn fattige land som ikke befinner seg i konflikt. I tillegg til de menneskelige lidelsene har konflikter også enorme økonomiske kostnader som setter de involverte landene langt tilbake. Norge har kunnskap om fred- og forsoningsarbeid. Innsats for å unngå at væpnete konflikter bryter ut og arbeidet med å avslutte eksisterende konflikter, er derfor en sentral dimensjon for regjeringen.

Regjeringen arbeider for mer åpenhet i det globale finanssystemet og for å redusere skatteflykt og annen ulovlig kapitalflyt fra utviklingsland. Mangel på kapital er en viktig begrensning for en bred og bærekraftig utvikling i fattige land. Norsk utviklingspolitikk legger vekt på å påvirke de store pengestrømmene inn og ut av utviklingsland, slik at større ressurser skal være tilgjengelig for utvikling. Andre innsatsområder er økte, utviklingsfremmende investeringer i fattige land, gjeldsslette, prinsipper for ansvarlig lånegiving og mobilisering av nye, innovative finansieringskilder for utvikling. Norge støtter også utbygging av skattesystemer og skatteadministrasjon, slik at utviklingsland blir bedre i stand til å hente inn egne inntekter og mindre avhengige av bistand. Norge er det første landet i verden til å gjennomføre en gjeldsrevisjon etter FNs retningslinjer for ansvarlig långivning. All gjeld fra fattige land til Norge skal gjennomgås.

Kvinnens rettigheter og likestilling er et kjerneområde for norsk utviklingspolitikk. Det er store ulikheter mellom kvinner og menn i tilgang på økonomisk og politisk makt og ressurser, rettigheter og tilgang til tjenester og kontroll over egne liv. Her er innsats for å bedre kvinners helse, tilgang til prevensjon og styrke jenters tilgang til utdanning viktige satsingsområder. Kvinners mulighet, og rett, til å bestemme over egen kropp og seksualitet mangler helt i mange land. Tilgang til gode familieplanleggingstjenester er viktig. Norge er fortsatt pådriver i internasjonale forhandlinger og i å støtte FN og sivilsamfunnsorganisasjoner på dette området. Det er viktig at kvinner trekkes på i all planlegging, beslutning, representasjon og iverksetting nasjonalt og lokalt.

Norge skal fortsette å være en storinvestor i utdanning i utviklingsland. Størsteparten av Norges innsats er rettet mot grunnskoleutdanning. Målet om utdanning for alle er det tusenårsålet hvor man har kommet lengst, men det er fremde-

les store ulikheter og utfordringer. Regjeringen har valgt å satse spesielt på å nå jenter og barn rammet av konflikt og katastrofe. For 2013 vil regjeringen bruke om lag 1,6 mrd. kroner til utdanning, slik at vi følger regjeringens tidligere fastsatte mål.

Finanskrisen, matkrisen og den tiltagende klimakrisen forverrer levekårene for verdens fattige. Det er både vår plikt og i vår interesse å bidra til at verden når tusenårsmålene. Utviklingsbudsjettet er ett av flere verktøy Norge har til rådighet.

Regjeringen vil foreslå for Stortinget å bevilge 30 208,2 mill. kroner til utviklingssamarbeid i 2013. Dette tilsvarer 1 pst. av anslått bruttonasjonalinntekt (BNI) for 2013. Norge vil dermed fortsatt være et av de landene som bevilger mest til utvikling, målt som andel av BNI.

Norge deltar aktivt i det internasjonale arbeidet med å gjøre utviklingssamarbeidet mer effektivt og resultatrettet. Et viktig prinsipp er at samarbeidslandenes strategier og prioriteringer skal være styrende. De landene som tar ledelsen for sin egen utvikling, har hatt størst fremgang i arbeidet med tusenårsmålene.

Som tilhenger av et sterkt FN arbeider Norge for større åpenhet og effektivitet i FN både gjennom deltakelse i styrende organer og med bevilgninger. I budsjettforslaget for 2013 fremmes derfor forslag om omprioriteringer mellom FN-organisasjoner basert på kriteriene fastsatt i FN-meldingen.

De fleste av våre samarbeidsland har svakt utviklede styresett. Mange er sterkt preget av korrupsjon og er utfordrende land å arbeide i. Det krever at Norge sikrer bruken av bistandspengene på best mulig måte. God forvaltning og kontroll er viktig for å oppnå resultater og forebygge og håndtere økonomiske misligheter. Samtidig bidrar vi til å bygge institusjoner som skal fremme åpenhet og rettssikkerhet, og vi støtter sivilsamfunnsorganisasjoner og medias uavhengige rolle.

Forskjellige deler av norsk politikk kan ha ulik virkning på utviklingen i fattige land. I tråd med St.meld. nr. 13 (2008-2009) og Innst. S. nr. 269 (2008-2009), vil regjeringen også i år legge fram en rapport om Samstemt politikk for utvikling for å belyse hvordan norsk politikk bidrar til å fremme eller evt. hemme fattigdomsreduksjon i utviklingsland.

Perspektivet for samstemtrapporten for 2011 var bredt og tok for seg norsk politikks påvirkning av seks globale utfordringer av stor viktighet for fattigdomsreduksjon.

Rapporten for 2012 har et mer avgrenset siktemål. Den søker å belyse hvordan politikk som pri-

mært er utformet for å fremme og regulere norsk næringsliv påvirker økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland. En ser spesielt på hvordan investeringer innen energisektoren påvirkes, fordi norske energibedrifter opererer i mange utviklings-

land, fordi energiforsyning og fremme av fornybare energikilder har høy prioritet i norsk utenriks- og utviklingspolitikk og fordi sektoren dekker områder hvor Norge og norske selskaper har høy kompetanse.

2 Kvalitetssikring og kontroll av tilskuddsmidlene

Bakgrunn

Tilskuddsmidler er et sentralt virkemiddel for å gjennomføre norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Over Utenriksdepartementets budsjettposter utbetales årlig opp mot 30 mrd. kroner til norske og utenlandske tilskuddsmottakere. Regjeringen ønsker i dette kapitlet å vise hvilke kvalitetssikrings- og kontrolltiltak som er iverksatt og under planlegging. Arbeid med forbedring av tilskuddsforvaltningen er en kontinuerlig prosess. Departementets gjennomgang av tilskuddsforvaltningen våren 2012 har vært nyttig, og har ført til økt vektlegging av kvalitetssikring og kontroll i tilskuddsforvaltningen.

Utenriksstasjonen ved departementet og utenriksstasjonene forvalter selv en betydelig del av midlene. Forøvrig er forvaltning av tilskudd delegert til de underliggende etatene Norad og Fredskorpset, særlovsselskapet Norfund, samt til Financial Mechanism Office (FMO) som er administrativt tilknyttet EFTA-sekretariatet i Brussel. Noe forvaltes også av andre departementer og andre forvaltere. Nesten halvparten av bistanden kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner.

Et stort antall saksbehandlere i utenriksstasjonen har tilskuddsforvaltning som en sentral oppgave. Utenriksstasjonen kjennetegnes av høy intern rotasjon og hyppige skifter av arbeidssted mellom ute- og hjemmeapparatet. Alle disse faktorene gjør at det må stilles særlige krav til et godt kvalitetssikringssystem og god intern kontroll.

Et enhetlig forvaltningssystem for utenriksstasjonen og Norad er etablert, med felles håndbøker, maler og skjemaer og et felles IKT-verktøy, PTA, for registrering og oppfølging av økonomiske og avtalefestede forpliktelser for det enkelte tilskudd. I tråd med krav i økonomiregelverket utarbeides ordningsregelverk for den enkelte tilskuddsordning. Her legges det vekt på å tydeliggjøre hvilke konkrete resultater som skal oppnås og hvordan de realistisk kan måles.

En egen *tilskuddsforvaltningsenhet* har et overordnet utviklings- og koordineringsansvar for departementets system for tilskuddsforvaltning. Dette inkluderer også ansvar for å gi brukerstøtte, veiledning og opplæring. Flere av avdelingene har

også egne støttefunksjoner innen tilskuddsforvaltning.

Det legges betydelige ressurser i opplæring av ledere og saksbehandlere som ledd i å sikre effektivitet og kvalitet i forvaltningen. *Utenriksstasjonens kompetansesenter* (UKS) har et omfattende kurstilbud innen tilskuddsforvaltning. Flere av kursene er obligatoriske.

Regjeringens nulltoleranse for økonomiske misligheter forutsetter god kvalitet på forvaltningen og skjerpet oppmerksomhet på å forebygge, avdekke, rapportere om og håndtere økonomiske misligheter. *Sentral kontrollenhet* skal blant annet påse at det foreligger hensiktsmessige og betryggende instruksjoner, systemer og rutiner for utenriksstasjonens økonomistyring, og påse at økonomistyringen utøves i samsvar med gjeldende bestemmelser. Sentral kontrollenhet utgjør den sentrale enheten i departementet for saker hvor det varsles om mistanke om økonomiske misligheter. Mandatet omfatter alle midler på Utenriksdepartementets budsjett. Sentral kontrollenhet rapporterer til Utenriksråden. I tråd med etablert ansvarsdeling, har departementets underliggende etater et selvstendig ansvar for å håndtere saker knyttet til egen tilskuddsforvaltning, samt å rapportere til Sentral kontrollenhet. Norad har etablert et eget varslingssteam som håndterer direktoratets saker knyttet til mistanke om økonomiske misligheter. Det er et mål for regjeringen å være så åpen som mulig om saker håndtert av Sentral kontrollenhet.

Norad har en viktig rolle når det gjelder faglige råd, kvalitetssikring og evaluering innenfor programområde 03 Internasjonal bistand. Norad bistår med rådgivning på hele bistandsbudsjettet blant annet knyttet til juridiske spørsmål, resultat- og risikostyring og økonomiske og finansielle spørsmål. På oppdrag fra departementet foretar Norad jevnlig forvaltningsgjennomganger ved utvalgte utenriksstasjoner som har ansvar for forvaltning av midler over bistandsbudsjettet. Funnene følges opp i medarbeidersamtaler med stasjonssjefene. Erfaringer fra gjennomgangene benyttes også aktivt i videreutviklingen av departementets system for tilskuddsforvaltning.

Gjennomførte kvalitetssikrings- og kontrolltiltak

Tilskuddsforvaltning er en kjerneoppgave for Utenriksdepartementet og også i 2011 har det vært fokus på videre utvikling og forbedring av tilskuddsforvaltningen.

- I 2011 ble rapportfunksjonen i det elektroniske verktøyet PTA betydelig forbedret. Rapporter er nå enkelt tilgjengelige fra intranett for ledere og saksbehandlere som grunnlag for planlegging og styring.
- Det er utarbeidet en metode og et begrepsapparat for risikostyring i Utenriksdepartementet som vil bli videreutviklet for å bedre risikostyring i tilskuddsforvaltningen.
- Gjennom Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS) ble det holdt over tretti kurs på ulike nivåer, for å bidra til kompetansebygging, bevisstgjøring og ansvarliggjøring. I tillegg er det gjennomført regional samling og støttebesøk for noen ambassader.
- Norad gjennomførte i 2011 syv forvaltningsgjennomganger ved ambassader som har bistandsforvaltning. Under forvaltningsgjennomgangene gis ambassadenes ansatte opplæring i forvaltningsspørsmål, inklusive resultat- og risikostyring. Systematisk oppfølging av funnene fra forvaltningsgjennomganger i medarbeidersamtaler med stasjonssjefene bidrar til økt bevissthet om betydning av god forvaltning.
- *Retningslinjer for håndtering av mistanke om økonomiske misligheter* ble oppdatert med virkning fra 18. mars 2011. Retningslinjene er harmonisert med dokumentet «Nulltoleranse for korrupsjon (09.06.10)». Disse dokumentene finnes på www.regjeringen.no og på www.norad.no. Departementet har forbedret regelverk, rutiner og verktøy for å bekjempe økonomiske misligheter. Nulltoleransepolitikken er reflektert i avtaler og instruksjer.
- Ved utgangen av 2011 hadde Sentral kontrollenhet mottatt totalt 299 varsler om økonomiske misligheter, hvorav 147 var avsluttet. 91 saker var nye i 2011 og 52 ble avsluttet det året. Disse tallene omfatter også saker fra Norad, Fredskorpset og Norfund. En oversikt over avsluttede saker publiseres kvartalsvis på www.regjeringen.no. Et uttrykt vedlegg til Prop. 1 S (2012-2013) fremlegges høsten 2012 med utfyllende informasjon om avsluttede saker hvor misligheter er blitt dokumentert.
- I nye avtaler med de største norske bistandsorganisasjonene stilles det krav om at de årlig skal offentliggjøre en beskrivelse av arbeid for å bekjempe økonomiske misligheter i sin virksomhet og en oversikt over eventuelle økonomiske mislighetssaker som er avsluttet.

- Det nordiske nettverket for å bekjempe økonomiske misligheter er styrket som arena for gjensidig informasjonsutveksling, læring og praktisk samarbeid.
- Initiert av Norge ble et internasjonalt nettverk for intern revisjon og kontroll etablert. Norge leder det videre samarbeidet for å styrke multilaterale organisasjoners tilsyn og kontroll.
- Erfaring med feil og mangler i mislighetssaker anvendes for forbedring av departementets tilskuddsforvaltning og i opplæringen.

Planlagte og igangsatte kvalitetssikrings- og kontrolltiltak

Utover de løpende kvalitetssikrings- og kontrolltiltak som er omtalt innledningsvis, vil vi i perioden 2012 og 2013 prioritere følgende tiltak. Formålet er å bygge opp under målsettingene om at utenriktjenestens forvaltning skal utføres effektivt og med riktig kvalitet:

Åpenhet

- For å bidra til økt informasjon og åpenhet om bruken av tilskuddsmidler planlegger departementet å opprette en ny portal på regjeringen.no med oversikt over hvilke land, mottakere og sektorer/formål som mottar tilskudd. En fullstendig oversikt over norsk bistand siden 1960 finnes allerede gjennom statistikkportalen på www.norad.no. Parallelt med dette arbeidet vil informasjonen om departementets tilskuddsordninger på regjeringen.no forbedres. Det er også utviklet en egen portal for løpende resultatformidling på www.norad.no. Arbeidet med å rapporterte på åpenhetsinitiativet International Aid Transparency Initiative (IATI) vil bli gitt prioritet i tråd med internasjonale forpliktelser som Norge har sluttet seg til.
- For å bidra til mer åpenhet om avsluttede saker hvor økonomiske misligheter er dokumentert, vil departementet videreføre etablert praksis med fremleggelse av et uttrykt vedlegg til Prop. 1 S om slike saker. Praksis med kvartalsvis publisering av informasjon om avsluttede saker vil også bli videreført. Informasjonen om sakene vil ytterligere forbedres.

Rutiner og retningslinjer

- Håndbøker i tilskuddsforvaltning er under revisjon, det vil bli ytterligere veiledning i øko-

nomistyring og mål-, resultat og risikostyring i tilskuddsforvaltningen.

- Det er startet et prosjekt for å gjennomgå alle avtale-/tilskuddsbrevmaler som brukes i forvaltningen for å sikre at saksbehandlere i UD har tilgang på et komplett, helhetlig, oppdatert sett med avtalemaler til bruk for tilskuddsforvaltningen både for 02 og 03-området, med tilhørende veiledning/ retningslinjer for bruken av dem.
- Basert på erfaringer fra utvalgte ambassader vil departementet gradvis innføre nye rutiner for risikostyring i tilskuddsforvaltningen.

Kompetanseheving

- Gjennom Utenriktjenestens kompetansesenter er det startet en evaluering av tilskuddsforvaltningsopplæringen som forventes ferdigstilt i løpet av våren 2013. Også grunnopplæringen i tilskuddsforvaltning vil bli gjennomgått for å styrke læringsutbyttet av grunnkurset gjennom nye metoder.
- Det planlegges en gjennomgang for å vurdere hvor godt de nye systemene for og opplæring i tilskuddsforvaltning fungerer, slik at man kan dra nytte av tilbakemeldingene i videre utviklingsplaner

Tilsyn/kontroll

- Det vil bli gjennomført besøk ved utenriksstasjoner for å styrke fremdriften i arbeidet med mislighetssaker, opplæring og kontroll av interne instruksjoner og rutiner.
- Økonomiforvaltningen og praksis ved intern kontroll i departementets avdelinger vil bli gjennomgått.
- Systemet med forvaltningsgjennomganger fortsetter og videreutvikles for å sikre at forvaltningen holder ønsket kvalitet.
- Departementet påser i etatstyringsdialogen at underliggende etater har nødvendig intern kontroll i tilskuddsforvaltningen.

Internasjonalt samarbeid

- Det nordiske samarbeidet vil videreutvikles for å kartlegge og vurdere multilaterale organisasjoners tilsyn og kontroll med økonomiforvaltningen.
- Internasjonalt samarbeid videreutvikles for å styrke systemer for tilsyn og kontroll i multilaterale organisasjoner.

3 Tabelloversikter over budsjettforslaget

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Administrasjon av utenriktjenesten					
100	Utenriksdepartementet	1 838 311	1 797 790	2 016 081	12,1
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	42 692	45 805	47 503	3,7
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	7 808	8 779	8 981	2,3
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>1 888 811</i>	<i>1 852 374</i>	<i>2 072 565</i>	<i>11,9</i>
Utenriksformål					
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	111 058	103 876	96 694	-6,9
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 178 171	1 261 698	1 249 041	-1,0
117	EØS- finansieringsordningene	2 509 753	1 125 597	1 897 000	68,5
118	Nordområdetiltak mv.	411 733	454 469	444 472	-2,2
<i>Sum kategori 02.10</i>		<i>4 210 715</i>	<i>2 945 640</i>	<i>3 687 207</i>	<i>25,2</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>6 099 526</i>	<i>4 798 014</i>	<i>5 759 772</i>	<i>20,0</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 094 973	1 113 490	1 194 200	7,2
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	206 199	202 360	216 500	7,0
144	Fredskorpset	48 909	52 650	44 200	-16,0
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>1 350 081</i>	<i>1 368 500</i>	<i>1 454 900</i>	<i>6,3</i>
Bilateral bistand					
150	Bistand til Afrika	2 622 020	2 695 300	2 158 300	-19,9
151	Bistand til Asia	942 311	939 500	939 500	0,0
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	532 065	500 000	540 000	8,0
153	Bistand til Latin-Amerika	191 883	190 500	200 500	5,2
<i>Sum kategori 03.10</i>		<i>4 288 279</i>	<i>4 325 300</i>	<i>3 838 300</i>	<i>-11,3</i>

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Globale ordninger					
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 812 005	1 874 000	2 004 000	6,9
161	Næringsutvikling	1 304 726	1 339 000	1 384 000	3,4
162	Overgangsbistand (gap)	389 004	380 000	420 000	10,5
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	3 072 635	2 956 200	3 150 700	6,6
164	Fred, forsoning og demokrati	1 616 965	1 613 000	1 558 200	-3,4
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	818 845	872 000	871 000	-0,1
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	2 325 252	2 854 700	4 597 942	61,1
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	1 475 103	1 531 185	1 270 658	-17,0
168	Kvinner og likestilling	305 484	307 000	307 000	0,0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 694 648	1 785 000	2 435 000	36,4
<i>Sum kategori 03.20</i>		<i>14 814 667</i>	<i>15 512 085</i>	<i>17 998 500</i>	<i>16,0</i>
Multilateral bistand					
170	FN-organisasjoner mv.	4 324 098	4 363 000	4 478 500	2,6
171	Multilaterale finansinstitusjoner	2 001 523	2 001 000	2 146 000	7,2
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	270 000	265 000	292 000	10,2
<i>Sum kategori 03.30</i>		<i>6 595 621</i>	<i>6 629 000</i>	<i>6 916 500</i>	<i>4,3</i>
<i>Sum programområde 03</i>		<i>27 048 648</i>	<i>27 834 885</i>	<i>30 208 200</i>	<i>8,5</i>
<i>Sum utgifter</i>		<i>33 148 174</i>	<i>32 632 899</i>	<i>35 967 972</i>	<i>10,2</i>

Inntekter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Administrasjon av utenriktjenesten					
3100	Utenriksdepartementet	170 495	115 438	124 718	8,0
	<i>Sum kategori 02.00</i>	<i>170 495</i>	<i>115 438</i>	<i>124 718</i>	<i>8,0</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>170 495</i>	<i>115 438</i>	<i>124 718</i>	<i>8,0</i>
Administrasjon av utviklingshjelpen					
3140	Administrasjon av utviklingshjelpen, jf. kap. 140	10 288			
3141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), jf. kap. 141	4 798			
3144	Fredskorpset	1 249			
	<i>Sum kategori 03.00</i>	<i>16 335</i>			
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>16 335</i>			
	<i>Sum inntekter</i>	<i>186 830</i>	<i>115 438</i>	<i>124 718</i>	<i>8,0</i>

4 Generelle merknader til budsjettforslaget

Utenriksministeren og utviklingsministeren har det konstitusjonelle ansvar for følgende kapitler på Utenriksdepartementets budsjett:

Utenriksministeren

Programområde 02

Kap. 100	Utenriksdepartementet
Kap. 103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål
Kap. 116	Deltaking i internasjonale organisasjoner
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene
Kap. 118	Nordområdetiltak mv.

Programområde 03

Kap. 140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen
Kap. 151	Bistand til Asia, post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan
Kap. 152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 71 og post 72
Kap. 164	Fred, forsoning og demokrati
Kap. 169	Globale helse og vaksineinitiativ, post 70 og 72
Kap. 170	FN-organisasjoner mv., post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNWRA)

UtviklingsministerenProgramområde 03

Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)
Kap. 144	Fredskorpset
Kap. 150	Bistand til Afrika
Kap. 151	Bistand til Asia, (post 78)
Kap. 153	Bistand til Latin-Amerika
Kap. 160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling
Kap. 161	Næringsutvikling
Kap. 162	Overgangsbistand (gap)
Kap. 163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter (post 70)
Kap. 165	Forskning, kompetanseheving og evaluering
Kap. 166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.
Kap. 167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp
Kap. 168	Kvinner og likestilling
Kap. 169	Globale helse- og vaksineinitiativ, (post 71)
Kap. 170	FN-organisasjoner mv. (postene 70-73 og 76-82)
Kap. 171	Multilaterale finansinstitusjoner
Kap. 172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

5 Overføring til neste budsjettermin – bruk av stikkordet «kan overføres»

Utbetalinger til prosjekter og tiltak kan avvike fra vedtatt års budsjett. Ubrukte bevilgninger ett år overføres følgelig til neste budsjettermin. Overføringene er i hovedsak knyttet til 70-poster og gjelder tilskudd til tiltak i utviklingsland, EØS-området samt tiltak i Russland/SUS. I samsvar med

Bevilgningsreglementet § 5, gis følgende oversikt over poster utenom postgruppe 30 – 49 som har stikkordet «kan overføres» knyttet til seg, dvs. poster med overførbare bevilgninger fra en budsjettermin til neste.

Under Utenriksdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2012	Forslag 2013
100	21	Spesielle driftsutgifter	6 948	12 222
115	70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	5 696	69 331
117	75	EØS-finansieringsordningen 2009-2014	53 698	1 028 000
117	76	Den norske finansieringsordningen 2009-2014	58 914	869 000
118	70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	94 515	320 324
118	71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv.	324	58 831
118	76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak	11 071	35 022
150	78	Regionbevilgning for Afrika	62 191	2 158 300
151	72	Bistand til Afghanistan og Pakistan	3 936	649 500
151	78	Regionbevilgning for Asia	1 925	290 000
152	78	Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika	10 308	540 000
153	78	Regionbevilgning for Latin-Amerika	1 849	200 500
160	70	Sivilt samfunn	1 675	1 423 000
160	71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	2 750	91 000
160	72	Demokratistøtte/partier	4 500	8 000
160	73	Kultur	8 827	106 000
160	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk	700	182 500
160	77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	511	160 000
161	70	Næringsutvikling	4 343	204 000

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2012	Forslag 2013
162	70	Overgangsbistand (gap)	7 508	420 000
163	70	Naturkatastrofer	51	500 000
163	71	Humanitær bistand	346	2 313 600
163	72	Menneskerettigheter	0	337 100
164	70	Fred, forsoning og demokratiltak	8 563	648 200
164	71	ODA-godkjente land på Balkan	55 466	395 000
164	72	Utvikling og nedrustning	17 800	175 000
164	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land	3 562	340 000
165	70	Forskning og høyere utdanning	92	333 000
165	71	Faglig samarbeid	23 944	350 000
166	70	Ymse tilskudd	2 703	5 042
166	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v.	8 675	33 000
166	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	1 685	168 400
166	73	Klima- og skogsatsingen	157 418	2 932 500
166	74	Fornybar energi	0	1 407 300
168	70	Kvinner og likestilling	6 559	307 000
169	70	Vaksine og helse	68 565	1 690 000
169	71	Andre helse- og aidstiltak	0	295 000
169	72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM)	0	450 000
170	73	Verdens matvareprogram (WFP)	8	170 000
170	76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	14 048	860 500
170	77	FNs aidsprogram (UNAIDS)	3 493	185 000
170	78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv.	2 284	311 000
170	79	Ekspertes, juniorekspertes og FN's fredskorps	6 057	75 000
170	81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	0	150 000
170	82	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)	0	95 000
171	70	Verdensbanken	4 222	814 000
171	71	Regionale banker og fond	21 864	772 500
171	72	Samfinansiering via finansinstitusjoner	217	559 500
172	70	Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	0	292 000

6 Årsoversikt for Utenriksdepartementet

	Årsverk pr. mars 2012
Utenriksdepartementet	823 årsverk
Utenriksstasjonene (utsendte)	636 årsverk
NORAD	217 årsverk
Fredskorpset	31 årsverk
Sum årsverk	1 707 årsverk

Antall årsverk er angitt i følge tall fra Statens Sentrale Tjenestemannsregister (SST) pr. 1.mars 2012. Personell tilsatt lokalt ved utenriksstasjoner inngår ikke i SST's materiale.

7 Programområde 02 Utenriksforvaltning

Utgifter fordelt på programkategorier

		(i 1 000 kr)		
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
02.00	Administrasjon av utenriktjenesten	1 888 811	1 852 374	2 072 565
02.10	Utenriksformål	4 210 715	2 945 640	3 687 207
	Sum programområde 02	6 099 526	4 798 014	5 759 772

For 2013 foreslås det bevilget 5 759,8 mill. kroner til utenriksforvaltning. Dette er nominelt 961,8 mill. kroner (20 pst.) høyere enn saldert budsjett 2012. Endringen skyldes i hovedsak endring i utbetalingene under EØS-finansieringsordningene og økte utgifter til sikkerhetstiltak.

7.1 Satsing i nordområdene

Raske klimaendringer, bedre tilgang til naturressurser og økende menneskelig aktivitet har forsterket nordområdenes betydning internasjonalt. Det er regjeringens overordnede mål å utnytte de muligheter dette gir, samtidig som miljø og ressurser forvaltes på en bærekraftig måte og nordområdene opprettholdes som en fredelig og stabil region. Som kyststat har Norge et ansvar for å ivareta rettigheter og forpliktelser etter havretten, og forvalte fornybare og ikke-fornybare ressurser. Norge skal kjennetegnes som en aktør med konsekvent og forutsigbar suverenitetshevdelse og som en pådriver for et samarbeid med andre land preget av tillit og åpenhet.

Nordområdene er regjeringens viktigste strategiske satsingsområde i utenrikspolitikken, slik dette er nedfelt i de to regjeringserklæringene Soria Moria I og Soria Moria II. Regjeringens nordområdestrategi fra 2006 og dokumentet *Nye byggesteiner i nord* fra 2009 var grunnlaget for at regjeringen i november 2011 la frem sin første melding om nordområdene til Stortinget: Meld. St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – Visjon og virke-*

midler. Meldingen gir en helhetlig gjennomgang av regjeringens nordområdepolitikk, og redegjør for visjoner, mål og virkemidler. Den gir en overordnet retning og en rekke strategiske prioriteringer for regjeringens satsing på nordområdene i årene fremover. Regjeringen vil også legge vekt på Utenriks- og forsvarskomiteens innstilling i oppfølgingen av nordområdemeldingen.

I 2013 foreslår regjeringen å bevilge nærmere 2 mrd. kroner til nordområdesatsingen, hvorav 352,9 mill. kroner over Utenriksdepartementets budsjett. Dette innebærer samlet sett en økning på totalt om lag 290 mill. kroner i forhold til 2012.

Regjeringen har som ambisjon at Norge skal være ledende på kunnskap om nordområdene. Norge skal sikre tilstedeværelse på alle deler av norsk territorium og i norske havområder i nord gjennom en politikk for bosetting, verdiskaping, forvaltning, arbeid og kultur i det nordlige Norge, både med sivile kapasiteter og gjennom forsvarets nærvær.

Regjeringen vil styrke og videreutvikle det regionale samarbeidet i nord gjennom Barentsrådet. Norge overtok det toårige formannskapet i Barentsrådet i 2011. Under norsk formannskap vil Barentssamarbeidet markere 20-årsjubileum i 2013. Norge har tatt initiativ til å utforme en ny samarbeidserklæring som gir visjoner og retning for samarbeidet de neste tyve år.

Arktisk råd er den sentrale arena for politisk samarbeid i Arktis, med deltagelse fra alle land i regionen, samt urfolk. Norge ønsker et sterkt Arktisk råd for håndtering av felles utfordringer i

nord, og samarbeidet i Arktisk råd er de senere år blitt styrket. Regjeringen arbeidet i 2011 aktivt med å opprette et permanent sekretariat for Arktisk råd i Tromsø. Sekretariatet skal være operativt senest medio mai 2013 når Canada overtar formannskapet i Arktisk råd. Avtalen om søk og redning i Arktis er et godt eksempel på hvordan Arktisk råd-landene tar ansvar og forbereder seg på økt aktivitet i regionen. Før ministermøtet i 2013 skal landene i Arktisk råd ferdigforhandle et forslag til en internasjonal avtale for beredskap og respons for håndtering av oljeforurensning i arktiske farvann. Klimaendringer og bærekraftig utvikling i Arktis vil fortsatt ha høy prioritet.

Norge har formannskapet i Nordisk ministerråd i 2012, der hovedsatsningen er videreutvikling av en bærekraftig velferdsstat i et nordisk perspektiv. Oppfølging av Nordisk ministerråds regionale samarbeid inngår også, inkludert det arktiske samarbeidsprogrammet 2012-2014.

Forholdet til Russland er en sentral dimensjon i norsk utenrikspolitikk. Samarbeidet med Russland er tidvis utfordrende, men det er oppnådd gode resultater de siste årene etter mange års bevisst satsing på tillitsbygging og samarbeid. Overenskomsten om maritim avgrensning og samarbeid i Barentshavet og Polhavet mellom Norge og Russland (Avgrensningsavtalen), som trådte i kraft 7. juli 2011, er en historisk milepæl. Avtalen fastsetter den nøyaktige grensen for partenes 200-milssoner og kontinentalsokler i hele Barentshavet og Polhavet, og skaper klarhet, forutsigbarhet og stabilitet når det gjelder myndighetsutøvelse, kontroll og råderett over ressursene. Avgrensningsavtalen har også regler om samarbeidsplikt mellom partene dersom det blir konstatert petroleumforekomster som strekker seg over avgrensningsslinjen. Det er en sentral målsetting for regjeringen å videreutvikle forholdet til Russland, og utnytte samarbeidsmulighetene som åpnes som følge av avtalen.

Regjeringen prioriterer det grensenære samarbeidet med Russland høyt, basert på felleseklæringen om grensenært samarbeid av 2. november 2010. Dette omfatter forenklet tollklarering, visumregler og grensepassering. Avtalen om forenkling av gjensidige reiser for grenseboere trådte i kraft 29. mai 2012, og gjør det mulig for innbyggere i grenseområdet å bevege seg visumfritt innenfor 30 km på begge sider av grensen. Avtalen er den første i sitt slag mellom Russland og et Schengen-land.

Fiskerisamarbeidet kan de siste årene vise til svært gode resultater. Ulovlig, urapportert og uregulert fiske i våre havområder er kraftig redusert.

Norge og Russland driver et bærekraftig fiske i Barentshavet på felles bestander som er i god forfatning. Energisamarbeidet mellom Norge og Russland er viktig, herunder energieffektivisering og fornybar energi. Videre er atomsikkerhet, miljø og helse et sentralt samarbeidsområde. Regjeringens prioriteringer for dette arbeidet fremkommer i Meld. St. 11 (2009-2010) *Samarbeidet med Russland om atomvirksomhet og miljø i nordområdene*, og vil ligge til grunn for regjeringens arbeid i 2013.

7.2 Fremme norsk sikkerhet

Norges sikkerhetspolitiske målsettinger er nedfelt i St. prp. nr. 48 (2007–2008) og i Prop. 73 S (2011-2012):

- Å forebygge krig og fremveksten av ulike trusler mot norsk og kollektiv sikkerhet.
- Å bidra til fred, stabilitet og videre utvikling av en FN-ledet internasjonal rettsorden.
- Å ivareta norsk suverenitet, norske rettigheter, interesser og verdier og beskytte norsk handelfrihet overfor politisk, militært og annet press.
- Sammen med våre allierte forsvare Norge og NATO mot anslag og angrep.
- Å sikre samfunnet mot anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.

Norge står i dag ikke overfor direkte eksistensielle trusler, men det kan ikke utelukkes at situasjonen kan endre seg. Norge må derfor ha beredskap mot ulike typer trusler som kan sette vår nasjonale sikkerhet og vår selvstendighet i fare.

Sikkerhetspolitikken er i endring. Nye stormakter som Kina, India og Brasil vokser frem, og nye allianseforhold dannes. Dette utfordrer normer og verdier i de multilaterale styringssystemene. Samtidig preges Europa og USA av en økonomisk krise. Dette påvirker rammene for vår sikkerhetspolitikk. Regjeringen har i flere år arbeidet aktivt for å styrke vår sikkerhetspolitiske dialog og samarbeid med land i Asia. Regjeringen vil fortsette dette arbeidet i 2013.

Norske sikkerhetsinteresser er knyttet til utviklingen av en internasjonal rettsorden som sikrer fred, stabilitet, sikkerhet og rettsstatens prinsipper, økonomisk trygghet, livsmiljøet og sentrale verdier som menneskerettigheter og demokrati. Norges geografiske beliggenhet og utstrekning, befolkningsstørrelse og rike naturressurser gjør oss særlig avhengige av internasjonale normer og respekt for disse. På denne bakgrunn er det i Norges langsiktige sikkerhetsinteresse å arbeide for en multilateral FN-ledet ver-

densorden, der folkeretten og menneskerettighetene legges til grunn.

Norge er en sterk støttespiller til FN og FNs sikkerhetsråds rolle for å sikre internasjonal fred og sikkerhet. Den sterke støtten følger av vår interesse av en internasjonal rettsorden under FNs lederskap. Regjeringen prioriterer militære og sivile bidrag, herunder politi, til fredsoperasjoner under FN-ledelse eller FN-mandat.

NATO er Norges grunnleggende sikkerhetsforankring. NATO har siden opprettelsen i 1949 vært med på å trygge Norges sikkerhet og har som forsvarsallianse fortsatt avgjørende relevans. Finanskrisen har innvirket på NATO-samarbeidet. De fleste medlemsland skjærer ned på sine forsvarsbudsjetter. For å utnytte ressursene bedre, er det nødvendig å styrke forsvarssamarbeidet mellom medlemslandene. Dette kan over tid legge til rette et enda tettere samarbeid og samhold i Alliansen. Dette var en av hovedsakene under NATOs toppmøte i Chicago i mai 2012, hvor det var enighet om å arbeide videre med løsninger som kan sikre at NATOs forsvarsevne videreutvikles også i en økonomisk krevende tid. Det norske nærområdeinitiativet har vært med på å gi ny og økt oppmerksomhet om nødvendigheten av at NATO styrker sitt arbeid for å møte sikkerhetsutfordringene i egne nærområder.

Regjeringen legger stor vekt på at NATO skal være i stand til å møte rådende og fremtidige sikkerhetsutfordringer på en effektiv måte, i tråd med organisasjonens strategiske konsept. Det er derfor viktig å bevare NATO som det sentrale forum for sikkerhetspolitisk samarbeid og dialog med våre allierte og NATOs partnerland. NATOs partnere gir viktige bidrag til økt stabilitet og sikkerhet både i og utenfor Europa. I våre nærområder er Sverige og Finland sentrale. Regjeringen legger særskilt vekt på samarbeidet mellom NATO og Russland. Dette samarbeidet har til tross for utfordringer utviklet seg positivt de siste årene.

Den NATO-ledede operasjonen ISAF i Afghanistan er fortsatt NATOs største og viktigste operasjon. Vi har i løpet av vår deltakelse mistet ti av våre landsmenn. Prosessen med å overføre sikkerhetsansvaret fra ISAF til afghanske sikkerhetsstyrker er i gang, og ISAF-operasjonen vil avsluttes i 2014. Regjeringen støtter NATOs strategi for tilbaketrekning fra Afghanistan, men legger samtidig vekt på at det internasjonale samfunn må stå ved sine langsiktige forpliktelser overfor Afghanistan. Dette er viktig for å hindre at Afghanistan igjen blir et arnested for internasjonal terrorisme. Den norske sivile innsatsen til Afghanistan vil de neste årene opprettholdes på dagens nivå.

Regjeringen vil arbeide aktivt for å fremme kjernefysisk nedrustning og ikke-spredning. Vårt mål er en verden uten atomvåpen. Grunnlaget for arbeidet er avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) og oppfølgingen av handlingsplanen fra NPTs tilsynskonferanse i 2010. Regjeringen vil i det videre arbeidet vie enda større oppmerksomhet til de humanitære og humanitærrettslige problemstillinger knyttet til kjernevåpen. Regjeringen vil fortsette å arbeide for multilaterale nedrustningsinitiativ.

Spredning av kjernevåpen til land som i dag ikke har slike våpen utgjør en trussel mot vår sikkerhet. I ikke-spredningsarbeidet er det viktig å understøtte IAEAs sentrale rolle, og Norge går inn i organisasjonens styre fra september 2012. Regjeringen vil fortsette å arbeide for at avtalen mot kjernefysiske prøvesprengninger (CTBT) trer i kraft. Norge har lenge vært engasjert i arbeidet for styrket kjernefysisk sikkerhet. Målet er å sikre alt spaltbart materiale slik at risikoen for at det kan komme på avveie og misbrukes til våpenformål minskes.

Norge vil også sikre formannskapet i regimet for eksportkontroll av missilteknologi. Dette samtidig som det iverksettes et arbeid for å modernisere og effektivisere norsk eksportkontroll av forsvarsmateriell.

I forbindelse med gjennomgangen av NATOs forsvars- og avskrekkingsevne har regjeringen vektlagt målsettingen om å redusere kjernevåpenets betydning i alliansens doktriner og strategier. Norge har sammen med andre allierte tatt til orde for åpenhets- og tillitskapende mekanismer som kan legge til rette for gjensidige reduksjoner av korttrekkende kjernevåpen, med sikte på å fjerne slike våpen fra Europa. Det er gledelig at det under NATO-toppmøtet i Chicago i mai 2012 ble enighet om en mer moderne alliert forsvars- og avskrekkingsspolitikk, tilpasset dagens sikkerhetsutfordringer.

Norge går i 2012 inn i Kjemivåpenkonvensjonens styre. Som styremedlem vil Norge få et godt utgangspunkt for å fortsette arbeidet med å få flest mulig land til å ratifisere konvensjonen. Regjeringen vil legge vekt på Kjemivåpenkonvensjonens arbeid for destruksjon av gjenværende lagre av kjemiske våpen. Regjeringen arbeider også aktivt for å sikre etterlevelsen av Biologivåpenkonvensjonen, ikke minst i lys av den raske utviklingen på det bioteknologiske området.

Regjeringen vil engasjere seg aktivt i arbeidet for videreutvikling av konvensjonell rustningskontroll i Europa.

Det er avgjørende at så mange land som mulig deltar i arbeidet for rustningskontroll, nedrust-

ning og ikke-spredning. Regjeringen legger vekt på deltagelse fra utviklingslandene og har derfor bidratt til å finansiere deres deltagelse. Samarbeidet med og støtten til internasjonale organisasjoner, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner verden over har gitt Norge stor troverdighet i nedrustningsarbeidet. Regjeringen vil videreføre dette arbeidet i 2013.

Regjeringen prioriterer samarbeidet med EUs institusjoner og unionens medlemsland om utenriks- og sikkerhetspolitikk høyt. Norge har gjennom mange år bidratt betydelig til EUs operasjoner, blant annet i kampen mot sjørøveri.

Det politiske og praktiske samarbeidet i Norden fortsetter å være høyt prioritert. Et styrket sikkerhetspolitisk samarbeid har de siste årene bidratt til et økt nordisk engasjement både i våre felles nærområder og i internasjonale operasjoner. Samarbeidet har også fremmet et moderne og balansert forsvar.

Teknologisk innovasjon endrer trusselbildet. Angrep i det digitale rom er en av de raskest voksende truslene mot privatpersoner, næringsvirksomhet og offentlige institusjoner. Slike angrep kan ramme samfunnssikkerheten ved at kritiske funksjoner settes ut av spill, og kan også true statsikkerheten, blant annet gjennom å svekke militære kommando- og kontrollsystemer. Beskyttelse mot angrep i det digitale rom er et nasjonalt ansvar, og regjeringen prioriterer dette arbeidet høyt. Samtidig er det viktig med et tett internasjonalt samarbeid. NATO er en viktig samarbeidsarena.

Oppmerksomheten om truslene fra internasjonal organisert kriminalitet har økt de senere årene. Internasjonal kriminalitet relatert til narkotika, våpentrafikk, menneskehandel og i det digitale rom preges av ikke-statlige aktører og er i økende grad en trussel mot internasjonal fred, sikkerhet og utvikling og drøftes stadig oftere på ulike arenaer i FN. Det er viktig med en global respons mot disse utfordringene. Norge prioriterer dette arbeidet blant annet innenfor FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC) og i FNs fredsbevarende operasjoner.

Det langsiktige arbeidet for å forebygge terrorisme er viktig for Norge. Regjeringen støtter aktivt gjennomføringen av FNs globale anti-terrorstrategi. For Norge er satsning på rettsstatsprinsippene og menneskerettighetene i anti-terrorarbeidet av særlig betydning. Et eget organ for å lede gjennomføringen av FNs anti-terrorstrategi (CTITF) er opprettet av FNs generalsekretær. Mye av Norges innsats er rettet inn mot å støtte CTITFs prosjekter. Dette gjelder bl.a. prosjekter i vestafrikanske land og i Sentral-Asia. I tillegg sat-

ser regjeringen på å støtte tiltak i justissektoren som skal gjøre land i Afrika med særlige behov bedre i stand til selv å håndtere terrorisme.

Norge er som skipsfarts- og industrinasjon avhengig av god maritim sikkerhet. Konsekvensene av de somaliske sjørøvernes angrep på skipsfarten i det indiske hav er blitt store. Regjeringen har derfor satt inn et bredt sett av virkemidler for å bekjempe denne kriminaliteten. Militær innsats over tid for å beskytte skipsfarten har hatt god effekt. Norge arbeider for å styrke Somalias og nabolandenes evne til å straffeforfølge arresterte sjørøvere nærmest mulig hjemstavnen, for å avskjære hvitvasking av løsepengene som utbetales for å få løslatt kaprede skip og for at lederne av sjørøvervirksomheten blir stilt til rettslig ansvar. Skipsfartens egne preventive tiltak er svært viktige og støttes av tiltak fra regjeringen. Regjeringen vurderer løpende ytterligere tiltak som kan settes inn mot det somaliske sjørøverproblemet.

7.3 Kontroll med utførsel av strategiske varer, tjenester og teknologi – eksportkontroll

Den strategiske eksportkontrollen er en integrert del av norsk sikkerhetspolitikk. Samarbeidet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene har fått en stadig større plass i arbeidet for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen, og virker i stor grad til å støtte opp under våre internasjonale ikke-spredningsforpliktelser. Norge deltar aktivt i regimene som er etablert for å bidra til å hindre spredning av kjemiske- og biologiske våpen (Australia-gruppen), kjernefysiske våpen (Nuclear Suppliers Group) og leveringsmidler for slike masseødeleggelsesvåpen («MTCR» – Missile Technology Control Regime). FNs sikkerhetsråd har i resolusjoner om sanksjoner mot Iran, Nord-Korea og Syria basert seg på regimenets varelistor og retningslinjer, noe som har gitt betydelig anerkjennelse til dette arbeidet.

For å sikre en mest mulig ansvarlig kontroll med eksporten av konvensjonelt forsvarsmateriell og relevant høyteknologi, deltar Norge også i Wassenaar-samarbeidet hvor 41 land samarbeider om høye standarder for å hindre leveranser som kan virke destabiliserende. Siden 1996 er det fremlagt årlige meldinger til Stortinget om omfanget av eksporten med forsvarsmateriell fra Norge, samt om eksportkontrollen generelt.

Teknologisk utvikling sammen med et politisk ønske om en streng kontroll har medført at saker om eksportkontroll er blitt mer komplekse. Regje-

ringen har de senere årene tilført økte ressurser til arbeidet med eksportkontroll. Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for eksportkontrollen, herunder også for lisensieringen. Det arbeides med å utvikle et dedikert elektronisk lisensieringssystem for å ivareta lisensieringsoppgavene på en effektiv og sikker måte. Departementet arbeider nært om gjennomføringen av kontrollen med Politiets sikkerhetstjeneste, tollvesenet og forsvaret. Det legges videre stor vekt på informasjon til norsk næringsliv.

Regjeringen legger stor vekt på å sikre at eksportkontrollregimene holder tritt med både teknologisk og politisk utvikling og at de består som effektive mekanismer for å sikre våre internasjonale ikke-spredningsforpliktelser. Regjeringen arbeider med sikte på å kunne gjøre en ytterligere innsats i dette arbeidet ved å påta oss formansskapet i missilkontrollregimet MTCR i 2013.

7.4 Sikre økonomi og samfunnsinteresser i en globalisert verden

En aktiv europapolitikk

Regjeringen fører en åpen og aktiv europapolitikk, der norske interesser overfor EU blir ivare tatt på en offensiv måte. Hovedfundamentet i norsk tilknytning til EU er EØS-avtalen.

Et offentlig utvalg har gjennomgått våre erfaringer med EØS-avtalen og øvrige avtaler Norge har med EU. Utvalget la fram sin rapport i januar 2012 (NOU 2012: 12). Rapporten følges opp med en melding til Stortinget høsten 2012.

Med utgangspunkt i EØS-avtalen og våre øvrige avtaler med EU, skal vi utnytte alle muligheter for samarbeid og påvirkning med sikte på å styrke norske interesser og å få gjennomslag for norske synspunkter. Vi vil fortsette arbeidet med å bli tydeligere i våre prioriteringer, mer fokusert i vår satsing og påvirkning, og legge vekt på å være strategisk når vi søker samarbeid.

Det nordiske samarbeidet vil bli brukt aktivt for å ivareta norske og fellesnordiske interesser overfor EU. Samtidig er Norge pådriver for en utvikling av det nordiske samarbeidet på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området, og utnytter den nordiske kretsen til samarbeid på områder hvor de nordiske landene står hverandre nær.

Norsk samfunnsliv er tett vevd sammen med europeiske partnere og kolleger – økonomisk og sosialt. Den økonomiske situasjonen og utvikling i Euroområdet og i EU har derfor betydning for Norge. Spesielt bekymringsfull er den høye

arbeidsledigheten som følge av krisen i Europa, med alvorlige konsekvenser både for den enkelte borger og de europeiske samfunn.

Norge er knyttet til viktige deler av EUs samarbeid om justis- og innenriksaker der tilkynningsavtalen til Schengen-samarbeidet utgjør den viktigste enkeltavtalen. Økt grenseoverskridende kriminalitet og illegal innvandring krever at Norge prioriterer det justis- og innenrikspolitiske samarbeidet på europeisk nivå.

Norge vil fortsatt være en aktiv deltaker i arbeidet for stabilisering og utvikling på Vest-Balkan. Støtte til landenes bestrebelser for integrasjon i EU og NATO vil være et bærende element. Prosjektbistanden vil bli redusert i tråd med den relativt positive utviklingen i regionen og i henhold til Meld.St. 17 (2010-2011). Norge vil likevel fortsatt være en av de største bilaterale bidragsyterne i regionen. Bosnia-Hercegovina, Kosovo og Serbia vil være prioriterte land i samarbeidet.

EØS-midlene

EØS-midlene er et solidarisk bidrag til sosial og økonomisk utjevning i EØS. Støtten bidrar i en situasjon hvor Europa preges av virkningene av finanskrisen. EØS-midlene 2009-2014 utgjør om lag 14 mrd. kroner.

Konsekvensene for mennesker og samfunn gjennom voksende arbeidsledighet, redusert velferd og krevende omstillinger er alvorlige. Mange unge sliter med å komme inn i arbeidslivet. Økonomiske innstramninger går først og fremst utover sårbare grupper som unge, minoriteter og de som har minst fra før.

Kutt i offentlig velferd skaper større forskjeller og økende sosial marginalisering. Dette kan igjen bidra til å svekke folks tillit til demokratiske institusjoner og kan skape grobunn for fremmedfrykt og ekstremisme.

Norge bidrar på ulike måter. EØS-midlene er et tydelig og solidarisk bidrag. I Meld.St. 20 (2011-2012) har regjeringen belyst gjennomføringen og målene for EØS-midlene både for den gamle ordningen for perioden 2004-2009 og for perioden 2009-2014.

EØS-midlene legger vekt på å styrke fundamentale europeiske verdier som demokrati, rettsstat og toleranse. Det gis også støtte til utdanning, forskning, innovasjon og næringsutvikling som er avgjørende for langsiktig vekst og bærekraftig utvikling i Europa.

I valget av innsatsområder for EØS-midlene 2009-2014 er det lagt til grunn at de skal være relevante for sosial og økonomisk utvikling. Dette

betyr at alle programmer som støttes, skal være forenlige med EUs målsettinger og i tråd med nasjonale strategier og planer for vekst og sosial utvikling. Det er også lagt vekt på at EØS-midlene skal støtte opp om felles europeiske verdier og fundamentale rettigheter.

EØS-midlene er blitt et virkemiddel i norsk utenrikspolitikk. Regjeringen vil arbeide for at EØS-midlene skal bidra til å styrke forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Regjeringens mål er at EØS-midlene også skal vise at Norge er en stabil og pålitelig partner som bidrar til overordnede europeiske mål. Det utvikles en rekke programmer på områder hvor Norge og mottakerlandene har interesser. Over tyve norske fagmyndigheter bidrar med kunnskaps- og politikktutveksling i planleggingen og gjennomføringen av programmene.

Handelspolitikk (Verdens handelsorganisasjon – WTO)

Som en mellomstor og åpen økonomi er Norge tjent med internasjonale avtaler som regulerer handel. Verdens handelsorganisasjon (WTO) er den viktigste organisasjonen for dette. WTO har en tredelt funksjon. Organisasjonen forvalter et omfattende regelverk, den behandler internasjonale handelstvister, og den er et forum for forhandlinger om handelsspørsmål. WTOs betydning for global vekst og stabilitet er blitt bekreftet under de senere års økonomiske kriser ved at regelverket har bidratt til å begrense bruken av proteksjonistiske tiltak.

Medlemmene er forpliktet til å benytte WTOs tvisteløsningsmekanisme for å løse konflikter om gjennomføring av WTO-regelverket, fremfor å iverksette unilaterale tiltak. Tvisteløsningssystemet regnes som effektivt, og er flittig brukt av medlemmene. Norge har vært part i tre tvister, inkludert en pågående tvist mot EUs omsetningsforbud mot selprodukter. Vi deltar også jevnlig som tredjepart i tvister mellom andre medlemmer.

Regjeringen legger vekt på å bidra til å videreutvikle det regelbaserte multilaterale handelssystemet i WTO, slik at det blir et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet. Norge har lenge understreket betydningen av at den såkalte Doha-runden som begynte i 2001 må lede til et balansert forhandlingsresultat som i særlig grad ivaretar utviklingslandenes interesser. Fra og med 2008 har forhandlingene avdekket store motsetninger mellom de største landene, og Doha-rundens fremtid er i dag usikker. Et sentralt

stridsspørsmål er om de store vekstøkonomiene som Kina, India og Brasil skal bidra med like mye som eller mer enn andre utviklingsland. Under WTOs 8. ministerkonferanse i desember 2011 erkjente medlemslandene at det ikke er mulig å slutføre forhandlingene ved å fortsette som før, og det var enighet om å forsøke andre tilnærminger for å skape fremdrift. Foreløpig er det imidlertid ingen enighet om hva dette innebærer i praksis.

Selv om det er uklart hvordan forhandlingene i WTO vil utvikle seg, er de grunnleggende norske interessene uendret. Vår velstand er i stor grad tuftet på det utbyttet vi har hatt av å delta i internasjonal handel. Dette må vi bygge videre på gjennom å arbeide for tilfredsstillende rammevilkår for norsk næringsliv. Samtidig er det norske landbruket i en spesiell situasjon. Landbruket har betydning for forsyningssituasjon, bosetting, arbeidsplasser, kultur og kulturlandskap. På denne bakgrunn vil regjeringen fortsette sitt aktive arbeid for å videreutvikle det globale handelsregimet på en måte som både ivaretar utviklingslandenes særlige behov, og som ivaretar norske interesser, herunder behovet for å bevare et handlingsrom som gjør det mulig å føre en landbrukspolitikk som sikrer et levedyktig norsk landbruk.

Regjeringen arbeider for å styrke utviklingslandenes mulighet til å bli bedre integrert i den globale økonomien, og til å skape økonomisk vekst og velferd gjennom økt eksport. Det er gjennomført flere endringer i ordningen for tollpreferanser for utviklingsland (GSP-ordningen). Ettersom de aller fattigste landene allerede har tollfrihet for alle varer som eksporteres til Norge, fremmer regjeringen forslag om forbedringer i GSP-ordningen rettet særlig mot de nest fattigste landene. Forslaget innebærer bl.a. at 29 land i gruppen av lavere mellominntektsland vil få tollfrihet for alle industrivarer og forbedringer i preferansene for en rekke landbruksvarer. Forslaget omtales nærmere i Prop. 1 LS (2012-2013) Skatter, avgifter og toll 2013.

Høsten 2011 ble forhandlingene om en revisjon av WTOs plurilaterale avtale for offentlig innkjøp avsluttet, noe som blant annet gir norsk næringsliv bedre muligheter til å konkurrere om offentlige innkjøp i land utenfor EØS.

WTOs ministermøte i 2011 godkjente også Russlands tiltredelse, og medlemskapet trådte formelt i kraft 22. august 2012. Dermed er alle store økonomier medlem av WTO, og omkring 97 pst. av verdenshandelen er omfattet av WTOs regel-

verk. WTO har pr. 1. september 2012 i alt 157 medlemmer.

7.5 Rettferdig global styring

FN

Med sitt universelle medlemskap og helhetlige mandat er FN den viktigste organisasjon for internasjonalt samarbeid. Alle land har fordeler av et forutsigbart, regelstyrt system for samkvem og løsning av interessekonflikter mellom land. FN tjener norske interesser ved å bidra til å løse felles problemer hovedsakelig på fem måter: Ved utvikling av normer og regler, ved å være et forum for fredelig løsning av interessekonflikter, ved å forebygge og løse voldelige konflikter, ved å bistå i humanitære kriser og å bidra til økonomisk og sosial utvikling.

Norsk FN-politikk har særlig fokusert på FNs fredsbyggende virksomhet, effektivisering av FNs operative innsats på landnivå og administrative reformer. Satsingen på styrking av FNs likestillingsarbeid og gjennomføring av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 (2000) om Kvinner, fred og sikkerhet, herunder seksualisert vold i konflikt, samt bedring av kvinners- og barns helse, tusenårsmål 4, 5 og 6 vil fortsette.

Det vises forøvrig til omtale under programområde 03 Internasjonal bistand.

Fremme menneskerettigheter

I norsk utenriks- og utviklingspolitikk står arbeidet for å styrke vilkårene for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene helt sentralt. OSSE, Europarådet og FN er viktige arenaer for dette arbeidet. Fra norsk side støtter vi oppbyggingen av nasjonale institusjoner som kan styrke beskyttelsen av menneskerettighetene. Et uavhengig rettsvesen, offentlige forvaltingsorgan, ombudsordninger og nasjonale menneskerettighetskommisjoner er viktige for å sikre at stater utøver sitt ansvar for å oppfylle menneskerettighetene. Sentrale prioriteringer i dette arbeidet er videre innsats for menneskerettighetsforsvarere, ytringsfrihet og uavhengige medier.

Norge vil intensivere arbeidet mot dødsstraff frem mot en ny verdenskongress mot dødsstraff, som skal avholdes i Madrid i 2013. Menneskerettskonvensjonene skal brukes metodisk for å identifisere staters plikter overfor sin befolkning. FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) vil fortsatt være en sentral partner for

Norge i arbeidet med å sikre en sterkere gjennomføring av menneskerettighetene på landnivå.

I norsk Russlandspolitikk står arbeidet for demokrati og menneskerettigheter sentralt. Slike spørsmål diskuteres med russiske myndigheter på alle nivåer. Det gjennomføres også årlige bilaterale menneskerettighetskonsultasjoner med Russland. Innenfor rammen av prosjektsamarbeidet med Russland, gis det prioritet til prosjekter som støtter opp om uavhengige media, og samarbeid mellom frivillige organisasjoner. Disse prioriteringene gjelder ikke minst for Nord-Kaukasus. Det gis særskilt støtte til prosjekter som bidrar til styrket rettssikkerhet, bedre juridiske rettigheter for kvinner og støtte til menneskerettighetsforsvarere.

Det vises forøvrig til omtale under programområde 03 Internasjonal bistand.

Global økonomi og finansspørsmål

Finanskrisen har tydeliggjort behovet for en mer rettferdig global styring. Nye aktører krever større plass i det endrede økonomiske verdensbildet. Samtidig er det viktig at også svakere parter blir hørt og får sine interesser fremmet. Regjeringen vil arbeide for å styrke globale styringsinstrumenter – økonomiske, rettslig og politiske – som kan fremme mer rettferdig fordeling, ikke bare mellom land, men også mellom ulike sosiale grupper, uavhengig av landegrenser. Dette skjer i mange fora og arenaer på det økonomiske området; gjennom FN og dens særorganisasjoner, gjennom IMF, Verdensbanken og de regionale banker, gjennom WTO og OECD. Flere steder er reformer viktige for å nå dette målet. Reformene må understøtte ideen om representativitet og legitimitet. Gjennom norske initiativ og i strategisk samarbeid med andre, går Regjeringen inn for å utvikle politiske svar på de globale utfordringene. Vi vil utrede nye samarbeidsformer og nye finansieringsordninger som kan styrke det globale styringssystemet. Vi skal også gjennom økonomiske og personellmessige bidrag gi vår støtte til et kvalitativt bedre FN, som er i stand til å ivareta sine oppgaver etter FN-pakten.

Det er etablert en rekke organisasjoner og prosesser for å fremme internasjonalt økonomisk samarbeid gjennom utvikling av felles regelverk i global skala. Som ledd i arbeidet for rettferdig global styring, vil Regjeringen gi høy prioritet til arbeidet i FNs særorganisasjoner. Det er økt fokus på sysselsetting som selvstendig mål, og dets betydning for bærekraftig utvikling og mer rettferdig fordeling. Regjeringen vil i året som

kommer fortsatt legge vekt på oppfølging av Den internasjonale arbeidsorganisasjonens (ILO) «Decent Work-agenda», blant annet gjennom en styrket programavtale med ILO, og av regjeringens strategi for anstendig arbeid. Målet for dette arbeidet er å fremme anstendig arbeid i norsk utenriks-, utviklings- og handelspolitikk, og å jobbe med likesinnede land for større samstemthet og fokus, globalt og nasjonalt, hva angår anstendig arbeid. Arbeidet skjer i nær dialog med partene i arbeidslivet, sivilt samfunn og relevante kunnskapsmiljøer.

7.6 Norgesfremme, omdømme og kultur

Et godt internasjonalt omdømme er viktig for å ivareta norske politiske, økonomiske og kulturelle interesser. Regjeringen vektlegger et sterkere geografisk fokus og samarbeid med sentrale aktører for å bidra til et tydelig og positivt norgesbilde blant målgrupper i utlandet. Norsk næringsliv og vår rolle i internasjonal økonomi samt vårt internasjonale kultursamarbeid representerer hoveddelen av det fotavtrykket Norge setter globalt.

Med utgangspunkt i St. meld. nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* ønsker regjeringen å stimulere til et bredere ordskifte om utenrikspolitikken. Refleksprosjektet videreføres frem til sommeren 2013, med vekt på utadrettede aktiviteter i Norge. Formålet med prosjektet er å stimulere til debatt, gjennomtenking og åpenhet omkring sentrale veivalg i norsk utenrikspolitikk.

En hovedoppgave er å fremme norsk næringslivs interesser og virksomhet i utlandet som grunnlag for økt verdiskaping og sysselsetting. Utenriks-tjenesten bidrar til dette med en målrettet innsats gjennom sitt uteapparat, noe som blant annet krever et nært samarbeid med uteapparatet til Innovasjon Norge (IN). Utenriks-tjenesten bidrar med å åpne dører inn til myndigheter i vertsland, etablerer møteplasser og vil være en dialogpartner for norsk næringsliv. Dertil kommer arbeidet mot diskriminering av norske interesser, forvaltning av støtteordninger for norske bedrifter i vanskelige markeder samt norm- og regelverktutvikling internasjonalt. I tillegg kommer samarbeid med næringslivet om bedriftenes samfunnsansvar.

Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv er blitt styrket og gjort mer uavhengig for mer effektivt å kunne megle i saker hvor norske bedrifter klages inn for ikke å ha fulgt OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap.

Den internasjonale dimensjonen i regjeringens kulturløft skal styrke norsk kulturs posisjon i utlandet. Internasjonalt kulturarbeid vil fortsatt bli utført i nært samarbeid med de kunstfaglige institusjonene for å stimulere etterspørselen etter norske kunstneriske uttrykk internasjonalt. Arbeidet skal øke norske enkeltkunstneres og kunstinstitusjoners internasjonale samarbeids- og profileringsmuligheter, og styrke Norges internasjonale kulturprofil. En sterk internasjonal dimensjon stimulerer også til videreutvikling i norske kunstneriske uttrykk. Det internasjonale kulturarbeidet er en integrert del av arbeidet med norgesfremme og norske interesser.

7.7 Konsulær bistand og utlendingsfeltet

Konsulær bistand

Utenriks-tjenesten tilbyr norske statsborgere råd, hjelp og bistand i utlandet. over 100 000 store og små konsulære saker håndteres årlig; de fleste av disse får sin løsning ved ambassader, generalkonsulater og de honorære konsulatene. Utenriksdepartementets operative senter mottar omlag 100 henvendelser om konsulær bistand i døgnet.

Et økende antall norske borgere reiser eller bosetter seg i utlandet, og dette stiller stadig større krav til norske myndigheters evne til konsulær bistand. Forventninger til responstid, jevnt nivå på bistanden og åpenhet om arbeidet preger håndteringen av konsulære saker i større grad enn tidligere. Arbeidet medfører ofte en utfordrende balansegang mellom ønsket om bistand og nødvendige avgrensninger med hensyn til både tilgjengelige ressurser og rettslig handlingsrom utenfor Norges grenser i en kompleks og lite ensartet verden. Arbeidet med bistand til nordmenn i utlandet videreføres langs de linjer som fastlegges i Meld.St. 12 (2010-2011) *Bistand til nordmenn i utlandet*.

Arbeidet med å videreutvikle Utenriksdepartementets operative senters rolle i utenriks-tjenesten har høy prioritet. I 2013 skal det døgnåpne senteret samlokaliseres med departementets krisestab. Det vil fremme det eksisterende samarbeidet og en sømløs overgang fra normalsituasjon via eskalering til krisehåndtering og tilbake til normalisering.

Det legges vekt på god service til publikum og tydelig kommunikasjon. Videre skal opplæringsprogrammer i konsulære saker videreutvikles for å sikre at medarbeiderne har den nødvendige kompetanse. Det arbeides videre med å forbedre

og videreutvikle informasjon til publikum om den konsulære bistand som kan tilbys fra norske myndigheter. For å sikre at medarbeiderne har den nødvendige kompetanse prioriter departementet opplæring i håndtering av konsulære saker. Det nordiske samarbeidet vil bli videreført og det legges vekt på å videreutvikle samarbeidet med konkrete tiltak innenfor de rammer som settes av de respektive lands lovgiving.

Utlendingsfeltet

Norske utenriksstasjoner er en viktig del av første linjetjenesten for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førstestansvedtak i visumsaker, og er saksforberedende instans for alle utlendingssaker fremmet utenfor Norge. Stasjonene forbereder slike saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet og i politiet ved å innhente og verifisere opplysninger, og å intervjue søkere. Stasjonene bistår også i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold.

Utenriks-, Justis- og beredskaps-, og Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet har en samordnet, effektiv og serviceorientert utlendingsforvaltning med kort saksbehandlingstid som felles mål. Dette skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging.

Norge vil i fellesskap med øvrige Schengenland fortsette utrullingsløpet for innføringen av krav om opptak av biometriske data i visumsaker, og lagring av disse i en felles Schengen-database.

Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider videre om oppfølging av regjeringens politikk når det gjelder returavtaler med opprinnelsesland.

Samarbeidet om Schengen-representasjonsavtaler videreføres. I et Europa med store budsjett- nedskjæringer, blir representasjonsavtaler enda viktigere. Det nordiske samarbeidet vil bli tillagt særlig vekt og det vil bli tilstrebet balanse i representasjonssamarbeidet.

8 Programområde 03 Internasjonal bistand

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)				
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
03.00	Administrasjon av utviklingshjelpen	1 350 081	1 368 500	1 454 900
03.10	Bilateral bistand	4 288 279	4 325 300	3 838 300
03.20	Globale ordninger	14 814 667	15 512 085	17 998 500
03.30	Multilateral bistand	6 595 621	6 629 000	6 916 500
	Sum programområde 03	27 048 648	27 834 885	30 208 200

For 2013 foreslår regjeringen å bevilge 30 208,2 mill. kroner til internasjonalt utviklingssamarbeid.

Med forslaget for 2013 vil bistandsbudsjettet utgjøre 1 pst. av anslått bruttonasjonalinntekt. Regjeringen vil videreføre satsingsområdene fra 2012, først og fremst når det gjelder skog, fornybar energi og klimatilpasning, med særlig vekt på landbruk. Det foreslås også at innsatsen for kvinners og barns helse styrkes ved økning i bidraget til Den globale vaksinealliansen (GAVI), oppfølging av FNs kommisjon for livsviktige medisiner for kvinner og barn og til tiltak for familieplanlegging.

Regjeringen la i 2012 fram Meld. St. 11 (2011-2012) Global helse i utenriks- og utviklingspolitikken, som trekker opp perspektivene fram til 2020. Meld. St. 14 (2010-2011) Mot en grønnere utvikling – om sammenhengen i miljø- og utviklingspolitikken utfyller føringene fra St.meld. nr. 13 (2008-2009) Klima, konflikt og kapital. Disse tre meldingene og de respektive innstillingene fra Stortinget ligger til grunn for regjeringens utviklingspolitikk. Målet om fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling ligger fast, med kamp mot klimaendringer, sult og fattigdom, og for bedre helse og likestilling, retten til økonomisk utvikling, demokrati, matsikkerhet, rettferdig fordeling og menneskerettigheter som hovedelementer.

Stortinget ba i Innst. S. nr. 269 (2008-2009) regjeringen om å se på muligheten for å opprette

et eget programområde for finansiering av globale fellesgoder. I den internasjonale debatten om utviklingsagendaen etter 2015 vil fellesgoder være et tema. Norge vil delta i denne diskusjonen og departementet mener det er mest hensiktsmessig å videreføre dette arbeidet sammen med andre.

FNs tusenårsmål skal være nådd innen 2015. Det er viktig at alle krefter settes inn de to siste årene for å sikre at målene blir nådd. Samtidig har FN initiert en prosess for å fremforhandle et nytt sett av mål for perioden etter 2015. Det såkalte Post 2015-arbeidet kan utvikle seg til å bli en svært viktig arena for utforming av internasjonal utviklingspolitikk de neste årene. Norge har mye relevant og gjennomarbeidet politikk som forener de fleste av de spørsmålene som foreløpig ser ut til å dominere debatten, gjennom en rekke meldinger til Stortinget de siste årene. Særlig har Norge gjort mye internasjonalt for å koble miljø- og utviklingsagendaene, der synergien mellom skog, energitilgang og matsikkerhet nå løftes høyt. Kvinner og likestilling er varemerke for Norge i den internasjonale debatten. Større likhet og rettferdig fordeling er blitt et svært viktig tema i prosessen. Her har Norge viktige erfaringer å komme med fra vår egen historie. I tillegg vil vi fortsette vår vektlegging av tilgang til gode helse-tjenester og utdanning.

Nedenfor omtales regjeringens viktigste tematiske satsinger i 2013:

8.1 Mer rettferdig fordeling og demokrati

Fattigdomsbekjempelse og rettferdig fordeling er regjeringens overordnede mål for utviklingspolitikken. I mange land øker ulikhetene dramatisk. Dette medfører at selv om en rekke utviklingsland har opplevd betydelig vekst har fattigdomsreduksjonen vært skuffende lav. 70 pst. av verdens fattigste lever nå i land som ikke lenger er lavinntektsland, men er oppgradert til mellominntektsland. Fenomenet er særlig tydelig i land som er rike på naturressurser og nyter godt av høye råvarepriser. Dette gjelder også for flere norske samarbeidsland i Afrika. Å sikre at den økonomiske veksten kommer hele befolkningen til gode, krever politisk lederskap og prioriteringer, og avhenger av en rekke strukturelle forhold. Regjeringen vil øke fokuset på ulikhetene også innad i land, ikke bare mellom land. Mindre forskjeller er bedre for alle ved at den øker tilliten mellom innbyggerne og er konfliktforebyggende.

For at det skal være mulig å føre en fordelingspolitikk må det offentlige være i stand til og forvalte penger gjennom en aktiv skattepolitikk og bedre skattesystemer. Norsk skatteadministrasjon og forvaltning av naturressurser er anerkjent, og erfaringene etterspurt. Gjennom programmet «Olje for utvikling» har Norge i flere år bidratt til forbedringer i forvaltningsregimer for petroleumsressurser. Våren 2011 ble et nytt program lansert: «Skatt for utvikling». Beskatning av de store pengesummene fra petroleumsutvinning og annen utvinningsindustri er viktig økonomisk, og for å legitimere skattlegging av befolkningen generelt. Norge støtter både sivilt samfunn og myndighetene i arbeidet med å få til et godt og åpent skatteregime. Zambia, Mosambik og Tanzania er de viktigste landene for denne satsingen.

Viktige kapitalstrømmer, som handel, investeringer og kapitalflukt er mange ganger større enn bistanden. Det er et mål at disse i større grad skal bidra til utvikling innenfor områder som helse, utdanning og infrastruktur. Slik kan de fattige landene på sikt redusere sin bistandsavhengighet.

Spørsmålene om fordeling henger også nært sammen med statsbygging og demokratisk styresett. Regjeringen ønsker å støtte en utvikling der brede lag av befolkningen kan fremme sine interesser, også økonomiske. Søtten til systemer for lønnsdannelse og fremme av arbeidstakers rettigheter gjennom fagbevegelse og sosial dialog vil derfor styrkes. Kontantstøtteoverføringer til utsatte grupper er aktuelt. Det blir viktig å identifisere aktører innenfor sivilt samfunn inkludert fag- og bondebevegelsen, som kan bidra til en mer

demokratisk fordeling av makt og ressurser. Media har en viktig rolle for å bringe kunnskap til aktørene om sosiale og økonomiske forhold. Åpenhet er derfor avgjørende – også den finansielle – for å hindre at midler fra korrupsjon og skatteunndragelser kan gjemmes bort i skatteparadis.

Som en følge av at fattigdom urbaniseres og rammer kvinner sterkest, ønsker regjeringen å utvide støtten til myndigheter, institusjoner og organisasjoner som globalt, nasjonalt og lokalt arbeider med å fremme urbant styresett med vekt på likestilling, miljø og forebygging av humanitære katastrofer.

Til tross for de enorme utfordringene ungdom står overfor globalt, er gruppen neglisjert i internasjonalt utviklingsarbeid. Regjeringen ønsker derfor å øke støtten til FNs ungdomsarbeid, inkludert generalsekretær Ban Ki-moons ungdomsinitiativ.

8.2 Klima og miljø

Regjeringen vil fortsatt bruke deler av utviklingsbudsjettet for å bekjempe fattigdom på en måte som samtidig møter de globale miljøutfordringene. Regjeringen opprettholder sin ambisjon om å være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet. Vekten vil ligge på skog, tilgang til ren energi, klimafinansiering og klimatilpasning, særlig mat-sikkerhet og forebygging av naturkatastrofer, og bevaring av naturmangfold.

Regjeringen vil arbeide for internasjonale mekanismer som kan mobilisere større ressurser for langsiktig og forutsigbar finansiering av klimatiltak i utviklingsland. I første omgang vil det være viktig at industrilandene holder løftene fra FNs klimakonferanse i Cancún. Et særlig innsatsområde er oppfølgingen av beslutningen om å etablere et nytt fond for klimatiltak i utviklingsland, Det grønne klimafondet.

I 2007 lanserte Norge klima- og skogprosjektet. Vi forpliktet oss til å bidra med opp til 3 mrd. kroner årlig til tiltak mot avskoging i utviklingsland. Et viktig rammevilkår for satsingen er erkjennelsen av at kampen mot klimagassutslipp fra avskoging er uløselig knyttet til fattigdomsbekjempelse og bærekraftig økonomisk utvikling. Det vil på lang sikt være umulig å oppnå varige globale reduksjoner i utslipp fra avskoging uten å sørge for bærekraftig økonomisk utvikling for dem som bor i og rundt skogen. Indonesia har et erklært mål om utslippsreduksjoner innen 2020 på mellom 15 og 25 ganger Norges samlede utslipp.

Den reduserte avskogingen i Brasils Amazonas de siste årene utgjør antakelig det største klimatiltaaket i verden til nå. Utslippsreduksjonen er anslått til en milliard tonn CO₂ i året. Dette tilsvarer eksempelvis Tysklands årlige utslipp eller 20 ganger Norges årlige utslipp.

Det norske klima- og skogprosjektet har bidratt til disse reduksjonene. Klima- og skogprosjektet har i tillegg vært viktig for å øke den internasjonale oppmerksomheten om global avskoging og for å samordne og organisere den internasjonale innsatsen mot avskoging og skogforringelse.

Regjeringen vil fortsette innsatsen for å redusere avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+). Dette er i følge FNs klimapanel et kostnadseffektivt virkemiddel for raskt å redusere utslipp av klimagasser og bevare naturmangfold. Det er fortsatt mer lønnsomt å hogge skogen enn å la den stå. Denne markedssvikten kan bare løses gjennom et internasjonalt regime, inkludert finansiering, som sørger for at skogen verdsettes som globalt karbonlager.

Innsats mot kortlivede klimadrivere som sot, metan og ozon er en viktig mulighet til å dempe den globale oppvarmingen på kort sikt.

Regjeringen vil styrke klimatilpasningsarbeidet i sårbare land. Arbeidet med matsikkerhet og forebygging av naturkatastrofer vil bli prioritert. Som ledd i arbeidet med styrket matsikkerhet vil regjeringen i økende grad legge vekt på landbruksutvikling, særlig klimarobust landbruk i Afrika, gjennom både bilaterale og multilaterale kanaler. Innstasen vil rette seg både mot områder med stort potensiale for økt matproduksjon, og mot særlig sårbare og utsatte områder. Hovedutfordringen er å øke matproduksjonen for småbønder, som står for 80 prosent av matproduksjonen i utviklingsland, samt å bidra til å redusere tap av mat som beregnes til nesten 30 prosent. Satsingen skal særlig rettes mot kvinnelige småbønder, samt økt offentlig-privat samarbeid og forskning på klimarobust landbruk. Det legges opp til en økning på 500 mill. kroner i perioden 2013-2015. For 2013 vil økningen være i underkant av 200 mill. kroner fordelt på ulike budsjettposter.

Manglende likestilling er et viktig hinder for økt matproduksjon. Kvinners rettigheter og muligheter må derfor virkeliggjøres gjennom politikkutforming, programutvikling og praktiske løsninger for å møte klimaendringene.

Det forventes en økning i antall mennesker som rammes av underernæring, malaria, diaré og en del infeksjonssykdommer som et resultat av mer og kraftigere ekstremvær. Regjeringen ønsker å styrke innsatsen på dette området, inklu-

dert å tydeliggjøre koblingen mellom klima og helse, jf. Meld. St.11 (2011-2012) Global helse i utenriks- og utviklingspolitikken.

FNs konferanse for bærekraftig utvikling fant sted Rio i juni 2012. Den anerkjente nødvendigheten av å styrke arbeidet med bærekraftig utvikling som sådan og integreringen av de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling – sosiale, økonomiske og miljømessige. Konferansen ga ikke klare svar på alle utfordringene dette vil innebære, men representerte fremskritt på flere områder. Viktige prosesser som Norge vil ta del i framover ble vedtatt. Enigheten i Rio om utvikling av konkrete mål for bærekraftig utvikling etter modell av tusenårsmålene, var et prioritert resultat for Norge. Bærekraftsmålene skal integrere de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling, og skal gjelde for alle land. FNs generalforsamling vil sette ned en arbeidsgruppe bestående av 30 medlemsland for å utvikle bærekraftsmål. Regjeringen ønsker å være en aktiv pådriver og bidragsyter i dette arbeidet, og særlig bidra til å utvikle og fremme konkrete mål for rettferdig fordeling og likestilling.

8.3 Energi for alle

Verdenssamfunnet står overfor to til dels motstridende utfordringer: Å skaffe tilgang til moderne energiformer for 1300 millioner mennesker som ikke har det i dag, og å gjøre det på en måte som samtidig reduserer skadelige klimagassutslipp. 80 prosent av de som ikke har tilgang til elektrisitet, bor i Afrika sør for Sahara. Hoveddelen av norsk bistand til energisektoren har gått til denne regionen, og Norfund har vært et viktig redskap her og i andre deler av verden. Økt energitilgang er nødvendig for å stimulere overgangen til moderne økonomi i utviklingsland. Globale klimagassutslipp må reduseres betraktelig hvis en skal klare målet om å holde den gjennomsnittlige globale temperaturstigning under 2 grader Celsius sammenlignet med førindustrielt nivå. Rike land har høyest utslipp per innbygger og må derfor kutte mest. Fattige land kan støttes til å bygge opp en fornybar energisektor uten å gå veien om fossile energisystemer

Begge utfordringene ligger til grunn for Norges innsats på området. Gjennom bilaterale samarbeidsprogrammer for fornybar energi, i første rekke støtte til utbygging av vannkraft, har vi bidratt til å øke tilgangen til moderne energi for mange fattige mennesker. Støtte til økt bruk av

rentbrennende ovner har hatt positiv helse- og utslippseffekt.

Regjeringens energi- og klimainitiativ, Energy+, ble lansert av statsminister Stoltenberg og FNs generalsekretær Ban Ki-moon på Energifattigdomskonferansen i Oslo i oktober 2011. Målene er økt tilgang til fornybar energi og energieffektivisering slik at man unngår utslipp av klimagasser. Et viktig virkemiddel er å legge til rette for økte private investeringer i energisektoren i utviklingsland. Energi- og klimainitiativet er et internasjonalt initiativ med vel 50 partnere – det vil si land, internasjonale organisasjoner og finansieringsinstitusjoner, private selskaper og frivillige organisasjoner. Partnerskapet utarbeider kriterier for resultatbasert bistand til energisektoren i utviklingsland og sikrer arbeidsdeling i innsatsen. Det er en felles ambisjon fra Norge og FN at Energy+ vil bli et sentralt instrument for å oppnå konkrete resultater under FNs generalsekretærs initiativ Bærekraftig energi for alle (SE4All). Vår bi- og multilaterale støtte til utbygging av fornybar energi i utviklingsland skal støtte opp om disse initiativene. En god del av bistanden til energisektoren i utviklingsland vil bli gitt multilateralt. Viktige kanaler for dette vil være relevante programmer under Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene, samt FNs utviklingsprogram.

Utenriksdepartementets støtte til energiformål over bistandsbudsjettet har kommet fra flere budsjettposter. På budsjettet for 2013 vil hoveddelen av tilskuddene til fornybar energi for første gang være samlet på én budsjettpost, på kap. 166, ny post 74 Fornybar energi. Det foreslås bevilget i overkant av 2 mrd. kroner til fornybar-energiformål i 2013, en økning på om lag 250 mill. kroner fra 2012.

8.4 Kvinner og likestilling

Kamp for kvinners rettigheter og likestilling er et av våre utviklingspolitiske varemerker. Bedring av kvinners situasjon krever omfattende holdningsendringer, samtidig som politikk og lovverk må forandres. Kvinners rettigheter og likestilling er omstridte temaer i mange land og internasjonale fora, også FN. På tross av erkjennelsen av at jenter og kvinner ofte diskrimineres på mange områder kan det være vanskelig å få behovet for likestilling på dagsordenen. De siste par årene har vi sett at agendaen er under stadig sterkere press. Dette kommer til syne i en rekke sammenhenger, særlig i forbindelse med de politiske prosessene knyttet til den arabiske våren og i internasjonale

forhandlinger om seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Norge skal ikke vike tilbake for å ta opp temaet i sin fulle bredde, heller ikke temaer som kan være kontroversielle. Dette innebærer å være en pådriver for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, inkludert seksuelle minoriteters rettigheter, både i FN og på landnivå. Tett og målrettet samarbeid med likesinnede land og nye partnere i internasjonale fora er avgjørende for økt gjennomslag.

FNs konvensjon mot diskriminering av kvinner er ratifisert av nesten alle land Norge samarbeider med, og er et viktig redskap for å fremme og beskytte kvinners rettigheter. Konvensjonens forpliktelser og politiske målsetninger danner rammen for Norges dialog om likestilling og kvinners rettigheter.

Vi etterspør resultater for kvinner i vårt samarbeid med FN, Verdensbanken og andre utviklingsbanker. Verdensbankens World Development Report 2012 Gender Equality and Development viser hvor viktig kvinners økonomiske deltakelse er for økonomisk vekst. Rapporten er et viktig verktøy for å påvirke beslutningstakere og andre sentrale aktører til å øke sin innsats for kvinners situasjon og rettigheter. Kvinner er særlig sårbare for miljøforringelse og klimaendringer. Regjeringen ønsker derfor å fortsette sitt arbeid med å styrke kvinners roller og innflytelse i forvaltningen av naturressurser, i arbeidet med klimatilpassning og skogbevarende tiltak, samt beredskap for klimaendring og naturkatastrofer. Regjeringen legger vekt på å fremme kvinners aktive deltakelse i fredsbyggings- og konfliktsituasjoner. Kvinner er ikke bare ofre i krig og konflikt. De er sentrale aktører for å skape fred og bærekraftig utvikling. Kvinner står sentralt i den nye strategien for matsikkerhet.

8.5 Sårbare stater, konflikt og utvikling

Ethvert samfunn utsettes for interessekonflikter, økonomiske utfordringer og andre sosiale eller fysiske hendelser, som store ulykker, naturkatastrofer, terrorhandlinger, epidemier eller kanskje langvarige nedgangstider. De fleste land har institusjoner med ansvar og planer for å håndtere slike situasjoner. Et kjennetegn ved sårbare stater er nettopp at institusjonene ikke har slik kapasitet, verken til daglige oppgaver eller plutselige sjokk. Somalia, Sør-Sudan, Sudan, Haiti, Afghanistan, Liberia og Pakistan er eksempler på sårbare stater Norge engasjerer seg i.

En og en halv milliarder mennesker lever i sårbare stater, og sytti prosent av disse landene er eller har vært i konflikt mellom 1989 og nå. Risikoen for konflikt er større i fattige land enn i mer robuste stater. Konflikt er også et hinder for god utvikling. Sårbare stater ligger dårligst an i arbeidet med å nå tusenårsmålene innen 2015. Sikkerhet for eget liv, arbeidsmuligheter og et rettferdig rettsvesen er hovedprioriteringer for disse menneskene, og alle disse prioriteringene krever at landet bygger institusjoner som leverer disse og mange andre tjenester.

Et tjuetalls sårbare stater gikk i 2011 sammen og dannet *International Dialog*, et forum hvor myndighetene og givene møtes på like fot. Forumet lanserte rammeverket *New Deal*, en modell for hvordan givere skal engasjere seg i sårbare stater. Dette er første gangen sårbare stater som gruppe søker å definere sine behov og snakke med én stemme. Norge er blant de 40 statene som har signert det nye rammeverket.

Også i sårbare stater støtter Norge prinsippet om arbeidsdeling mellom givene. Regjeringen vil prioritere områder hvor vi mener å ha erfaring og kompetanse. Freds- og statsbygging, forvaltning av naturressurser og fordelingspolitikk er blant dem. Disse politiske prosjektene får gjerne størst oppmerksomhet, men også i sårbare stater brukes hoveddelen av norske bistandsmidler på tradisjonelle utviklingsfelt, som humanitær hjelp, sivilt samfunn og helse- og skoletilbud.

Engasjement i sårbare, konfliktfylte stater krever utholdenhet og risikovillighet. Utviklingen fra sårbarhet til robusthet er ikke lineær, og norsk bistand skal ha fleksibilitet til å handle i tråd med landenes og menneskenes behov.

8.6 Global helse med vekt på å styrke kvinners og barns rettigheter og helse

I 2012 la regjeringen fram Meld. St. 11 (2011-2012) Global helse i utenriks- og utviklingspolitikken. Meldingen gir klare prioriteringer for en samlet norsk global helsepolitikk frem mot 2020 gjennom tre satsingsområder: Styrke kvinners og barns rettigheter og helse, redusere sykdomsbyrden med vekt på forebygging og fremme menneskelig sikkerhet gjennom helse. Vår globale helsepolitikk har som mål å fremme grunnleggende menneskerettigheter.

FNs tusenårsmål om helse, spesielt om barne- og mødredødelighet, er blant tusenårsmålene som vi er lengst fra å nå, men vi ser nå betydelige

fremskritt også for disse målene. Norge har gjennom flere år hatt en internasjonal lederrolle i arbeidet for de helserelaterte tusenårsmålene. Pådriverarbeidet ledes av Statsministeren, og er forankret i FNs Generalsekretærs globale strategi for kvinne- og barnehelse. Dette har gjort Norge til en sentral aktør internasjonalt. I 2012 var innsatsen særlig knyttet til FNs kommisjon for livsviktige medisiner for kvinner og barn, ledet av statsminister Stoltenberg sammen med Nigerias president.

Innsatsen for oppfølging av FNs strategi for kvinners og barns helse vil fra 2013 bli styrket og samlet under en storstilt satsing for bedre kvinne- og barnehelse. Dette innebærer økt støtte til vaksiner av barn gjennom den globale vaksinealliansen GAVI, å sikre tilgang til livsviktige medisiner for kvinner og barn, og å øke tilgangen til familieplanlegging. Satsingen er et partnerskap mellom offentlige og private aktører i både giverland og mottakerland. Mer helse for pengene, gjennom innovasjon, er et fellestrekk for satsingen.

Utenriksministerens initiativ «Utenrikspolitikk og global helse» skal bidra til at dagens utfordringer på helseområdet skal håndteres også innenfor utenrikspolitikken. Initiativet drives av syv land og søker å løfte frem at landenes mulighet til å nå tusenårsmålene og sikre folkehelse først og fremst er avhengig av en mer helhetlig og samstemt politikk som tar hensyn til folkehelse innenfor forskjellige politikkområder, og i internasjonale forhandlinger og prosesser. Dette var et hovedbudskap da utenriksministeren holdt hovedinnlegget under Verdens helseorganisasjons hovedforsamling i 2012.

Hiv og aids er fortsatt en stor utfordring. Norge støtter aktivt opp om UNAIDS' økte fokus på å bekjempe stigmatisering og diskriminering. Vi støtter også deres arbeid for å nå de globale målene fra høynivåmøtet i 2010 om å halvere antall nysmittede og eliminere smitte fra mor til barn innen 2015.

8.7 Utdanning

Verdenssamfunnet har satt som mål at alle barn skal ha skoletilgang innen 2015. Gjennom internasjonal innsats og økt prioritering av utdanning i mange land er vi på god vei. Nær 40 millioner flere barn enn for ti år siden går på skolen, og 90 prosent av alle barn i utviklingsland har et utdanningstilbud. Afrika sør for Sahara har best framgang, med en økning på 18 prosent. Tallene viser også at avstanden mellom antall gutter og antall jenter i

skolen minker, spesielt på grunnskolenivå. Likevel står det mange utfordringer i veien for at alle barn kan lære å lese og skrive. Mange barn går på skole år etter år uten å lære. Økt oppmerksomhet på kvalitet og læring vil stå sentralt når arbeidet med en ny global utdanningsagenda nå settes i gang. Samtidig vet vi at retten til utdanning gjelder alle, og at de siste ti prosentene må nås. Dette krever målrettet innsats for barn rammet av krig, konflikt og naturkatastrofer, som preger hverdagen til nær halvparten av dem som står uten et skoletilbud. Rundt 25 millioner barn nektes sin rett til utdanning på grunn av funksjonshemming. Mange ekskluderes også på grunnlag av etnisk bakgrunn, kultur, språk eller religion, eller fordi de er fattige.

Norge er en stor og stabil bidragsyter til den globale satsingen. Over halvparten av den norske utdanningsbistanden kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner, som et ledd i den internasjonale innsatsen for økt bistandseffektivitet. Gjennom politisk dialog og deltakelse i styringsprosesser vil Norge bidra til at de multilaterale utviklings- og finansinstitusjonene legger økt vekt på utdanning i sine strategier. I tråd med målsettingene i Soria Moria 2 vil regjeringen arbeide spesielt for en styrket satsing på utdanning i konflikt- og katastrofeområder. For 2013 vil regjeringen bruke om lag 1,6 mrd. kroner til utdanning i tråd med tidligere fastsatte mål.

NORHED er et nytt program som skal bidra til styrket kapasitet innen høyere utdanning og forskning i lav- og mellominntektsland som et middel for å redusere fattigdom og fremme bærekraftig samfunnsutvikling. Med økt kapasitet menes styrket evne for institusjonene i Sør til å kunne utdanne flere og bedre kvalifiserte kandidater som kan bidra til samfunnsmessig, økonomisk og kulturell utvikling, og til økt kvalitet og kvantitet av forskning gjennomført av egne forskere. NORHED har seks delprogrammer. Disse er innenfor helse; utdanning; naturressurser, klima og miljø; styresett, demokrati og økonomisk utvikling; humaniora, kultur, media og kommunikasjon; og et siste med fokus på Sør-Sudan. I tillegg videreføres Norads program innen energi og petroleum (EnPe) gjennom NTNU. Likestilling vil ivaretas i alle delprogrammene, som til sammen gjenspeiler prioriteringene for norsk utviklingssamarbeid.

8.8 FN, humanitær bistand og menneskerettigheter

Norge arbeider for en styrking av FNs hovedorganer og for at FN skal bli mer effektiv og bedre koor-

dinert på landnivå for å kunne oppnå gode resultater og levere på klimautfordringene og tusenårsmålene. I arbeidet for å reformere FN ser vi både på FNs mandater, sekretariatets organisering, samordningen mellom FNs ulike organisasjoner og FNs effektivitet på landnivå. Norge har to hovedformål med FN-reform: At FN leverer mer effektivt på landnivå og at det blir mer åpenhet, ansvarlighet og tydelige linjer i FN-sekretariatet.

Mange av FNs viktigste humanitære programmer og utviklingsprogrammer er helt avhengige av frivillige bidrag. Norge er blant de største bidragsyterne til FNs humanitære innsats og utviklingsarbeid, herunder menneskerettigheter, helse, miljø og demokratiutvikling. Nødhjelp og humanitær bistand vil fortsatt være en stor og viktig del av Norges utviklingssamarbeid. FN er en viktig instans både for kanalisering av midler og for å ta opp humanitære spørsmål.

Norges medlemskap i FNs menneskerettighetsråd i perioden 2009-2012 har gitt verdifull erfaring som vi skal bygge videre på i en aktiv observatørrolle etter at medlemskapsperioden er over. Det kan vises til flere positive utviklingstrekk i menneskerettighetsrådet de senere år både når det gjelder håndteringen av tematiske spørsmål og situasjoner i enkeltland, ikke minst i lys av den arabiske våren. Norge vil videreføre den sterke støtten til menneskerettighetsforkjempere, fremme av ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og frie medier, samt styrking av kvinners rettigheter. Videre vil vi prioritere arbeidet for å styrke rettighetene til internt fordrevne, urfolk og seksuelle minoriteter. Dette arbeidet foregår både innenfor FN og i landene der Norge er engasjert. Ved siden av tradisjonelle samarbeidspartnere som EU og USA, samarbeider Norge i stor grad med land i andre regioner som engasjerer seg konstruktivt for å fremme menneskerettighetene.

8.9 Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2011

I 2011 videreførte regjeringen sin satsing på en mer strategisk utviklingspolitikk med vekt på områder der Norge kan spille en rolle ut i fra etter spurt kunnskap og kompetanse. Innenfor den tematiske overbygningen klima, konflikt og kapital ble det lagt vekt på gjennomføring av målrettede satsinger for at norsk utviklingspolitikk kunne bidra til å styrke de fattiges posisjon og legge til rette for bærekraftig utvikling. Det rapporteres her i første rekke på volum og fordeling av bistanden i 2011, samt hvordan de prioriterte

innsatsområdene er blitt fulgt opp. For ytterligere presentasjon av resultater fra utviklingssamarbeidet vises det til de ulike programkategoriene. Oppsummering av resultater på landnivå presenteres også på Norads landsider på Norad.no.

ODA-godkjent bistand i 2011

I 2011 ble det utbetalt 27,7 mrd. kroner over bistandsbudsjettet. Utbetalingene i 2011 tilsvarte 1 pst. av BNI.

Tabell 8.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2008-2011 (mrd. kroner)

Bistandstype	2008		2009		2010		2011	
Land og/eller sektorspesifikk bistand ¹	15,6	68 %	18,0	70 %	19,8	72 %	19,5	71 %
Kjernestøtte til multilaterale organisasjoner ²	6,0	26 %	6,3	24 %	6,4	23 %	6,6	24 %
Administrasjon	1,2	5 %	1,4	5 %	1,5	5 %	1,5	5 %
Totalt	22,9	100 %	25,6	100 %	27,7	100 %	27,7	100 %

¹ Tilsvarende bilateral og multi-bilateral bistand

² Tilsvarende multilateral bistand

Som det fremgår av tabellen ovenfor har den norske bistanden de siste fire årene hatt en relativt stabil fordeling mellom multilateral bistand og bistand øremerket spesifikke land eller sektorer.

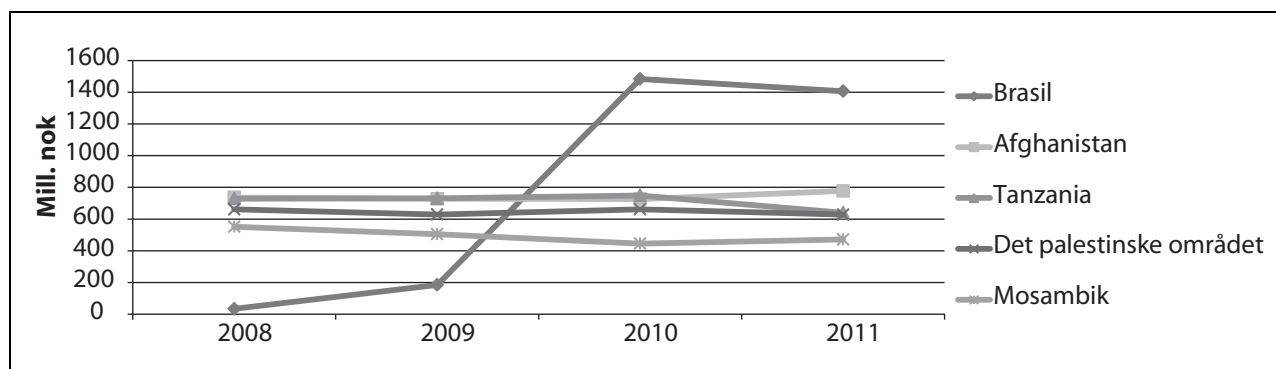
En stor andel av den sektorspesifikke bistanden blir også kanalisert gjennom multilaterale aktører, som totalt forvalter noe under halvparten av det totale bistandsbudsjettet.

Tabell 8.2 Samlet bilateral bistand fordelt på hovedregion, 2008-2011 (mrd. kroner) Inkluderer bilateral og multi-bilateral bistand

Hovedregion	2008		2009		2010		2011	
Afrika	5,9	38 %	5,7	32 %	5,7	29 %	6,1	31 %
Amerika	0,8	5 %	0,9	5 %	2,6	13 %	2,4	12 %
Asia og Oseania	2,9	19 %	2,7	15 %	3,2	16 %	2,8	14 %
Europa	0,6	4 %	0,6	4 %	0,7	3 %	0,7	3 %
Midtøsten	0,9	6 %	0,8	5 %	0,9	5 %	0,9	5 %
Global uspesifisert	4,4	28 %	7,2	40 %	6,7	34 %	6,7	34 %
Totalt	15,6	100 %	18,0	100 %	19,8	100 %	19,5	100 %

Tabellen gir et bilde av hvordan andelen av samlet bilateral bistand fordeler seg på hovedregion. Hvis man ser bort fra utslaget den omfattende skogsatsingen i Brasil fra 2010 gir, har den geografiske fordelingen av bistanden vært relativt stabil. Afrika var også i 2011 den regionen som mottok den største andelen av bilateral bistand. Utgifter knyttet til flyktninger i Norge er inkludert i «Global uspesifisert». Bistanden som ikke er geografisk fordelt omfatter også tematisk øremerket støtte gjennom multilaterale organisasjoner. FN-organisasjonene fordeler slike midler i henhold til

retningslinjer som Norge gjennom styrearbeidet har vært med på å vedta og som innebærer at land som står overfor de største utfordringene innenfor den enkelte organisasjons mandat skal prioriteres. I praksis medfører oppfølging av retningslinjene at hoveddelen av FN-organisasjonenes samlede midler går til lavinntektsland, hvorav for en stor del i Afrika. For en del av den tematiske støtten som kanaliseres gjennom multilaterale finansinstitusjoner, har man gjennom dialog og retningslinjer knyttet til bistanden, sikret at en stor andel går til de fattigste landene i Afrika.

Figur 8.1 De fem største mottakerlandene av norsk bilateral bistand i 2011, perioden 2008-2011 (mill. kroner)

I 2011 kunne mottakere i 112 land knyttes til en eller annen form for norsk bistand. For de fleste av disse var støtten av begrenset omfang, og inkluderer blant annet enkeltstående prosjektstøtte gjennom norske frivillige organisasjoner og ettergivelse av lån til utenlandske studenter. For 29 land utgjorde bilateralt norsk bistand 100 mill. kroner eller mer. De største mottakerne av norsk bistand får støtte over forskjellige budsjettposter, støtte til ulike formål og gjennom mange kanaler. Sårbare stater som Sør-Sudan, Det palestinske

området og Afghanistan var også i 2011 blant de største mottakerne av norsk bistand. I tillegg til støtten over regionbevilgningene, mottar disse også humanitær bistand og støtte gjennom de globale bevilgningene for fred og forsoning, sivil samfunn og overgangsbistand (Sør-Sudan). Brasil var største mottakerland av norsk bistand i 2011, noe som i all hovedsak skyldes skogsatsningen. Det ble utstedt et gjeldsbrev til Brasil på 1 mrd. kroner.

Tabell 8.3 Bistand fordelt på type avtalepartner, 2008-2011 (mill. kroner) Inkluderer bilateral, multi-bilateral og multilateral bistand

	2008	2009	2010	2011
Offentlige aktører	4 640	5 695	7 076	6 255
<i>Offentlige aktører i utviklingsland</i>	<i>2 173</i>	<i>2 111</i>	<i>3 506</i>	<i>2 808</i>
<i>Norske offentlige aktører</i>	<i>2 224</i>	<i>3 326</i>	<i>3 342</i>	<i>2 973</i>
<i>Offentlige aktører i andre giverland</i>	<i>243</i>	<i>258</i>	<i>229</i>	<i>474</i>
Privat sektor	556	854	735	1 344
<i>Norsk privat sektor</i>	<i>178</i>	<i>175</i>	<i>182</i>	<i>363</i>
<i>Privat sektor i andre land</i>	<i>292</i>	<i>567</i>	<i>347</i>	<i>820</i>
<i>Konsulenter</i>	<i>86</i>	<i>113</i>	<i>206</i>	<i>160</i>
Frivillige organisasjoner/stiftelser	4 932	5 412	5 600	5 901
<i>Norske</i>	<i>3 493</i>	<i>3 566</i>	<i>3 620</i>	<i>3 515</i>
<i>Internasjonale</i>	<i>806</i>	<i>1 080</i>	<i>1 156</i>	<i>1 465</i>
<i>Lokale</i>	<i>633</i>	<i>766</i>	<i>824</i>	<i>921</i>
Multilaterale organisasjoner	11 277	12 127	12 651	12 515
Offentlig-privat samarbeid	136	105	116	92
Uspesifisert	99	43	50	53
Totalt	21 640	24 237	26 229	26 160

Tabellen viser hvordan den samlede bistanden, eksklusiv administrasjonskostnadene, i 2011 var fordelt på kategorier av aktører som har ansvaret

for gjennomføring. ODA-godkjente flyktningsutgifter i Norge gjør at kategorien norske offentlige aktører fremstår som en stor kanal for bistand.

Tabell 8.4 Multilaterale organisasjoner: De største mottakerne av norsk bistand i 2011, 2008-2011 (mrd. kroner)

	2008	2009	2010	2011
UNDP - UN Development Programme	1,8	2,0	2,1	2,0
UNICEF- United Nations Children's Fund	1,2	1,3	1,3	1,3
FN andre	3,3	3,6	3,7	3,7
Verdensbankgruppen	2,6	2,6	2,9	2,9
Regionale utviklingsbanker	0,9	0,9	0,9	0,8
GAVI - Global Alliance for Vaccines and Immunization	0,5	0,5	0,5	0,4
GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tub and Malaria	0,4	0,4	0,4	0,5
Andre multilaterale organisasjoner	0,7	0,9	0,9	1,0
Total	11,3	12,1	12,7	12,5

Blant de multilaterale aktørene mottok FN-systemet mest støtte. Over 80 pst. av støtten gikk til 10 organisasjoner. I 2011 var UNDP største mottaker av norsk bistand med et beløp på 2 mrd. kroner,

hvorav generell støtte/kjernestøtte utgjorde 770 mill. kroner.

Av støtten på 1 310 mill. kroner til UNICEF utgjorde kjernestøtten 450 mill. kroner.

Tabell 8.5 Norske frivillige organisasjoner; De seks største mottakerne av norsk bistand i 2011, 2008-2011 (mill. kroner)

	2008	2009	2010	2011
Flyktningshjelpen	476	452	552	525
Norges Røde Kors	415	435	473	456
Kirkens Nødhjelp	489	453	469	408
Norsk Folkehjelp	385	385	344	365
Redd Barna Norge	223	218	200	183
Digni	142	143	145	151
Andre	1 363	1 480	1 436	1 427
Totalt	3 493	3 566	3 620	3 515

I 2011 ble 13 pst. av det totale bistandsbudsjettet kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner. De fire største organisasjonene mottok over halvparten av disse midlene. Det gis støtte fra en rekke ulike kapitler/poster i henhold til formål, hvor tilskuddordningene for sivilt samfunn og nødhjelp/humanitær bistand står for de største

andelene. Det vises til vedlegg som viser bistand forvaltet av norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, for en mer detaljert oversikt.

For ytterligere informasjon om regjeringens tematiske satsingsområder vises det til de spesifikke kapitalomtalenene.

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

9 Budsjettforslaget

Programområde 02 Utenriksforvaltning

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
100	Utenriksdepartementet	1 838 311	1 797 790	2 016 081	12,1
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon	42 692	45 805	47 503	3,7
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	7 808	8 779	8 981	2,3
	Sum kategori 02.00	1 888 811	1 852 374	2 072 565	11,9

Mål

- Effektiv ivaretagelse av norske interesser i det internasjonale samfunn gjennom bilaterale forbindelser med andre stater og medlemskap i multilaterale organisasjoner; bl.a. gjennom styrket koordinering og samhandling mellom hjemme- og uteapparatet.
- Effektiv forvaltning med styrket risikostyring og nulltoleranse for økonomiske misligheter.
- Effektiv bistand til norske borgere, næringsliv og andre samfunnsaktører i deres kontakt med og i forhold til utenlandske myndigheter, institusjoner og personer.
- Bidra til en samordnet, effektiv og serviceorientert utlendingsforvaltning med kort saksbehandlingstid.
- Videreutvikle det administrative og faglige samarbeidet mellom de nordiske lands utenriktjenester.
- Styrking og videreutvikling av sikkerhetsarbeidet ute og hjemme, herunder ivareta egne ansatte og norske borgere som blir rammet av hendelser i utlandet.

- Utenriktjenesten skal tiltrekke seg og beholde godt kvalifisert arbeidskraft gjennom god rekruttering, personalforvaltning og kompetanseutvikling.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenrikspolitikk og utviklingspolitikk hjemme og ute, samt en rekke forvaltningsoppgaver. Utenriktjenesten er en sentral ressurs som forvaltningens førstelinje i arbeidet med å fremme norske interesser internasjonalt. Forventningene til utenriktjenesten er store, og tjenesten yter i stadig økende grad tjenester til hele statsforvaltningen, norsk næringsliv og norske borgere. Departementet vektlegger at virksomheten skal være åpen, tilgjengelig og publikumsvennlig.

I en verden i rask endring er fleksibilitet og evne til omstilling av økende betydning for at ressursene utenriktjenesten disponerer til enhver tid anvendes for å ivareta Norges interesser i utlandet på en best mulig måte. Utenriktjenesten må til enhver tid være seg bevisst hvilke oppgaver

den skal påta seg. Departementet vurderer således utenriksrepresentasjonen løpende for å sikre at Norge har et ressurseffektivt nærvær ute som er tilpasset behov, interesser og politiske prioriteringer. Endringer i måten Norge er representert på i utlandet må derfor påregnes også i 2013.

I tillegg utprøves alternative former for diplomatisk nærvær med «lettere strukturer» enn regulære ambassader, forenkling av arbeidsprosessene ved utenriksstasjonene, og en mer hensiktsmessig og ressursbesparende arbeidsdeling mellom hjemme- og uteapparat. Sistnevnte vil innebære utlegging av faglige oppgaver til stasjonene, samtidig som enkelte administrative oppgaver i større grad søkes håndtert sentralt i departementet.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og Financial Mechanism Office i Brussel, i henhold til gjeldende retningslinjer, og i tråd med politiske prioriteringer og føringer. Arbeidet med kvalitetssikring og kontroll i tilskuddsforvaltningen er nærmere omtalt i kap. 2.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres. Det er viktig å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet.

Utenriks-, Justis- og beredskaps-, og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har en samordnet, effektiv og serviceorientert *utlendingsforvaltning* med kort saksbehandlingstid som felles mål. Et sentralt element i denne sammenheng er å organisere kundekontakten mest mulig effektivt og brukervennlig. For å håndtere flere og mer komplekse saker på utlendingsfeltet, og samtidig opprettholde et godt servicenivå og omdømme, vil departementet arbeide videre med ulike utviklingstiltak. Aktuelle tiltak er bl.a. tjenestetsetting, representasjonsavtaler, opplæring og at utenriksstasjonene fatter vedtak i en del saker som i dag sendes til behandling i Utlendingsdirektoratet. Dette vil redusere saksbehandlingstiden og gi bedre brukerservice.

Utenriksdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider også om oppfølging av regjeringens politikk når det gjelder returavtaler.

Det nordiske og europeiske samarbeidet om representasjonsavtaler på utlendingsfeltet videreføres. Schengen-landene representerer hverandre gjensidig i utvalgte land for å sikre høy brukerservice, mer effektiv saksbehandling og mer profesjonelle fagmiljøer.

Et stadig økende antall norske borgere reiser eller bosetter seg i utlandet. Dette stiller stadig

større krav til norske myndigheters evne til konsulær bistand og krisehåndtering. Forventninger til responstid, jevnt nivå på bistanden og åpenhet om arbeidet preger håndteringen av konsulære saker i større grad enn tidligere. Utenriksdepartementet har tatt flere grep for å håndtere dette, blant annet ved etableringen av Operativt Senter, samt økt fokus på fagfeltet, kompetanseheving og kontinuerlig opplæring.

Utenriksdepartementet er ansvarlig for håndtering av kriser i utlandet som berører utenriksstjernetemenn, nordmenn generelt og norske interesser. Til å løse disse oppdragene har departementet en robust beredskapsorganisasjon som har vist at den er i stand til å håndtere denne type kriser. Stasjonenes beredskapsplaner revideres årlig og utenriksstasjonene er pålagt å gjennomføre minst en øvelse i året. I tillegg øves departementets organisasjon i Oslo. Departementet har spesielt lagt vekt på arbeidet med å øke sikkerheten på utenriksstasjonene. Det gjennomføres årlig kartlegging av risiko og sårbarhet ved alle utenriksstasjoner. På bakgrunn av risikobildet iverksettes nødvendige tiltak. Det legges stor vekt på rutiner for sikkerhet på reise for departementets ansatte.

Utenriksdepartementet arbeider aktivt for å rekruttere flere medarbeidere fra etniske minoritetsgrupper, herunder nordmenn med innvandrerbakgrunn. Det legges også vekt på å rekruttere kvinnelige ledere både i departementet og ved utenriksstasjonene, og å tilstrebe en god kjønnsfordeling på alle nivåer.

Arbeidet med et godt og inkluderende arbeidsmiljø gis høy prioritet. Departementet vil også i 2013 vektlegge HMS-arbeidet samt videreutvikling av arbeidsmiljørettede tiltak hjemme og ute.

Rapport 2011

I takt med endrede politiske prioriteringer og eksterne rammebetingelser har det også i 2011 vært foretatt tilpasninger i utenriksstasjonene. Et omfattende omstillingsarbeid ble startet for to år siden. Ved inngangen til 2010 besto uteapparatet av 110 fagstasjoner. Når den pågående omstillingsprosessen er gjennomført vil antall stasjoner være redusert til 103. Konkret gjelder endringene avvikling av fem utenriksstasjoner i 2011 (Abidjan, Bogotá, Dili, Ljubljana og Managua). En ny ambassade ble opprettet i Accra, som i tillegg til Ghana dekker syv vest-afrikanske land. Hensynet til økende norsk næringsaktivitet i regionen var en tungtveiende begrunnelse for etableringen. I løpet av andre halvår 2012 iverksettes ytterligere strukturendringer gjennom avvikling av general-

konsulatene i hhv. Alicante og Hamburg, samt ambassaden i Skopje. Samtidig trapper Norge opp sitt engasjement i Myanmar gjennom etablering av et ambassadekontor i Yangon. I land hvor utenriksstasjoner avvikles vil norske interesser bli ivarett av andre utenriksstasjoner i de aktuelle regionene, i de fleste tilfeller også i kombinasjon med et honorært stedlig konsulat.

Regjeringen fikk bred tilslutning i Stortinget til omfanget og innretningen på den konsulære bistanden, jf. Meld. St. 12 (2010 – 2011) Bistand til nordmenn i utlandet, Innst. 396 S (2010-2011). Dette har blant annet bidratt til å balansere forventningene nordmenn har til konsulær bistand.

Den lovpålagte opprettelsen av den felleseuropeiske fingeravtrykk databasen VIS, som følge av våre Schengen-forpliktelser, ble iverksatt i 2011. Første region ut var Nord-Afrika. I løpet av 2011 fikk alle som skulle søke om visum eller oppholdstillatelse til Norge tilbud om å registrere sin søknad på internett. Det medførte reduksjon i køer og mer effektivt arbeid ved utenriksstasjonenes visumseksjoner.

Det har vært fokusert på en mer helhetlig tilnærming til sikkerhetsarbeidet. I tillegg til en videreføring av økt sikkerhet ved utenriksstasjonene, er arbeidet med informasjonssikkerhet blitt styrket. Dette innebærer blant annet et autorisasjonsregime med autorisasjonssamtaler for alle ansatte ved stillingsskifter samt innføring av et styringssystem for informasjonssikkerhet. Det har vært jobbet for å videreutvikle kriseorganisasjonen og eksisterende planverk. Kompetanseheving gjennom kurs og øvelser har fortsatt hatt høy prioritet.

Satsingsområder 2013

Videreutvikling av utenriktjenesten fortsetter. Målet er også i 2013 å gjennomføre nødvendige omprioriteringer hjemme og ute slik at ressursene settes inn der det er størst behov.

Oppfølging av de ulike tiltakene som er skissert i departementets strategidokument for 2010-2013 vil ha høy prioritet. Det er allerede gjennomført en rekke viktige tiltak og satt i gang flere endrings- og forbedringsprosesser for å gjøre utenriktjenesten bedre, tydeligere og mer effektiv. Arbeidet med å videreutvikle samarbeidet mellom de nordiske utenriktjenester videreføres. Prioriterte administrative områder er bl.a. samlokalisering av utenriksstasjoner, innplassering av tjenestemenn på annen nordisk ambassade, samarbeid innen krise- og sikkerhetskåndtering, felles honorære konsulater og samarbeid om repre-

sentasjonsavtaler på utlendingsfeltet. Som et ledd i videreutviklingen av Utenriksdepartementets operative senter, er det besluttet at senteret skal samlokaliseres med Utenriksdepartementets krestab. Den lovpålagte opprettelse av den felleseuropeiske fingeravtrykk databasen VIS, som følge av våre Schengen-forpliktelser, vil i henhold til revidert utrullingsplan fortsette i 2013. Dette innebærer en betydelig kvalitetsheving av Schengenlandenes kontrollarbeid, men vil medføre betydelig merarbeid som følge av at det fysiske oppmøtet på stasjonene vil øke fra om lag 50 pst. til nærmere 60 pst.

Satsing på tjenesteutsetting av de administrative deler av visumsaksbehandlingen videreføres med sikte på innføring på flere stasjoner. Det skal legges til rette for at tjenesteyter også skal kunne ta opp biometriske kjennetegn på vegne av utenriksstasjonen. Videre vil departementet videreutvikle det igangsatte arbeidet med å fatte vedtak i flere sakstyper ved enkelte utenriksstasjoner, slik at dagens saksbehandlingstid i Utlendingsdirektoratet kan reduseres.

Informasjonssikkerhet, krisehåndtering og sikkerhet for egne ansatte

Departementet har arbeidet målrettet med utvikling av robuste og gode systemer og rutiner for å ivareta tjenestens sikkerhetsmål slik disse er definert i lovverk, instruks og stortingsmelding (sikkerhetsloven, arbeidsmiljøloven, utenriksinstruksen, St. meld. nr. 37 (2004-05)). Innføringen av et overordnet system for informasjonssikkerhet har klargjort roller og synliggjort behovet for å integrere sikkerhetshensyn i alle virksomhetsområder. Likeledes har utviklingen av Håndbok for sikkerhet og krisehåndtering i utenriktjenesten løftet departementets evne til krisehåndtering. Sikkerhetsbildet for våre stasjoner vil fortsatt være meget varierende, og preventive tiltak av organisatorisk og materiell art basert på risikoanalyser, er sentralt i departementets sikkerhetstenkning. Likevel unngår man ikke en betydelig restrisiko og uforutsigbarhet innenfor fagfeltet. Dette kan reduseres ved tilføring av økte ressurser til styrket arbeid og oppfølging av styringssystemer for sikkerhet i departementet.

Norges og utenriktjenestens omdømme er avhengig av at utenriktjenesten evner å verdivurdere og håndtere informasjonen den mottar, produserer og videreformidler korrekt. Dette innebærer skjerpet bevissthet omkring behandling av sensitiv og gradert informasjon, samt en generell økt årvåkenhet med hensyn til etterretningstrus-

selen, særlig i lys av nye informasjonskanaler og ny teknologi.

I lys av endret og utvidet trusselbilde, samt utenriktjenestens økte avhengighet av sikre og trygge kommunikasjonskanaler, vil man intensivere arbeidet med informasjonssikkerhet.

Medarbeidernes og virksomhetens overordnede evne til å håndtere uønskede og truende hendelser, samt Utenriksdepartementets rolle som lederdepartement ved sivile kriser i utlandet, må styrkes gjennom utvidet satsing på kompetansesigivende tiltak som øvelser, kurs og evalueringer.

Arbeidet for å styrke sikkerheten for egne ansatte og deres medfølgende, både ved utestasjonering, på tjenestereise og ved tjeneste i departementet må ses i sammenheng med departementets HMS-arbeid.

Sikkerhetsarbeidet vil være en hovedprioritering i 2013 og ekstra midler vil bidra til bl.a. nødvendig justering av departementets fysiske grunn sikring i Oslo, til et hevet nivå for grunn sikring av ca 20 stasjoner i Afrika og Midtøsten i form av pansrede biler, beredskapssamband og sikkerhets- og beskyttelsestjenester og til innføring av ny løsning for høygradert informasjon. Man tar videre sikte på å videreutvikle den sentrale kriseorganisasjonen i nye og mer hensiktsmessige lokaler. Arbeidet med å styrke informasjonssikkerhet i utenriktjenesten intensiveres.

Sikkerhetsarbeidet vil være en hovedprioritering i 2013 og ekstra midler vil bidra til bl.a. nødvendig justering av departementets fysiske grunn sikring i Oslo, til et hevet nivå for grunn sikring av ca 20 stasjoner i Afrika og Midtøsten i form av pansrede biler, beredskapssamband og sikkerhets- og beskyttelsestjenester og til innføring av ny løsning for høygradert informasjon. Man tar videre sikte på å videreutvikle den sentrale kriseorganisasjonen i nye og mer hensiktsmessige lokaler. Arbeidet med å styrke informasjonssikkerhet i utenriktjenesten intensiveres.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	1 771 575	1 749 965	1 821 686
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	10 190	11 795	12 222
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 726	16 058	156 492
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	7	878	907
71	Diverse tilskudd	39 164	18 585	24 260
72	Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	96	149	154
89	Agio/disagio	1 493		
90	Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	60	360	360
	Sum kap. 0100	1 838 311	1 797 790	2 016 081

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtale i innledningen under programkategorien. Posten dekker lønns- og driftsutgifter for departementet og utenriksstasjonene. Størstedelen av utgiftene under posten er bundet opp i lønnsutgifter og leieutgifter ved utenriksstasjonene.

Posten dekker også utgifter under Særavtale i utenriktjenesten. Avtalen omfatter de økonomiske betingelser som utsendt personal ved utenriksstasjonene har i tillegg til regulativlønnen. De forskjellige ytelsene i avtalen er fastlagt i forhandlinger mellom Utenriksdepartementet og de lokale arbeidstakerorganisasjonene. Ytelsene er

ment å kompensere for merutgifter som følger av tjenestegjøring i utlandet.

Under henvisning til omtalen under kap. 3100 Utenriksstasjonene, post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene og post 05 Refusjon spesialutsendinger mv., foreslås merinntektsfullmakt under kapitlet til dekning av hhv. volumøkning av gebyrpliktige handlinger innenfor utlendingfeltet og utgifter for andre institusjoners andel av utgiftene ved utenriksstasjon.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 821,686 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningsforslaget omfatter midler til utredning, opplæring og kompetansebygging, diverse EØS- og internasjonale tiltak, herunder oversettelse av EØS-rettsakter m.v. Det kan også omfatte utgifter til internasjonal tvisteløsning hvor Norge er part.

Videre omfatter posten utgifter til OECDs kontaktpunkt. OECDs medlemsland er forpliktet til å opprette nasjonale kontaktpunkt som er det sentrale organet for en effektiv gjennomføring av retningslinjene for flernasjonale selskapers virksomhet. Gjennom kontaktpunktene kan selskaper som opererer i eller fra tilsluttede land, klages inn for brudd på retningslinjene.

Regjeringen besluttet i 2010 å styrke det nasjonale kontaktpunktet for OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ved opprettelse av et sekretariat som skal bistå kontaktpunktet. Utenriksdepartementet har det administrative ansvaret, men sekretariatet er lokalisert utenfor departementet for å sikre uavhengighet.

Videre omfatter bevilgningsforslaget midler til ordinært skjøtselarbeid på grensen mot Sverige og Finland samt til grenseoppgang av riksgrensene med Russland.

Budsjett 2013

Det foreslås bevilget 12,222 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større utstyrsanskaffelser og vedlikeholdsarbeider i departementet og ved utenriksstasjonene. Den betydelige økningen i bevilgningsforslaget er relatert til sikkerhetstiltak i departementet og ved utenriksstasjonene i 2013, jf. omtale under programkategori 02.00.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 156,492 mill. kroner.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Posten dekker erstatning av skadeverk som måtte påføres utenlandske representasjoner i Norge, i henhold til de forpliktelser Norge har ifølge Wienkonvensjonene om diplomatisk og konsulært samkvem.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 907 000 kroner.

Post 71 Diverse tilskudd

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
Opplysningsarbeid for fred	3 354		
Nordisk samarbeid	120	120	120
Informasjon m.v. – europeisk samarbeid	5 311	5 500	5 500
Tilskudd til EU-opplysning			5 000
Fremme av transatlantisk samarbeid	490	490	490
Tilskudd til nedrustningsformål	256		
Utenrikspolitisk forskning og utvikling (FoU)	4 691	4 700	5 715
Tilskudd til europapolitisk dialog	395	460	460
NORSAR	15 905		
Norsk senter for menneskerettigheter	6 287	6 300	6 300
Sosial dialog i Sentral-Europa	840	500	500
Informasjon og debatt om globalisering	515	515	
Styrking av Den europeiske menneskerettighetsdomstol	1 000		
Opplysningsvirksomhet om folkerett og folkerettstiltak i FN regi			175
Sum post 71	39 164	18 585	24 260

Fra og med 2012 inngår bidrag til Opplysningsarbeid for fred, Tilskudd til nedrustningsformål, NORSAR og Den europeiske menneskerettighetsdomstol i bevilgningen under kap. 118, post 71. Tilskudd til EU-opplysning er overført fra Finansdepartementet fra og med 2013.

Nordisk samarbeid

Midlene er i hovedsak øremerket den norske avdelingen av Det nordiske administrative forbund.

Det foreslås avsatt 120 000 kroner til formålet i 2013.

Informasjon om europeisk samarbeid.

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere til bred debatt i Norge om sentrale europapolitiske spørsmål. Tilskudd gis til frivillige organisasjoner og andre ikke-kommersielle og ikke-offentlige aktørers informasjonstiltak om europeisk samarbeid overfor norske målgrupper, samt støtte til slike aktørers nettverksbygging i Europa. Ved tildelingen vektlegges en rimelig fordeling mellom ulike interessegrupper, samt geografisk og tematisk spredning.

I 2012 er det gitt tilskudd til 59 prosjekter i regi av 34 ulike organisasjoner/aktører.

Det foreslås avsatt 5,5 mill. kroner til formålet i 2013.

Tilskudd til EU-opplysning

Bevilgningen omfatter tilskudd til organisasjonene Europabevegelsen og Nei til EU. Tilskuddene skal anvendes til informasjonsarbeid om EU. For 2013 foreslås det bevilget 5 mill. kroner.

Fremme av transatlantisk samarbeid

Posten dekker tilskudd til arbeid for opprettholdelse og styrking av forbindelsene mellom USA og Norge, og foreslås øremerket Nordmannsforbundet i 2012.

Det foreslås avsatt 490 000 kroner til formålet i 2013.

Tilskudd til europapolitisk forskning

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til økt kunnskap og samfunnsdebatt om europapolitiske spørsmål med relevans for Norge, i tråd med målsetningene i St.meld. nr. 23 (2005-2006) Om gjennomføring av europapolitikken. I 2012 er det gitt støtte til 5 forskningsprosjekter.

Tilskudd gis til forskning på og formidling av forskningsbasert kunnskap og det forventes at forskningen gjøres offentlig tilgjengelig. Norsk forskning om europeisk integrasjon og dens virkninger har siden 90-tallet vært omfattende og internasjonalt anerkjent. Norsk europaforskning har bidratt til norsk samfunnsdebatt, til utdanning på ulike nivåer og til å styrke europapolitikken kunnskapsgrunnlag.

Regjeringen vil øke støtten til norsk europaforskning.

Det foreslås avsatt 5,715 mill. kroner til formålet i 2013.

Tilskudd til europapolitisk dialog

Det er viktig for regjeringen at arbeidslivets organisasjoner deltar i den europapolitiske dialog og bidrar til å bygge den sosiale dialog i EØS. Det er derfor opprettet en tilskuddsordning som bidrar til å dekke reiseutgiftene til de norske organisasjonene som er medlem av EFTAs konsultative komité. Dette er Landsorganisasjonen i Norge (LO), Yrkesorganisasjonenes sentralforbund (YS), Unio, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Virke og Kommunenes sentralforbund (KS). I 2011 gikk tilskuddet til deltakelse i møter i EFTAs konsultative komité og EØS' konsultative komité samt møter under EUs sosiale dialog.

Det foreslås avsatt 460 000 kroner til formålet i 2013.

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR)

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) er et tverrfaglig nasjonalt senter for menneskerettigheter.

Ved kongelig resolusjon av 21. september 2001 ble Nasjonal institusjon etablert ved SMR. Som nasjonal institusjon arbeider SMR gjennom forskning, overvåkning, rådgiving, utdanning og informasjon for å fremme gjennomføring av menneskerettighetene i Norge. De krav som stilles til nasjonale institusjoner knyttet til bl.a. uavhengighet, er fastsatt i retningslinjer vedtatt i FN (de såkalte Paris-prinsippene). For å understreke den uavhengige stilling SMR i egenskap av nasjonal institusjon

(NI) har i forhold til Staten, ble det i 2006 besluttet at bevilgningen til denne delen av SMRs virksomhet med virkning fra 2007 skulle tas ut av den bevilgning SMR tidligere har mottatt gjennom Universitetet, og overføres til Utenriksdepartementet.

Den internasjonale komiteen for nasjonale institusjoner vedtok i sin gjennomgang av Norges nasjonale institusjon ved oktober/november 2011 at den ikke fullt ut er i samsvar med de med Paris-prinsippene. På denne bakgrunn er det nedsatt en tverrdepartemental arbeidsgruppe som skal vurdere endringer, eventuelt en re-etablering av Nasjonal institusjon. SMR har imidlertid bekreftet at de vil fortsatt vil utføre oppgaven som Nasjonal institusjon inntil en ny ordning er etablert.

Det foreslås avsatt 6,3 mill. kroner til formålet i 2013.

Tilskudd til styrking av sosial dialog i sentral-europeiske land

Regjeringen legger vekt på utvikling og styrking av sosial dialog i EUs nyeste medlemsland. Sosial dialog kan bidra positivt i utviklingen av samfunnet, arbeidsmarkedet og faglige rettigheter i de nye medlemslandene som fremdeles er i omstilling. Arbeidslivets parter i Norge kan spille en positiv rolle i fremme av sosial dialog i land i Sentral-Europa.

Det er opprettet et Fond for anstendig arbeid og trepartssamarbeid under Den norske finansieringsordningen 2009-2014. Fondet er øremerket samarbeid mellom sosiale parter i mottakerlandene i Sentral-Europa og i Norge. Det foreslås avsatt 0,5 mill. kroner under denne post for 2013 som tilskudd til arbeidet med sosial dialog i Sentral-Europa, herunder fondet for anstendig arbeid.

Informasjon og debatt om globalisering

Refleksprosjektets tilskuddsordning har i 2011 gitt støtte til 12 prosjekter i regi av 14 ulike organisasjoner/aktører.

Tilskuddsordningen foreslås ikke videreført i 2013 da Refleks' ordinære prosjektperiode utløper våren 2013.

Internasjonale folkerettsinstitusjoner

Midlene er i hovedsak øremerket opplysningsvirksomhet knyttet til folkerett og folkerettstiltak i FN-regi og er tidligere bevilget under kap. 100 post 21 Spesielle driftsutgifter.

Det foreslås avsatt 175 000 kroner til formålet i 2013.

Post 72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker bl.a. uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 154 000 kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På

grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 Utenriksdepartementet, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn

Posten dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidenslån er til stede.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 360 000 kroner.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	12 656	14 423	14 899
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	77 554	93 629	102 433
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	57 508	7 068	7 068
06	Refusjon CTBTO	5 205		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	9 027		
17	Refusjon lærlinger	35		
18	Refusjon av sykepenger	5 791		
19	Tilskudd bedriftshelsetiltak	2		
89	Agio/disagio	2 399		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318	318	318
	Sum kap. 3100	170 495	115 438	124 718

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter i hovedsak gebyrer for konsulære tjenester i utlandet.

skap, oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelser, samt fornyelse av slike tillatelser.

Som følge av økning i antall visumsøknader foreslås bevilgningen økt med 8,8 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2012, til 102,433 mill. kroner.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Inntektsforslaget omfatter visumgebyrer og behandlingsgebyrer på søknader om statsborger-

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter med tilsvarende merinntekter under kap. 3100, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Utenriksdepartementet mottar refusjon fra institusjoner til dekning av enkelte utgifter ved utenriksstasjonene der rammeoverføring av forskjellige grunner ikke er aktuelt. Posten benyttes videre til oppgjør fra Statsbygg til dekning av utenriksstjenestens utlegg for huseiers regning, avregning av utgif-

ter med Innovasjon Norge for de steder Innovasjon Norge er samlokalisert med utenriksstasjonene og leieinntekter fra andre statlige institusjoner.

Det foreslås fullmakt til å overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 01 Driftsutgifter, mot tilsvarende merinntekt under post 05 Refusjon spesialutsendinger, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 103 Regjeringens fellesbevilgning for representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
		2011	budsjett 2012	
01	Driftsutgifter	42 692	45 805	47 503
	Sum kap. 0103	42 692	45 805	47 503

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett og retningslinjer for Regjeringens fellesrepresentasjon. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Regjeringens representasjonsutvalg.

Utenriksdepartementet har en sentral rolle i planlegging og gjennomføring av offisielle besøk til Norge, og har budsjettansvar for deler av utgiftene ved statsbesøk (de utgiftene som ikke faller på Slottet), samt for besøk på stats- og regjerings-sjefs nivå. Bevilgningen dekker også driften av regjeringens representasjonsanlegg i Oslo, i Parkveien 45, Riddervoldsgate 2 og Inkognitogate 18. Eiendommene er inkludert i husleieordningen for statlige bygg.

Det har vært en markant økning av besøksvirksomheten og bruk av regjeringens represen-

tasjonsanlegg (RRA). Terrorhandlingene 22. juli og konsekvensene av det har medført økt bruk av RRA. Dette har igjen medført høyere driftskostnader. I tillegg har regjeringens representasjonsvirksomhet i RRA økt.

Rapport 2011

I 2011 ble det gjennomført statsbesøk til Norge fra Litauen, Luxembourg og Sør-Afrika. I tillegg ble det avviklet en rekke offisielle besøk.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås det bevilget 47,503 mill. kroner.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
		2011	budsjett 2012	
01	Driftsutgifter	7 808	8 779	8 981
	Sum kap. 0104	7 808	8 779	8 981

Utenriksdepartementet har ansvaret for budsjett, planlegging og gjennomføring av kongehuset offisielle reiser i utlandet. Forvaltning av bevilgningen skjer på bakgrunn av beslutninger fattet i Samordningsutvalget.

Kapitlet dekker utgifter for DDMM Kongen og Dronningens statsbesøk og offisielle reiser til utlandet, samt DDKKHH Kronprinsparet og Prinsesse Märtha Louises offisielle reiser til utlandet.

For 2013 planlegges det for flere statsbesøk og offisielle besøk til utlandet for Kongeparet og

Kronprinsparet, samt at de hver for seg vil gjennomføre flere offisielle utenlandsreiser.

Rapport 2011

I 2011 gjennomførte DDMM Kongen og Dronningen statsbesøk til Slovenia og Kroatia, samt et offisielt besøk til USA (Midtvesten).

Kronprinsen avla offisielle besøk til Aserbajdsjan, Hamburg og var Norges representant ifm. markeringen av Sør-Sudans selvstendighet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås det bevilget 8,981 mill. kroner.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål	111 058	103 876	96 694	-6,9
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	1 178 171	1 261 698	1 249 041	-1,0
117	EØS- finansieringsordningene	2 509 753	1 125 597	1 897 000	68,5
118	Nordområdetiltak mv.	411 733	454 469	444 472	-2,2
	Sum kategori 02.10	4 210 715	2 945 640	3 687 207	25,2

Denne programkategorien omfatter tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale

organisasjoner som Norge er medlem av, EØS-finansieringsordningene samt nordområdetiltak.

Kap. 115 Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	33 960	29 664	27 363
70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	77 098	74 212	69 331
	Sum kap. 0115	111 058	103 876	96 694

Situasjonsbeskrivelse

Å øke kunnskapen om Norge og styrke norske næringspolitiske interesser og norsk kulturs posisjon i utlandet er en integrert del av utenrikspolitikken. Arbeidet utgjør en vesentlig del av et åpent diplomati og er viktig for å ivareta norske interesser og styrke Norges internasjonale samarbeid.

Utenriksstasjonenes arbeid med å gi Norge, norsk næringsliv og norsk kultur en synlig profil skjer i nært samarbeid med norske og utenlandske partnere.

Mål

Målet er å skape og delta på arenaer og møteplasser som tilrettelegger for dialog, utveksling og samarbeid med partnere i andre land. Arbeidet skal ha verdi for norsk samfunns-, nærings- og kulturliv gjennom økte internasjonale impulser, og for norske utenrikspolitiske interesser. Dette innebærer at arbeidet skal:

- synliggjøre og styrke norsk kulturlivs internasjonale kontaktflate og styrke kulturdimensjonen i Norges profil i utlandet,

- fremme norsk verdiskapning, økonomiske interesser og næringslivets samfunnsansvar,
- fremme norske politiske og økonomiske interesser i utlandet ved å bygge opp under politiske prioriteringer og bilaterale forbindelser med viktige samarbeidsland,
- bidra til et tydelig og positivt norgesbilde i utlandet for å støtte opp under norske interesser,
- bidra til åpenhet, engasjement og debatt om utenrikspolitiske spørsmål, herunder sentrale spørsmål innen miljø, klima og energi og samfunnsansvar.

Satsingsområder 2013

Norges omdømme i utlandet

Departementet gjennomfører de langsiktige strategiene fra utenriksministerens omdømmeforum (2007-2010). Prioriterte land er: Sverige, Danmark, Finland, Island, Frankrike, Storbritannia, Nederland, Polen, Tyskland, Spania, Italia, Tyrkia, USA, Canada, Japan, Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika. Gjennom bruk av kommunikasjonsverktøy og samarbeid med relevante aktører vil utenriksstasjonene målrette innsatsen. Dette gjøres for å bedre Norges omdømme i utlandet, i tråd med lokale planer og prioriteringer for norgesbildet i de enkelte land.

Nettbasert informasjon og kommunikasjon

Ambassadenes hjemmesider, Norgesportalen, er utenriksstasjonenes viktigste nettbaserte informasjonskanal. Departementet følger den generelle utviklingen innenfor nettbasert kommunikasjon og digitalt diplomati. Målsettingen er at Norgesportalen skal være oppdatert, brukertilpasset og gi de besøkende et godt møte med Norge.

Refleks: debatt om norsk utenrikspolitikk

En åpen og kritisk debatt i Norge om utenrikspolitikk vil gi et bedre grunnlag for gode politiske beslutninger. Med Refleksprosjektet søker departementet å stimulere til debatt og gjennomtenkning av viktige veivalg i utenrikspolitikken. Det søkes spesielt å engasjere ungdom og toneangivende interessegrupper, men også det generelle publikum. Refleks fokuserer på sentrale tema som sikkerhetspolitikk, globalisering, engasjementspolitikk og energi/klima.

Denne målsettingen søkes konkretisert gjennom møter/seminarer, nett/sosiale medier og analysearbeid. Refleksprosjektets annen del star-

tet høsten 2010, og fullføres våren 2013. Det vil deretter bli vurdert hvordan arbeidet med utenrikspolitisk debatt og analyse skal videreføres innenfor departementets ordinære organisasjon.

Internasjonalt kultursamarbeid

Bildet av Norge som en moderne kulturnasjon skal videreutvikles. Arbeidet skal fremme kultursamarbeid og styrke norske kunstners arbeidsmuligheter og synlighet i utlandet. Dette bringer også viktige impulser tilbake til norsk kulturliv. Arbeidet bygger på nær kontakt mellom norske kunstfaglige organisasjoner, Departementet og utenriksstasjonene. Det er et selvstendig mål å øke norsk kulturlivs synlighet gjennom omtale av norsk kunst og kultur og samfunnsniv i internasjonale media. Presse- og ekspertreiser prioriteres. Tiltak knyttet til Munch-jubileet i 2013 vil bli prioritert.

Kulturdimensjonen i nordområdesatsingen

Samarbeidsnettverket for kulturlivet i Nord vokser. Samarbeidet mellom fylkeskommunene i nord, Kulturdepartementet og Utenriksdepartementet innen rammen av kulturfondet Barentskult fortsetter. Dette arbeidet vekker økt interesse også i land utenfor Barentsregionen. Det er et mål å styrke denne interessen. I 2013 markeres 20-årsjubileet for Barentssamarbeidet. Dette vil prege de større satsningene.

Det norsk-russiske samarbeidet er hjørnesteinen i arbeidet. Retningslinjene for Barentskult er i 2012 modernisert og fondet skal spille en enda mer aktiv rolle for. Folk-til-folk-dimensjonen skal utvikles parallelt med kultursamarbeidet. Grasrot-samarbeidet, urfolksprosjekter og arbeidet for likestilling skal fortsatt stå sentralt.

Næringsfremme og samfunnsansvar

Utenriktjenesten utgjør en viktig del av virkemiddelapparatet ute for næringslivet. Departementet vil derfor styrke samarbeidet mellom utenriksstasjonene og norsk næringsliv. For å bidra til å trygge verdiskapning, sysselsetting og velferd i Norge skal utenriktjenesten være en tydelig og synlig samarbeidspartner for norske bedrifter, norske næringsklynger, kompetansemiljøer og næringsorganisasjoner. Det legges opp til et nært samarbeid med andre offentlige aktører for å få til dette. Arbeidet med å bygge ut kontaktflaten mot næringslivet ute og hjemme skal videreføres. Utenriktjenesten vil være en strategisk dialog-

partner for norsk næringsliv og vil følge opp arbeidet med å etablere møteplasser, holde næringslivsarrangement og være døråpner inn til beslutningstagere.

Utenriktjenestens omfattende samarbeid med næringslivet på mange områder skal bli mer koordinert, strømlinjeformet, tilgjengelig og synlig.

På området samfunnsansvar vil arbeidet med å utvikle normer og standarder internasjonalt bli videreført. Det vil bli vektlagt å gjøre FNs rammeverk for næringsliv og menneskerettigheter og OECDs oppdaterte retningslinjer for flernasjonale selskap bedre kjent og etterlevd i norsk næringsliv, noe utenriksstasjonene skal bidra til. Kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv er blitt styrket og gjort mer uavhengig for mer effektivt å kunne megle i saker hvor norske bedrifter klages inn for ikke å ha fulgt OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap.

Rapport 2011

Norges omdømme i utlandet

Det treårige pilotprosjektet i Storbritannia og Polen (2009-2011) ble avsluttet. Prosjektet resulterte i flere nye kommunikasjonsverktøy og et kompetanseløft i strategisk kommunikasjon og omdømme. Læring og anbefalinger fra pilotene ble oppsummert og tatt videre til arbeidet i andre land. Verktøyene er tatt i bruk i tjenesten som ledd i å profesjonalisere og systematisere det langsiktige kommunikasjonsarbeidet om Norge.

Informasjon og kommunikasjon.

Utenriksstasjonenes hjemmesider, Norgesportalen, ble brukt til informasjon og profilering av Norge på mer enn 100 nettsteder. Portalen hadde i gjennomsnitt om lag 430 000 unike brukere per måned.

Om lag 300 utenlandske journalister fra 30 land besøkte Norge som følge av direkte kontakt med ambassadene eller etter spesiell invitasjon fra Utenriksdepartementet. Interessen for kultur, energi, klima og miljø og nordområdene er særlig stor. Besøkene resulterte i en lang rekke større medieoppslag og TV- og radioprogrammer. Et tilsvarende antall eksperter på ulike områder besøkte Norge etter invitasjon fra utenriks-tjenesten for å gjøre seg kjent med norsk kompetanse og norske standpunkt. 15 utenlandske korrespondenter har sin faste base på Norges Internasjonale Pressesenter (NIPS), som også fungerer som servicesenter for tilreisende journalister.

Refleks: debatt om norsk utenrikspolitikk

I 2011 gjennomførte Refleks 29 debattmøter i Oslo og resten av landet. Prosjektet har arrangert to større internasjonale heldagskonferanser om Norges engasjement i Afghanistan og de globale maktforskyvningene østover. I tillegg har Refleks hatt en satsning på debatt i digitale medier, inkludert et samarbeid med Dagsavisens debattsider på nett, nyemeninger.no, der en serie på 24 debattinnlegg om norsk utenrikspolitikk har blitt publisert.

I tråd med St.meld. 15 har Refleks prioritert de områdene som anses som sentrale for norsk utenrikspolitikk: sikkerhet, globalisering, engasjement, energi/klima. Innenfor disse er svært mange temaer dekket, f.eks. *NATO, EU, FN, Afghanistan, global helse, religion, humanitære spørsmål, bistandspolitikk, menneskerettigheter og nordområdene*. I tillegg har det vært debatter om mer overgripende spørsmål, som *norsk alliansepolitikk, dilemmaet mellom økonomiske interesser og MR, maktforskyvningen fra vest til øst, og dilemmaet mellom idealisme og realisme*. Det har vært en klar målsetting å konsentrere debattene om temaer som innebærer *veivalg* for Norge i fremtiden. Refleks II har derfor i mindre grad tatt for seg den spesifikke utviklingen i enkeltland.

Internasjonalt kultursamarbeid

Utenriksdepartementets arbeid på feltet er styrket de siste årene. Kunstfaglig kvalitet og prioriteringer sikres gjennom samarbeid med kunstfaglige organisasjoner. Den lokale forankring og retning på kultursamarbeidet blir gitt gjennom utenriksstasjonene og sikrer sterkere gjennomslag.

Støtten til norske profesjonelle kunstneres deltakelse internasjonalt ble videreført i 2011, bl.a. gjennom reisestøtteordningen som forvaltes av de syv kunstfaglige organisasjoner departementet har samarbeidsavtale med. En vesentlig del av alle journalistbesøk under presse- og besøksprogrammet var i 2011 knyttet til kulturarrangementer. Dette bidro til å øke synligheten i utlandet av norske festivaler og den øvrige norske kunstscene i utlandet og å øke etterspørselen etter norske kunstnere ute.

Oppfølging av Nordområdestrategien

Utviklingen av kulturnettverket og folk-til-folk-kontaktene i Barentsregionen fortsatte i 2011. Den menneskelige dimensjonen i samarbeidet i

Nord er et av hovedsporene under det norske formannskapet i Barentsrådet fra 2011.

Samarbeidet med Russland i Barentsregionen har utviklet seg i tråd med samarbeids-erklæringen fra de to lands kulturministere i 2009. Det ble i 2011 avviklet møte i norsk-russisk kulturforum i Harstad.

Næringsfremme og samfunnsansvar

Fremme av norske næringsinteresser i utlandet er en av utenriktjenestens viktigste oppgaver. Utenriksdepartementet har økt fokuset på utenriksstasjonenes arbeid med næringslivssaker. En lang rekke profileringsiltak og konkrete samarbeidsarrangement med næringslivet er gjennomført ved våre utenriksstasjoner. Gjennom oppfølgingen av St. meld. nr. 10 (2008-2009) har departementet aktivt bidratt til videreutvikling av det internasjonale rammeverket for næringslivets samfunnsansvar og til en heving av utestasjonenes kompetanse på dette feltet.

Budsjett 2013.

For 2013 foreslås det bevilget 96,694 mill. kroner, fordelt med 27,363 mill. kroner under post 01 og 69,331 mill. kroner under post 70.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70

Posten dekker utgifter til departementets egen virksomhet i inn- og utland innen feltene utenriks-

kulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon. Posten dekker utenriktjenestens egne tiltak ute for å styrke den internasjonale dimensjonen ved regjeringens kulturløft og bildet av Norge som en moderne kultur- og kunnskapsnasjon, presse- og besøksprogrammene, engasjement i departementets regi innen nordområdesatsingen, samt drift og videreutvikling av nettbasert informasjon og kommunikasjon, inkludert utenriksstasjonenes nettsted.

Post 70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 01

Posten dekker tilskudd til utenrikskulturell virksomhet, norgesfremme og informasjon, herunder reisestøtteordningene, samt profileringsiltak for norsk næringsliv ute.

Forsikring av norske kunstutstillinger i utlandet

Det foreslås fullmakt fra Stortinget om at Kongen i 2013 kan inngå avtaler om forsikringsansvar innenfor en totalramme på inntil 3 mrd. kroner for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet knyttet til statsbesøk til utlandet og større norske kulturmarkeringer, jf. forslag til romertallsvedtak. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport og lagring i visningsperioden.

Kap. 116 Deltaking i internasjonale organisasjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 178 171	1 261 698	1 249 041
	Sum kap. 0116	1 178 171	1 261 698	1 249 041

Kapitlet omfatter pliktige bidrag/kontingenter til internasjonale organisasjoner hvor Norge er medlem.

Post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
	2011	Saldert budsjett 2012	
De forente nasjoner	490 304	547 840	501 324
FNs særorganisasjoner	24 109	25 312	26 531
Atlanterhavspaktens organisasjon (NATO)	31 085	46 500	50 500
Internasjonale nedrustningsforhandlinger	10 848	11 860	11 615
Europarådet	35 973	37 050	35 090
Internasjonale råvareavtaler	183	184	227
Ymse organisasjoner	27 222	27 697	29 765
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	23 491	6 760	6 100
Tilskudd til EFTA og EFTA-organer	191 563	218 100	209 000
Tilskudd til Nordisk ministerråds virksomhet	287 295	283 118	321 458
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	24 159	23 900	25 200
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	11 701	10 952	11 231
Internasjonalt energisamarbeid	18 740	21 325	19 880
Multilaterale eksportkontrollfora	138	150	160
Marine ressurser	1 360	950	960
Sum post 70	1 178 171	1 261 698	1 249 041

Internasjonale organisasjoner/institusjoner som forvalter norske midler, forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Dette må organisasjonene/institusjonene kunne dokumentere. Dersom forvaltningen ikke er tilfredsstillende, må forbedringstiltak drøftes i egnede fora, inkludert i styrende organer. Ansvar for kontroll med forvaltningen av midler og for at nødvendige oppfølgingsrutiner er på plass, skal avklares i avtaler.

De forente nasjoner (FN)**Situasjonsbeskrivelse**

De forente nasjoner (FN) er en hjørnestein i norsk utenrikspolitikk. Norge har deltatt som medlem av verdensorganisasjonen siden opprettelsen i 1945. Fra denne underposten bevilges det fastsatte bidraget til FNs regulære budsjett og de fredsbevarende styrker.

Mål

Målet er en sterk og handlekraftig organisasjon som grunnlag for en internasjonal rettsorden og et verdensomspennende sikkerhetssystem. Regjeringen går inn for å styrke organisasjonens rolle når det gjelder fred og sikkerhet, internasjonal krisehåndtering, videreutvikling av internasjonale normer og standarder, arbeid for demokrati, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Oppfølging av Tusenårserklæringen er viktig. Regjeringen vil aktivt støtte opp under de videre reformprosessene i FN for å gjøre organisasjonen best mulig i stand til å oppfylle organisasjonens målsettinger med særlig vekt på Tusenårserklæringen og erklæringen fra oppfølgingstoppmøtene i 2005 og 2010.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 501,3 mill. kroner, fordelt med 121,3 mill. kroner til FNs regulære budsjett

og 380 mill. kroner til FNs fredsbevarende operasjoner.

1 FNs regulære budsjett

Situasjonsbeskrivelse

FNs regulære budsjett for perioden 2012-2013 ble vedtatt under den 66. generalforsamlingen i desember 2011, og er fastsatt til USD 5,152 mrd. Det er første gang siden 1997 at man har sett reduksjon i forhold til forrige budsjettperiode. Det regulære budsjettet for 2014–2016 skal diskuteres og vedtas under den 67. generalforsamlingen høsten 2013. Det regulære budsjett omfatter bl.a. arbeidet med politiske spørsmål, internasjonal lov og rett, menneskerettigheter og humanitære saker. FNs 61. generalforsamling vedtok å renovere bygningsmassen i FN-hovedkvarteret i New York, med planlagt ferdigstilling i 2014. Finansieringen av prosjektet (Capital Master Plan) skjer med utliknede bidrag fra medlemslandene over en femårsperiode. Utrekningen er basert på bidragskalaen for FNs regulære budsjett.

Rapport 2011

FNs 66 generalforsamling ble preget av ettervirkningene av den arabiske våren, spørsmålet om Palestinas status, debatten om finansiering av FNs regulære budsjett, oppkjøringen til FNs konferanse om bærekraftig utvikling (Rio+20) i Brasil i juni 2012, og et EU som slet med å definere sin rolle i FN.

Tema for årets høynivåmøte var ikke-smittsomme sykdommer. Norge framhevet at det er behov for øket nasjonal innsats mot livsstilssykdommer som følge av røyking og helsefarlig kosthold, og understreket at skatter og avgifter må benyttes for å fremme helse- og ernæringspolitiske målsettinger. Ut over dette ble det under generalforsamlingen markert norske kjernesaker, som oppfølging av tusenårsmålene, særlig reduksjon av barne- og mødredødelighet, likestilling og kvinners rettigheter, sammenhengen mellom miljø, klima og utvikling, menneskerettighetsperspektivet, kampen mot væpnet vold, og rettferdig fordeling av ansvar for oppnåelse av tusenårsmålene. Norge er også stadig en pådriver for et styrket og samordnet FN.

Generalsekretær Ban Ki-moon ble i 2011 utnevnt for en ny femårsperiode. Han har i økende grad engasjert seg i spørsmål som den arabiske våren, konflikten i Elfenbenskysten og debatten rundt ulik seksuell orientering. Fra norsk side har

vi satt pris på et godt samarbeid med generalsekretæren innenfor prioriterte områder som ren energi, barne- og mødrehelse, FN-reform og menneskerettigheter.

Generalforsamlingen i 2011 illustrerte både FNs styrke og svakheter. På noen områder (slik som Libya og til en viss grad Elfenbenskysten og Sudan/Sør-Sudan) klarer FN å leve opp til Norges forventninger. Samtidig er det tydelig at FN ikke råder over virkemidler til å gjennomføre politikk for å møte globale utfordringer som matsikkerhet, energiforsyning eller vanntilgang på en effektiv måte. Det er også en utfordring at mange land ønsker heller ikke å endre dette, ei heller å styrke FNs rolle.

Norge søker å bygge allianser på tvers av de regionale blokkene, noe som er særlig viktig når det gjelder finansiering av FNs virksomhet. Stadig trangere budsjett gjør forhandlingene vanskeligere. Norge har en krevende oppgave med å understreke behov for reformer, samtidig som FN må få nok ressurser til å utføre oppgavene sine.

Etter langvarige og vanskelige forhandlinger, særlig mellom G77 og EU, USA, Japan og Korea i sluttspurten, kunne generalforsamlingen i 2011 vedta budsjettet for toårsperioden 2012-2013. Det var særlig vanskelig å komme til en løsning, da finanskrisen og lite handlingsrom preget forhandlingsklimaet og gjorde budsjettkutt til det viktigste spørsmålet for mange store bidragsytere. Store kutt ble imidlertid unngått, og budsjettet ligger tett opp til generalsekretærens prioriteringer.

Budsjett 2013

I henhold til gjeldende bidragskala som ble vedtatt av FNs 64. generalforsamling er Norges andel av FNs regulære budsjett fastsatt til 0,871 pst. Hovedkriteriet for fastsettelse av andelene er medlemslandenes BNI. Av det regulære budsjettet beregnes 12 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA) som bevilges under kap. 170, post 78 under programområde 03. I vedtaket fra 2009 legges det opp til en mer omfattende revisjon av FNs bidragskala. Denne vil finne sted under FNs 67. generalforsamling. Flere av de største bidragsyterne ønsker en mer rettferdig byrdefordeling der de framvoksende økonomiene tar større del av finansieringen. Det forventes vanskelige forhandlinger om dette spørsmålet høsten 2012. Endringer i bidragskalaen vil også kunne ha følger for Norges andel.

For 2013 foreslås avsatt 121,3 mill. kroner til FNs regulære budsjett under programområde 02.

2 FNs fredsbevarendeoperasjoner

Situasjonsbeskrivelse

FNs fredsbevarende operasjoner en bærebjelke i FNs rolle som den globale organisasjonen for fred og sikkerhet. Ved starten av 2012 deltok rundt 120 000 personell (85 000 militære, 15 000 politi og 20 000 annet sivilt personell) i 15 FN-ledede operasjoner. Etter hvert som operasjonene har fått flere fredsbyggingsoppgaver, har den sivile virksomheten blitt mer sentral. Afrika er det klart tyngste innsatsområdet. Personelltallet ventes å gå noe ned i 2012 grunnet planlagte nedtrekk i bl.a. Liberia og Øst-Timor.

Støtte til FN-ledet fredsoperativ innsats er et sentralt element i regjeringens FN-satsing. Norsk politiinnsats er konsentrert om operasjonene i Haiti, Liberia og i Sør-Sudan, mens de største militære kontingentene befinner seg i Sør-Sudan og Midtøsten. Det militære bidraget planlegges styrket på sikt. Tematiske hovedprioriteringer er beskyttelse av sivile, bl.a. mot seksualisert vold, oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, reform av sikkerhetssektoren, samt styrking av sivil innsats og operativ evne.

Mål

FNs fredsbevarende operasjoner skal bistå land i konflikt med å legge til rette for bærekraftig fred. Dette søkes oppnådd ved å kombinere militær-, politi- og justissektorinnsats, støtte til en konstruktiv politisk prosess, humanitær og utviklingsrettet innsats.

Rapport 2011

Betydelige utfordringer i Sudan og den nye staten Sør-Sudan, samt i Elfenbenskysten og DR Kongo har bidratt til å opprettholde oppmerksomheten om beskyttelse av sivile som en hovedmålsetting med FNs fredsoperative innsats. Utviklingen var positiv i Haiti, Liberia og Øst-Timor. Norges personellbidrag til FNs fredsbevarende operasjoner utgjorde ved utgangen av 2011 23 militære, 27 sivilt politi, samt et mindre antall menneskerettighetsobservatører. De største personellbidragene var i Sør-Sudan, Midtøsten og Liberia.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 380 mill. kroner til Norges pliktige bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner under programområde 02. ODA-godkjent

andel er tatt med i bevilgningsforslag under 03-området under kap. 170, post 78.

FNs særorganisasjoner

Det vises også til profilark for forskjellige FN-organisasjonene på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt over og en vurdering av Norges samarbeid med de forskjellige organisasjonene

1 Verdens helseorganisasjon (WHO)

Situasjonsbeskrivelse

Verdens helseorganisasjon (WHO) er FNs særorganisasjon for helse. WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle, og å være det ledende samordningsorganet for internasjonalt helsesamarbeid. WHO er som normativ aktør i en særstilling når det gjelder å uttrykke helsepolitiske utsagn basert på helsefaglige vurderinger som er etisk og vitenskapelig baserte. WHO er, som FNs særorganisasjon innen helse, forpliktet til å bidra til å nå tusenårsmålene for utvikling. WHO's arbeid kan beskrives på to hovedområder:

Normativt, i egenskap av organisasjonens helsefaglige rolle sette globale normer og standarder og støtte medlemslandene i utformingen av nasjonal helsepolitikk.

Utviklingsrettet, å yte faglig støtte til utviklingsland for å gjøre landene i stand til å iverksette anbefalinger og standarder, styrke helsesystemene og å utvikle og gjennomføre helhetlige nasjonale helseplaner og standarder.

WHO er inne i en reformprosess som ble igangsatt i 2011. Målet er å gjøre WHO bedre i stand til å svare på framtidige utfordringer som et mangfoldig aktørbilde, helse som globalt fellesgode, utviklingen i sykdomsbyrde, ny teknologi, helsepersonell, krise, epidemier, klima og finanskrise. Generaldirektør Margaret Chans reformagenda legger opp til en sterkere fokusering på kjerneoppgaver, styrket resultatbasert budsjettering og styring, klargjøring av roller og ansvar mellom de tre organisasjonsnivåene, bedre effektivitet på landnivå og styrking av WHO's rolle ift. bredden av aktører innen global helse. Vedtatt totalt budsjett for programperioden 2012-2013 er på vel USD 3,9 mrd. WHO finansieres gjennom en fastsatt kontingent samt gjennom frivillige bidrag. Frivillige bidrag for perioden 2012-2013 forventes å utgjøre 76 pst. av totalbudsjettet. For å tilrettelegge for en økning i ikke-øremerkede midler og sikre at frivillige bidrag i økt grad brukes til å støtte opp under prioriteringer gjort av WHO's styrende organer, har WHO opprettet et eget fond for dette («Core Voluntary

Contribution Account»). Norge og andre likesinnede land har gitt støtte til dette fondet, jf. omtale under kap. 170, post 76.

Det er inngått en toårig programavtale mellom Norge og WHO for 2012-2013.

Norge er i perioden 2010-2013 valgt inn til å sitte i WHO's globale styre. I den forbindelse er det utarbeidet en norsk strategi for styreperioden som fastsetter overordnede mål og prioriteringer for det norske WHO-arbeidet og utgjør grunnlaget for en tydelig og enhetlig norsk WHO-politikk. For utdypende informasjon vises til denne strategien samt profilark for WHO.

Mål

WHO's mandat er å bidra til bedre helse for alle og å være verdens ledende, normgivende og samordnende autoritet i det internasjonale helsearbeidet. Mandatet skal oppfylles gjennom seks hovedoppgaver.

- Utøve globalt lederskap og samarbeid om helse.
- Sette retning for og finansiere forskning og kunnskapsutvikling.
- Fastsette normer og standarder.
- Utvikle kunnskapsbaserte strategier og tiltaksveiledning.
- Gi faglig støtte gjennom opplæring og faglig samarbeid.
- Systematisk følge med på utviklingen i global helse og helseutfordringer og foreslå tiltak.

Innenfor mandatet har generaldirektør Margareth Chan pekt ut seks hovedprioriteringer: (i) fremme utvikling av helse for å redusere fattigdom, (ii) fremme helsesikkerhet, (iii) styrke oppbygging av helsesystemer på landnivå og lik tilgang til helse-tjenester, (iv) styrke forskning, informasjon og dokumentasjon, (v) etablere mer effektive helsepartnerskap og (vi) bedre effektiviteten i organisasjonen.

WHO har også et humanitært mandat og innehar det globale koordineringsansvaret for helse i humanitære kriser.

Norge skal i styreperioden 2010-2013 bidra til å styrke WHO som ledende, normativ organisasjon for global helse og aktivt bidra til reform av WHO. Med utgangspunkt i målet om helse i alle politikkområder skal WHO bidra til å tydeliggjøre helsefaglige hensyn. Norge skal gjennom WHO bidra til utbygging av universell tilgang til helse-tjenester basert på den grunnleggende retten til helsetjenester for alle gjennom helsefremmede livsbetingelser og styrking av helsesystemer.

Norge vil i styreperioden spesielt arbeide for å sikre at reformprosessen gjennomføres og at dens forslag iverksettes med hovedfokus på ny finansieringsmodell, fremme global helseforskning som grunnlag for kunnskapsbasert politikk, styrke helsesystemer, herunder tilgang på helsepersonell, styrke WHO's arbeid med ikke-smittsomme sykdommer, og styrke WHO's arbeid med smittsomme sykdommer og helsesikkerhet. Kvinners rettigheter og likestilling er et tverrgående hensyn som skal ivaretas og styrkes i samarbeidet med WHO.

Rapport 2011

WHO arbeider for å synliggjøre betydningen av helse som forutsetning for økonomisk utvikling og hoveddelen av WHO's ressurser er rettet mot utviklingslandenes behov. WHO vektlegger sosiale determinanter for helse, helseutfordringer knyttet til klimaendringer og håndtering av globale helsetrusler og epidemier på tvers av landegrensene, herunder et varslingsystem for kriser som har innvirkning på folkehelsen (Det internasjonale helsereglementet, IHR.)

WHO har spilt en ledende rolle i arbeidet med forebygging, beredskap og håndtering av pandemier. Et historisk gjennombrudd kom da det etter fire års mellomstatlige forhandlinger i WHO ble vedtatt et globalt rammeverk for beredskap og respons ved pandemisk influensa. Avtalen har fokus på utsatte land og innebærer økt global vaksineproduksjon, styrket laboratoriekapasitet som er viktig for å oppdage pandemier tidlig, og bedre tilgang for fattige land til vaksiner og antiviral behandling. Norge har spilt en ledende rolle i dette arbeidet.

På det humanitære området innehar WHO det globale koordineringsansvaret for helse og har i 2011 igangsatt reformer for å forbedre dette arbeidet. Styrking av helsesystemer står sentralt i WHO's arbeid og er en av fem prioriteter i den norske WHO strategien. Dette omfatter arbeid med nasjonale helseplaner, utvikling av en sterk primærhelsetjeneste, effektive finansieringsordninger, systemer for helsestatistikk og helseinformasjon og systemer som sikrer tilgang til medisiner og teknologi samt imøtekommer helsepersonellutfordringen. Et viktig gjennombrudd i forhold til helsepersonellutfordringen kom ved at WHO's helseforsamling i 2010 vedtok retningslinjer for internasjonal rekruttering av helsepersonell. Finanskrisen har det siste året, til tross for oppnådde resultater, vært en ytterligere belastning for lands arbeid med helsesystemutvikling.

WHOs utviklingsrettede arbeid er konsentrert om å bidra til at FN's helserelaterte tusenårsmål nås, med fokus på reduksjon av mødre- og barnedødelighet og bekjempelse av smittsomme sykdommer som hiv, malaria og tuberkulose samt andre smittsomme tropiske sykdommer, og utryddelse av polio. For å stimulere til og sikre en helhetlig innsats på helsetusenårsråkene fra FN's side, har man opprettet H5+, som er et felles program for å styrke nasjonale helsesystemer med fokus på kvinners og barns helse, bestående av et partnerskap med flere FN organisasjoner (UNICEF, WHO, UNAIDS, Verdensbanken, UNFPA). WHO har bistått 63 land med å utvikle politikk for å sikre universal tilgang til seksuell og reproduktiv helse. Kapasitetsbygging for helsepersonell innen reproduktiv helse og nyfødthelse viser god fremgang i en rekke land. Innenfor dette feltet rapporterer likevel WHO om at redusert finansiering gjør at svært mange delmål står i fare for å ikke bli oppnådd. Gjennom den globale vaksinealliansen GAVI arbeider WHO for å sikre alle barn i utviklingsland et fullverdig vaksinetilbud, jf. omtale under kap. 169, post 70 og kap. 170, post 76. WHOs spesialprogram for tropiske sykdommer (TDR) bidrar med forskning og kapasitetsbygging innen forebygging og kontroll av tropiske sykdommer. En stor global sykdomsbyrde relatert til neglisjerte smittsomme sykdommer skaper et stort behov for forskning og utvikling på dette feltet fremover. Målet om å utrydde polio ble vedtatt i 1988, samtidig som «The Global Polio Eradication Initiative» ble opprettet. WHO er en av de fire partnerne til initiativet, som har ført til stor reduksjon av polioforekomst fra om lag 350 000 tilfeller i 1988 til 2000 tilfeller i 2009, og fra 125 polioendemiske land til 4 i samme periode.

WHO arbeider også for å forebygge kroniske sykdommer som hjerte/karsykdommer, kreft, diabetes, psykiske lidelser og kroniske luftveissykdommer med fokus på tiltak knyttet til tobakk, alkohol og ernæring. Disse utgjør størstedelen av global dødelighet og har utviklet seg til å bli et stadig større problem i lavinntektsland, og blir en dobbel sykdomsbyrde for land som fra før har store utfordringer knyttet til smittsomme sykdommer og komplikasjoner i forbindelse med fødsel og underernæring.

Budsjett 2013

Norges pliktige bidrag til WHOs programbudsjett for 2012-2013 er fastsatt til 0,871 pst. av det regulære budsjettet. Av denne andelen forutsettes 76 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp som

budsjetteres over kap.170, post 78 under programområde 03.

For 2013 foreslås avsatt 6,1 mill. kroner under programområde 02.

2 Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) ble etablert i 1919. ILO ble innlemmet i FN-systemet da dette ble dannet i 1945, som FN's særorganisasjon for arbeidslivsspørsmål. ILOs mandat er å arbeide for sosial rettferdighet gjennom full sysselsetting der hensyn tas til arbeidstakernes rettigheter, sosial dialog mellom partene i arbeidslivet og sosial beskyttelse gjennom trygder osv. ILO skiller seg ut fra øvrige FN-organisasjoner ved at ikke bare statene, men også arbeidstakerne og arbeidsgiverne er fullverdige medlemmer med beslutningsmyndighet.

ILO arbeider for å spille en mer sentral og relevant rolle i den globaliserte økonomien, både som folkerettslig instrument, som politisk arena, samt som aktør på landnivå og overfor andre internasjonale organisasjoner. Den økonomiske krisen, som følger i kjølvannet av finanskrisen, fører til økende arbeidsledighet og press på arbeidstakerrettigheter, arbeidsstandarder og ordninger for sosial beskyttelse. For å unngå et globalt «race to the bottom» er et anstendig arbeidsliv som sikrer sosial og økonomisk utvikling svært viktig og regjeringens strategi for et anstendig arbeidsliv vektlegger styrking av arbeidstakernes rettigheter globalt. ILOs «decent work – agenda» er av særlig relevans og prioriteres i økende grad også i utviklingssamarbeidet. Styrking av ILO er et av hovedpunktene i strategien.

Mål

ILOs overordnede målsetting er å fremme sosial rettferdighet gjennom sysselsetting og anstendige arbeidsforhold verden over. Dette følges opp gjennom fire strategiske målsettinger som samlet utgjør agendaen for anstendig arbeidsliv:

- Fremme og iverksette internasjonale arbeidsstandarder og grunnleggende arbeidstakerrettigheter.
- Øke muligheten for kvinner og menn til å få anstendig arbeid.
- Utvide adgangen til og effekten av sosial beskyttelse.
- Styrke trepartssamarbeidet og den sosiale dialogen.

Rapport 2011

I 2011 hadde ILO særskilt fokus på en økende arbeidsledighet, særlig blant ungdom. ILO fremhevet at en vekst uten arbeid ikke er bærekraftig og at strategier i kjølvannet av den økonomiske krisen også må inkludere at det skapes gode arbeidsplasser. Behovet for ytterligere å øke samstemtheten i det internasjonale systemet ble fremhevet. ILO lyktes med å sette sysselsetting og sosial beskyttelse på agendaen, også i forhold til kriserammede land i Europa. ILO viste tidlig sin relevans i håndteringen av konsekvensene av finanskrisen, og har også vært en sentral aktør i de etterfølgende gjelds- og sysselsettingskriser. Fokuset på et anstendig arbeidsliv, blant annet gjennom Global Jobs Pact som ble vedtatt av ILO under arbeidskonferansen i juni 2009, er nå støttet av hele FN-systemet, senest gjennom vedtak i ECOSOC i juni 2011.

ILO evnet å respondere raskt på de folkelige bevegelsene som, forårsaket av stor arbeidsledighet, manglende demokrati, rettigheter og sosial beskyttelse, skapte omveltninger i Midtøsten og Nord-Afrika. Organisasjonens relevans ble også stadfestet gjennom arbeidet overfor G20. ILO fortsatte et tett samarbeid med Verdens handelsorganisasjon, Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet også i 2011. Norge var en pådriver, politisk gjennom fokus på samstemthet, og finansielt gjennom vår programavtale.

Arbeidet med å følge opp «ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization» som ble vedtatt under arbeidskonferansen i 2008 ble videreført. Erklæringen er en formalisering av agendaen for et anstendig arbeidsliv og en styrking av ILOs rolle i den globale økonomien og for en integrert tilnærming i FN-systemet. ILO har styrket sitt partnerskap globalt og på landnivå med FNs fond, programmer og organisasjoner, Bretton Woods institusjonene, regionale utviklingsbanker, og økonomiske og sosiale kommisjoner.

For Norge er det viktig at likestilling er et hovedtema i arbeidet for et anstendig arbeidsliv. Arbeidet fremmes gjennom ILOs Gender Equality Action Plan 2010-15. ILO og UN Women signerte en samarbeidsavtale i 2011 på sentrale felter som likestilling, kjønnsdiskriminering, beskyttelse av de som arbeider i private hjem (domestic workers), bekjempe kjønnsbasert vold på arbeidsplassene og fremme sosial beskyttelse. Sammen med WHO ledet ILO FNs Social Protection Initiative, og bidro til etableringen av the Social Protection Advisory Group ledet av UN Womens leder, Michelle Bachelet.

På den årlige internasjonale arbeidskonferansen ble konvensjonen om arbeid i private hjem (*domestic workers*) vedtatt. Videre var ett av de fire sentrale målene i oppfølgingen av «ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization», sosial beskyttelse, et hovedtema sammen med arbeidslivsforvaltning og arbeidstilsyn. Det ble gjennomført en rekke paneldiskusjoner med fokus på ungdom, særlig i den arabiske verden, sysselsetting, sosial rettferdighet, anstendig arbeid i en grønnere og mer bærekraftig verden.

ILO har i 2011 utviklet sine landprogram for anstendig arbeidsliv (DWCP) ytterligere for å sikre at disse integreres i FNs rammeverk for utviklingshjelp (UNDAFs). Ved utgangen av 2011 hadde ILO gitt bistand til 61 land gjennom landprogram med deltakelse fra de sosiale partene. Ytterligere 76 programmer er under utvikling.

Ratifiseringen av ILOs åtte kjernekonvensjoner er på over 90 pst., og ILO vurderer det som bra i forhold til målsettingen om universell ratifikasjon innen 2015.

ILOs reformprosess for å effektivisere og forbedre styring, rapportering og aktiviteter, fortsatte med blant annet nytt format for styremøtene.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 8,0 mill. kroner. Av det regulære bidraget klassifiseres 60 pst. som offisiell utviklingshjelp (ODA), som budsjetteres under kap. 170, post 78 på programområde 03. Det bevilges også tilleggsmidler til ILOs arbeid gjennom Norges programavtale med ILO over kap. 166, post 72 på programområde 03, og over kap 170, post 76 på programområde 03.

3 FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)

Situasjonsbeskrivelse

FAO har normativt og faglig ansvar for matsikkerhet, landbruk, skogsforvaltning og fiskeri, samt en viktig rolle innen mattrygghet og ernæring. FAO samler inn, analyserer og sprer informasjon, bistår medlemsland med veiledning og kapasitetsutvikling, utarbeider konvensjoner, normer og retningslinjer, bidrar med faglige råd i utviklingsprogrammer og hjelper til med gjenoppbygging av landbruk i katastrofe- og konfliktområder.

Organisasjonen har en sentral rolle i arbeidet med å nå FNs tusenårsmål 1 om fattigdomsreduksjon og tusenårsmål 7 om miljømessig bærekraftig utvikling. Sult, høye og varierende matvarepriser, klima- og miljøutfordringer og økende press

på naturressursene gjør FAO mer relevant enn noensinne. FAO er, sammen med IFAD og Verdens matvareprogram, vertskap for FNs komité for global matsikkerhet (CFS) som en fra norsk side anser som den sentrale politiske plattformen i FN for matsikkerhet og ernæring.

FAO er også viktig for fagdepartementer i Norge som faglig forum og for utforming av internasjonalt regelverk og standarder. Et eksempel er FAOs adferdskodeks for ansvarlig fiskeri, avtaler om flaggstats- og havnestatskontroll, samt retningslinjer for dyphavsfiske og mot utkast av fangst. Norge er en pådriver i dette arbeidet og er valgt som leder for FAOs fiskerikomité i 2012/13.

Sammen med UNDP og UNEP har FAO etablert et felles FN-program for bekjempelse av avskogning (UN-REDD), som er en viktig faglig samarbeidspartner og kanal for norske midler under klima- og skoginitiativet. FAO har ansvar for det globale arbeidet for å sikre det genetiske mangfoldet innen landbruk og matproduksjon. Norge deltar aktivt i fora under den Internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk og i FAOs kommisjon for genetiske ressurser. Gjennom Codex Alimentarius Commission har FAO også en rolle i forhold til mattrygghet og matvarestandarder. Fra norsk side vektlegger en at adekvat ernæring er sentralt for matsikkerhet.

Mål

FAO har tre overordnede målsettinger:

- Reduksjon av antallet mennesker som lider av sult og gradvis sikre en verden der alle mennesker til enhver tid har tilgang til nok og trygg mat for et fullgodt kosthold som møter deres ernæringsmessige behov og preferanser, og som danner grunnlag for et aktivt liv med god helse.
- Reduksjon av fattigdom og bidra til økonomisk og sosialt framskritt for alle, med økt matproduksjon, bygdeutvikling og bærekraftig livsgrunnlag.
- Bærekraftig forvaltning og bruk av naturressurser, inkludert land, vann, luft, og genetiske ressurser til fordel for nåværende og fremtidige generasjoner.

Rapport 2011

José Graziano da Silva ble valgt til ny generaldirektør på konferansen i 2011 og overtok 1. januar 2012. Det regulære budsjett for 2012-13 fikk en økning på 5,7 pst. i forhold til 2010-11. I tråd med nordisk rotasjonsordning gikk Norge mot slutten av 2011 ut av FAOs styre. Norge har

gjennom sin styreplass i 2011 arbeidet for effektivisering og modernisering i tråd med anbefalingene i evalueringen i 2007. Her ble det etterlyst økt fokus på resultatoppnåelse særlig på landnivå, samt oppfordret til økt samarbeid med IFAD, WFP og øvrige deler av FN-systemet. Som en del av arbeidet med reform av FN, legger Norge stor vekt på at FAO deltar i arbeidet for et mer helhetlig FN på landnivå. Hovedpublikasjonen til FAO i 2011 handlet om kvinners rolle i matsikkerhet, landbruk, fiskeri og ernæring. FAO utarbeidet også en strategi på likestilling og styrking av kvinners rolle som ble presentert 8. mars 2012.

Statusrapporten for gjennomføring av reformene fremlagt mot slutten av 2011 viser betydelige fremskritt, men utfordringer gjenstår særlig knyttet til desentralisering og for liten grad av samarbeid på tvers av avdelinger. Det er likevel nå et strategisk rammeverk med økt fokus på resultatoppnåelse, samt forbedring av evaluerings- og kontrollmekanismer, økt delegering til landkontorer og endringer i styringsstrukturen. Fireårsplanen og det toårige budsjettet er slått sammen som et styringsdokument som muliggjør etterprøving av resultatoppnåelse. Vedtatte reformer kan gjennomføres innen utgangen av 2012 i stedet for 2013 som tidligere planlagt. Unntaket er innføring av internasjonale regnskapsstandarder (IPSAS) som man trenger 2013 til å fullføre. Den felles gjennomgangen av multilaterale organisasjoner (MOPAN) i 2011 viste at FAO har blitt bedre når det gjelder arbeidet med likestilling og kjønnsperspektiv og rettighetsbasert utvikling. Rapporten var imidlertid kritisk når det gjelder FAOs manglende bruk av nasjonale systemer og svake resultatfokus og forvaltning av menneskelige ressurser.

På fiskeriområdet ble i 2011 Nansen-programmet som er et samarbeid med Norge, fremhevet av FAO som et suksessprosjekt. Det kan dokumenteres en positiv, målbar effekt både lokalt og regionalt. I tillegg ble det lagt stor vekt på kvaliteter som bærekraft, kompetansefremming og overføringsverdi. Det var også ytterligere fremgang i det normative arbeidet mot ulovlig fiske. FAOs nødhjelpsarbeid får godt skussmål i mange eksterne evalueringer. FAO var i 2011 blant de få organisasjoner som hadde tilgang i Sør-Somalia. FAO vil utarbeide en gjenoppbyggingsplan for landbruket i landet. FAO leder matsikkerhetsklyngen i samarbeid med WFP.

Budsjett 2013

Norges faste andel av FAOs regulære budsjett er fastsatt til 0,875 pst. Av det regulære bidraget for-

utsettes 51 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som bevilges under kap. 170, post 78 under programområde 03.

For 2013 foreslås avsatt 12,5 mill. kroner under programområde 02 for dekning av pliktige bidrag.

NATO

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen gjelder Norges bidrag til NATOs sivile budsjett, inklusive Norges andel til nytt hovedkvarter og til NATOs parlamentarikerforsamling.

NATO har en nøkkelrolle for transatlantisk sikkerhet. Alliansen har siden den kalde krigens avslutning vært i kontinuerlig omforming for å tilpasse seg nye oppgaver. Denne utviklingen vil fortsette også de neste årene. For Norge er det viktig at omformingen videreføres og sikrer NATOs relevans og troverdighet som forsvarsallianse og sikkerhetspolitisk instrument, som også er i stand til å møte nye sikkerhetsutfordringer. NATO må fortsatt være det sentrale forum for transatlantisk dialog, solidaritet og samhold.

Mål

- Videreføre NATO-medlemskapet som bærebjelke i Norges sikkerhetspolitiske engasjement.
- Trygge medlemslandenes frihet og sikkerhet med utgangspunkt i Atlanterhavspakten, FN-pakten og på grunnlag av felles verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettsikkerhet.
- Ivareta norsk sikkerhet og bidra til alliert solidaritet og internasjonal fred og stabilitet gjennom deltakelse i alliansens operasjoner.
- Bidra til å sikre NATOs evne til å gjennomføre operasjoner på FN-mandat.
- Videreføre den politiske og militære omforming med sikte på å bevare NATOs relevans og rolle som det viktigste transatlantiske forum for sikkerhetspolitiske spørsmål.
- Styrke den politiske dialogen om felles sikkerhetspolitiske utfordringer så vel innad i alliansen som med Russland og andre partnerland, og med FN, EU, OSSE og AU.

Rapport 2011

NATO ble i 2011 preget av operasjonene i Libya og i Afghanistan, oppfølgingen av det nye strategiske konseptet vedtatt under Lisboa-toppmøtet

i 2010, og av finanskrisens implikasjoner på NATO-samarbeidet.

Med grunnlag i resolusjon 1973 fra FNs sikkerhetsråd, tok NATO i mars 2011 på seg oppdraget med å implementere de relevante deler av resolusjonen. Dette innebar både å håndheve våpenembargo, flyforbudssone og beskytte sivile. Bakgrunnen for Sikkerhetsrådets reaksjon var den omfattende informasjon som forelå om at en akutt nødssituasjon for Libyas sivilbefolkning var under utvikling. Det nå avgåtte regimet hadde da allerede møtt fredelige protester med tunge militære maktmidler. Dette var første gangen Sikkerhetsrådet viste til prinsippet om «ansvar for å beskytte» i forbindelse med en autorisasjon til å benytte makt under et Sikkerhetsrådsmandat.

Sammen med andre allierte land og partnerland deltok Norge innenfor NATO-rammen med kampfly i håndhevelsen av mandatet fra FN. Norge fikk stor anerkjennelse for det betydningsfulle bidraget til NATOs operasjon. NATOs operasjon ble avsluttet i oktober.

Under NATO-toppmøtet i Lisboa i 2010 ble det besluttet å starte overføringen av ansvaret for sikkerheten i Afghanistan til afghanske myndigheter i 2011. Arbeidet med rammene for denne ansvarsoverføringen var en hovedsak i NATO i 2011. Denne prosessen ble påbegynt sommeren 2011, og ved utgangen av samme år bodde over halvparten av den afghanske befolkningen i områder hvor sikkerhetsansvaret var overført. Overføringen har så langt gått etter planen.

Implementering av det nye strategiske konseptet og ulike reformtiltak vedtatt under toppmøtet i 2010 var også en viktig sak i NATO i 2011. For Norge har gjennomgangen av NATOs forsvars- og avskrekkingsspolitikk vært en prioritert sak, hvor Regjeringen i tråd med målsettingen fra NATOs nye strategiske konsept har vektlagt målsettingen om å redusere kjernevåpnenes betydning i alliansens doktriner og strategier. Sammen med andre allierte har Norge også tatt til orde for åpenhets- og tillitskapende mekanismer som kan legge til rette for gjensidige reduksjoner av koretrekkende kjernevåpen med sikte på å fjerne slike våpen fra Europa. Resultatene fra denne gjennomgangen ble godkjent under NATO-toppmøtet i Chicago. Det er gledelig at det der ble enighet om en alliert forsvars- og avskrekkingsspolitikk i tråd med norske hovedsynspunkter.

Videre har arbeidet med en ny partnerskapspolitikk vært en sentral sak. Det har imidlertid vist seg utfordrende å styrke samarbeidet i NATO-Russlandrådet (NRC) ytterligere det siste året. I stor grad har dette sin årsak i russiske inn-

sigelser mot utviklingen av et missilforsvar i NATO. Fra norsk side forblir et godt samarbeidsforhold mellom NATO og Russland viktig.

Den vanskelige finansielle situasjonen i de fleste NATO-land preget NATO-samarbeidet i 2011. De fleste allierte land kutter nå i sine forsvarsbudsjetter, herunder USA. Kuttene vil gjøre det krevende å følge opp NATOs samlede ambisjoner i årene fremover, herunder å opprettholde NATOs samlede forsvarsevne. Samtidig har disse utfordringene ledet til en meget forsterket innsats for å styrke forsvarssamarbeidet innenfor rammen av NATO, med det formål å opprettholde NATOs evne til å håndtere trusselbildet til tross for budsjettkuttene. Arbeidet med et styrket forsvarssamarbeid vil være en hovedsak i årene fremover.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 50,5 mill. kroner til NATOs sivile budsjett, inklusive Norges andel til nytt hovedkvarter og til NATOs parlamentarikerforsamling.

Internasjonale nedrustningsforhandlinger

Situasjonsbeskrivelse

Underposten dekker pliktige bidrag til møter og forhandlinger om global og regional nedrustning og rustningskontroll, herunder møter innenfor Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC), Prøvestansavtalen (CTBT), og konvensjonell rustningskontroll i OSSE-regi.

Tilsynskonferansen i 2010 for Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) vedtok et offensivt arbeidsprogram på nedrustning og ikke-spredning, samt konkrete tiltak for å få fremdrift i arbeidet med å opprette en sone fri for masseødeleggelsesvåpen i Midtøsten. Forholdet til Iran og Nord-Korea er en usikkerhetsfaktor for ikke-spredningsregimet.

Den nye START-avtalen mellom USA og Russland om kontrollerbare nedskjæringer av de strategiske atomvåpnene trådte i kraft i februar 2011 og er et viktig skritt på veien mot dypere kutt i de kjernefysiske arsenalene. Samtidig er det nødvendig å få engasjert alle atomvåpenstatene i nedrustningsprosesser, inkludert stater som står utenfor NPT, som India, Israel, Pakistan og Nord-Korea.

Utviklingen av et missilforsvar for Europa i NATO-regi vil kunne komplisere nedrustningsarbeidet med Russland. Det knytter seg dessuten utfordringer til hvordan man får inkludert spørs-

målet om kutt i ikke-utplasserte langtrekkende kjernevåpen og i korttrekkende kjernevåpen, som ikke omfattes av START-avtalen i dag. Veien videre for konvensjonell rustningskontroll i Europa, herunder Konvensjonen om konvensjonelle våpen i Europa (CFE), er også preget av usikkerhet.

Etter femten års stillstand har Nedrustningskonferansen i Genève ennå ikke kommet til enighet om et arbeidsprogram. Dette illustrerer behovet for dyptgripende reformer av det internasjonale nedrustningsmaskineriet. De senere års nedrustningsavtaler, herunder konvensjonene om landminer og klasevåpen er fremforhandlet i selvstendige prosesser som har vært åpne for alle relevante aktører

Tidsfristene for destruksjon av våpenlagre under Konvensjonen om kjemiske våpen (CWC) utløper i 2012. Verken USA eller Russland vil makte å gjennomføre sine destruksjonsforpliktelser innen tidsfristen. Norge er innvalgt i Eksekutivrådet til Organisasjonen for forbud av kjemiske våpen (OPCW) fra mai 2012 til mai 2014. Ulikt syn på prioriteringen av ikke-spredning versus fredelig bruk gjør seg gjeldende blant partene både til Kjemivåpenkonvensjonen og til Biologivåpenkonvensjonen.

Mål

Norske mål ligger nedfelt i St.meld. nr. 27 (2007-2008) *Nedrustning og ikke-spredning*, som Stortinget sluttet seg til høsten 2008. De viktigste er:

- Oppnå en verden fri for masseødeleggelsesvåpen basert på forpliktende og verifiserbare avtaler som omfatter alle land.
- Være pådriver for å oppnå enighet om et styrket ikke-spredningsregime
- Mindre vekt på atomvåpen i NATOs sikkerhetspolitikk med sikte på nye nedrustningstiltak og en styrket NPT-prosess.
- Et fornyet regime for konvensjonell rustningskontroll i Europa som opprettholder stabilitet og forutsigbarhet i våre nærrområder

Rapport 2011

Norge videreførte sitt sterke engasjement for å støtte opp om de globale og folkerettslige bindende nedrustnings- og ikke-spredningsavtalene, som NPT, BTWC og CWC. Norge har vært en sterk pådriver i NATOs forsvars- og avskrekkingsgjennomgang for å styrke nedrustningspilaren i alliansen og å legge til rette for fremtidige reduksjoner.

I nedrustningsarbeidet har Norge særlig vektlagt å arbeide på tvers av politiske og geografiske grupperinger med sikte på å bygge bro over motsetninger og motvirke polarisering, men samtidig presset for fremdrift. Norge har videreført sitt engasjement under Biologivåpenkonvensjonen og spilte en aktiv rolle under Tilsynskonferansen i 2011.

Innenfor CWC har Norge fortsatt sin støtte til Afrika-programmet til Organisasjonen for forbud av kjemiske våpen (OPCW) for å bistå utviklingsland i å gjennomføre sine CWC-forpliktelser og legge forholdene bedre til rette for at afrikanske land kan høste fordelene av fremskritt innenfor kjemisk vitenskap.

Norge har støttet opp om FN-sekretariatets arbeid med å fremme nasjonal oppfølging av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1540 mot spredning av MØV. Denne støtten har hovedsakelig vært rettet mot utviklingsland. Norge har i perioden støttet aktivt opp om internasjonale bestrebelser på å nå frem til politiske forhandlingsløsninger på striden omkring de kjernefysiske aktivitetene til Iran og Nord-Korea.

Norge har deltatt aktivt i den uformelle forhandlingsprosessen om et mandat for videre forhandlinger om et modernisert regime for konvensjonell rustningskontroll i Europa. Av resiprositetshensyn og i lys av at det ikke hadde lyktes å få Russland til å gjenoppta sin aktive deltakelse i avtalen etter at landet suspenderte gjennomføringen av sine avtaleforpliktelser i 2007, besluttet Norge og de øvrige NATO-land i 2011 å stanse gjennomføringen av visse avtaleforpliktelser overfor Russland inntil videre.

Norge har samarbeidet med internasjonale forskningsorganisasjoner og FN om gjennomføring av opplæringsprogrammer innenfor nedrustning og ikke-spredning. Norge har målrettet lagt vekt på å styrke det sivile samfunnsengasjement i internasjonalt nedrustnings- og ikkespredningsarbeid. Her har det vært en positiv utvikling. Særlig har oppmerksomheten om konsekvensene ved bruk av kjernevåpen virket mobiliserende.

Budsjett 2013

Det foreslås avsatt 11,6 mill. kroner.

Europarådet

Situasjonsbeskrivelse

Europarådet bidrar til stabilitet, konfliktforebygging og utvikling av demokratiske standarder i de 47 medlemsstatene. Organisasjonen forvalter over 200 konvensjoner og avtaler, og utfører et

viktig arbeid for å fremme medlemsstatenes etterlevelse av inngåtte forpliktelser. Det er opprettet en rekke overvåkningsmekanismer. Den viktigste er Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Andre sentrale virkemidler er rapporteringsplikt, overvåkning, bistand til utvikling og etterlevelse av nasjonal lovgivning.

Europarådet skal bidra til å sikre respekt for menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper i hele Europa, og er det fremste forum for regelverks- og standardutvikling på disse områdene. For å støtte opp under organisasjonens kjernevirksomhet, har medlemsstatene utviklet samarbeid på en rekke områder, bl.a. likestilling, tverrkulturell dialog, utdanning, forvaltning av kulturminner og natur, mediespørsmål, helse- og sosiale spørsmål, barne- og ungdomsspørsmål, idrett, samt samarbeid mellom kommuner og regioner. En rekke fagdepartementer er berørt av og deltar i Europarådets aktiviteter. Det er videre utviklet en politikk for organisasjonens forhold til ikke-medlemsstater og andre internasjonale organisasjoner.

Torbjørn Jagland ble valgt som generalsekretær i Europarådet i 2009, og har siden sin tiltredelse iverksatt en omfattende reformprosess i organisasjonen. Den har på mange områder hatt behov for modernisering. Dette har ikke minst kommet til uttrykk når det gjelder Den europeiske menneskerettsdomstolen, som er under sterkt press på grunn av en drastisk økning i antall klagesaker. Gjennomføring av generalsekretærens reformprogram, og særlig reform av domstolen, er derfor høyt prioritert.

Mål

Det overordnede målet for Norges innsats i Europarådet er et demokratisk Europa, der menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper respekteres. Handlingsplanen fra Europarådets toppmøte i Warszawa i 2005 er fortsatt retningsgivende for organisasjonens arbeid. Regjeringen vil arbeide mot de mål medlemslandene der har satt seg ved å bidra til:

- å styrke Den europeiske menneskerettsdomstolen,
- gjennomføring av eksisterende standarder fremfor etablering av nye,
- omforming av organisatoriske reformer til økt politisk handlekraft,
- å styrke samarbeidet mellom Europarådet og EU og OSSE,
- å styrke Europarådets arbeid for å hindre menneskehandel og korrupsjon,

- å fremme arbeidet med tverrkulturell dialog, likestilling, godt styresett på lokalplan og tiltak for sårbare grupper,
- fortsatt støtte til Europarådets nabolandspolitikk.

I tillegg til aktiv deltakelse i ulike fora og forhandlingsprosesser, vil Norges hovedvirkemidler være strategisk bruk av frivillige økonomiske bidrag, herunder det norsk-initierte Menneskerettsfondet og en nylig inngått rammeavtale for frivillige bidrag.

Rapport 2011

Europarådet er viktig for fremme av demokrati og menneskerettigheter i hele Europa og i naboregionene. En rekke politisk initiativ tatt av generalsekretæren i 2011 viser hvordan Europarådet kan spille en utfyllende rolle til EU – i enkelte tilfeller også en mer fremskutt rolle. Europarådet har også det siste året arbeidet med og reist debatt om aktuelle spørsmål som flerkulturelle utfordringer, diskriminering og mangelfull integrering, herunder romfolkets situasjon i medlemslandene. Regjeringen ser det som viktig å styrke Europarådets innsats for tverrkulturell dialog. I dette arbeidet står Det europeiske Wergelandssenteret sentralt.

Dette engasjementet krever en effektiv og godt koordinert organisasjon. Regjeringen videreførte i 2011 støtten til den pågående reformprosessen. Regjeringen er tilfreds med den brede oppslutningen om reformarbeidet blant medlemslandene.

En sentral oppgave for Europarådet er å påse at medlemsstatene etterlever sine forpliktelser når det gjelder menneskerettigheter, rettsstat og demokrati, og dermed sikrer grunnleggende rettigheter for alle Europas innbyggere. Selv med en betydelig økning i Den europeiske menneskerettsdomstolens kapasitet de siste årene, sliter domstolen med et stadig økende antall saker. Etterslepet er nå på over 150 000 saker. Arbeidet med å bedre den vanskelige situasjonen har hatt høyeste prioritet for regjeringen også i 2011. Norge deltar aktivt i de pågående forhandlingene om reform av domstolen.

Norge legger fortsatt stor vekt på å bedre gjennomføringen av Menneskerettskonvensjonen i medlemsstatene. Et viktig virkemiddel i denne forbindelse er Menneskerettsfondet, som støtter tiltak for å forbedre den nasjonale gjennomføringen av konvensjonen og således redusere antall klager til Domstolen.

En rekke tiltak for sårbare grupper ble gjennomført i 2011. Kampen mot diskriminering på

grunnlag av seksuell orientering eller kjønnsidentitet er en hovedprioritet. Norge vedtok i 2011 å finansiere en nasjonal ekspert til Europarådet på dette fagområdet. Norge har også engasjert seg i kampen mot vold mot barn. I Europarådets program- og budsjettarbeid har økte ressurser til Domstolen og arbeidet mot menneskehandel vært prioritert.

Budsjett 2013

Posten dekker Norges pliktige bidrag til Europarådets ordinære budsjett, pensjonsbudsjett og ekstraordinære budsjett, samt budsjett for delavtalene om Europarådets utviklingsbank, Venezia-kommisjonen og Nord/Sør-senteret. For 2013 foreslås avsatt 35 mill. kroner.

Internasjonale råvareavtaler

Mål

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser til Den internasjonale kaffeorganisasjonen (ICO). Midlene skal sette organisasjonen i stand til å bidra med statistikk- og informasjonsarbeid samt noe faglig bistand. Kaffe er en viktig eksportvare for mange utviklingsland, og er den nest største omsatte råvare i verdi etter olje. Samarbeidet innen kaffeorganisasjonen er viktig for å fremme bedre forhold og bærekraftighet innenfor denne sektoren. Norge arbeider for at ICO skal fremme bærekraftighet i bred forstand – økonomisk, sosial og miljømessig.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 227 000 kroner.

Ymse organisasjoner

1 Østersjørådet

Østersjørådet er et råd av utenriksministre og utgjør det sentrale koordinerende organet for det brede samarbeidet i østersjøregionen. Norges deltakelse i rådet utgjør en del av norsk nærområdepolitikk. At også Russland er medlem av Østersjørådet, innebærer at landet deltar i et samarbeid på linje med EU- og EØS-medlemmer. Russland har formanskapet i Østersjørådet for ett år, fra juli 2012 til juli 2013.

Mål

- Norge benytter Østersjørådet til politisk dialog og konkret prosjektsamarbeid i regionen.

- Norge slutter opp om Østersjørådets fem hovedprioriteringsområder og legger særlig vekt på bekjempelse av menneskehandel, maritim politikk, bærekraftighet og energi.
- Norge arbeider for å gjøre Østersjørådet mer synlig og prosjektorientert.
- Norge legger vekt på å se Østersjørådets arbeid i sammenheng med andre råd og organisasjoners mandater og oppgaver i regionen.

Rapport 2011

Norge la i sin formannskapsperiode frem til 1. juli 2011 vekt på rådets fem overordnede prioriteringsfelt (miljø, økonomisk utvikling, energi, utdanning og kultur samt sivil sikkerhet) og på bekjempelse av menneskehandel og maritim politikk som spesifikke norske føringer. Fra norsk side har vi lagt vekt på at dette arbeidet føres videre av det tyske og russiske formannskapet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 1,655 mill. kroner til å dekke Norge pliktige bidrag. Dette er en økning i forhold til tidligere år og skyldes enighet om utvidet engasjement på prosjektfeltet. Beløpet vil i likhet med tidligere år gå til drift av Østersjørådets sekretariat inklusive rådets arbeid med miljø/bærekraftighet og noe utvidet prosjektarbeid. Beløpet utgjør Norges andel av budsjettet, som er 12 pst.

2 Den internasjonale havrettsdomstol

Mål

Internasjonal stabilitet og fredelig utnyttelse av verdens havområder.

En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge.

Bakgrunn

Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg ble opprettet gjennom FNs havrettskonvensjon av 1982. Konvensjonspartene kan ved skriftlig erklæring akseptere denne domstolen og/eller en eller flere av de andre tvisteløsningsorganene som er listet opp for å løse tvister på en bindende måte. Havrettsdomstolen har en sentral rettsskapende funksjon innen deler av den moderne havrett. Havrettskonvensjonen sikrer vesentlige nasjonale interesser og fremmer internasjonal stabilitet som

et balansert regelsett for fredelig utnyttelse av verdens havområder. Dette innebærer også aktivt å støtte opp om de institusjoner som er opprettet i medhold av Havrettskonvensjonen inkludert den internasjonale havbunnsmyndigheten nedenfor.

Rapport 2011

Havrettsdomstolen avholdt to sesjoner i 2011, og har for øyeblikket to saker til behandling. Den første saken gjelder tvist mellom Saint Vincent and the Grenadines og Spania om arrest av fartøyet M/V «Louisa», den andre saken gjelder en tvist mellom Panama og Guinea-Bissau om arrest av fartøyet Virginia G. Domstolen kom 1. februar 2011 med en rådgivende uttalelse i forbindelse med aktiviteter på det store havdyp («Området»).

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 1 mill. kroner til dekning av Norges pliktige bidrag.

3 Havbunnsmyndigheten

Mål

Internasjonal stabilitet og fredelig utnyttelse av verdens havområder.

En styrking og utvikling av Havrettskonvensjonens system som den overordnede rettslige rammen for alle tiltak i marin sektor er en viktig målsetning for Norge.

Bakgrunn

Den internasjonale havbunnsmyndigheten er en av institusjonene etablert under FNs havrettskonvensjon av 1982. Havbunnsmyndigheten skal forvalte mineralressursene på havbunnen på de store havdyp utenfor nasjonal jurisdiksjon til gagn for hele menneskeheten. Den kan tildele rettigheter til å søke etter og utnytte forekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og kan selv delta i slik virksomhet gjennom et særskilt foretak. Havbunnsmyndigheten vedtar regler, forskrifter og prosedyrer for undersøkelse og utnyttelse av mineralforekomster i det internasjonale havbunnsområdet, og fører tilsyn med at regelverket overholdes.

Rapport 2011

Havbunnsmyndigheten vedtok i 2000 den såkalte mineralkoden, med regler for utvinning av mangannoduler. Regler for undersøkelse etter og kart-

legging av flermetalliske sulfider ble vedtatt i 2010. Havbunnsmyndigheten har inngått avtaler med flere såkalte pionerinvestorer, samt enkelte andre land hvor det innvilges letetillatelse for 15 år. De to første lete- og utvinningstillatelsene for flermetalliske sulfider ble tildelt Russland og Kina under havbunnsmyndighetens 17. sesjon i 2011. Regler for undersøkelse etter og kartlegging av koboltrike ferromanganesiske jordskorper ble vedtatt på havbunnsmyndighetens 18. sesjon i 2012.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 0,5 mill. kroner til deking av Norges andel.

4 Internasjonale straffedomstoler

Jugoslaviadomstolen

Jugoslaviadomstolen (ICTY) ble etablert av Sikkerhetsrådet i 1993 (resolusjon nr. 827). Domstolens mandat er å straffeforfølge personer som er ansvarlige for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser begått i det tidligere Jugoslavia etter 1. januar 1991. Domstolen har sete i Haag, Nederland.

Mål

Sikre et rettferdig rettsoppgjør etter konflikten i det tidligere Jugoslavia.

Rapport 2011

Domstolen arbeider nå med å gjennomføre sin avslutningsstrategi. Alle domstolens saker er ferdig etterforsket, og det vil ikke bli tatt ut nye tiltaler. Til sammen har domstolen tiltalt 161 personer. I 126 av disse tiltalene foreligger endelig avgjørelse. Domstolen anslår nå at de fleste av de gjestående sakene vil være ferdigbehandlet i 2013. Pågripelsene av Radovan Karadzic, Ratko Mladic og Goran Hadjic har medført at domstolen blir forsinket i forhold til tidligere estimert sluttdato.

Domstolen overfører saker som involverer mellomledere og tjenestemenn på lavere nivå til nasjonale domstoler. En forutsetning for overføring er oppbygging av effektive og betryggende nasjonale rettssystemer og støtte til dette inngår i domstolens avslutningsstrategi.

Norge har aktivt støttet arbeidet i ICTY. Tribunalet spiller en viktig rolle i det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i det tidligere Jugoslavia. Norge har inngått en soningsavtale

med domstolen, og man har gjennomført en lovgivning som fullt ut gjør Norge i stand til å samarbeide med og yte assistanse til domstolen. Norge har støttet domstolens outreach-program, som ved å bringe rettsoppgjøret nærmere folket bidrar til økt kunnskap om, forståelse for og oppslutning om domstolens rolle. Fra norsk side vil man fortsatt arbeide for at domstolen sikres tilstrekkelige ressurser og gode arbeidsforhold, slik at den kan få fullført sitt mandat.

Rwandadomstolen

Den internasjonale straffedomstol for Rwanda (ICTR) ble etablert av FNs sikkerhetsråd i 1994 (resolusjon nr. 955). Domstolens mandat er å straffeforfølge alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett i forbindelse med folkemordet i Rwanda i 1994 i perioden mellom 1. januar og 31. desember 1994.

Mål

Sikre et rettferdig rettsoppgjør etter konflikten i Rwanda.

Rapport 2011

Domstolen har justert resultatoppnåelsen i forhold til slutføringsstrategien i tråd med resultatene oppnådd i 2011. Domstolens siktemål er at alle pågående saker skal være avsluttet i første instans innen residualmekanismen for Jugoslaviadomstolen og Rwandadomstolen sin avdeling for sistnevnte domstol treer i kraft 1. juli 2012. Når det gjelder ankeavgjørelser, er målet at alle saker skal være avsluttet innen første halvdel av 2014. Det kan imidlertid være faktorer utenfor domstolens kontroll som kan føre til forsinkelser, slik som personellflukten domstolen sliter med. Domstolen har lenge arbeidet med å få saker overført til nasjonale domstoler som ledd i sin slutføringsstrategi. Det var et positivt gjennombrudd i så måte at domstolen 28. juni 2011 for første gang besluttet å overføre en sak til det rwandiske rettsvesenet. Domstolen har tidligere ikke villet gjøre dette pga. manglende nasjonal evne til å forfølge sakene på en tilfredsstillende måte. Domstolen har fortsatt ni utestående arrestordre. Den siste arrestasjonen fant sted i Kongo i mai 2011.

Norge har aktivt støttet etableringen av og arbeidet i ICTR, som spiller en viktig rolle i det langsiktige forsonings- og gjenoppbyggingsarbeidet i regionen. Overføring av saker det er tatt ut tiltale i, har forutsatt utbedringer i det rwandiske

rettssystemet. Domstolen og det internasjonale samfunn har arbeidet aktivt for å bidra til slike forbedringer, noe som nå har gitt resultater. Det følger av utviklingsstrategien at enkelte av de utestående sakene skal overføres til straffeforfølgning i tredjestater.

Residualmekanismen for Jugoslaviadomstolen og for Rwandadomstolen

Bakgrunn/situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale residualmekanismen for internasjonale straffedomstoler (IRMCT) ble besluttet etablert av FNs sikkerhetsråd 22. desember 2010 (resolusjon nr. 1966). Mekanismen vil ha som funksjon å fullføre de gjenværende oppgavene i Jugoslaviadomstolen (ICTY) og Rwandadomstolen (ICTR) etter at disse domstolene avslutter sin virksomhet. Mekanismen vil videreføre ICTYs og ICTRs jurisdiksjon, rettigheter, forpliktelser og vesentlige oppgaver, herunder behandle evt. straffesaker mot personer som det er utstedt arrestordre mot, men som fortsatt ikke er pågrepet og overlevert domstolen, samt evt. utestående ankesaker. I tillegg vil mekanismen håndtere den løpende administrasjon knyttet til pådømte saker, slik som forvaltning av arkiver, søknader om prøveløslatelse, vitnebeskyttelse etc. I vedtaket konkluderte rådet med at den internasjonale residualmekanismen bør være en liten, midlertidig og effektiv struktur, med funksjoner og størrelse som avtar over tid, med et lite antall ansatte som står i forhold til de reduserte arbeidsoppgavene.

Mål

Sikre slutføringen av rettfærdige rettsoppgjør etter konfliktene i det tidligere Jugoslavia og Rwanda.

Rapport 2011

IRMCT er under etablering med sikte på at mekanismens avdeling for ICTR kan trå i kraft 1. juli 2012 og avdelingen for ICTY 1. juli 2013. Det ble i 2011 valgt dommere og utnevnt hovedanklager til mekanismen. Det arbeides med overføring av oppgaver fra de to domstolene til mekanismen.

Budsjett 2013

Det foreslås avsatt 11,9 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til FNs internasjonale straf-

fedomstoler, herunder 6,5 mill. kroner til Jugoslaviadomstolen, 4 mill. kroner for å dekke Norges pliktige bidrag til Rwandadomstolen og 1,33 mill. for å dekke Norges pliktige bidrag til Residualmekanismen for de to domstolene.

5 Den internasjonale straffedomstol

Mål

Sikre straffansvar for de alvorligste internasjonale forbrytelser og dermed bidra til forsoning og langsiktig fred og stabilitet.

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale straffedomstol (ICC) er en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Domstolen er opprettet gjennom en traktat (Roma-vedtektene) av 17. juli 1998. Norge ratifiserte traktaten 16. februar 2000. Roma-vedtektene trådte i kraft den 1. juli 2002. Domstolen har jurisdiksjon dersom forbrytelsen har funnet sted på territoriet til en statspart eller dersom forbryteren er borger av en statspart. Videre vil både enkeltstater og Sikkerhetsrådet kunne bringe situasjoner inn for domstolen, og hovedanklageren kan på gitte vilkår iverksette etterforskning på eget initiativ. Domstolen bidrar til økt beskyttelse for grunnleggende verdier forankret i folkeretten. Det er i tråd med regjeringens mål i Soria Moria-erklæringen å videreutvikle folkeretten som forpliktende avtaleverk for alle nasjoner. Domstolens sete ligger i Haag, Nederland.

Rapport 2011

ICC behandler for tiden femten saker i syv forskjellige situasjoner hvor det har skjedd internasjonale forbrytelser: (Den demokratiske republikken) Kongo, Den sentralafrikanske republikk, Uganda, Elfenbenskysten, Sudan/Darfur, Kenya og Libya. Når det gjelder de fire førstnevnte situasjonene, er ICCs kompetansegrunnlag at de berørte statene har henvist saken til domstolen. Når det gjelder situasjonene i Sudan/Darfur og i Libya, har ICC kompetanse som følge av at FNs Sikkerhetsråd har henvist saken til domstolen. For situasjonen i Kenya har etterforskeren fått tilatelse fra Domstolen til å igangsette formell etterforskning.

Anklage er tatt ut, eller formell etterforskning er besluttet iverksatt i de nevnte syv situasjonene,

og pågår fortsatt per [august] 2012. Hovedanklagerens kontor har også iverksatt innledende undersøkelser i enkelte andre områder med tanke på eventuell formell etterforskning. Dette gjelder Afghanistan, Colombia, Georgia, Guinea, Honduras, Korea og Nigeria.

Norge har hele tiden tilhørt pådrivergruppen med hensyn til støtte til etableringen og driften av en permanent straffedomstol. Norge ser Domstolen som et viktig bidrag til demokratisering, rettsstatsbygging og fredsbygging etter væpnede konflikter.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 11,9 mill. kroner.

6 Sekretariatet for Antarktistraktatsamarbeidet

Situasjonsbeskrivelse

Ved avslutningen av annen verdenskrig hevdet syv land suverenitetskrav i Antarktis (Storbritannia, Australia, Frankrike, New Zealand, Norge, Chile og Argentina). Storbritannias, Chiles og Argentinas kravområder dekker delvis hverandre. I tillegg hevdet USA og Sovjetunionen at de, uten å anerkjenne kravene og uten selv å fremme krav, hadde grunnlag for krav i Antarktis. Det vellykkede internasjonale forskningssamarbeidet som ble gjennomført i Antarktis under det internasjonale geofysiske år i 1957-58 førte til at Antarktistraktaten ble opprettet i 1959. Traktaten sikrer Antarktis som et demilitarisert område. Det er fri inspeksjonsrett og fri tilgang for forskning. Striden om suverenitetsspørsmålene er lagt til side ved at partene er enige om at verken traktaten selv eller tiltak truffet i dens levetid skal foregripe (prejudisere) partenes syn på suverenitetsspørsmålet. Alle traktatparter med særlig interesse og forskningsinnsats møtes til et årlig møte for å drøfte spørsmål av felles interesse og treffe beslutninger om forvaltningen av Antarktis. Traktatsamarbeidet har holdt en hel verdensdel utenfor skiftende konjunkturer i verdenspolitikken og har åpnet for et enestående internasjonalt vitenskapelig samarbeid og lagt grunnlaget for internasjonalt samarbeid om bevaring av det sårbare og enestående naturmiljøet.

Mål

Et sekretariat for samarbeidet under Antarktistraktaten ble opprettet i 2004 i Buenos Aires. Sekretariatet skal bidra til en styrking og effektiv-

sering av samarbeidet mellom partene til Antarktistraktaten. Viktigste oppgave er å betjene det årlige konsultative møtet under Antarktistraktaten (Antarctic Treaty Consultative Meeting ATCM) i nært samarbeid med vertslandet. En annen viktig oppgave er informasjonsspredning om Antarktistraktat-systemet og aktiviteter i Antarktis.

Rapport 2011

Sekretariatet har for tiden ni ansatte. Sentrale oppgaver i 2011 var forberedelse og gjennomføring av det 34. konsultative møte under Antarktistraktaten (ATCM XXXIII) i Buenos Aires, Argentina, og forberedelse av ATCM XXXV i Hobart, Australia. Man har også jobbet med utvikling av en arkivdatabase for alle dokumenter og vedtak fra traktatmøtene, informasjonsspredning og teknisk støtte til intersesjonelt arbeid.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås avsatt 450 000 kroner.

7. Det internasjonale Barentssekretariatet

Det foreslås at bidraget på 2,3 mill. kroner til Det internasjonale Barentssekretariatet fra 2013 bevilges under kap. 116 post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner. Bidraget til dette formål er tidligere blitt bevilget under kap. 118 post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland.

Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

Situasjonsbeskrivelse

OSSE er et viktig forum for dialog og samarbeid om sikkerhet i hele det euroasiatiske området, der landene i Europa og Eurasia, USA og Canada, samt Russland deltar. En rekke av utfordringene i regionen kan kun møtes gjennom et bredt samarbeid. Regjeringen legger vekt på å opprettholde OSSEs omfattende feltnærvær med 15 feltkontor på Vest-Balkan, i Sør-Kaukasus, Øst-Europa og Sentral-Asia inntil mandatene er oppfylt.

Mål

Det overordnede målet for Norges innsats i OSSE er å fremme stabilitet og sikkerhet i vår del av verden, hvor OSSE for Norges del utfyller den rolle NATO og andre internasjonale organisasjoner spiller. Norske interesser er videre knyttet til særskilte områder, hvor menneskerettigheter, demo-

krati og godt styresett har en sentral plass. Likestilling og beskyttelse av minoriteter har også høy prioritet. For øvrig vil Norge bidra til å fremme følgende av organisasjonens mål:

- forebygging av konflikter,
- håndtering av transnasjonale sikkerhetstrusler, som organisert kriminalitet, menneskehandel, terrorisme og smugling av narkotika,
- nedrustning og tillitsskapende tiltak,
- stabile demokratier med respekt for menneskerettighetene
- oppfyllelse av det enkelte lands forpliktelser når disse faller inn under OSSEs brede sikkerhetsbegrep.

Rapport 2011

Samarbeidet i OSSE i 2011 var preget av oppfølging av toppmøtet i Astana i desember 2010, herunder forsøk på å styrke OSSEs konflikthåndteringsevne.

Under forberedelsene til utenriksministermøtet i Vilnius i desember 2011 prioriterte Norge styrking av OSSEs krisehåndteringsevne, mediefrihet og ytringsfrihet, beskyttelse av nasjonale minoriteter og forbedret oppfølging etter valgobservasjon. Til tross for et stort antall utkast til vedtak før møtet ble resultatene magre, og det ble ikke fattet noe vedtak innenfor den menneskelige dimensjon. Også på rustningskontrollområdet har det nærmest vært stillstand. Situasjonen i Hviterussland har fått mye oppmerksomhet i OSSE i 2011. Den voldelige undertrykkelsen av demonstrasjoner etter det ufrie presidentvalget i desember 2010 førte til at Norge og 13 andre OSSE-land iverksatte den såkalte Moskva-mekanismen overfor landet. Denne innebar en uavhengig ekspertrapport om landets overholdelse av forpliktelser innen den menneskelige dimensjon. Rapporten var som ventet svært skarp i sin kritikk av Hviterussland. Regjeringen beklager at Hviterussland har nektet å videreføre mandatet til OSSE-kontoret i Minsk. Tilsvarende er det beklagelig at det ikke har vist seg mulig å oppnå enighet om å gjenopprette et OSSE-nærvær i Georgia.

Norge har også i 2011 gitt sterk støtte til uavhengigheten til OSSEs kontor for demokratiske institusjoner og menneskelige rettigheter (ODIHR), OSSEs høykommissær for nasjonale minoriteter, og representanten for mediefrihet.

Budsjett 2013

Norges andel av OSSEs regulære budsjett er 2,05 pst., mens andelen av den såkalte Wien-ska-

laen for støtte til sendelag er 2,07 pst. Dette tilsvarer 23 mill. kroner. Av dette bidraget forutsettes 74 pst. beregnet som offisiell utviklingshjelp (ODA) som fra og med 2012 bevilges under kap. 170, post 78 under programområde 03

For 2013 foreslås bevilget totalt 6,1 mill kroner under programområde 02.

Tilskudd til EFTA og EFTA-organer

1 EFTA-sekretariatet

Mål

Sekretariatets hovedoppgave er å fremme EFTAs samlede interesser både i en EØS-sammenheng og overfor tredjeland, herunder å sikre en effektiv beslutningsprosess og en parallell regelutvikling i EU og EØS. Sekretariatet har et viktig koordineringsansvar for gjennomføringen av EØS-avtalen i forhold til EU, i første rekke Kommisjonen og EUs utenriktjeneste (EEAS), men også Europaparlamentet og EU-rådet. EFTA-sekretariatet betjener komitéstrukturen i EØS og i EFTAs arbeid med utvikling av nytt EØS-regelverk, herunder EFTA-statenes deltakelse i EUs byråer og institusjoner. I EFTAs arbeid overfor tredjeland bistår sekretariatet medlemslandene med nødvendig ekspertise og tilretteleggelse i forhandlinger og gjennomføring av frihandelsavtaler med land utenfor EU.

Rapport 2011

Arbeidet var konsentrert om den løpende oppdatering av EØS-avtalen, samt drøftelser med Kommisjonen om utestående saker. Det ble innlemmet 376 rettsakter i EØS-avtalen, herunder viktige rettsakter som fornybardirektivet, håndhevelsesdirektivet og trygdeforordningen. Det ble også igangsatt tiltak for å redusere antallet EØS-relevante rettsakter som er trådt i kraft i EU, men som ennå ikke er innlemmet i EØS-avtalen. Viktige saker som ble diskutert var blant annet videreføring av Norges forbud mot alkoholreklame i rettede TV-sendinger, EFTA-statenes deltakelse i EUs reviderte kvotehandelsdirektiv og utfordringer knyttet til EFTA-statenes deltakelse i EUs strategi for vekst og sysselsetting, den såkalte Europa 2020-strategien. Ved utgangen av 2011 hadde EFTA ferdigforhandlet 24 frihandelsavtaler med i alt 33 partnerland utenfor EU. I løpet av 2011 ble det undertegnet frihandelsavtaler med Hong Kong SAR og Montenegro, og forhandlinger med tollunionen Russland, Hviterussland og Kasakhstan (RuBeKa), Bosnia og Herzegovina og Sentral-Amerika ble innledet. I tillegg ble forhand-

lingene om EFTA-avtaler med India og Indonesia videreført.

2 Overvåkingsorganet (ESA)

Mål

Overvåkingsorganets hovedoppgave er å føre tilsyn med at EØS/EFTA-landene gjennomfører og anvender reglene i EØS-avtalen i samsvar med avtalens forpliktelser. En viktig oppgave for overvåkingsorganet er å håndheve regelverket innenfor områdene offentlig innkjøp, statsstøtte og konkurranse.

Rapport 2011

Hovedoppgaven til ESA er knyttet til en omfattende generell overvåking av landenes gjennomføring i nasjonal rett av de EU-rettsakter som inngår i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2011 var det innlemmet om lag 8700 slike rettsakter i EØS-avtalen. Ved utgangen av 2011 hadde ESA 501 pågående saker med EØS/EFTA-landene. Dette er betydelig lavere enn toppåret 2007 (662 saker), og er resultatet av et bevisst arbeid for å redusere saksbehandlingstiden. I 2011 åpnet ESA 146 saker mot Norge, mens noen flere saker ble avsluttet. I følge ESAs resultattavle, hadde Norge pr. 10. november 2011 gjennomført 99,4 prosent av direktivene for det indre marked.

ESAs arbeid var i 2011 preget av mange komplekse saker i kjølvannet av finanskrisen på Island i 2008. Det ble tatt viktige beslutninger i Icesave-saken, som nå er til behandling i EFTA-domstolen, samt på statsstøtteområdet, hvor ESA godkjente sammenslåingen av to banker som tidligere var blitt «reddet» av den islandske staten. I 2011 ble det også gjort formelle undersøkelser knyttet til rekapitalisering av de tre store bankene som gikk overende på Island høsten 2008. I løpet av året avsluttet ESA saken om mulig statsstøtte knyttet til Norges beslutning om å gi en tilleggskompensasjon til Hurtigruten i 2008, hvor ESA konkluderte med å anmode norske myndigheter om å sørge for at ulovlig støtte ble tilbakebetalt. ESA tok videre en viktig beslutning på konkurranseområdet, der fergeselskapet Color Line ble ilagt bot for brudd på konkurransereglene og misbruk av dominerende markedsstilling for ruten fra Sandefjord til Strömstad.

3 EFTA-domstolen

Mål

EFTA-domstolen oppgave er å behandle de saker som ligger under domstolens kompetanse etter

avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkingsorgan og en domstol (ODA). Dette er, for det første, saker som er anlagt mot en EFTA-stat med påstand om at staten har brutt EØS-avtalen (traktatbruddssaker). Videre behandler domstolen klager over vedtak truffet av ESA, enten fremsatt av private rettssubjekter eller av en EFTA-stat. For det tredje, avgir domstolen rådgivende uttalelser om fortolkning av EØS-avtalen på anmodning fra nasjonale domstoler.

Rapport 2011

Domstolen avgjorde elleve saker i 2011. Fire av disse var traktatbruddssaker, herav to mot Norge. Tre av sakene var klagesaker, hvorav to var innbrakt av norske aktører. Videre behandlet domstolen fire prejudisielle foreleggelsener, hvorav to var forelagt av norske domstoler (sak E-16/10 (om forbudet mot synlig oppstilling av tobakk) og sak E-1/11 (fortolkningen av yrkeskvalifikasjonsdirektivet)).

Budsjett 2013

EFTA og EFTA-organer

Bevilgningen dekker de norske bidrag til EFTAs organer: EFTA-sekretariatet, Overvåkingsorganet (ESA) og EFTA-domstolen. EFTA-organenes budsjett går i hovedsak til personell og drift. I tillegg finansieres tilskudd til faglig bistand og andre støtteprosjekter overfor tredjeland over EFTA-sekretariatets budsjett. Det forventes ingen vesentlige endringer i EFTA-organenes budsjett for 2013. I 2012 er Norges budsjettandel for EFTA-sekretariatet 56,07 pst. For EØS-organene ESA og EFTA-domstolen, der Sveits ikke er bidragsyter, er budsjettandelen 95,89 pst.

For 2013 foreslås bevilget totalt 209 mill. kroner, fordelt med:

- 94 mill. kroner til EFTA-sekretariatet
- 88 mill. kroner til ESA
- 27 mill. kroner til EFTA-domstolen

Tilskudd til Nordisk Ministerråds virksomhet

Situasjonsbeskrivelse

Det formelle nordiske regjeringssamarbeidet er et mellomstatlig samarbeid, forvaltet av Nordisk ministerråd. Statsministrene har det overordnede ansvar for samarbeidet, mens samarbeidsministrene har det løpende koordineringsansvar. Norge har formannskapet i Nordisk ministerråd i 2012. Hovedtema er en bærekraftig utvikling av velferdsstaten i et nordisk perspektiv. Det norske for-

mannskapet ønsker å sette søkelyset på hvordan en kan møte de ulike utfordringer som de nordiske velferdsstater står overfor, og skape oppmerksomhet om disse. Arbeidet med grensehindre, kultur og språk, utdanning og forskning, klima og miljø er andre viktige oppgaver under formannskapet. Norge har et bredt engasjement innenfor Nordisk ministerråd og arbeider for å effektivisere og aktualisere samarbeidet. Samarbeidsministrene har i 2012 vedtatt rammene for et nytt prioriteringsbudsjett som vil åpne for dette. Prioriteringsbudsjettet skal brukes til spesielt prioriterte områder og engasjere formannskapet i mer langsiktige satsinger.

Mål

Formålet er å bidra til bedre resultater på nasjonalt nivå gjennom nordisk samarbeid, få gjennomslag for nordisk politikk internasjonalt og forenkle folks hverdag i Norden. For å oppnå dette er det også viktig å sikre fornying, aktualisering og effektivisering av samarbeidet.

Rapport 2011

De fleste prosjekter under globaliseringsinitiativet ble avsluttet i 2011. Det nordiske toppforskningsinitiativet (TFI) løper ut 2012. Globaliseringsinitiativene har ført til økt tverrgående samarbeid og også til økt aktivitet mellom sektorene og de enkelte fagministerråd. En videreføring av TFI vil bli vurdert i forbindelse med prioriteringsbudsjettet. Statsministerne vedtok i november 2011 åtte oppfølgingspunkter om grønn vekst, som har som mål å bidra til vekst og innovasjon i årene som kommer. Disse omhandler bl.a. grønne tekniske normer og standarder, grønne offentlige innkjøp og finansiering av grønne investeringer og bedrifter.

I november 2011 ble det arrangert en større nordisk konferanse om samfunnsøkonomiske kostnader av grensehindre i Norden. Grensehinderforum sammen med de grenseregionale aktørene er viktig for å bidra til å løse eksisterende grensehindre. Forumets mandat går ut 2013, og norsk representant er Bjarne Mørk-Eidem. Forumet tar initiativ overfor nasjonale forvaltninger og det politiske system i de nordiske land for å lette bedrifters og nordboeres grenseoverskridende aktiviteter. En kontaktgruppe sammensatt av representanter fra departementene, bidrar i arbeidet til Grensehinderforum. Fagdepartementene har vært aktive innenfor sine respektive ministerråds- og embetsmannskomiteer i 2011, og utarbeidet gode sektorprogram for formannskapsåret 2012.

Foreningen les sammen med Språkrådet og Foreningen Norden bidro i Nordisk Språkkampanje 2011. Målet er å synliggjøre nordiske språk og nordisk kultur med fokus på språkforståelse, gjøre barn og unge oppmerksomme på nordisk språkforståelse, og gi skolelærere redskaper som bidrar til å styrke barn og unges språkforståelse.

Budsjett 2013

Andelen er en BNI-basert nordisk fordelingsnøkkel.

Det foreslås bevilget 321,5 mill. kroner fra norsk side i 2013.

Norge har formannskapet i Nordisk råd i 2013 og regjeringen vil være vert for mottagelsen etter Nordisk Råds prisutdeling.

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)

Situasjonsbeskrivelse

OECD har 34 medlemsland og er et forum hvor Norge møter de største aktørene i verdensøkonomien som for eksempel G7-landene og sentrale G20-aktører. OECD har de senere år innledet samarbeid med viktige ikke-vestlige medlemsland som Kina, India, Sør-Afrika, Brasil og Indonesia som innehar en stadig viktigere rolle i verdensøkonomien.

OECD håndterer felles problemstillinger innenfor økonomi, miljø, handel, utvikling, utdanning, sosiale spørsmål og en rekke andre områder. OECDs analyser er viktige innspill til den nasjonale politikutformingen og de fleste norske departementer er involvert i arbeidet.

Mål

Regjeringen vil bidra gjennom aktiv norsk medvirkning i OECDs råd, komiteer og arbeidsgrupper til at:

- OECD skal befeste sin posisjon som et sentralt samarbeidsforum i møtet med globaliserings utfordringer i det 21. århundre;
- OECD bidrar gjennom analyser og anbefalinger til å utvikle balansert og bærekraftig vekst for sine medlemmer;
- OECDs ekspertise på miljøområdet opprettholdes som en viktig premisseleverandør i den globale klimadebatten;
- OECD bruker sin tverrfaglige styrke til å bidra til globale løsninger, som også inkluderer utviklingsland;

- Russlands tiltredelse som medlem i OECD gjennomføres på en ryddig og grundig måte.

Rapport 2011

OECD er en sentral bidragsyter til G-20 landenes reformarbeid, og organisasjonen spiller en viktig rolle på områder som klima, antikorrupsjon og i arbeidet mot skatteparadiser. Det har vært fokusert på å styrke OECDs utadrettede virksomhet og relevans i en verden preget av en ny økonomisk maktbalanse. Som ledd i arbeidet for å finne nye og bærekraftige områder for økonomisk vekst, har organisasjonen særlig jobbet med grønn vekst og sysselsetting. OECD har vedtatt en strategi for å øke arbeidsstyrkens kompetanse.

OECD fortsetter forhandlingene med Russland om medlemskap. Regjeringen har arbeidet for å utnytte bedre OECDs tverrfaglige styrke ved å fremme mer horisontalt samarbeid innenfor organisasjonen og inkludering av utviklingsaspektet for å sikre globale løsninger. Norge har vært en aktiv deltaker i utarbeidelsen av OECDs nye strategi for utvikling for å styrke OECDs bidrag til bedre politikkkutforming i utviklingsland. OECD har etablert et initiativ for bedre likestilling på områdene utdanning, sysselsetting og entreprenørskap.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås det bevilget 25,2 mill. kroner.

Det fremmes i tillegg forslag om at Stortinget samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i OECD, jf. forslag til romertallsvedtak.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Situasjonsbeskrivelse

WTO hadde i august 2012 157 medlemmer. Montenegro og Samoa ble medlemmer våren 2012, mens medlemskapet for Russland og Vanuatu trådte i kraft i august 2012. Ytterligere 26 land forhandler om medlemskap. Organisasjonen har som hovedmålsetting å videreutvikle et regelbasert og åpent multilateralt handelssystem for å skape bedre forutsetninger for økonomisk vekst og velferd, ikke minst i utviklingslandene. WTOs regelverk omfatter mange avtaler, herunder en avtale om juridisk bindende tvisteløsning. Siden WTO ble dannet i 1995, er det initiert 400-500 tvistesaker under denne tvisteløsningsmekanismen. Norge har sterk interesse av å delta i et bredt og forpliktende multilateralt handelssystem som bidrar til å gi norsk næringsliv stabile og forutsig-

bare rammevilkår. I likhet med Norge understreker de fleste av WTOs medlemsland, og ikke minst utviklingslandene, betydningen av å nå frem til et godt forhandlingsresultat i den såkalte Doha-runden. Det er ingen løsning i sikte i 2012, men det arbeides med å se på nye tilnærminger til forhandlingene.

Mål

Regjeringen vil bidra, gjennom Norges aktive deltakelse i WTO, til:

- å videreutvikle WTOs regelverk;
- å sikre implementeringen av WTOs regelverk som et best mulig redskap for rettferdig global styring på handelsområdet;
- konstruktivt å føre Doha-runden frem til et tilfredsstillende sluttresultat. Regjeringen legger i den forbindelse stor vekt på at utviklingslandenes, og spesielt de minst utviklede landenes, interesser ivaretas i forhandlingene.

Regjeringen prioriterer også

- arbeidet med den norske tvistesak i WTO om EUs omsetningsforbud mot selprodukter.

Rapport 2011

Doha-runden var preget av fortsatt manglende fremgang i 2011. Norge videreførte sin aktive deltakelse, både i det tekniske arbeidet og i prosessen for å revitalisere forhandlingene. En intensiv forhandlingsfase ble gjennomført, etter initiativ fra G-20, våren 2011. Under WTOs 8. ministerkonferanse i desember 2011 erkjente imidlertid medlemslandene at det ikke er mulig å slutføre forhandlingene ved å fortsette som før, og det var enighet om å forsøke andre tilnærminger for å skape fremdrift. Forhandlingene mellom 40 land av en revisjon av WTOs avtale for offentlig innkjøp ble avsluttet, noe som vil gi norsk næringsliv utvidet markedsadgang i viktige markeder for offentlige innkjøp i land utenfor EØS som USA, Canada, Japan og Korea.

Ut over dette ble det regulære arbeidet i WTOs mange ulike organer ivaretatt. Ikke minst har WTO en viktig rolle i overvåkingen av medlemslandenes handelspolitikk og mulig proteksjonisme som følge av den økonomiske krisen. Norge har videreført sin deltakelse i forhandlinger om WTO-medlemskap for en rekke land, og de tunge forhandlingene med Russland ble avsluttet. I tillegg til arbeidet med tvistesaken om EUs omsetningsforbud mot selprodukter, deltar Norge som tredjepart i flere andre tvistesaker.

Norge deltok i den tredje globale gjennomgang av handelsrettet bistand som WTO arrangerte juli 2011. Handelsrettet bistand blir i stadig sterkere grad knyttet til handelspolitikken som virkemiddel for å sette utviklingsland i stand til å utnytte markedsmulighetene.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 11,2 mill. kroner.

Det fremmes forslag om at Stortinget som i foregående år samtykker i at Norge slutter seg til toårig budsjettvedtak i WTO, jf. forslag til romertallsvedtak.

Internasjonalt energisamarbeid

1 OECDs atomenergibyrå (NEA)

Situasjonsbeskrivelse

NEAs oppgaver er å fremme bruk av atomenergi for fredelige formål. Norge deltar i NEAs arbeid. NEA er sekretariat for komiteen som ivaretar MNEPR-avtalen (multilateral juridisk rammeavtale for bistand til Russland på atomsikkerhetsområdet). Et viktig tema i 2012 har vært oppfølging av Fukushima-reaktoren i Japan etter jordskjelvet og samarbeid med IAEA i den forbindelse. Et annet viktig tema i 2012 er Russland, som i år vil bli tatt opp som medlem.

Mål

Sentrale mål for NEA er forskning, informasjonsutveksling og faglig bistand om driftssikkerhet og atomavfallsbehandling/-lagring ved atominstallasjoner i Sentral- og Øst-Europa.

Rapport 2011

Utvikling av god sikkerhetskultur står sentralt i NEAs bistand til land i Sentral- og Øst-Europa. De viktigste virkemidlene er samarbeidsprogrammer, utveksling av informasjon, seminarer og opphold for eksperter ved anlegg i NEAs medlemsland, inkludert ved Institutt for energiteknikk på Kjeller og i Halden. Arbeidet med russisk medlemskap i NEA har vært en prioritert sak.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1,4 mill. kroner til OECDs atomenergibyrå (NEA).

2 Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA)

Situasjonsbeskrivelse

IAEA spiller en sentral rolle i arbeidet for å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Organisasjonen legger også til rette for fredelig utnyttelse av kjernekraft basert på strenge kontrollordninger. Den har utviklet en rekke instrumenter for å hindre at kjernefysisk materiale kommer på avveie eller rammer miljøet. IAEA har et viktig ansvar for å påse at ikke-spredningsforpliktelsene i Avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT) overholdes. IAEA arbeider aktivt for å avdekke ulovlige nettverk for spredning av kjernefysisk teknologi og materiale. Organisasjonen bistår utviklingsland med å nyttiggjøre seg kjernefysisk teknologi innen helse, landbruk, vannforsyning og miljøovervåkning. IAEA forventer at bruken av kjernekraft vil øke i årene som kommer. Dette vil stille nye krav til trygghets tiltak for driften av kjernekraftanlegg og håndtering av avfall. Toppmøtet om kjernefysisk sikkerhet i Seoul viste at det nå er større oppmerksomhet om kjernefysisk trygghet og sikkerhet. IAEA har en sentrale rolle i dette som standardsetter, som rådgiver og som ressurs for kvalitetssikring av rutiner, regelverk og anlegg.

Mål

- Tre inn i IAEAs styre i en toårsperiode fra høsten 2012 og delta aktivt på styremøtene
- Samle bred internasjonal politisk støtte til IAEAs oppgaver og sikre de finansielle rammer for gjennomføringen av organisasjonens mandat.
- Styrke IAEAs ikke-spredningsarbeid og kontrolloppgaver i blant annet Iran og Nord-Korea.
- Følge opp relevante avtaler om beredskap, sikkerhet og trygghet, herunder konvensjonen om kjernefysisk sikkerhet og konvensjonen om tidlig varsling.
- Understøtte IAEAs muligheter til å utføre sikkerhetskontroll og verifikasjon av sivile kjernefysiske aktiviteter, begrense bruken av høyenergiuran i sivil sektor, og for å få plass internasjonale mekanismer for kjernefysisk brenselproduksjon.
- Styrke IAEAs innsats for kjernefysisk trygghet og bistand til utviklingsland for bruk av kjernefysisk teknologi.
- Videreføre det norsk-britiske verifikasjonssamarbeidet og gi IAEA en tydeligere rolle i verifikasjon av nedrustning.

- Integrere likestillingsperspektivet i de ulike deler av organisasjonens arbeid og øke kvinneandelen på saksbehandler- og ledernivå.

Rapport 2011

Norge ledet i november 2011 IAEAs forum for en kjernevåpenfri sone i Midtøsten. 97 av IAEAs medlemstater deltok i forumet. Basert på erfaringer fra eksisterende soner diskuterte medlemslandene en mulig kjernevåpenfri sone i Midtøsten.

Den politisk sett viktigste rollen til IAEA har vært å følge spørsmålene knyttet til Iran og Nord-Koreas atomprogram. Fra norsk side har vi lagt stor vekt på IAEAs vaktfunksjon: Som kontrollmekanisme for NPT, for oppfølging av resolusjoner fra Sikkerhetsrådet i FN og for å framskaffe nøytral og troverdig informasjon om atomprogram i enkeltland.

IAEAs rolle i beredskapssituasjoner fikk stor oppmerksomhet i kjølvannet av atomulykken i Fukushima. Dette er høyt prioritert fra norsk side.

Norge støttet IAEA i arbeidet for kjernefysisk trygghet på kjernefysiske anlegg, i brenselproduksjon, under transport og avfallshåndtering, og i håndteringen av radioaktive kilder til bruk i industri, ved sykehus og i forskning. Norge bidrar hvert år til IAEAs tekniske samarbeidsfond som er satt opp for å gi bistand til utnytting av kjernekraft i utviklingsland. For å minske spredningsrisikoen har Norge støttet multilateralisering av brenselsyklusen.

Norge og Storbritannia har et forskningssamarbeid som ser nærmere på hvordan en ikke-kjernevåpenstat og en kjernevåpenstat kan samarbeide innen verifikasjon av kjernefysisk nedrusting. Dette arbeidet har vi trukket på i multilateral sammenheng.

Under generalforsamlingen i 2011 la Norge frem en resolusjon om kvinner i sekretariatet til IAEA. Vi holdt også et felles nordisk-baltisk innlegg om likestillingsperspektivet som fikk støtte av flere land.

Budsjett 2013

Av det regulære bidraget forutsettes 33 pst. bevilget som offisiell utviklingshjelp (ODA) som budsjetteres under kap. 170, post 78 under programområde 03.

For 2013 foreslås bevilget 14,7 mill. kroner under programområde 02.

3 Det internasjonale energibyrå (IEA)

Situasjonsbeskrivelse

Det siste året har vært preget av økonomisk opphenting etter finanskrisen, og i 2011 økte den globale energietterspørselen, særlig i de fremvoksende økonomier. Andelen energi fra fossile brennstoff som kull, olje og gass forventes å være høy de kommende tiår, også under et mer klimavennlig regime. Energisektoren står for større utslipp av klimagasser enn noen annen sektor. For å redusere klimagassutslippene er det nødvendig å bruke energi mer effektivt, øke andelen av fornybar energi og annen energiproduksjon med lave klimagassutslipp, samt fortsette utviklingen av klimateknologi for fangst og lagring av CO₂.

Energi- og klimarelaterte problemstillinger står høyt på den internasjonale dagsordenen. IEA, som er OECD-landenes samarbeidsorganisasjon innenfor energiområdet, er en viktig aktør med sine analyser av globale energitrender med stor betydning for fremtidens klima. IEAs energi- og klimafaglige analyser og tilhørende anbefalinger tillegges betydelig vekt. IEA spiller en sentral rolle når det gjelder å fremme karbonfangst og lagring som nødvendig klimateknologi. IEAs bidrag til energiforsyningssikkerhet, og organisasjonens styrking av båndene til ikke-medlemsland som bl.a. Kina, India og Russland, er av stor betydning.

Mål

IEAs målsetting er å bidra til forsyningssikkerhet for medlemslandene og fremme en mer bærekraftig energibruk. Gjennom analyser og rapporter er IEA en viktig premissleverandør til diskusjonene om globale energi- og klimautfordringer. Datainnsamling, analyse og utarbeidelse av energistatistikk utgjør en sentral del av IEAs arbeid. Energisektorens rolle for klimapolitikken blir et stadig mer dominerende tema for organisasjonen. IEA er også blitt en aktiv deltager i den globale energidialogen mellom produsenter og konsumenter. Dette skyldes et stadig mer globalt energimarked, økende gjensidig økonomisk avhengighet land imellom og de globale miljø- og klimautfordringer. Det er etablert dialoger med flere ikke-medlemsland, der Russland, Kina og India er prioritert. IEA er en sentral organisasjon i internasjonal energi- og klimapolitikk og et viktig organ for å gjøre norske energipolitiske syn og interesser gjeldende.

Rapport 2011

Hovedinnsatsområdene i 2011 har vært forsyningssikkerhet og energipolitikk som sikrer nasjonal og internasjonal økonomisk og sosial utvikling, samt globale klima- og miljøhensyn. Gjennom en koordinert IEA-aksjon valgte flere av de store IEA-landene å frigjøre 60 millioner fat med olje fra beredskapslagre i 2011 for å kompensere for bortfall av libysk olje. Analyse av energisektorens betydning for klimautviklingen har også stått sentralt i 2011, ikke minst gjennom publikasjonen World Energy Outlook som skisserer forskjellige energi- og utviklingsscenarioer. Sentrale tema som har vært analysert er energisikkerhet, både i IEA-landene og i utviklingsland og behovet for å fremme satsingen på fornybar energi i disse landene. I en egen rapport spås gassen en sentral rolle i energimiksen i mange år framover. IEA leverte en analyse til «Clean Energy Ministerial» som viste utviklingen i implementeringen av ulike teknologier globalt og hvordan utviklingen skjer i forhold til behovet for et mer klimavennlig energisystem. IEA utvidet i 2011 sitt samarbeid med ikke-medlemsland ved å invitere Brasil, Mexico, Indonesia og Sør-Afrika til ministermøtet i oktober, i tillegg til de prioriterte partnerlandene Russland, Kina og India, samt søkerlandene Chile og Estland.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 2 mill. kroner for 2013.

4 Det europeiske energicharter (ECT)

Situasjonsbeskrivelse

På EUs toppmøte i 1990 tok Nederlands statsminister initiativ til et all-europeisk energicharter for å tilrettelegge for utenlandske investeringer innenfor energisektoren i det tidligere Sovjetunionen og Øst-Europa, samt integrere landenes energisektorer med Europa og verdensmarkedet. Basert på en politisk erklæring i 1991, ble traktaten om Det europeiske energicharter (ECT) inngått i 1994. Norge undertegnet traktaten, men har ikke ratifisert med begrunnelse i at traktatens tvisteløsningsmekanisme (internasjonal voldgift) er i strid med Grunnloven. Norge har imidlertid implementert charteret i praksis. ECT trådte i kraft i 1998 og i dag har alle 52 signaturstater ratifisert med unntak av Russland, Norge, Island, Hviterussland og Australia.

Mål

ECTs målsetting er å bidra til større sikkerhet i energileveranser, økt effektivitet i bruk av energi, reduksjon av miljøproblemer knyttet til energiaktiviteter og økte investeringer i slike aktiviteter i området som dekkes av chartersamarbeidet. Traktaten inneholder bestemmelser om langsiktig samarbeid, et liberalisert energimarked og beskyttelse av investeringer. Med charteret er det også avgitt en politisk erklæring som bl.a. henviser til statenes suverene rettigheter over energikildene basert på ikke-diskriminerende og markedsorientert prisdannelse.

Rapport 2011

ECT har avholdt en rekke arbeidsgruppemøter og konferanser i 2011, i tillegg til den årlige ECT-konferansen som fant sted i Sofia. En av hovedsakene her var det videre arbeid med et veikart for modernisering av ECT. Bakgrunnen er Russlands initiativ til en konvensjon om internasjonal energisikkerhet og utviklingen av ECT som organisasjon. En permanent strategigruppe ledet av Norge ser på mulige måter å modernisere energicharterprosessen på. På Sofia-konferansen ble Urban Rusnak fra Slovakia utnevnt til ny generalsekretær i ECT fra 1. januar 2012.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 550 000 kroner.

5 Norsk deltakelse i Det nye byrået for fornybar energi (IRENA)

Situasjonsbeskrivelse

Norge undertegnet vedtektene for opprettelsen av Det nye byrået for fornybar energi (International Renewable Energy Agency – IRENA) i Bonn 26. januar 2009 og ratifiserte 4. september 2009. Hittil har 159 land undertegnet vedtektene og 99 land har ratifisert. Organisasjonen er åpen for alle land som er medlem av FN.

Mål

Målsettingen er å utvikle IRENA til et kompetansesenter for å spre satsingen på bærekraftig fornybar energi globalt, ikke minst til utviklingsland og land med raskt voksende økonomi. Alle bærekraftige fornybare energikilder omfattes av IRENAs virkeområde, herunder vannkraft. Ingen eksisterende internasjonal organisasjon har fremme av

fornybar energi som sitt eneste formål. Norges ambisjon om å være en aktiv utenrikspolitisk aktør på energi- og klimaområdet, som innen Ren energi for utvikling, Klima- og skogprosjektet, samt karbonfangst og lagring, skaper forpliktelser og forventninger om å støtte initiativ for fremme av fornybar energi. Norge ønsker å bidra til at IRENA utvikles til en effektiv organisasjon som fremmer utbredelsen av bærekraftig fornybar energi globalt.

Det var nedsatt en forberedende kommisjon som tok seg av alle administrative oppgaver og arbeidsprogrammet fram til IRENAs vedtekter trådte i kraft etter at 25 land hadde ratifisert vedtektene sommeren 2010.

Abu Dhabi ble valgt til permanent hovedsete på den første generalforsamlingen i april 2011.

Rapport 2011

Siste møte i Forberedelseskommisjonen ble holdt 3. april, og det ble vedtatt anbefalinger for Forsamlingen bl.a. vedrørende budsjett og arbeidsprogram. Norge hadde en av fire *Vice Chairs*. Første møte i Forsamlingen 4. – 5. april valgte Adnan Amin fra Kenya til Generaldirektør, traff grunnleggende og prosedyremessige vedtak, nedsatte nødvendige organisasjonsenheter, tok stilling til budsjett og arbeidsprogram samt utpekte ekstern revisor. Den norske Riksrevisjonen hadde gjennomført revisjon av første års regnskap i IRENA. I 2011 fikk IRENA også observatørstatus i FN.

IRENA har gått fra en oppbyggingsfase inn i en noe mer operativ fase og har startet å levere produkter og tjenester som f.eks. arbeidsdokumenter om arbeidsplasser innen fornybar energi samt landstudier om tilrettelegging for fornybar energi i Afrika.

Budsjett 2013

Medlemslandenes finansielle bidrag skal baseres på FNs bidragsskala. Det norske bidraget til IRENAs driftsbudsjett i 2013 anslås til om lag 1,2 mill. kroner.

Multilaterale eksportkontrollfora

Situasjonsbeskrivelse

Australia-gruppen arbeider mot spredning av kjemiske og biologiske våpen og Nuclear Suppliers Group (NSG) og Zangger-komiteen mot spredning av kjernefysiske våpen. Regimet mot spredning av missilteknologi (MTCR) søker å hindre spredning av missiler for levering av slike våpen.

Wassenaar-samarbeidet har som mål å samordne eksportkontrolltiltak for konvensjonelle våpen og høyteknologiske flerbruksvarer. Medlemslandene gjennomfører kontrollen i nasjonal rett og praksis.

Mål

Målsettingen for arbeidet i de multilaterale eksportkontroll- og ikkespredningsregimene er å hindre spredning av varer, materialer, substanser og teknologi som kan bidra til utvikling, produksjon og levering av masseødeleggelsesvåpen, samt bidra til å hindre destabiliserende konvensjonelle våpenleveranser gjennom åpenhet og ansvarlighet i nasjonal eksportpolitikk. Norge vil fortsette å bidra aktivt for å bygge høye internasjonale eksportkontrollstandarder.

Rapport 2011

Det arbeides fortløpende for å sikre at norsk eksportkontroll holder høye internasjonale standarder. Norge ledet en prosess innenfor Wassenaar-samarbeidet for å styrke samarbeidets dialog med ikke-medlemmer og relevante organisasjoner. Det ble arbeidet aktivt for å bidra til sluttbrukererklæring fra alle land, og for at dette blir norm i NATO. For å fremme denne målsetningen har Norge tatt konkrete initiativ i NATO og arbeider direkte med NATO-land. Innenfor Wassenaar-samarbeidet støttet Norge aktivt opp under et forhandlingsmandat i 2013 om å arbeide for formater for sluttbrukererklæring.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 160 000 kroner til å dekke Norges faste bidrag til Wassenaar-samarbeidet.

Marine ressurser

Kommisjonen for bevaring av levende marine ressurser i Antarktis (CCAMLR)

Situasjonsbeskrivelse

Fisket i Antarktis forvaltes gjennom konvensjon for bevaring av marine levende ressurser i Antarktis (CCAMLR). CCAMLR setter kvoter og stopper fisket når kvotene er tatt. CCAMLR ligger langt fremme i bekjempelsen av urapportert, uregulert og ulovlig fiske (UUU-fiske) gjennom blant annet svartelisting av UUU-fiskefartøyer, sentralisert satellittovervåking og et internasjonalt system for fangstdokumentasjon. Fangstoppoppgaver og -overslag viser at arbeidet er meget vellykket.

CCAMLR er blant de fiskeriorganisasjoner som er kommet lengst i anvendelse av en økosystembasert tilnærming i ressursforvaltningen. Norge er en pådriver i dette arbeidet. Organisasjonen er en integrert del av det internasjonale samarbeidet om Antarktispørsmål.

Mål

CCAMLR har som formål å forvalte levende marine ressurser i området rundt Antarktis.

Rapport 2011

Norske fartøy har deltatt i fisket etter både krill og tannfisk. Interessen for virksomheten er betydelig. Krillfisket, særlig ved det norske selskapet Aker Marine Resources, har gjort Norge til den største fiskerinasjonen i CCAMLR. Norge har fortsatt å støtte aktivt opp under Vitenskapskomiteens arbeid for å legge til rette for vitenskapelig basert forvaltning.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 960 000 kroner.

Kap. 117 EØS- finansieringsordningene

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
71	EØS-finansieringsordningen under EØS-avtalen 1999-2003, <i>kan overføres</i>	293		
72	EØS-finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>	1 170 045	155 936	
73	Den norske finansieringsordningen 2004-2009, <i>kan overføres</i>	1 176 238	150 961	
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania 2007-2009, <i>kan overføres</i>	72 296		
75	EØS-finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	48 169	436 500	1 028 000
76	Den norske finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	42 712	382 200	869 000
	Sum kap. 0117	2 509 753	1 125 597	1 897 000

Norge har siden etableringen av Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS) i 1994 bidratt til sosial og økonomisk utjevning i EØS. Støtten til EUs mindre velstående land gjennom ulike finansieringsordninger er siden 1994 på til sammen 3 272,5 mill. euro, hvorav 1 788,5 mill. euro utgjør forpliktelsen for perioden 2009-2014. Fra og med EU-utvidelsen i 2004 er EØS-midlene delt i to: en norsk finansieringsordning og en EØS-finansieringsordning hvor også Island og Liechtenstein bidrar.

EØS-midlene skal bidra til sosial og økonomisk utjevning i EØS. Midlene skal bidra til å gjøre mottakerlandene bedre i stand til å nyttiggjøre seg det indre marked. Norge og mottakerlandene har gjensidig interesse av dette. Innova-

sjon og næringsutvikling, forskning og utdanning er avgjørende for langsiktig vekst og bærekraftig utvikling i Europa. Dette er viktige innsatsområder under EØS-midlene. EUs nye vekst og sysselsettingsstrategi, Europa 2020, settes nå ut i livet. Strategien legger vekt på sysselsetting, forskning, klima og energitiltak, utdanning og fattigdomsbekjempelse. EUs samhörighetspolitikk ses i større grad enn tidligere som en del av Europa 2020 strategien.

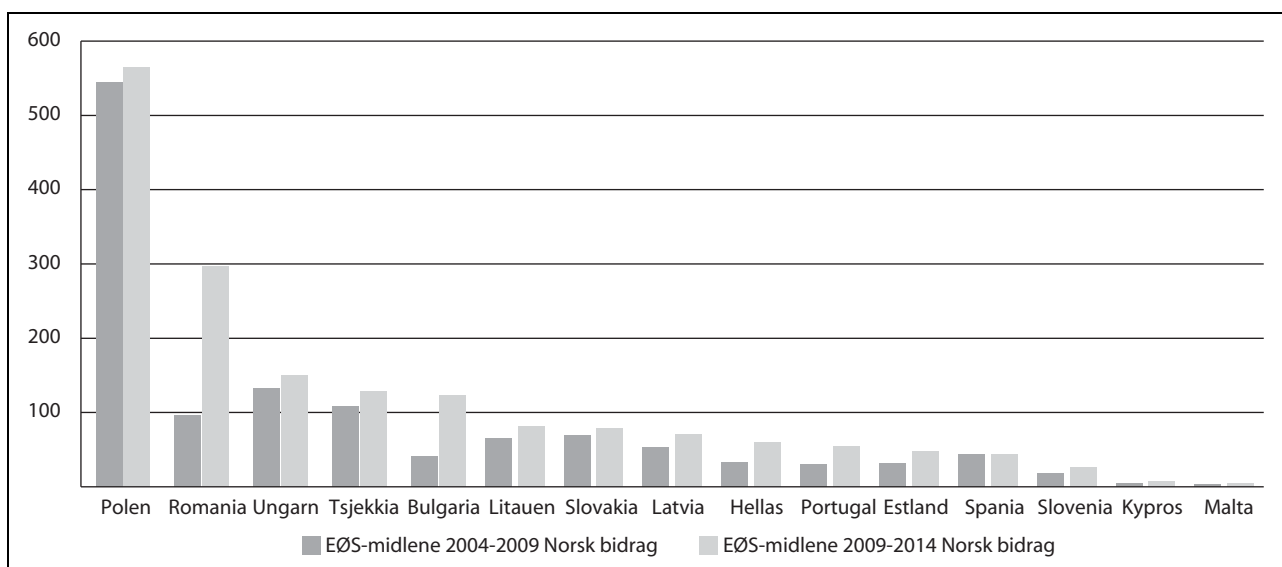
Europa preges av virkningene av finanskrisen økonomisk, sosialt og politisk. Selv om krisen er ulik fra land til land, er de samlede konsekvensene store med hensyn til arbeidsledighet og redusert velferd. Økonomiske innstramninger går først og fremst utover sårbare grupper som unge,

minoriteter og de som har minst fra før. Kutt i offentlig velferd skaper større forskjeller og økende sosial marginalisering. Dette igjen svekker folks tillit til demokratiske institusjoner og kan skape grobunn for fremmedfrykt og ekstreme nasjonalistiske strømninger

EØS-midlene er et synlig og solidarisk bidrag. I valget av innsatsområder er det imidlertid lagt til grunn at disse skal være relevante for sosial og økonomisk utvikling. Det legges vekt på å styrke fundamentale europeiske verdier som demokrati, rettsstat og toleranse. Det gis blant annet støtte til det sivile samfunn, miljø, helse og forskning. Dette er samfunnsområder som er under press. EØS-midlene er små sammenlignet med motta-

kerlandenes samlede økonomi og overføringer internt i EU. Det vil derfor ikke alltid være mulig å påvise en direkte sammenheng mellom støtten og utviklingen på nasjonalt nivå i mottakerlandene.

Det er også et ønske at ordningene skal bidra til å styrke forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Dette er inkludert som en målsetting i avtalen med EU om EØS-midlene 2009-2014. EØS-midlene er dermed blitt et virkemiddel i norsk utenrikspolitikk. Det vil bli lagt til rette for at frivillige organisasjoner, bedrifter, forskningsinstitusjoner, offentlige etater og andre kan delta der det er relevant. Det vises for øvrig til Rapport 2011 under postene 75 og 76.

Figur 9.1 Figuren viser samlede norske bidrag under hhv. EØS-finansieringsordningene 2004-2009 og 2009-2014 til de 12 nyeste medlemslandene i EU + Hellas, Portugal og Spania (norske bidrag i mill. euro)

Post 71 Finansieringsordningen under EØS-avtalen (1999-2003), kan overføres

Rapport 2011

I 2011 ble det utbetalt 292 561 kroner under ordningen. Avtalen ble avsluttet i 2011 og Norge er dermed ferdig med sine forpliktelser under Finansieringsordningen under EØS-avtalen (1999-2003).

Post 72 EØS-finansieringsordningen (2004-2009), kan overføres

Post 73 Den norske finansieringsordningen (2004-2009), kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 72 og post 73 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten. Som følge av EØS-utvidelse-savtalen av 14. oktober 2003 forpliktet EØS/EFTA

landene seg til å stille til rådighet totalt 600 mill. euro for perioden 1. mai 2004 – 30. april 2009 gjennom EØS-finansieringsordningen. I forbindelse med Bulgaria og Romanias inntreden i EØS-avtalen, ble EØS-finansieringsordningen utvidet til å også omfatte Bulgaria og Romania fra og med 1. januar 2008, og ytterligere 72 mill. euro ble stilt til rådighet i perioden 1. januar 2007 – 30. april 2009. Totalt bidrag under EØS-finansieringsordningen ble etter dette 672 mill. euro. Mottakerland under EØS-finansieringsordningen etter utvidelsen i 2007 har vært Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekkia og Ungarn.

I forbindelse med EØS-utvidelse-savtalen av 14. oktober 2003 ble det i tillegg inngått en særskilt avtale mellom Norge og Det europeiske fellesskap om å opprette en norsk finansieringsord-

ning. Gjennom denne ordningen stilte Norge til rådighet 567 mill. euro i perioden 1. mai – 30. april 2009. Mottakerlandene under denne ordningen var de ti landene som ble medlemmer av EU i 2004; Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn. Bulgaria og Romania har vært underlagt egne bilaterale samarbeidsprogram, se post 74. Ordningene avsluttes i løpet av 2013 og siste bevilgning over kap. 117, postene 72 og 73 var i 2012.

Mål

Formålet med ordningene har vært å bidra til å redusere økonomiske og sosiale forskjeller i EØS-området. Dette er i norsk interesse. Det har også vært et ønske om å styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene gjennom ordningene. Dette var imidlertid ikke nedfelt som et mål i avtalen med EU da denne ble inngått. Støtte har blitt gitt til prosjekter/fond i mottakerlandene innenfor miljø, kultur, helse og forskning.

For å bidra til å styrke de nye medlemslandenes evne til fullt ut å delta i det indre marked i EØS har det under den norske ordningen i tillegg blitt gitt mulighet for å støtte tiltak innen Schengen-tilpasning og styrking av rettsvesenet, regionalpolitikk, grenseoverskridende samarbeid og gjennomføring av EU-regelverket.

Rammeavtaler med de enkelte mottakerlandene har fastlagt nærmere mål og prioriteringer for hvert av landene. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett har vært tverrgående hensyn som er blitt ivaretatt i alle prosjekter som støttes.

Likestilling har ikke vært et eget målområde definert i rammeavtalene med mottakerlandene, men likestillingsprosjekter er blitt støttet som en del av andre målområder. I tillegg er det gjennom fondene for frivillige organisasjoner i noen land blitt rettet spesiell oppmerksomhet mot likestilling.

Rapport 2011

For ordningene under hhv. post 72 og 73 ble det i 2011 utbetalt 1 170 mill. og 1 176 mill. kroner. Alle midlene ble tildelt enkeltprosjekter eller fond innen fristen 30. april 2009. Ved fristen for fullføring 30. april 2011, var 1 106 prosjekter fullført. 106 prosjekter fikk et års forlengelse, mens 35 prosjekter ikke ble gjennomført.

I avtalen med EU om EØS-midlene 2004-2009 var bilateralt samarbeid ikke et avtalefestet mål. Ved behandlingen av avtalen ønsket imidlertid

Utenriks- og forsvarskomiteen at midlene også skulle benyttes til å styrke det bilaterale samkvem mellom Norge og mottakerlandene. Resultatet er at om lag 25 prosent av prosjektene har hatt en partner fra giverlandene, i hovedsak fra Norge. I tillegg kommer samarbeid i mindre prosjekter som er finansiert gjennom fond og programmer. Dybden og bredden på partnerskapene har variert mye fra tung involvering i planlegging og gjennomføring til mer begrenset og ad-hoc preget samarbeid. Alle programområder har vært gjenstand for eksterne gjennomganger, og det er gjort en sluttevaluering av hele ordningen. Sluttevalueringen viser at prosjektene har vært vellykkede, og at de har gitt viktige bidrag til sosial og økonomisk utjevning i EØS. EØS-midlene har bidratt på områder hvor det har vært lite midler tilgjengelig fra EU, så som sivil samfunn, justisreform og kulturarv. De enkelte prosjektene har vært relativt små. Dette har gjort det lettere å rette innsatsen inn mot spesifikke målgrupper og geografiske områder. EØS-midlene har på denne måten vært et viktig supplement til EUs støtte for å utvikle samfunnsstrukturene i mottakerlandene. Siden EØS-midlene er små sammenliknet med mottakerlandenes egne budsjetter og overføringene internt i EU, er det tidvis vanskelig å dokumentere EØS-midlenes direkte betydning for utviklingen i landene. Sluttevalueringen bekrefter at de norske partnerne har vært viktige for de resultatene som er oppnådd.

Det har vært lagt stor vekt på informasjon om finansieringsordningene både i Norge og i mottakerlandene. For utenriksstasjonene i mottakerlandene er EØS-midlene et godt virkemiddel for å gjøre EØS-avtalen kjent.

Miljø

274,6 millioner euro er gått til miljøtiltak. Mye av støtten rettet seg inn mot tiltak for å redusere klimagassutslipp. Prosjekter for å redusere forurensningen av vann, bedre avfallshåndteringen og bevare det biologiske mangfoldet ble også støttet. Ytterligere 40 mill. euro gikk til miljøprosjekter under forskningsfond og fond for det sivile samfunn.

Energieffektivisering av bygninger er blant de mest effektive tiltakene for å redusere utslipp av klimagasser. Kalkyler gjort i en ekstern gjennomgang anslår at EØS-midlene 2004-09 har bidratt til å redusere CO₂-utslipp med 173 000 tonn årlig, og økt produksjonen av fornybar energi (varme og elektrisitet) med 40 500 MWh/per år¹. De største reduksjonene av CO₂ utslipp er gjort i Estland og Polen, etterfulgt av Latvia. Samme gjennomgang

konkluderer med at ordningene har gitt betydelige bidrag til Polens og Estlands nasjonale målsettinger på dette området.

Investeringer i bedre vann- og avløpssystemer har redusert forurensningen av grunnvannet og gitt bedre drikkevann i Bulgaria, Polen, Slovakia og Romania. Kapasiteten for rensing av avløpsvann er økt betydelig². I Slovakia og Romania ble EØS-midler brukt til flomsikring.

God miljøforvaltning er viktig for å verne det biologiske mangfoldet. EØS-midlene bidro til 112 nye forvaltningsplaner, 129 nye overvåkingssystemer, utvidelse av Natura 2000-nettverket, nye nasjonale databaser for biologisk mangfold samt programmer for vern av truede dyrearter. Ifølge en ekstern evaluering³ var investeringene i tråd med nasjonale og internasjonale mål for biologisk mangfold.

EØS-midlene støttet prosjekter for håndtering av avfall i Bulgaria, Estland, Latvia, Polen, Romania, Slovakia og Ungarn. Støtten på 14,5 mill. euro økte gjenvinningen, hevet standarden på eksisterende avfallsplasser og gjorde det mulig å bruke avfall som en ressurs i industrien.

Kulturarv

Det ble gitt EØS-midler til bevaring av europeiske kulturminner i alle mottakerlandene. Støtten på 243,8 mill. euro ble fordelt på 221 prosjekter og tre fond som dekket et bredt spekter av aktiviteter. Det har vært få andre finansieringsmuligheter for denne sektoren, og midlene har derfor blitt særlig verdsett. Renovering av historiske bygninger og monumenter utgjorde om lag 75 prosent av prosjektene. I alt ble nesten 150 kulturminner restaurert. Dette er ikke bare restaurering av bygningsmasse, men et betydelig bidrag til å stimulere økonomisk aktivitet og lokal næringsutvikling. Kulturskattene som er gjenreist og åpnet for lokalsamfunn og turister har bidratt til at byer og regioner har fått nytt liv. Det ble også gitt støtte til opplæring, utvikling av bærekraftig turisme, bevaring av gjenstander og digitalisering av historiske skrifter. En evaluering av støtten til kulturarv i perioden 2004-2009⁴ viste at støtten hadde vært vellykket, og at prosjektene var relevante for sosial og økonomisk utjevning. Det er også skapt nye arbeidsplasser.

¹ COWI AS (2010) *Review of support to Green House Gas Reductions*

² Personekvivalent eller enhet pr. innbygger (PE)

³ Pitija (2010) *Review of EEA and Norway Grants Biodiversity Support*

⁴ Pitija (2011) *Evaluation of the sector cultural heritage under the EEA/Norway Grants*

Helsevesen og barn

Gjennom EØS-midlene 2004-09 mottok prosjekter innen helse og barneomsorg 169,3 mill. euro i støtte. I tillegg ble 15,5 mill. euro gitt til helseforskning. Oppussing av sykehus, opplæring av helsepersonell samt innkjøp av moderne utstyr har gitt bedre tilgjengelighet og høyere kvalitet på helse-tjenester i flere land. Mange prosjekter ble rettet mot utsatte grupper og fattige områder. EØS-midlene har også blitt brukt til å bedre forvaltning innen helsesektoren. Det ble gitt tilskudd til opplæring og kurs for 8 800 ansatte i helsevesenet. Oppgraderte fasiliteter for barneomsorg, helsekampanjer og investeringer i nye lekeplasser og idrettsanlegg har bidratt til bedre oppvekstvilkår for barn og unge. Nesten 390 lekeplasser og idrettsanlegg ble enten opprettet eller utbedret. 270 barnehager og barneskoler ble oppgradert. Flere land brukte også støtten til å oppruste barnevernsinstitusjoner.

Schengen og justisfeltet

Støtten til Schengen- og justisområdet utgjorde 126,2 mill. euro fordelt på 59 prosjekter. En stor del av støtten hjalp landene å oppfylle kravene til å bli tatt opp som medlemmer i Schengen-samarbeidet. EØS-midler ble videre brukt til å bedre kriminalomsorgen, bekjempelse av organisert og internasjonal kriminalitet, ulovlig innvandring, generelt politiarbeid, innkjøp og installasjon av moderne utstyr til grenseoverganger. Støtten var mest omfattende i Polen og Latvia. Men det ble også gitt midler til Bulgaria, Kypros, Tsjekkia, Estland, Litauen, Malta, Slovakia og Slovenia.

Samarbeid mellom landene er avgjørende for at Schengen-området skal fungere på en tilfredsstillende måte. Det ble etablert verdifullt samarbeid mellom politiet i mottakerlandene og norsk politi og norske justismyndigheter. Politidirektoratet samarbeidet med polsk politi i fem prosjekter og bidro til å styrke kriminaltekniske etterforskningsgrupper og operative politiovervåkingsenheter.

Sivilt samfunn

Mellom 2004 og 2009 kanaliserte EØS-midlene 85 mill. euro til det sivile samfunn gjennom 19 fond for frivillige organisasjoner i 12 av landene. Viktige resultater er oppnådd både i enkeltprosjekter og i forhold til utviklingen av sivil samfunn i mottakerlandene. Ifølge en omfattende ekstern evaluering ga midlene et «godt forvaltet, tilgjengelig og synlig tilskudd» til det sivile samfunn i Sentral- og Sør-

Europa⁵. Fondene har gitt viktig økonomisk støtte til organisasjonene, men har også bidratt til anerkjennelse av frivillig sektors rolle og styrket sektorens påvirkningskraft. Støtten til frivillige organisasjoner ble rettet inn mot temaer som står høyt på den politiske dagsorden. Over 1000 prosjekter rettet seg mot demokratibygging, menneskerettigheter, anti-diskriminering og inkludering av sårbare grupper, bl.a. romfolket. Miljø, helse, barn og kulturarv fikk også støtte.

Forskning

Det ble bevilget 80,3 mill. euro til forskning, primært gjennom samarbeid med norske forskningsmiljøer. Midlene gikk i all hovedsak til offentlige forskningsinstitusjoner og universiteter, men enkelte private institusjoner mottok også støtte.

EØS-midlene bidro til nye patenter, doktorgrader og publisering av artikler i diverse forskningstidsskrifter. Forskning er en langsiktig investering, og EØS-midlene har lagt et godt grunnlag for videre samarbeid, inkludert forskningssamarbeid med EU. En evaluering av forskningsstøtten i Polen, Ungarn og Tsjekia viste at støtten bidro til forbedret kvalitet på forskningen⁶. Evalueringen av forskningsstøtten framhevet fordelene ved økt samarbeid og understreket at behovet for å styrke de bilaterale forbindelsene er spesielt relevant for forskningssektoren. Øremerkede midler til forskning i Tsjekia, Estland, Latvia og Polen støttet nærmere 100 prosjekter med partnere, hovedsaklig fra Norge. De norske partnerne inkluderte både universiteter og forskningsinstitutter.

Regionalpolitikk og grensesamarbeid

EØS-midlene 2004-2009 bevilget 51,8 mill. euro til 53 prosjekter, programmer og fond rettet mot regionalpolitisk og grensekryssende samarbeid i ti mottakerland⁷. Støtte til regional utvikling ble også gitt innenfor andre sektorer. Samlet sett ble nesten 40 prosent av alle prosjekter gjennomført av lokale og regionale myndigheter. Det ble gjennomført 19 prosjekter i samarbeid med partnere fra giverlandene. Støtten bidro til lokal og regional utvikling gjennom kunnskapsoverføring og kapasitetsbygging. Flere tiltak ble igangsatt for å bidra

til økonomisk utvikling, blant annet gjennom å stimulere offentlig-privat samarbeid og næringsutvikling. Godt styresett, likestilling, menneskerettigheter og sosial inkludering er andre områder som ble støttet. Ifølge en ekstern gjennomgang⁸ hadde EØS-midlene størst effekt der de stimulerte til samarbeid over grensene og til samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Støtten til forvaltning av felles vannressurser var også vellykket. I de prosjektene som ble evaluert, var det et ekte og aktivt engasjement fra en stor gruppe mennesker på begge sider av grensen.

Utdanning og stipender

Det ble satt av 24 mill. euro til stipendfond, fordelt på 11 mottakerland. Dette bidro til å støtte 371 institusjoner og flere tusen studenter og lærere. Mobiliteten og utvekslingen mellom utdanningsinstitusjoner økte. Det ble stimulert til gjensidig læring. Institusjonell kapasitet og kompetanse ble styrket. 2650 studenter dro nytte av EØS-midlene. Over 1600 av disse var kvinner. Også akademisk personell deltok. Aktivitetene omfattet hovedsakelig opplæring og forskning, men også utredning av fremtidige samarbeidsmuligheter og arbeid med felles læreplaner. Det ble også gitt støtte til prosjekter innen lærerutdanning og spesialundervisning. Samarbeid mellom mottaker- og giverland har vært spesielt fremtredende innenfor stipendordningene. De fleste fondene dekket utveksling fra mottakerland til Norge. Noen fremmet også mobilitet andre veien. I tillegg ble det etablert over 570 partnerskap mellom utdanningsinstitusjoner fra mottakerland og Norge, Island og Liechtenstein.

Post 74 Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania, kan overføres

Som følge av EØS-utvidelsesavtalen som trådte i kraft 1. august 2007 etablerte Norge to bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania. Norge støttet i tillegg de to landene gjennom EØS-finansieringsordningen, se post 72. Ordningene avsluttes i løpet av 2012, og siste bevilgning over kap. 117, post 74 var i 2011.

Mål

Formålet har vært å fremme sosial og økonomisk utvikling i Bulgaria og Romania gjennom bilate-

⁵ Pitija (2010) *Evaluation of EEA and Norway Grants NGO Funds*

⁶ COWI (2011) *Evaluation of the sector academic research under the EEA/Norway Grants*

⁷ Bulgaria, Estland, Ungarn, Latvia, Litauen, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia og Spania

⁸ INTEGRATION (2011) *Review of EEA and Norway Grants support to Regional Policy and Cross-Border Activities in new EU and EEA member states, Integration, March 2011*

rale samarbeidsprosjekter mellom partnere fra de respektive land innenfor disse områdene:

- Effektiv energibruk og fornybar energi
- Reduksjon av utslipp av drivhusgasser og andre utslipp til vann og luft
- Fremme av bærekraftig produksjon
- Støtte til Schengen-relaterte tiltak i Bulgaria
- Helsesektoren i Romania

Kompetanse- og kapasitetsbygging, innovasjon, forskning og utvikling, teknologioverføring, utveksling av eksperter og nettverksbygging har vært relevante aktiviteter innenfor ovennevnte prioriterte områder. Likestilling, bærekraftig utvikling og godt styresett har vært tverrgående hensyn som skulle ivaretas i alle prosjekter som støttes.

Rapport 2011

De fleste av de 55 prosjektene ble avsluttet våren 2011. Samtlige prosjekter i porteføljen er gjennomført i partnerskap mellom minst en bulgarsk/rumensk og en norsk aktør. Partnerskapene har generelt sett hatt en positiv virkning på prosjektgjennomføringen og bidratt til verdifull erfarings- og kompetanseutveksling, samt teknologioverføring. Dette har bidratt til økt bilateral kunnskap, inklusive bedre kulturforståelse, og flere partnerskap vil fortsette samarbeidet i fremtiden.

Flertallet av prosjektene er gjennomført etter planen og har oppnådd forventede resultater. Foreløpig kan det rapporteres om at flere tusen mennesker har fått en eller annen form for opplæring, mer enn 30 bygninger er rehabilitert/oppført/kjøpt og mange private bedrifter har vært involvert i prosjektene.

Effektiv energibruk og fornybar energi

Med norsk ekspertise har det bulgarske energidepartementet lagt til rette for en modernisering av det bulgarske elektrisitetsmarked og tilpasning til EU direktiver. En ny solenergipark med en installert kapasitet på 0,8 MW er bygget og satt i drift av et bulgarsk-norsk joint-venture selskap. To atom-sikkerhets prosjekter har ført til et utvidet samarbeid mellom Romania og Bulgaria på dette området, bl.a. gjennom en felles sikkerhetsøvelse på Donau våren 2011.

Reduksjon av utslipp av drivhusgasser og andre utslipp til vann og luft

Et nytt bygg med nyinnkjøpt moderne utstyr for overvåking og måling av luftkvalitet ble offisielt

åpnet i Bucuresti i september 2011. Med det rumenske miljøverndepartementet som pådriver er det etablert et nasjonalt nettverk for bedrifter og offentlige aktører relatert til øko-innovasjon og opplæring om grønne innkjøp er gjennomført. I Stara Sagora-området i Bulgaria har et universitetssamarbeid bl.a. undersøkt de miljømessige konsekvensene av forurensning i luft, jord og vann.

Fremme av bærekraftig produksjon

Det er gjennomført et mangfold av prosjekter innenfor bærekraftig produksjon. Fem nyetablerte bedrifter har tilholdssted i en maritim næringslivinkubator som er etablert i Constanta, og nord-øst i Romania er en fabrikk, som produserer medisinske engangsartikler for verdensmarkedet, oppgradert og utvidet med topp moderne produksjonslinjer. Utenfor Varna i Bulgaria har et norsk-bulgarsk prosjekt bygget nye produksjonslokaler og produserer nå brannslukningsapparater og brannhemmende veske. Gjennom et samarbeid med bulgarske/rumenske fagforeninger har LO bidratt til forbedring av HMS og sosial dialog på arbeidsplassene innenfor utvalgte bransjer i begge mottagerland.

Støtte til Schengen-relaterte tiltak i Bulgaria

Det største prosjektet i Bulgaria var en leveranse av utstyr og kompetanse på grenseovervåking til det bulgarske innenriksdepartementet. Prosjektet har bidratt til økt grad av kontroll, inkludert videoovervåking, av sentrale grensepunkter, spesielt mot Tyrkia.

Helsesektoren i Romania

De fem gjennomførte prosjektene bidro bl.a. til etablering av hjemmehjelpstjenester i fattige regioner, oppstart av dagsenter for barn med autisme og rehabilitering av et senter for pasienter med sjeldne sykdommer.

Post 75 EØS-finansieringsordningen (2009-2014), kan overføres

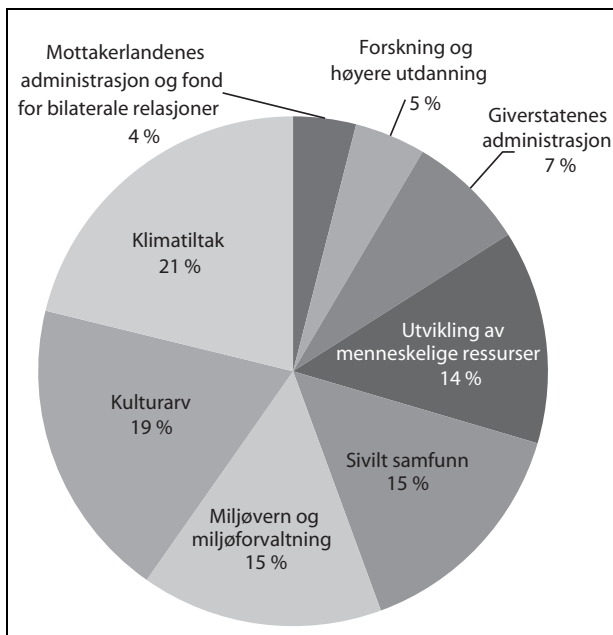
Post 76 Den norske finansieringsordningen (2009-2014), kan overføres

De to EØS-finansieringsordningene under post 75 og post 76 omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene. Ulikheter er presisert i teksten. Vedrørende forvaltningen av ordningene under postene 75 og 76 vises for

øvrige til Prop. 1 S 2011-2012 Utenriksdepartementet for nærmere omtale.

Situasjonsbeskrivelse

Etter avtale mellom EØS/EFTA statene og kommisjonen har EØS/EFTA statene stilt til disposisjon 988,5 mill. euro for perioden 1. mai 2009 til 30. april 2014. Støtten skal ytes i form av tilskudd. Norges andel av beløpet utgjør om lag 95 prosent. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på euro. Mottakerlandene er de samme som for EØS-finansieringsordningen 2004-2009: Bulgaria, Estland, Hellas, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spania, Tsjekia og Ungarn. Spania faller utenfor EUs fordelingsnøkkel for samhørighetsfondene, men har i samsvar med EUs samhørighetspolitikk fått en særskilt overgangsstønad på 45,85 mill. euro som skal fordeles i perioden 1. mai 2009 til 31. desember 2013.

Figur 9.2 EØS-finansieringsordningen 2009-2014 fordelt på sektorer

Menneskelig og sosial utvikling omfatter risikoutsatte barn og unge, lokal- og regionalutvikling, offentlig helsestell, likestilling, asyl og migrasjonstiltak og grensekryssende samarbeid.

** Mottakerlands administrasjon inkluderer midler avsatt til slutføring av utvalgte prosjekter fra perioden 2004-09.

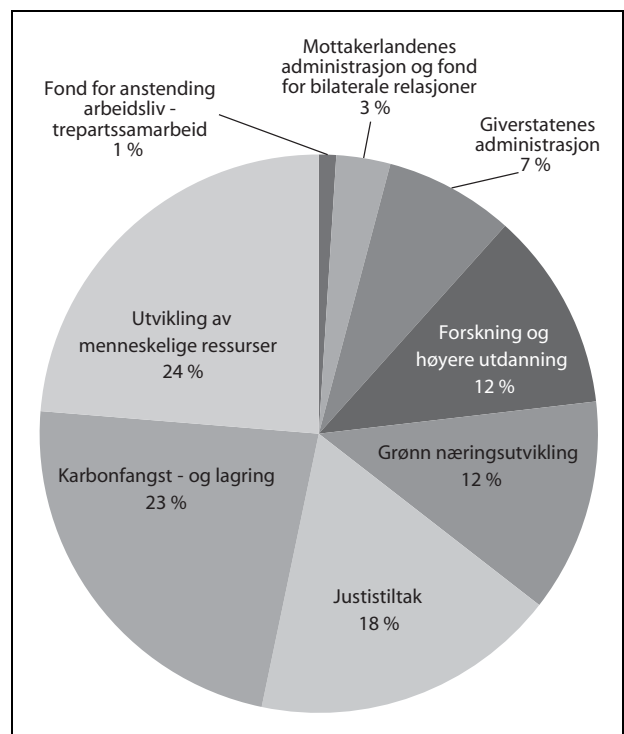
I femårsperioden 1. mai 2009 til 30. april 2014 forplikter Norge seg også til å stille til rådighet ytterligere 800 mill. euro. Støtten skal ytes i form av tilskudd. Beløpets størrelse i norske kroner vil variere avhengig av kursen på euro. Mottakerlan-

dene er de samme som for den norske finansieringsordningen 2004-2009: Estland, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekia og Ungarn, samt Bulgaria og Romania.

Erfaringer fra perioden 2004-2009 har lagt grunnlaget for noen viktige endringer i perioden 2009-2014. Fra å finansiere enkeltprosjekter vil EØS-midlene i perioden 2009-2014 finansiere programmer. Disse består igjen av en rekke enkeltprosjekter hvor norske partnere kan delta. Omleggingen til programmer gir bedre målstyring. Endringen er i tråd med EUs egne prosesser og ønsker fra mottakerlandene. Samtidig kan overgangen til å finansiere programmer øke usikkerheten til gjennomføringskapasitet i noen land og sektorer. Det vil derfor bli lagt stor vekt på risikohåndtering. Det ble registrert få uregelmessigheter i perioden 2004-2009.

I løpet av 2011 ble det ført forhandlinger med alle mottakerlandene om bruken av midlene på ulike sektorer. Samlet er det avtalt å fordele støtten på 144 programmer. I 78 av disse programmene er det utpekt en eller flere norske programpartnere.

Figur 9.2 viser resultatet av forhandlingene fordelt på sektorer. Sammenlignet med fordelingen av midler i 2004 – 2009 har støtten til klima og miljø til sammen økt betydelig og er nå det største området. Støtten til kulturarv er redusert.

Figur 9.3 Den norske finansieringsordningen 2009-2014 fordelt på sektorer

Mål og satsingsområder

Formålet med finansieringsordningene er å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området. Innenfor de avtalte innsatsområdene vil støtte bli gitt til tiltak som er i tråd med EUs mål og mottakerlandenes nasjonale planer og strategier for økonomisk og sosial utvikling, og således bidra til å redusere skillelinjer i Europa og til å sikre en bærekraftig utvikling.

EØS-midlene skal også bidra til å styrke forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Det skal utvikles en rekke programmer på områder hvor begge parter har særskilte interesser. Norske fagmyndigheter skal bidra med kunnskaps- og polycyutveksling i planleggingen og gjennomføringen av programmene. På prosjektnivå legges det til rette for at norske organisasjoner, institusjoner, bedrifter, arbeidslivets parter, frivillige organisasjoner og andre kan inngå et samarbeid der dette er naturlig. Gjennom etableringen av relasjoner både på program- og prosjektnivå innen et bredt spekter av områder, vil ventelig samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene bli styrket også utover det konkrete program og prosjekt. Det er imidlertid mange forhold som påvirker kontaktene mellom Norge og landene i Europa. Det kan derfor være vanskelig å vise at EØS-midlene er en direkte årsak til slikt utvidet samarbeid. Det legges likevel til grunn at det er en slik sammenheng. Det antas at kontakter, kunnskap og tillit som opparbeides gjennom konkrete tidsavgrensede programmer og prosjekter har betydning for senere samarbeid.

Alle tiltak som får støtte fra EØS-midlene skal ivareta hensynet til godt styresett, bærekraftig utvikling og likestilling. I avtalene med mottakerlandene legges det også særskilte føringer for enkelte program eller støtteordningen som helhet. Gjennom EØS-midlene 2009-2014 vil det rettes et særskilt fokus på situasjonen for rom-folket. Dette vil være særlig relevant i land med høy andel av romminoritet. Tiltak er aktuelle under en rekke programområder og spesielt i justissektoren, sivilt samfunn, lokalt- og regionalt samarbeid og utsatte barn og unge. I tillegg er det i Bulgaria og Romania lagt inn et særskilt krav om at en spesifikk andel av midlene skal settes av til tiltak for rom-folket.

Prioriterte innsatsområder som støttes under EØS-finansieringsordningen 2009-2014 og den norske finansieringsordningen 2009-2014 er:

Miljøvern og miljøforvaltning

De viktigste miljøutfordringene i EØS-området er klimaendringer, tap av biologisk mangfold og

spredning av miljøgifter. Dette forringer menneskers livskvalitet og hindrer bærekraftig utvikling. Norge og mottakerlandene har sterke felles interesser i å verne om miljøet. Særlig gjelder dette landene i våre nærområder, slik som de baltiske landene og Polen. Mange europeiske miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever derfor samarbeid på tvers av landene. I hvert land skal minst 30 prosent av midlene under EØS-ordningen brukes til miljøvern, klimatiltak og fornybar energi. Støtten kan brukes til forvaltning av hav- og vannressurser, biodiversitet, miljøovervåkning, -tilsyn og -planlegging og håndtering av kjemikalier og farlig avfall.

God forvaltning av hav- og vannressurser krever en helhetlig tilnærming som ivaretar hensyn til biodiversitet, klimaendring og forurensing. EUs Østersjøstrategi fra 2009 er et eksempel på en slik helhetstenkning. Implementering av EUs vannrammedirektiv er viktig i mottakerlandene. Styrket overvåkning, bedret infrastruktur og økt analysekapasitet er noen av målene for innsatsen gjennom EØS-midlene.

Å bevare biologisk mangfold er viktig for å sikre bærekraftig utvikling. FN-konvensjonen om biologisk mangfold er et felles rammeverk. Innsatsen rettes blant annet inn mot etablering av og økt kapasitet for overvåkning av vernede områder, bedret beskyttelse av økosystemer mot invasjon av fremmede arter, vektlegging av biologisk mangfold i politikkutforming og lovgivning. På grunnlag av erfaringene fra forrige periode er det i denne periode også åpnet for støtte til bevisstgjøring og opplæring innen feltet.

Nøyaktig og god informasjon er en forutsetning for overvåkning, kontroll og analyse av miljøutfordringene. For EØS-midlene er målet å bidra til at miljølovgivningen etterleves. Det er nødvendig både å styrke offentlig forvaltning og bevisstgjøre industri og sivilt samfunn.

Klimatiltak og fornybar energi

En offensiv klimapolitikk fordrer økt energieffektivisering, mer bruk av fornybar energi og kutt i klimagassutslippene. Det er også viktig å ta hensyn til klimaendringer i samfunnsplanleggingen. EØS-midlene skal blant annet finansiere energieffektiviseringstiltak, bidra til å øke bruken av fornybar energi og redusere utslipp fra skip. Forskning og teknologiutvikling er en viktig del av innsatsen.

Energieffektivisering er en av de mest kostnadseffektive metodene for å redusere klimagasser og forbedre luftkvaliteten. Programmene kan

rettes inn mot å bedre utnyttelsen av energi i bygninger, industri eller transportsektoren. Å øke kapasiteten og kunnskapen hos offentlige myndigheter er også viktige mål.

Skipsfarten står for betydelige utslipp av klimagass og annen forurensning. Det er et stort potensial for energieffektivisering og bruk av andre typer drivstoff så som LNG (flytende naturgass). Tiltak kan blant annet rettes inn mot bedret teknologi i den maritime industrien og økt kapasitet hos relevante myndigheter for å gjennomføre politikkenninger.

Økt satsning på produksjon av fornybar energi stimulerer utviklingen av teknologi og sysselsetting. I dag utnytter imidlertid mottakerlandene bare en liten del av sitt potensial. Programområdet favner om biomasse, vind- og solkraft, vann- og bølgekraft så vel som jordvarme. Målene er økt produksjon og økt bruk av fornybar energi. Bedre informasjon og større bevissthet om framtidsrettede energiløsninger er også viktig. Det er særlig aktuelt å involvere små og mellomstore bedrifter.

Det er en økende forståelse for å ta hensyn til klimaendringer i samfunnsplanleggingen. Dette krever samarbeid mellom mange ulike sektorer og forvaltningsnivåer. Bedrede systemer for informasjonsutveksling, styrket analysekapasitet og økt bevisstgjøring er viktige mål for EØS-midlene.

EØS-midlene skal også støtte opp om EUs planer for karbonfangst og -lagring. Dette inkluderer utvikling av demonstrasjonsanlegg. Polen, Romania og Tsjekkia vil ha program med dette som fokus. I Polen bidrar EØS-midlene til å finansiere et fullskalaanlegg ved kullkraftverket Belchatow. I Tsjekkia skal støtten brukes til å forske på karbonfangst og lagring.

Sivilt samfunn

Et sterkt sivil samfunn er avgjørende for et levedyktig demokrati. Frivillige organisasjoner spiller en sentral rolle i å skape engasjement, delta i politikkutvikling og øke bevisstheten rundt viktige spørsmål i samfunnet. Målene for fondene er å bidra til et levende demokrati og fremme respekt for fundamentale rettigheter og rettsstatens prinsipper. Det vil særlig bli satt søkelys på arbeidet for toleranse i samfunnet og de frivillige organisasjonenes rolle i å bekjempe diskriminering og inkludere utsatte grupper sosialt og kulturelt. Studier og nettverksarbeid kan få støtte. Bekjempelse av rasisme og hatefulle ytringer er viktige tiltak blant ungdom. Støtten til ungdomsarbeid, sosial inkludering og miljøbevegelsen står sentralt. Alle mottakerlandene vil opprette NGO-fond for perioden 2009-2014.

Helse

Helsesektoren i mange av mottakerlandene er under press. EØS-midlene skal bidra til å styrke mottakerlandenes arbeid med å bedre sine nasjonale helsesystemer og støtte opp under forbedringer på folkehelseområdet. Midlene gir mulighet for mottakerlandene til å utvikle nasjonale strategier for effektiv forebygging av sykdommer, styrke helseovervåking og helseberedskap samt utvikle nasjonale helseregistre og helseinformasjonssystemer. 11 av mottakerlandene har programmer innen helsesektoren.

Utsatte barn og unge

Mange barn og unge i Europa lever under vanskelige kår. De har ikke et tilfredsstillende helse- og utdanningstilbud. Noen er også ofre for ulike former for barnarbeid, seksuell utnyttelse, sykdom og vold. EØS-midlene kan brukes på prosjekter som har som mål å følge opp relevante internasjonale konvensjoner om barn og unges rettigheter, forbedre kvalitet og tilgang til omsorgs- og helse-tilbud og forbedre tiltak for unge lovbrytere. Bulgaria, Estland, Kypros, Litauen, Romania, Tsjekkia og Ungarn har programmer innen dette området.

Asyl og migrasjon

Alle EU og EØS/EFTA-landene er en del av Dublin-systemet. Dette samarbeidet setter klare kriterier for hvilke land som er ansvarlig for å behandle en asylsøknad. For Norge er det viktig å ha tillit til at asylsøknadene behandles i tråd med Genève-erklæringen. Dette innebærer blant annet at søkerne ikke sendes tilbake til hjemlandet dersom liv og helse trues, uansett hvilke land som behandler søknaden. I 2009 mottok europeiske land 287 000 asylsøknader. Variasjonene mellom landene er store. Blant mottakerne av EØS-midler er Hellas i en særstilling. Programmet er spesielt utformet for å avhjelpe situasjonen i Hellas.

Lokal og regional utvikling

EUs samholdspolitikk har som mål å øke den økonomiske integreringen mellom land og innen hvert land. Gjennom samarbeid mellom byer og distrikter kan det skapes vekst i økonomisk tilbakeleggende områder. EØS-midlene supplerer denne innsatsen.

Målene er blant annet å bidra til å øke kvaliteten på offentlige tjenester, utvikle kompetansen

hos offentlige ansatte og styrke samarbeidet mellom offentlige institusjoner.

Romfolket og andre særskilt utsatte grupper skal vies særskilt oppmerksomhet. Disse deltar ofte mindre i arbeidslivet, har lavere inntekt, høyere frafall i skolen og er oftere innblandet i kriminalitet enn befolkningen forøvrig. Ved å rette tiltak inn mot utsatte grupper, kan EØS-midlene bidra til sosial integrering og økonomisk vekst. Mål for prosjektene kan være tilbud om utdanning, jobbskaping, bedret tilgang til og modernisering av offentlige tjenester, økt deltakelse i offentlige beslutningsprosesser og inkludering av sårbare grupper. Polen, Romania, Tsjekkia og Slovakia har programmer innen dette området.

Likestilling

Likeverd mellom kvinner og menn er en grunnleggende rettighet, en fellesverdi som både EU og EØS-EFTA landene deler, og en nødvendig forutsetning for å oppnå EUs mål om økonomisk vekst, mer og bedre sysselsetting og økt sosial utjevning. EU har gjort store fremskritt for å løfte likestilling på dagsorden, men mange EU-land har fremdeles store utfordringer når det gjelder å adressere likestillingsrelaterte temaer som tilgang på arbeid for kvinner, kvinners mulighet for å kombinere arbeid og familieliv, lønnsgap mellom kvinner og menn og kvinners deltagelse i politiske og økonomiske beslutningstaking. EØS-midlene skal bidra til økt oppmerksomhet rundt disse problemstillingene, mer kunnskap og erfaringsutveksling og økt kapasitet i relevante organisasjoner og nettverk. Romania, Portugal og Spania etablerer likestillingsprogrammer.

Kulturarv

Kultur er en viktig faktor i sosioøkonomisk utvikling. Beskyttelse og formidling om kulturarven og dens mangfold er avgjørende også for minoriteters stilling i samfunnet. EUs næringsstrategi vektlegger kultur som en viktig del av turistnæringen. Målet for EØS-midlene er å bevare og dokumentere kulturarv og gjøre den tilgjengelig for publikum. Det er også et mål å bidra til bærekraftig utvikling av lokalsamfunn ved å revitalisere natur- og kulturarv. Støtte kan blant annet gis til minoriteters kulturarv og vil bidra til å synliggjøre romfolkets kultur. Kulturelt mangfold bidrar til å styrke demokratiske verdier i Europa. EØS-midlene støtter derfor også kulturutveksling, noe som vil styrke de kulturelle båndene mellom Norge og mottakerlandene. 14 av landene vil ha kulturarvprogrammer.

Forskning og stipend

Forskning er avgjørende for videre sosial og økonomisk utvikling i Europa. Økt forskningssamarbeid er et mål for EUs 7. rammeprogram for forskning og teknologisk utvikling hvor Norge deltar. Målet er å styrke forskningskapasiteten og bruken av forskningsresultatene i mottakerlandene gjennom samarbeid med norske institusjoner. Evalueringen av innsatsen i perioden 2004-2009⁹ bekreftet gode resultater.

For stipendprogrammene er målet å øke utvekslingen av studenter og ansatte mellom mottakerlandene og Island, Liechtenstein og Norge. Det er også et mål å styrke institusjonelt samarbeid mellom Norge og mottakerlandene innenfor høyere utdanning. 13 av landene har programmer innen forskning og stipend.

Grønn næringsutvikling

En bærekraftig utvikling er blant annet avhengig av konkurransedyktige bedrifter som tar ansvar for miljøet. Utvikling av ny teknologi er også viktig. Gjennom EØS-midlene skal Norge bidra til å utvikle og kommersialisere ny miljøteknologi. Det er også et mål å bidra til å redusere utslipp til luft og vann. Det vil bli lagt stor vekt på å engasjere norske prosjektpartnere. Sju mottakerland kommer til å ha et slikt program.

Fremme av anstendig arbeid og trepartssamarbeid

Arbeidsledigheten er høy i Europa. Utfordringer i arbeidslivet og på arbeidsmarkedet får dermed mer oppmerksomhet. Etablering av et eget fond for anstendig arbeidsliv var høyt prioritert av Norge i forhandlingene med EU om EØS-midlene 2009-2014. På den norske ordningen er det satt av én prosent til et slikt fond. Fondet har blitt utformet i nært samarbeid med arbeidslivets parter i Norge og forvaltes av Innovasjon Norge. Fondet kan støtte tiltak blant annet for å etablere strukturer for sosial dialog, HMS, anti-diskriminering og likestilling på arbeidsplassen. Programmet bygger på erfaringene fra tilskuddet til styrking av sosial dialog i sentraleuropeiske land som er blitt gjort tilgjengelige for arbeidslivets parter i Norge fra og med 2008. Alle land som mottar midler fra den norske finansieringsordningen, er med i dette fondet.

⁹ Cowi (2011) Evaluation of the sector academic research under the EEA/Norway Grants.

Grensekryssende samarbeid

Regioner på begge sider av EUs ytre grense har mange felles utfordringer. Eksempler på dette er forurensning, smittsomme sykdommer og organisert kriminalitet. Grensekryssende samarbeid er nødvendig for å løse dette. Dette kan for eksempel skje gjennom utveksling av informasjon og felles handlingsplaner. Samarbeid mellom sivilt samfunn på begge sider av grensene kan også bidra til sterkere engasjement for demokratiutvikling i EUs naboland. Slovakia har sammen med Barentssekretariatet etablert et program for samarbeid med Ukraina.

Justis- og innenrikssaker

Flere mottakerland har store utfordringer innen justissektoren. I et område uten indre grenser er det viktig at alle deler av justis- og politivesenet fungerer og samarbeider godt. Gjennom EØS-midlene støttes programmer for å forbedre forholdene i fengsler, bekjempe organisert kriminalitet og for å øke effektiviteten i rettsvesenet. Bekjempelse av vold i nære relasjoner er også prioritert. Kampen mot organisert kriminalitet har høy prioritet i alle landene. Alle landene i EØS har signert Europarådets konvensjon mot menneskehandel. Målet for EØS-midlene er å bidra til å øke innbyggernes trygghet. Det skal skje gjennom styrket politisamarbeid, økt kapasitet for å bekjempe internasjonal og organisert kriminalitet, forbrytelser og støtte til ofre for menneskehandel.

Vold mot kvinner er en utfordring i alle europeiske land og er satt på EUs dagsorden. Europarådet anslår at 45 prosent av alle kvinner i Europa har vært utsatt for kjønnsbasert vold. I tillegg kommer kvinner som er utsatt for menneskehandel, anslagsvis 80 000 i Europa hvert år. Både FN, Europarådet og EU har de senere årene tatt initiativ for å bekjempe vold mot kvinner og menneskehandel. EØS-midlene støtter opp om disse initiativene med særskilte program. Målet er å redusere volden og støtte ofre for menneskehandel.

Rettferdig rettergang er også en viktig del av et demokrati og en rettsstat. Uavhengige og effektive domstoler er en forutsetning for sosial og økonomisk utvikling. Målet for EØS-midlene er å

bidra til å bedre tilgangen til rettsvesenet og effektiviteten i domstolene. Alternative tvisteløsningsmekanismer skal også vurderes.

I mange land vokser tallet på innsatte i fengslene. Dårlige soningsforhold øker risikoen for spredning av smittsomme sykdommer og bruk av narkotika. EØS-midlene skal blant annet bidra til økt bruk av alternative soningsformer og økt fokus på sårbare grupper i fengslene.

10 av 12 land som mottar midler fra den norske finansieringsordningen etablerer programmer innen justis- og innenriksfeltet.

Rapport 2011

Etter at avtalen med EU ble ferdigforhandlet sommeren 2010, startet de landvise forhandlingene om hvordan pengene skulle prioriteres. Norge, Island og Liechtenstein har sammen forhandlet frem avtaler med de 15 mottakerlandene om fordeling av midler på innsatsområder under EØS-midlene. Parallelt har Norge forhandlet avtaler om bruken av midlene under den norske ordningen. Ved utgangen av 2011 var det inngått avtaler med 13 av landene. Når avtale var inngått mellom giverlandene og mottakerland, startet mottakerlandene arbeidet med å utarbeide konkrete programforslag.

I tråd med målsettingen om å styrke samarbeidet og kontakten mellom Norge og mottakerlandene, vil det bli etablert partnerskapsprogrammer, se tabell under. Tabellen nedenfor viser norske etater som deltar i utformingen av programmene og i hvilke land. Etatene skal legge til rette for at norske bedrifter, forskningsinstitusjoner, frivillige organisasjoner m.fl. kan etablere kontakter i mottakerlandene. Etatene får sine kostnader dekket av EØS-midlene. Partnerskapsarbeidet innebærer at norske fagmyndigheter deltar i den strategiske utformingen og gjennomføringen av programmene.

Programmet for anstendig arbeidsliv og trepartsamarbeid som administreres av Innovasjon Norge ble igangsatt i 2011.

I 2011 ble det utbetalt hhv. 48,2 mill. og 42,7 mill. kroner under ordningene. Dette var i hovedsak midler til giverlandenes og mottakerlandenes administrasjon og planleggingsarbeid.

	Bulgaria	Estland	Hellas	Kypros	Latvia	Litauen	Malta	Polen	Portugal	Romania	Slovakia	Slovenia	Spania	Tsjekkia	Ungarn
Klima- og forurensningsdirektoratet (KLIF)	x	x			x	x		x		x					
Direktoratet for naturforvaltning (DN)	x					x				x				x	
Riksantikvaren (RA)		x			x	x				x					x
Norsk kulturråd (NKR)					x	x		x	x	x				x	
Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon (KS)	x	x			x	x									x
Norges Vassdrags- og Energidirektorat (NVE)	x										x				
Utlendingsdirektoratet (UDI)			x												
Innovasjon Norge (IN)		x			x	x					x		x		x
Norges forskningsråd (NFR)		x			x			x		x				x	x
Senter for internasjonalisering av høgre utdanning (SIU)	x	x			x	x		x		x	x	x	x	x	x
Gassnova (GN)								x		x					
Domstoladministrasjonen (DA)						x		x		x					
Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF)					x	x		x		x					
Politidirektoratet (POD)	x					x				x					
Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI)		x							x			x		x	x
Helsedirektoratet (HDIR)		x						x			x				
Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)													x		
Barentssekretariatet (BAR)	x										x				
Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap (DSB)									x		x				x
Krisesentersekretariatet (KSS)				x											
Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX)															x
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)		x													
Statens Strålevern (SSV)										x					

Programmet Anstendig arbeid og trepartssamarbeid er ikke inkludert i oversikten. Dette er et program som alle land under den norske ordningen har.

Budsjett 2013

Det foreslås bevilget hhv. 1 028 mill. kroner og 869 mill. kroner under kap. 117, post 75 og post 76. I tillegg foreslås tilsagnsfullmakter på hhv. 5 237,3 mill. kroner og 4 432,2 mill. kroner i 2013, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>		10 000	30 295
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	334 298	343 624	320 324
71	Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	41 826	65 006	58 831
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	35 609	35 839	35 022
	Sum kap. 0118	411 733	454 469	444 472

Kap. 118 favner en rekke tilskuddsordninger og enkelttilskudd som støtter opp om sentrale utenriksformål, med posten *Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland* som den klart største. Kapitlet omfatter bidrag til samarbeid og utvikling på flere viktige felt, både geografisk og tematisk, herunder utviklingsinnsats som kjenne- tegnes ved at den ikke skal rapporteres som offisiell bistand iht. OECDs regelverk. De enkelte tilskuddsordninger omtales nærmere under kapitlets respektive poster.

Som ledd i arbeidet med å styrke kvalitetssikring og resultatoppfølging av tilskudd til Nordområdetiltakene og andre utenriksformål er det fra 2012 opprettet en egen driftspost under kap. 118. Posten skal legge til rette for eksterne evalueringer og andre oppfølgings- og kvalitetssikringstiltak, i tråd med utenriks- og forsvarskomiteens innstilling 7 S (2010-2011).

Kap. 118 Nordområdetiltak mv.**Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70**

Posten ble opprettet i statsbudsjettet for 2012 som ledd i oppfølging av utenriks- og forsvarskomiteens innstilling 7 S (2010-2011), hvor komiteen understreket at alle tiltak som støttes må være gjenstand for grundig evaluering og resultatmåling. Posten skal dekke kvalitetssikringstiltak og evalueringer av tilskuddsordningene under kap. 118, Nordområdetiltak mv. Posten skal videre dekke driftsutgifter relatert til forvaltning av tilskuddsordningene under kap. 118 utført av andre departementer eller statlige etater etter avtale med Utenriksdepartementet. Posten skal også

dekke direkte kostnader til profilering av Nordområdesatsingen og utgifter til større internasjonale arrangementer der Norge er vertskap, når arrangementets formål er knyttet til formålene innenfor kap. 118. Posten kan også dekke driftsutgifter knyttet til sekonderinger i de tilfeller sekondert tjenestemann mottar lønn og godtgjørelser fra Utenriksdepartementet, så fremt sekonderingen er relatert til formål innenfor kapittel 118.

Budsjett 2013

En gjennomgang av fordelingen av utgiftene under post 01 og tilskudd under post 70 viser at det er behov for å omdisponere 20 mill. kroner av bevilgningen under post 70 til post 01. Det foreslås derfor en bevilgning under denne posten på 30,3 mill. kroner for 2013.

Post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, kan overføres, kan nyttes under post 01

Regjeringen foreslår videreføring av tiltak i nordområdene, arktisk samarbeid og prosjektsamarbeid med Russland på 350,6 mill. kroner. Regjeringen la høsten 2011 frem Meld.St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler*. Meldingen gjennomgår de siste årenes utvikling og hovedsporene for nordområdepolitikken fremover. Den bygger på regjeringens nordområdestrategi (2006) og dokumentet *Nye byggesteiner i nord (2009)*. Grenseoverskridende samarbeid med Russland og partnerskap med forskningsmiljøer og næringsliv står sentralt. Gjennom satsingen på tiltak i nordområdene skal Norge også fremme norske prioriteringer i det arktiske samarbeidet,

samt i Antarktis. Norge har fram til oktober 2013 formannskapet i Barentsrådet (BEAC).

Regjeringens budsjettforslag for 2013 innebærer en videreføring av nivået for 2012 som vil gjøre det mulig å følge opp de prosjekter og tiltak som allerede er satt i gang, samt videreutvikle nye strategiske prosjekter innenfor de samme tematiske prioriteringene klima, ressurser, transport/logistikk og policy-relatert forskning. Kunnskaps- og forskningssamarbeid med vekt på russlandskompetanse og asiatiske lands økte interesser i nordområdene vil fortsatt stå sentralt.

Nordområdesatsning i andre departementer

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles avrapportering om status for departementenes samlede tiltak i nordområdesatsingen. Regjeringen la i november 2011 fram Meld. St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler*. Meldingen gir en helhetlig gjennomgang av regjeringens nordområdepolitikk, og redegjør for visjoner, mål og virkemidler og ligger derfor til grunn for denne oversikten over status og videre planer for regjeringens nordområdetiltak. Dette er ikke en uttømmende gjennomgang, men gir en oversikt over utviklingen i satsingen over tid.

Regjeringen foreslår for 2013 å bevilge nærmere 2 mrd. kroner til nordområdetiltak. Forslaget innebærer en økning på omlag 290 mill. kroner sammenlignet med 2012.

Regjeringens forslag for 2013 innebærer en styrking på flere områder. Blant forslag til nye satsinger i 2013 er startbevilgning til bygging av et nytt isgående forskningsfartøy (75 mill. kroner), grunnbevilgning til nordområdesenteret ved Universitetet i Nordland (10 mill. kroner), nødvarslingssystemet COSPAS/SARSAT (6 mill. kr), jordobservasjonsprogrammet GMES (22 mill. kr) og værradar på Helgelandskysten (13 mill. kroner). Utover dette tas det høyde for bygging av ny hangar for de nye helikoptrene på Svalbard.

I tillegg vil regjeringen øke nivået på bevilgningene til videreutvikling av det helhetlige overvåkings- og informasjonssystemet BarentsWatch (47 mill. kroner), nye studieplasser ved institusjoner i Nord-Norge og Svalbard (160 mill. kroner), slepebåtberedskapen i Nord-Norge (197 mill. kroner) og satellittnavigasjonsprogrammet Galileo (174 mill. kroner). Regjeringen foreslår også å øke bevilgningene til bygging av den første av nye stasjoner til grensevakten i Sør-Varanger (112 mill. kroner) og et nytt teknologibygg ved Universitetet i Tromsø (190 mill. kroner).

Regjeringen vil videreføre bevilgningene til Framsenteret (37 mill. kroner), Polarforskningsprogrammet gjennom Norges forskningsråd (40 mill. kroner), MAREANO-programmet (90 mill. kroner), kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge (40 mill. kroner), oppfølging av nasjonal strategi for marin bioprospektering (25 mill. kroner) og utvikling av reiselivsvirksomhet (17 mill. kroner), for å nevne noen av de sentrale tiltakene.

For nærmere omtale av regjeringens samlede nordområdesatsning, se Del III Spesielle tema.

Prosjektsamarbeidet med Russland

Mål og satsingsområder

Målet med bevilgningen er et bredt samarbeid med Russland på en rekke områder og en rekke nivåer. Følgende sektorer prioriteres:

- Næringsliv
- Energi
- Fiskeri og havressurser
- Menneskerettigheter og sivilt samfunn
- Utdanning
- Forskning
- Helse
- Miljø
- Bred folkelig kontakt og samarbeid over grensen i Barentsregionen
- Regjeringen ønsker å styrke den grenseoverskridende næringsutviklingen i regionen. Gode systemer for transport og logistikk mellom Nord-Norge og Nordvest-Russland er viktig for å få dette til.

Regjeringen vil videreføre støtten til arbeidet for et åpent og demokratisk samfunn i Russland. Prioritet vil bli gitt til samarbeid mellom norske og russiske frivillige organisasjoner som arbeider for å fremme respekt for menneskerettighetene.

Regjeringen har etablert femårige rammeavtaler med Senter for internasjonalisering av høyere utdanning og Forskningsrådet for å fremme økt samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner og forskningsinstitutter i Norge og Russland, og øke kunnskapen om Russland i Norge.

Helsesamarbeidet videreføres innenfor Barentsrådets helse- og sosialprogram, partnerskapet for helse og livskvalitet under Den nordlige dimensjon, og den norsk-russiske helsesamarbeidsavtalen. Norge har fram til høsten 2013 formannskapet i helse- og sosialsamarbeidet under Barentsrådet sammen med Karelia, og er ledende partner for partnerskapets ekspertgruppe for alkohol, narkotika og tobakk.

Miljøvernssamarbeidet med Russland skal bidra til en økosystembasert forvaltning av Barentshavet, blant annet gjennom utvikling av et felles miljøovervåkningsprogram, samt til bevaring av det unike naturmiljøet i Barentsregionen. Samarbeid om kontroll med miljøgifter og petroleumsvirksomhet offshore er viktige oppgaver. Regjeringen vil fortsatt arbeide for at russiske myndigheter skjerper utslippskravene til smelteverket i Nikel. Det bilaterale samarbeidet vil støtte opp om Barentssamarbeidet og arbeidet i Arktisk råd.

Regjeringen vil fortsatt fremme lokalt samarbeid mellom organisasjoner på tvers av landegrensene i Barentsregionen gjennom støtte til Barentssekretariatet.

Norge har formannskapet i Barentsrådet (BEAC) i 2011-2013. Satsingsområdene under formannskapet er blant annet næringsssamarbeid og utvikling av transport og logistikk i Barentsregionen. Arbeidet med miljøvern og fjerning av særskilt definerte miljøtrusler vil også ha prioritet. Samtidig videreføres det godt etablerte folk-til-folk-samarbeidet. Fra norsk side legges det opp til flere ministermøter og et toppmøte for å markere 20-årsjubileet for Barentssamarbeidet i Kirkenes i juni 2013.

Rapport 2011

I 2011 ble det utbetalt 120 mill. kroner til samarbeidsprosjekter med Russland.

Folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen

Barentssekretariatet gjennomførte 218 prosjekter i 2011, innen kultur, kompetanse og utdanning, næringsutvikling, urfolk, miljø, ungdom og helse. Barentssekretariatet har også i 2011 prioritert støtte til frivillige norske og russiske organisasjoner, med særlig vekt på tiltak for barn og unge. Barentssekretariatet har hatt tett kontakt med de tre nordnorske fylkeskommunene om felles strategier overfor Nordvest-Russland innen næringsutvikling. Det har også bidratt til å styrke det grenseoverskridende urfolkssamarbeidet i nord.

Menneskerettigheter og sivilt samfunn

Samarbeid mellom norske og russiske frivillige organisasjoner som fremmer menneskerettigheter og frie medier er gitt høy prioritet. Norsk journalistlags samarbeid med det russiske journalistforbundet har bidratt til utvikling og fremme av kritisk journalistikk. Helsingforskomiteen og Menneskerettighetsakademiet har spredt

kunnskap gjennom undervisningsprosjekter. Norge deltok med fem norske observatører til ODIHRs observasjon av Dumavalget i desember 2011.

Miljøvernssamarbeidet

Miljøvernssamarbeidet har bidratt til å legge grunnlaget for en økosystembasert forvaltning av Barentshavet og til god forvaltning av miljøet og naturmangfoldet i grenseområdene, samt forureningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall. Flere av prosjektene kan relateres til klimendringer i Barentsregionen. Overvåkingen av utslipp fra Nikel er videreført. Miljøvernssamarbeidet med Russland har vært innrettet slik at det best mulig støtter opp under samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd. Energieffektivisering har også vært prioritert.

Næringsliv, energi, fiskeri og marine ressurser

Presidentprogrammet med NHO som koordinator på norsk side bidro i 2011 til at en rekke unge norske og russiske næringslivsledere fikk delta i et utvekslingsprogram. De kontakter som knyttes gir verdifulle impulser til en langsiktig utvikling av det økonomiske samarbeidet. Norsk-russisk handelskammer har styrket kontaktene og samarbeidet mellom norsk og russisk næringsliv, særlig i Nordvest-Russland. Det faglige samarbeidet om forvaltning av petroleumsressurser og oljevern er videreført i 2011. Petroleumstilsynet har videreført samarbeidet med sin russiske motpart om HMS-arbeid og utvikling av tilsynsregimer. Samarbeidet innen havforskning og fiskeriforvaltning mellom fiskeriorganisasjoner i Norge og i Murmanskregionen er videreført.

Utdanning og forskning

I 2011 inngikk Utenriksdepartementet 5-årige rammeavtaler med SIU og Forskningsrådet om henholdsvis utdanningssamarbeid og forsknings-samarbeid med Russland. Avtalen med SIU skal bidra til økt samarbeid mellom norske og russiske universiteter og høyskoler innen sektorer som petroleum, energi, bærekraftig ressursutnyttelse, næringsutvikling, humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag. Avtalen med Forskningsrådet skal bidra til økt kunnskap om den politiske, økonomiske og sosiale utviklingen i dagens Russland og hvordan dette påvirker russisk politikktutforming. Disse midlene ble utlyst tidlig i 2012.

Helsesamarbeidet

Helsesamarbeidet har bidratt til forebygging og bekjempelse av smittsomme sykdommer i Nordvest-Russland. Videre har prosjektene fremmet sunn livsstil, samt utvikling og integrasjon av primærhelsetjeneste og sosiale tjenester. Helsesamarbeidet er innrettet slik at det støtter opp om arbeidet i helse- og sosialprogrammet innenfor Barentssamarbeidet og Den nordlige dimensjons partnerskap for helse og livskvalitet (NDPHS).

Det internasjonale Barentssekretariatet i Kirkenes (IBS) har fremmet prosjektsamarbeidet på regionalt nivå i Barentsregionen. Utenriksdepartementet og Sametinget har i fellesskap sekondert en urfolksmedarbeider til sekretariatet for å styrke det multilaterale urfolkssamarbeidet. Det norske Barentssekretariatet har bidratt til å fremme urfolks rettigheter gjennom støtte til grenseregionale urfolksprosjekter i Barentsregionen.

Atomsikkerhet

Situasjonsbeskrivelse

Konsentrasjonen av atominstallasjoner og kjernefysisk materiale i Nordvest-Russland representerer fremdeles en mulig fare for radioaktiv forurensning også i Norge. Det er fortsatt behov for betydelig innsats for å sikre og transportere ut det brukte kjernebrenselet i den nedlagte marinebasen i Andrejevbukta. Den internasjonale innsatsen vil bli redusert i tiden fremover, men mye arbeid gjenstår. Gitt nærheten til Norge, er det viktig å videreføre innsatsen inntil arbeidet er sluttført. Det er blant annet fortsatt behov for tiltak for å styrke sikkerheten ved kjernekraftverket på Kola. Russland tar imidlertid en stadig større del av ansvaret for det videre opprydningsarbeidet.

Mål

Den norske innsatsen er konsentrert om følgende hovedmålsettinger:

- redusere risikoen for ulykker og forurensning fra russiske kjernefysiske installasjoner i Nordvest-Russland,
- hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie,
- styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter,

Rapport 2011

I 2011 bidro Norge til å etablere sentral infrastruktur i Andrejevbukta, slik at man nå er nærmere

målet om å få fjernet brukt kjernebrensel. Havne- og kaiområdet er utbedret og klargjort. Grunnlagsinvesteringer i vann- og strømtilførsel til den forurensede delen av bukta er gjennomført. Resterende deler av dette arbeidet er planlagt ferdigstilt i 2012.

I 2011 ble arbeidet med fjerning av høyradioaktive strontiumbatterier i fyrlykter i Østersjøen sluttført i samarbeid med Finland, Sverige, Frankrike og Russland. I løpet av perioden fra 2009 er 71 strontiumbatterier (RTG-er) bli samlet inn. Der dette er nødvendig, vil disse i løpet av 2012 være erstattet med alternative strømkilder (solcellepaneler). I 2011 ble 38 slike batterier samlet inn.

Arbeidet for sikkerhet, miljø og beredskap, samt miljøovervåking ble videreført i 2011.

Satsingsområder 2013

Norge bidrar til atomsikkerhet i en internasjonal ramme. I 2003 sluttet Norge seg til G8-landenes «Globale partnerskapsprogram (2002-12)» mot spredning av masseødeleggelsesvapen og -materiale. Landene har besluttet å utvide partnerskapet både i tid og innsatsområder. Norge vil videreføre innsatsen i Nordvest-Russland gjennom partnerskapet, og gjøre økt bruk av den Nordlige dimensjons miljøutviklingsfond (NDEP).

I samsvar med Regjeringens atomhandlingsplan og St. meld. 11 (2009-2010) legges det opp til at Norges innsats innen atomsikkerhet i 2013 i hovedsak konsentreres om tre områder:

- *Opprydding i Andrejevbukta.* Arbeidet med fysisk sikring og rehabilitering av lageranlegget for brukt kjernebrensel og radioaktivt avfall vil bli videreført. De tekniske utfordringene er store, og tidsperspektivet strekker seg mot 2030.
- *Tiltak knyttet til sikkerhet og beredskap.* Samarbeidet om sikkerhetstiltak ved russiske kjernekraftverk i våre nærområder styrkes, med fokus på tiltak som bidrar til økt kompetanse på sikker avstenging av gamle reaktorer. Russland planlegger fremtidig nedstengning av de to eldste reaktorene ved Kola kjernekraftverk, og i løpet av året å legge frem oppdaterte planer om dette og om sikkerheten ved anlegget.
- *Miljøovervåking.* Oppfølging av planlagt felles norsk-russisk tokt i Karahavet 2012.

Statens strålevern, Fylkesmannen i Finnmark, Institutt for energiteknikk (IFE), Den nordlige dimensjons miljøutviklingsfond (NDEP) og flere frivillige organisasjoner er sentrale samarbeidspartnere.

Arktisk samarbeid

Mål

Målet med tilskuddsmidlene til Arktisk samarbeid er å 1) bidra til å opprettholde Arktis som en fredelig og stabil region, 2) møte utfordringene fra økt aktivitet som følge av havisens tilbaketrekning og 3) sikre en bærekraftig utvikling i nord og ivareta området store miljøverdier. Bevilgningen skal styrke Norge som polarnasjon og norske prioriteringer i det interstatlige arktiske samarbeidet. Hovedtyngden av samarbeidet foregår innen Arktisk råd som er det eneste sirkumpolare politiske samarbeidsorgan og omfatter alle de åtte arktiske land – Danmark (Grønland, Færøyene), Finland, Island, Norge, Sverige, Canada, Russland og USA og har permanent urfolkdeltakelse.

Rapport 2011

Bruken av midlene til Arktisk samarbeid i 2011 ble, i tråd med det norsk-dansk-svenske samarbeidet om Arktisk råd, i stor grad en videreføring av hovedprioriteringene fra det norske formannskapet 2006-2009: klimaendring, helhetlig ressursforvaltning og effektivisering.

Resultater innenfor samarbeidet i Arktisk råd omfatter bl.a.:

- Økt kunnskap om klimaendringene i Arktis, herunder effekten av kortlivede klimautslipp
- Økt kunnskap om helhetlig ressursforvaltning og bevaring av det marine miljø
- Miljøovervåkning og analyse av langtransportert forurensning
- Drift av Arktisk råds midlertidige sekretariatet i Tromsø
- Kunnskapsutvikling og samarbeid om oljevernberedskap i Arktis

Det ble også gitt støtte til Nansen-Amundsen-jubileet og til prosjekter som omfattet klima og ressurser i Antarktis som vernebygg/konservering av polarskipet Gjøa og Carsten Borchgrevinks hytter i Antarktis, informasjon om krill og det marine økosystem i Sørishavet samt gjennom støtte til årsmøte i den internasjonale hvalfangstkommisjonen.

Satsingsområder 2013

Regjeringen vil fortsette å styrke Norges rolle som pådriver for kunnskapsutvikling og politikkutforming innenfor det arktiske samarbeidet. Følgende hovedsatsingsområder planlegges prioritert i 2013:

- Miljø- og klimasamarbeid, arktisk klimaendring, tiltak mot sot, metan og bakkenær ozon som har et vesentlig kortere opphold i atmosfæren enn CO₂, samt overvåkning av status og effekter av forurensning i Arktis
- Styrket polarsamarbeid med utvalgte land, herunder følge opp samarbeidsavtaler inngått i 2011 med Storbritannia og Island om polarforskning, studentutveksling og felles kulturminner
- Vertslandsforpliktelser for det permanente sekretariat for Arktisk råd i Tromsø som vil være operativt når Canada overtar formannskapet ved ministermøtet i Kiruna i mai 2013
- Bærekraftig utvikling, herunder helhetlig ressursforvaltning
- (Oppfølging av oljevernavtalen mellom medlemslandene i Arktisk råd.)

For å ivareta Norges rolle som polarnasjon vil regjeringen fortsette å satse på utvalgte prosjekter i Antarktis, herunder økt kunnskapsinnhenting om krillbestanden i Antarktis. Det vil fortsatt være et mål å bedre situasjonen for urfolk og utsatte grupper i nord.

Barents 2020

Mål

Stimulere til økt kunnskap, aktivitet og nærvær i nord. Produsere kunnskap i, om og for nordområdene. Bidra til etablering av arenaer for samarbeid mellom norske og utenlandske kompetansemiljøer på nordområderelevante fagfelt. Dette er primært en såkornordning for igangsetting av større satsinger og prosjekter, som også etter hvert kan overtas og realiseres av andre.

Rapport 2011

Det ble i 2011 utbetalt 85 mill. kroner til prosjekter over Barents 2020-ordningen. De 22 tiltakspunktene i nordområdestrategien fra 2006 og Nye byggesteiner fra 2009 lå til grunn for prioriteringene. Av de viktigste og største prosjektene kan nevnes:

- Det samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet Geopolitics in the High North, Norwegian interests (2008-2012) har gjennom nettverksarbeid bidratt til mer forskning internasjonalt på nordområdene og Arktis ved siden av å styrke norsk forskning om området gjennom en rekke artikler, internasjonale konferanser og arbeid med bok.

- En ny større avtale med Forskningsrådet ble inngått i slutten av 2011 hvor målet er å produsere samfunnsvitenskapelig forskning om Russland og nordområdene, inkludert den nye asiatiske interessen for regionen.
- Norsk og russisk petroleumsindustri i Barentshavet har høstet viktige resultater fra utviklingen av harmoniserte standarder for helse-, miljø- og sikkerhet (2008-2011). Et videreføringsprosjekt ble også støttet i 2011 med sikte på å overføre erfaringer til andre arktiske land.
- Av betydning for sjøsikkerhet og beredskap arbeidet Fiskeri- og kystdepartementet videre med etableringen av et helhetlig havovervåkingsprogram «Barents Watch» som ble igangsatt med såkornmidler fra Barents 2020. Åpen del ble lansert våren 2013.
- Et norsk-russisk prosjekt ledet av bransjeorganisasjonen INTSOK har fått støtte i 2011, for å kartlegge gapet mellom tilgjengelig og nødvendig teknologi for å drive miljømessig og sikker utvinning av petroleumsressursene i Barentshavet. Prosjektet er et offentlig-privat internasjonalt partnerskap med deltakelse av norske og utenlandske bedrifter samt offentlige aktører.
- En bachelorgrad i internasjonal beredskap ble opprettet ved Norges Brannskole i samarbeid med Høgskolen i Harstad og Høgskolen i Narvik. Ordningen vil styrke samfunnssikkerhet og beredskap i nordområdene. Studiet retter seg mot både offentlig og privat virksomhet og finansieres både med offentlige og private midler.
- Arktisk maritim klynge ble startet opp som et forprosjekt under ledelse av Maritimt forum nord.
- «Barents Oil and Gas Cluster» ble etablert i 2011 med sikte på å styrke rammevilkårene for næringsvirksomhet i Murmansk og Arkhangelsk. Prosjektet skal drive erfaringsoverføring fra Rogaland, Troms og Finnmark med deltakelse av utenlandske foretak innen petroleums- og leverandørindustrien. Prosjektet samfinansieres av de tre nordligste fylkene, Barentssekretariatet, Innovasjon Norge og næringen selv.
- Som ledd i arbeidet med å redusere klimautslipp fra olje- og gasssektoren i Russland, ble prosjektet «Emission Reductions through Efficiency Improvements in the Oil and Gas Sector» startet opp i samarbeid med russiske myndigheter og foretak. I dette prosjektet samarbeider Carbon Limits AS med Fritjof Nansens institutt og Oljedirektoratet.
- For å møte et økende behov innen offshoreindustrien for spesialisert kompetanse innenfor feltutvikling i kalde regioner, ble det startet opp en felles (dobbel) mastergrad innen teknologi for feltutvikling. Prosjektet «Postgraduate Programme in Offshore Field Development Technology» er lagt til Universitetet i Stavanger i samarbeid med Gubkin-universitet i Moskva.
- Det ble i 2011 gitt tilskudd til Universitetet i Tromsø til et professorat og en PhD-stilling i malmgeologi. Formålet med tilskuddet er å fremme det norske kunnskapsmiljøet innen malm- og ressursgeologi. Prosjektet skal også bidra til økt samarbeid med nordiske og russiske vitenskapsmiljøer.

En oversikt over samtlige Barents 2020-prosjekter er publisert på regjeringen.no.

Satsingsområder 2013

I samsvar med Meld. St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – visjon og virkemidler* er målet å bidra til økt kunnskap og samarbeid innenfor følgende temaområder: Ressurser, policy-relatert forskning, transport/logistikk og klima. Internasjonale, næringsrettede kunnskapsprosjekter i samarbeid mellom offentlig og private aktører vil bli prioritert. Regjeringen ønsker å styrke involveringen av nordnorske kunnskapsmiljøer ved at minst 50 pst. av tilskuddsmidlene over Barents 2020-ordningen skal gå til prosjekter der nordnorske kunnskapsmiljøer deltar. Løpende prosjekter vil fortsatt bli støttet.

Budsjett 2013

Det foreslås å omdisponere 20 mill. kroner til post 01, jf. omtale under post 01 Driftsutgifter. Videre foreslås at bevilgningen på 2,3 mill. kroner til Det internasjonale Barentssekretariatet fra 2013 bevilges under kap. 116 post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

For 2013 foreslås derfor bevilget 320,3 mill. kroner over kap. 118, post 70, med anslagsvis fordeling innenfor på de fire innsatsområdene som følger:

- Prosjektsamarbeidet med Russland 143 mill. kroner.
- Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland 53,6 mill. kroner.
- Arktisk samarbeid 42 mill. kroner.
- Barents 2020 81,7 mill. kroner.

Post 71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv. kan overføres

Bevilgningen omfatter støtte til en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettigheter i Nord-Kaukasus, forsoningsprosjekter mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkning på Kypros, herunder drift av Institutt for fredsforsknings senter på Kypros. Bevilgningen omfatter videre frivillige bidrag til reformarbeidet av Europarådet samt til styrking av Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) samt støtte til menneskerettighetsfondet. Videre omfatter posten tilskuddsordningen nedrusting- og anti-terror. Posten dekker også driftstilskuddet til NOR-SAR på Kjeller. NOR-SAR har ansvaret for driften av de norske stasjonene som under Den kjernefysiske prøvestansavtalen utgjør deler av det internasjonale overvåkingssystemet.

ODA-godkjente tiltak til demokrati- og menneskerettighetstiltak dekkes over 03-området.

Nord-Kaukasus

Situasjonsbeskrivelse

Den sosioøkonomiske utviklingen i Nord-Kaukasus er svak, med høy arbeidsledighet og utbredt korrupsjon. Sikkerhetssituasjonen er vanskelig i deler av området. Flyktninger og internt fordrevne er de mest sårbare gruppene. Konflikten mellom myndigheter og ulike opprørsgrupper har spredd seg fra Tsjetsjenia, Dagestan og Ingusjetia til de tidligere rolige republikkene Kabardino-Balkaria, Karatsjaeva-Tsjerkessia, Nord-Ossetia og Stavropol-området. Ofrene for trefninger og terrorhandlinger er hovedsakelig opprørere, politi- og sikkerhetsstyrker og andre offentlige tjenestemenn, men også et høyt antall sivile blir drept og skadet.

Menneskerettighetssituasjonen i regionen forverres i takt med den økende voldsbruken. Det rapporteres om overgrep begått av alle sider i konflikten. Menneskerettsforsvarere og kritikere av lokale makthavere er spesielt utsatt for trusler og overgrep. Overgrep, drap og brudd på menneskerettighetene straffefølges i liten grad. Straffefrihet er utbredt. I deler av Nord-Kaukasus, fremfor alt Tsjetsjenia, er kvinners stilling forverret. Æresdrap og vold mot kvinner straffefølges i liten grad.

Mål

Målet for innsatsen er større respekt for menneskerettighetene, bedre levevilkår for utsatte grupper, samt et styrket sivilt samfunn.

Støtten gis til følgende hovedområder:

- Det sivile samfunn, herunder menneskerettsorganisasjoner og uavhengig presse,
- Juridisk og annen bistand til ofre for alvorlige overgrep,
- Styrket rettsikkerhet for og integrering av hjemvendte flyktninger og internt fordrevne,
- Styrking av kvinners juridiske rettigheter og deltakelse i samfunns- og arbeidsliv og politikk gjennom rådgivning, opplæring og opplysningsarbeid, samt tiltak for å bekjempe vold mot kvinner.

Rapport 2011

I 2011 ble det utbetalt i alt 30,5 mill. kroner over ordningen.

Tiltak for styrket rettsikkerhet og reintegrering av flyktninger og internt fordrevne ble fulgt opp gjennom Flyktninghjelpen og Røde Kors. Støtte til det sivile samfunn gikk til samarbeid mellom norske og russiske menneskerettighetsorganisasjoner om menneskerettsundervisning, registrering av brudd på menneskerettighetene og fremme av uavhengig journalistikk. Målet om styrket rettssikkerhet for utsatte grupper ble fulgt opp gjennom den internasjonale organisasjonen *Russian Justice Initiative*, som bistår ofre for overgrep i å føre sine saker for lokale domstoler og for Den europeiske menneskerettighetsdomstol. Samlet har denne innsatsen bidratt til beskyttelse av utsatte grupper i et område der behovet er stort og aktørene få.

Tilskuddsmottakere rapporterer om en krevende sikkerhetssituasjon med et økende behov for beskyttelsestiltak.

Kypros

Midlene vil bli benyttet til drift av Institutt for fredsforsknings senter på Kypros, PRIO Cyprus Centre (PCC), samt dets forsoningsprosjekter. Målet er å utvikle kontakt og forståelse mellom den gresk- og tyrkiskkypriotiske befolkningen på Kypros, gjennom forsknings-, dialog- og informasjonsprosjekter om konflikten.

Rapport 2011

Blant temaene i 2011 var eiendomsspørsmålet, religiøs dialog, tyrkisk-kypriotisk politisk kultur, kulturarv og identitetskonstruksjon, kvinners representasjon i fredsforhandlingene og forsoningsrelaterte utfordringer knyttet til mulige olje- og gassforekomster.

PCC er den eneste organisasjonen av sitt slag på Kypros. Senteret har både gresk- og tyrkiskkypriotiske forskere og er en møteplass for personer fra begge sider i konflikten.

Opplysningsarbeid for fred

I 2011 fikk en rekke norske frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktører støtte til å gjennomføre prosjekter for å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred, nedrustning og konflikthåndtering. Støtten bidro bl.a. til gjennomføring av konferanser, seminarer og kulturelle arrangementer, samt produksjon og distribusjon av informasjonspublikasjoner. For 2013 vises det til omtale under kap. 164 post 72.

Nedrustning og anti-terror

Norge støtter gjennomføringen av FNs globale anti-terror strategi, som har en bred tilnærming til det langsiktige arbeidet med å forebygge terrorisme. Fordi den er vedtatt av FNs generalforsamling ved konsensus, har den potensial til å redusere de internasjonale spenningene i anti-terror arbeidet. Norge legger særlig vekt på at menneskerettighetene og rettsstatsprinsippene må ivaretas ved bekjempelse av terrorisme.

Posten benyttes også til å støtte opp om nedrustningstiltak som ikke er ODA-rapporterbare. Arbeidet ses i lys av dagens komplekse sikkerhetspolitiske utfordringer knyttet til nedrustning og spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Norges internasjonale forpliktelser som følge av traktaten om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (Prøvestansavtalen) ivaretas av NORSAR (Norwegian Seismic Array). NORSAR gis årlige tilskudd til drift av målestasjoner i Norge. Det forutsettes videreføring av refusjonsordningen fra 2001, som innebærer at Prøvestansorganisasjonen (CTBTO) tilbakebetaler deler av utgiftene til drift av målestasjoner i Norge. jf. forslag til romertallsvedtak II.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 58,831 mill. kroner til tiltak i Nord-Kaukasus, drift og prosjekter i regi av Prios Kypros-senter, bidrag til reformarbeidet i Europarådet og til EMD, opplysningsarbeid for fred, nedrustningsformål og antiterror samt driftstilskudd til NORSAR.

Post 76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs Klimakonferanse i Durban i desember 2011 endte med enighet om en omfattende pakke med beslutninger: 1) Fremforhandling av en ny *juridisk bindende klimaavtale innen 2015*. Avtalen skal omfatte alle land og tre i kraft fra 2020. 2) Etablering av en *neste forplikelsesperiode under Kyotoprotokollen*. 3) Etablering av *Det grønne klimafondet*. 4) *Oppfølging av Cancúnavtalen*, bl.a. et arbeidsprogram på langsiktig finansiering, etablering av rammeverk for tilpasning, og nytt regelverk for rapportering og kontroll av alle land. Det ble også enighet om å etablere et arbeidsprogram for å identifisere muligheter for å øke det samlede ambisjonsnivået for utslippsreduksjoner, slik en kan komme nærmere nivået som kreves for å holde den globale temperaturøkning under 2 grader Celsius fra førindustrielt nivå. Durban-møtet har med dette lagt an en svært bred og utfordrende internasjonal agenda over de neste tre årene. Mye av fokuset frem mot neste klimakonferanse i Doha (november/desember) vil bli rettet mot fastsettelse av nye utslippsforpliktelser under Kyotoprotokollen og oppstart av forhandlingene om en ny klimaavtale. Tidsfristen i 2015 vil likevel fremstå et hovedmål fremover. FNs Klimapanel kommer også med sin femte hovedrapport i 2014, en rapport som forventes å ytterligere forsterke det vitenskapelige grunnlaget for politisk handling.

Det vil være nødvendig med betydelige oppfølgingsaktiviteter. Gjennomføring av disse er avhengig av frivillige bidrag fra industrilandene. Bidrag over denne posten må ses i sammenheng med innsatsen på klima i utviklings samarbeidet.

Utvikling av det globale kvotemarkedet er hovedmålet bak Norges bidrag til Verdensbankens karbonfond. Fondet leverer også utslippskvoter til Norge.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å støtte

- Gjennomføring av forhandlingene under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen med målsetting om at det fører til en ambisiøs klimaavtale.
- Tiltak for økt kunnskap på miljø- og klimaområdet, inkludert tilpasning, ved støtte til forskning og utredninger, samt styrket formidling og tilgjengeliggjøring av kunnskap og informasjon.
- Innsats for å videreutvikle et globalt kvotemarked.

Rapport 2011

I 2011 ble det utbetalt totalt 35,6 mill. kroner til internasjonale klima- og miljøtiltak over programområde 02. Til Verdensbankens karbonfond ble det utbetalt 2,3 mill. kroner, som foruten å levere internasjonalt godkjente kvoter til Norge også har bidratt til videreutvikling av internasjonale kvotemarkeder. Øvrige bidrag gikk blant annet til ulike tiltak for å øke kunnskap på miljø- og klimaområdet, herunder støtte til prosjektsamarbeid mellom Cicero senter for klimaforskning og Brookings Institution (5,8 mill. kroner), en klimautstilling for barn under satt opp klimamøtet Durban (ca 1 mill. kroner) og studier og seminarer i regi av OECDs klimaekspertgruppe (0,9 mill. kroner). Støtte til sekretariat for Verdens meteorologiorganisasjons (WMO) globale rammeverk for klimatjenester (2 mill. kroner) var også et viktig bidrag i

styrking av informasjon av betydning for mer effektiv klimatilpasning. Fra norsk side legges det stor vekt på den multilaterale prosessen under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen. Det ble samlet utbetalt 22 mill. kroner over kap 118, post 76 til FNs Klimakonvensjon for å støtte sekretariatets oppfølging og gjennomføring av beslutninger under Konvensjonen, inkludert gjennomføring av møter for å forberede FNs Klimakonferanse i Durban i desember 2011. Norge er med dette en betydelig bidragsyter og støttespiller til den multilaterale prosessen, både hva gjelder oppfølging og gjennomføring av beslutninger og forhandlinger om et mer ambisiøst og globalt klimaregime.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 35,022 mill. kroner.

Programområde 03 Internasjonal bistand

Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag	Pst. endr.
		2011	budsjett 2012	2013	12/13
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	1 094 973	1 113 490	1 194 200	7,2
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	206 199	202 360	216 500	7,0
144	Fredskorpset	48 909	52 650	44 200	-16,0 ¹
Sum kategori 03.00		1 350 081	1 368 500	1 454 900	6,3

¹ Reduksjonen har sammenheng med at tiltak med en ramme på anslagsvis 10 mill. kroner, hittil finansiert over kap. 144 Fredskorpset, fra 2013-budsjettet foreslås bevilget over kap. 160, post 77 Fredskorpset.

Denne programkategorien omfatter bevilgninger til administrasjon av offisiell utviklingsbistand (ODA).

Mål

- Utenriktjenesten, Norad og Fredskorpset skal gjennomføre bistandsforvaltningen effektivt og med riktig kvalitet.
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter for alle midler som forvaltes.

Situasjonsbeskrivelse

Utenriksdepartementets administrative ansvar og oppgaver er nærmere omtalt under programkategori 02.00. Arbeidet med kvalitetssikring og kontroll i tilskuddsforvaltningen er nærmere omtalt i eget kapittel om dette.

Tilskuddsordningene forvaltes av bl.a. Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene, Norad og Fredskorpset i henhold til de til enhver tid gjeldende regelverk, og i tråd med politiske prioriteringer og føringer. Det er risiko knyttet til tilskuddsforvaltningen av bistandsmidler, og nye bistandsformer krever stadig utvikling av forvaltningen. Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter i alle Norges programmer og alt vi gir

støtte til. Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres. Det legges vekt på å styrke både kompetanse og kapasitet på dette feltet.

Rapport 2011

Også i 2011 har Utenriksdepartementet arbeidet aktivt med videreutvikling og forbedring av tilskuddsforvaltningen. Et risikometodedokument er utarbeidet og testet på piloter, og det jobbes nå videre med å utvikle metodikken slik at den er hensiktsmessig å bruke i tilskuddsforvaltningen. Håndbok i tilskuddsforvaltning er under revisjon og revidert utgave vil foreligge i 2012. Økonomistyring, risikostyring og mål- og resultatstyring i forvaltningen, vektlegges i den reviderte håndboken.

Departementets og Norads elektroniske styringsverktøy PTA (Plan – Tilskudd – Avtale) er under kontinuerlig utvikling. I 2011 ble rapporteringsfunksjonen betydelig forbedret.

Utenriksdepartementets sentrale kontrollenhet hadde ved utgangen av 2011 mottatt 299 varsler om økonomiske misligheter, hvorav 147 var avsluttet, 91 saker var nye i 2011 og 52 ble avsluttet i løpet av året. Oversikt over avsluttede saker publiseres kvartalsvis på www.regjeringen.no.

Satsingsområder 2013

Departementet vil fortsatt styrke risikostyringen i tilskuddsforvaltningen gjennom videreutvikling

av metodikk for risikostyring, og gjennom opplæring – og bevisstgjøring av ledere og medarbeidere som arbeider med tilskuddsforvaltning.

Kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	1 063 264	1 094 150	1 172 700
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	29 262	19 340	21 500
89	Agio	2 447		
	Sum kap. 0140	1 094 973	1 113 490	1 194 200

Kapitlet dekker bistandsadministrasjonen i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene, jf. omtale under kap. 100 Utenriksdepartementet.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker bistandsforvaltningens andel av driftskostnader for Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 172,7 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningsforslaget under denne posten dekker utgifter til større anskaffelser og ombygginger i departementet og ved utenriksstasjonene.

For 2013 foreslås bevilget 21,5 mill. kroner.

Post 89 Agio/disagio

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. På grunn av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3140, post 89 Disagio, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 141 Direktoratet for utviklings samarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	206 199	202 360	216 500
	Sum kap. 0141	206 199	202 360	216 500

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker administrasjonsutgiftene for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad).

Norad har som hovedoppgave å bistå Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene med faglig rådgivning på det utviklingspolitiske området, bistå i arbeidet med kvalitetssikring av norsk utviklingssamarbeid, initiere og gjennomføre evalueringer av utviklingssamarbeidet, samt forvalte tilskudd i henhold til årlig tildeling fra Utenriksdepartementet.

Norad skal yte faglig rådgivning av høy kvalitet på bestilling fra departementet og utenriksstasjonene. Rådgivningen vil omfatte både forvaltningsmessige og sektorfaglige aspekter ved alle

bistandsformer. Rådgivningen skal bidra til god forvaltningspraksis og forbedret resultat- og risikostyring og resultatrapportering i alle deler av bistandsforvaltningen.

Norad bidrar med bistandsfaglig rådgivning til hele utenriktjenesten innenfor samtlige av regjeringens utviklingspolitiske satsingsområder. Tverrgående hensyn, som likestilling, korrupsjonsbekjempelse og miljø- og klimahensyn, skal ivaretas i alle relevante sammenhenger.

Bekjempelse av økonomiske misligheter skal ha en sentral plass i Norads virksomhet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 216,5 mill. kroner.

Kap. 144 Fredskorpset

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	48 909	52 650	44 200
	Sum kap. 0144	48 909	52 650	44 200

Ordninger med anslått forbruk 10 mill. kroner er foreslått overført fra administrasjon til tilskudds-posten (kap. 160, post 77) i 2013-budsjettet.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker administrasjonsutgiftene for Fredskorpset. Innenfor tilgjengelige ressurser skal Fredskorpset sikre hensiktsmessig organisering og effektiv drift, samt god forvaltning av tilskuddsordningene.

Fredskorpsets kjernevirksomhet er å tilrettelegge for internasjonal utveksling av unge mennesker og yrkesaktive mellom virksomheter i Norge og i sør, samt mellom land i sør, jf. omtale under kap. 160, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset. Fredskorpset skal stimulere og legge til rette for erfaringsutveksling og læring og bidra til tilbakeføring av kunnskap og erfaring til eget samfunn, samt bidra til utvikling og styrking av det sivile samfunn i utviklingsland. All virksomhet er forankret i fem prioriterte innsatsområder som samlet bidrar til Fredskorpsets måloppnåelse; Forvaltning og effektivitet; partnerskap og utveksling; kunnskap og læring; nettverk og samfunn; og organisasjon og samhandling.

Som følge av revisjonsarbeidet i 2011 av kurs- og nettverksarbeidet, blir nå vurderinger av bærekraftighet og menneskerettigheter systematisk inkludert i planlegging og gjennomføring av prosjektene.

Fredskorpset økte sitt mediearbeid i 2011 basert på ny kommunikasjonsstrategi. Flere artikler og pressemeldinger ble produsert og dette medførte en økning i presseoppslag i regionale og nasjonale media i forhold til 2010. Fredskorpset vil i 2013 fylle 50 år og det er planlagt ulike aktiviteter og markeringer i forbindelse med dette. I samsvar med Fredskorpsets egen strategi for perioden 2010 – 2014 vil Fredskorpset arbeide for synlighet og profilering i Norge for å bidra til god geografiske spredning av norske partnere.

Det er gjort en budsjetteknisk justering av fordelingen mellom kap. 144, post 01 Fredskorpset og kap. 160, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, slik at kostnader for Fredskorpsets kursvirksomhet som er rettet direkte mot deltakere i utvekslingsprogrammene dekkes over tilskuddsbevilgningen.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 44,2 mill. kroner.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
150	Bistand til Afrika	2 622 020	2 695 300	2 158 300	-19,9 ¹
151	Bistand til Asia	942 311	939 500	939 500	0,0
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika	532 065	500 000	540 000	8,0
153	Bistand til Latin-Amerika	191 883	190 500	200 500	5,2
	Sum kategori 03.10	4 288 279	4 325 300	3 838 300	-11,3

¹ Nedgangen på 19,9 pst. har dels sammenheng med at midler til fornybar energi, anslagsvis 700 mill. kroner bevilget på kap. 150 Bistand til Afrika i 2012, i 2013-budsjettet foreslås bevilget på kap. 166, ny post 74 Fornybar energi.

Norge gir langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika. De mest sentrale landene for samarbeid finansiert over denne programkategorien vil i 2013 være Etiopia, Liberia, Malawi, Mosambik, Sudan, Sør-Sudan, Tanzania, Uganda og Zambia i Afrika; Afghanistan, Nepal, Pakistan, Sri Lanka og Øst-Timor i Asia; og Det palestinske området i Midtøsten. Flere av de nevnte landene vil også motta midler fra andre budsjettposter.

Utviklingssamarbeidet er et virkemiddel for å bekjempe fattigdom og fremme bærekraftig økonomisk utvikling. Midlene skal brukes som tilskudd til finansiering av utviklingsbudsjetter, programmer og prosjekter og kan fungere som katalysator for å utløse ytterligere ressurser for utvikling ved å bidra til å fremme politiske endringer og kommersielle investeringer.

De overordnede føringene for utviklingssamarbeidet og regjeringens satsingsområder er beskrevet under Programområde 03 Internasjonal bistand.

Programkategori 03.10 Bilateral bistand er definert som en egen tilskuddsordning med et ordningsregelverk som beskriver formålet med ordningen og hvordan den skal forvaltes. Ordningen skal i hovedsak styrke samarbeidslandenes forutsetninger og kapasitet til å bekjempe fattigdom og oppnå langsiktig utvikling i tråd med landenes nasjonale utviklingsplaner, regionale samarbeidsinitiativ og internasjonale konvensjoner.

Ordningen skal kunne benyttes fleksibelt for å utvikle velfungerende offentlige institusjoner, et aktivt sivilt samfunn og en levedyktig privat sektor. Samarbeid med myndighetene, frivillige organisasjoner, næringsliv og multilaterale organisasjoner på landnivå inngår således i varierende grad i det bilaterale partnerskapet. Samarbeidet skal også bidra til å etablere relasjoner som peker ut over tradisjonell bistand. Ordningen kan dessuten ved omfattende og akutte krisesituasjoner også benyttes til humanitære formål. Vurdering av tverrgående tema som hensynet til antikorrupsjon, kvinner og likestilling, miljø og sårbarhet for klimaendringer er obligatorisk i tilskuddsforvaltningen under denne ordningen.

Landenes egne strategier for fattigdomsreduksjon kombinert med en vurdering av områder hvor Norge kan ha en særskilt merverdi i det enkelte land, legger rammene for det langsiktige utviklingssamarbeidet. Dette danner også utgangspunktet for å fortsette arbeidet med å konsentrere innsatsen og øke arbeidsdelingen mellom giverne. Et annet viktig element i prosessen for et mer effektivt utviklingssamarbeid, er å fremme mottakers eierskap og bruk av nasjonale systemer. For å styrke den demokratiske kontrollen av den statlige bistanden i mottakerlandene og for å bidra til å hindre korrupsjon, søker Norge å bidra til at den norske støtten er gjengitt i statsbudsjettet, og at faktiske utbetalinger blir gjengitt i statsregnskapet og dermed i den nasjonale riksrevisors rapporter.

Landenes ansvar for egen utvikling, betydningen av godt styresett, bekjempelse av korrupsjon, fremme av kvinner og likestilling i tråd med internasjonale og regionale konvensjoner og avtaler, og miljø- og klimahensyn, er viktige elementer i den utviklingspolitiske dialogen. Det langsiktige perspektivet på samarbeidet innebærer at det også vil kunne forekomme perioder med tilbakeslag på viktige områder. I slike perioder vil innretningen av samarbeidet måtte tilpasses og nivået reduseres.

I tråd med regjeringens klimasatsing legges det i 2013 opp til en fortsatt økning av innsatsen for fornybar energi og klimatilpasning, inkludert klimarobust landbruk. Satsingen på fornybar energi foreslås samlet under kap. 166, ny post 74 Fornybar energi under Programkategori 03.20 Globale ordninger.

Det legges opp til en videreføring av den bilaterale støtten til utdanning som ledd i satsingen på tusenårs mål 2, utdanning, i tillegg til utdanningsstøtten gjennom multilaterale kanaler.

Mange utfordringer bl.a. knyttet til forvaltning av felles naturressurser, energiutvikling, klimatilpasning, handel, kapitalflukt, hiv og aids og regionale konflikter krever løsninger som går ut over

det enkelte land. Dessuten kan land i sør ofte ha vel så stort utbytte av å dele erfaringer seg imellom som med land i nord. Støtte til regionalt samarbeid, gjennom regionale organisasjoner og gjennom samarbeid mellom to eller flere land, utgjør derfor en viktig del av utviklingssamarbeidet under 03.10 Bilateral bistand.

Gjennom tusenårs målene og landenes fattigdomsstrategier er det etablert et grunnlag for en sterkere resultatorientering i utviklingssamarbeidet. I oppfølgingen av bistanden legges det stor vekt på å dokumentere resultater. Der behovene for bistand er store, vil ofte også risikoen være høy. For å redusere risikoen for mangelfull måloppnåelse eller økonomiske misligheter, benyttes omfattende systemer og metoder for kvalitetssikring og evaluering av utviklingssamarbeidet.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

For en samlet oversikt over norsk bilateral bistand i 2011 fordelt på land og budsjettpost vises det til vedlegg og til norsk bistand i tall på www.Norad.no.

Kap. 150 Bistand til Afrika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
		2011	Saldert budsjett 2012	
78	Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 622 020	2 695 300	2 158 300
	Sum kap. 0150	2 622 020	2 695 300	2 158 300

Utviklingen i store deler av Afrika sør for Sahara går fortsatt i riktig retning, men bildet er sammensatt. I flere land har den betydelige økonomiske veksten fortsatt. IMF forventer at Afrika sør for Sahara samlet vil få en økning i BNP på 5,4 pst. i 2012, opp 0,3 pst. fra 2010 og 1,9 pst. høyere enn forventet global vekst. Likevel lever fortsatt en stor del av befolkningen i regionen i ekstrem fattigdom og Afrika vil trolig ikke nå målet om halvert fattigdom innen 2015. Etter en langvarig trend

med færre voldelige konflikter og styrking av demokratiet har det de siste årene vært økende uro og politisk ustabilitet i flere land. Levealderen har økt svakt i de aller fleste samarbeidsland, men sykdommer som malaria og hiv og aids gjør at levealderen fortsatt er lav sammenlignet med andre verdensdeler. Barnedødeligheten er fremdeles høy, men har sunket i de fleste samarbeidsland.

Tabell 9.1 Indikatorer på situasjonen i utvalgte land i Afrika

År	BNI pr. innbygger i USD ¹	Forventet levealder ²	Barne-dødelighet pr. 1000 fødte ³	Likestillings indeks ⁴	Pst.andel barn innskrevet på skole ²	Korrupsjons-indeks ⁵	Pst.andel av befolkningen med tilgang til elektrisitet ²	Pst.andel av befolkningen med tilgang til trygt/forbedret drikkevann ²
År	2010	2009	2010	2011	2010	2011	2009	2008
Angola	3940	50	161	.	86	2,0	26	50
Burundi	170	49	142	0,48	99*	1,9	.	72
Etiopia	390	58	106	.	81	2,7	17	38
Kenya	790	56	85	0,63	83*	2,2	16	59
Liberia	200	55	103	0,67	.	3,2	.	68
Madagaskar	430	66	62	.	79***	3,0	19	41
Malawi	330	53	92	0,59	97*	3,0	9	80
Mali	600	51	178	0,71	62	2,8	.	56
Mosambik	440	49	135	0,60	92	2,7	12	47
Sudan	1270	61	103	0,61	40****	1,6	36	57
Sør-Afrika	6090	52	57	0,49	85*	4,1	75	91
Sør-Sudan	.	62**
Tanzania	530	57	76	0,59	92	3,0	14	54
Uganda	500	53	99	0,58	91	2,4	9	67
Zambia	1070	48	111	0,63	91	3,2	19	60

¹ BNI per innbygger etter Atlas-metoden. Kilde: World Bank

² Kilde: World Bank

³ Dødelighet pr. 1000 barn under 5 år. Kilde: World Bank

⁴ Gender Inequality Index. Verdi 0 er ingen forskjeller mellom kvinner og menn, 1 er maks. Kilde: International Human Development Indicators. UNDP

⁵ Indeks fra 0 til 10, hvor 10 viser lavest korrupsjon og 0 høyest korrupsjon. Kilde: Transparency International. Corruption Perception Index 2010.

. Tall ikke tilgjengelig

* Tall fra 2009

** Tall fra 2008

*** Tall fra 2003

**** Tall fra 2000

Afrikanske land legger økende vekt på regionalt samarbeid for bedre å kunne møte kontinentets utfordringer. Den afrikanske union (AU) og sub-regionale organisasjoner har en sentral rolle innen konfliktløsning, fredsbevaring og gjenoppbygging, og viser økt handlekraft når det gjelder å hegne om demokratiske framskritt og reagere på ikke-konstitusjonelle maktøvertakelser. Konfliktløsning og fredsbygging, miljø og klima, landbruk og matvaresikkerhet, og utvikling av infrastrukt-

ur, er høyt på dagsorden for Afrikas dialog og samarbeid med det internasjonale samfunnet.

I Afrika spiller bistand fortsatt en større rolle i finansiering av utvikling enn på øvrige kontinenter, men innenlandske ressurser utgjør en voksende andel av finansieringen, hvilket er svært positivt. Nasjonale utviklingsplaner er fortsatt utgangspunktet for en samlet giverinnsats.

Krig og konflikt er det største hinderet for utvikling i Afrika. Støtte til konfliktløsning og

fredsbygging har derfor høy prioritet for Norge, med aktivt engasjement i Sudan, Sør-Sudan og Somalia. I post-konfliktland som Burundi og Liberia bidrar Norge til gjenoppbygging og stabilisering av freden. Sikker og stabil finansiering av AUs fredsoperasjoner og bedre samordning med FN om disse operasjonene er en utfordring. Gjennom programmet *Training for Peace* søker Norge å styrke afrikansk politikapasitet og sivil innsats i fredsoperasjoner. Norsk støtte til regionalt samarbeid i Øst-Afrika om bekjempelse av sjørøveri økte i 2011.

Korrupsjon er fortsatt et stort hinder for utvikling og et svakt rettsvesen bidrar til å gjøre kampen mot korrupsjon krevende, men flere afrikanske land har tatt tak i disse utfordringene. Ordningen med nasjonale gjennomganger av styresett, den såkalte *African Peer Review Mechanism*, er et svar på denne utfordringen hvor Afrika selv styrer prosessen. 29 land har hittil sluttet seg til ordningen. Innsats mot korrupsjon og for godt styresett står sentralt i Norges samarbeid med afrikanske land, både i dialogen med myndighetene og gjennom støtte til særskilte tiltak. Det gis støtte til afrikanske land i deres gjennomføring av *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI), som har til formål å sikre åpenhet og kontroll med inntektsstrømmene fra utvinningsindustrien. Tiltak for å øke statens inntekter, som styrking av skattesystemer gjennom *Skatt for utvikling*-initiativet, vil fortsatt vektlegges.

Gjennom initiativene *Olje for utvikling* og *Ren energi for utvikling* bistår Norge afrikanske land i å utnytte fossile og fornybare energiresurser effektivt og bærekraftig. Norge vil fortsatt prioritere støtte til forsvarlig forvaltning av petroleumsressurser hvor godt styresett, anti-korrupsjon og miljø står sentralt. På kraftsiden vil også støtte til regionale tiltak videreføres. Det arbeides med å bistå samarbeidsland med utvikling av fornybar energi som vind-, bio- og solenergi.

Fornybar energi er en del av klimasatsingen. Norges nye energi- og klimainitiativ, Energy+, er et internasjonalt partnerskap som skal fremme fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland. Innsatsen innen energi er også et bidrag til å bedre rammebetingelsene for investeringer i energisektoren.

Norsk bistand til fornybar energi i Afrika vil heretter bli omtalt under kap.166, ny post 74 Fornybar energi.

Klimaendringer, miljøforringelse og dårligere matsikkerhet vil være blant de største utfordringene for Afrika de neste tiår. Norge vil styrke satsingen på matsikkerhet og landbruk i Afrika bety-

delig de neste årene. Satsingen vil være i underkant av 100 mill. kroner i 2013. Det legges også opp til forsterket innsats innen fiskeriressursforvaltning, særlig gjennom forskningsfartøyet Fridtjof Nansen. Gjennom kontinentalsokkelinitiativet bistår Norge seks vestafrikanske land med fastsettelsen av kontinentalsokkelens yttergrense utover 200 nautiske mil, samt med å opprette økonomiske soner.

Norge vil fortsatt bidra til å styrke helse og utdanning gjennom budsjettstøtte, multilaterale institusjoner og andre kanaler. Budsjettstøtte gis til Malawi, Mosambik, Tanzania og Zambia. Hiv og aids-epidemien er fortsatt en stor utfordring. I tillegg til støtten gjennom globale initiativ og noen nasjonale tiltak, bidrar Norge gjennom et svensk-norsk team med særskilt kompetanse på hiv og aids.

I enkelte land gir Norge støtte til vaksinekampanjer og andre tiltak rettet mot barne- og mødre-dødelighet, ref. også omtale under kap.169, post 70. Støtte til kvinner og likestilling vil fortsatt ha høy prioritet, både ved integrering av kjønnspektivet i utviklingssamarbeidet og støtte til særskilte tiltak, ref. også omtale under kap. 168, post 70. Bekjempelse av kjønnslemlestelse skjer gjennom landspesifikke og multilaterale tiltak via UNFPA og UNICEF. Innsatsen har resultert i nedgang blant annet i Etiopia, Eritrea, Kenya og Tanzania. Målsetningen med satsningen er økt produktivitet i afrikansk landbruk, med særlig vekt på småbønder generelt og kvinnelige småbønder spesielt.

Post 78 Regionbevilgning for Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Burundi

Burundi er i dag langt mer stabilt enn i 2007, da det norske engasjementet ble trappet opp i kjølvannet av borgerkrigen som ble avsluttet i 2006. Landet har vært preget av et snevert politisk rom og tilfeller av vold og utenomrettslige henrettelser etter valget i 2010, som ble boikottet av store deler av opposisjonen. Den senere tiden har det imidlertid kommet signaler om at krefter i regjeringen ønsker kontakt med opposisjonen.

Burundis rettssystem er svakt og straffefrihet er utbredt. Menneskerettighetssituasjonen er alvorlig. Burundi ligger tredje nederst på FNs *Human Development Index*. Korrupsjon er utbredt på alle nivåer. De siste årene har myndighetene imidlertid gjennomført reformer i finansforvaltningen og oppnådd en viss økonomisk stabilitet.

Den økonomiske veksten i 2011 var på 4,2 pst. Veksten kommer i hovedsak en liten elite i byene til gode, selv om regjeringen har en målsetning om økonomisk fordeling. En ny utviklingsstrategi, med vekt på godt styresett, tjenestelevering, energi, landbruk og privat sektor, ble vedtatt i april 2012.

Mye av den norske bistanden har vært kanalisert gjennom Verdensbanken som generell budsjettstøtte. For ytterligere å redusere risikoen for norske bistandsmidler til Burundi, er det besluttet å gå fra budsjettstøtte til utdanningsstøtte gjennom et flergiverfond fra 2012. Støtte er også gitt til bekjempelse av seksualisert vold og tiltak for tidligere flyktninger og internt fordrevne gjennom norske frivillige organisasjoner, samt til forberedelsene av etablering av en sannhets- og forsøningskommisjon gjennom FN.

Etiopia

Etiopia kan vise til økonomisk vekst i det åttende året på rad. Fordelingen viser at 25,7 pst. av befolkningen i byene er fattige i 2010/11 (mot 35,1 pst. i 2005) mens 30,4 pst. av befolkningen på landsbygden er fattige i 2010/11 (mot 39,3 pst. i 2005).

Fortsatt høy inflasjon er det mest urovekende trekket ved den makroøkonomiske situasjonen. Gjennomføringen av 5-årsplanen (Growth and Transformation Plan) er etiopiske myndigheters høyeste prioritet. I den ambisiøse «grønn vekst»-strategien er målet at veksten skal realiseres uten økte utslipp av klimagasser. Landbrukssektoren skal være motoren i veksten, i tillegg til store investeringer i infrastruktur.

Hvordan statsminister Meles Zenawis bortgang vil påvirke den økonomiske og politiske utviklingen i landet er usikkert, men myndighetene har svært tydelig uttrykt at etiopisk politikk på alle felter vil fortsette som før. Gitt Meles' personlige engasjement på mange felter gjenstår det å se hva dette faktisk betyr.

Etiopiske myndigheter satser tungt på fornybar energi, ikke minst vannkraft. Eksport av billig og ren energi er et ledd i Etiopias strategi for økonomisk samarbeid og regional stabilitet i regionen.

Handlingsrommet for den politiske opposisjonen i Etiopia er begrenset, og partiene er svake. Den politiske styreformens har mange autoritære trekk, og det regjeringsbærende partiet EPRDF har et stramt politisk grep om landet. Internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner har gjen-tatte ganger rettet et kritisk søkelys på situasjo-

nen i Etiopia hva gjelder ytringsfrihet, politisk rom og politisering av statsapparatet. Gjennom en ny avtale om politisk dialog med etiopiske myndigheter, tar Norge opp utfordringer knyttet til situasjonen for politiske rettigheter.

Etiopias grenser har historisk vært preget av lokale og regionale konflikter. Et stort antall flyktninger fra Somalia, Sudan og Eritrea kom over grensene i 2011. Etiopisk håndtering av flyktningene er godt organisert. Etiopia har åpenbare interesser av stabilitet i regionen. Særlig overfor Sudan og Sør-Sudan har Etiopia inntatt en aktiv og konstruktiv rolle.

Hovedinnsatsområdene for norsk bistand til Etiopia for 2013 følger prioriteringer i landets grønne utviklingsstrategi, herunder skog, klimatilpasning/landbruk og energisamarbeid, og synergien mellom de tre pilarene, samt menneskerettigheter og godt styresett.

Liberia

President Ellen Johnson Sirleaf ble gjenvalgt høsten 2011, men med lav valgdeltakelse grunnet opposisjonens boikott av andre valgomgang. Arbeidet med gjenreising av økonomien, gjenoppbygging av infrastrukturen og sosiale tjenester fortsetter. Den økonomiske veksten økte til 6,7 pst. i 2011, men Liberia er fortsatt et av verdens fattigste land og sterkt avhengig av bistand, som utgjør 76 pst. av BNP. Korrupsjon er utbredt. Pressen er relativt fri, men utfordringene når det gjelder menneskerettigheter er mange. Rettssikkerheten er mangelfull og sikkerheten for befolkningen er generelt svak. Kjønnbasert vold er utbredt.

Fredsbyggingen i Liberia er kommet relativt langt, takket være betydelig innsats fra FN og andre givere. Antall FN-soldater ble trappet ned fra 15 000 til 8000 i 2011. Tildelingen av Nobels fredspris til president Johnson Sirleaf og til den liberiske aktivisten Leymah Gbowee bidro til økt fokus på Liberia. President Johnson Sirleaf har blitt kritisert for mangelfull oppfølging av rapporten fra Den nasjonale sannhets- og forsøningskommisjonen fra 2009 og for ikke å ha gjort nok for å bekjempe korrupsjon. Etter tildelingen av fredsprisen tok presidenten initiativ til et program for nasjonal forsoning med Leymah Gbowee som leder.

Norsk samarbeid med Liberia er konsentrert om styrking og opplæring av Liberias nasjonale politi, med særlig fokus på vold mot kvinner og barn, samt styrking av kvinners stilling.

Madagaskar

Maktskiftet på Madagaskar i 2009 ble av det internasjonale samfunn ansett som et statskupp. Under ledelse av SADC er det forhandlet frem et veikart for en overgangsperiode frem til frie og rettfærdige valg. Undertegningen av veikartet har ført til at flere av bistandsaktørene signaliserer gjenopptakelse av bistanden, men de fleste er fortsatt tilbakeholdne i forhold til kanalisering av midler gjennom myndighetene. Sanksjonene er ikke opphevet i AU eller SADC. Retur for tidligere president Ravalomanana er det viktigste uavklarte spørsmålet. Ytringsfriheten er begrenset, men antall politiske fanger er redusert. Madagaskar har store utfordringer knyttet til kvinners rettigheter, herunder eiendomsrett til jord. Mindre bistand etter statskuppet og sterkt reduserte inntekter fra skatter og avgifter har medført en markant nedgang i offentlige tjenesteyting. Den politiske krisen er blitt ledsaget av økt korrupsjon. Myndighetene sliter med å opprettholde minimumstjenester innen bl.a helse- og utdanningssektorene. For å redusere konsekvensene for de fattigste har internasjonal bistand i perioden hovedsakelig vært rettet mot sosial sektor. Den økonomiske veksten har økt fra 0,3 pst. i 2010 til 1 pst i 2011, hovedsakelig p.g.a. økt produksjon i gruvesektoren. Andelen som lever under fattigdomsgrensen er på 76,5 pst. Økt fattigdom har kraftig forsterket presset mot landets naturressurser. Ulovlig hogst av tropisk tømmer og salg av verneverdige dyrearter er sentrale utfordringer, til tross for forbud utstedt i 2010. Det anslås at tropisk tømmer til en verdi av om lag USD 700 mill. har blitt eksportert ulovlig i perioden 2000-2012.

Norsk bistand til Madagaskar er hovedsakelig rettet mot utdanningssektoren, samt klima/miljø og rettigheter for kvinner. Bistanden kanaliseres gjennom FN-systemet og det sivile samfunn.

Malawi

I 2011 var Malawi preget av politisk konflikt, med presidenten og regjeringspartiet på den ene side og brede lag av det sivile samfunn på den andre. I tillegg til den økonomiske politikken medvirket en negativ utvikling innen politisk styresett og menneskerettigheter til at givene ikke utbetalte budsjettstøtte i 2011.

President Mutharikas dødsfall i april 2012 og innsettelse av visepresident Joyce Banda som ny president har endret det politiske bildet. Banda har oppnevnt ny regjering med medlemmer fra de fleste partiene og en tidligere menneskerettig-

hetsforkjemper er utnevnt til justisminister. Den nye regjeringen har satt i gang reformarbeid som innfrir til tillit, også i forhold til korrupsjonsbekjempelse, demokrati og menneskerettigheter. Malawi har som flere andre land i det sørlige Afrika betydelige utfordringer når det gjelder korrupsjon.

Etter en gjennomsnittlig årlig vekst på 8,3 pst. i 2007-2010 sank veksten i 2011 til 4,5 pst. Stor mangel på utenlandsk valuta i 2011 resulterte i mangel på drivstoff, gjødsel, medisiner og innsatsfaktorer for næringslivet. Myndighetenes reformprogram med IMF ble lagt på is. Regjeringens budsjettpolitikk ble vurdert som urealistisk og nødvendige endringer i den økonomiske politikken var ikke gjennomført. I mai 2012, en måned etter innsetting av ny president, annonserte myndighetene en kraftig devaluering, i tråd med IMF's tilrådning, og forhandlingene med IMF er gjenopptatt. Myndighetenes innsats over flere år for økt matvaresikkerhet har gitt flertallet av befolkningen styrket livsgrunnlag. Jordbrukssektoren utgjør livsgrunnlaget for 85 pst. av befolkningen.

Vold og overgrep mot kvinner og barn, svak beskyttelse av minoriteters, ikke minst homofiles, rettigheter, samt dårlig rettssikkerhet, gir fortsatt grunn til bekymring. I følge undersøkelser har 25 pst av kvinner mellom 15 og 49 år opplevd seksualisert vold.

Norsk støtte til Malawi er konsentrert om helse og styresett, inkludert budsjettstøtte. Styrking av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter og likestilling vektlegges. Støtte til matvaresikkerhet gjennom videreutvikling av klimarobust landbruk prioriteres som en hovedsatsing med økt støtte.

Mali

Den demokratisk valgte presidenten ble styrtet i et militærkupp i mars 2012. En nasjonal samlingsregjering skal sikre overgangen til et nytt sivil styre. Samtidig er Nord-Mali under kontroll av opprørsgrupper. Situasjonen i landet er blitt ustabil med store humanitære konsekvenser for sivilbefolkningen. Krav om økt lokalt selvstyre, frustrasjon over sosial og økonomisk marginalisering, utstrakt smuglervirksomhet gjennom porøse grenser av blant annet narkotika og mennesker til Europa, samt nærvær av Al-Qaida i det Islamske Maghreb (AQIM) gjør situasjonen i Nord-Mali særdeles kompleks. En militær intervensjon fra nabolandene kan ikke utelukkes.

Malis økonomiske vekst fortsatte i 2011 med 5,4 pst., blant annet som resultat av økte gullpriser

og gode landbruksavlinger. Landet er imidlertid fremdeles et av verdens fattigste og har en befolkningsvekst på 3,6 pst. Den økonomiske fordelingen har vært positiv (0,33 på Gini-indeksen), men anklager mot myndighetene om korrupsjon har ført til økt misnøye. I tillegg rammes Mali av matvarekrisen i Sahel, av konsekvensene av krisen i Libya og av intern politisk uro.

Et utvidet norsk engasjement har vært under oppbygging med vekt på utvikling og stabilisering i nordområdene, utvikling av lokaldemokrati, konfliktforebygging, klimarobust landbruk og naturressursforvaltning. Det norske engasjementet i Mali vil imidlertid inntil videre måtte tilpasses den ustabile situasjonen.

Mosambik

Regjeringspartiet Frelimo har sittet ved makten siden første flerpartivalg i 1994, og har $\frac{3}{4}$ flertall i parlamentet. Opposisjonen er fortsatt splittet og svak.

Mosambik kan vise til fortsatt god økonomisk vekst med 7,2 pst. i 2011. Den positive utviklingen i olje- og gasssektoren har fortsatt med nye store funn. Mosambik opplever økt interesse fra utlandet for økonomisk samarbeid og investeringer. Landet har hatt en vedvarende økning i skatteinntektene, som i 2011 var på 18 pst av BNP. Andelen av statsbudsjettet som finansieres gjennom landets egne midler forventes å ligge på 60 pst. i 2012, og tendensen er årlig reduksjon av bistandsavhengigheten.

På tross av veksten kan ikke Mosambik vise til redusert fattigdom. Kvinner er overrepresentert blant de fattige. Som i flere land i regionen er aids den vanligste dødsårsaken, etterfulgt av malaria. En ny nasjonal utviklingsplan ble godkjent i 2011, med vekt på landbruk, fiskeri, jobbskaping og sosial utvikling. Korrupsjon er utbredt. Etter initiativ fra sivilt samfunn og budsjettstøttegiverne er forslag til revisjon av anti-korrupsjonslovgivningen oversendt parlamentet for behandling.

Mosambik har ratifisert en rekke internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, men omfattende reformer er påkrevd for å harmonisere gammelt lovverk med konvensjonene. Det vises politisk vilje til likestilling, men avstanden mellom lovverk og praksis er fortsatt betydelig. Landet er både opprinnelses- og transittland for handel med kvinner og barn. Mosambik ble i 2011 gjenstand for landgjennomgang av Menneskerettighetsrådet og myndighetene har lagt frem en plan for oppfølging av denne.

Norsk støtte til Mosambik er konsentrert om fiskeri samt styresett, som inkluderer budsjettstøtte, skattesamarbeid, finansforvaltning og statistikkutvikling. Styrking av menneskerettigheter, særlig kvinners rettigheter vektlegges. Landbruksinnsatsen sees i sammenheng med klima- og skoginitiativet og energiinnsatsen, i en helhetlig landskapstilmærking. I tillegg er ren energi et hovedsatsingsområde, ref. kap. 166, post 74.

Nigeria

Nigeria er Afrikas mest folkerike land med over 160 millioner innbyggere og 36 delstater og er Afrikas største oljeprodusent. Som betydelig militærmakt har Nigeria spilt en viktig rolle for fred og stabilitet i Vest-Afrika.

Under valget i april 2011 ble president Goodluck Jonathan, som er fra det sørlige Nigeria, gjenvalgt med god margin. Flere korrupte guvernører ble ikke gjenvalgt, mens de som hadde vist handlingsevne ble gjenvalgt, uansett parti. Det ble opp-tøyer i kjølvannet av valget, spesielt i en del nordlige delstater, der fattigdommen er størst. Statene i nord ønsket en president fra sin del av landet. Den islamistiske gruppen Boko Haram («vestlig utdanning er synd») har gjennomført en rekke terroraksjoner særlig rettet mot offentlige bygg og kirker, samt på FN-huset i Abuja. Boko Haram representerer en stor utfordring for utviklingen i Nigeria og kan ha forgreninger utenfor landet.

Den økonomiske veksten i Nigeria er god, 7 pst. i 2011. Behovet for investeringer i infrastruktur er meget stort, spesielt energi og veier, likeså styrt avvikling av statlig eierskap på flere felt. Det legges til rette for større satsing på landbruk for å øke landets matsikkerhet. Fjerning av subsidiene på bensin er omstridt, og gjøres nå gradvis, for bl.a. å bekjempe korrupsjon.

Samarbeidet med *Nigeria* omfatter Olje for utvikling og miljø. Andre områder er kvinners rettigheter, kamp mot korrupsjon og bekjempelse av menneskehandel.

I tillegg støtter Norge et program for mødre- og småbarnshelse – Tusenårsmål 4/5 – som beskrevet under kap.169, post 70.

Somalia

Somalia er fortsatt preget av tørken høsten 2011 i fjor, samt av sikkerhetsmessige og politiske utfordringer i den sentrale og sørlige delen av landet. Overgangsmyndighetenes mandat utløp august 2012, og den politiske prosessen for å få nye, representative myndigheter på plass har vært

relativt vellykket. Etter 20 år med mange freds-konferanser og en overgangsregjering de siste åtte årene, ble et nytt føderalt parlament med 275 parlamentsmedlemmer tatt i ed 20. august 2012. En ny konstitusjon ble foreløpig vedtatt av grunnlovsforsamlingen den 1. august 2012. Konstitusjonen vil bli endelig vedtatt ved folkeavstemming på et senere tidspunkt når sikkerhetssituasjonen til later det.

Sikkerhetssituasjonen i Mogadishu er forbedret. AUs fredsstøttende styrker har bistått myndighetene, og tatt kontroll over Mogadishu og deler av sørlige Somalia, og islamistbevegelsen Al Shebaab er presset militært. Det er viktig å fortsette det politiske sporet, parallelt med den militære fremgangen. Somaliland og Puntland i det nordlige Somalia er de mest stabile delene av landet, og engasjerer seg i økende grad direkte i internasjonalt samarbeid, også med Norge.

Menneskerettighetssituasjonen er spesielt vanskelig i områder kontrollert av Al-Shebaab i det sørlige Somalia, særlig for kvinner, frivillige organisasjoner og frie medier. Det forekommer tvangsrekruttering av barn til Al Shebaabs militser.

Norsk støtte til Somalia går til den politiske forsoningsprosessen, demokrati- og institusjonsbygging, styrking av justissektoren, (delvis i tilknytning til piratproblemet) samt tiltak for å fremme økt sysselsetting, helse og utdanning. Norge er en stor giver av humanitær bistand til Somalia, ref. kap.163.

Sudan

Den politiske situasjonen i Sudan er preget av omfattende politiske og økonomiske omstillinger etter Sør-Sudans uavhengighet 9. juli 2011. AUs veikart for forhandlingene om det bilaterale forholdet til Sør-Sudan, støttet av FNs sikkerhetsråd gjennom Resolusjon 2046, skapte viktig framdrift, men manglende avtaler særlig om sikkerhet og olje er fremdeles en stor utfordring for den videre prosessen.

Landet fikk store økonomiske utfordringer etter Sør-Sudans løsrivelse, da de mistet om lag 2/3 av den tidligere oljeproduksjon og dermed en stor del av valutainntektene. Den økonomiske utviklingen i 2011 var på -4,9 pst. Sør-Sudans besettelse av det oljeprodukerende Heglig-området i april 2012 skadet sentrale deler av Sudans oljeinfrastruktur, og sammen med Sør-Sudans stenging av sin oljeproduksjon i januar 2012 legger dette ytterligere press på økonomien i Sudan ved at landet ikke lenger får inntekter fra oljetransitten fra Sør-Sudan.

Menneskerettighetsutfordringene i Sudan er mange og store. FNs menneskerettighetsrapportør betegnet situasjonen som forverret i 2011 og fikk sitt mandat utvidet med et år.

Sudan er et mannsdominert samfunn der kvinner i mange sfærer spiller en underordnet rolle. Selv om kvinner fra øvre samfunnslag har tilgang til utdanning, innehar ledende stillinger i samfunnet, og ferdes fritt i urbane strøk, er analfabetisme, dårlig mødre- og høy mødre- og barnedødelighet store utfordringer.

Økonomien i landet er kontrollert av staten og partiet og tilgodeser i stor grad en liten elite. Landet var før deling rangert nesten helt på bunnen som nr. 177 av 183 land på Transparency Internationals korrupsjonsindeks for 2011.

Norsk utviklingssamarbeid med Sudan prioriterer å sikre en bærekraftig stat og en fredelig utvikling, herunder særlig et fredelig forhold til Sør-Sudan. Dette gjøres ved aktiv støtte til forhandlingene mellom Sudan og Sør-Sudan under ledelse av Den afrikanske union (AU), støtte til lokale forsoningsinitiativ og konfliktreduserende tiltak, universitetssamarbeid samt en aktiv innsats innen oljesektoren, der tiltak for økt oljeutvinning og bedre og mer åpen oljeforvaltning står sentralt. Arbeidet med å sikre økonomisk vekst og utvikling står sentralt i årene fremover etter bortfallet av en stor del av landets oljeinntekter. Norge har en stor humanitær innsats i Sudan, ref. kap. 163.

Sør-Sudan

2011 var et historisk år i Sør-Sudan, da landet ble erklært selvstendig 9. juli. Den politiske situasjonen er preget av omfattende politiske og økonomiske omstillinger etter uavhengigheten. AUs veikart for forhandlingene om det bilaterale forholdet til Sudan, støttet av FNs sikkerhetsråd gjennom Resolusjon 2046, skapte viktig framdrift, men manglende avtaler særlig om sikkerhet og olje er fremdeles en stor utfordring for den videre prosessen.

Det uløste forholdet til Sudan innebærer også at mye av fokuset trekkes vekk fra de store sosiale og politiske utfordringene. Fordelingen av inntektene fra oljesektoren er svært skjev både mellom grupper og mellom byområder og landsbygda. Korrupsjon er et alvorlig problem. Regjeringen har tatt viktige initiativ i arbeidet mot korrupsjon, men gjennomføringsevnen er svak. Om lag 80 pst. av befolkningen over 15 år er analfabeter og mødre- og barnedødeligheten er blant den høyeste i verden. Kvinner har formelt lovfestet rett til deltakelse i alle institusjoner, bl.a. med egen kvote i parlamentet, men i realiteten

er Sør-Sudan et svært mannsdominert samfunn. Myndighetenes kapasitet til å styre og levere resultater er svært begrenset, og blir ytterligere forsterket av den svake infrastrukturen med bl.a. knapt 100 km asfaltert vei. I tillegg er Sør-Sudan fremdeles preget av et mangfold av voldelige lokale og regionale konflikter. Det sørsudanske demokratiet er ungt og institusjonene er skjøre. Den tidligere frigjøringsbevegelsen SPLM er landets største parti og dominerer både regjering og parlament. Menneskerettighetssituasjonen i Sør-Sudan er preget av en militær mentalitet, og begrenset kompetanse om menneskerettighetsspørsmål. Overgangen til sivilt styre er utfordrende, ikke minst for sikkerhetsstyrker, politi- og rettsvesen.

Sør-Sudans økonomi er svært oljeavhengig, med 98 pst. av inntektene fra oljeproduksjonen. Regjeringen besluttet i januar 2012 å stanse oljeproduksjonen etter en konflikt med Sudan om vilkårene for eksport av olje gjennom Sudan og de økonomiske bidragene til Sudan for å avhjelpe de økonomiske konsekvensene av uavhengigheten. Uten inntekter fra oljeeksport er Sør-Sudan i en svært alvorlig økonomisk situasjon, med sterkt begrensede statsfinanser, prisøkning og voksende inflasjon. I mai 2011 stengte Sudan grensen mellom de to landene, noe som stoppet all import fra Sudan og ytterligere forverret forholdene også humanitært og sikkerhetsmessig.

Sør-Sudan er i ferd med å bli integrert i regionen, og er medlem av Den afrikanske union (AU) og det regionale samarbeidsorganet IGAD. Landet vender seg stadig mer sør- og østover til det engelskspråklige Afrika. Det er igangsatt et arbeid med å utrede mulighetene for å bygge ny oljerørledning enten gjennom Kenya eller Etiopia for i framtida å gjøre seg uavhengig av Sudan for oljeeksporten.

Innsatsområdene for norsk utviklingssamarbeid til Sør-Sudan er primært styrking av sentrale institusjoner (offentlig sektor, ressursforvaltning, skog, nasjonal statistikk og høyere utdanning), samt makroøkonomisk planlegging og forvaltning av oljeinntektene. I tillegg kommer betydelig støtte til flere giverfond for kapasitetsbygging, sosiale tjenester og gjenoppbygging. I tillegg kommer omfattende humanitær bistand, ref. kap. 163.

Tanzania

Tanzania opplevde i 2011 for første gang en reell politisk opposisjon og flerpartisystemet gjør seg nå gjeldende. Med økende åpenhet kommer tidligere maktmisbruk for en dag. En bekymring er at sivilt samfunn nektes tillatelse til offentlige

demonstrasjoner. Imidlertid går trenden generelt i retning av økt åpenhet og pluralisme. Arbeidet med å utarbeide ny grunnlov ble igangsatt i 2011. Viktige spørsmål inkluderer forholdet mellom Zanzibar og fastlandet innenfor unionen Tanzania.

Den positive økonomiske utviklingen fortsatte i 2011 med en vekst på 6 pst, stigning i utenlandske investeringer og økte skatteinntekter. Til tross for høy økonomisk vekst, og fremgang på en del sosiale indikatorer, som helse og utdanning, så har det vist seg vanskelig å redusere det generelle fattigdomsnivået. Inflasjonen økte kraftig grunnet en kombinasjon av svak landbruksproduksjon og økt pris på importvarer som olje. Tanzania sliter fremdeles med å styrke rammebetingelsene for næringslivet. Store gassfunn utenfor kysten endrer de langsiktige økonomiske utsiktene i positiv retning. Land som Tyrkia, India, Brasil, Kina og USA økte sin tilstedeværelse betydelig i 2011.

Mye gjenstår med hensyn til likestilling og vold mot kvinner er et stort problem. Det har vært noe bevegelse i kampen mot dødsstraff. Korrupsjon skaper heftig debatt i parlament og medier og landets riksrevisjon avdekker stadig økonomisk mislighold. Sikkerhetssituasjonen er stabil, men trusselnivået er noe økt grunnet konflikter i nabolandene Somalia og Kenya. Det er tendenser til politiske splittelser basert på religion og oppfordringer til religiøs basert motstand på Zanzibar.

Den norske innsatsen er rettet mot miljø, klima og skogtiltak, energi og økt støtte til landbruk, samt synergien mellom disse innsatsene.

Godt styresett prioriteres gjennom budsjettstøtte og *Skatt for utvikling*-initiativet, arbeid for antikorrupsjon og bedre offentlig finansforvaltning.

I tillegg er tusenårsmålene med bekjempelse av barne- og mødredødelighet viktig innsatsområde for norsk utviklingssamarbeid i landet.

Uganda

Økonomisk vekst og stabil makroøkonomisk styring har preget Uganda det siste tiåret. Strukturelle reformer som har åpnet for privat næringsvirksomhet er også gjennomført. Den økonomiske veksten i Uganda lå på ca. 9 pst. fra årtusenskiftet og frem til 2009/10. Den har deretter ligget på rundt fem pst. Ugandas befolkningsvekst på 3,4 pst. medfører at effekten av veksten blir noe redusert.

Uganda ble tidligere referert til som en suksesshistorie når det gjelder vekst og fordeling. I de senere år har imidlertid landet vist en viss stagnasjon når det gjelder fattigdomsbekjempelse.

Uganda har imidlertid nådd FNs tusenårsmål om å redusere ekstrem fattigdom til under 25 pst. Landet er også i ferd med å oppfylle FNs delmål om å halvere andelen av befolkningen som sulter, dog med store regionale forskjeller. For en del andre FN-mål har imidlertid utviklingen vært mindre tilfredsstillende, bl.a. når det gjelder barnedødelighet. Inntektsfordelingen i landet er om lag på samme nivå som andre land i regionen.

Korrupsjon er et av Ugandas største hinder for effektiv tjenesteyting og evne til å tiltrekke seg investeringer. Lover og institusjoner er blitt bedre, men mye tyder på at anti-korrupsjonsarbeidet i Uganda ikke har den nødvendige politiske forankring og støtte. På Transparency International sin Corruption Perception Index faller Uganda 16 plasser fra 2010 til 2011.

Den politiske situasjonen preges av et sterkt og selvbevisst parlament som har gjort alvor av sin rolle som selvstendig statsmakt. Flere ministre er blitt tvunget til å gå av eller tre midlertidig til side som følge av anklager om korrupsjon eller misbruk av sin stilling.

Retten til helse, utdanning og andre sosiale tjenester anses å ha lidd i 2011 som følge av færre tilgjengelige ressurser fra myndighetenes side. Det er fortsatt mange utfordringer for kvinner i Uganda, spesielt i forhold til deres rett til å eie land, til å opptre økonomisk uavhengig og til å være trygge fra vold. Situasjonen til seksuelle minoriteter er fortsatt vanskelig.

Myndighetenes plan for gjenoppbygging i Nord-Uganda, hvor Norge er en betydelig bidragsyter, har ført til en økning av overføringer til regionen. Nord-Uganda og spesielt Karamoja, ligger likevel langt bak resten av landet når det gjelder økonomiske levekår. Det er lite trolig at man vil få en fornyet konflikt i Nord-Uganda.

Uganda spiller en aktiv rolle i regionale organisasjoner som EAC¹⁰, AU og IGAD. President Museveni er toneangivende i disse fora. Prioriterte prosesser er økonomisk utvikling, støttespiller for Sør-Sudan i den pågående konflikten med Sudan, og militær innsats i Somalia gjennom AMISOM, der Uganda har tatt en hovedbyrde. I tillegg til engasjementet i AMISOM er hæren i Uganda, UPDF, sterkt involvert i jakten på LRA i Nord-Uganda.

Hovedinnsatsområdene for utviklingssamarbeidet med Uganda i 2013 vil være oljeforvaltning, kvinner og likestilling samt styresett, fred, forsoning og gjenoppbygging av Nord-Uganda. Budsjettstøtten ble formelt avsluttet i 2011. I tillegg er

ren energi et hovedinnsatsområde, ref. kap. 166, post 74.

Zambia

Opposisjonspartiet Patriotic Front vant valget i 2011 og Zambia gjennomførte et fredelig regime-skifte for andre gang siden uavhengigheten. Den nye regjeringen har gitt kampen mot den omfattende korrupsjonen høy prioritet, samtidig som den vil skape flere arbeidsplasser, og fordele landets ressurser bedre. Zambia har betydelige naturressurser, både landbruksarealer, vannressurser, vilt/biodiversitet og mineraler. Dette kan gi grunnlag for sterk økonomisk utvikling. Norsk næringsliv har vist økt interesse for Zambia, spesielt innen kraftsektoren, der norske investorer i 2011 gjorde et oppkjøp av et lokalt selskap.

Den økonomiske veksten i Zambia fortsatte og var på 6,5 pst i 2011. Zambia ble i 2011 klassifisert som «lavere mellominntektsland» av Verdensbanken. Det er imidlertid fortsatt stor fattigdom, spesielt på landsbygda.

Zambia står overfor store miljøutfordringer som avskoging, krypskyting og forurensning knyttet til gruveindustrien. Landet kan bli alvorlig påvirket av klimaendringer, som kan medføre redusert matvaresikkerhet, om ikke landbruksmetodene gjøres mer klimarobuste.

Menneskerettighetene blir generelt respektert i Zambia, og den nyvalgte regjeringen har lovet å styrke disse, blant annet ved å innarbeide sentrale menneskerettighetskonvensjoner i det nasjonale lovverket. Det gjenstår imidlertid betydelige utfordringer særlig angående rettsvesenets uavhengighet, kvinners stilling innen «tradisjonell rett», seksuelle minoriteters stilling og forholdene i fengslene.

Norsk støtte til Zambia er rettet mot bistand til bedre utnyttelse av egne ressurser gjennom styrket finansforvaltning, anti-korrupsjon og skatteforvaltning, budsjettstøtte, naturressursforvaltning, styrking av kvinnepolitikk og likestilling, samt økt støtte til klimarobust landbruk.

Støtte til regionale programmer foreslås videreført.

Andre land

Prioriterte områder for samarbeidet med *Angola* er faglig bistand innen petroleum, miljø og fiskeri, finansiert over kap. 165, post 71 Faglig samarbeid, samt godt styresett og menneskerettigheter. Utover bistanden prioriteres også fremme av

¹⁰ East African Community

næringslivssamarbeid med vekt på energibasert industriutvikling og bedrifers samfunnsansvar.

Norges utviklingssamarbeid med *Ghana* er blitt styrket og det ble i 2011 åpnet norsk ambassade i landet. Hovedfokus for samarbeidet er Olje for utvikling-programmet som beskrevet under kap. 165, post 71 Faglig samarbeid. Norge støtter også Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre (KAIPTC) i Accra, både med kjerne-støtte og gjennom Training for Peace-programmet (TfP).

Norges samarbeid med *Sør-Afrika* er basert på landets sentrale rolle i den politiske og økonomiske utviklingen i Afrika og internasjonalt. Samarbeidet har fokus på klima og miljø, menneskerettigheter og styresett, naturressursforvaltning, fred og sikkerhet, samt forskning knyttet til disse innsatsområdene. Faglig samarbeid og regionale utfordringer står sentralt.

Kenyas nye grunnlov av 2010 var et stort skritt mot et mer demokratisk og ansvarlig styresett i Kenya, og et viktig resultat av det reformarbeidet som startet etter den politisk/etniske volden etter valget i 2007. Milepæler etter innføringen av grunnloven er etablering av høyesterett som øverste domstol, innføring av ny valglov og en uavhengig valgkommisjon. Dette er sentralt for forberedelsene og gjennomføringen av valg i 2012-2013, som vil bli den store testen på om Kenya har kommet videre etter valguroen i 2007-2008.

Den internasjonale straffedomstolen (ICC) har bekreftet tiltalene av seks svært fremstående kenyanere for forbrytelser mot menneskeheten knyttet til uroen etter valget i 2007. To av disse ønsker å stille som kandidater ved presidentvalget, og det er en stor debatt om dette er i tråd med landets lover.

Den relativt begrensede norske bistanden til Kenya er konsentrert om demokratiutvikling, godt styresett og likestilling. Denne bistanden kanaliseres i det vesentlige gjennom FN-organisasjoner og sivilt samfunn.

Mål

Bidra til fattigdomsbekjempelse, bærekraftig utvikling og godt styresett i de land Norge samarbeider med. Basert på situasjonen i det enkelte land og landenes egne fattigdomsstrategier skal bevilgningen for 2013 støtte opp om:

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling, herunder matsikkerhet.
- Likestilling, og kvinner og barns rettigheter.
- Økonomisk utvikling og rettferdig fordeling.

- Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte.
- Godt styresett og menneskerettigheter.

Rapport 2011

Norges bistand over regionbevilgningen ble i 2011 spesielt benyttet til å støtte opp under klima, miljø og bærekraftig utvikling; likestilling, og kvinners og barns rettigheter; økonomisk utvikling med vekt på energi; offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte, godt styresett og menneskerettigheter. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

Norsk støtte konsentreres om landbruk, hvor Afrika er særskilt sårbar i forhold til klimaendringene, men støtte ble også gitt til andre klima- og miljørelaterede tiltak. Klimarobust landbruk bidrar til økning av avlinger og styrket ernæringssikkerhet. Redusert avskoging og økning i innholdet av organisk materiale i jorda er med på å redusere utslippene av klimagasser. Støtten til energiutvikling omtales under avsnittet om økonomisk utvikling.

I *Nigeria* fortsetter samarbeidet innenfor Olje for Utvikling-programmet, der miljø og korrupsjonsbekjempelse vil bli enda viktigere, og med UNDP og sivilt samfunn i Delta-området, om miljø og styresett i oljesektoren. Flere delstater har vedtatt nytt lovverk for offentlige innkjøp og økt innsyn i anbuds- og budsjettprosesser. UNDP har klart å holde programmet gående også etter angrepet mot FN-huset i august 2011.

Innsatsen i *Mali* for klimarobust landbruk gjennom institusjonelt samarbeid mellom Noragric (UMB) og IER i Bamako, og støtte til bedre utnyttelse av vannressursene i Lac Faguibine har gitt positive resultater i form av økte avlinger og bedre økonomi for bøndene. Avlingene i Mali ble i mindre grad rammet av tørken i 2012 enn andre land i Sahel-regionen.

Både i *Malawi* og *Zambia* har Norge gjort en betydelig innsats for klimarobust landbruk. I *Malawi* har støtten resultert i økt vektlegging av klimasmarte landbruksteknikker, treplanting, biologisk mangfold og mer bærekraftig naturressursforvaltning. Dette har gitt økte avlinger og inntekter til bønder i prosjektområdene. Eksempler på resultater:

- over 10 000 nye husstander har gått over til mer klimasmarte landbruksteknikker

- over 5 millioner trær er plantet og 18 000 nye husstander er gått over til å bruke energieffektive kokeovner som reduserer behovet for trekull og ved med opptil 60 pst.
- flere lokalsamfunn har innført lokale lover som forbyr ulovlig hogst og brenning, og i ett programområde er skogbranner redusert med 50 pst.
- nær 300 studiegrupper er etablert for å spre klimasmarte landbruksteknikker for å kompensere for mangel på lokal landbruksrådgivning. Kvinnelige småbønder utgjør nærmere 70 pst. av deltakerne i ett av prosjektene.

I *Zambia* har samarbeidet bidratt til at rundt 300 000 bønder har deltatt på veiledning innen klimarobust landbruk, hvorav 45 pst kvinner. I 2011 ble også rundt 1000 private aktører og tradisjonelle ledere kurset. Norge har bidratt til redusert krypskyting og bevaring av naturmiljøet i verneområder rundt South Luangwa nasjonalpark ved å etablere alternative markedsmuligheter for lokale landbruksprodukter.

I *Tanzania* har Norge bidratt til utdanning og forskning innenfor naturressurser og landbruk, som bidrar til arbeidet med å redusere avskoging. Et forskningsprogram om klimaendringer, behovet for tilpasning og mulighetene for utslippsreduksjoner ble startet opp i 2011. Utviklingen av det institusjonelle rammeverket for landbrukskorridoren «Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania» gikk fremover i 2011. Korridoren skal muliggjøre offentlig-private partnerskap i landbruksinvesteringer og derved bidra til høyere produktivitet.

I *Sør-Sudan* har Norwegian Forestry Group og Ministry of Agriculture and Forestry samarbeidet siden 2006 om å bygge kompetanse på datainnsamling, tolking av satelittbilder og luftfoto, samt en analyseenhet. Denne enheten ble i 2011 i stand til å levere skog- og landdokumentasjon av høy kvalitet. Store områder er ressurskartlagt, men mye gjenstår før materialet kan danne grunnlaget for Sør-Sudans fullverdige medlemskap i det globale programmet for reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+). Det har lenge vært arbeidet med det rettslige rammeverket for skogdrift- og eksport, som ble ferdigstilt i 2011 med plan om vedtak i 2012.

I *Etiopia* ble arbeidet med klima, miljø og ren energi betydelig styrket i 2011 da klimapartnerskapet mellom Etiopia, Norge og Storbritannia ble offentliggjort under klimaforhandlingene i Durban. Midlene skal støtte opp under den ambisiøse etiopiske «grønn vekst – strategien».

Norge er den viktigste giveren til *Ugandas* skogssektor. Et program for å stimulere til private investeringer i kommersielt skogbruk har vært et av de mest vellykkete tiltakene, og 20 000 hektar skog er så langt blitt plantet. Norge bidrar også til *Ugandas* arbeid med en REDD-forberedelsesplan. Denne planen er nå godkjent. Det innebærer at Uganda er et godt stykke på vei til å kunne motta fremtidige REDD-midler.

I *Sør-Afrika* har Norge medvirket til opprettelse av et senter for karbonfangst og –lagring og støttet Sør-Afrikas nasjonale planleggingskomisjon i utarbeidelse av planer for overgang til en lavkarbonøkonomi.

Likestilling, og kvinners og barns rettigheter

Norsk støtte gikk hovedsakelig til bekjempelse av vold mot kvinner og barn og til å styrke kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. Dette er et arbeid som krever langsiktig innsats og hvor holdningsendringer er viktig.

I *Liberia* har samarbeidet med det nasjonale politiet, med vekt på kvinners rettigheter og bekjempelse av seksuelt basert vold, bidratt til at nettverk mot seksualisert vold er styrket i alle landets fylker, og både politiet og Kvinne- og likestillingsministeriet har fått bedre kapasitet til å samle inn data og håndtere tilfeller av slik vold. Infrastruktur på Politiakademiet i Monrovia er styrket og tilrettelagt for økt opptak av begge kjønn. 300 politiofiserer ble uteksaminert i 2011, hvorav 39 pst. kvinner. Etablering av 4 regionale treningssenter for politi er nesten ferdigstilt. Bygging av et regionalt senter med politi og rettsvesen er påbegynt.

Liberia er et prioritert land for Det norske menneskerettighetsfond, som i 2011, støttet menneskerettighetsorganisasjoner utenfor Monrovia. De fleste prosjektene hadde fokus på kvinner og barns rettigheter. Støtten har satt mottakerne bedre i stand til å påvirke politikk, både lokalt og på nasjonalt nivå.

I *Zambia* styrket myndighetene vernet mot kjønnsbasert vold gjennom vedtak av en egen lov som kom som et resultat av blant annet norsk støtte. Gjennom partnerskap med Kirkens Nødhjelp ble kirkesamfunnene engasjert i likestillingsarbeidet. Læremateriell er utviklet for kirke i deres opplæring om kjønnsbasert vold.

I *Tanzania* ble likestilling og kvinners rettigheter fremmet innen flere satsingsområder. Åtte masterstipend og tre doktorgradsstipend i klimaforskning gikk til kvinner. Et norskstøttet veibyggingprosjekt på Pemba har aktivt oppfordret kvinner til å søke arbeid i prosjektet. Halvparten

av de 1000 personene som jobber i prosjektet er kvinner. Veiene gjør det også enklere for kvinner og menn å få transport til helseklinikker ved sykdom og fødsler. Sykepleiere rapporterer om økt antall kvinner ved klinikkene sammenlignet med tiden før veien ble utbedret. Det tanzanianske medierådet har med norsk støtte produsert retningslinjer for hvordan mediene kan øke rapportering om saker som gjelder kvinner.

I *Malawi* er en stor andel av målgruppene i landbruksprogrammene som støttes av Norge kvinner og alle partnere rapporterer på kvinnelig deltakelse. Omlag halvparten av de tilgodesette i det nasjonale subsidieprogrammet for landbruket er kvinner. Gjennom andre programmer er det etablert 15 likestillingskomiteer for å sette fokus på kjønnsbasert vold og det er etablert over 100 nye mikrokredittklubber med en samlet økt oppsparing på over 300 pst, og kvinner utgjør over 80 pst av deltakerne. Norge har gjennom dialog med helsesektorpartnerne fremmet viktige kvinnevertslige perspektiver knyttet til trygghet ved abort og bedre fødselstjenester samt seksuelle og reproduktive rettigheter for kvinner og ungdom. En studie som ble publisert med støtte fra Norge i 2011 viste at dødsfall etter illegale aborter utgjør ca. 30 prosent av mødre dødeligheten i landet.

I *Mosambik* er det med norsk støtte arbeidet for en mer systematisk integrering av likestilling innen energisektoren. Et program for å støtte dette og som inkluderer flere departementer er klart for oppstart i 2012.

I 2008 innledet Norge et samarbeid med FN-organisasjonen UNFPA mot kjønnsbasert vold i Nord- og Øst-Uganda. Programmets formål er å forhindre slik vold og å bygge opp et hjelpeapparat for voldsofre. Programmet kan allerede vise til viktige resultater, bl.a. når det gjelder politikkutforming. Fase II av prosjektet startet opp i 2011.

I *Etiopia* opprettholdes innsatsen mot kjønnslemlestelse. Samarbeidet med Kirkens Nødhjelp og Redd Barna ble videreført i en ny fase fra 2011, etter en evaluering som viste klare positive resultater etter at flere religiøse ledere har tatt avstand fra praksisen. Antallet omskjærte kvinner i Etiopia går ned. Organisasjonenes arbeid med å støtte nasjonale nettverk og nasjonal politikk på dette området er fortsatt av stor betydning. Den etiopisk ortodokse kirken erklærte i 2011 nulltoleranse mot omskjæring av jenter, og stadig flere religiøse ledere tar fullstendig avstand fra omskjæring i sine respektive religioner. Norge har også videreført støtte til UNICEF/UNFPAs program for ungdoms reproduktive rettigheter.

En midtveisgjennomgang i 2011 viser at programmet når frem til en økende andel unge.

I *Somalia* støtter Norge tiltak for å bekjempe kjønnslemlestelse gjennom Kirkens Nødhjelp, gi jenter økt tilgang til undervisning gjennom Flyktinghjelpen og UNICEF – og for å styrke kvinners deltagelse i politiske prosesser gjennom NDI¹¹. I samarbeid med UNDP finansierer Norge byggingen av et kvinnesenter i Puntland.

UNICEFs program for jenter og barn i nomadefamilier i *Øst-Sudan* og *de tre grenseområdene* har vært viktig for økt tilgang til undervisning for denne målgruppa. UNICEF har opprettet mobile skoler, med lærere fra de nomadiske gruppene som reiser med barna, og vært med i utforming av pensum og lærebøker. UNICEF har også gjennomført holdningskampanjer i nomadeområder og har observert en mer positiv holdning til barns utdanning, men det er fortsatt meget utfordrende å endre målgruppens holdning til utdanning.

Omfattende kampanjevirkosomhet for å endre holdninger til kjønnslemlestelse er gjennomført i *Sudan*. Det har vært en 5 pst. nedgang i antall jenter som er omskåret, men det er svært krevende å endre holdninger og praksis på dette området. Delstaten Sør-Kordofan har vedtatt to lover som kriminaliserer praksis og handlinger som oppfordrer til omskjæring av jentebarn. Så langt er to saker ført for retten.

Etter påtrykk fra bl.a. Norge er det opprettet egne kvinnerådgivere i det nasjonale flergiverfondet (MDTF-National) for *Sudan*. Det stilles også krav om likestillingsperspektiv i alle programmer der dette er relevant.

Målområdet finansieres også over kap. 168 Kvinner og likestilling.

Økonomisk utvikling med vekt på energi

Støtten hadde spesielt fokus på energisektoren. Dette er en forutsetning for økonomisk vekst, og er et innsatsområde hvor norsk kompetanse er etterspurt. Støtte til utvikling av fornybar energi er også et bidrag til klimaarbeidet. I tillegg ble noe petroleumsrelatert støtte, samt støtte til fiskeriforvaltning gitt over denne posten.

I *Mosambik* har norsk støtte bidratt til utbygging av flere overføringslinjer for elektrisitet på landsbygda. Myndighetenes hovedmål for elektrifisering, å knytte alle landets distriktshovedsteder til det nasjonale strømmettet innen 2014, ser ut til å ville nås, men har vist seg å være meget kostbart. Ved slutten av 2011 var 18 pst av befolkningen til-

¹¹ National Democratic Institute

knyttet det nasjonale strømmettet. Viktige milepæler ble nådd når det gjelder planlegging av overføringsprosjektet som skal knytte landets store vannkraftressurser i nordvest til de sørlige kystbyene og videre til kraftnettet i naboland. Det norsk-støttede programmet for kapasitetsbygging i energidepartementet ble gjennomgått, og gjennomgangen viste at en evt. ny fase i større grad bør vektlegge bærekraftsvurderinger i hele prosjektsyklusen. Anbefalingene fra gjennomgangen samt Riksrevisjonens revisjon av prosjektet vil legges til grunn for vurderinger om en evt. ny fase. Det statlige oljeselskapet ferdigstilte med norsk støtte en femårig forretningsstrategi og forbedret sin kapasitet knyttet til avtaleinngåelser og strategisk planlegging.

I 2011 var andelen av *Tanzanias* befolkning med tilgang til elektrisitet uendret med 14 pst. Norge inngikk en ny avtale om å finansiere vedlikehold av vannkraftanlegg, og bidra til styrking av vedlikeholds kompetanse i det tanzanianske statlige kraftselskapet. Dette vil bidra til å opprettholde produksjonen ved vannkraftanleggene. Tanzania antas å ha store olje- og gassressurser. Tanzanias politiske, rettslige og institusjonelle rammeverk for petroleumssektoren trenger vesentlig oppgradering for å møte utfordringer, og et Olje for utvikling-program for Tanzania ble utviklet i 2011 for å assistere Tanzania i å møte disse utfordringene.

Ghana har startet petroleumsutvinning. Denne er i sterk vekst. Olje for utvikling-programmet har bistått myndighetene med kapasitetsbygging og rådgivning innenfor ressurs- og miljøforvaltning. Over 100 ghanesiske tjenestemenn har vært direkte involvert i de ulike opplæringsprogrammene.

I *Liberia* har Norge bidratt til økt elektrifisering av hovedstaden Monrovia. Strømproduksjonen har økt fra 9MW til 22MW. Nå utvides programmet i betydelig grad til flere deler av landet, med vekt på fornybar energi, herunder vannkraft. Norge støtter gjenoppbyggingen av Mt. Coffee-anlegget som etter planen vil kunne produsere opptil 64MW innen utløpet av 2015. Norge bidrar videre til kapasitetsbygging i energiministeriet og Liberias elektrisitetsverk.

I *Nigeria* har forvaltning av petroleumssressurene vært en viktig komponent siden det bilaterale samarbeidet startet i 2002. Nå er Nigeria med i Olje for utvikling-programmet, (OfU) som går inn i sin andre fase, der miljø og styresett (åpenhet) vil bli tillagt større vekt. OfU har bidratt til økt kompetanse i forvaltningen av petroleumssressurene i Nigeria, og større åpenhet.

En femårs avtale mellom Norge og *Uganda* for Olje for utvikling fram til 2014 er inngått, og innebærer rådgivning i ressurs-, inntekts- og miljøforvaltning. Olje- og gassforekomstene vil sannsynligvis bli en viktig faktor for å øke den økonomiske veksten i *Uganda* og redusere fattigdommen. Samarbeidet har bidratt til utviklingen av en ny petroleumslav. Av andre resultater kan nevnes to lovforslag som nå er til behandling i Parlamentet. Lovforslagene omhandler bl.a. forslag til fremtidig organisasjonsstruktur. Det er gjennomført studier for å øke lokal kunnskap i petroleumssektoren, og en studie innen finansforvaltning. Sistnevnte gir en oversikt over behovet for personell, opplæring og kompetanse innen offentlig finanssektor i Uganda.

I *Sudan* har norske oljeeksperter bistått AUs panel som leder forhandlinger mellom Sudan og Sør-Sudan med juridisk, økonomisk og teknisk ekspertise i forhandlingene om nye samarbeidsavtaler om oljesektoren. Partene har så langt ikke blitt enige om en avtale. Arbeidet med petroleumslavging, revisjon av operatørkontrakter, oppfølging av miljøstudier og nye programmer innen helse og sikkerhet videreføres under et nytt program under Olje for utvikling i Sudan. Norge har høstet bred anerkjennelse for det arbeidet som gjøres innen oljesektoren.

Andre fase av et prosjekt for økt oljeutvinning i Sudan ble gjennomført i samarbeid mellom Oljedepartementet i Khartoum og Oljedirektoratet. Det ble gjort studier av potensialet for økt utvinning fra tre felt, og det ble påvist potensial for økt utvinning dersom tiltak utføres. Representanter fra Oljedepartementet fikk opplæring og styrket kompetanse i gjennomføring av studier og dialog med operatørene om innføring av nødvendig teknologi for å sikre økt oljeutvinning.

I *Sør-Sudan* har samarbeidet om en bærekraftig forvaltning av oljeressursene og inntektene fra disse bidratt til å ferdigstille en petroleumsstrategi og petroleumslav for Sør-Sudan, en lov om forvaltning av oljeinntektene og et system for beregning av framtidige inntekter av oljeforekomsten. Den norske støtten har også gått til å styrke organisasjons- og kapasitetsutvikling av Ministry of Petroleum and Mining. Statistisk Sentralbyrå (SSB) har over tid arbeidet frem store forbedringer i Sør-Sudans statistiske dokumentasjon, både demografisk og innenfor økonomi. Som et ledd i dette samarbeidet utga Sør-Sudan i 2011 sin andre statistiske årbok. SSB har bidratt til å bygge kompetanse for å framskaffe, analysere og anvende statistikk slik at myndighetene kan budsjettere og styre landets økonomi. I 2011 startet samarbeidet

med Ministry of Finance and Economic Planning om makroøkonomisk analyse, noe som har styrket departementets evne til å analysere den makroøkonomiske situasjonen og utarbeide nasjonale planer. Sør-Sudan utarbeidet i 2011 sin første utviklingsplan.

Offentlige velferdstjenester, primært gjennom budsjettstøtte

Gjennom generell budsjettstøtte bidro Norge til å styrke offentlige velferdstjenester i flere land. Det ble også gitt støtte til andre tiltak for å styrke slike tjenester.

Budsjettstøtten fortsatte å bidra til fremgang på viktige områder i *Tanzania*. Norge har gått i spissen for å forenkle resultatrapporteringen knyttet til budsjettstøtten. En gjennomgang i 2011 ga den høyeste resultatoppnåelse siden starten i 2001 på områder som offentlig finansforvaltning, makroøkonomi, produktive og sosiale sektorer og anti-korrupsjon. Norge har medvirket til større oppmerksomhet rundt viktigheten av å øke innenlandske inntekter for å finansiere offentlige budsjetter.

Budsjettstøtten til *Mosambik* bidro til at landet har fortsatt å øke innsatsen innen sosiale sektorer. Mosambik ventes å nå flere sentrale tusenårsmaal innen 2015; grunnutdanning, mødrehelse, likestilling, reduksjon av barnedødelighet og muligens tilgang til rent vann. Utdringer gjenstår særlig når det gjelder å bekjempe inntektsfattigdom og redusere feilernæring blant barn.

I *Zambia* har budsjettstøtten gitt landet større økonomisk handlingsrom for blant annet styrking av det offentlige helse- og utdanningstilbudet. Norsk støtte har bidratt til økt oppmerksomhet om forsvarlig bruk av statens midler, sterkere støtte til riksrevisjonen og utvikling av en skatteøkonomisk modell.

I *Malawi* ble det ikke utbetalt budsjettstøtte fra noen givere i 2011 på grunn av den økonomiske politikken og den negative utviklingen når det gjaldt demokratisk styresett, som omtalt under situasjonsbeskrivelsen. Dialogen med myndighetene ble videreført med sikte på eventuell gjenopptakelse av budsjettstøtte i 2012. I dialogen vektla Norge viktigheten av demokratisk handlingsrom, fortsatt reform av offentlig revisjon og en tydeligere oppfølging av arbeidet for kvinners rettigheter og likestilling.

Kvinne- og barnehelse er sentralt i norsk støtte til helsesektoren i *Malawi*. Norge utbetalte ikke midler til helsesektorprogrammet i 2011 i påvente av myndighetenes oppfølging av en spesialrevisjon

for innkjøp i samme program. Den største andel av midlene ble omdisponert og utbetalt til UNICEF til nødinnkjøp av medisiner. Den langsiktige norske innsatsen i helsektoren har gitt resultater. Tallet på mødre som dør under fødsel gikk ned fra 984 til 675 pr 100 000 fødsler mellom 2004 og 2010, mens tallet på barnedødelighet gikk ned fra 189 til 112 pr 1000 fra 2000 til 2010. 65 pst av fødslene i 2011 ble gjennomført på helseinstitusjoner finansiert av helsedepartementet, og målet på 60 pst ble dermed nådd. En landsdekkende familieplanleggingsorganisasjon med et unikt system av mobile helseklinikker foretok i 2011 over 46 000 ungdomskonsultasjoner, 18 000 mer enn målet. Samarbeidet med Clinton Health Access Initiative (CHAI) resulterte i at hiv-smitte fra mor til barn ble redusert fra mellom 30 og 40 pst til knapt 20 pst for smitteutsatte barn i prosjektområdet.

På *Madagaskar* har Norge, gjennom UNICEF, bidratt til kvalitetsforbedring i grunnskolen gjennom videreutdanning av lærere og trykking av elevhefter, spesielt i utsatte regioner. 253 klasserom er bygget om. 3000 skoler/500 000 barn har kvalitetsnormer godkjent av UNICEF. 7500 lærere har fått opplæring i ny lærerplan. Midlene har også gått til utvikling og trykking av lærermoduler for undervisning på gassisk språk. 240 klasserom i 108 skoler ble bygget og utstyrt med møbler med støtte fra ILO. Gjennom Det norske misjons-selskap har Norge bidratt til å integrere svaksynte og hørselshemmede barn i ordinære skoleklasser.

I *Sudan* har det nasjonale flergiverfondet vist gode resultater bl.a. under delprosjekt for husdyrhold med opprettelsen av seks lokale markeder for husdyrsalg, 28 vannprosjekter (vannhull) i fire delstater og økt støtte fra veterinærer med lokal landbruksopplæring. Under delprosjekt om økonomisk utvikling fikk 208 000 kunder lån gjennom 29 ulike mikrofinansinstitusjoner. Også programmet for støtte til grunnutdanning i fire delstater gir resultater med nær 150 000 elever innskrevet i skolen og opplæring av over 11 000 lærere med fokus på å styrke grunnopplæringen. Programmet for rehabilitering av transportsystemet har oppgradert 450 km med jernbane og 365 km med vei og gitt strøm til 53 lokale markeder.

Gjennom kapasitetsbyggingsfondet, CBTF (Capacity Building Trust Fund) ble det i *Sør-Sudan* blant annet gjennomført et system for dokumentasjon og oppfølging av lønnsutbetalinger som er tatt i bruk både på nasjonalt og delstatsnivå og utarbeidelse av nye retningslinjer for det nasjonale pensjonsfondet der kvinner ikke lenger diskrimineres.

Innenfor kapasitetsbygging arbeider Norge sammen med IGAD med å sekundere personell fra Kenya, Etiopia og Uganda til stillinger på nasjonalt- og delstatsnivå i *Sør-Sudan*. Det sekunderte personalet fungerer som mentorer for kollega på sørsudansk side. Programmet høster stor anerkjennelse, også i de formelle gjennomgangene UNDP selv har utført.

Godt styresett og menneskerettigheter

Støtten til godt styresett har i stor grad vært rettet mot anti-korrupsjonsarbeid og styrket riksrevisjon samt demokratiutvikling inkludert valg og det sivile samfunn.

I *Malawi* har Norge videreført støtten til anti-korrupsjonsarbeid, riksrevisjonssamarbeid og statistikkutvikling. 496 korrupsjonssaker ble ferdig etterforsket av Antikorrupsjonsbyrået og 105 av sakene ble brakt inn for retten i 2011. Giverne i Malawi ble høsten 2011 enige om nye regler og satser for kost- og nattillegg og andre tillegg ved giverfinansierte prosjekter for å redusere mulighetene for misbruk. De nye reglene ble offentliggjort gjennom media for å sikre åpenhet.

Norsk støtte til Malawis riksrevisjon i 2011 har gjort at revisjonsarbeidet i større grad utføres i henhold til internasjonale standarder. Riksrevisor utarbeidet i 2011 for første gang fem forvaltningsrevisjoner og ny manual for forvaltningsrevisjon er tatt i bruk. 14 ansatte har fått godkjent en bachelorgrad i revisjon og er tilbake på jobb, og ytterligere 9 ansatte startet opp utdanning i 2011. Regjeringen har gjort prinsippvedtak om at Riksrevisor skal rapportere direkte til parlamentet for å sikre større uavhengighet for riksrevisjonen. Riksrevisjonen i Norge har imidlertid fra juni 2012 suspendert sitt samarbeid med Malawis riksrevisjon pga spørsmål knyttet til intern kontroll, åpenhet og ansvarlighet. Norge vil jobbe tett med øvrige giverne og myndighetene for å komme fram til løsninger på disse utfordringene.

I *Nigeria* støttes godt styresett via FNs utviklingsprogram, UNDP, og gjennom samarbeid med sivilt samfunn. Videre støtter Norge et prosjekt for bekjempelse menneskehandel, der nigerianske myndigheter og FN er partnere. En planlagt rammeavtale med UNDP måtte utsettes etter angrepet på FN-huset i 2011.

Den norske innsatsen i *Zambia* innen finansielt styresett og anti-korrupsjon har bidratt til styrket offentlig finansforvaltning, bedre kontroll med nasjonale ressurser og større mulighet for Zambia til å dra nytte av egne ressurser for landets fremtidige utvikling. Norges støtte til Zambias riksrevisjon

har bidratt til å høyne revisjonsmyndighetens troverdighet i befolkningen og styrket riksrevisjonens uavhengige funksjon. I 2011 ble særlig revisjon av statens inntektsside videre styrket. Dette førte til et sterkere fokus i Zambia på det lave nivået for beskatning av gruvesektoren. Samarbeidet med Zambias skattekontor er godt i gang og har allerede ført til styrket kapasitet for innkreving av skatt fra de store gruvene i Zambia. Institusjonelt samarbeid mellom Bank of Zambia, Norges Bank og IMF startet opp i 2011. Den zambiske antihvitvaskingsenheten Financial Intelligence Centre, som Norge har bidratt til å opprette, ble etablert i 2011.

I *Mosambik* ble støtte til offentlig finansforvaltning, skattereform, statistikkutvikling og ressursforvaltning knyttet til landets tilslutning til *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI) videreført. Det er innført bedre kontroll med utbetaling av lønninger til statsansatte og lagt grunnlag for et elektronisk skattebetalingssystem. Det er etablert samarbeid mellom skatteetatene i Mosambik og Norge, med fokus på petroleumsbeskatning. Skatteprinsippene som er innført gjennom samarbeidet resulterte i betydelig økte skatteinntekter.

I *Tanzania* har Norge støttet Medierådet som i 2011 meklet i 15 større saker der medier ble anklaget for partisk eller uprofesjonell adferd. Alle sakene endte med enighet. Medierådet har også sterkt bidratt til å øke profesjonaliteten blant journalister, bl. a. om likestilling. Norge brukte formannskapet i budsjettstøttegruppen i 2010/2011 for å påskynde myndighetenes arbeid med anti-korrupsjon. Norge har bidratt med teknisk kompetanse til Zanzibars første lovgivning på anti-korrupsjon, for å sikre at denne følger FNs konvensjon (UNCAC).

I *Mosambik* fortsatte Norge og øvrige partnere dialogen med myndighetene om behovet for økt politisk pluralisme. Som et resultat av dialogen ble det utviklet en nasjonal fremdriftsplan med mål innen flere viktige styresettområder, som ny valglov, anti-korrupsjonstiltak og styrking av offentlige anbudprosesser.

I *Malawi* styrket Norge samarbeidet med organisasjoner som arbeider for rettighetene til seksuelle minoriteter, kvinner og innsatte i fengsel. Norsk bistand til å styrke sikkerheten for menneskerettighetsforsvarere og dialog med utsatte organisasjoner i Malawi i 2011 bidro til å holde motet oppe i disse gruppene, som i perioder har vært utsatt for trusler.

I *Somalia* støtter Norge ulike FN program som skal bidra til godt styresett. Konstitusjonsprosessen støttes gjennom UNDP, og skal resultere i

ny grunnlov i løpet av 2012. Gjennom NDI¹² og Osloenteret er det igangsatt et program for å styrke politiske partier/assosiasjoner. I Somaliland og Puntland støttes demokratiseringsprosessen gjennom Interpeace, for å sikre transparente og godt forberedte valg.

I *Etiopia* har Norge opprettholdt det langsiktige samarbeidet med UNDP om Democratic Institutions Program (DIP). Sammen med 12 andre givere støtter Norge kapasitets- og institusjonsbygging i sju sentrale statsinstitusjoner, blant annet valgkommisjonen og menneskerettighetskommisjonen. Menneskerettighetskommisjonen har ved hjelp av DIP-finansiering støttet prosjekter for fri rettshjelp ved 16 universiteter og har inngått avtale med 5 sivilsamfunnsorganisasjoner om tilsvarende samarbeid. Kommisjonen har også i løpet av 2011 besøkt 115 av 119 fengsler og anbefalt forbedringer og at både føderale og regionale budsjetttildelinger bør økes. Antikorrupsjonskommisjonen har i samarbeid med DIP gjennomført registrering av inntekt og formue for ca. 30.000 politikere og tjenestemenn, anført av statsministeren og visestatsministeren.

I *Kenya* har Norge bidratt bl.a. til kapasitetsbygging av sivilt samfunn og bevisstgjøring av kenyanere om valgloven og det forestående valget, og spørsmål om tilgang til rettssystemet og desentralisering av budsjettmyndighet.

Norge støttet gjennomføringen av folkeavstemningen om *Sudans* enhet eller splittelse ved finansiering til teknisk gjennomføring, velgerutdanning og valgovervåking. Et hovedresultat av støtten var at avstemning og splittelse av Sudan ble gjennomført i ordnede og fredelige rammer. Norge har også gjennom flegiverfondet bidratt til at 3610 offentlig ansatte har fått opplæring i økt åpenhet og offentlig økonomistyring. Dette er en viktig del av institusjonell utvikling og kapasitetsbygging på lokalplan.

Regionale tiltak

Utviklingssamarbeidet med Den afrikanske union (AU), Inter-Governmental Authority on Development (IGAD) og FNs økonomiske kommisjon for Afrika (UNECA) ble videreført. For alle tre organisasjoner inngår den norske støtten i konsortier av likesinnede givere, noe som styrker oppfølging og kontroll. Framdriften i IGAD-sekretariatets arbeid med å styrke institusjonell kapasitet og legge fram integrerte programmer var ikke tilfredsstillende og det ble ikke inngått avtaler eller

utbetalt midler i 2011. I AU-kommisjonen ble støtten til kapasitetsbygging videreført. Støtten til AUs liasonkontorer i konfliktrammede land kunne ikke videreføres på grunn av at Kommisjonen høsten 2010 avslørte misligheter ved kontoret i Kinshasa. AU foretok deretter en omfattende revisjon og gjennomgang av rutiner og styringssystemer som ledet til en grunnleggende omlegging og styrking av kontroll- og styringssystemer.

I tillegg til støtten til forhandlingsprosessen om uløste spørsmål mellom Sudan og Sør-Sudan i regi av AU, har Norge sammen med Storbritannia bidratt til opprettelsen av en mekanisme som under IGADs ledelse sikrer logistisk og finansiell støtte til forhandlingene. Norge har sekundert inn to av tre kjernepersonell til denne mekanismen, som også sekunderer faglige eksperter til AU-Panelet.

Samarbeidet med AU-kommisjonen om sivile dimensjoner i fredsbevarende operasjoner fortsatte, og to afrikanske eksperter var sekundert til dette arbeidet gjennom Flyktningshjelpen. Da AU høsten 2011 besluttet at de to stillingene blir innlemmet i det faste stillingsoppsettet for Kommisjonen representerte dette et tydelig resultat for Norges langvarige arbeid med å integrere disse spørsmål i AUs politikk og praksis. Norge inngikk i 2011 avtale om støtte til AU-panelet som fasiliteter forhandlinger mellom Sudan og Sør-Sudan.

De viktigste resultatene i samarbeidet med UNECA var at det norskstøttede afrikanske klimapolitikksenteret hadde sitt første fullt ut operative driftsår. Senteret spilte en viktig rolle ved å gi faglig og organisatorisk støtte til afrikanske land ved COP17 i Durban. Videre resulterte samarbeidet med UNECA i at det ble opprettet en afrikansk kommisjon om ulovlig kapitalflyt.

Miljø, naturressursforvaltning og bærekraftig utvikling:

I 2011 inngikk Norge en avtale med de regionale organisasjonene Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA), Southern African Development Community (SADC) og East African Community (EAC) om støtte til et omfattende regionalt program for klimarobust landbruk, blant annet basert på positive erfaringer høstet i Zambia. I tilknytning til det regionale programmet er det etablert nasjonale programmer i Uganda, Malawi og Kenya. Hensikten er at småbønder skal legge om til mer miljøvennlige og produktive landbruksmetoder gjennom opplæring i klimarobust landbruk.

¹² National Democratic Institute

Norsk støtte har bidratt til økt kunnskap og forskningskapasitet om marine forhold og fiskeriforvaltning i havet utenfor *Angola*, *Namibia* og *Sør-Afrika*. Årlig uteksaminering av rundt 20 fiskekandidater og forskere er et godt resultat. Gjennom prosjektet Nansclim samarbeider forskere i Norge og regionen. Data innsamlet gjennom flere tiår ved hjelp av forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» bidrar til større forståelse av marine klimaendringer i regionen. Fartøyet har også gjennomført tokt utenfor Ghana for å kartlegge miljøet i forbindelse med petroleumsvirksomhet.

Gjennom kontinentalsokkelinitiativet bistår Norge seks vestafrikanske land: Gambia, Guinea-Bissau, Guinea, Kapp Verde, Mauritania og Senegal, med fastsettelsen av kontinentalsokkelens yttergrense utover 200 nautiske mil, samt med å fastsette grunnlinjer og opprette økonomiske soner der dette ikke allerede er gjort. I tillegg til avtalen med Norge har landene inngått en avtale seg i mellom som forplikter dem til å samarbeide om å utarbeide framlegg til FNs kontinentalsokkelkommissjonen. Både den regionale tilnærmingen fra norsk side og det subregionale samarbeidet mellom de seks vestafrikanske kyststatene har vært meget vellykket så langt. Målsetningen er et prosjekt bygget på afrikansk eierskap, afrikansk samarbeid og norsk støtte. Sierra Leone er innlemmet som nytt medlem, foreløpig kun i data-innsamlingsprogrammet under initiativet.

I oppkjøringen mot klimaforhandlingene i Durban i desember 2011 (COP17) ble det gitt støtte til en panafrikansk kampanje for klimarettferdighet i regi av Kirkens Nødhjelp og partnerorganisasjoner. Kampanjen søkte å mobilisere religiøse ledere og lokalsamfunn frem mot COP17 i arbeidet med klimaspørsmål, og særlig i forhold til behovet for en klima- og energipolitikk som ivaretar fattiges behov.

Energi:

Norsk støtte til økt regionalt samarbeid i energisektoren mellom SADC-landene ble videreført. Norge fungerte som giverkoordinator overfor SADCs energidivisjon, og finansierte en stilling i SADCs energisekretariat. Gjennomføring av regionale prosjekter for overføringslinjer og kraftproduksjon går fremdeles tregt. Gjennom norsk støtte til *Southern African Power Pool* (SAPP) ble det identifisert prioriterte prosjekter samt hindringer for å kunne koble interesserte partnere med realistiske prosjekter. SAPP presenterte sine prioriteringer i desember 2011, og vil videreføre arbeidet i 2012.

Støtte til programmet «African Electricity Regulators' Peer Review Network» bidro til kapasitetsbygging ved nasjonale kraftreguleringsmyndigheter i seks land i Afrika (Zambia, Tanzania, Namibia, Ghana, Kenya og Uganda). Programmet har skapt tette og åpne relasjoner mellom organisasjonene, og bidratt til betydelig læring basert på nabolands erfaringer. Avtalen med Eastern African Power Pool (EAPP) gikk ut ved slutten av 2011, men Norge er i dialog med EAPP om å inngå ny avtale. Rekruttering og opplæringstiltak er gjennomført, men det er fortsatt et stykke fram før det institusjonelle regionale kraftsamarbeidet er operativt.

Regional integrasjon og økonomisk utvikling:

Støtten til Macroeconomic and Financial Management Institute of Eastern and Southern Africa bidro til kompetansebygging i sentralbanker, finans- og planleggingsministerier i regionen. Norsk støtte til African Institute of Agrarian Studies og Community Technology Development Trust bidro til kunnskap og utvikling av regionale nettverk som gir faglige bidrag til jordreformprosesser nasjonalt og regionalt.

Fred og sikkerhet:

Programmet, Training for Peace, gir opplæring til sivile eksperter og politi for innsats i internasjonale fredsoperasjoner i regi av FN og AU. Dette har satt den ikke-militære dimensjonen ved slike operasjoner på dagsorden også i Afrika. AU deler nå det syn at fredsoperasjoner må inkludere sivile og politi.

Norsk støtte er gitt til organisasjonene Media Institute of Southern Africa og Institute for Justice and Reconciliation, samt menneskerettighetsentre ved universitetene i Cape Town og Pretoria, i deres arbeid som «vaktbikkje» for ytringsfrihet.

Angrep fra somaliske pirater utgjør fortsatt en alvorlig risiko for skipsfarten i Adenbukta og Det indiske hav og har en negativ økonomisk effekt på landene i regionen. Piratene er også involvert i andre former for organisert kriminalitet i regionen og virker destabiliserende i deler av Somalia. Internasjonale marinestyrker pågriper stadig flere pirater, men dessverre blir kun et mindretall straffefølgt på grunn av lav kapasitet ved nasjonale politistyrker, domstoler og fengsler i Somalia og andre østafrikanske land. Norge støtter derfor FNs bygging av nye fengsler i Somaliland og Puntland, samt opplæring og oppfølging av ansatte i fengselsvesen og andre deler av rettspleien i bl.a.

Somalia, Seychellene, Kenya, Mauritius og Tanzania.

Helse og hiv/aids:

Norsk støtte til regional bekjempelse av hiv og aids ble i hovedsak kanalisert gjennom det svensk-norske hiv og aids-teamet i Lusaka.

Teamet spiller en sentral rolle overfor regionale myndighetsorganisasjoner (SADC, EAC, AU) og har styrket giverkoordinering på området i Afrika.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 2158,3 mill. kroner.

Kap. 151 Bistand til Asia

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
72	Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	573 588	574 500	649 500
78	Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	368 723	365 000	290 000
	Sum kap. 0151	942 311	939 500	939 500

Asia består av land med høy økonomisk, industriell og urban vekst og høy befolkningstetthet. Regionen har noen av verdens ledende økonomier så vel som noen av verdens fattigste land. Den økonomiske veksten i regionen har holdt seg robust til tross for den økonomiske krisen i verden. I Øst-Asia og Stillehavsområdene var veksten på 8,2 pst. i 2011 og i Sør-Asia på 6,6 pst. Med unntak av Kina der det forventes en fortsatt økende vekst, vil synkende etterspørsel fra det europeiske og nordamerikanske markedet antakelig føre til en svakere vekst de neste årene. Økende inflasjon er blitt en utfordring for myndighetene i regionen, sammen med sterkt økende matvare- og oljepriser som særlig rammer de med lavest inntekt.

Den politiske situasjonen i Afghanistan og Pakistan er fortsatt ustabil, og prosessen med overføring av sikkerhetsansvaret til afghanske myndigheter representerer en sikkerhetspolitisk utfordring for hele regionen. Demokratiske institusjoner, ikke minst uavhengige medier, står fortsatt svakt i flere land i regionen og manglende respekt for menneskerettigheter fortsetter å være et utbredt problem. Manglende kapasitet i den offentlige forvaltningen og varierende grad av politisk vilje og evne til å bekjempe utbredt korrupsjon i mange land representerer en stor utfordring for fattigdomsbekjempelsen og utviklingen av stabile og demokratiske regimer. I 2011 har det skjedd en positiv utvikling når det gjelder menneskerettigheter og demokratisering i Myanmar. Regjeringen vil opprettholde den sterke satsingen på støtte til fred og forsoningstiltak samt humanitær innsats. I lys av normaliseringen av den bilate-

rale kontakten med landet som følge av en positiv politisk utvikling vil regjeringen etablere et langsiktig utviklingssamarbeid med Myanmar.

Tusenårs målet om halvering av fattigdom innen 2015 er oppnådd i Øst-Asia og Stillehavsområdene. En stor utfordring i flere av landene er den økende forskjellen mellom den rike og den fattige delen av befolkningen. Sør-Asias stabile økonomiske vekst over de siste 20 årene har ført til store forbedringer i folks livssituasjon, men fortsatt lever 571 millioner mennesker på under USD 1,25 pr. dag og utgjør 44 pst. av verdens fattigste.

Betydningen av regionale fora både innen økonomisk samarbeid og innenfor miljø og klima er økende. Styrking av nasjonal forvaltningskapasitet og regionalt samarbeid tilknyttet gjennomføring av internasjonale miljøkonvensjoner vil bli fulgt opp. Norge har kompetanse innen miljøteknologi, og det legges opp til en videreutvikling av samarbeidet på dette feltet med flere land i Asia.

Utviklingssamarbeidet i Asia vil fortsette å være fokusert på regjeringens prioriterte områder. Innsatsen i Asia vil i økende grad konsentreres om noen få utvalgte land. Dette skyldes den økonomiske utviklingen i mange asiatiske land. Utviklingssamarbeid skal rettes mot de fattigste landene.

Også støtte til sentrale regionale organisasjoner følger regjeringens prioriterte områder. Gitt de berørte landenes ulike situasjon vil innretningen av utviklingssamarbeidet variere for å imøtekomme ulike behov. Det bilaterale utviklingssamarbeidet med de regionale stormaktene India og Kina vil pri-

mært ha form av faglig samarbeid, finansiert over kap. 165.71. Norge vil i tillegg samarbeide med India om globale helse og vaksineinitiativ. Dreiningen av samarbeidet med Bangladesh, Indonesia og Vietnam mot faglig samarbeid vil fortsette.

Fokuset på kvinner og likestilling opprettholdes, både i form av spesifikke kvinnerettede tiltak og tiltak mot menneskehandel, samt integrert i øvrig utviklingssamarbeid. Regjeringenes arbeid med å følge opp FNs Sikkerhetsråds resolusjoner 1325 og 1820 om kvinner og konflikt og seksualisert vold vil bli gitt særlig prioritet.

Asia står overfor store nasjonale og regionale miljøutfordringer med globale konsekvenser. Anslagsvis 70 – 80 pst. av verdens naturkatastrofer – mange av dem menneskeskapt – finner sted i Asia. De får særlig alvorlige konsekvenser på grunn av den høye befolkningstettheten. Økonomisk og politisk fremvoksende land som Kina og India har inntatt en mer synlig rolle i internasjonale klimaforhandlinger. Skogrike land som Indonesia har i tillegg fått en sentral plass i spørsmålet om globale utslippskutt. Norge vil legge stor vekt på samarbeid og dialog med disse landene både mht. klimaforhandlingene og konkrete utslippsreducerende tiltak. Som ledd i regjeringens klimasatsing vil arbeidet med å etablere klimasamarbeid med flere asiatiske land fortsette å ha høy prioritet. Arbeidet med å styrke innsatsen innen miljø – og skogsektoren vil fortsette i 2013.

Flere av landene i regionen, spesielt de med sterk økonomisk vekst, står overfor store utfordringer med å dekke et stadig økende energibehov. Fra norsk side vil innsatsen på energiområdet i Asia videreføres og forsterkes.

Regjeringen vil videreføre satsingen på utdanning som et viktig element i fattigdomsbekjempelsen. Afghanistan og Nepal er land hvor Norge støtter store utdanningsprogrammer. Utdanning er også sentralt i arbeidet for likestilling.

Post 72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Afghanistan

Det siste året har vært preget av at prosessen med å overføre sikkerhetsansvar til afghanske myndigheter – transisjon – for alvor er kommet i gang. I tillegg har det vært tatt forsiktede skritt i retning av forhandlinger mellom partene i konflikten, men uten at noen politisk løsning synes nært forestående. Internasjonalt var Istanbul-konferansen om regionalt samarbeid og Bonn-konferansen viktige milepæler.

Sterkt militært press mot opprørsgruppene, særlig Taliban, synes å ha medvirket til at antallet væpnede angrep har gått ned. Presset kan imidlertid ikke beseire et opprør som bl.a. fremdeles nyter godt av relativt fritt operasjonsrom i Pakistan. Transisjon forblir derfor en hovedstolpe i den militær-politiske strategien. Dette har konsekvenser også for den norske militære innsatsen. Etter hvert som transisjonen skrider frem vil det bli vanskeligere for Taliban å argumentere med at bevegelsen kriger mot en utenlandsk invasjonstyrke.

En langvarig strid mellom presidentpalasset, parlamentet og valgkommisjonen om resultatene fra parlamentsvalget i september 2010, fant en kompromissløsning høsten 2011. Krisen illustrerte at det er langt fra full enighet om de interne politiske spillereglene i Afghanistan. Spørsmålet om behovet for ytterligere valgreform er omstridt og vil kunne føre til ytterligere konflikter etter hvert som presidentvalget, berammet til 2014, kommer nærmere og posisjoneringen for dette tiltar.

Korrupsjonsskandalen rundt Kabul-bank og manglende IMF-avtale fortsatte å stå i søkelyset mye av året og førte til at giversamfunnet, inkludert Norge holdt tilbake bistandsmidler. Etter vedvarende press ble det til slutt iverksatt tiltak som muliggjorde en IMF-avtale. Giverne, inkludert Norge, kunne igjen utbetale midler til Verdensbankens flergiverfond. Manglende straffefølgelse i både denne og andre saker skaper tvil om myndighetenes vilje til å ta reelle grep for å få bukt med korrupsjonen. Samtidig vanskeliggjøres kampen mot korrupsjonen av komplekse politiske realiteter og den pågående væpnede konflikten.

Begge forhold bidrar til at bistand til Afghanistan fortsatt vil være forbundet med en betydelig risiko når det gjelder måloppnåelse og resultater. Samtidig vurderes de norske kanalene for bistand å være blant de minst korrupsjonsutsatte. Norge var også det siste året blant landene som leverte best på Kabul-forpliktelsene om at bistanden skal være i henhold til afghanske prioriteringer og programmer.

Myndighetenes etterlevelse av menneskerettigheter er fortsatt svak. Presidenten avrundet 2011 med å avsette tre av menneskerettighetskommisjonens kommissærer. Sivilt samfunn har engasjert seg i prosessen med nye utnevnelser, men er splittet. Til nå har presidenten ennå ikke utnevnt nye kommissærer. Kvinners rettigheter og stilling i samfunnet står fremdeles i en negativ særstilling.

Norsk støtte til Afghanistan fokuserer på godt styresett med vekt på korrupsjonsbekjempelse, styrking av menneskerettigheter og kvinners stilling og fattigdomsbekjempelse med vekt på utdanning, landsbygdutvikling og energi. Den nåværende innretningen på det norske utviklingssamarbeidet med Afghanistan vil ligge fast også i 2013 og samsvarer godt med prioriteringene til afghanske myndigheter og det internasjonale samfunnet.

Pakistan

Pakistan står overfor store utfordringer knyttet til landets utvikling. De fleste økonomiske indikatorer peker nedover. Skatteinntangen er meget svak, og statsfinansene dårlig. Nivået på utenlandske investeringer er lavt grunnet manglende politisk stabilitet, høy sikkerhetsrisiko og sviktende energitilgang. En låneavtale med IMF ble sagt opp av pakistanske myndigheter i 2011. Pakistan vedtok gjennom den 18. grunnlovsendringen å delegere en rekke oppgaver fra føderalt nivå til provinsene. Beslutningen var positiv, men oppfølgingen har vært svak og foreløpig ført til svekket styring på en rekke offentlige ansvarsområder. Pakistan har behov for omfattende økonomiske reformer, men landets politiske system evner ikke å levere på dette. Pakistan har også store utfordringer i utdanningssektoren. Kun halvparten av barna i skolepliktig alder fullfører barneskolen. Pakistan har et dårlig utbygget offentlig helse-system, og landet har høy barnedødelighet. Pakistans energisituasjon er forverret, elektrisitet og gass rasjoneres, og dette rammer også landets industri.

Utfordringene knyttet til kvinners stilling, sektorerisk vold og menneskerettighetene er svært store i Pakistan. Situasjonen på grensen mot Afghanistan og fremveksten av lokale opprørsbevegelser har vært meget negativt for Pakistans utvikling. Korrupsjon er en stor utfordring i Pakistan.

Norsk bistand rettes inn mot godt styresett, inkludert kvinner, likestilling og menneskerettigheter, samt utdanning. Arbeidet for å redusere landets barnedødelighet videreføres gjennom støtte over bevilgningen for global helse, kap. 169.

Mål

Målet for Norges samarbeid med Afghanistan og Pakistan gjennom regionbevilgningen er å bidra til utvikling av godt styresett og fattigdomsbekjempelse. Basert på situasjonen i det enkelte land skal bevilgningen i hovedsak brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett og kampen mot korrupsjon
- Utdanning
- Landsbygdutvikling
- Kvinner, likestilling og menneskerettigheter

Det er et mål å bidra til stabilisering og utvikling i grenseområdene mellom Afghanistan og nabolandene. Noe av midlene vil derfor kanaliseres til grenseoverskridende tiltak.

Rapport 2011

Godt styresett og kampen mot korrupsjon

I *Afghanistan* har Norge hatt en bred tilnærming til fremme av godt styresett, med satsinger innen justissektoren, anti-korrupsjon og innen landsbygdutvikling. Støtten til UNDP/Law and Order Trust Fund Afghanistan, LOTFA, er det sentrale bidraget til å forebygge korrupsjon i politi- og justissektoren. LOTFA har medvirket til at over 99 pst. av alle polititjenestemenn nå betales via et elektronisk lønns- og personalsystem i alle landets 34 provinser, noe som har styrket åpenhet og innsyn. Undersøkelser gjort av USAs forsvar har vist at forutsigbarhet i lønnsutbetalinger har ført til at rundt 10 pst. færre politifolk slutter, og fraværet er redusert med omkring 15 pst.

Rettighetsbasert utvikling og godt styresett er sentrale elementer i den norske innsatsen i *Pakistan*. Alle prosjektene har hatt styresett som en integrert komponent som er i tråd med anbefalingen i gjennomgangen av styresett-porteføljen som ble gjort i 2011. Norge har blant annet støttet opplæring av politisk aktive ungdom og kvinner for å øke kunnskapen om politiske prosesser. Norge støttet i tillegg Mahboub ul Haq-stiftelsens arbeid med å gi ut deres Human Development Report for Sør-Asia.

Utdanning

Norsk bistand til utdanningssektoren i Afghanistan kanaliseres gjennom Verdensbankens flergiverfond (Afghanistan Reconstruction Trust Fund, ARTF). I henhold til det afghanske undervisningsministeriet er det nå om lag 9 millioner elever i grunnskolen, mot mindre enn 1 million i 2001. Dette er en stor økning, selv om tallene er usikre og frafallet av elever er stort. Omtrent 40 pst. av elevene er jenter. Videre er 4500 nye skolebygninger blitt oppført siden 2001. Norsk bistand har bidratt vesentlig på dette området ettersom ARTF har skolebygging som en viktig komponent. Videre er 170 000 lærere utdannet per i dag, mot 20 000 i 2001. 30 pst. av lærerne er kvinner.

150 000 lærere har fått tilleggsutdanning og evaluering viser at disse skårer høyere på pedagogiske og faglige problemstillinger etter tilleggsutdanningen. 50 000 studenter er i gang med toårig lærerutdanning. Alle lærere i Kabul tilfredsstillers nå minstekravet til utdanning (14 års skolegang). Innen yrkesutdanningen er det nå 26 000 elever mot 1 500 i 2001. Det finnes 98 yrkesskoler i 32 provinser, mot et lite antall dårlig utstyrte yrkesutdanningsinstitusjoner i 2001. 16 pst. av elevene er kvinner. Innenfor ARTF bidrar Norge også med generell støtte til universiteter og høyskoler. Norge er aktiv deltaker i flere arbeidsgrupper og komiteer innen utdanningssektoren, og regnes som en betydelig samarbeidspartner.

Norge har i *Pakistan* støttet utdanningssektoren i provinsen Khyber Pakhtunkhwa. Støtten inkluderte gjenoppbygging av 140 jenteskoler som ble ødelagt av flommen i 2010. Norge har videre støttet et prosjekt for å forbedre grunnutdanningen i kroppsvøvingfaget. Resultatet har blitt bedre kvalitet på pensum og undervisningsmetoder, et samarbeid som myndighetene ønsker å utvide. Norge har i tillegg støttet tiltak for å styrke formingsfaget.

Landsbygduitvikling

Norsk støtte til landsbygduitvikling i *Afghanistan* har i flere år vært en flersektoriell satsning gjennom Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF), UNDP samt frivillige organisasjoner. Gjennom ARTF dekkes nå alle landets provinser og 70 pst. av alle landsbyene. Flere enn 25 000 landsbygduitviklingsråd er valgt og disse har planlagt 55 000 prosjekter. Funn fra evalueringer tyder på bedret tilgang til tjenester og en viss opplevelse av velstand. ARTF bidrar også til endringer i styringen av landsbyene, blant annet med større aksept for kvinnelig deltakelse. Gjennom UNDP støtter Norge dannelsen av valgte organisasjoner på distriktsnivå. Målsettingen er at disse skal spille en viktig rolle for å bedre utviklingen på distriktsnivå og være et bindeledd mellom landsbyrådene og provinsnivået. I tillegg får de finansielle ressurser til å gjennomføre infrastruktur- og andre lokalt prioriterte prosjekter. I 2011 var det valgt 382 distriktsråd blant de totalt 402 distriktene i landet.

I Chitral-distriktet i Khyber Pakhtunkhwa i *Pakistan* har norsk støtte ført til at flere bygder har fått bedre tilgang på vann, samt bedre kunnskap om jordbruksteknikker og bedre helsetjenester.

Kvinner, likestilling og menneskerettigheter

Hoveddelen av støtten til fremme av kvinners rettigheter og likestillingsspørsmål i *Afghanistan* går til UN Women. Organisasjonen har møtt store utfordringer ved å arbeide med problemstillinger og fremme verdier som er kontroversielle i et konservativt samfunn som Afghanistan. Med norsk finansiell støtte gjennom UN Women har Afghanistan nylig utarbeidet sin første rapport på Konvensjonen om å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner (CEDAW).

Norge har støttet organisasjoner som arbeider med å sette kvinners stilling og rettigheter på myndighetenes dagsorden i *Pakistan*. Dette har vært viktige bidrag til å bedre lovgivningen som beskytter kvinners rettigheter. Norsk støtte har hjulpet kvinner i Punjab til å få tilgang til advokater og annen juridisk støtte. Norge har i tillegg støttet arbeidet for å sikre rettshjelp for mindreårige, bedre forholdene i ungdomsfengslene, samt sikre egne barneanstalter bort fra de ordinære fengslene. Human Rights Commission Pakistan (HRCP) drives hovedsakelig med norsk støtte. HRCP er en flaggskiporganisasjon for menneskerettigheter i landet, og driver utstrakt virksomhet for å forfølge brudd på menneskerettigheter i nasjonal målestokk. HRCP utgir hvert år en rapport om menneskerettighetssituasjonen i Pakistan.

Institusjonelt samarbeid

I *Pakistan* støtter Norge institusjonelt samarbeid gjennom et prosjekt som drives av den statlige planleggingskommisjonen og hvor norske og pakistanske institusjoner deltar. Samarbeidet mellom de norske og pakistanske institusjonene bidrar til å styrke kapasiteten i nasjonale institusjoner. Eksisterende samarbeidsprosjekter omhandler utarbeidelse av modeller om mulige konsekvenser av framtidige jordskjelv, akkreditering av medisinske laboratorier, samt et forskningsprogram om selvberging i den konfliktrammede Swat-dalen.

Ren energi og olje for utvikling

Innen energisektoren i *Afghanistan* bistår Norge gjennom Olje for Utvikling med utarbeidelsen av en overordnet nasjonal energiplan samt en studie for en fremtidig gassrørledning i nord. Arbeidet ble forsinket i 2011 på grunn av avklaringer om ansvarsforholdet på afghansk side.

Miljø og klima, bærekraftig utvikling

Norge bidro med ekspertise til utvikling av kunnskap om administrasjon av vannressurser i *Pakistan*, i samarbeid med Asian Development Bank.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 649,5 mill. kroner på posten.

Post 78 Regionbevilgning for Asia, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Nepal

De fire største partiene inngikk høsten 2011 en syvpunktsavtale som igjen satte fart i freds- og konstitusjonsprosessen. Forhandlingene utover vinteren og våren 2012 løste de fleste utestående spørsmål, men man klarte likevel ikke å bli enige om ny grunnlov innen fristen den 27. mai. Parlamentet ble derfor oppløst og den sittende regjeringen har fortsatt som interim regjering inntil nytt valg kan gjennomføres, etter planen i november i år. Grunnlovsspørsmålet vil enten finne sin løsning i løpet av denne interimperioden gjennom en enighet partiene imellom eller overlates det nye valgte parlamentet.

Den makroøkonomiske situasjonen er fortsatt preget av ustabilitet. Den økonomiske veksten var på ca 3,5 pst. i 2011. Nepal er et av de fattigste landene i Asia. Den ustabile politiske situasjonen påvirker økonomisk politikk og økonomisk vekst i negativ retning. Nepal har oppnådd framskritt når det gjelder en rekke viktige sosiale indikatorer, men fordelingen av inntekt og økonomiske ressurser er fortsatt svært ujevn. Det er kontinuerlige forsyningskriser, særlig i hovedstaden Kathmandu, når det gjelder elektrisitet, drikkevann, bensin og gass. Dette påvirker folks levekår og den økonomiske veksten i landet.

Menneskerettighetssituasjonen har mange utfordringer, som økende politisk innblanding i politi- og justissektoren, manglende evne og vilje til å straffeforfølge lovbrudd begått av personer og institusjoner i politiske og økonomiske maktposisjoner, samt at journalister i økende grad blir utsatt for vold og trusler. Korrupsjon er et stort og økende problem.

De viktigste satsingsområdene for det norske utviklingssamarbeidet med Nepal er støtte til fredsbygging, godt styresett og korrupsjonsbekjempelse, utdanning, klimatilpasning samt kvinner og likestilling.

Øst-Timor

Øst-Timor har de siste årene beveget seg fra et postkonflikt land til et mer stabilt og demokratisk samfunn med økende vekt på økonomisk utvikling gjennom utdanning, etablering av arbeidsplasser i privat sektor og fremtidig industrivekst. Landet er blant verdens fattigste, men på grunn av de høye oljeinntektene har statsbudsjettet økt dramatisk de siste årene. I følge Asias utviklingsbank (ADB) hadde Øst-Timor en økonomisk vekst på 10 pst i 2011 og en inflasjon på 16 pst. Nær 40 pst av befolkningen lever under fattigdomsgrensen. Landets befolkning er på 1,1 millioner og vil passere 2 millioner innen 2015 med dagens vekst på 3,2 pst. Gratis grunnopplæring er utvidet fra seks til ni år, og kvaliteten i skolen er vesentlig forbedret.

I 2012 markerer Øst-Timor 10 år som selvstendig nasjon. Det har nylig vært gjennomført valg av ny president og parlament, den vellykkete gjennomføringen viser at Øst-Timor har hatt en god demokratisk utvikling de siste årene. FN vil trekke ut sine politi- og sikkerhetsfolk i løpet av 2012. Det øst-timoresiske politi har nå overtatt politimyndigheten i landet. Øst-Timor har sluttet seg til de mest sentrale internasjonale MR-konvensjonene, men justissektoren er fortsatt svak. Forsoningsprosessen etter overgrepene begått under den indonesiske okkupasjonen har vært styrt av sittende regjeringens ønske om å normalisere og styrke forholdet til Indonesia. Antikorrupsjonsarbeidet har fått økt fokus, og det er opprettet en antikorrupsjonsenhet.

Øst-Timor har etter en lengre prosess kvalifisert seg til å tilfredsstille de krav som settes av organisasjonen EITI – Extractive Industries Transparency Initiative og er det første landet i Asia som oppnår en slik status. Regjeringen arbeider for å oppnå ASEAN medlemskap.

Det norske utviklingssamarbeidet er konsentrert om naturressursforvaltning og godt styresett, samt kvinners- og barns rettigheter.

Andre land

Den politiske utviklingen i *Bangladesh* er fortsatt preget av motsetningene mellom regjering og opposisjon. Landet har så langt klart seg gjennom finanskrisen, men merker gjeldskrisen i Europa i form av lavere eksportvekst. I 2012 forventes veksten å ligge på mellom 6 og 7 pst. Styresettet er svakt grunnet korrupsjon, et dårlig fungerende parlament, sammenblanding av politikk og næringsliv, politisering av byråkratiet og mangel-

full kapasitet på de fleste nivåer innen statsforvaltningen. Bangladesh har klatret noe oppover i Transparency Internationals korrupsjonsrangering og ligger nå på 120. plass av 183 land. Fattigdomsreduksjonen har vært betydelig, med redusert barnedødelighet, og til dels mødredødelighet, økt skoledeltakelse med særlig fremgang for jenter, bedre helse og ernæring, samt økt levealder. Kvinners stilling er forbedret på mange områder. Menneskerettighetssituasjonen fortsetter imidlertid å være vanskelig. Sikkerhetssituasjonen er relativt stabil. Bangladesh er blant verdens mest sårbare land for naturkatastrofer og klimaendringer.

Hovedsektorene i utviklingssamarbeidet er klimatilpasning, næringsutvikling og menneskerettigheter/godt styresett. Et faglig basert institusjonssamarbeid mellom norske og bangladeshiske institusjoner ligger i bunn for samarbeidet.

På *Sri Lanka* har det vært få fremskritt i arbeidet med å komme frem til en politisk løsning som er akseptabel for minoritetene. Landet har også fortsatt betydelige utfordringer hva angår menneskerettighetene. Norsk bistand vil følgelig fortsatt ha som mål å bidra til nasjonal forsoning, en politisk løsning og en bedring av situasjonen for menneskerettighetene. Sri Lanka er ikke lenger klassifisert som et lavinntektsland, og norsk bistand til landet er dels trappet ned og dels lagt om. Norsk langsiktig bistand vil nå ha mer fokus på næringslivssamarbeid og faglig/institusjonelt samarbeid. Sri Lanka har samtidig fortsatt store humanitære utfordringer, og Norge vil fortsatt gi støtte til gjenoppbyggingen i krigssonen.

Myanmar er inne i en tid preget av store endringer. Den politiske dialogen og forsoningen med opposisjonen, reformene innen flere sentrale områder og fredsprosessen med de etniske gruppene innebærer betydelige fremskritt. Endringene har ført til positive internasjonale reaksjoner i form av sanksjonslettelse, økte investeringer og bistandssamarbeid. Alt dette byr på muligheter, men også utfordringer for Sørøst-Asias største land. Myanmar står nå for tur til å ta del i veksten som regionen ellers har kunnet nyte godt av i en årrekke, og det er av stor betydning at dette gjøres på en bærekraftig og ansvarlig måte. Norge har gjennom flere års engasjement etablert seg som en dialogpartner Myanmar har tillit til, og vi har bidratt til viktige prosesser som støtter forsoningsarbeidet og utarbeidelsen av planverk for utvikling. I dette arbeidet er lokalt eierskap og styrking av landets myndigheters mottakskapasitet essensielt. Landet har en lang vei å gå fra sin tidligere isolasjon. Utdanningssystemet har lenge

ligget brakk og det er svært lav kapasitet innenfor statsforvaltningen og i samfunnet generelt. Norge vil igangsette et langsiktig utviklingssamarbeid med Myanmar. Kapasitetsbygging peker seg ut som et svært aktuelt satsingsområde for norsk bistand, for eksempel innen naturressursforvaltning, i tillegg miljø/klima.

Kinas gjeldende 5-årsplan inkluderer andre mål for utvikling enn økonomisk vekst. Planen understreker bedre fordeling av landets inntekter og økt innenlandsk forbruk, samt bedret håndtering av miljø- og klimaproblemene. Avstanden mellom Kinas fattige og rike er fortsatt økende. Samarbeidet med Kina skjer hovedsakelig i form av faglig samarbeid innenfor hovedområdene miljø/klima og velferdsmodeller/samfunnsutvikling.

Indonesia med sine 240 millioner innbyggere er verdens fjerde mest folkerike land og har verdens største muslimske befolkning. Landet fremstår som et stabilt demokrati i økonomisk og sosial fremgang, men har store utfordringer knyttet til korrupsjonsbekjempelse og økende antall angrep mot religiøse minoriteter og økende kritikk for manglende fattigdomsbekjempelse (18,7 prosent lever under fattigdomsgrensen). Indonesia markerte seg i 2011 med ASEANs formannskap og er engasjert i prosesser for å fremme demokrati og dialog regionalt. Indonesia er ett av verdens største skogland og står for de tredje største utslippene av klimagasser i verden, hvorav 80 prosent kommer fra avskoging og oppdyrking av torvmyrer. President Yudhoyono har uttalt at arbeidet med å redusere utslippene av klimagasser kombinert med økonomisk vekst skal ha hans høyeste prioritet de siste to årene av hans presidentperiode. Norges hovedinnsatsområder er innenfor skog og klima, kampen mot korrupsjon og fremme av kvinners rettigheter.

Vietnam har oppnådd status som middelinntektsland med en økonomisk vekst på 5,9 % i 2011, men med fortsatt betydelig fattigdom, både i byene og på landsbygda. Etniske minoriteter utgjør en særlig sårbar gruppe blant de fattigste. Den makroøkonomiske situasjonen er fortsatt skjør men myndighetenes stimuluspakke under finanskrisen har dempet skadene. Denne pakken har imidlertid ført til at inflasjonsraten har økt. Et økende handelsunderskudd, voksende statsgjeld, små valutaeserver, underfinansiert bankvesen og høye lånekostnader har gjort 2011 til et krevende år for industrien, spesielt skipsindustrien i Vietnam. USA er nå Vietnams største eksportmarked. Norsk bilateral bistand til Vietnam er redusert i de senere år og er i tråd med

Vietnam-strategien, dreid over på faglig og institusjonell bistand, med særlig vekt på områdene naturressursforvaltning, klima- og miljø, og næringslivssamarbeid. Norge bidrar også i arbeidet med Ett FN på landnivå.

Regionalt samarbeid får stadig større betydning i Asia både innenfor sikkerhetspolitiske spørsmål og økonomisk og demokratisk utvikling. De store utfordringene regionen står overfor fører til nye behov for samarbeid både regionalt, men også internasjonalt. Støtte til regionale organisasjoners arbeid innenfor Regjeringens prioriterte områder vil være strategisk viktig i årene framover.

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Asia gjennom regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land Norge samarbeider med skal bevilgningen brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett
- Klima, miljø og bærekraftig utvikling
- Likestilling og kvinner og barns rettigheter
- Utdanning
- Olje for utvikling
- Økonomisk utvikling og rettferdig fordeling

Det vil også bli gitt støtte til regionale tiltak.

Rapport 2011

Norges bistand over denne bevilgningen ble i 2011 benyttet til å støtte opp under klima, miljø og fattigdomsbekjempelse samt godt styresett. Dette inkluderte støtte til kvinner og likestilling, demokrati – og menneskerettighets tiltak, olje for utvikling og andre energitiltak, utdanning, helse samt økonomisk utvikling. Det ble også gitt støtte til regionale tiltak.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling

Et plantevernprosjekt har siden 2008 gitt 10 000 bønder i *Nepal* opplæring i praktiske landbruksmetoder (Farmer Field Schools) som øker avlingene og reduserer bruken av sprøytemidler. Prosjektet styrker kvinners og etniske minoriteters stilling.

Gjennom Comprehensive Disaster Management Programme (CDMP) i *Bangladesh* har Norge i 2011 bidratt til trening av frivillige for å varsle om flom, sykloner og andre katastrofer før

de inntreffer; at fem nye universitet tilbyr katastrofeberedskapsprogrammer og at katastrofeberedskap er en del av pensumbøker i 6. til 8. klasse på ungdomsskolen, samt til beredskapsplaner for jordskjelv i de ni mest jordskjelvutsatte byene.

Intensjonserklæringen mellom Norge og *Indonesia* på REDD+ førte til at president Yudhoyono la miljø og grønn utvikling til som et satsingsområde for sin andre presidentperiode. Målet er å redusere utslippene av klimagasser gjennom å styrke skogsforvaltningen og å bekjempe ulovlig hogst. Den norske støtten har bidratt til at nasjonale og lokale myndigheter har samarbeidet med lokalbaserte organisasjoner, lokale myndigheter, universiteter, næringsliv og media for en bedre skogforvaltning på lokalt nivå. Det ble i 2011 også gitt støtte til bekjempelse av ulovlig hogst i samarbeid med den internasjonale organisasjonen CIFOR. Se for øvrig kap. 166.

Målet for den norske støtten til *Vietnam innen* miljø- og klimaspørsmål er å skape økt bevissthet rundt miljøutfordringer og klimaendringer og å bidra til at landet forbedrer sin evne til å forebygge og forholde seg til naturkatastrofer. Det institusjonelle samarbeidet mellom Vietnam National University og Norges Geotekniske Institutt har bidratt til å styrke kompetansen hos vietnamesiske forskere mht. forebygging av georelaterte naturskader. Konkrete resultater inkluderer råd om tiltak til ansvarlige myndigheter, utarbeidelse av kart, skredsikring av vannkraftverk ved Cua Dat og Hanoi og forebyggingstiltak for å motvirke kysterosjon.

To prosjekter innen fiskerisektoren ble avsluttet i 2011 (Fiskeriloven og støtte til Nha Trang Universitetet). Fiskeriloven har blitt revidert og er klar for oversendelse til myndighetene. Sluttgjennomgangen av fiskerilovprosjektet i 2011 konkluderte med at prosjektet har hatt meget god måloppnåelse, og har bidratt til et forbedret lovverk og styrket forvaltningskapasiteten i fiskerisektoren i Vietnam.

Kapasiteten for utdanning og forskning ved Nha Trang-universitetet er vesentlig bedret. Om lag 60 prosent av det vitenskapelige personalet har nå høyere grads utdanning, og man har fått i gang et utstrakt internasjonalt samarbeid med 60 universiteter rundt i verden.

2011 innebar en styrking av samarbeidet med *Kina* på miljø og klima, som er hovedsatsningsområder for det faglige samarbeidet. Det bilaterale miljøsam arbeidet, som er forankret i Norges og Kinas miljøvern departementer, ble i 2011 videreført på samme nivå som tidligere år. I tillegg ble samarbeidet i 2011 styrket med to klimaprosjekter

forankret i UNDP, med relevante kinesiske institusjoner og myndigheter. De nye klimaprojektene fokuserer på helt sentrale fagområder i arbeidet for å begrense klimagassutslipp, og kommer i tillegg til det allerede etablerte samarbeidet på miljø.

Likestilling og kvinners og barns rettigheter

Norge spilte i 2011 en sentral rolle i å få på plass *Nepals* lansering av en nasjonal handlingsplan for gjennomføring av Sikkerhetsrådets Resolusjon nr. 1325 og 1820. Det ble utarbeidet en handlingsplan for iverksettelse av Child Friendly Local Governance, CFLG, hvor UNICEF har spilt en sentral rolle og hvor det med norsk finansiell støtte ble arbeidet med å integrere CFLG i det nasjonale programmet for lokalt styresett, Local Governance and Community Development Programme (LGCDP). Når minstekravene for CFLG er oppfylt kan andelen av lokale budsjettmidler som skal komme barn til gode økes fra 10 til 15 prosent. Retningslinjer for CFLG ble i løpet av 2011 operative i 34 av 75 distrikter, 156 av 3915 landsbyer og 14 av 58 kommuner.

Gjennom grasrotorganisasjonen *Bangladesh Mahila Parishad* har Norge i 2011 blant annet bidratt til at 20 departementer nå har kjønnsensitive budsjetter som tar hensyn til likestilling i planlegging og allokering av offentlige midler samt at National Women Development Policy ble vedtatt av regjeringen. Organisasjonen jobber også for at kvinnelige politikere, dommere og myndighetspersoner blir fremmet og i 2011 ble det for første gang valgt en kvinnelig ordfører i Bangladesh. Det ble også utnevnt to kvinnelige departementsråder og åtte kvinnelige assisterende departementsråder.

På *Sri Lanka* har Norge bidratt til etablering av kvinnenettverk og møtefora hvor den etniske konflikten, likestilling og oppfølging av SR 1325 diskuteres på tvers av partilinjer og etniske skillelinjer. Norge har støttet prosjekter som bistår Sri Lankas mange krigsenker med juridisk veiledning, rettshjelp og beskyttelse. Norge har videre støttet tiltak som har bidratt til å utdanne flere kvinnelige ledere og bidratt til at flere kvinner engasjerer seg i politikken.

I *Øst-Timor* er 28 pst. av medlemmene i parlamentet kvinner, og likestilling er en egen komponent i parlamentsprogrammet. Støtten til «The Secretariat of State for Promotion of Equality (SEPI)» har ført til at likestilling er et prioritert område i regjeringens strategiske planer. Det er opprettet «Gender Focal Points» i alle ministerier

og i fire prioriterte ministerier er det egne kvinneverk. Norge har støttet UNICEF, UNDP og UNWOMENs program for å få kvinner aktive i valgprosessen. Kvinnefokus er blitt vektlagt i opplæringsplanene i de to energiprogrammene.

I *Indonesia* var målet for den norske innsatsen i 2011 å styrke kvinners rettigheter og fremme kvinners politiske deltakelse. Støtten gikk til den statlige kommisjonen for bekjempelse av vold mot kvinner, Komnas Perempuan, og har ført til at en rekke institusjoner, inkludert Constitutional Court, samarbeider med Komnas Perempuan for å se på innholdet i nasjonale lover og lokale forskrifter og konsekvenser de har for kvinners rettigheter. Norge støtter «Asia Foundation»s arbeid for å få flere kvinner aktivt med i politisk liv. I 2011 ble det inngått en avtale med UN Women for å støtte opp om Indonesias National Action Plan for Women som har pilotprosjekter i Aceh og Papua for å se på sammenhengen post-konflikt, styresett og kvinners rettigheter.

I *Kina* vektlegges deltakelse av begge kjønn i norskstøttede prosjekter også fra kinesisk side. Det er nå en brukbar andel kvinner med i prosjektsamarbeid på ulike nivåer.

Det er et mål for den norske støtten til *Vietnam* å bidra til økt bevissthet om kvinners rettigheter, med særlig fokus på vold mot kvinner og menneskehandel. Gjennom et samarbeid med en vietnamesisk TV-kanal om en skrivekonkurranse hvor 800 ungdommer deltok, bidro støtten til synliggjøring av og debatt om likestillingsutfordringer. I et strategisk partnerskap med Kirkens Nødhjelp er fokuset tiltak for å bekjempe menneskehandel og vold mot kvinner. Prosjektet er godt forankret på grasrotnivå og viser gode resultater mht. bevisstgjøring og kompetanseheving.

Målområdet finansieres også over kap.168 Kvinner og likestilling.

Utdanning

Norge har i 2011 jobbet tett med andre givere i *Nepal* for å nå målene om effektiv gjennomføring av utdanningssektorprogrammet (School Sector Reform Programme, SSRP). Innmelding i 1. klasse nådde 95 prosent av barn i skolepliktig alder i 2011. Omtrent 80 prosent fullførte 8. klasse og 55 pst. bestod avsluttende eksamen i 10. klasse.

Et norskstøttet UNICEF-prosjekt med morsmålsbasert tospråklig undervisning for etniske minoritetsbarn er gjennomført i tre pilotprovinser i Vietnam. En sluttgjennomgang av prosjektet ble innledet i regi av Norad i 2011, og den foreløpige

rapporten indikerer at man har lyktes med å etablere undervisningsmodeller som gir etniske minoritetsbarn forbedret tilgang til undervisningen, hvilket har resultert i bedre leseferdigheter og lavere frafallsprosent. Utover en generell styrking av utdanningsnivået for målgruppen bidrar undervisning gitt på morsmålet også til å bevare det etniske språket og kulturen, hvilket er av betydning også i et bredere menneskerettighetsperspektiv.

Fornybar energi og olje for utvikling

Landsbyenergiprogrammet i *Nepal* bidro i 2011 til at 21 000 husholdninger fikk strøm fra mikrokraftverk. Videre fikk 52 000 husholdninger strøm fra solcelleanlegg og 103 000 husholdninger fikk forbedrede vedovner. Omtrent 40 pst. av oppnådde resultater kan tilskrives norsk finansiering.

Målet for den norske støtten til *Øst-Timor* i 2011 var å bidra til bærekraftig ressurs- og kapitalforvaltning og bruk av fornybar energi. Den norske støtten har gått til et Olje for utvikling-program. En midtveigjennomgang viser at forpliktelse og eierskap til programmet har økt og at programmet har svært gode resultater med hensyn til finansforvaltning. Opplæringsprogrammet innenfor rammen av Olje for utvikling har hatt meget god progresjon, her er det lagt vekt på kvinnelig deltakelse. Den norske støtten har også gått til et institusjonssamarbeid mellom NVE og Infrastrukturministeriet innen vannkraft der NVE har assistert myndighetene med utarbeidelse av en ny vannressurslovgiving og en masterplan for vannressurser. Prosjektet har lagt vekt på kvinnelig deltakelse.

Godt styresett

I *Nepal* har Norge i perioden 2008-2011 støttet det nasjonale desentraliseringsprogrammet «Local Governance and Community Development Programme», LGCDP. Programmet har siden oppstarten bidratt til at det er etablert 26 000 lokale planleggingskomiteer med 548 000 medlemmer, hvorav 45 pst. er kvinner og 70 pst. fra sårbare grupper. Det ble i 2011 gjennomført en Public Expenditure Tracking Survey (PETS) for programmet. Myndighetene har fulgt opp PETS'en gjennom utarbeidelsen av en handlingsplan for å redusere finansiell risiko. Norsk støtte til arbeidet med ny grunnlov og forberedelse av valg på nytt parlament og lokale folkevalgte forsamlinger bidro til at prosessen har gått fremover.

I *Bangladesh* har Norge gjennom finansieringsmekanismen Manusher Jonno Foundation,

som i 2011 ga støtte til over 120 mindre frivillige organisasjoner, blant annet bidratt til at over 4000 landløse familier mottok nesten 5000 dekar land og vannreserver; mer enn 1700 barn ble fjernet fra farlig arbeidsmiljø under et program for å beskytte barnarbeidere; kvinnelige ledere spilte en sentral rolle i å finne løsninger på nærmere 17 000 meklingssaker i forbindelse med vold mot kvinner; over 9000 menn og kvinner mottok yrkestrening og fikk en mulighet til å bli selvstendig næringsdrivende; samt at livsgrunnlag, styrket kulturell identitet og sikring av landrettigheter til befolkningen i Chittagong Hill Tracts ble forbedret.

På *Sri Lanka* har Norge støttet antikorrupsjonsprosjekter som gir økt bevissthet og kunnskap både blant offentlige ansatte og befolkningen. Blant de norskstøttede tiltakene for å bedre ytrings- og pressefriheten på Sri Lanka står utdanning av journalister sentralt.

I *Øst-Timor* videreførte Norge sin støtte til FN's programmer innen kapasitetsbygging av justissektoren, styrking av parlamentet og program for å fremme barns og kvinners rettigheter. Programmene har ført til mer effektivitet innen justissektoren og bedre tilgang til justissektoren for utsatte grupper. Parlamentet har utarbeidet en strategisk plan (2011-2014) som har lagt grunnlag for en mer systematisk utvikling de nærmeste årene. En nasjonal kommisjon for barns rettigheter er etablert og i funksjon.

I *Indonesia* var målet for den norske innsatsen å bidra til myndighetenes kamp mot korrupsjon generelt og i skogsektoren spesielt. Fra norsk side er det opprettet et samarbeid med Anti-korrupsjonskommisjonen, KPK, og den lokale riksrevisjonen. Støtten til UNODCs program skal styrke de nasjonale institusjonene som bekjemper korrupsjon og bygge opp kompetanse i det sivile samfunn i kampen mot korrupsjon. Det ble i 2011 inngått avtale med UNDP og det indonesiske planleggingsministeriet om en videreføring av støtte til programmet «Access to Justice». Prosjektet har bidratt til kapasitetsbygging i rettsvesenet og bedret tilgang til juridisk bistand blant befolkningen.

Et mål for den norske støtten til *Vietnam* har vært å støtte opp under reform av offentlig administrasjon for å gi befolkningen bedre tilgang til offentlige tjenester og å styrke myndighetenes antikorrupsjonsarbeid. En forenkling av administrative systemer, styrking av kvinners kompetanse og deltakelse, samt kompetansebygging hos lokale myndigheter når det gjelder fattigdomsstrategier er blant resultatene i prosjektet. Norge

bidro i 2011, bilateralt, med 13 mill. kroner til Ett FN-reform i Vietnam; dette har ført til en styrket prosess for å sikre et mer moderne og effektivt FN som kan levere resultater på landnivå.

Regionale tiltak

Norge videreførte støtten til regionale tiltak i regi av International Labour Organisation (ILO), regionale organisasjoner og FN rettet mot tvangsarbeid og menneskehandel i *Indonesia, Malaysia og Mekongområdet*. ILO-programmet har blant annet bidratt til å styrke ASEANs regionale rammeverk for å sikre immigrantarbeidere og myndighetenes bruk av internasjonale standarder og gjennomført en rekke konsultasjoner om rettighetsbasert rammeverk for fremmedarbeidere i Malaysia.

Norge har i 2011 støttet ASEAN i deres arbeid for fremme av demokrati og menneskerettigheter.

Norge støttet den sør-asiatiske sammenslutningen for frie media (SAFMA). En rekke konferanser og opplæringstiltak ble gjennomført i regionen, med fokus på pressefrihet, fred og fattigdomsbekjemping.

SAWI (South Asia Water Initiative) er en tilleggsmechanisme til de ulike tiltak på nasjonalt nivå innen vann og energi. Organisasjonen arbeider parallelt langs tre spor; en regional meka-

nisme for politisk dialog (The Abu Dhabi Dialogue); på sub-regionalt/vassdragsnivå for å stimulere samarbeid om vannressursforvaltning i grensekryssende vassdrag, og på lokalt nivå for nasjonale prosjekter med regionale implikasjoner. Arbeidet så langt har bidratt til god framdrift i Abu Dhabi dialogen. En strategisk gjennomgang av Ganges- bassenget er gjennomført. En studie av grunnvannssituasjonen i India er ferdigstilt. Arbeid med en omfattende kunnskapsbase om vannressurser i Nepal er satt i gang. Det arbeides fortsatt med å få til systemer som kan lette investeringer i vannsektoren på nasjonalt nivå.

Det er imidlertid fortsatt store utfordringer knyttet til formidling av ny strategisk kunnskap og mottakernes vilje til å endre tenkesett.

Økt oppmerksomhet omkring klimaendringer har de senere år gitt den regionale organisasjonen ICIMOD en stadig viktigere rolle i Hindu-Kush Himalaya. Det er en økende interesse blant medlemslandene for regionalt klimasamarbeid. Norsk kjernestøtte til ICIMOD bidro i i 2011 til økt faglig kunnskap om klimaendringer og institusjonell kompetansebygging på nasjonalt nivå.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 290 mill. kroner.

Kap. 152 Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
78	Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	532 065	500 000	540 000
	Sum kap. 0152	532 065	500 000	540 000

Bakgrunnen for utviklingssamarbeidet med Midtøsten er ønsket om å bidra til en palestinsk statsdannelse som ledd i en tostatsløsning mellom israelerne og palestinerne. Norge har i egenskap av leder for giverlandsgruppen Ad Hoc Liaison Committee (AHLC) et særlig ansvar for å bidra til å samordne den internasjonale bistanden til Det palestinske området og knytte giverlandsgruppens arbeid til den politiske prosessen som ledes av Kvartetten (USA, Russland, EU og FN). Denne rollen forplikter Norge til et aktivt engasjement i politiske spørsmål knyttet til Midtøsten og til et fortsatt høyt nivå på giverinnsatsen.

Midtøsten og Nord-Afrika avtegner seg i økende grad som utenrikspolitiske nærområder for Norge. De politiske omveltninger i Midtøsten og Nord-Afrika som startet i 2011 gjør det ønskelig å opprettholde vårt regionale engasjement også i Nord-Afrika.

Støtten til den sivile observatørstyrken i Hebron (TIPH) skal fra og med 2013 dekkes over kapittel/posten, og forklarer økningen fra 2012-2013. Norge leder TIPH, og koordinerer den diplomatiske virksomheten knyttet til observasjonsstyrken. TIPH består av sivile observatører som rapporterer om situasjonen i Hebron til PLO og Israel.

Midtøsten og Nord-Afrika står overfor store utfordringer. Uro og politiske omveltninger har tydeliggjort behovet for å stabilisere regionen gjennom overgang til politiske prosesser forankret i demokrati og sivilt folkestyre. Det er nødvendig å operere med høy grad av fleksibilitet for bruken av bistandsmidler. Det geografiske nedslagsfeltet for budsjettposten omfatter hele regionen fra Iran til Vest-Sahara.

Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika må ses i sammenheng med innsatser over andre budsjettkapitler, herunder bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og kulturtiltak (kap.160), nødhjelp og humanitær bistand (kap. 163), bistand til særskilte freds- og forsoningstiltak (kap.164), bistand til forskning og kompetanseheving (kap.165), og bistand gjennom FN-systemet (kap.170).

Post 78 Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det palestinske området

På møtene i giverlandsgruppen i 2011 ble det konkludert at Den palestinske selvstyremyndigheten (PA) hadde bygget institusjoner som var klare til å påta seg statsbærende ansvar. Samtidig har det ikke vært framgang når det gjelder de politiske spørsmålene i konflikten med Israel.

Den palestinske selvstyremyndigheten har gjennom reformer og effektivisering redusert behovet for budsjettstøtte fra 22 prosent av bruttonasjonalproduktet i 2008 til 13 prosent i 2011. Dette demonstrerer en positiv utviklingstrend med betydelig lavere grad av giveravhengighet.

Som følge av den israelske okkupasjonen vedvarer en rekke hindre for økonomisk utvikling, som for eksempel hindringer for bevegelse av folk og varer på Vestbredden og til Øst Jerusalem, samt blokaden av Gaza. Samtidig har bidragene fra giverne vært lavere enn forventet. PA befinner seg derfor i en vanskelig økonomisk situasjon. Likviditetssituasjonen har i 2011 og 2012 utviklet seg i negativ retning, og PA har måttet ta opp lån på kommersielle vilkår for å betale kreditorer og lønn til ansatte. Dette vil tynge PAs økonomiske bæreevne fremover og ramme den palestinske befolkningen. Forutsetningen for en bærekraftig palestinsk økonomi er at PA gis økt tilgang til de delene av okkupert område som Israel fortsatt kontrollerer, og at det åpnes for varer og økt handel inn og ut av både Gaza og Vestbredden.

Til tross for skarpe internasjonale reaksjoner viderefører Israel sin politikk med å utvide boset-

tingene både på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Dette endrer områdets geografi og demografi. Dersom utviklingen fortsetter i tråd med de israelske planene, vil Øst-Jerusalem bli fysisk avskåret fra Vestbredden.

Menneskerettighetssituasjonen er bekymringsfull. Både israelske og palestinske menneskerettsorganisasjoner fortsetter å arbeide under press fra både israelske og palestinske myndigheter. Situasjonen for ytrings- og pressefrihet er forverret.

Bevilgningen vil hovedsakelig benyttes til utviklingsfremmende tiltak innen statsbygging i Det palestinske området med fokus på godt styresett, utdanning, energi og rettighetsarbeid (inkludert demokrati og likestilling).

Midtøsten og Nord-Afrika

Situasjonen i de arabiske landene som har vært mest berørt av omveltningene i 2011 varierer fra voldelige konflikter til relativt velfungerende statsapparater under omlegging. Situasjonen er sammensatt og med mye uforutsigbarhet. I 2011 ble det gjennomført valg knyttet til grunnlovsreformer i både Marokko, Tunisia og Egypt.

Den arabiske våren innledet en vesentlig forandringsprosess i regionen som vil vedvare i flere år. En viktig del av bakgrunnen for opprørene har vært mangel på økonomiske og sosiale muligheter og ønsker om et nytt politisk lederskap. En stor utfordring for de nyvalgte lederne er å innfri befolkningens forventninger til sosiale og økonomiske forbedringer. Dette vil kreve hjelp fra det internasjonale samfunn. Norge vil prioritere støtte til de reformvennlige kreftene i regionen.

Den norske støtten går til tiltak innen godt styresett, demokratibyggning (inkludert valg), rettsstat, sivilt samfunn og folkelig deltakelse, samt rammebetingelser for økonomisk utvikling

Mål

Målene for Norges samarbeid med land i Midtøsten og Nord-Afrika er å bidra til statsbygging og til utvikling av godt styresett. Basert på situasjonen i det enkelte land og lokale prioriteringer skal bevilgningen for 2013 brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte til Det palestinske området
- Rettigheter, inkludert likestilling og demokrati
- Freds- og forsoningsprosesser
- Utdanning
- Energi
- Inkluderende økonomisk utvikling

En vesentlig del av midlene vil finansiere pågående og nye tiltak i Det palestinske området, mens en andel vil benyttes til å møte behov som følger av den dynamiske utviklingen i regionen.

Rapport 2011

Det palestinske området

Godt styresett, herunder gjennom budsjettstøtte

Framgangen i PAs reform- og utviklingsarbeid har vært god. I 2011 konkluderte IMF og Verdensbanken med at PA har gjort store fremskritt i byggingen av institusjoner for styring av palestinsk økonomi og for å opprettholde sikkerheten i Det palestinske området. Reformarbeidet har blant annet ført til økt åpenhet om inntekts- og utgiftssituasjonen innen offentlig finansforvaltning.

Gjennom givernes budsjettstøtte kanalisert gjennom Verdensbanken har PA betalt lønninger, og opprettholdt tjenestetilbudet innen helse og utdanning. Offentlig sysselsetting har bidratt til å motvirke den vanskelige økonomiske situasjonen, og opprettholdelsen av lønninger til PA ansatte har hatt positive ringvirkninger. Dette har vært særlig viktig når vekstfaktoren i palestinsk økonomi har vært avtagende.

Innenfor energisektoren har samarbeidet hatt som hovedformål å sikre strømtilførsel i Det palestinske området og redusere byrden på PAs budsjett. I løpet av årene fra 2008 til 2011 har man klart å redusere den årlige belastningen på budsjettet med USD 88 mill. blant annet ved at elektrisitetsverkene har forbedret innbetalingen fra kundene. Bruken av 229 000 forhåndsbetalte målere, som ble innkjøpt i 2011, skal ytterligere forbedre elektrisitetsverkenes innkreving.

Norge støttet palestinske organisasjoner og institusjoner som, i fravær av en fungerende lovgivende forsamling i Det palestinske området, overvåker lover som vedtas ved presidentdekreter, herunder ombudsmannsordningen *The Independent Commission for Human Rights* og en rekke menneskerettighetsorganisasjoner. Det er også utarbeidet retningslinjer for utforming av lovverk, samt etiske retningslinjer for statsansatte.

Likestilling, og kvinner og barns rettigheter

Gjennom UNRWAs program for menneskerettighetsundervisning i skoler i Gaza har 219 000 elever i 228 skoler fått undervisning i FNs universelle menneskerettighetserklæring og den histo-

riske bakgrunnen for erklæringen. Undervisningen er enestående i den arabiske verden og en viktig motvekt til radikaliserings og intoleranse.

Palestinske kvinner i Gaza har gjennom 30 sentere drevet av UNRWAs kvinneprosjekt fått opplæring i IKT, drevet idrett og fysisk trening, samt fått tilgang til krisesenter, samtalegrupper og kulturelle aktiviteter. I regi av UNWOMEN driver 414 kvinner fra 35 kvinnesentre i landsbyer på Vestbredden 210 skolekantiner. Norge støttet i tillegg en rekke palestinske grasrotorganisasjoner som gjennom kompetansebygging arbeider for kvinners politiske deltakelse og beskyttelse mot vold.

Utdanning

Norge ledet giversamarbeidet i utdanningssektoren i 2011 og medvirket til at samfinansieringsavtalen med Finland, Irland og Tyskland trådte i kraft. Denne sektorspesifikke mekanismen har gitt selvstyremyndighetene større fleksibilitet og forutsigbarhet i finansieringen av sin virksomhetsplan, samt etablert en struktur for bedre og mer koordinert planlegging, gjennomføring og rapportering. 963 klasserom ble ferdigstilt i 2011 og har resultert i at doble undervisningsskift i skoler på Vestbredden nå er en sjeldenhet. Etter utbedringer er videre over halvparten av offentlige palestinske skoler nå fysisk tilgjengelige i for elever med spesielle behov.

Tiltak i andre land i regionen

Norge støttet rettighets- og kompetansebyggings tiltak og demokratifremme i *Irak* (opplæring), *Jordan* (kartlegging av palestinske flyktningers levekår og holdninger) og i *Iran* (FNs innsats mot narkotika). Norge støttet observasjon og gjennomføringen av valget i Egypt. I *Nord-Afrika* satte UNDP i gang implementeringen av sitt program med fokus på valgopplæring og demokratibygging i Egypt, Tunisia og Libya, og Den europeiske utviklingsbanken (EBRD) fikk støtte til sitt program for å legge til rette for økonomisk utvikling og jobbskaping i Egypt, Tunisia, Marokko og Jordan. Støtten til observasjonsstyrken (MFO) på Sinai i *Egypt* ble videreført.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 540 mill. kroner.

Kap. 153 Bistand til Latin-Amerika

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	191 883	190 500	200 500
	Sum kap. 0153	191 883	190 500	200 500

De latinamerikanske demokratiene står langt sterkere i dag enn for noen tiår siden. De største demokratiutfordringene er knyttet til økonomisk og sosial utjevning samt bekjempelse av fattigdom. Det er blitt større aksept for at tradisjonelt ekskluderte grupper må slippes fram, og i flere land har representanter for bl.a. fagbevegelse, urfolk og kvinner fått større innpass i det politiske landskapet. Til tross for at middelklassen vokser i mange av landene er likevel fattigdom en vedvarende utfordring for regionen. I følge Verdensbanken lever 17 pst. av befolkningen i Latin-Amerika på mindre enn 2 USD per dag. Urfolk og afrolatinere har spesielt vanskelige kår og kommer dårligst ut på levekårsstatistikkene. Korrupsjon utgjør fortsatt et stort samfunnsproblem. Selv om kvinners situasjon jevnt over er blitt bedre, er det langt igjen til at kvinnene er likestilt politisk og økonomisk.

Sikkerhetssituasjonen og voldsutviklingen som følge av organisert kriminalitet er blitt et alvorlig problem for mange latinamerikanske land. Voldsspiralen fører til at menneskerettighetsutfordringene i økende grad knyttes til straffefrihet og manglende rettsoppfølging. Colombias interne konflikt vedvarer.

Latin-Amerika klarte seg relativt bra gjennom de siste årenes finanskriser. Med unntak for året 2009 har de fleste landene lagt bak seg en tiårsperiode med til dels god økonomisk vekst. Utfordringen ligger i å sikre at alle får ta del i veksten. Latin-Amerika er fortsatt den regionen med størst inntektsforskjeller i verden.

Latin-Amerika har et usedvanlig rikt biologisk mangfold, men store områder ødelegges av uforvarlig skogbruk, landbruk og kvegdrift. Regnskogen i Amazonas er verdens største regnskog og absorberer 1,5 milliarder tonn CO₂ i året. Det internasjonale energibyrådet estimerer at energiforbruket i Latin-Amerika vil øke med 60 pst. frem mot år 2035. Samtidig har regionen store muligheter for å utnytte fornybare energikilder, herunder vann- og vindkraft, solenergi samt geotermisk energi (jordvarme).

Utviklingen i regionen preges også av at Brasil ytterligere har bekreftet sin stilling som innflytelsesrik regional og global aktør, både politisk og økonomisk. Til tross for at veksten har avtatt de seneste årene, er Brasil i dag verdens 6. største økonomi. Andre land ser til Brasils omfattende og vellykkede inntektsfordelingsprogram der millioner av mennesker har tatt steget ut av fattigdom.

Post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, kan overføres**Situasjonsbeskrivelse**

De unge demokratiene i Mellom-Amerika synes å ha styrket seg. Dette gjenspeiles gjennom mer solide demokratiske institusjoner og økt valgdeltakelse. Guatemala gjennomførte valg i november 2011 med historisk høy deltakelse. Parlaments- og lokalvalg i El Salvador foregikk med langt mindre vold enn tidligere. Imidlertid er det grunn til uro over gjennomføringen av valget i Nicaragua i november 2011.

Mellom-Amerika framstår som en av de mest voldelige regioner i verden. Honduras, Guatemala og El Salvador ligger på verdenstoppen når det gjelder mord per hundretusen innbyggere. Den økende strømmen av narkotika og våpen gjennom området, sammen med sosiale konflikter, fattigdom og omfattende migrasjon gjør situasjonen svært vanskelig. Det er blitt økt oppmerksomhet på straffefrihet og korrupsjon. Alle landene i Mellom-Amerika har omsider vedtatt mindre skatterformer. Til tross for økonomisk framgang i de fleste av landene, er det fortsatt en stor andel av befolkningen, særlig urfolk, som lever i ekstrem fattigdom.

Norge fortsetter samarbeidet med regionale institusjoner i Mellom-Amerika, og samarbeidet er fokusert på fremme av menneskerettigheter og klima/bærekraftig ressursforvaltning. Norge er en betydelig støttespiller til Den inter-amerikanske menneskerettighetsdomstolen og Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet i Guate-

mala (CICIG). Begge disse sentrale institusjonene er avhengig av ekstern støtte i og med at sterke interne krefter ikke gir dem prioritet.

Mellom-Amerika er blant de aller mest sårbare land i verden når det gjelder effekter av klimaendringene og blir stadig utsatt for enorme naturødeleggelser.

I januar 2012 ble tidligere general Otto Perez Molina innsatt som ny president i Guatemala. Perez var en sentral aktør i fredsprosessen på 90-tallet, hvor Norge var aktiv i arbeidet som ledet fram til en fredsavtale i 1996. Perez har gode kontakter i Norge fra den tiden. Den nye presidenten må håndtere en vanskelig offentlig økonomi med minimale skatteinntekter og høy offentlig gjeld. De sosiale indikatorene gjenspeiler at urfolksmajoriteten i landet lever i fattigdom og at underernæring av barn under fem år er blant de verste i verden. Sikkerhetssituasjonen er svært urovek-kende. Den norske ambassaden i Guatemala som siden august 2011 har dekket alle syv landene i Mellom-Amerika, fortsetter sitt hovedfokus på urfolks rettigheter.

I november 2012 ble president Daniel Ortega gjenvalgt i Nicaragua med 63 pst. av stemmene. Både valgprosessen og valgresultatet ble kritisert av opposisjonen, men det er ikke tvil om at presidenten og hans Sandinistparti, FSLN, har støtte fra flertallet av befolkningen. Denne støtten har sin bakgrunn i en akseptabel økonomisk vekst de siste årene og en bedring i de sosiale indikatorene. Nicaragua fortsetter allikevel å være det nest fattigste landet i Latin-Amerika (etter Haiti). Norge fortsetter sitt samarbeid med Nicaragua bl.a med vekt på bærekraftig bruk av naturressursene (herunder ren energi), anti-korrupsjon i samarbeid med FN og myndighetene og kvinners rettigheter, med vekt på å bekjempe vold mot kvinner. Norge er også den viktigste støtte spilleren for lesbiske, homoseksuelle og transeksuelle grupper som kjemper for sine rettigheter.

Brasil er en stadig viktigere samarbeidspartner for Norge og norsk næringsliv. Regjeringen utviklet i 2011 en egen Brasil-strategi som er et viktig instrument i arbeidet med å forsterke og videreutvikle samarbeidet med Brasil innen næringsliv, handel og investeringer, klima, miljø og bærekraftig utvikling, internasjonale spørsmål, samt kunnskapssamarbeid og samfunnsutvikling. I kampen mot klimaendringene og har Norge og Brasil inngått et partnerskap om avskoging, jf. kap.166, post 73 Klima- og skogsatsingen. Avskogingen falt til omlag en fjerdedel i perioden 2004-2010. Situasjonen for urfolk i Brasil har i den senere tid vært preget av økende motsetninger

mellom urfolks interesser og høyt prioriterte infrastrukturtiltak. Konsultasjonsprosessene synes ikke alltid å fungere etter hensikten og det vil legges større vekt på mulige måter å bidra til å bedre dialogen med myndighetene. Norge opprettholder sitt urfolksengasjement i Brasil for å sikre at urfolks stemme skal høres i spørsmål knyttet både til næringsutvikling og skogsatsing.

Under jordskjelvet i Haiti januar 2010 mistet 300 000 mennesker livet og mer enn 3 millioner ble rammet. Fremdeles lever flere hundre tusen mennesker i leire. En koleraepidemi som brøt ut i oktober 2010, forverret den allerede prekære situasjonen. Etter jordskjelvet forpliktet Norge seg til å bidra med 800 mill. kroner for perioden 2010-2013. Tre fjerdedeler av støtten er langsiktig og dekket over flere budsjettposter. Den norske innsatsen er rettet inn mot et område sør i Haiti.

Forholdet mellom Norge og Cuba er inne i et godt og konstruktivt spor, og aktivitetsnivået øker. Menneskerettighetssituasjonen på Cuba er på flere områder kritikkverdig og Norge har en regelmessig dialog om menneskerettighetene med myndighetene. Regjeringen på Cuba har tatt viktige steg for å innføre en rekke reformer, først og fremst for å tilrettelegge for mer markedsøkonomi.

Landene i Andes-regionen er alle formelle demokratier, men de politiske partiene er svake og med lav oppslutning. Urfolk oppfatter ofte at deres interesser står svakt i forhold til næringsinteresser og at rett til forhåndskonsultasjoner ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. Strid om utnyttelse av naturressurser fører ofte til konflikter med innslag av vold. Norge støtter IDEAs (International Institute for Democracy and Electoral Assistance) arbeid for å styrke demokratiene i *Andes-regionen* og gjennom Olje for Utvikling-programmet søkes det mot en mer sosial og miljømessig bærekraftig bruk av naturressursene (Bolivia).

Mål

Målet for Norges samarbeid med land i Latin-Amerika over regionbevilgningen er å bidra til fattigdomsbekjempelse og utvikling av godt styresett, rettferdig fordeling, sosial og økonomisk inkludering samt bevaring av miljø/bærekraftig bruk av naturressurser. Bevilgningen for 2013 skal, gjennom nasjonale og regionale tiltak i hovedsak brukes til å støtte opp om:

- Godt styresett, herunder menneskerettigheter.
- Likestilling, rettferdig fordeling og sosial og økonomisk inkludering – urfolk, afrolatinere og kvinner.

- Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert forvaltning av naturressurser.

Rapport 2011

Godt styresett, herunder menneskerettigheter

Norge er blant de største utenlandske finansielle støttespillerne til den inter-amerikanske MR-domstolen (CIDH) som er del av det inter-amerikanske MR-systemet tilknyttet Organisasjonen for amerikanske stater (OAS). Støtten har gitt MR-domstolen økt slagkraft og anseelse i regionen. Dommene fra CIDH er ikke bare viktige i enkelt-sakene og for de konkrete ofrene for menneskerettighetsbrudd, men de er ofte innovative og åpner veien for at parlamenter og domstoler i de 21 landene som anerkjenner domstolens jurisdiksjon tilpasser og harmoniserer sitt lovverk. I tilknytning til CIDH støtter Norge den frivillige organisasjonen CEJIL (Center for Justice and International Law), som bl.a. forbereder og fører saker for ofre for menneskerettighetsbrudd for CIDH. Norge støtter dessuten det Inter-Amerikanske Institutt for Menneskerettigheter (IIDH) og FNs høykommisær for menneskerettigheter i Panama. Støtten går til å fremme menneskerettighetene til ekskluderte grupper som urfolk, kvinner og seksuelle minoriteter.

IDEA International har tilrettelagt for politisk dialog, styrkede politiske partier, gitt opplæring til politiske ledere og bidratt til lovarbeid som oppfølging av nye grunnlover i land som *Ecuador* og *Bolivia*. Programmet legger særlig vekt på kvinners og urfolks politiske deltakelse og på å skape arenaer for å drøfte ressursbruk og sosial utjevning. I tillegg har Olje for Utvikling programmet (OfU) sørget for overføring av norsk kompetanse slik at petroleumsressursene forvaltes på en måte som bidrar til varig reduksjon av fattigdom og sikrer forsvarlig hensyntagen til miljø.

Norge støttet i 2011 det anerkjente ikke-kommersielle instituttet Latinobarómetro som med sine årlige meningsmålinger i 18 latinamerikanske land, måler oppfatningen av hvordan demokratiene utvikler seg. Resultatene fra meningsmålingene er svært etterspurte.

Den internasjonale kommisjonen mot straffefrihet i Guatemala (CICIG) som ble opprettet av FN etter ønske fra Guatemalas regjering, skal bistå påtalemyndighetene og det nasjonale politiet i kampen mot illegale kriminelle organisasjoner som siden fredsavtalen i 1996 har preget post-konfliktsituasjonen i landet. I likhet med flere toneangivende vestlige land, har Norge støttet CICIG siden oppstarten i 2007. CICIGs arbeid har med-

ført at en rekke guatemalanske politikere og andre personer er blitt etterforsket og domfelt.

Norge ledet fram til primo 2011et flergiver anti-korrupsjonsfond i *Nicaragua* i fem statlige institusjoner. En flergiverevaluering av dette arbeidet konkluderte med at støtten i Nicaragua var et viktig bidrag til antikorrupsjonsarbeidet.

Norge støttet i 2011 et nyopprettet tverrpolitisk økonomisk og sosialt råd i El Salvador med deltakelse av politikere, fagforbund og næringsliv som en videreføring av en erfaringsutveksling om den norske velferdsmodellen.

Likestilling, og sosial og økonomisk inkludering (urfolk, afrolatinere, kvinner)

Norge støtter egne urfolksprogram i Guatemala og i Brasil. I *Guatemala* bidrar finansiering av Maya-programmet til gjennomføring av urfolks rettigheter i landet. Programmet er administrert av FN med UNHCHR, UNICEF og UNDP som partnere. Et stort antall maya-organisasjoner deltar som gjennomførende partnere. Bistandsprogrammet er Norges hovedprioritering i Guatemala med et budsjett på 60 mill. kroner for perioden 2009-2012. Innsatsen rettes inn mot urfolks kollektive og individuelle rettigheter, med juridisk strategisk saksføring, retten til morsmålsutdanning i grunnskolen og økt politisk deltakelse.

Gjennom støtte til urfolksprogrammet i *Brasil* har Norge i snart 30 år støttet opp om urfolks organisasjoner slik at de ofte setter dagsorden i urfolks- og miljøspørsmål. Urfolk er i dag i bedre stand til å forsvare egne interesser.

Norge legger stor vekt på at kvinners stilling og rettigheter ivaretas i alle prosjekter som støttes i Latin-Amerika og især på kvinners deltakelse i politikk og samfunnsliv. I *Guatemala* støtter Norge bl.a. den guatemalanske kvinneorganisasjonen Molojs kontorer, slik at organisasjonen kan bedrive opplæring av fremtidens kvinnelige mayaledere og -politikere.

Norge ledet fram til oktober 2011 det felles giverfondet i Nicaragua for kvinner/likestilling og seksuelle og reproduktive rettigheter. Den norske støtten førte til kampanjer og initiativ om seksuelt mangfold, avkriminalisering av terapeutisk abort, kjønnsbasert vold, respekten for kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter, og økt informasjonstilgang og tester for hiv og aids.

Gjennom IDEA ble det gitt støtte til et program for kvinnelige parlamentarikere i *Andeslandene*.

Gjennom UNDP finansierer Norge et program i Ecuador, Colombia og Panama som støtter afro-latineres fulle deltakelse i samfunnet, ut fra et rettighetsperspektiv.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert forvaltning av naturressurser og fornybar energi

I 2008 inngikk Norge og *Brasil* et partnerskap om bevaring av regnskogen, jf. kap.166, post 73. I tillegg til dette omfattende partnerskapet fortsatte samarbeidet med Regnskogfondet om en helhetlig utvikling av *Amazonas*, som er sosialt og miljømessig bærekraftig ved at urfolks rettigheter ivaretas. En grundig gjennomgang av erfaringene fra den første fasen ble gjennomført i 2010. Gjennomgangen viste positive resultater, og fremhever sammenhengen mellom skogbevaring og urfolks bærekraftige bruk av regnskogen. Programmets andre fase (2011-15) har et særlig fokus på grenseoverskridende sammenhengende beskyttede territorier der hensikten er å få til økt samarbeid mellom urfolksorganisasjoner/myndighetene over landegrensene.

Norge har siden 2007 finansiert to miljøprosjekter i *Brasil* gjennom UNDP. Det ene prosjektet har resultert i planer for bærekraftig bruk av skogen i delstatene Acre, Pará og Mato Grosso. Skogplaner på delstatsnivå omfatter forebygging og kontroll av avskoging og nært knyttet til dette; eiendomsregistrering med dokumentasjon av miljøsituasjonen.

I Mellom-Amerika støttes tiltak innen bærekraftig bruk og forvaltning av naturressurser og

biologisk mangfold gjennom organisasjoner med mandat for hele Latin-Amerika. Norge, Finland og Sverige støtter sammen et regionalt landbruks- og miljøprogram i forsknings- og utdanningsinstitusjonen CATIE. I en midtveiseevaluering fra 2011 ble det vist bl.a. til at bønder har tatt i bruk effektive og bærekraftige løsninger for forvaltning og at erfaringer fra programmet brukes i nasjonal og regional politikktutforming. I *Nicaragua* fortsatte samarbeidet om bærekraftig naturressursforvaltning med de to frivillige organisasjonene FADCANIC og ADDAC. Rundt 1 400 familier deltar i prosjektet, og deres økte produksjon bidro til å øke familienes inntekter uten å ødelegge naturgrunnlaget. Innen rammen for myndighetenes sektorprogram for jordbruksutvikling (PRORURAL) nøy i alt over 340 000 personer godt av støtte som ble gitt som direkte overføringer. Norge samarbeider med Sveits, UNDP og energi- og gruveministeriet om støtte til et program i Nicaragua for bygging av små vannkraftverk og installering av turbiner i isolerte landsbyer som ligger utenfor det nasjonale strømforsyningsnettet. I 2011 startet bygging av tre nye vannkraftverk. Samarbeidet med Managua kommune og 4 andre kommuner rundt Managua om å beskytte det sørlige nedfallsområdet til Managua-sjøen gjennom kursing og informasjon har forbedret området rundt innsjøen ved bl.a. å forhindre erosjon.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 200,5 mill. kroner.

Programkategori 03.20 Globale ordninger

Utgifter under programkategori 03.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 812 005	1 874 000	2 004 000	6,9
161	Næringsutvikling	1 304 726	1 339 000	1 384 000	3,4
162	Overgangsbistand (gap)	389 004	380 000	420 000	10,5
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	3 072 635	2 956 200	3 150 700	6,6
164	Fred, forsoning og demokrati	1 616 965	1 613 000	1 558 200	-3,4
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	818 845	872 000	871 000	-0,1
166	Miljø og bærekraftig utvikling mv.	2 325 252	2 854 700	4 597 942	61,1
167	Flyktningtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)	1 475 103	1 531 185	1 270 658	-17,0
168	Kvinner og likestilling	305 484	307 000	307 000	0,0
169	Globale helse- og vaksineinitiativ	1 694 648	1 785 000	2 435 000	36,4
	Sum kategori 03.20	14 814 667	15 512 085	17 998 500	16,0

Regjeringens klima- og skogsatsing, humanitær bistand, kvinners rettigheter og likestilling, helse, levekår og mulighet for aktiv deltakelse i og utforming av eget samfunn står i sentrum for ordninger under denne programkategorien. Ordningene spenner fra krafttak for bedre barne- og mødre- helse, bistand i fredsforhandlinger, kvinners deltakelse og beskyttelse fra kjønnsbasert vold til tiltak for et anstendig arbeidsliv og for dårlig stilte barn og ungdom. Dette er satsingsområder som har en sentral plass i regjeringens engasjement, og programkategorien er den største i Utenriksdepartementets budsjett. Brorparten av Norges innsats for tusenårsårene dekkes over disse globale ordningene.

Bevilgningene kan brukes i alle ODA-godkjente land, med eventuelle forbehold omtalt under hver bevilgning.

De internasjonale humanitære prinsippene og kjønnspektivet ligger til grunn for nødhjelp,

humanitær bistand, tiltak for menneskerettigheter og for fred, forsoning og demokrati. De samme prinsippene ligger til grunn for Regjeringens ønske om større innsats for forebygging av humanitære kriser og klimatilpasning, men denne innsatsen må også ses i lys av norsk innsats for fattigdomsreduksjon og for miljø, klima og bærekraftig utvikling, kort sagt bidrag til reduksjon av fattige samfunns sårbarhet. Her spiller sivil samfunn en viktig rolle. For utviklingssamarbeid i enkeltland søkes støtten gitt i samsvar med landets egne prioriteringer, i tråd med prinsippene om eierskap, koordinering, bidrag til statsbygging og institusjonsutvikling. Regjeringens klima- og skogsatsing er et viktig virkemiddel i klimapolitikken. Tverrgående hensyn som likestilling og miljø samt anti-korrupsjon og åpenhet om kapitalstrømmer skal i størst mulig grad ivaretas i alle tiltak.

Det er under programkategorien definert ulike tilskuddsordninger med tilhørende ord-

ningsregelverk som beskriver formålet med ordningen og hvordan den skal forvaltes.

Økonomiske misligheter skal forebygges, avdekkes, rapporteres og håndteres i overensstemmelse med prinsippet om nulltoleranse for slike misligheter.

Regjeringen presenterte høsten 2011 nye versjoner av de såkalte profilarkene for FN-organisa-

sjoner, multilaterale finansinstitusjoner og globale fond. I tråd med Innst.84 S (2010-2011) er det lagt vekt på å høyne kvaliteten på profilarkene ved å legge klarere kriterier til grunn for vurderingene. Det er referanser til profilarkene under de aktuelle budsjettpostene.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	33 253	33 500	33 500
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 272 109	1 318 000	1 423 000
71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	88 708	91 000	91 000
72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	3 355	8 000	8 000
73	Kultur, <i>kan overføres</i>	103 191	106 000	106 000
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	171 865	182 500	182 500
77	Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	139 524	135 000	160 000
	Sum kap. 0160	1 812 005	1 874 000	2 004 000

Midlene skal styrke det sivile samfunn som drivkraft og endringsagent for å skape mer åpne og demokratiske samfunn, og for å bidra til å nå nasjonale og internasjonale samfunnsmessige mål.

Sivilt samfunn forstås som en mangfoldig arena hvor den alminnelige borger, alene eller sammen med andre, kan fremme interesser og behov, på egne og andres vegne. Et mangfoldig og dynamisk sivilt samfunn gir myndigheter mulighet til å forstå, forklare og korrigere sin egen myndighetsutøvelse på sentrale områder. Aktører innen det sivile samfunn omfatter nettverk, frivillige organisasjoner, fagforeninger, uavhengige media, politiske partier, kirkesamfunn og idretts-, kunst- og kulturmiljøer. Offentlige institusjoner og kommersielle aktører omfattes ikke av begrepet sivilt samfunn.

Det sivile samfunns mulighet for å spille en slik rolle vil være svært ulik i forskjellige utviklingsland. I land med lite utviklede myndighetsstrukturer, og med få eller ingen trygge møteplasser mellom makthavere og borgere, vil mulighe-

ten til å påvirke den politiske eliten være begrenset. Tjenesteyting danner i mange land grunnlaget for det sivile samfunn som endringsagent. Bevilgningen brukes derfor også til å styrke det sivile samfunns kunnskaper, ferdigheter og evne til å levere tjenester, for eksempel innenfor helse, utdanning, sport, kultur og miljø, samt støtte organisasjoner i deres internasjonale arbeid.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Norges befolkning er engasjert i utviklingspolitiske spørsmål. Samtidig er kunnskapen om utviklingspolitikk og bistand som virkemiddel for utvikling forholdsvis lav. Det er derfor behov for å fortsette informasjonsarbeidet i mange former og kanaler. Tiltakene som finansieres over denne posten gjennomføres hovedsakelig av Norad. For å øke bidraget til det offentlige ordskiftet om utviklingspolitikk vil i tillegg prosjektet «Ta utviklingspolitikken hjem» gjennomføres.

Mål:

- Økt kunnskap om Norges rolle i utviklingspolitiske spørsmål og bistandens resultater
- Økt engasjement og meningsbrytning om bistand, utviklingsspørsmål og globale problemstillinger

Rapport 2011

Kampanjen om resultater i bistanden, *Reisen tilbake*, ble avsluttet i 2011. I løpet av tre år har 29 personer besøkt forskjellige land og rapportert på oppnådde resultater. Kampanjen har brukt lokalmediene og sosiale medier som hovedkanaler. Målinger viser at kampanjen når ut til mange, og engasjerer og involverer målgruppene. En undersøkelse gjort i de tre byene som hadde deltakere i 2011 viser at mellom 27 og 48 pst. husker oppslag om *Reisen tilbake*. Rundt 45 pst. svarer at dette er en god måte å informere om effekten av norsk bistand på.

Utviklingshuset satset særlig på ungdom gjennom bruk av «UtviklingsLab» og «Utviklings-Løype». Det ble utviklet et pedagogisk ferietilbud til aktivitetsskoler i samarbeid med Redd Barna. I tillegg ble det arrangert fire utstillinger med pedagogiske opplegg som dekket følgende tematiske områder:

- Bistand og konflikt (Kate Pendry's «Make Love, Not War»)
- Menneskerettigheter (Fadlabis «Et stort portrett av Mamma»)
- Flyktningsspørsmål (Rune Eraker og Nansen Ung) og
- Miljøproblematikk (Berg/Baarsch «Å leve med tidevannets rytme»)

Det ble holdt 115 arrangementer, samt omvisning for turister/det generelle publikum i sommerferien for å utnytte Utviklingshusets kapasitet i skoleferier. Antall besøkende økte til 8546 i 2011, fra 7623 i 2010.

Bistandsaktuelt publiserte ti utgaver av papirutgaven i 2011, inkludert en temautgave om «Bistand etter konflikt» i forkant av den årlige Norad-konferansen. Papirutgaven hadde et rekordopplag på omlag 18 500 eksemplarer i desember 2011. Dette er en økning på 200 sammenlignet med 2010.

Norads hjemmesider ble relansert 1. november 2011. Nettstedet er lettere å finne frem i, kan deles på sosiale medier og er et relevant og oppdatert kunnskapscenter om norsk utviklingspolitikk og fakta om norsk bistand.

Temaet for resultatrapporten i 2011 var «Bistand og konflikt». Det ble også utgitt årsrap-

porter for Olje for Utvikling, Ren energi og evalueringsevne. Norad og Utenriksdepartementet delte ut 21 stipend til reportasjereiser for journalister i 2011. Gjennom tilskuddsordningen «Utenrikspolitisk ordskifte» har Utenriksdepartementets Refleksprosjekt delt ut 1,515 mill. kroner til prosjekter som styrker kunnskapen, engasjementet og debatten i den norske befolkningen rundt utenrikspolitiske spørsmål og konsekvenser av globalisering. 1 mill. kroner av disse midlene ble disponert fra kap. 160, post 01.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 33,5 mill. kroner.

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen er den viktigste finansieringskilden for det langsiktige utviklingssamarbeidet mellom representanter for det sivile samfunn i Norge og deres partnere i Sør. Ordningen skal støtte opp under både store profesjonelle organisasjoner og det brede engasjementet som er levende i befolkningen i Norge.

Sivilsamfunnsstøtten har i stor grad vært basert på giverorganisasjonenes verdigrunnlag og samfunnsforståelse, og giverdominansen har vært stor. Framover vil det bli lagt større vekt på at innsatsen er basert på etterspørsel fra mottagerland. Dette er i tråd med at arbeid basert på solidaritet og interessefellesskap skal bidra til at nasjonale og lokale organisasjoner selv kan sette dagsorden og lede an i debatten om aktuelle samfunnsproblemer.

Analyser og forståelse for politikk, kultur og samfunn i det enkelte land er en forutsetning for å oppnå resultater og samfunnsmessige endringer. Også forståelse for bistandens rolle, mangfoldet av givere og aktører og erfaring med hva som virker, og hva som ikke virker, er vesentlig. Det forutsettes at organisasjonene velger sine samarbeidspartnere og planlegger sine innsatsområder ut fra slike analyser. Samarbeidspartnere må representere aktører og drivkrefter som har representativitet i eget land og derfor mulighet til å påvirke samfunnsdebatten og utviklingen på sine områder. Gjennomføringsansvaret skal ligge hos partner i sør, og støtten baseres på at partner har en sentral funksjon i demokratiseringsprosessen.

Organisasjonene må vise at innsatsen drives kostnadseffektivt. Ulike mellomledd fra bevilgende myndighet fram til mottaker må ha en rolle

som svarer til kostnadene og en klar verdi utover overføring av midler. De norske organisasjonene må tydeliggjøre hvordan dette kravet ivaretas både overfor beslutningstakere i Norge og aktører i sør. Det forventes at de norske aktørene gjør kritiske vurderinger av egen rolle når det gjelder kvalitet og resultatoppgjøret.

Et aktivt sivilt samfunn kan ha en viktig påvirkningsrolle for å fremme en demokratisk utvikling, respekt for menneskerettighetene, bedre mekanismer for fordeling og for å bekjempe korrupsjon. De norske organisasjonene har et særlig ansvar for å styrke kompetanse og kapasitet hos sine partnere, slik at de kan være talerør og endringsagenter på vegne av fattige og marginaliserte grupper. Kapasitetsstyrking skal føre til varige resultater. Det sivile samfunnet kan spille en viktig rolle som leverandør av tjenester innen helse og utdanning, som et supplement til offentlig innsats på disse områdene. Vektlegging av hvilken rolle sivilsamfunnet bør ha, henger sammen med situasjonen i det enkelte land.

Det kan være aktuelt å benytte midler fra posten til enkelttilskudd i forbindelse med regjerings gave til TV-innsamlinger.

Mål

- Sterke og uavhengige sivilsamfunn i sør.

Mer spesifikt er målene:

- Frivillige organisasjoner på alle nivåer i kampen mot fattigdom og undertrykking er mobilisert.
- Aktører i sivil samfunn som arbeider for utvikling, demokratisering og omfordeling av makt er styrket.
- Sivilsamfunnsorganisasjoners internasjonale arbeid er forsterket.

Ordningen skal bidra til å nå overordnede mål for norsk utviklingspolitikk med særlig vekt på:

- Kvinner og barns rett til deltakelse og påvirkning, klima, miljø og naturressursforvaltning, åpenhet om kapitalstrømmer, korrupsjon og ulovlig kapitalflukt, offentlige inntekter og forvaltning av disse.
- Barns rett til utdanning, spesielt i konfliktområder.

Rapport 2011

Støtten gir norske organisasjoner anledning til å inngå samarbeid med organisasjoner i sør med

sikte på kapasitets- og kompetanseutvikling. Norad tilstreber flerårige avtaler med organisasjonene. I 2011 ble 90 prosent av tildelingen gitt i tilskudd til 28 organisasjoner med flerårige samarbeids- eller kjernestøtteavtaler. Resten av midlene ble fordelt på 63 avtaler, både flerårige prosjektavtaler og ettårige avtaler. I tråd med føringer ble antallet ettårige avtaler redusert fra 43 i 2010 til 30 i 2011.

Det ble finansiert tiltak i 74 land. Innsats i Uganda, Etiopia, Zambia, Malawi, Zimbabwe og Nepal mottok mest støtte. Støtten ble fordelt på et bredt spekter av sektorer, hvorav godt styresett, helse utdanning, miljø og landbruk var de største.

Norad har hatt spesiell oppmerksomhet på organisasjoners resultatfokus og risikohåndtering, herunder korrupsjon. Enkelte organisasjoner har fått økt tilskudd som følge av oppnådde resultater og særlig relevant innsats innenfor områdene klima og miljø. Norad gjennomførte ni «Følg pengene»- gjennomganger i 2011, og to større økonomigjennomganger. Disse har gitt god innsikt i organisasjonenes økonomiske forvaltning og bruk av midler. For å få bedre informasjon om organisasjonenes arbeid gjennomførte Norad fire organisasjonsgjennomganger. I samarbeid med Universitetet i Oslo ble en større gjennomgang/analyse av paraply- og nettverksorganisasjonene påbegynt i 2011.

Norad opprettet i 2011 et internasjonalt sammensatt sivilsamfunnspanel for å se på hvordan man bedre kan dokumentere de bredere effektene av norsk støtte til sivil samfunn i sør. Panelet gikk gjennom eksisterende gjennomganger og evalueringer og gjorde feltarbeid i Etiopia, Malawi, Vietnam og Nepal. Basert på dette, og panelets egen erfaring, så panelet nærmere på spørsmålet «Utgjør norske NGOers arbeid en forskjell?»

Panelet slår fast at organisasjonene har oppnådd viktige resultater for individer og lokalsamfunn. Det store flertall av prosjektene når sine kortsiktige mål, men mange organisasjoner arbeider med problematikk som må ses i et lengre perspektiv. Panelet har funnet eksempler på bredere og langsiktige effekter, der organisasjoner har bidratt til å sette i gang ny virksomhet, skapt debatt, påvirket og endret lovverk. Dette gjelder spesielt sosial sektor og inkluderer funksjonshemmede og deres rettigheter i Malawi og Nepal, kvinner og kjønnslemlestelse i Etiopia og hiv og aids i Vietnam. Det finnes også eksempler på at organisasjoner har vært viktige for å sette søkelys på korrumpert politikk og maktmisbruk, og at de kommer med viktige bidrag for å få til en mer

åpen og informert politisk debatt. Den katolske kirken i Malawi er et eksempel på dette.

Panelet indikerer at norske NGOer har bidratt til langsiktig utvikling i de fire landene, men der som man ser på hele sivilt samfunn-porteføljen i land kan det også argumenteres med at tiltak er for spredt geografisk og på flere ulike målgrupper. Det finnes eksempler fra Malawi og Nepal hvor organisasjonene arbeider bredt innen henholdsvis helse og utdanning, men samtidig er målgruppene for de fleste prosjektene små.

Panelets oppfatning er at organisasjonene generelt håndterer midler på en god måte, selv om transaksjonskostnader kan være noe høye.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 423 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Statistisk Sentral Byrås måling fra 2011 om nordmenns holdninger til bistand viser at flertallet av den norske befolkningen er positive, men den viser også at interessen for bistandsspørsmål har avtatt.

Grundig, kritisk og etterrettelig informasjon om utviklingsspørsmål er viktig for å bidra til økt engasjement og heve det norske kunnskapsnivået om globale forhold, motvirke fordommer og styrke den utviklingspolitiske agendaen. Opplysningsstøtten bidrar til at norske frivillige organisasjoner og relevante institusjoner kan drive folkeopplysning om sentrale og aktuelle nord/sør-spørsmål og utformes slik at ulike målgrupper får kunnskap gjennom refleksjon og kritisk debatt. Opplysningsstøtten er også et viktig virkemiddel for demokratisk deltakelse og politisk talsmannsarbeid/påvirkning i Norge.

I tråd med retningslinjene skal norske frivillige organisasjoner og relevante institusjoner bidra til folkeopplysning om sentrale og aktuelle nord/sør- og utviklingsspørsmål, og samtidig ivareta rollen som pådrivere og «vaktbikkjer» i den offentlige utviklingsdebatten. Retningslinjene vektlegger dessuten handlingselementet i større grad enn tidligere. Aktørene skal ikke bare formidle informasjon, men også synliggjøre hvordan målgruppen kan gjøre noe med den informasjonen de har fått. Opplysningsarbeidet skal nå bredt ut i samfunnet, bidra til engasjement og deltakelse. Det legges til rette for at nye grupper, som diasporamiljøer, i økende grad engasjeres i folkeopplys-

ningsarbeidet. Videre vektlegges tiltak som når ut til distriktene og områdene utenfor de store byene, samt sikrer meningsmangfold i utviklingsdebatten. Det legges til rette for at flere stemmer fra Sør deltar i den norske debatten. Organisasjoner som også driver utviklingsprosjekter i Sør, har et særlig ansvar for å synliggjøre sine Sør-partnere i opplysningsarbeidet. For organisasjoner som jobber innenfor avgrensede tematiske og geografiske områder, skal opplysningsarbeidet knyttes til en større sammenheng og bredere nord/sør debatt. I tråd med bistanden for øvrig skjerpes kravene til å kunne vise resultater fra innsatsen.

Mål

- Det norske folk er aktive og engasjerte i utviklingsspørsmål.
- Økt kunnskap om utviklingsspørsmål i den norske befolkningen.

Med vekt på regjeringens satsingsområder, skal ordningen bidra til å skape kritisk debatt, sikre meningsmangfold, styrke pådriver- og vaktbikkjefunksjonene, skape engasjement over hele landet, legge til rette for økt engasjement blant diasporamiljøer i Norge, samt å fremme stemmer og synspunkter fra sør inn i utviklingsdebatten.

Rapport 2011

Norad mottok i alt søknader fra 75 organisasjoner om opplysningsstøtte i 2011, hvorav 17 søknader fra organisasjoner som ikke tidligere har mottatt støtte til slike aktiviteter. Dette peker på en økende interesse for informasjonsarbeid. Tilsagn om flerårige avtaler ble gitt til 58 organisasjoner. Disse representerer et bredt spekter av organisasjoner, i den grad det eksisterer et stort meningsmangfold blant søkerne.

Med tilskudd fra en enkeltavtale organiserte Blå Kors i 2011 et seminar om rus som utviklingshinder og trender med hensyn til alkoholbransjens satsing på framvoksende markeder i Sør. Tiltaket har skapt oppmerksomhet om denne problematikken gjennom oppslag i media, og større kompetanse i deltakende organisasjoner og deltakere på seminaret.

En rekke organisasjoner med rammeavtale for informasjonsarbeid, blant andre Redd Barna, FIAN Norge og FIVAS, har i 2011 fortsatt opplysnings- og påvirkningsarbeidet når det gjelder norsk ratifisering av klageprotokollene til henholdsvis Barnekonvensjonen og Konvensjonen

om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Disse tiltakene er viktige og kritiske bidrag til debatten om Norges rolle i det internasjonale menneskerettighetsarbeidet og oppfølgingen av Utviklingsutvalgets rapport «Samstemt for utvikling?».

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 91 mill. kroner.

Post 72 Demokratistøtte/partier, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Politiske partier representert på Stortinget og deres partinære organisasjoner kan søke støtte fra denne tilskuddsordningen.

Det kan gis støtte til kapasitetsbygging og langsiktig demokratisk organisasjonsbygging for partier i land som er godkjent for mottak av bistand.

Norske politiske partier kan være en ressurs for demokratibygging i utviklingsland. Demokratistøtte gjennom politiske partier representerer et begrenset, men potensielt viktig bidrag i utviklingen av en demokratisk kultur i unge demokratier. Politiske partier er sentrale institusjoner i et demokrati, og kapasitetsbygging gjennom kontakt med partier i andre land kan bidra til at partiene i sør kan utvikle og styrke sin demokratiske virkemåte. I dette arbeidet kan norske politiske partier spille en rolle gjennom sitt etablerte internasjonale nettverk og engasjement.

Demokratistøtte gjennom politiske partier kan være omstridt i samarbeidslandet. Innsatsen stiller dermed store krav til at aktørene opptrer med varsomhet og baserer sitt arbeid på inngående kjennskap til politiske, sosiale og økonomiske forhold i prosjektlandet.

Mål

Bidra til velfungerende og demokratiske partioorganisasjoner i utviklingsland.

Rapport 2011

Porteføljen for denne tilskuddsordningen er fortsatt under utforming etter at den startet opp i 2010. Endelig regelverk for ordningen ble fastsatt i februar 2011. Norad inngikk i 2011 flerårige avtaler med fire partier; Høyre har et flerpartiprojekt i Bosnia-Hercegovina, Arbeiderpartiet har i samarbeid med Norsk Folkehjelp et partisamar-

beid med Sudan Peoples Liberation Movement (SPLM) i Sør-Sudan, Kristelig Folkeparti har et flerpartisamarbeid i Kenya og et søsterpartiprojekt i Hviterussland og Senterpartiet har et flerpartisamarbeid i Tanzania. I tillegg ble det gitt støtte til Arbeidernes Ungdomsfylking for et ett-årig prosjekt i Libanon og til Sosialistisk Venstreparti for et forprosjekt for partisamarbeid med Farabundo Martí National Liberation (FMLN) i El Salvador.

Alle prosjektene retter seg primært mot organisasjonsutvikling og opplæringstiltak for tillitsvalgte/medlemmer. I alle prosjektene er det vektlagt god tilpasning til lokal kontekst og den politiske situasjonen i landet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 8 mill. kroner.

Post 73 Kultur, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

De universelle menneskerettighetene omfatter retten til å delta i og oppleve egen kultur. Kultur er også viktig for identitet, stolthet og nasjonsbygging og nasjoners kommunikasjon med omverdenen. Kultur kan også være en viktig endringsagent som stimulerer til debatt, deltakelse, innovasjon og økonomisk utvikling.

Støtte til kultur har sin naturlige plass på utviklingsagendaen. Dette er bakgrunnen for Strategi for Norges kultur- og idrettssamarbeid med land i sør (2006-2015).

Kunst- og kulturinstitusjoner og sentrale kulturaktører i sør er målgruppene for kulturstøtten. Kultursamarbeidet skal i utgangspunktet være langsiktig, og den norske innsatsen skal være basert på behov definert av målgruppene i sør. Kulturutveksling skal gi en merverdi for samarbeidsparten i sør og i hovedsak være fundert i institusjoners samarbeid. Samarbeid med aktører i land i demokratiske overgangssituasjoner kan også omfatte mer kortsiktige pilotprosjekter.

Støtten kanaliseres direkte til aktører i sør, via bilateralt samarbeid med partnere i Norge og gjennom UNESCO.

Mål

Det overordnede mål er å styrke kultursektoren i sør.

Delmål:

- Bidra til fremvekst av frie kulturuttrykk og kulturelt mangfold.
- Fremme kompetanse, kvalitet og profesjonalitet i kultursektoren.
- Bidra til kulturell infrastruktur inkludert utvikling av kulturpolitikk.
- Kulturutveksling mellom Norge og utviklingsland, i form av samarbeid mellom relevante kulturmiljøer og institusjoner i mellom.
- Verne og fremme kulturarven.

Satsingsområder 2013

Følgende foreslås prioritert:

- Kapasitetsbygging og institusjonssamarbeid.
- Økt fokus på kulturelle rettigheter og mangfold.

Rapport 2011

Hovedfeltene for innsatsen var profesjonalisering av kunstnere, støtte til og etablering av opphavsrettsorganisasjoner og kulturell infrastruktur og tiltak som fremmer mangfold og ytringsfrihet generelt. Evaluering av Strategi for Norges kultur- og idrettsstrategi med land i sør ble ferdigstilt i 2011 og følges opp bla gjennom styrking av dialogen med utestasjonene, Norad og fagmiljøene. Kultursamarbeidet med Midtøsten/Nord-Afrika ble reorientert i kjølvannet av Den arabiske våren.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 106 mill. kroner.

Post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Internasjonale organisasjoner og nettverk kan gjennom sin arbeidsmåte, kunnskap, nedslagsfelt og nettverk utfylle norske bistandskanaler. De kan jobbe på områder hvor det finnes få eller ingen alternative kanaler og hvor overnasjonal innsats er viktig.

Som talerør for sivilsamfunnet kan internasjonale og regionale organisasjoner og nettverk spille viktige roller i internasjonale forhandlinger og konferanser. De kan tilføye nye perspektiver og synspunkter i debatten, ivareta sårbare gruppers interesser og bringe inn erfaringer fra felt. Organisasjonene kan spille en viktig pådriverrolle slik at statlige myndigheter etterlever internasjonale konvensjoner, og påvirker internasjonale, regionale og nasjonale beslutningsprosesser.

Per i dag går vel 80 pst. av bevilgningen til nordbaserte organisasjoner. For internasjonalt påvirkningsarbeid er representativitet og mangfold av økende betydning. Det legges derfor opp til at organisasjoner og nettverk med utspring i sør skal gis prioritet, for å styrke de krefter som er direkte tilknyttet befolkningen den taler på vegne av. For alle organisasjoner gjelder krav om at innsatsen må drives kostnadseffektivt.

Mål

Påvirke nasjonale, regionale og internasjonale beslutningsprosesser i samsvar med overordnede mål for norsk utviklingspolitikk.

For å oppnå dette skal internasjonale og regionale organisasjoners kompetanse, kunnskap og påvirkningskraft styrkes. Støtten skal i hovedsak gå til internasjonale og regionale organisasjoner som har sitt utspring i sør.

Følgende områder prioriteres:

- Miljø og klimaspørsmål, klimarobust landbruk og naturressursforvaltning.
- Åpenhet om kapitalstrømmer, tiltak mot ulovlig kapitalflyt og korrupsjon og økte offentlig inntekter gjennom beskatning.
- Likestilling, reproduktiv helse, samt hiv og aids.
- Menneskerettigheter inkludert ytringsfrihet.

Rapport 2011

Hovedprioriteringene for arbeidet i 2011 var i tråd med de overordnede målene for norsk bistand med særlig vekt på miljø og klimaspørsmål, reproduktiv helse, ytringsfrihet, samt skatt, korrupsjon og ulovlig kapitalflyt. 32 internasjonale organisasjoner ble støttet, av disse var 13 basert i sør. I tråd med føringer gikk en økt andel til sørbaserte regionale og internasjonale aktører, men dette utgjorde fremdeles kun 17 pst. av støtten.

De fagområdene som mottok mest støtte over ordningen var reproduktiv helse og hiv og aids (33 pst.), miljø, energi, klimaspørsmål og naturressursforvaltning (32 pst.), samt skatt, kapitalflykt og anti-korrupsjon (21 pst.). Støtten til sistnevnte økte betraktelig fra 2010 til 2011. Geografisk er nedslagsfeltet meget bredt. Det er i hovedsak inngått kjerneavtaler med organisasjonene.

De største tilskuddsmottakerne i nord var:

- Den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging (IPPF),
- International Union for the Conservation of Nature (IUCN) og
- International Organisation of Supreme Audit Institutions (Intosai).

De største sørbaserte var:

- Forum for African Women Educationalists (FAWE),
- RECOFT- Center for People and Forests og Panos Southern Africa.

En fjerdedel av støtten gikk til Den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging (IPPF) som jobber for trygg abort og familieplanlegging. IPPF er sentral internasjonalt og 90 pst. av medlemsorganisasjonene jobber nasjonalt med å påvirke lovgivning på seksuelle og reproduktiv helse rettigheter. IPPF har mye kontakt med ungdom om seksuelle spørsmål.

Hiv/aids-arbeid ble støttet med 10 mill. kroner. Støtten gikk til International HIV/Aids Alliance, The Global Network of people living with HIV og Aidspan.

Intosai Development Initiative (IDI) har i 2011 utviklet nye revisjonsstandarder for miljø- og klimatilstand og gir støtte til riksrevisjonsinstitusjoner i mange land. Bistandstoppmøtet i Busan bekreftet interessen for å bruke den verdensomspennende Intosai-strukturen til å styrke nasjonal kontroll med bruk av offentlige midler i land hvor dette er en utfordring.

En viktig mottaker i sør er RECOFT- Center for People and Forests som jobber innenfor miljø og naturressursforvaltning og involverer lokalsamfunn i skogforvaltning i Asia og Oseania. En ekstern midtveigjennomgang konkluderer at organisasjonen fungerer godt som et regionalt kompetansesenter og at de har relevante kapasitetsbyggingsprogrammer. Gjennomgangen viser blant annet at RECOFT var viktig i arbeidet med å lage et nasjonalt skogsektorprogram i Kambodsja.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 182,5 mill. kroner.

Post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Fredskorpset skaper utvikling ved å bringe folk sammen for å lære, dele og forstå. Ved gjensidig utveksling av personell reduserer Fredskorpset avstander og senker barrierer for utvikling – både geografisk og kulturelt.

Fredskorpset har klima og miljø, næringsliv, helse og ungdom som overordnede satsingsområder for de neste årene. Menneskerettigheter, kjønnsperspektiver, integrering av funksjonshemmede og klimavennlighet skal være tverrgående

prinsipper. Antall land skal reduseres, mens antall prosjekter i prioriterte land skal økes, samtidig som sektorvise prioriteringer følges. Dette vil gi tydeligere resultater av Fredskorpsets programarbeid.

Kursvirksomhet er en integrert og obligatorisk del av Fredskorpsets prosjektsyklus som er rettet både mot partnere og deltakere. Formålet med kursene er å forberede deltakerne før avreise slik at de blir best mulig i stand til å dele og overføre kompetanse og kunnskap, både under utvekslingen og ved hjemkomst. Slik er de med på å bidra til best mulig resultat- og måloppnåelse. Kurs rettet mot partnerne skal sikre gjensidighet og likeverd i partnerskap, resultatbasert samarbeid og samfunnsansvar. Etter en budsjetteknisk gjennomgang overføres kostnader knyttet til kursvirksomhet for deltakere i utvekslingsprogrammene fra kap. 144 Fredskorpset, post 01 Driftsutgifter til kap.160, post 77 Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset.

Mål

- Bidra til utvikling og styrking av det sivile samfunn i utviklingsland.
- Legge til rette for erfaringsutveksling og læring, samt bidra til tilbakeføring av kunnskap til eget samfunn.
- Legge til rette for utvekslingsprogrammer mellom et mangfold av organisasjoner, institusjoner og virksomheter i Norge og i utviklingsland.

Rapport 2011

I 2011 hadde Fredskorpset partnere i 49 land og i alt 577 deltakere reiste ut. 88 pst. av deltakerne var i aldersgruppen 18-35 år, og det var 56 pst. kvinner og 44 pst. menn som reiste. 75 pst. av tilskuddene gikk til de minst utviklede landene.

I evalueringen «Changes in the Mind» ble effekten utvekslingsprosjektene på et utvalg av norske institusjoner og lokalsamfunn etter at sørdeltakerne har reist hjem, undersøkt. Det rapporteres om langtidseffekter på lokalsamfunnsnivå gjennom økt interesse for mangfold og positive holdninger overfor nord-sør-relasjoner.

En annen gjennomgang så på helseutvekslingsprogrammet ESTHER. Gjennom utveksling av helsepersonell mellom Norge og land i sør var det mulig å se at gjensidige partnerskap fører til kapasitetsbygging, økt kunnskap og entusiasme. Partnere og deltakere i sør rapporterer om økt teknisk kapasitet, bevissthet om behandlingsalternativer, forbedret standard på klinisk praksis og at

personellflukt forhindres. Partnere og deltakere i Norge rapporterer om økt kunnskap om tropisk medisin, volumn trening og bedre kompetanse i forhold til flerkulturelle pasienter på norske sykehus.

Det gjennomføres annet hvert år brukerundersøkelser blant partnere og tidligere deltakere. Undersøkelsen foretatt i 2011 indikerer at et stort

flertall av deltakerne har erfart personlig og faglig utvikling av utvekslingen.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 160 mill. kroner.

Det vises også til omtale av Fredskorpset under kap.144.

Kap. 161 Næringsutvikling

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	304 726	309 000	204 000
75	NORFUND – tapsavsetting	242 750	242 500	282 500
95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	757 250	787 500	897 500
	Sum kap. 0161	1 304 726	1 339 000	1 384 000

Støtteordningene under dette kapitlet skal fremme næringsutvikling og handel som sentrale drivkrefter for økonomisk utvikling. Kapitlet omfatter støttetiltak som skal bidra til å styrke institusjonell og fysisk infrastruktur, utvikle kompetanse og stimulere til økt handel og investeringer i utviklingsland. Kapitlet omfatter også kapitalpåfylling til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund).

Formålet med bevilgningen er fattigdomsbekjempelse, varig økonomisk vekst og lokal sysselsetting og industriutvikling i utviklingsland, ikke fremme av norsk næringsliv. Næringslivet kan imidlertid være en ressurs, og regjeringen ønsker å stimulere norske bedrifter til å etablere virksomhet i utviklingsland. Det stilles krav om at tiltak som støttes fremmer utvikling i mottakerland. Det er også en forutsetning at de norske bedriftene lever opp til regjeringens forventninger når det gjelder samfunnsansvar.

Virkemidlene under kapitlet kan anvendes i alle ODA-godkjente land, men det skal gis prioritet til Afrika sør for Sahara, de minst utviklede land (MUL) og norske samarbeidsland for langsiktig bistand. I samsvar med vedtak i OECDs utviklingskomité er postene under dette kapitlet avbundet.

Post 70 Næringsutvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringen ønsker å fremme næringsutvikling i utviklingsland gjennom ulike former for offentlig-privat samarbeid. Det gis støtte til bl.a. forundersøkelser, opplæring/kompetanse-bygging, miljøtiltak og Business MatchMaking programmer. Siktemålet med slik støtte er å fremme utvikling i fattige land, ikke norsk næringsfremme. Prioritet gis til tiltak som fremmer investeringer i fornybar energi, samt i miljørelatert teknologi, landbruk, skogbruk, marin og maritim virksomhet samt øvrige sektorer der Norge har særlig kompetanse.

Rammevilkårene for næringsutvikling er fortsatt vanskelige for mange fattige utviklingsland selv om det har skjedd store forbedringer det siste tiåret. Det vises til spesielt til IFCs «Doing Business» indikatorer. Regjeringen vil videreføre bistanden til dette reformarbeidet gjennom systematisk innsats på landnivå kombinert med støtte til enkelte regionale programmer i regi av multilaterale organisasjoner. Det legges vekt på bedring av rammevilkårene for kommersielle investeringer med særlig fokus på energitilgang og handel. Gjennom institusjonsarbeid med sentrale norske og internasjonale aktører videreføres og styrkes arbeidet med søsterorganisasjoner i Sør for å bedre arbeids- og miljøforhold.

Bevilgningen på denne posten må sees i sammenheng med bevilgninger på kap. 166, ny post

74 Fornybar energi, der 50 mill. kroner er foreslått avsatt til næringsrettet innsats.

Mål

Økonomisk utvikling og verdiskapning i fattige land som følge av næringsutvikling, handel og selskapssetting, herunder kvinners deltakelse i økonomisk aktivitet.

Mer spesifikt er målene for 2013

- Utvikle gode rammevilkår for næringsvirksomhet i utviklingsland
- Vekst i langsiktige, kommersielt bærekraftige, investeringer innenfor prioriterte sektorer og innsatsområder
- Øke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet
- Øke utviklingslands handelskompetanse og eksport
- Styrke utviklingseffektene av Norfunds og private selskapers investeringsprosjekter

Rapport 2011

Evalueringen av Norges næringslivsrettede bistand fra 2010 er fulgt opp med en brosjyre som skal presentere regjeringens tiltak for å fremme investeringer i kommersiell virksomhet i utviklingsland. Brosjyren ble lagt fram på næringslivets bistandskonferanse i 2012.

Hovedtyngden av støtten ble brukt til rammevilkår for investering og handel, blandede kreditter, forstudier, Business Matchmaking, rammevilkår for energi og støtte til opplæring ved bedriftsetablering.

Det ble undertegnet 29 avtaler under Business Matchmaking programmene (BMMP). I India, Sri Lanka, Sør Afrika og Vietnam ble det gjennomført nær 10 bedriftsbesøk og åtte avtaler per land.

Støtte til China Utility-based Energy Efficiency Financing programme (CHUEE) har resultert i politikkutvikling, studier og forskning på mulighetene for energieffektivisering i flere industrisektorer. Støtte til landsbyelektrifisering i Laos gjennom Verdensbankens Rural Electrification Program har gitt økt tilgang til elektrisitet for befolkningen på landsbygda i Laos, fra 16 pst. i 1995 til 70 pst. i 2011. Norsk støtte på 38 mill. kroner for Nam Sim Hydro Power Project (8 MW) skal også gi økt tilgang til og handel av elektrisitet.

Det er etablert et pilotprogram gjennom South Asia Enterprise Development Facility (SEDF) for renere produksjon innen tekstilindustrien i Bangladesh med faglig bistand til 12 fabrikker. I Bangladesh har ni tusen hønsefarmere fått opplæring

i drift, verdiskapning og utnyttelse av gjødsel til elektrisitet. For økt markedsadgang for økologiske produkter ble det gitt støtte til et samarbeid mellom GOMA og Inter American Institute for Cooperation on Agriculture for å innføre økologiske standarder. I Malawi og Tanzania er aktører i de ulike leddene i verdikjeder på lanbruksområdet brakt sammen og har etablert et samordningsorgan, «Cotton Development Trust».

NHOs samarbeid med søsterorganisasjoner har resultert i etablering av flere bedrifter ledet av kvinner i Nigeria. NHOs program «Female Future» i Uganda har hatt tilsvarende effekt. I det sørlige Afrika har 2600 kvinner og 156 talskvinner for kvinnelige entreprenører fått opplæring i økonomisk virksomhet gjennom ILO WEDGES (Women's Entrepreneurship Development and Gender Equality) kapasitetsbyggingsprogram. I Uganda har støtte til skoleprogrammet «Entrepreneurship in Education» gitt opplæring i innovasjon og etablering til 7321 studenter på 242 skoler i 14 regioner.

Støtte til SEDF har resultert i etableringen av et dialogforum mellom offentlig og privat sektor i Nepal. Av 18 anbefalte reformer for næringsvirksomhet er 13 gjennomført med en årlig besparelse for privat sektor på rundt 27 mill. kroner.

Brønnøysundregistrene leverte i 2010/2011 ekspertbistand til Verdensbanken i forbindelse med etablering av selskapsregister i Sierra Leone, Tanzania, Togo og Nepal. I Asia og Mellom-Amerika er prosjekter i oppdrettsindustri satt i gang med fokus på regelverk for og overvåking av oppdrett, klimaforskning, og havressursforvaltning. En nasjonal handlingsplan mot ulovlig fiske i Mauritius og utforming av retningslinjer for overvåking av marint miljø i forbindelse med fiskeoppdrett på Filippinene ble ferdig.

UNIDO har fått støtte til oppbygging av infrastruktur for kvalitetssikring av eksportprodukter i utviklingsland. World Customs Organisation's (WCO) arbeid med opplæring, harmonisering og forenkling av tollprosedyrer i utviklingsland har også mottatt støtte.

Samfunnsansvar er et krav for støtte og drøftes med norske bedrifter. Initiativ for etisk handel har fått støtte til å videreutvikle og distribuere sentrale og verktøy for å økt bevissthet om samfunnsansvar i i land som Kina, India og Vietnam. Fairtrade Norge har hatt økt omsetning. Merkeordningen omfatter 1,2 millioner bønder på verdensbasis.

Det er utarbeidet en fremdriftsplan for pågående blandede kreditter. Det ble inngått en samarbeidsavtale mellom Norad og den tyske utvi-

klingsbanken KfW om lånefinansiering for halvparten av Vietnam-porteføljen.

I 2011 forvaltet Norfund 22 mill. kroner gjennom tilskuddsordningen, hvorav 11 mill. kroner gikk til Norwegian Microfinance Initiative (NMI) i etableringsstøtte. Tilskuddsmidlene ble brukt til prosjektutvikling, til å styrke utviklingseffektene av Norfunds prosjekter og til lokalsamfunnsutvikling.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 204 mill. kroner.

Post 75 Norfund – tapsavsetning

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Situasjonsbeskrivelse

Norfund er et statlig eid investeringsfond som sammen med partnere skal etablere levedyktig, lønnsom næringsvirksomhet i utviklingsland, som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy risiko. Norfund investerer i oppstart av nye bedrifter og ekspansjon og modernisering av eksisterende, og skal kombinere hensynet til lønnsomhet med det overordnede målet om å fremme bærekraftig utvikling.

For å dokumentere resultater trenger Norfund målesystemer som gjør det mulig å vurdere investeringene langs en rekke utviklingsrettede dimensjoner. Fondet legger ned et betydelig arbeid i å dokumentere utviklingseffekter av sine investeringer, og dette arbeidet må videreføres og videreutvikles. Følgende aspekter skal følges opp i alle investeringer: Arbeidsplasser, skatteinntekter til vertslandet, likestilling, miljø, opplæring og teknologioverføring, antikorrupsjon og arbeidsstandarder. Norfund skal ha slike utviklingseffekter i fremste rekke i sine investeringer.

Norfund skal prioritere investeringer i Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene (MUL), og fokusere på områder hvor Norge har særlig kompetanse og interesse, spesielt fornybar energi. Konsentrasjonen om Afrika og MUL innebærer at Norfund opererer i regioner med vanskelige og usikre rammebetingelser for næringsvirksomhet. Dette medfører betydelig risiko i porteføljen. Samtidig har investeringer i afrikanske selskaper det sistetiåret generelt gitt god avkastning, så utsiktene for å lykkes med godt forberedte nyetableringer er gode. Bedriftsetablerere i disse landene har størst problemer med å tiltrekke seg investeringer i form av egenkapital,

ettersom den har høyere risiko enn lån. Norfund har bevisst valgt å investere det aller meste som egenkapital, og ved utgangen av 2011 utgjorde lån bare 26 pst. av porteføljen. Litt under halvparten av Norfunds investeringer er i fornybar energi. Det aller meste av energiinvesteringene skjer gjennom SN Power, et samarbeidsselskap der Norfund eier 40 pst. og Statkraft 60 pst. av aksjene.

Norfund er et stadig mer sentralt redskap i regjeringens utviklingspolitikk. Målet om bekjempelse av fattigdom forutsetter kraftig styrking av næringslivet i utviklingslandene. En økt vekt på dette er i tråd med mottakerlandenes prioriteringer. Norfund har de seneste år hatt en sentral rolle i regjeringens satsing på fornybar energi, og regjeringen varslet i klimameldingen, Meld. S 21 (2012-13) at Norfund skal bli et enda mer sentralt verktøy for å bidra til økte investeringer på dette området.

Det foreslås en økning på 150 mill. kroner i 2013, til 1180 mill. kroner. Minst halvparten av dette skal anvendes til investeringer i fornybar energi. Landbruk skal også vektlegges.

Mål

Fremme utvikling av lønnsom, bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. I 2013 skal bevilgningen brukes til:

- Investeringer i fornybar energi, blant annet i samarbeid med norske kraftselskaper og andre kommersielle investorer.
- Andre direkte investeringer og deltakelse i lokale investeringsfond i tråd med Norfunds strategi.
- Låneordningen for mindre norske bedrifter som ønsker å investere i fattige utviklingsland

Rapport 2011

Norfunds samlede investeringsportefølje var pr. 31.12.2011 på 7,6 mrd. kroner. Fondet inngikk investeringsavtaler for 2,2 mrd. kroner i 2011, som er det høyeste nivået på Norfunds investeringer noensinne. 46 pst. av investeringer, eksklusive investeringene gjennom SN Power, gikk til Afrika sør for Sahara og 22 pst. til de minst utviklede landene (MUL). Dette var en lavere MUL-andel enn ønskelig og lavere enn normalt. 36 pst. av Norfunds akkumulerte portefølje utenom SN Power-investeringene lå ved utgangen av 2011 i MUL (22 pst. inkludert SN Power).

Verdijustert egenkapital ved utgangen av 2011 var 10 038 mill. kroner, mot 8 298 mill. kroner ved

utgangen av 2010. Avkastningen på Norfunds investeringer målt i investeringslandets valuta var i 2011 ni pst.

Om lag 1,2 mrd. kroner ble investert i 8 fornybar energiprojekter, hovedsakelig gjennom SN Power og dets datterselskap Agua Imara. 48 pst. av Norfunds samlede investeringsportefølje var ved årets utgang i fornybar energiprojekter. Porteføljeselskapenes virksomhet produsert i 2011 1 665 MW, hvilket tilsvarer forbruket til 14,6 mill. personer og unngått CO₂-utslipp på 3,4 millioner tonn.

Om lag 0,7 mrd. kroner ble i 2011 investert i 12 finansinstitusjoner og 172 mill. kroner i tre aktive eierfond rettet mot små og mellomstore bedrifter. Omfanget av investeringer i slike fond har også i 2011 vært begrenset av reglene som er satt for Norfunds bruk av oversjøiske finanssentre.

Bedriftene Norfund har investert i talte ved utgangen av 2011 i alt 265 000 årsverk, mot 165 000 året før. 33 pst. var kvinner. I tillegg skapes det positive ringvirkninger og ytterligere arbeidsplasser ved at underleverandører og andre næringer nyter godt av økte investeringer i området. Godt over halvparten av arbeidsplassene var i små og mellomstore bedrifter der Norfund hadde investert via aktive eierfond.

Bedriftene betalte til sammen mer enn 3,6 mrd. kroner i skatt og avgifter til lokale myndigheter.

Norfund besluttet i 2011 å gjøre landbruk og landbruksrelatert industri som en prioritert sek-

tor i tillegg til fornybar energi og finansinstitusjoner. Det er lagt ressurser i å følge opp eksisterende prosjekter, og utvikle nye landbruksrelaterte prosjekter innen sektoren.

Norfund brukte i 2011 mye ressurser på å synliggjøre investeringsmulighetene i utviklingsland og å øke norske investorers interesse for slike investeringer gjennom konferanser, seminarer, intervjuer og avisartikler.

Norfund åpnet høsten 2011 sitt Asia kontor i Bangkok. Gjennom lokal tilstedeværelse sikres nærhet til investeringsprosjektene i Asia, og Norfund blir i bedre stand til å følge opp og vurdere eksisterende og nye prosjekter.

I Norfunds avtalefestede portefølje utgjør direkte egenkapitalinvesteringer 54 pst., indirekte egenkapitalinvesteringer gjennom fond utgjør 26 pst. og lån 19 pst. Norfund hadde i 2011 et overskudd på 27 mill. kroner. Inntektene fra investeringene var på 144 mill. kroner.

Norfunds virksomhetsrapport for 2011 redegjør grundig for utviklingseffekter som følge av Norfunds investeringsvirksomhet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 180 mill. kroner til Norfund, fordelt med:

- 282,5 mill. kroner på post 75 Tapsavsetning og
- 897,5 mill. kroner på post 95 Norfund – Grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland.

Kap. 162 Overgangsbistand (gap)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Overgangsbistand (gap), <i>kan overføres</i>	389 004	380 000	420 000
	Sum kap. 0162	389 004	380 000	420 000

Post 70 Overgangsbistand (gap), kan overføres

Bevilgningen på posten brukes i situasjoner der den aktuelle krise- og nødssituasjonen er over, men hvor det ennå ikke er etablert tilstrekkelige ordninger til at befolkningen kan hjelpe seg selv, eller i påvente av at mer langsiktig bistand etableres. Overgangsbistand skal være et fleksibelt vir-

kemiddel som hurtig kan anvendes etter voldelige konflikter eller naturkatastrofer.

Tildelinger samordnes med støtte som gis over kap. 163, post 71 og 72 og kap. 164, post 70, samt ordninger under programkategori 03.10.

Situasjonsbeskrivelse

Land med svak myndighetsstruktur har sjelden mulighet til å møte befolkningens umiddelbare

behov etter en krise. Multilaterale organisasjoner, som FN og Verdensbanken, samt norske frivillige organisasjoner er viktige kanaler for overgangsbistanden. Felles forståelse av situasjonen, felles tilnærming og enighet om målene er avgjørende for god koordinering givne imellom, og mellom givne og myndighetene. Frivillige organisasjoner med særskilt kunnskap, kompetanse eller nettverk i landet spiller en stor rolle i anvendelsen av overgangsbistanden. Det er likevel landets egne strukturer, lokale erfaringer og potensial som skal stå sentralt i utviklingssamarbeidet. Der det er mulig skal lokale krefter ha en ledende rolle i gjenoppbyggingen. Bærekraftig utvikling krever synliggjøring og anerkjennelse av kvinners rolle, innsats, erfaringer og potensial, og deres mulighet til deltakelse skal styrkes også gjennom overgangsbistanden.

Mål

Overgangsbistanden skal gi fleksibilitet i overgangssituasjoner og kunne brukes før langsiktig utviklingssamarbeid kommer i gang for å:

- støtte tidlig gjenoppbygging i sårbare stater og regioner etter en fredsslutning eller naturkatastrofe
- støtte lokal kapasitet i gjenoppbygging samt forebygging av humanitære katastrofer etter en fredsslutning eller naturkatastrofe
- støtte sårbare stater som søker å ende voldelige konflikter og reformere dårlig styresett
- bistå ofre for seksualisert vold og fremme kvinners rettigheter og deltakelse på like vilkår i sårbare stater og regioner

Bevilgningen foreslås også benyttet til å styrke det internasjonale samfunnets kapasitet til å bidra i land i overgangssituasjoner og tidlig gjenoppbygging, samt til tiltak som bidrar til god giverpraksis og samordning mellom FN og internasjonale finansinstitusjoner. Relevante møter, konferanser, seminarer, dialogtiltak og dialogbesøk i regi av Utenriksdepartementet foreslås også finansiert over denne posten.

Rapport 2011

Mesteparten av midlene ble kanalisert gjennom multilaterale kanaler som FN og Verdensbanken og norske frivillige organisasjoner. Afrika er stør-

ste mottakerregion, med Sudan, Sør-Sudan, Zimbabwe, Kongo, Somalia, Eritrea og Sierra Leone som de viktigste landene. Bidrag til gjenoppbygging etter jordskjelvet på Haiti ble delvis finansiert over denne posten. Myanmar og Sri Lanka var de to andre landene i Asia som ble støttet med overgangsbistand.

Rask gjenoppbygging etter konflikt og naturkatastrofer er blitt prioritert, i tillegg til bistand til ofre for seksualisert vold, samt fremme av kvinners rettigheter og deltakelse på like vilkår i sårbare stater og regioner.

Bistanden til *DR Kongo* og området rundt De store sjøer har hatt et særlig fokus på bekjempelse av seksualisert vold. Bistanden har gått til medisinsk, psykososial og praktisk oppfølging av overlevende, styrking av rettsapparatet for å håndtere overgrepssaker, samt til forebyggende og holdningsendrende arbeid. Bidragene ble kanalisert gjennom frivillige organisasjoner og FN.

Hovedinnsatsområdet i *Zimbabwe* var godt styresett med fokus på fred/forsoning, demokratisering, menneskerettigheter og mediestøtte. Støtte fra Norge har bidratt til å bringe prosessen for en ny grunnlov fremover, til tettere samarbeid mellom de politiske partiene og til etablering av mekanismer på provinsnivå for oppfølging av den politiske samarbeidsavtalen mellom partiene. Norge støttet også kapasitetsbygging i *Zimbabwes* valgkommisjon. Støtte til lokale menneskerettsorganisasjoner har bidratt til oppfølging av brudd på menneskerettigheter. Mediastøtte fra Norge har gjort det mulig for 9 uavhengige mediestatusjoner å bedre tilgang på nyheter og informasjon på landsbygda.

I *Myanmar* ga Norge støtte gjennom UNICEFs multidonorfond på utdanningsfeltet, Flyktinghjelpens arbeid med bygging av husly og skoler til internt fordrevne og syklonofre, Norsk Folkehjelps arbeid med styrking av sivil samfunn, og til UNDPs arbeid med å gjenopprette og bevare innsjøen Inle Lake.

I *Sri Lanka* har Norge bidratt til gjenoppbygging og gjenbosetting i de tidligere konfliktområdene i nord, gjennom blant annet støtte til mine-rydding, husbygging, landbruksproduksjon, yrkesopplæring og sysselsettingsprogram.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 420 mill. kroner.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelsen	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	752 186	500 000	500 000
71	Humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	2 104 162	2 196 200	2 313 600
72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	216 287	260 000	337 100
	Sum kap. 0163	3 072 635	2 956 200	3 150 700

Humanitær hjelp, fredsbygging og menneskerettigheter er sentralt i regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk.

Kjernen i humanitær innsats er å redde enkeltmenneskers liv, lindre nød, fremme menneskerettighetene og sikre menneskelig verdighet uavhengig av rase, kjønn, religion eller politisk tilhørighet. Som humanitærpolitisk aktør tar vi parti for ofrene, for sivilbefolkningen og for sårbare medmennesker. Nøytralitetsprinsippet som ligger til grunn for humanitær bistand, innebærer ikke at vi skal tie om overgrep eller maktmisbruk. Også i humanitære kriser er forsvar og fremme av menneskerettighetene og politiske fremstøt for fred og forsoning sentralt.

Bevilgningene over dette kapitlet skal bidra til at mennesker i nød får nødvendig beskyttelse og assistanse gjennom å finansiere humanitær innsats basert på humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet. I tillegg til respons når naturkatastrofer eller andre humanitære kriser oppstår, benyttes også kapitlet til arbeid med å forebygge humanitære kriser og til å forbedre innsatsen og til å bedre internasjonal koordinering av innsatsen når kriser oppstår. Utover dette vil Norge bidra til å ruste det internasjonale samfunnet til å møte framtidens globale humanitære utfordringer. En egen postbevilgning skal benyttes for styrke beskyttelsen av menneskerettighetene og øke kunnskapen om disse. Innsatsen har som målsetting å styrke beskyttelsen av sårbare grupper, redusere risikoen for konflikt, styrke demokratisk styring og slik bidra til en stabil samfunnsutvikling. En sentral samarbeidspartner i dette arbeidet er FNs Høykommissær for menneskerettigheter (UNHCHR).

Norges engasjementspolitikk, politisk dialog med berørte land, arbeid for å styrke menneskerettighetene og for humanitær nedrustning er alle viktige bidrag til å forebygge humanitære lidelser. Stortingsmelding nr. 40 (2008-2009) Norsk huma-

nitær politikk og St. meld. nr. 9 (2007-2008) Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer ligger til grunn for regjeringens humanitære innsats. Utenriksdepartementet utgir årlig en offentlig rapport om gjennomføringen av norsk humanitær politikk. Denne gir en grundig oversikt over gjennomførte humanitærpolitiske tiltak i året som gikk, statistikk over humanitær bistand samt resultater av norsk humanitær bistand i felt.

En uavhengig midtveisgjennomgang av gjennomføringen av St. meld. 40 (2008-2009) ble fremlagt høsten 2011 i samarbeid med NORAD. Midtveisgjennomgangen konkluderer med at gjennomføringen av Stortingsmeldingen har bidratt til fremskritt på viktige områder for Norges humanitære politikk, herunder humanitær nedrustning, styrking av kjønnsperspektivet, beskyttelse av sivile samt flyktninger og internt fordrevne. Den fremhever at resultater særlig er oppnådd hvor departementet kombinerer humanitærpolitisk engasjement med strategisk bruk av tilskuddsordningen. Gjennomgangen anbefaler fortsatt bruk og videreutvikling av rammeavtaler med sentrale partnere. Når det gjelder hva som kan forbedres, konkluderer gjennomgangen med at mer kan gjøres i forhold til målsettingen om et mer globalt eierskap til humanitær virksomhet og humanitære prinsipper.

Menneskerettigheter og humanitære spørsmål er sentrale i internasjonal politikk og tas ofte opp i FNs sikkerhetsråd, FNs menneskerettighetsråd og FNs generalforsamling. Norges medlemskap i FNs menneskerettighetsråd (Rådet) i perioden 2009-2012 har gitt verdifull erfaring som vi skal bygge videre på i en aktiv observatørrolle etter at medlemskapsperioden er over. Det kan vises til flere positive utviklingstrekk i Rådet de senere år, både når det gjelder håndteringen av tematiske spørsmål og situasjoner i enkeltland, ikke minst i lys av den arabiske våren. Å bevare og styrke det internasjonale systemet for beskyttelse

av menneskerettighetene, inkludert Rådet og Høykommissæren for menneskerettigheter, vil fortsatt være et sentralt mål for Norge.

Regjeringen vektlegger oppfølgingen av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av Norges humanitære bistand. I tråd med oppfølgingsplanen er det inngått flere flerårige rammeavtaler og økte ikke-øremerkede tilskudd til FN-organisasjoner, fondsmekanismer og Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC). Tilsvarende endringer gjøres på menneskerettighetsområdet. Nye verktøy er tatt i bruk i tilskuddsforvaltningen og utenriksstasjonene er trukket med i større grad – noe som har ført til en tettere oppfølging i felt.

Humanitær bistand gis ofte under tidspress, i en ustabil og uoversiktlig situasjon og til land og regioner med svake eller manglende institusjoner, ofte preget av kriser og konflikt. Det er derfor spesielt stor risiko knyttet til å gi humanitær bistand. Risikoen må minimaliseres ved å identifiseres, overvåkes og ved at relevante tiltak iverksettes.

Rammebetingelsene for humanitært arbeid og beskyttelse av menneskerettighetene har blitt vanskeligere de siste årene. Humanitære organisasjoner og menneskerettighetsforkjempere utsettes for direkte angrep og i land som Syria, Somalia, Sudan, Pakistan og Afghanistan hindres humanitære aktører i å gi livreddende hjelp og beskyttelse til sivilbefolkningen. Norge er en pådriver for at humanitærretten respekteres og har sammen med Indonesia, Argentina og Uganda startet en internasjonal prosess for å styrke beskyttelsen av sivile, inkludert journalister og humanitære hjelpearbeidere, i moderne konflikter. Regionale konferanser for Asia, Afrika og Latin-Amerika fant sted i 2010-2012, og en global konferanse om styrking av etterlevelsen av humanitærretten planlegges i Oslo i 2013.

I arbeidet med å styrke respekten for humanitærretten og sikre humanitære organisasjoners uinnskrenkede tilgang til befolkningsgrupper i nød, er regjeringen opptatt av å sikre størst mulig klarhet i forholdet mellom humanitær og militær innsats. Det er viktig å ha et best mulig samvirke og tydelig rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre typer sivile bidrag og militære fredsbevarende styrker. FN's retningslinjer for militære bidrag i humanitære operasjoner er styrende for innsatsen.

Overgrep mot kvinner, barn og unge er i økende grad en del av krigføringen i moderne konflikter. Sikkerhetsrådsresolusjonene 1820 og 1888 behandler voldtekt på linje med andre våpen og metoder i krig og slår fast at seksuell vold kan

være et våpen i krig og en forbrytelse mot menneskeheten. Overgrep skal straffefølges, men så langt er det bare et fåtall som er straffet. Sikkerhetsrådsresolusjon 1960 har bidratt til å styrke kampen mot straffrihet og dermed oppfølgingen av internasjonal rett på dette området men ytterligere tiltak er nødvendige, inkludert styrket overvåking. Regjeringen vil også fortsette arbeidet med gjennomføringen av Sikkerhetsrådets resolusjoner 1612 og 1882 om beskyttelse av barn i væpnet konflikt og rette søkelys på endrede konfliktmønstre og konsekvenser for barn og unge.

Landminer, klaseammunisjon og illegal bruk og omsetning av håndvåpen utgjør et alvorlig menneskerettighetsproblem og humanitært problem i mange konflikt- og postkonfliktområder. FN anslår at væpnet vold dreper rundt 2000 mennesker per dag, og mange flere blir lemlestet for livet. De fleste drap og skader som følge av væpnet vold skjer utenfor konfliktområder. Norge vil fortsette å intensivere sin innsats for humanitær nedrustning gjennom å styrke den internasjonale støtten til Minekonvensjonen og Konvensjonen om klaseammunisjon. Regjeringen vil videre styrke oppfølgingen av Oslo-forpliktelsene og andre internasjonale prosesser relevant for væpnet vold. Sentralt i dette arbeidet er å støtte partnere som arbeider for forebygging og reduksjon av væpnet vold i felt og å bidra til å utvikle innsikt og kompetanse som kan føre til reelle resultater i de områder som er hardt rammet av væpnet vold.

Norge har presidentskapet for Konvensjonen om klaseammunisjon (CCM) i 2012/2013. Målsettingen med det norske presidentskapet er å opprettholde fokuset på de humanitære målsettingene med konvensjonen og å sikre at det multilaterale arbeidet bidrar til å løse de konkrete utfordringene statspartene møter i sitt arbeid for å gjennomføre konvensjonen. Fra norsk side vil arbeidet med å sikre bredest mulig tilslutning til konvensjonen være en prioritert oppgave, sammen med støtte til ofre for klaseammunisjon og rydding av blindgjengere i felt. Norge skal fortsatt være en pådriver i det internasjonale arbeidet for å hindre nye ofre og hjelpe allerede rammede individer og samfunn.

Den internasjonale Røde Kors-bevegelsen er en hovedkanal for norsk humanitær innsats i krise- og konfliktsituasjoner. Gjennom sitt folkerettslige mandat for å beskytte og hjelpe mennesker i krig og konflikt, er Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) den viktigste enkeltaktøren for å sikre et velfungerende humanitært system basert på internasjonal humanitærrett. ICRC er også en sentral samarbeidspartner for Norge i

videreutvikling av humanitærretten, blant annet innenfor humanitær nedrustning. I tillegg spiller Det internasjonale Røde Kors og Røde Halvmåneforbundet (IFRC) en viktig rolle i å hjelpe lokal-samfunn som er utsatte for naturkatastrofer.

Et velfungerende FN og et tett samarbeid mellom FN-organisasjonene, nasjonale myndigheter og ikke-statlige humanitære organisasjoner er nødvendig for å sikre rask og effektiv nødhjelp, humanitær respons og beskyttelse av menneskerettighetene. Norske tilskudd til FNs humanitære innsats er som hovedregel respons på humanitære appeller som koordineres av FNs kontor for samordning av humanitære aktiviteter, OCHA. Norge er en betydelig bidragsyter til FNs sentrale nødhjelpsfond (CERF) som fordeler tilgjengelige midler slik at både akutte og underfinansierte humanitære kriser får tilført nødvendige nødhjelpsressurser. Gjennom NORCAP, som driftes av Flyktninghjelpen, bidrar Norge med personell for å styrke FNs evne til å respondere raskt og adekvat på humanitære kriser.

Norge er opptatt av å integrere kjønnsperspektivet i humanitær innsats og arbeider for at jenters og kvinners behov ivaretas på lik linje med gutters og menns. Kvinner må i langt større grad få innflytelse i det humanitære arbeidet. For alle tilskudd som gis under kapitlet skal tilskuddsmottaker gjøre seg kjent med Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet som slår fast at kvinner skal delta på like vilkår i beslutningsprosesser knyttet til konfliktløsning, fred og sikkerhet, og at barn og kvinner skal beskyttes mot seksualisert vold. Tilskuddsmottaker skal også gjennomføre tiltak på en måte som ivaretar resolusjonens intensjoner på best mulig måte.

Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet for å sikre en bedre beskyttelse av mennesker på flukt. Dette henger nært sammen med arbeidet for å sikre politiske løsninger på ulike konflikter og må også ses i sammenheng med beskyttelsesdimensjonen av internasjonale fredsoperasjoner. Antallet internt fordrevne øker, mens antallet flyktninger som krysser landegrenser relativt sett går ned. Dette aktualiserer problemet med at internt fordrevne ikke er beskyttet av Flyktningkonvensjonen. Det er et mål for Norge å styrke beskyttelsen av internt fordrevne.

Spørsmålet om beskyttelse av mennesker på flukt fra naturkatastrofer får økt aktualitet med klimaendringene. Disse endringene fører til hyppigere forekomster og sterkere utslag av ekstremvær, som tørke og flom. Dette temaet drøftes nå i mange internasjonale fora, blant annet i de globale klimaforhandlingene. Norge er i forkant i denne

diskusjonen og satte den på dagsordenen blant annet under Nansen konferansen i 2011, som gjennom etableringen av Nansen-prinsippene bidro til en økt erkjennelse av behovet for forebygging av klimarelatert flukt og for beskyttelse av miljøfordrevne, en gruppe som ikke er omfattet av Flyktningkonvensjonens rettsvern.

Post 70 Naturkatastrofer, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Naturkatastrofer påvirker folks liv og levekår. Antallet katastrofer øker og vil mest sannsynlig fortsette å øke som en følge av klimaendringer. I tillegg rammes flere mennesker av slike katastrofer fordi urbanisering og befolkningsvekst samler flere mennesker i utsatte områder.

Mennesker rammes hardest der kapasiteten til å forebygge og håndtere ekstremhendelser er svakest. Fattige mennesker bosetter seg på områder som er utsatt for ras, flom og tørke. Avskoging, drenering av våtområder og ineffektivt landbruk forsterker naturlige hendelser og gjør dem til katastrofer. Afrika, små øystater og de store asiatiske deltaene er særlig utsatt. I disse områdene vil befolkningen oppleve økt vannmangel, dårligere matsikkerhet og nye sykdomstrusler. De mest utsatte gruppene vil være befolkningen i tørre regioner, tropiske kystområder, fattige i de store og mellomstore byene, samt allerede sårbare grupper.

Det mest effektive våpen mot katastrofer er forebygging. En studie gjennomført av Verdensbanken i 2010 viste at hver krone vi bruker på forebygging kan spare seks kroner i respons. Effektiv forebygging krever at både lokale og nasjonale myndigheter tar dette på alvor og at de har kunnskap til å gjennomføre viktige tiltak. Evnen til å gjennomføre forebyggende tiltak, og ikke minst til å gi en effektiv respons på en katastrofe, avhenger av utviklingspolitiske faktorer som godt styresett, tilgang på ressurser og et aktivt sivilt samfunn. Arbeidet for forebygging og beredskap må derfor ses i sammenheng med utviklingspolitikken. De fire samarbeidslandene Cuba, Vietnam, Uganda og Bangladesh har hver for seg spesielle forutsetninger for å være «ankerfester» i sine regioner for et aktivt forebyggingsarbeid gjennom lokalt tilpassede og forankrede beredskapsopplegg som kan brukes i andre land. Samarbeidet med disse landene, som alle er gode på kriseberedskap, vil kunne bidra regionalt til økt beredskap og forebygging.

Erfaring viser at det er lokale organisasjoner som best og raskest responderer på naturkatastro-

fer. Styrking av lokal kompetanse og kapasitet er derfor et viktig mål for forebyggingsarbeidet. Den internasjonale Røde Kors- og Røde Halvmånebevegelsen er sentral i arbeidet for å styrke lokal og nasjonal kapasitet.

Regjeringen ser forebygging av naturkatastrofer i nært samarbeid med arbeidet for klimatilpassning. En global effektiv innsats på dette området krever en aktiv dialog mellom internasjonale, nasjonale og lokale myndigheter og sivile organisasjoner. I tillegg vil det kreve bedre koordinering mellom humanitær innsats, klimatilpassning og utviklingssamarbeid.

Mål

- Bidra til å lindre nød og redde menneskeliv ved akutte naturkatastrofer.
- Styrke den internasjonale beredskapen ved naturkatastrofer.
- Bidra til å sette de humanitære konsekvensene av klima- og miljøendringene på den internasjonale dagsorden.

Prioriteringer/satsingsområder 2013

- Bidra til rask og effektiv humanitær respons på naturkatastrofer. Styrke FNs koordinerende rolle med fokus på felt og bidra til å sikre robust humanitær finansiering gjennom globale fond (CERF) og landfond. Styrke beredskapsavtalen NORCAP som et viktig bidrag til styrking av FNs responskapasitet.
- Fremme forebyggingsaspektet i internasjonale fora og på landnivå. Sammen med internasjonale og regionale partnere skal Norge være en pådriver i arbeidet med å endre rammebetingelsene for det humanitære arbeidet slik at det investeres i forebygging, klimatilpassning og humanitær beredskap i større grad enn i dag.
- Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med Cuba, Vietnam, Bangladesh og Uganda om forebygging og kriseberedskap med sikte på økt regional erfaringsutveksling.
- Støtte globale tiltak som bidrar til å forebygge humanitære konsekvenser av naturkatastrofer, bl.a. bedre varslingsystemer og styrket nasjonal beredskap og responskapasitet, samt øke antallet samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner om forebygging og kriseberedskap.

I tillegg brukes midlene til humanitærpolitiske prosesser, inkludert bl.a. ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.

Rapport 2011

Ekstreme naturkatastrofer som tørke, jordskjelv/tsunamier og flom rammet også i 2011 millioner av mennesker verden over. Jordskjelvene i Japan og Tyrkia, tørken på Afrikas horn og flommene i Pakistan, Thailand, Mellom-Amerika og på Filippinene var blant de mest dramatiske hendelsene. Norge bidro gjennom solid finansiering av FNs humanitære organisasjoner og fond, Røde Kors-systemet og de frivillige humanitære organisasjonene til å lindre akutt nød og redde menneskeliv etter en rekke naturkatastrofer i blant annet Afghanistan, Colombia, Djibouti, El Salvador, Etiopia, Filippinene, Guatemala, Kenya, Pakistan, Somalia og Tyrkia.

Norge deltok i 2011 aktivt i det internasjonale arbeidet for å gjøre det humanitære responssystemet mer effektivt gjennom effektive koordineringsmekanismer på sektornivå, raskere og mer fleksible finansieringsordninger som FNs nødhjelpsfond (CERF) og humanitære landfond (CHF/ERF), bedre ledelse av humanitær innsats i felt, samt et mer likeverdig partnerskap mellom FN og frivillige organisasjoner. Nødhjelpsappellene er også bedre koordinert og lanseres raskere, finansieringen via landfond er mer kostnads-effektiv enn bilateral assistanse og CERF bidrar til å fylle gapet mellom appellene og mellomstatlig finansiering.

Samtidig er det påvist mangler ved systemets evne til å respondere på omfattende naturkatastrofer, særlig når disse finner sted i områder med konflikt og hvor sikkerhetssituasjonen er krevende. FNs nødhjelps koordinator har tatt viktige initiativ for å forbedre FNs innsats gjennom å fokusere på lederskap, koordinering, ansvarlighet, forebygging og talsmannsarbeidet.

I arbeidet med å følge opp Stortingsmelding nr. 9 (2007-2008) Norsk politikk for forebygging av humanitære katastrofer, har Regjeringen lagt vekt på en bred tilnærming hvor forebygging og klimatilpassning er helt sentralt i arbeidet med å fremme bærekraftig utvikling. Tilnærmingen nasjonalt og internasjonalt er preget av fragmentering, manglende koordinering og samarbeid. På denne bakgrunn foreslo Norge overfor FNs klimapanel i 2008 å utarbeide en samlet rapport om de utfordringene som ekstremværhendelser vil utgjøre i tiden fremover. Rapporten, som forkortet kalles SREX-rapporten (Special Report on Extreme Events) ble ferdigstilt i november 2011. Den er et resultat av et bredt tverrfaglig samarbeid mellom noen av verdens fremste forebyggings- og klimaekspertene, inkludert flere norske.

Rapporten skal kunne utgjøre et samlet rammeverk for alle lands arbeid med utfordringene knyttet til ekstremvær i fremtiden. En viktig del av arbeidet vil være å fremme en forebyggingskultur nasjonalt og internasjonalt.

For mer utfyllende informasjon vises det til Utenriksdepartementets årlige rapport om den humanitære innsatsen finansiert over kap 163, post 70 Naturkatsstrofer og 71 Humanitær bistand og kap. 170, post 74 FNs høykommissær for flyktinger (UNHCR) for 2011.

Det vises for øvrig til profilark for OCHA, CERF og UNHCR på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 500 mill. kroner.

Post 71 Humanitær bistand, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I de siste årene har humanitære spørsmål opptatt større plass i internasjonal politikk. Humanitære kriser blir oftere tatt opp i FNs sikkerhetsråd og i FNs menneskerettighetsråd. Grove overgrep og rettighetsbrudd har ført til økt fokus på beskyttelse av sivile og fordrevne, bl.a. i Libya, Syria, Jemen og Elfenbenskysten. Angrep på humanitære hjelpearbeidere og medisinske installasjoner, som sykehus og ambulanser, har økt. Sivillbefolkningen blir skadelidende og får ikke tilgang til livreddende hjelp.

Udemokratiske regimer og væpnede opprørsgrupper blokkerer fortsatt livreddende hjelp til millioner av sårbare medmennesker. Komplekse og langvarige konflikter, som i Afghanistan, Det palestinske området, Pakistan, Somalia, Sudan, Sør-Sudan og Den demokratiske republikken Kongo, krever omfattende og samordnet internasjonal innsats for å bistå ofrene, få slutt på konflikten og forebygge nye lidelser.

Regjeringens engasjement begrenser seg ikke til å ivareta humanitære rettigheter og behov. Sammen med våre partnere ønsker vi å endre rammebetingelsene for det humanitære arbeidet. Erfaringer fra både naturkatastrofer og konflikter har vist at den humanitære innsatsen må ses i en bredere sammenheng. Norge legger stor vekt på å fremme respekt for humanitære prinsipper og internasjonal humanitærrett og arbeide for en klar rolledeling mellom humanitære organisasjoner, andre sivile aktører og militære i konfliktsituasjoner. Humanitær bistand må imidlertid aldri bli et

alternativ til varige politiske, økonomiske og sikkerhetsmessige løsninger på de problemene millioner av sårbare mennesker står midt oppe i. Norge vil derfor arbeide for varige løsninger gjennom diplomatiske og utviklingspolitiske initiativer og ikke godta at den humanitære innsatsen blir et alibi for verdenssamfunnets avmakt. Vårt freds- og forsoningsarbeid, vår politiske dialog med berørte land, våre bidrag til internasjonale fredsoperasjoner, vår bistand, klimasatsingen, fokus på humanitær nedrustning og arbeidet for å styrke menneskerettighetene bidrar også til å løse konflikter og forebygge humanitære lidelser. Myndigheter, lokalsamfunn og organisasjoner i de landene som rammes oftest av humanitære kriser, står for en stor del av den hjelpen som gis. Ofte er det nasjonal og lokal innsats som redder flest liv og bidrar til beskyttelse. Denne innsatsen må ikke undervurderes eller glemmes. Men fremdeles legger de nordlige og vestlige organisasjonene og landene premissene for det internasjonale humanitære systemet. Vi har en stor utfordring i å gjøre dette systemet mer representativt og tilpasset lokale forhold og kulturer, samtidig som de universelle humanitære prinsippene opprettholdes.

Mål

Formålet med posten er å:

- Sikre at mennesker i nød får nødvendig beskyttelse og assistanse.
- Finansiere humanitær innsats basert på humanitet, nøytralitet, upartiskhet og uavhengighet.
- Ruste det internasjonale samfunnet til å møte framtidens globale humanitære utfordringer.
- Forebygge, respondere på og igangsette gjenoppbygging etter humanitære kriser.

Satsingsområder 2013

For 2013 foreslås det at Norge skal bidra til å:

- Sikre rask og effektiv humanitær respons. Styrke FNs koordinerende rolle – særlig i felt – og bidra til å sikre robust humanitær finansiering gjennom globale fond (CERF) og landfond. Videreføre beredskapsavtalen NORCAP som et viktig bidrag til styrking av FNs responskapasitet. Videreføre satsningen fra Norges formannskapsperiode for OCHAs giverlandsgruppe om å bidra til bredere forankring internasjonalt av humanitære prinsipper og finansiering. Fortsatt gode rutiner for norsk respons ved akutte humanitære kriser.
- Bruke det norske presidentskapet for det tredje statspartsmøtet for Konvensjonen om

klaseammunisjon (CCM) til å fremme universalisering og gjennomføring av konvensjonen for å nå dens humanitære målsettinger. Konvensjonens rolle for forebygging av humanitære kriser og styrking av den internasjonale humanitærretten vil være sentralt under det tredje statspartmøtet.

- Fortsatt aktiv deltakelse i det internasjonale arbeidet under Minekonvensjonen og CCM. Etterleve Norges forpliktelser til å yte samarbeid og bistand til gjennomføring av disse konvensjonene. Fokus på tiltak i felt for å rydde miner og klaseammunisjon på mest mulig effektiv måte og for å sikre at ofre får den bistand de har behov for og rett til.
- Oppfølging av Oslo-forpliktelsene og andre internasjonale prosesser relevante for væpnet vold. Videreføre initiativet om å kartlegge rettighetene til ofre for væpnet vold med sikte på å styrke gjennomføringen av relevant internasjonal og nasjonal rett samt identifisere rettighetsgap. Støtte partnere som arbeider for forebygging og reduksjon av væpnet vold i felt.
- Styrke beskyttelsen av sivile. Arrangere en global konferanse om styrking av etterlevelsen av humanitærretten i 2013. Målet er konkrete anbefalinger og tiltak som kan styrke respekten for humanitærretten og motvirke straffrihet. Videreføring av regionalkonferansene for Asia (Indonesia – 2010), Latin-Amerika (Argentina – 2011) og Afrika (Uganda – 2012). Tett samarbeid med den internasjonale Røde Kors Komiteen (ICRC) om å styrke tilgangen til helsehjelp og beskyttelsen av helsearbeidere i væpnet konflikt og andre voldssituasjoner (Health Care in Danger).
- Fremme kjønnspektivet i humanitært arbeid. Bidra til at det tas hensyn til kjønn og alder i behovsvurderinger samt i gjennomføring av og rapportering på humanitær innsats. Kvinners deltakelse i nødhjelps- og gjenoppbyggingsarbeid er viktig for å identifisere behov og innsats, herunder best mulig beskyttelse i utsatte situasjoner og mot seksuell vold.
- Styrke beskyttelsen av mennesker på flukt i samarbeid med strategiske partnere i FN og sivilt samfunn. Videreføre arbeidet med å styrke beskyttelsen av mennesker på flukt fra naturkatastrofer, et tema som særlig ble satt på dagsordenen under Nansen-konferansen om klima og flukt i 2011.
- Økt fokus på menneskerettighetene i den humanitære bistanden. Menneskerettighetene utgjør sammen med humanitærretten det grunnleggende normative rammeverket for

humanitært arbeid i væpnet konflikt, i andre voldssituasjoner og etter naturkatastrofer. Rettighetsbasering setter offeret i sentrum og innebærer økt vekt på deltakelse, ikke-diskriminering og ansvarliggjøring. Dette er sentralt innen vårt arbeid med humanitær nedrustning, beskyttelsesarbeidet, kjønnspektivet samt arbeidet med sårbare grupper, herunder barn og funksjonshemmede. Rettighetsbasering innebærer også økt oppmerksomhet om overgangen mellom humanitær og langsiktig bistand, særlig i de langvarige humanitære krisene.

- I tillegg brukes midlene til humanitærpolitiske prosesser, inkludert bl.a. ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.

Rapport 2011

Norsk humanitær bistand har bidratt til å gi mennesker i nød beskyttelse og assistanse i en rekke humanitære kriser i 2011. Norge bidro med solid finansiering av den humanitære innsatsen gjennom store uøremerkede bidrag til FNs humanitære organisasjoner og fond samt til Røde Kors-systemet og de frivillige humanitære organisasjonene. Norsk humanitær bistand gikk til ofre for krig og konflikt i blant annet Afghanistan, Colombia, Det palestinske området, Den demokratiske republikken Kongo, Elfenbenskysten, Libanon, Libya, Myanmar, Pakistan, Somalia, Sør-Sudan og Sudan.

Norge deltok i 2011 aktivt i det internasjonale arbeidet for å gjøre det humanitære responssystemet mer effektivt gjennom effektive koordineringsmekanismer på sektornivå, raskere og mer fleksible finansieringsordninger som FNs nødhjelpsfond (CERF) og humanitære landfond (CHF/ERF), bedre ledelse av humanitær innsats i felt, samt et mer likeverdig partnerskap mellom FN og frivillige organisasjoner. Gjennomganger viser at appellene lanseres raskere og at CERF bidrar til å fylle gapet mellom appellene og mellomstatlig finansiering. Gjennomganger viser også at finansieringen via landfond er mer kostnadseffektiv enn direkte finansiering.

Samtidig viste særlig de humanitære krisene i Libya, Somalia, Afghanistan og Elfenbenskysten at en av hovedutfordringene for det humanitære systemet er å oppnå tilgang til ofre for krig og konflikt. Dette er særlig krevende i uoversiktlige konfliktsituasjoner med mange våpenbærende parter og hvor humanitære organisasjoner av ulike grunner ikke alltid oppfattes som nøytrale av væpnede grupper og lokalbefolkningen.

Som et ledd i arbeidet for å styrke beskyttelsen av sivile i konflikt, arrangerte Norge og Argentina i fellesskap en regional konferanse i Buenos Aires i november 2011 om internasjonal humanitærrett og beskyttelse av sivile. Konferansen samlet representanter for myndigheter, militære, FN, Røde Kors, andre internasjonale organisasjoner og sivilsamfunnet for å belyse nærmere hva som gjør sivile særlig utsatt i dagens konfliktbilde, og hvordan vi kan øke respekten for den internasjonale humanitærretten. Norge og Argentina forpliktet seg til videre innsats og samarbeid for å styrke beskyttelsen av sivile.

Den 31. internasjonale Røde Kors og Røde Halvmånekonferansen ble holdt i Genève 28. november til 1. desember 2011. Norge deltok aktivt under konferansen, bl.a. for å gi tryggere forhold for helsearbeidere i væpnet konflikt. Konferansen vedtok bl.a. en resolusjon om en fireårig handlingsplan for nasjonal etterlevelse av humanitærretten for å beskytte sårbare grupper i væpnet konflikt – inkludert kvinner, barn, funksjonshemmede og journalister, samt å støtte opp under forhandlingene om strengere regulering av salg av våpen. Konferansen ga også ICRC og nasjonalforeningene et grunnlag for mer systematisk arbeid med initiativet «helsearbeid i fare».

Støtte til tiltak for å bekjempe seksualisert vold i konflikt var høyt prioritert også i 2011. Norge støtter UN Action Against Sexual Violence in Conflict, som arbeider med å styrke og koordinere hele FN-systemets innsats mot seksualisert vold i konflikt. Norge var vertskap for det årlige givermøtet for UN Action i 2011. Et av temaene på møtet var oppfølgingen av sikkerhetsrådets resolusjon 1960 som åpner for listeføring av parter som begår seksuelle overgrep i konflikt. I oppfølgingen av denne resolusjonen er UN Action ansvarlig i FN systemet, sammen med partnere, for å få på plass et system for slik listeføring. Norge har presset på for å unngå to dupliserende prosesser og i 2011 ble de ansvarlige FN-enhetene enige om å koordinere innsatsen for å følge opp sikkerhetsrådets resolusjon 1960 om listeføring av parter som bruker seksualisert vold som våpen i konflikt og 1612 som handler om listeføring av parter som utnytter barn i krig.

Også personer med nedsatt funksjonsevne er spesielt sårbare i humanitære krisesituasjoner. Det er viktig å bedre inkludering av funksjonshemmede i nødhjelpsoperasjoner både under og i etterkant av kriser og konflikter. Det er viktig å bringe fram kunnskap om hvordan humanitære intervensjoner kan ivareta funksjonshemmedes særlige behov. Dette var tema for en konferanse i

Oslo 30. og 31. mai 2011. Konferansen var det første internasjonale arrangement som løftet dette tema både politisk og praktisk.

Norge var også i 2011 en aktiv partner innen Minekonvensjonen. Støtte til minerydding i rammede land ble spesielt vektlagt, inkludert forbedring av arbeidsmetoder og tilrettelegging for nasjonalt eierskap til problemet – og løsningen. Videre støttet Norge mine- og klasevåpenfres organisasjoner slik at de kan påvirke politikktutforming som angår dem, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Ressurser til minerelatert arbeid på verdensbasis øker fortsatt og nye metoder gjør mineryddingsarbeidet stadig mer effektivt. Resultatet er at stadig flere områder blir ryddet og frigitt til bruk for sosial og økonomisk utvikling. Antall mineofre er fremdeles alt for høyt, men tendensen er likevel at det blir færre mineofre. I 2011 ble Nigeria erklært minefritt og Irak destruerte sine siste lagrede miner.

Konvensjonen om klaseammunisjon ble ytterligere styrket i 2011 gjennom økt tilslutning og 18 nye statsparter, samt fremgang i iverksettelsen av avtalen. Mange statsparter rapporterte god fremgang i gjennomføringen av konvensjonen både på uformelle møter og på det andre statspartsmøtet i Beirut i september. Særlig interessant var det at flere land presenterte detaljerte planer for destruksjon av lagre og bekreftet at arbeidet med å ødelegge disse våpnene gikk fortere enn først antatt. På møtet i Beirut ble Norge valgt til president og vert for det tredje statspartsmøtet i Oslo i september 2012. Tross iherdig arbeid for å sikre bredere støtte om konvensjonen og dens forbud, var det i 2011 to tilfeller av bruk av klasevåpen. Gaddafis styrker brukte klasevåpen mot egen befolkning i Libya, mens Thailand brukte klasevåpen mot Kambodsja i en bilateral grensestrid. Begge tilfellene ble bredt fordømt av det internasjonale samfunn, inkludert av land som ennå ikke har sluttet seg til konvensjonen.

Siden Oslokonferansen om væpnet vold i 2010, har Norges innsats mot væpnet vold vært rettet mot oppfølging av Oslo-forpliktelsene som ble vedtatt på dette møtet. I et av punktene i Oslo-forpliktelsene, forplikter stater seg til å overvåke og måle væpnet vold nasjonalt. I 2011 valgte Norge å fokusere på nasjonal rapportering av væpnet vold som en tilnæringsmåte til dette. Nasjonal rapportering er viktig, fordi det ofte mangler nasjonale oversikter over omfanget av væpnet vold, hvem som rammes og hvilke tiltak som blir gjort for å redusere problemet og skadevirkningene. I den forbindelse produserte Norge i 2011 en egen nasjonal rapport om væpnet vold. Dette er den før-

ste av sitt slag. I partnerskap med sivilsamfunn arbeidet vi for å skape en plattform for dialog om nasjonal rapportering. Dette ga ingen konkrete resultat i 2011, men en håndfull land har uttrykt interesse for å rapportere nasjonalt på væpnet vold. Gjennom vår støtte til ulike sivilsamfunnsorganisasjoner jobbet vi også for at flere stater skal få egen kapasitet til å måle og overvåke væpnet vold, på en slik måte at data om væpnet vold blir offentlig tilgjengelig og til nytte for de som skal utvikle responser. Tilskuddsmidler ble i 2010 brukt strategisk til å bygge opp partnere, og for å bidra til at feltkunnskap bringes inn i politikk- og normutviklingen.

Den ukontrollerte spredningen av konvensjonelle våpen har fått en økende oppmerksomhet internasjonalt. Norge var i 2011 aktiv i FN-forhandlingene om en internasjonal våpenhandelsavtale, og bidro til at humanitære og utviklingsmessige aspekter ved ukontrollert spredning av våpen ble satt på agendaen. En god internasjonal våpenhandelsavtale vil være et bidrag til å redusere væpnet vold. Det var også aktivitet knyttet til FNs handlingsplan for håndvåpen og lette våpen (Program of Action/PoA), bl.a. ved ekspertmøte viet merking og sporbarhet av håndvåpen i New York i mai 2011.

Norge legger stor vekt på å styrke rettsvernet for internt fordrevne, en gruppe som ikke omfattes av Flyktningkonvensjonen. I 2011 ledet Norge resolusjonsforhandlingene om beskyttelse og assistanse for internt fordrevne som ble vedtatt av FNs generalforsamling i desember. Resolusjonen er viktig for å sikre medlemslandenes oppslutning om FNs retningslinjer for intern fordrivelse og Menneskerettighetsrådets spesialrapportør for internt fordrevnes menneskerettigheter. Nytt i 2011-resolusjonen er formuleringer som støtter opp om Den afrikanske unions konvensjon om beskyttelse og assistanse av internt fordrevne (den såkalte Kampala-konvensjonen) og behovet for å ta på større alvor flukt som resultat av naturkatastrofer, inklusive slike som er knyttet til klima-endringene.

For mer utfyllende informasjon vises det til Utenriksdepartementets årlige rapport om den humanitære innsatsen finansiert over kap 163, post 70, kap. 163, post 71 og kap. 170, post 74 for 2011.

Det vises også til profilark for OCHA, CERF og UNHCR på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 2 313,6 mill. kroner.

Post 72 Menneskerettigheter, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

En tydelig og strategisk norsk politikk på menneskerettighetsområdet er avgjørende for å kunne bidra til å bygge ned gapet mellom de internasjonale normene og hverdagen for enkeltmennesker verden over. Medlemskapet i FNs menneskerettighetsråd (2009-2012) har gitt verdifull erfaring som vi skal bygge videre på som aktiv observatør etter at medlemskapet i MR-rådet er avsluttet.

For å øke mulighetene for gjennomslag skal tiltakene som dekkes over posten rettes mot utvalgte områder. De prioriterte områdene for denne innsatsen vil først og fremst være menneskerettighetsforkjempere, ytringsfrihet, styrking av rettsstaten og demokrati, urfolks situasjon, arbeid mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet, religion eller livssyn, arbeid mot straffefrihet, tortur og dødsstraff. Enkelte tiltak knyttet til næringslivets forhold til menneskerettighetene og å fremme et anstendig arbeidsliv dekkes også over denne posten.

Omveltningene i Midtøsten og Nord-Afrika viser at arbeidet til menneskerettighetsforkjempere er viktigere enn noen gang. Menneskerettighetsforkjempere dokumenterer vold og overgrep mot demonstranter, bekjemper diskriminering på bakgrunn av religion, seksuell orientering og kjønnsidentitet og arbeider for institusjonell endring og mer rettighetsbasert samfunn. Den lokale forankring de representerer gjør dem til nødvendige stemmer i et levende og stabilt demokrati.

Ytringsfriheten er truet i en rekke land, ikke minst i konfliktområder og i svake demokratier. Uavhengige medier er viktige for å avdekke undertrykking og forfølgelse og fremme demokratisk deltakelse. I mange land spiller internett og sosiale medier en viktig rolle med å spre informasjon, nyheter og analyser. Norge støtter norske og internasjonale organisasjoner og deres lokale partnere som arbeider for å styrke ytringsfriheten og støtte uavhengige medier. Spesiell oppmerksomhet rettes mot Midt-Østen og land med stor muslimsk befolkning.

I en rekke land utsettes lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) for kriminalisering og diskriminering, trakassering og voldelige overgrep. Norge er en pådriver i arbeidet for seksuelle minoriteter både i FN og bilateralt. Arbei-

det inkluderer støtte til lokale organisasjoner, blant annet gjennom paraplyorganisasjoner for å minske risiko og sårbarhet, for lokale krefter.

Minoriteter er spesielt utsatt i perioder med samfunnsmessige omveltninger, økonomiske problemer, svekkelse av statsmakten og økt sosial uro. Gjennom et minoritetsprosjekt vil Norge derfor ha økt fokus på minoriteters situasjon både på landnivå og i multilaterale fora, med spesiell vekt på religions- og livssynsminoriteter. Sikring av minoritetenes rettigheter gjennom lovgivning vil være et viktig element i arbeidet, der det også tas sikte på å arbeide med konkrete, lokalt forankrede prosjekter på landnivå.

Norge arbeider aktivt mot dødsstraff både multilateralt, regionalt og bilateralt. Det gis støtte til strategisk viktige samarbeidspartnere, inkludert internasjonale og lokale organisasjoner. De seneste årene har vist en positiv trend ved at et stadig minkende antall land gjennomfører dødsstraff.

Norge har også gjennom flere år vært bidragsyter til det internasjonale arbeidet mot tortur, både på forebyggingssiden og i forhold til rehabilitering og traumebehandling. De siste års tilbakeslag på dette feltet øker behovet for å styrke innsatsen. Videre har Norge de senere år styrket sin innsats mot straffefrihet og for å øke staters evne til å håndtere folkemord og andre former for grove og systematiske overgrep. Arbeidet skal bidra til å styrke rettsstatsinstitusjoner, sikre anerkjennelse for ofrenes erfaringer og legge grunnlag for økt ansvarlighet fra myndighetenes side.

Menneskerettighetsdialoger med Kina, Indonesia og Vietnam har gått over flere år og innebærer – utover årlige rundebord på politisk nivå – samarbeid mellom norske eksperter, myndighetspersoner og representanter for sivilt samfunn og deres motparter i dialoglandene.

Norge er en av de største frivillige giverne til FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR). Store deler av støtten ble gitt i form av et ikke-øremerket kjernebidrag. I en tid der fokuset på landsituasjoner i stadig økende grad gjøres til gjenstand for politisering, er Høykommissærens innsats i utsatte land av stadig større betydning. Både Høykommissærens rolle som sekretariat for konvensjonsorganene og Spesialrapportørene og arbeidet gjennom egne landkontor, anses som svært viktig for å sikre at menneskerettighetene gjennomføres på lokalt og nasjonalt plan.

Arbeidet for menneskerettigheter er nært knyttet til tiltak for å fremme demokratisk styresett. Stadig flere land gjennomfører valg, men kvaliteten er varierende og de demokratiske institu-

sjonene er ofte svakt forankret. Fravær av demokrati underminerer godt styresett og menneskerettigheter. I den norske innsatsen for demokratibygging og demokratifremme er International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) en viktig samarbeidspartner. Norge bidrar både med kjernebidrag og støtte til tiltak på felter som valgreform, grunnlovsreform og politisk deltakelse. Dette inkluderer sivilt samfunn og politiske partier, samt kvinners medvirkning i beslutningsprosesser.

Den arabiske våren viste hvordan arbeidsledighet, manglende rettigheter og sosial beskyttelse skaper omveltninger. Norge støtter ILOs arbeid i Midtøsten og Nord-Afrika for å styrke innsatsen mot ungdomsledighet, og for å styrke arbeidstakerrettigheter, likestilling og arbeidslivets parter for å bygge sosial dialog og treparts-samarbeid.

Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) er et initiativ som tar sikte på å fremme åpenhet om inntektsstrømmene fra petroleums- og gruveindustriene. Norges er vertskap for EITIs sekretariat.

I tillegg til å støtte organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer Norges satsningsområder, brukes midlene under posten bl.a. til ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Støtte til tiltak for menneskerettighetene gis ofte til mindre, lokale aktører som arbeider i land og regioner med svake eller manglende institusjoner. Det legges et stort arbeid ned i å finne solide og stabile tilskuddsmottakere. Samtidig arbeider aktørene ofte i konfliktsituasjoner og land preget av straffefrihet – under sterkt press og uten beskyttelse fra lokale eller sentrale myndigheter. Derfor står vi overfor mange risikofaktorer.

Det vises også til profilark for OHCHR på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

- Mål for tilskuddsordningen er å utbre kunnskap om og styrke beskyttelsen av menneskerettighetene, både gjennom fortsatt utvikling av det internasjonale normverket og styrket gjennomføring.
- Målgruppe er mennesker, organisasjoner, institusjoner, organer eller andre som arbeider for å spre kunnskap om og styrke beskyttelsen av menneskerettighetene.

Satsingsområder 2013

- Videreføre støtten FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)
- Videreføre og styrke bidrag til menneskerettighetsforkjempere og til demokrati- og rettsstatsfremmende tiltak.
- Arbeide for ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og uavhengige medier.
- Arbeide mot diskriminering på bakgrunn av etnisitet, kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet, og minoriteter med vekt på religion og livssyn.
- Støtte arbeid for urfolks rettigheter, inkludert forberedelsesprosessen frem mot FNs verdenskonferanse om urfolk i 2014.
- Innsats for barn og unges rettigheter.
- Være en sentral støttespiller for Verdenskongressen mot dødsstraff i Madrid. Prioritere noe økt støtte til sentrale samarbeidspartnere på området.
- Støtte tiltak mot tortur og til innsats for overgangsrettferdighet, og mot straffrihet (transisjonal justice).
- Videreføre de etablerte menneskerettighetsdialogene, herunder støtte til samarbeidsprosjekter mellom norske organisasjoner/institusjoner og organisasjoner/institusjoner i dialoglandene.
- Videreføre støtten til EITI.
- Støtte tiltak som bygger opp om et anstendig arbeidsliv og næringslivets respekt for menneskerettighetene.

Rapport 2011

Menneskerettighetene ble søkt fremmet gjennom støtte til tiltak i utviklingsland, med vekt på beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere, ytringsfrihet, religions- og livssynsfrihet, barn og

unges rettigheter, urfolk og bekjempelse av dødsstraff, tortur og diskriminering, herunder tiltak for å styrke beskyttelse av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner.

Norges lederskap i arbeidet med beskyttelse av menneskerettighetsforkjempere bidro til å gi menneskerettighetsforkjempere i utsatte situasjoner sikkerhetstrening, kompetanseheving, kapasitetsbygging og utveksling av erfaringer mellom lokale organisasjoner i land i sør.

Ytringsfrihetsinitiativet ble videreført og en rekke sentrale organisasjoner mottok tilskudd til sitt arbeid, blant annet til arbeid mot sensur, for reformer av medielover og tiltak for å styrke beskyttelsen av journalisters arbeid i konfliktområder.

I 2011 inngikk Norge en treårig avtale med FNs Høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) og fortsatte å øke andelen av ikke øremerkede midler til organisasjonen, for å bidra til større fleksibilitet og forutsigbarhet for OHCHRs arbeid.

Videre er tiltak for å fremme demokrati og rettsstatsprinsipper prioritert, inkludert en ny rammeavtale med Norsk ressursbank for demokratibygging og menneskerettigheter (NORDEM) for å sekundere norske eksperter til internasjonale valgobservasjoner (Midt-Østen er prioritert) og menneskerettighetsoppdrag, og støtte til IDEA. Arbeidet med menneskerettighetsdialogene ble videreført. Dialogmøter med Vietnam og Indonesia ble gjennomført i Oslo.

Det ble også gitt tilskudd til arbeidet til Senter for menneskerettigheter (SMR, UiO) i Kina, Indonesia og Vietnam. Det ble gitt bidrag til FNs Global Compact og Extractive Industries Transparency Initiative (EITI).

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 337,1 mill. kroner.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	638 065	648 000	648 200
71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	452 409	450 000	395 000
72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	164 607	175 000	175 000
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	361 884	340 000	340 000
	Sum kap. 0164	1 616 965	1 613 000	1 558 200

Norsk utenrikspolitikk skal være med å bidra til internasjonal fred og sikkerhet.

Dagens konflikter er ofte interne, men har samtidig sterke regionale trekk. Konflikter i én stat kan bidra til å true eller svekke stabiliteten i en hel region. Internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og spredning av masseødeleggelsesvåpen utgjør fortsatt alvorlige sikkerhetstrusler globalt. Ukontrollert spredning av håndvåpen bidrar til å forlenge konflikter og undergrave fredsbestrebelsene. Det er derfor viktig å støtte tiltak som kan forebygge eller bidra til å løse konflikter, samtidig som man søker å redusere globale sikkerhetstrusler. I forlengelsen av dette er det viktig å styrke demokratiske institusjoner, politiske og økonomiske reformer og respekt for menneskerettigheter.

FN er den viktigste internasjonale organisasjonen i arbeidet for å skape en fredeligere verden. Konflikters regionale trekk gjør at også andre organisasjoner, som Den europeiske Union (EU), Den afrikanske union (AU), Europarådet, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), samt NATO spiller en viktig rolle i freds-, forsonings- og demokratiarbeidet. Norge samarbeider tett med internasjonale organisasjoner for å bidra til verdenssamfunnets fellesbestrebelsene for å løse konfliktsituasjoner.

I en rekke konflikter er imidlertid ikke FN, andre organisasjoner eller det internasjonale samfunn i stand til å mobilisere tilstrekkelig innsats og ressurser. Det er derfor viktig at enkeltland bidrar. Norge har en selvstendig rolle i noen prosesser, og støtter andre aktørers virksomhet i andre.

Effekten av krig og konflikt gir seg ofte ulike utslag for menn og kvinner. Implementering av Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet skal derfor prioriteres, slik at kjønns- og likestillingsperspektivet ivaretas som et tverrgående hensyn. Bruk av midler over kap.164 ses i nær sammenheng med bruk av midler over kap.162 Overgangsbistand (gap) og kap.163, post 71 Humanitær bistand og post 72 Menneskerettigheter.

Kroatia er fra 2011 ikke lenger godkjent i ODA/DAC-systemet som mottaker av bistand etter at landet i en treårs-periode har hatt en høyere BNI pr. innbygger enn det ODA-reglene tilsier, samt på bakgrunn av at Kroatia tas opp som EU-medlem i 2013.

Post 70 Fred, forsoning og demokratiltak, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Arbeidet for fred og forsoning skal bidra til å hindre, dempe og løse væpnet konflikt for å redde liv

og lindre nød. Det skal støtte fredelig samfunnsutvikling og bidra til å styrke global sikkerhet. Siden tidlig på nittitallet har Norge vært engasjert i en rekke fred- og forsoningsprosesser, både som tilrettelegger og som støttespiller for FN og andre aktører. Regjeringen viderefører dette arbeidet, samtidig som det legges vekt på å samle og systematisere erfaringer fra fredsprosesser, bl.a. gjennom forskningsbevilgningen over kap. 164, post 70.

Nesten alle pågående voldelige konflikter er interne, ført mellom opprørsgrupper og myndigheter, og de foregår oftest i fattige land. Alle stater har rett til å forsvare seg mot væpnede grupper. Samtidig mener Regjeringen det er viktig å arbeide for at land i konflikt ikke snur ryggen til politiske og fredelige løsninger. Dialog med væpnede grupper er ofte mer effektivt enn isolasjon. Etter ønske fra partene i en konflikt kan Norge legge til rette for samtaler om mulige fredsløsninger og om hvordan krigens lidelser kan reduseres og folkeretten respekteres. Vi kan også bistå med råd og ekspertise på områder som er viktige i en fredsprosess, eller bistå i koordineringen av internasjonal bistand. Støtte til fredsprosessen i Myanmar vil bli høyt prioritert i 2013.

Norge opptrer sjelden alene. Filippinene er et eksempel på en prosess der Norge er offisiell tilrettelegger. Hovedregelen er imidlertid at Norge samarbeider med andre, det være seg FN, ikke-statlige aktører eller enkeltstater. Flere land har de siste årene inntatt en mer aktiv rolle på fred og forsoningsfeltet, og Norge har en tett dialog med land som Brasil, Tyrkia, Sør-Afrika og Qatar om internasjonal konfliktløsning.

Regjeringen anser det som viktig å ha en bred innfallsvinkel til konfliktløsning. Aktiv deltakelse fra det sivile samfunn er nødvendig for å forebygge og løse konflikter. Det er særlig viktig å engasjere kvinner og unge. Norge bidrar til det internasjonale arbeidet for kvinner, fred og sikkerhet, bl.a. gjennom å styrke lokale, regionale og internasjonale aktører som arbeider med dette formål. Også i 2013 vil det bli rettet spesiell oppmerksomhet mot situasjonen i Midtøsten og Nord-Afrika. Norge støtter en rekke initiativer for å bidra til at bredere lag av befolkningen engasjerer seg i fredsløsninger, og slik skaper et press nedenfra.

Fred og forsoningsarbeid krever tålmodighet og fleksibilitet. Tilskuddene gis som engangsbidrag, i hovedsak som støtte til konkrete programmer og prosjekter. Fred og forsoningstiltak forbindes med grunnleggende risiko, siden bevilgningene benyttes i land preget av kriser og konflikt.

Samtidig arbeides det for å redusere risikoen gjennom oppfølging, kontroll og vekt på resultater. Utbetalingene kanaliseres gjennom FN-systemet, norske og internasjonale organisasjoner og institusjoner, samt til internasjonale overvåkingsmekanismer. Ca. en tredjedel av midlene er i 2012 delegert til utenriksstasjonene. Disse kanaliseres i hovedsak til sivilt samfunn og lokal nettverksbygging.

Mål

Norge skal bidra operativt, politisk og økonomisk til løsning av voldelige konflikter, blant annet ved å:

- Legge til rette for og støtte opp om dialog og freds- og forsoningsprosesser.
- Bygge egen og andres kompetanse om internasjonal konflikthåndtering.
- Identifisere områder der Norge kan yte et særlig bidrag.
- Følge opp SR1325, 1820, 1888, 1889 og 1960 om kvinner, fred og sikkerhet, med vekt på tiltak for å fremme kvinners deltakelse i freds- og forsoningsprosesser.
- Styrke samarbeidet med frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer, og bidra til institusjonelt samarbeid mellom Norge og relevante miljøer internasjonalt.
- Arbeide for å styrke FNs meklingskapasitet, sentralt og lokalt.
- Bygge og vedlikeholde relevante nettverk, bl.a. i forhold til nye aktører.

Rapport 2011

Det ble i 2011 utbetalt 637 mill. kroner til arbeidet med fred og forsoning over denne posten. Følgende resultater kan trekkes fram:

Bidrag til fredsprosesser og støtte til sivilt samfunn

Som tilrettelegger i fredsprosessen mellom regjeringen på *Filippinene* og kommunistbevegelsen ved National Democratic Front of the Philippines (NDFP), lyktes Norge i å få partene tilbake til forhandlingsbordet, for første gang siden 2004. En ambisiøs tidsplan med konkrete agendapunkter for oppnåelse av endelig fred på Filippinene ble meislet ut. Et felles sekretariat i Manila, finansiert av Norge, er etablert for å følge opp en allerede inngått avtale om respekt for menneskerettigheter og internasjonal rett. Sekretariatet sprer kunnskap og informasjon og dokumenterer brudd på avtalen. I det videre arbeidet med fredsprosessen vil man særlig sette søkelys på behovet for enig-

het om – og gjennomføring av sosiale og økonomiske reformer.

Norge deltar stadig med to observatører i overvåkningsmekanismen for våpenhvilen mellom den filippinske regjeringen og Moro Islamic Liberation Front (MILF) på Mindanao.

Norge videreførte sin støtte til freds- og grunnlovsprosessen i *Nepal*. Spesialrepresentanten foretok en rekke besøk og bidro sammen med ambassaden til å tilrettelegge møteplasser for en konstruktiv dialog mellom partiene om sentrale, utestående spørsmål. Norge bidro dessuten aktivt til den endelige ferdigstilling av Nepals handlingsplan for gjennomføringen av Sikkerhetsresolusjon 1325 om kvinners deltakelse i fredsprosesser

En uavhengig evaluering av den norske fredsinnnsatsen i *Sri Lanka*, ble offentliggjort i november 2011. Evalueringsrapporten gir anerkjennelse for det norske bidraget til fredsprosessen i Sri Lanka 1997-2009. Samtidig peker rapporten på faktorer som begrenset mulighetene for en fredelig løsning, og på hva Norge kunne gjort annerledes. Bl.a. argumenteres det for at Norge burde vurdert å trekke seg ut, da krigen eskalerte fra 2006. Evalueringen er en del av det fortløpende arbeidet med å øke den generiske kunnskapen om Norges rolle i fredsprosesser.

Endringene i *Myanmar* i 2011 og Presidentens erklærte målsetting om fred med de etniske gruppene, ga ny aktualitet til fred og forsoningsarbeidet. Kontakter som er bygget opp over tid, satte Norge i en unik posisjon når det gjaldt å dele erfaringer og støtte opp om myndighetenes og de etniske gruppenes egne anstrengelser. Flere midler kanaliseres innenfra i tråd med at tilgangen bedres inne i landet. Kvinner, ungdom og de etniske gruppene var viktige målgrupper.

2011 så noen skritt i retning av forhandlinger mellom partene i konflikten i Afghanistan. Under kap. 164, post 70 ble tiltak som utviklet kunnskap og forståelse om partenes posisjoner og mulighetsrommet for å få ytterligere bevegelse i forsoningsprosessen prioritert. I tillegg ble det gitt støtte til tiltak for å bidra til regionalt samarbeid. Videre ble det bl.a. gitt støtte til tiltak for å fremme menneskerettigheter og uavhengig medias stilling gitt støtte. Samarbeid med kvinneorganisasjoner og kvinnelige parlamentarikere bidro til deres deltakelse på Bonn 2-konferansen. Norge la vekt på kvinners rettigheter og rolle i freds- og forsoningsarbeid, og innledet samarbeid med Afghan Women's Network om kapasitetsbygging innen konfliktløsning.

Som følge av delingen mellom *Sudan* og *Sør-Sudan*, ble støtte til implementering av fredsavta-

len og oppbygging av et godt forhold mellom landene prioritert. På grunn av det høye konfliktnivået ble støtte til forhandling mellom partene videreført, samt tiltak for å fremme intern stabilitet, herunder politiinnsats i Sudan gjennom Politidirektoratet.

I *Somalia* var Norge en sterk støttespiller for det FN-ledede arbeidet med forsoningsprosessen, med sikte på å få på plass en overgangsregjering med bred støtte i befolkningen. Støtte ble gitt til justissektoren og arbeidet med utarbeidelse av ny grunnlov. Det ble også gitt støtte til igangsetting av småskala utviklingstiltak i Mogadishu samt forsoningsarbeid på grasrotnivå, med vekt på å inkludere kvinner.

Gjennom norske frivillige organisasjoner videreførte Norge innsats øst i *Den demokratiske republikken Kongo* med sikte på varig demobilisering og retur til Rwanda av hutumilits og sivile flyktinger etter folkemordet i 1994. I *Zimbabwe* støttet Norge ulike freds- og forsoningstiltak og overvåking av samarbeidsavtalen for samlingsregjeringen.

I *Midtøsten og Nord Afrika* har kontakten over lang tid med representanter for politiske og sivile aktører bidratt til aktivt engasjement i forbindelse med de politiske endringene det siste året. Støtte fra freds- og forsoningsmidler har bidratt til at religiøse grupper, ungdom og kvinner har kunnet engasjere seg i den politiske prosessen.

Norge har tidligere vært engasjert i dialoginitiativer og har opprettholdt kontakt med regjeringen og væpnede grupper i *Colombia*. Norge har sammen med Cuba bidratt til å tilrettelegge for fortrolige samtaler som har funnet sted i Havana. Myndighetene og FARC-EP er blitt enige om å begynne direkte samtaler for å søke en slutt på den væpnede konflikten, og det første møtet vil finne sted i Oslo høsten 2012. Freds- og forsoningsmidlene kanaliseres til norske, colombianske og internasjonale frivillige organisasjoner med aktiviteter som støtter opp om en fredelig løsning på konflikten.

På *Haiti* ble innsatsen for tillitsbygging og dialog mellom politiske og sivile aktører videreført, hovedsakelig gjennom National Democratic Institute og deres lokale partnere, samt det nyopprettede IDEA-kontoret. Forsoningsarbeidet mellom Den dominikanske republikk og Haiti ble tatt videre på grasrotnivå av Kirkens Nødhjelp, og gjennom støtte til miljøforvaltningsprogrammet Frontera Verde. Fokuset på kvinners deltagelse ble kraftig styrket i 2011, hovedsakelig gjennom støtte til lokale frivillige organisasjoner og kvinnelige parlamentarikere.

Styrking av FNs innsats på fred og forsoningsområdet

Støtte ble gitt bl.a til UNDPs tematiske fond for krisehåndtering, og gjenoppbygging, Fredsbyggingsfondet, det nyopprettede UN Women og Mediation Support Unit (MSU). MSU er med norsk støtte blitt operativ, og beredskapsgruppen har som helhet vært involvert i over 50 prosesser og initiativ over hele verden og blitt brukt av FNs spesialutsendinger, politiske og fredsbevarende operasjoner, FNs stedlige representanter og regionale organisasjoner. For omtale av UNDP og Fredsbyggingsfondet vises til kap. 170, post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP) og post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet.

Tiltak for å styrke kjønnsperpektivet i innsats knyttet til fred og sikkerhet

I 2011 ble 30 mill. kroner øremerket dette området. Innsatsen er rettet inn mot styrking av kvinners rolle i og deltagelse i fredsprosesser og i sikkerhetssektoren (SR Res 1325/1889) og bekjempelse av seksualisert vold i konflikt gjennom forebygging, beskyttelse og straffefølgelse (SR Res 1820/1888). I tillegg ble en rekke prosjekter med samme formål finansiert over de enkelte landbevilgningene.

Støtte til forskning og utredning på freds og forsoningsområdet

Norge utbetalte i 2011 om lag 30 mill. kroner til forskning, utredning og seminarvirksomhet med operativ relevans for det norske fredsengasjementet. Hovedmålet er mer langsiktig kunnskapsproduksjon om tematikken, og å stimulere til økt kunnskap og forståelse av konfliktløsning og vilkår for freds- og forsoningsprosesser i det norske samfunnet og internasjonalt. Rammeartaler med ledende internasjonale forskningsinstitusjoner ga kunnskap og nettverk. Enighet om å utforske institusjonssamarbeid med Tyrkia og Brasil åpnet for perspektiver utenfor den tradisjonelle kretsen av europeiske og amerikanske miljøer. Norsk ressurscenter for fredsbygging (Noref), var sentral i kontakten med både norske og internasjonale forskningsmiljøer.

I forbindelse med tiårsmarkeringen for sikkerhetsrådsresolusjon 1325 i 2010, ble det utarbeidet en ny strategisk plan som oppdaterer og konkretiserer Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av SR 1325 fra 2006. «Kvinner, fred og sikkerhet: Strategisk plan 2011-2013» skal sikre at sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner,

fred og sikkerhet blir integrert i all utforming og gjennomføring av norsk politikk knyttet til fred og sikkerhet. Den strategiske planen trekker frem fem hovedområder som skal gis særlig prioritet de neste årene:

- 1) fredsprosesser og fredsforhandlinger,
- 2) internasjonale operasjoner,
- 3) postkonflikt og fredsbygging,
- 4) seksualisert vold i konflikt, og
- 5) rapportering og ansvarliggjøring.

Hvert av de fem prioriterte områdene er delt inn i en rekke delmål, som så er delt inn i aktiviteter. Strategien legger deretter frem en rekke indikatorer som vil vise om aktivitetene er blitt gjennomført.

Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er ansvarlige for gjennomføringen av den strategiske planen og vil offentliggjøre årlige fremdriftsrapporter. Den første rapporten ble publisert i 2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 648,2 mill. kroner.

Post 71 ODA-godkjente land på Balkan, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Landene i regionen har oppnådd viktige milepæler i utviklingen mot tettere integrasjon i euroatlantiske strukturer.

Kroatia avsluttet sine forhandlinger om EU-medlemskap i juni 2011, og tas opp som EUs 28. medlemsland 1. juli 2013.

Serbia fikk kandidatlandstatus 2. mars 2012. Stabiliserings- og assosieringsavtalen (SAA) avventer ratifisering kun fra Litauen.

EU har innledet en høynivå assosieringsdialog med *Makedonia* for å få fremdrift i integreringsprosessen med EU på justisfeltet og om antikorrupsjon. Åpning av medlemskapsforhandlinger er fortsatt blokkert av navnestriden med Hellas.

Montenegro kan starte medlemskapsforhandlinger i 2012 hvis EU konkluderer med fremgang i kampen mot korrupsjon og organisert kriminalitet.

Bosnia-Hercegovina ventes å søke om medlemskap i løpet av 2012, og det er noe fremdrift innen lov- og reformarbeidet etter at ny regjering er kommet på plass. EU har intensivert samarbeidet med Bosnia-Hercegovina men sentrale grunnlovsendringer må gjennomføres før landet kan sende en troverdig medlemskapssøknad. Manglende

anerkjennelse fra 5 EU-land gjør *Kosovo* til eneste land i regionen uten et avtalefestet samarbeid med EU. EUs ønske om en europeisk utvikling også i Kosovo og Kosovos deltakelse i den EU-fasiliterte samarbeidsdialogen med Serbia, har ført til oppstart av en visumdialog, en prosess mot mulige handelsavtaler og mulig medlemskap i EBRD. Fra EUs side gjøres det innledende forberedelser til en fremtidig SAA for Kosovo. *Albania* har svak fremdrift i reformarbeidet, men den innenrikspolitiske situasjonen er bedret gjennom gjenopptakelse av samarbeidet mellom de politiske partiene. Albania søkte om EU-medlemskap i 2009. Det må gjennomføres en rekke forbedringer i lovverk, innen menneskerettigheter og i anti-korrupsjonsarbeidet før viere integrasjonsprosess kan finne sted.

Kroatia og Albania ble NATO-medlemmer i 2009. De øvrige landene i regionen, unntatt Serbia og Kosovo, er kandidatland til NATO. Serbia og Bosnia-Hercegovina er begge med i Partnership for Peace (PfP) samarbeidet.

Alle landene, med unntak av Kosovo, har nå visumfrihet for sine borgere til Schengen-området. Integrasjon i EU og NATO er det viktigste virkemiddelet for politiske reformer i regionen.

Den økonomiske krisen i Europa rammer Balkan hardt og har ført til betydelig økt ledighet, særlig blant unge mennesker. Kraftig nedgang i virksomheten i offentlig og privat sektor, reduserte utenlandske investeringer, samt nedskjæringer i sosiale ordninger, har skapt ny fattigdom for store deler av befolkningen. Den økonomiske krisen svekker landenes evne til å gjennomføre reformer og kan skape et grunnlag for politiske og sosiale spenninger, og ekstremisme.

Bosnia-Hercegovina fremstår som det mest sårbare landet og de etniske skillelinjene er forsterket. Reformkravene det internasjonale samfunn har satt for utvikling av Den internasjonale høyrepresentanten (OHR) er ikke oppfylt, selv om det er fremdrift på enkelte områder. EU har styrket sin tilstedeværelse gjennom utnevnelsen av en spesialrepresentant. Gjennomføring av grunnlovsendringer som sikrer alle etniske grupper like rettigheter etter Sejdic/Finci-dommen i den Europeiske Menneskerettighetsdomstol, må på plass før videre integrasjonsprosess mot EU kan finne sted. Spørsmålet om overføring til sentralmyndighetene av tidligere forsvareieendommer er gjenstand for endelig avklaring. Dette vil aktivere NATO MAP-programmet for Bosnia-Hercegovina og være et viktig skritt videre mot medlemskap i alliansen. De unges situasjon er hardt rammet av de økonomiske nedgangstidene.

Kosovo er den andre store utfordringen. Økt mistillit til resultatene av regjeringens politikk og manglende styring av den økonomiske utviklingen, gjør situasjonen bekymringsfull. Samtidig planlegger Kosovo for en avvikling av den internasjonale sivile representantens kontor (ICR) i løpet av 2012. Dermed forsvinner også den internasjonale overvåkingen av landets selvstendighet. Dette skjer i en periode med usikkerhet knyttet til landets videre utvikling. Forholdet til den serbiske minoriteten håndteres med varsomhet av Kosovos regjering. Sikkerhetssituasjonen i de nordlige serbiske enklavene er labil. Utviklingen av en rettsstat går langsomt. Korrupsjon og organisert kriminalitet er fortsatt en betydelig utfordring. Myndighetene er foreløpig ikke i stand til å effektivt absorbere den store internasjonale bistanden. Den EU-tilrettelagte forhandlingsprosessen med Beograd har resultert i avtaler om grensepasseringer, utveksling av jordbøker, og en avtale om representasjon av Kosovo i regionale organisasjoner. Imidlertid er det utfordringer knyttet til gjennomføringen av disse avtalene. Det er få utsikter til omfattende sysselsetting på kort sikt av Europas yngste befolkning.

Serbia har gjort betydelig fremskritt i sine reformprosesser, også når det gjelder rettsstats- og domstolsutvikling. Utviklingen beskrives av EU som tilstrekkelig tilfredsstillende for videreføring av integrasjonsprosessen med unionen. Kosovo-spørsmålet er en utfordring for Serbias internasjonale relasjoner, så lenge man ikke er kommet til enighet om viktige tekniske spørsmål i relasjonene med Kosovo. Situasjonen for den serbiske minoriteten i Kosovo veier også tungt for Serbia. Serbia vil ikke anerkjenne Kosovo, dermed vanskeliggjøres prosessen med å komme til enighet med Kosovo. Gjennomføringen av inngåtte avtaler med Kosovo går sakte. Serbia spiller i økende grad en positiv rolle i regionen, og er et nøkkelland når det gjelder den politiske utviklingen også i de øvrige landene på Vest-Balkan. Serbia har et høyt industrielt potensial men rammes av lav økonomisk aktivitet.

Makedonia preges fortsatt av interne spenninger mellom folkegruppene, men dette har ikke medført endringer i den innenrikspolitiske situasjonen eller ustabilitet. Navnekonflikten med Hellas vedvarer uten snarlige utsikter til løsning. Dette hindrer landets inntreden i NATO og en fastsettelse av dato for forhandlingsstart om EU-medlemskap. Den økonomiske situasjonen er vanskelig.

Mål

Bidra til varig stabilitet og en demokratisk utvikling. Euroatlantisk integrasjon er et viktig virkemiddel for å motvirke konflikter og sikre demokratisk reform.

Norsk innsats er rettet inn mot å støtte denne prosessen. Den relativt positive utviklingen i regionen tilsier at bistanden i 2013 kan reduseres i forhold til nivået i 2012. Samtidig tilsier den økonomiske krisen økt vektlegging av tiltak for økonomisk utvikling i den norske bistanden til alle landene.

I 2013 skal bistanden bidra til oppfyllelse av følgende delmål:

- Demokratisk styresett og institusjonsutvikling, herunder reform av sikkerhets- og justissektorene.
- Forsoning, menneskerettigheter, og sikring av minoriteters og utsatte gruppers rettigheter.
- Økonomisk utvikling og økt sysselsetting gjennom næringsutvikling, forskning og innovasjon.
- Utvikling av en bærekraftig energisektor der miljø- og klimakrav ivaretas.

Miljø- og likestillings hensyn vektlegges i alle prosjekter. Etniske minoriteter, kvinner, barn og unge er særlige målgrupper i arbeidet. Innsatsen på Vest-Balkan skal også bidra til gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, samt Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel. Regjeringen vil arbeide videre for økt konsentrasjon av porteføljen, med færre og større prosjekter, begrenset til færre sektorer i hvert land.

De viktigste samarbeidslandene for Norge vil være Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Serbia og Makedonia. Det vil imidlertid fortsatt gis noe bistand til Montenegro og Albania. I Meld. St. 17 (2010-11) har Regjeringen lagt frem mer detaljerte føringer for prioriterte områder innen bistanden til de enkelte land i regionen.

Rapport 2011

Godt styresett/institusjonsutvikling, herunder reform av sikkerhets- og justissektorene

Reformer innen offentlig forvaltning og administrasjon har vært et viktig innsatsområde i samarbeidet med Serbia, Makedonia og Montenegro. Støtte til landenes EU-tilpasning har stått sentralt, og prosjektene som fikk støtte er knyttet til mål-

settingen om å bringe integrasjonsprosessen fremover. Norge har økt støtten til uavhengige kontrollorganer for å styrke kampen mot korrupsjon og maktmisbruk i offentlig sektor.

Norge videreførte støtten til reform av justis-sektor i Serbia, Montenegro og Bosnia-Hercegovina. Støtten har hatt som mål å bidra til større grad av uavhengighet og kapasitetsbygging i domstolene og domstolsadministrasjonene.

Norge har spilt en viktig rolle som samarbeidspartner og pådriver for NATO-integrasjon og for omstilling av sikkerhetssektoren. Norge har særlig fokusert på sivil kontroll og åpenhet, samt opplæring knyttet til FN resolusjon 1325. Prosjekter i Bosnia-Hercegovina, Makedonia og Serbia har vært prioritert. I Bosnia-Hercegovina er mineryd-dingsprogrammet i regi av Norsk Folkehjelp videreført.

Forsoning og sikring av minoriteters og utsatte gruppers rettigheter

Norge har fortsatt å støtte større åpenhet knyttet til behandlingen av krigsforbrytersaker i Haag og i regionen, samt dokumentasjon om ofre for krigene.

Norsk bistand har gått til å sikre minoriteters rettigheter, spesielt Roma, returnerte flyktninger og tilrettelegging for økt kontakt mellom folkegrupper og myndigheter.

Norge har lagt ned betydelig innsats i å forebygge vold mot kvinner og barn, sikre barn og kvinners rettigheter, samt videreført innsatsen mot menneskehandel. Menneskerettighetsorganisasjoner har fått støtte til sitt arbeid og kapasitetsutvikling. Demokratiutvikling er støttet gjennom bidrag til frie media, fagorganisasjonsarbeid, opplæring av unge og til sivilsamfunnsutvikling. En ny mekanisme for mer effektiv støtte og samarbeid med det sivile samfunn ble etablert i 2011.

Økonomisk utvikling og økt sysselsetning gjennom næringsutvikling, forskning, innovasjon og utdanningstiltak

Norge har vært aktiv med å støtte utvikling av små og mellomstore bedrifter gjennom etablering av innovasjonssentre og ulike typer næringsinkubatorer. Utvikling av entreprenørskapskompetanse, innovasjon og sikre tilgang til kapital har vært sentrale virkemidler. I tillegg har Norge deltatt i multilaterale programmer i Verdensbanken/IFC og Investeringsfasiliteten for Vest-Balkan (WBIF).

Programmet for høyere utdanning, forskning og utvikling (HERD) støtter innovativt forsknings-

og utdanningssamarbeid mellom universitetsmiljøer og næringsliv.

To skoler for internasjonalt yrkesrettet utdanning er etablert med norsk støtte i Kosovo.

Norge satser også på etablering av IKT-sektoren og disse bedriftene tilbyr nå produkter og tjenester til et globalt marked.

Utvikling av en bærekraftig energisektor der miljø- og klimakrav ivaretas

Norge har videreført arbeidet med å bistå landene i å utvikle en forsvarlig forvaltning av sine fornybare energiresurser, samt bistå i tiltak for energieffektivisering både i det offentlige og i privat sektor.

En sentral målsetting for Regjeringen har vært å bidra til den internasjonale innsatsen for stabilitet i regionen. Norge har derfor støttet internasjonale organisasjoners arbeid, Høyrepresentantens kontor (OHR) i Bosnia-Hercegovina, Det internasjonale sivile kontor i Kosovo (ICO) og EUs justis-sendelag (EULEX) i Kosovo. Norge har også sekondert personell gjennom OSSEs sendelag. Norge har støttet og aktivt gitt rådgivning til det regionale samarbeidsrådet (RCC).

Regjeringen har det siste året aktivt forbedret forvaltningsrutinene i Utenriksdepartementet i tråd med tidligere anbefalinger fra Riksrevisjonen og råd fra evalueringer som er gjennomført av bistanden til Vest-Balkan. Prosjektsamarbeidet er blitt fokusert rundt færre innsatsområder, og gjennom økt grad av lokal forankring har man sikret en sterkere av prioritering i prosjektene.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 395 mill. kroner.

Post 72 Utvikling og nedrustning, opplysningsarbeid for fred og sikkerhetssektorreform, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen omfatter arbeid for utvikling og nedrustning og sikkerhetssektorreform.

Faren for spredning av både masseødeleggelsesvåpen og konvensjonelle våpen er en alvorlig global sikkerhetsutfordring. Eventuell bruk av masseødeleggelsesvåpen vil få katastrofale humanitære konsekvenser. Arbeidet for nedrustning og for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen og andre våpen er viktig for å bidra til sikkerhet og legge grunnlag for bærekraftig utvikling i fattige land. Stabilitet og sikkerhet på et lavere

rustningsnivå vil bidra til at ressurser frigjøres til utviklingsformål. Ved å styrke utviklingslandenes selvstendige kompetanse på nedrustningsspørsmål, kan de lettere gjøre sine interesser gjeldende i internasjonal samhandling. En styrking av utviklingslandenes kompetanse og kapasitet til å etterleve ikke-spredningsforpliktelser er også en forutsetning for å motta visse varer, tjenester og teknologi. IAEA spiller en sentral rolle for å sikre trygg kjernefysisk aktivitet i utviklingsland, både når det gjelder forsvarlig drift av kraftverk og fredelig bruk av kjernekraft innenfor landbruk, vannforsyning og helse. Internasjonale organisasjoner som FN, frivillige organisasjoner og forskningsnettverk over hele verden har en viktig funksjon i å skape oppmerksomhet, engasjement og kunnskap om nedrustning og ikke-spredning.

Bevilgningen kan brukes til å støtte frivillige organisasjoner og ikke-kommersielle aktørers arbeid med å fremme forståelse i Norge for betydningen av fred, i samsvar med FNs målsettinger. Regjeringen er opptatt av de frivillige organisasjonenes deltakelse i fredsarbeid og verdsetter deres kompetanse og sentrale rolle når det gjelder å spre informasjon. Innsatsen til frivillige organisasjoner og andre aktører som arbeider med nedrustning, fredsbygging, konflikthåndtering osv. er derfor en viktig del av Norges innsats på dette området.

Demokratisk kontroll og reform av sikkerhetssektoren er viktig for å forebygge konflikter og legge til rette for bærekraftig fred. Sikkerhetssektoren omfatter forsvar, politi, grensestyrker, rettsvesen, kriminalomsorg mv. Regjeringen prioriterer tiltak i samarbeid med FN, regionale organisasjoner, herunder AU, og aktuelle samarbeidsland. Reform av sikkerhetssektoren (SSR) er i økende grad del av mandatet til internasjonale fredsoperasjoner. Det er et viktig mål for regjeringen å bidra med sivilt politi og andre sivile som kan gjennomføre SSR-innsats i en fredsoperasjonsramme. Likeledes er det viktig å bidra med kapasitetsutviklende tiltak som kan styrke FNs, AUs og medlemslandenes evne til å gjennomføre SSR og å styrke deres fredsoperative evne. Kjønnsperspektivet skal integreres i aktiviteter som støttes.

Mål

- Overholde den kjernefysiske ikke-spredningsavtalen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen og Kjemivåpenkonvensjonen. Styrke utviklingslands egenkompetanse på nedrustningsspørsmål slik at de kan delta aktivt i de internasjonale nedrustningsregimene.

- Fremme arbeidet for nedrustning og ikke-spredning som bidrag til utvikling gjennom å styrke kapasiteten til FN-systemet og det sivile samfunn, samt støtte opp om påvirkingsarbeid for nedrustning.
- Støtte nedrustningspolitiske prosesser, inkludert gjennom konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk, både i og utenfor Norge.
- Oppfylle målene for arbeidet i IAEA. Støtte IAEAs faglige bistand til utviklingsland for kjernefysisk trygghet og sikkerhet gjennom bidrag til IAEAs frivillige fond for kjernefysisk trygghet
- Bidra til å fremme forståelse i Norge for betydningen av internasjonalt samarbeid for fred.
- Bidra med norsk sivilt personell, i første rekke politi, til fredsoperasjoner i Afrika og andre sårbare stater, for gjennomføring av SSR-innsats.
- Støtte reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland der Norge har et bredere engasjement, støtte opp om sikkerhetssektormandater i fredsoperasjoner, og bidra til at FNs og AUs agenda for sikkerhetssektorreform videreutvikles og konkretiseres, herunder fremme av kvinne- og kjønnsperspektiv i samsvar med Sikkerhetsrådets resolusjon 1325.
- Styrke kapasiteten til FN-systemet og det internasjonale samfunn til å utvikle sivil fredsbyggingskompetanse, særlig i land i Sør, for å bidra til varig fredsbygging.
- Støtte anvendt forskning med fokus på reform av sikkerhetssektoren i land i Sør og utvikling av sivile kapasiteter for SSR-innsats i fredsbevarende operasjoner.

Rapport 2011

Bevilgningen til nedrustning og ikke-spredning ble i 2011 brukt til å videreføre støtten til IAEAs internasjonale brenselbank for lavanriket uran, samt til organisasjonens arbeid med å styrke utviklingslandenes kompetanse innen kjernefysisk sikkerhet.

Norge videreførte også støtten til FNs institutt for nedrustningsforskning i Genève (UNIDIR). Støtten til sivilt samfunn har blitt tillagt større vekt enn før. Støtte har blant annet blitt gitt til frivillige organisasjoner og forskningsinstitusjoner som driver analytisk arbeid og påvirkingsarbeid innenfor kjernefysisk nedrustning, ikke-spredning og fredelig bruk av kjernefysisk teknologi, herunder arbeidet for en atomvåpenfri sone i Midt-Østen. Samarbeidet med disse organisasjonene har fremmet Norges rolle som pådriver internasjonalt for nedrustning og ikke-spredning, bl.a. gjennom styrking av tverr-regionale nettverk.

Norge bidro også med midler til tiltak under Kjemivåpenkonvensjonen og Biologivåpenkonvensjonen, herunder Afrikaprogrammet til Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen (OPCW), samt opplæring innen biologisk sikkerhet og trygghet i utviklingsland.

Bevilgningen til sikkerhetssektorreform er benyttet til finansiering av norsk sivilt politi til fredsoperasjoner i blant annet Afghanistan, Sør-Sudan og Liberia.

På Haiti har et norsk polititeam vært engasjert i et prosjekt innrettet mot kjønnsbasert vold.

Norge støtter FNs arbeid med å videreutvikle de sivile dimensjonene i fredsoperasjoner, der i blant utvikling av et strategisk rammeverk for FNs fredsbevarende politiinnsats. Norge har støttet Geneva Center for Democratic Control of Armed Forces' (DCAF) arbeid med kjønnsperspektivet i sikkerhetssektoren og en internasjonal ressursbank innenfor sikkerhetssektorreform, samt oppbygging av utviklingslands egen evne til å forebygge terrorisme, med særlig vekt på land i Afrika.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 175 mill. kroner.

Den internasjonalt anerkjente kobling mellom utvikling og nedrustning er forankret i FN-pakten, understreket i FNs spesialsesjon om temaet i 1987 og stadfestet i årlige konsensusresolusjoner i FNs generalforsamling.

Norge har gjennom bevilgningen til utvikling og nedrustning vært en pådriver i arbeidet for bl.a. kjernefysisk nedrustning. Det gjenstår imidlertid å få denne koblingen tydeligere gjenspeilet i DAC-direktivene, som er vage på dette felt og har vist seg å gi opphav til motstridende tolkninger om hvorvidt bidrag til nedrustning av masseødeleggelsesvåpen er klassifisert som utviklingshjelp.

Regjeringen vil igangsette en prosess med sikte på en klargjøring av sammenhengen mellom nedrustning og utvikling i ODA-sammenheng gjennom å arbeide for konsensus for revisjon av DAC-direktivene på dette området. Inntil endelig avklaring i ODA-rapporteringen foreligger, vil tilskudd til nedrustningsformål som ikke kan rapporteres som offisiell utviklingshjelp, bli dekket over kap. 118, post 71 på 02-området.

Post 73 Andre ODA-godkjente OSSE-land, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Bevilgningen omfatter bistand til Hviterussland, Ukraina, Moldova, Georgia, Armenia, Aserbajd-

sjan, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Usbekistan og Turkmenistan.

Hviterussland har et autoritært styresett. Opposisjonen og det sivile samfunn arbeider under svært vanskelige forhold. EU har innført et strengt sanksjonsregime, som Norge har sluttet seg til. I Ukraina er demokratiet svakt fundert, og flere opposisjonspolitikere sitter fengslet under uverdige og medisinsk uforsvarlige forhold. Moldovas myndigheter har påbegynt en viktige demokratisk og økonomiske reformprosess, med europeisk integrasjon som overordnet mål. Dette er positivt. Landet har samtidig svært store utfordringer og preges av utbredt fattigdom. Både Ukraina og Moldova arbeider for å styrke samarbeidet med EU.

Sør-Kaukasus preges av den fastlåste konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan om Nagorno-Karabakh, og konflikten om utbryterområdene Sør-Ossetia og Abkhasia i Georgia. I Aserbajdsjan opplever menneskerettsforkjempere og medier fortsatte innstramminger. Demokratiet i Georgia er svakt fundert. Til tross for en rekke dyptgripende reformer, er de demokratiske institusjoner svake, og det er knyttet spenning til myndighetenes håndtering av de kommende valgene. Konflikten om utbryterregionene vanskeliggjør situasjonen. I Armenia har man den siste tiden, tross mange utfordringer, sett et stadig mer aktivt sivilt samfunn. Tilnærming til EU er høyt prioritert av alle tre land.

Stabiliteten i Sentral-Asia trues av konflikten i Afghanistan. Smugling av narkotika, våpen og mennesker utgjør vesentlige problemer for regionen. Kasakhstan er en økonomisk drivkraft som engasjerer seg aktivt på den internasjonale arena. Men også her er det stort behov for demokratiske reformer og styrking av menneskerettighetenes stilling. Kirgisistan har et demokratisk styre, men fattigdom og etniske spenninger gir grunn til uro. Tadsjikistan er svært fattig. Myndighetene har begrenset kontroll i deler av landet, og den lange grensen mot Afghanistan som bidrar til ustabilitet. Usbekistan og Turkmenistan har begge et svært autoritært styresett, til tross for uttalte ønsker om samarbeid med vestlige land.

Flere av landene er rike på naturressurser og har betydning for europeisk energisikkerhet. Norske aktører er etablert i Aserbajdsjan og Kasakhstan, som har betydelige olje- og gassressurser. Georgias potensial for utbygging av vannkraft representerer muligheter av interesse også for Norge.

Mål

Bidra til demokratisk samfunnsutvikling som setter landene i stand til selv å håndtere sine utfordringer.

Midlene søkes brukt strategisk med vekt på større programmer og flerårige rammeavtaler. Det samarbeides aktivt med eksterne fagmiljøer og internasjonale organisasjoner.

Satsingsområder

- Godt styresett og institusjonsbygging
- Menneskerettigheter, demokrati og sivil samfunn
- Energi, klima og miljø
- Bærekraftig økonomisk utvikling
- Utdanning

Innenfor satsingsområdene vil det bli lagt vekt på styrking av kvinners rettigheter, bidrag til europeisk og regional integrasjon, fremme av landenes etterlevelse av forpliktelser i henhold til internasjonale konvensjoner, forebygging av etniske konflikter, og reduksjon i handelen med mennesker, våpen, narkotika og kjernefysisk materiale.

Rapport 2011

Menneskerettigheter, demokratisering og sivil samfunn

Regjeringens støtte har bidratt til økt oppmerksomhet om arbeidsvilkårene til menneskerettighetsforkjempere og journalister i de aktuelle landene, samt til diversifisering av lokale medier. Norge har støttet valgobservasjon i Hviterussland, Moldova, Ukraina og Kasakhstan, samt flyktninger og internt fordrevne i Georgia. Støtten til Hviterussland ble økt i 2011, og en større andel enn tidligere går nå til menneskerettigheter og sivil samfunn, bl.a. til frie media, støtte til menneskerettighetsforkjempere og deres familier, og til eksiluniversitetet EHU. I Ukraina gjør man i tillegg til en spesiell innsats knyttet til valget i 2012 også en anstrengelse for å bekjempe korrupsjon. Regjeringen bidro til fremme av rettigheter i regionen gjennom flere fond og samarbeidsinitiativ under Europarådet, inkludert en rammeavtale med Europarådet. Det er også inngått en rammeavtale med OSSE. Flere organisasjoner som jobber med seksuelle minoriteters rettigheter fikk økonomisk støtte, i likhet med en rekke lokale menneskerettighets- og miljøorganisasjoner.

Godt styresett gjennom kompetanse- og institusjonsbygging

Norsk fagpersonell fra justissektoren utplassert i Georgia og Moldova, samt i Aserbajdsjan gjennom OSSE, bisto myndighetene med reformarbeid. I Sentral-Asia ble støtte til styrket grensesikkerhet og grensekontroll videreført. Statistisk Sentralbyrå bisto Kirgisistan med å etablere registre. Flere frivillige organisasjoner overvåket rettsaker i landene. Det ble gitt økonomiske bidrag til folketelling i Armenia. Riksantikvaren og UNESCO har bidratt til kompetanseheving innen kulturminneforvaltning i flere land i regionen. Også innenfor energi- og miljøsektoren er institusjonssamarbeid etablert i flere land.

Økonomisk utvikling

Sysselsettingstiltak, omskolering og arbeidsformidling, undervisning i entreprenørskap og etablering av små- og mellomstore bedrifter var bidrag til fattigdomsbekjempelse i regionen. Bygging av småskala kraftlinjer mellom Tadsjikistan og Afghanistan bidrar til muligheter for økonomisk utvikling i grenseområdene. Støtte til kompetanseutvikling og teknologisk oppgradering la grunnlag for etablering av sentrale eiendoms- og adresseregistre og effektive statistikk systemer i flere land.

Bærekraftig miljø

Norge bidro til bevaring av biologisk mangfold og utvikling av bærekraftig forvaltning av naturressurser i flere land i regionen. Norsk støtte til små lokale miljøorganisasjoner bidro til økt grasrotengasjement rundt miljøspørsmål. I Ukraina støttes et prosjekt som skal etablere et veikart for fremtidig karbonfangst og -lagring.

I Sentral-Asia har Strålevernet og Universitetet for miljø- og biovitenskap bistått myndighetene i å kartlegge og håndtere radioaktiv forurensing etter prøvesprengninger og urangruvedrift. I Ukraina er energieffektivisering og miljø en prioritert oppgave, primært gjennom et internasjonalt fond administrert av EBRD, der Norge yter betydelige bidrag.

Utdanning og forskning

Et program forvaltet av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) bidro til økt samarbeid og utveksling mellom høyere læresteder og universiteter i Norge og i regionen, og til reformer i

samarbeidslandene i tråd med Bologna-prosessen. Norge støtter et hviterussisk eksiluniversitet i Litauen. I Georgia har norsk støtte bidratt til å gi funksjonshemmede barn og innsatte i fengsler tilgang til utdanning. Norsk støtte gjennom NUPI til et masterprogram ved OSSE-akademiet i Bisjkek gir ungdom i hele regionen et utdanningstilbud på høyt nivå.

En norskfinansiert etablering av mastergradspesialisering innen energi og miljøøkonomi i Sør-Kaukasus bidro til økt kompetanse og styrket kontakt mellom norske og lokale fagmiljøer. Også finansiering av stipender for deltakelse i den internasjonale sommerskolen ved Universitetet i Oslo styrket slikt samarbeid. I Kasakhstan støtter Norge et yrkesfaglig opplæringscenter for kompetanseheving innen petroleumssektoren.

Kvinners rettigheter

Norsk støtte bl.a. gjennom UNFPA bidro til styrking av arbeid med kvinnerelaterte spørsmål ved

etablering av krisesentra og økt deltakelse i fredsprosesser. Norge gir støtte til IOM i både Ukraina og Moldova for å hjelpe ofre for menneskehandel og rehabilitere dem til et normalt liv i sine hjemland.

Europeisk integrasjon og regionale samarbeidsbestrebelser

Mange av prosjektene som mottok støtte, involverte flere land i regionen. Ofte bidro prosjektene til samarbeid på tvers av landegrensene, og i enkelte tilfeller også på over konfliktlinjer. Støtte til NATO-tilpasning (Georgia), utdannings- og justisreformer og konvensjonsarbeid bidro til landenes integrasjon med Europa.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 340 mill. kroner.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	136 605	139 000	143 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>			45 000
70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	358 751	333 000	333 000
71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	323 489	400 000	350 000
	Sum kap. 0165	818 845	872 000	871 000

Opplæring, forskning og høyere utdanning er basis for bærekraftig utvikling av samfunn og næringsliv og for å nå resultater innenfor Norges tematiske satsingsområder. En stor andel av midlene under dette kapitlet går til kapasitets- og kompetansebygging innen høyere utdanning og forskning i utviklingsland. Det gis også midler til støtte til regionale forskningsorganisasjoner.

Støtten til utviklingsforskning i Norge og Norden finansieres over dette kapitlet. Slik støtte har som mål å styrke kompetansen i norske fagmiljøer og bidra til forskningsresultater som norske myndigheter og andre bistandsaktører kan ha nytte av i utformingen av norsk utviklingspolitikk og i internasjonal dialog om utviklingsspørsmål. En del av støtten forutsetter samarbeid med partnere i sør.

Det er viktig å sikre at det til enhver tid er relevant kompetanse i norske forskningsmiljøer om forholdet mellom industrialiserte land og utviklingsland og om endringsprosesser i utviklingsland.

Forskningen skal støtte opp om satsingsområdene i utviklingssamarbeidet. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet skal følges opp med økt innsats for å fremme kvinners deltakelse i forskningen og kunnskapsutvikling om kvinners rolle og kjønnsperspektiv på utviklingspolitiske tema.

Midlene anvendes videre til faglig styrking og kvalitetssikring av utviklingssamarbeidet. Kvalitetssikringen omfatter både løpende faglig rådgivning basert på kjøp av konsulenttenester og evaluering av utviklingssamarbeidet.

Kapitlet omfatter også posten faglig samarbeid, som benyttes til å stille etterspurt norsk kompetanse fra relevante fagmiljøer tilgjengelig for utviklingsland. Et slikt faglig samarbeid er en stadig viktigere komponent i samarbeidet med mange utviklingsland, både som erstatning for tradisjonelt utviklingsarbeid og for å utvikle nye strategiske partnerskap.

I tråd med føringene fra St.meld.nr.14 (2010-2011) *Mot en grønnere utvikling*, skal det legges økt vekt på faglig samarbeid med framvoksende økonomier, med spesiell vekt på feltene energi, naturmangfold og miljøforvaltning.

Post 01 Driftsutgifter

Situasjonsbeskrivelse

Sikring av kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet krever bruk av faglige rådgivningstjenester som til dels hentes fra miljøer utenfor egen bistandsforvaltning. Tjenestene gjelder evalueringer, studier, utredninger og program- og prosjektvurderinger. Det benyttes både enkeltavtaler med konsulenter og rammeavtaler med konsultantselskaper som dekker de mest aktuelle temaene innen utviklingssamarbeidet. Videre er det inngått avtaler om faglige tjenester med en rekke offentlige virksomheter.

Evaluering skal bidra til mer resultatorientert bistandsforvaltning. I evalueringsarbeidet legges det vekt på kontrollsystemer og læring. Det legges økende vekt på å få frem resultatet av utviklingssamarbeidet og formidling av evalueringfunn. Evalueringene tar utgangspunkt i kriterier som vesentlighet, risiko og egenart.

Mål

Sikre kvalitet og effektivitet i utviklingssamarbeidet.

Bevilgningen benyttes til:

- Faglige tjenester til vurderinger, studier, utredninger mv.
- Evaluering av utviklingstiltak, inkludert samarbeid med mottakere og andre givere.

Bevilgningen kan også brukes til opplæring og forberedelser for utestasjonering bl.a. for junior-eksperter for FN-organisasjoner og Bretton Woods-institusjoner, og til utplassering av norske medarbeidere i organisasjoner og institusjoner dersom utgiftene forbundet med dette ikke kan dekkes ved økonomisk tilskudd til organisasjonen.

Rapport 2011

Faglige tjenester

Posten ble benyttet til utenriksstjenestens behov for faglige råd og tjenester, og i forbindelse med Norads kvalitetssikring av norskstøttede tiltak gjennom program- og prosjektutredninger, studier og gjennomganger. En rekke faglige seminarer og konferanser ble støttet, og kjøp av revisjonstjenester var mer omfattende enn i tidligere år – noe som gjenspeiler den økte satsingen mot økonomiske misligheter. Gjennom finansielle bidrag til OECDs utviklingskomite (DAC), multilaterale organisasjoner og andre bilaterale givere, inngår Norge i løpende samarbeid på områder av felles interesse, herunder anti-korrupsjonsarbeid og giverharmonisering. Sammen med 15 andre givere finansierer Norge nettverket Multilateral Organisations Performance Assessment Network (MOPAN), som hvert år foretar gjennomganger av ulike multilaterale organisasjoners effektivitet. I 2011 gjennomgikk dette nettverket fem multilaterale organisasjoners virksomhet i 12 mottakerland.

Evaluering

Under Norads ledelse ble det gjennomført syv evalueringer og tre studier i 2011. I tillegg medvirket Norad til 10 andre evalueringer og studier som andre hadde ansvaret for. Syv av disse var med Verdensbankens evalueringsgruppe (IEG), to med UNDPs evalueringsavdeling og én med GAVI.

I årsrapporten for 2011 trekkes det frem fem lærdommer. For det første er det ingen snarveier til bedre korrupsjonsbekjempelse, men mye tyder på at bedre informasjon, for eksempel gjennom internett og lover om åpenhet og ytringsfrihet, har en positiv effekt. Velgere tar hensyn til informasjon om valgte lederes arbeid, inkludert om de kan knyttes til korrupsjon. For det andre er det behov for en bedre forankring av menneskerettigheter i bistanden. Det er for lite sammenheng mellom den norske støtten til menneskerettigheter og systemet for overvåking og rapportering som er etablert internasjonalt. For det tredje er det behov for en bedre oppfølging av øremerkede midler til multilaterale samarbeidspartnere. Givere skal ha større innflytelse på hvordan øremerkede midler brukes, men dette medfører også et medansvar for bruk og resultater. Den fjerde lærdommen er at det er for lite kunnskap om hva som virker i sårbare stater. Den siste lærdommen er at det er oppnådd ny innsikt innen utdanning og klima og skog

initiativer. Betaling for miljøtenester fungerer, men det er viktig å se opp for uønskede ringvirkninger.

Årsrapporten «Evalueringsrapport av norsk utviklings-samarbeid 2011» er tilgjengelig på Norads nettsider; www.norad.no/evaluering.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 143 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bygging nytt forskningsskip Dr. Fridtjof Nansen.

Gjennom EAF Nansenprogrammet, som forvaltes av FNs organisasjon for landbruk og ernæring (FAO), støttes utvikling av økosystembasert *fiskeriforvaltning* i Afrika. Dette er det største enkeltprosjektet Norge støtter på fiskeriområdet. Forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» er et sentralt element i EAF Nansenprogrammet, som bistår 32 afrikanske kyststater sør for Sahara med å gjennomføre en økosystembasert fiskeriforvaltning, og å innhente informasjon om marine ressurser, miljø og klima.

Fartøyet er nå nær 20 år gammelt og tilfredsstillende ikke lenger kravene til moderne havforskning. 20 års drift i et fartøymessig tøft klima medfører i tillegg slitasje, stigende vedlikeholdskostnader og hyppigere avbrekk grunnet svikt i ulike driftssystemer.

Utenriksdepartementet har utredet alternativer til erstatning for dagens forskningsskip og foreslår at det bygges et nytt fartøy. Kostnadene ved nytt fartøy, anslagsvis 437 mill. kroner, bevilges over denne post på bistandsbudsjettet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås 45 mill. kroner i startbevilgning til nytt forskningsskip. Det foreslås i tillegg til-sagnsfullmakt på 392 mill. kroner, jfr. forslag til romertallsvedtak.

Post 70 Forskning og høyere utdanning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norge har lang tradisjon for å bidra til forskning på utviklingsrelaterte temaer, og til å utvikle et bredt samarbeid i og mellom institusjoner i utviklingsland og norske høyere utdannings- og forskningsmiljøer. Regjeringen vil i 2013 ytterligere

styrke arbeidet med de prioriterte tematiske satsingsområdene gjennom målrettet satsing på høyere utdanning og forskning i utviklingsland.

Bevilgningen skal støtte forskning for å generere ny kunnskap om temaer som berører fattigdomsbekjempelse og utvikling innenfor regjeringens prioriterte områder. Slik kunnskap skal kunne brukes i utforming og utøvelse av norsk utviklingspolitikk, og av det internasjonale samfunn og utviklingslandene selv til kunnskapsbaserte tiltak for fattigdomsbekjempelse og utvikling. God kommunikasjon av forskningsresultater er en forutsetning for å lykkes.

For å bidra til kunnskapsgenerering er det etablert langsiktige forskningsprogrammer for klima, energi og miljø i utviklingsland; fattigdom, fred og konflikt; kvinner og likestilling; kapitalflukt og skatteparadiser og global helse og vaksinasjonsforskning. Egne geografiske forskningsprogrammer rettet mot raskt voksende økonomier som Kina, India og Latin-Amerika, skal bidra til å skape nye arenaer for utviklingspolitisk dialog og samarbeid, slik St.meld.nr.13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital* legger vekt på. Norge støtter også organisasjoner i sør som arbeider med forskning og forskningsformidling.

Hovedvekten av norsk arbeid med biologisk mangfold ligger på økosystemforvaltning. Direkte støtte til Senter for biosikkerhet for oppfølging av Cartagena-protokollen, som har vært gitt siden 2003, vil derfor gradvis fases ut.

Norsk program for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning for utvikling (NORHED), som ble lansert i 2012, bygger på erfaringene fra Nasjonalt program for utvikling, forskning og utdanning (NUFU) og Norads program for masterstudier (NOMA), som er under utfasing. NORHED skal styrke samarbeidslands evne og mulighet til selv å generere og anvende forskningsbasert kunnskap, og å utdanne egen høyt kvalifisert arbeidskraft i sektorer som er viktige for utvikling. Programmets hovedfokus er institusjonell kapasitetsbygging gjennom et likeverdig partnerskap mellom høyere utdanningsinstitusjoner i Norge og i samarbeidsland. De tematiske prioriteringene reflekterer regjeringens utviklingspolitiske prioriteringer: godt styresett, demokrati og økonomisk utvikling; naturressursforvaltning, klima og miljø; helse, likeverd og utvikling; utdanning og opplæring for bærekraftig utvikling; humaniora, kultur, media og kommunikasjon. Kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning i Sør-Sudan vil bli videreført gjennom et eget delprogram under NORHED.

Mål

- Generert kunnskap om regjeringens satsningsområder innen tema som berører fattigdomsbekjempelse og utvikling. Kunnskapen skal være anvendt av Norge, det internasjonale samfunn og utviklingslandene til kunnskapsbaserte tiltak for fattigdomsbekjempelse og videre generering av ny kunnskap. Likestillingsperspektivet skal være integrert i all relevant forskning.
- Styrket evne for institusjonene i sør til å utdanne flere kandidater som kan bidra til samfunnsmessig, økonomisk og kulturell utvikling og til å utføre mer forskning av høy kvalitet av egne forskere.
- Majoriteten av kandidatene jobber i relevante stillinger i offentlig eller privat sektor i eget land eller region. Nær halvparten av kandidatene skal være kvinner.

Rapport 2011

Hoveddelen av midlene ble i 2011 forvaltet av Norad og administrert av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) og Norges Forskningsråd (NFR). Norad har i sin dialog med samarbeidspartnere lagt vekt på et styrket resultat- og indikatorfokus i det løpende arbeidet og i rapportering. Prosjektene som støttes er i hovedsak flerårige, slik at de resultater som ble oppnådd i 2011 stammer fra aktiviteter som er startet tidligere år. Resultatene er i tråd med målene for tilskuddsordningene.

Forskning og forskningsformidling

Om lag 40 pst. av midlene ble bevilget til tiltak for forskning og forskningsformidling. Den største delen av disse ble tildelt gjennom konkurransebaserte ordninger i regi av Norges Forskningsråd. Prosjekter tildelt av Forskningsrådet gjennomføres av norske forskergrupper eller norske forskere i samarbeid med forskere fra utviklingsland. Midlene styrker norsk utviklingsforskning og den globale kunnskapsbasen om utviklingspolitiske utfordringer, og bidrar til internasjonalisering. Av midlene administrert av Forskningsrådet ble 44 pst. tildelt de geografiske forskningsprogrammene på Kina, India og Latin Amerika, til i alt 83 forskningsprosjekter. Programmet *Norge som global partner* (NORGLOBAL), forvaltet 39 pst. av støtten, og finansierte i alt 57 prosjekter fordelt på tema som fattigdom og fred, miljø, energi og klima, kvinner og likestilling samt skatt og skatte-

flukt. Resterende midler gikk til forskning på global helse under forskningsprogrammet GLOBVAC.

Alle prosjektene formidlet forskning gjennom fagfellevurderte artikler publisert i nasjonale og internasjonale forskningstidsskrifter. NORGLOBAL, Latin-Amerika-programmet, Kina-programmet og India-programmet resulterte i 157 slike artikler og sju bøker i 2011. Videre ble det gjennomført 505 formidlingstiltak rettet mot målgrupper i Norge, inkludert populærvitenskapelige publikasjoner og massemedieoppslag. Forskningsformidling er også en vesentlig del av NUFU-satsingen, og det var her 460 publikasjoner i 2011. Antall publiseringer har steget jevnt i løpet av programperioden, og 70 pst. av publiseringsmålene for hele programperioden nådd. I tillegg ble det registrert 328 formidlingsaktiviteter for NUFU i 2011.

Norad ga kjernestøtte til organisasjoner i sør som arbeider med forskning og forskningsformidling. Flere av disse kom høyt opp på 2011-listen «*The Leading Public Policy Research Organizations in the World*» som er en rangering av de beste tanke- og kunnskapsmiljøene i verden.

Kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning

En betydelig del av støtten til kapasitetsbygging på forskning og høyere utdanning er kanalisert gjennom NOMA og NUFU. I 2011 ble det inngått 38 nye avtaler, hvorav 19 avtaler spesielt knyttet til styrking av likestilling innen etablerte NOMA-prosjekter. NOMA- og NUFU-programmene bidrar blant annet med utdanningsstipender, og i 2011 ble det gitt 1553 stipender til mastergradsutdanning og 199 stipender til doktorgradsutdanning. Videre resulterte programmene i at 384 studenter fullførte sin masterutdanning, mens 25 fullførte sin doktorgradsutdanning. For NOMA tilsvarte dette 83 pst. av det forventete resultatet.

Både NUFU og NOMA har satt i gang spesielle tiltak for å rekruttere kvinnelige studenter. I 2011 var kvinneandelen for opptak i NOMA 44 pst., opp fra 35 pst. i 2008. Kvinneandelen blant uteksaminerte var 40 pst., som reflekterer andelen ved opptak tidligere år. I NUFU var andel kvinnelige doktorgradsstipendiater på 45 pst., og 41 pst. på mastergradsnivå.

Gjennom NOMA og NUFU får studentene utdanning innenfor fagområder som er viktige for å styrke sentrale sektorer i samarbeidslandene. Av 687 uteksaminerte NOMA-kandidater har 29 pst. tatt utdanning innenfor miljø, økonomisk

utvikling og handel. 27 pst. av studentene har fått en mastergrad innen helse og 23 pst. av studentene har utdannet seg innen fag knyttet til styresett, demokratiutvikling, menneskerettigheter og migrasjon. Et stort flertall av disse studentene har ved fullført utdanning blitt ansatt i offentlig sektor eller ved institusjoner for høyere utdanning i regionen. I NUFU programmet er minst halvparten av de 198 masterstudentene som er uteksaminert hittil ansatt på institusjoner innen høyere utdanning, sivilt samfunnsorganisasjoner og i offentlig sektor i hjemlandet.

I 2011 ble det gjennomført en midtveisgjennomgang av Norwegian University Cooperation Programme for Capacity Development in Sudan (NUCOOP), som er et underprogram til NUFU. Evalueringen konkluderte med at de fleste prosjektene på programmet hadde hatt en tilfredsstillende fremgang sett i lys av den politiske situasjonen i Sudan. Blant annet ble det trukket frem at programmet har bidratt til en bedret bibliotekstjeneste på universitetet i Juba. Det ble imidlertid påpekt at det var rom for forbedringer og behov for styrket nasjonal forankring.

Norad's Masterprogram for Energi og Petroleum (EnPe) bidro til kapasitetsutvikling innen fornybar energi og petroleumsfag ved universiteter i utviklingsland. Programmet finansierer tretten prosjekter i Uganda, Nigeria, Etiopia, Nepal, Bolivia, Bangladesh, Angola, Sør-Afrika og Tanzania. Som en del av EnPe har 90 studenter fått anledning til å begynne en mastergradstudie, hvor av i underkant 25 pst. er kvinner. I tillegg er syv doktorgradsstudenter under utdanning.

Gjennom *Tibetnettverket*, som omfatter fire norske universiteter samt Tibet University og Tibet Academy of Social Sciences, har sju masterkandidater og en doktorgradstudent fullført sine studier i 2011. Det ble videre gitt støtte til fortsatt samarbeid med *African Economic Research Consortium (AERC)* som bidro til kapasitet og kvalitet på høyere utdanning i økonomi ved afrikanske universiteter, inkludert støtte til forskning om økonomiske spørsmål i regionen.

Norads kulturutdanningsprogram (ACE), finansierte åtte prosjekter i 2011, med til sammen 22 institusjoner involvert. 49 studenter har fullført utdanning på ulike nivåer.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 333 mill. kroner.

Post 71 Faglig samarbeid, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

På områder som ressursforvaltning, fiskeri, energi, styresett, miljø/klima og likestilling har Norge kompetanse og erfaring som er etterspurt. Sammen med bidrag fra internasjonale aktører kan de norske fagmiljøene bidra til statsbygging, kapasitetsutvikling og økte inntekter i utviklingsland. Bevilgningen skal gjøre denne type kompetanse tilgjengelig for utviklingsland Norge samarbeider med.

Faglig samarbeid er sentralt i forhold til flere av regjeringens satsingsområder, herunder Olje for utvikling (OfU). OfU er en interdepartemental satsning for å gjøre norsk kompetanse mer tilgjengelig for utviklingsland som har olje- og gassressurser. Norad har en sekretariatsfunksjon for programmet. Regjeringen styrker også arbeidet med inntektsgenerering og skatteadministrasjon i utvalgte samarbeidsland. Programmet «Skatt for utvikling» er verktøyet for dette.

Gjennom EAF Nansenprogrammet, som forvaltes av FNs organisasjon for landbruk og ernæring (FAO), støttes utvikling av økosystembasert *fiskeriforvaltning* i Afrika. Dette er det største enkeltprosjektet Norge støtter på fiskeriområdet. Ved bruk av forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» samles vitenskapelige data som brukes i fiskeriforvaltningen og klimaforskningen.

Fiskeri og oppdrett er etterspurte kompetanseområder der Norge kan bidra ytterligere, som en oppfølging av regjeringens tiltredelseserklæring og senere Stortingsmeldinger.

Mål

Bevilgningen skal bidra til å fremme statsbygging, kapasitetsutvikling, økonomisk vekst og fordeling i utviklingsland.

Ordningen skal legge til rette for å gjennomføre:

- faglig samarbeid med norske og internasjonale fagmiljøer som er etterspurt av utviklingsland, primært innenfor ressursforvaltning, skatt/ressursbeskatning, energi (Olje for utvikling), styresett, miljø/klima og likestilling
- økt faglig samarbeid mellom norske fagmiljøer og fagmiljøer i framvoksende økonomier.

Rapport 2011

Budsjettposten har i 2011 blant annet vært benyttet til etablering og gjennomføring av faglig samarbeid og utdanning innen energi, i første rekke

vannkraft. Det har vært en økende etterspørsel etter samarbeid med Statnett fra samarbeidsland. Norad har derfor tatt kontakt med Statnett med sikte på å inngå en rammeavtale om slikt samarbeid.

Av andre tiltak nevnes en konferanse om likestilling og energi i Norge, som ble arrangert i samarbeid mellom Norad og NVE for deltakere fra Nepal, Liberia, Etiopia, Bhutan, Øst-Timor, Ghana og Tanzania. Norad inngikk også en avtale med International Centre for Hydropower om samarbeid om kurs for deltakere fra sør om vannkraft, energiregulering og miljøkonsekvensutredninger. I Uganda har det vært gitt faglig bistand til utviklingen av samarbeid mellom offentlig og privat sektor og institusjonell kapasitetsutbygging innenfor i første rekke ren energi.

Norge har bidratt med energirådgivning til United Nations Mission in Afghanistan (UNAMA), for å styrke og koordinere nasjonal utviklingsstrategi mellom myndighetene, FN og andre givere.

Norge har støttet utvikling av økosystembasert fiskeriforvaltning i Afrika gjennom EAF Nansenprogrammet. I 2011 ble det gjennomført 10 forskningstokt med forskningsfartøyet «Dr. Fridtjof Nansen» med til sammen 268 toktedøgn. I 11 av programmets partnerland (Sierra Leone, Liberia, Elfenbenskysten, Ghana, Togo, Benin, Nigeria, Kamerun, Gabon, Tanzania og Seychellene) er det i 2011 dessuten gjennomført særlige tiltak med hensyn på å utvikle fiskeriforvaltningsplaner for utvalgte fiskerier. Denne støtten har bidratt til å styrke kapasiteten til lokale forskere og forvaltere og dermed styrke fiskeriforvaltningen både nasjonalt og regionalt. I 2011 ble det organisert to kurs i økosystembasert fiskeriforvaltning for fiskeriforvaltere og forskere i partnerlandene. Dette ble gjennomført i samarbeid med henholdsvis Rhodes University i Sør-Afrika og Université Ibn Zohr i Marocco for å dekke både engelsk- og franskpråklige land.

Med henvisning til oppnådde resultater ble EAF Nansenprogrammet i desember 2011 valgt ut som ett av de tre første programmene som skal profileres særlig i FAOs «Success Stories» program.

Norge støtter også prosjekter som går spesielt på fiskeriforvaltning (utarbeidelse av lovgivning og regelverk) i afrikanske og asiatiske land.

Klima er et av satsingsområdene for norsk engasjement i Kina, og er integrert i flere av de store miljøprosjektene som ble startet opp i 2010 og 2011. Norge og UNDP har i 2011 utviklet to nye prosjekter for å styrke utvikling av Kinas kli-

magassregnskap, samt bidra med fagekspertise til å utvikle et nasjonalt system for handel med klimavoter. Et pågående samarbeid som kartlegging av kvikksølvforurensning, har vist gode resultater. Et vellykket samarbeid om å bruke sementindustrien til å brenne farlig avfall på en miljømessig forsvarlig måte er nå utvidet til også å inkludere husholdningsavfall.

Samarbeidet med aktører i Norge og Kina om styresett og samfunnsutvikling blitt videreført i 2011. Det har vært en målsetning å stimulere til økt interesse for, og kunnskap om, den nordiske modell blant kinesiske premissleverandører. Flere konferanser og arrangementer har samlet norske og kinesiske ressurspersoner for å diskutere problemstillinger som fordelingspolitikk, skatte- og velferdsreform og rural utvikling. Støtte er videre gitt til å utvikle nasjonale indikatorer for bærekraftig utvikling, samt til et samarbeid mellom den Sentrale Partiskolen og FAFO om sosiale velferdstjenester og økonomisk utvikling

I 2011 ble det bilaterale samarbeidet med India innen fornybar energi og energirelatert forskning styrket. Det pågår et samarbeid innen klimaendringer, klimamodellering, energipolitikk, energisikkerhet og ren energi basert på en rammeavtale med «the Energy and Resources Institute». Andre tiltak inkluderer et samarbeid mellom SINTEF og Indian Institute of Petroleum angående teknologier for opptak av CO₂ fra kraftverk, et prosjekt mellom SINTEF og National Geophysical Research Institute (NGRI) om Enhanced Oil Recovery (EOR) gjennom CO₂-lagring, et samarbeidsprosjekt mellom Bioforsk, Indian Institute of Technology (IIT) og universitetet i Uppsala som kombinerer CO₂ fangst med bio-hydrogen produksjon, samt to avtaler om avfallshåndtering.

I Ghana har det norske OfU-programmet bidratt med rådgivning slik at myndighetene har kunnet fylle sin rolle på de fleste av de kritiske områdene for leting, utvikling og produksjonen, bl.a. lovgivning og lisenser. Mer spesifikt har norske institusjoner gitt faglig bistand til Ghana om den nye loven om Petroleum Commission samt kommisjonens faktiske etablering, den nye loven under utarbeidelse om Petroleum Exploration and Production, til Presidential Task Force on Natural Gas, mm.

I Angola startet arbeidet med å planlegge et nytt program for samarbeidet med Petroleumsmi- nisteriet i 2011. Videre er det gjennomført et prosjekt om yrkesopplæring i samarbeid mellom Rogaland Kurs og Kompetansesenter (RKK) og det angolanske institutt for yrkesopplæring INE-FOP. Det er videre igangsatt en økt satsning på

ren energi og det er gitt bistand til bedrifter i bransjen, i all hovedsak gjennom myndighetskontakt. Ambassaden i samarbeid med Norad har også engasjert NVE med sikte på å komme fram til en institusjonsavtale med det angolanske energidepartementet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 350 mill. kroner.

Kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	38 510	51 000	51 700
70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>		6 700	5 042
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner m.v., <i>kan overføres</i>	26 293	33 000	33 000
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	243 306	235 000	168 400
73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	2 017 143	2 529 000	2 932 500
74	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>			1 407 300
	Sum kap. 0166	2 325 252	2 854 700	4 597 942

Miljø, klima og bærekraftig utvikling er et av satsingsområdene for regjeringens utviklingspolitikk. Bevilgningen under dette kapitlet skal i hovedsak brukes til å nå regjeringens mål på dette feltet slik de er beskrevet i Meld. St. 14 (2010-2011) Mot en grønnere utvikling – om sammenhengen i miljø- og utviklingspolitikken, St. meld. nr. 13 (2008-2009) Klima, konflikt og kapital og i St. meld. nr. 15 (2008-2009) Interesser, ansvar og muligheter. Regjeringens ønske er å gjøre klimapolitikken og utviklingspolitikken gjensidig forsterkende gjennom en en miljø- og klimapolitikk som bidrar til å nå utviklingspolitiske mål, og en utviklingspolitikk som bedrer muligheten for å nå miljø- og klimapolitiske mål. Regjeringens klima- og skogsatsing og energi- og klimainitiativ er viktige virkemidler i klimapolitikken. Videre vil en satsing på klimatiltak og helse i utviklingssamarbeidet være et godt eksempel på gjensidig forsterkende klima- og utviklingspolitikk, jf. Meld. St. 11 (2011-2012) Global helse i utenriks- og utviklingspolitikken.

Kapitlet omfatter også støtte til utviklingslands deltakelse i internasjonale prosesser og konvensjoner.

Øvrig støtte til klima og miljøtiltak er fordelt på andre kapitler på Utenriksdepartementets budsjett under programkategoriene 02.10, 03.10, 03.20 og 03.30.

Post 01 Driftsutgifter

Posten omfatter driftsmidlene knyttet til regjeringens klima- og skogprosjekt underlagt Miljøverndepartementet. Posten dekker alle driftskostnader knyttet til prosjektet, herunder lønn, administrasjon, reiseutgifter mv. i Miljøverndepartementet, Utenriksdepartementet og Norad.

I tillegg vil bevilgningen dekke behov for spesielle driftsutgifter slik som utredninger, seminarer, internasjonale møter mv.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 51,7 mill. kroner.

Post 70 Ymse tilskudd, kan overføres

Utenriksdepartementet foreslår at fullmakten Utenriksdepartementet har for å gi tilskudd til enkelttiltak på inntil 2 mill. kroner videreføres, og at bruk av midler utover dette beløp og inntil 6 mill. kroner, kan besluttes ved Kgl. res.

Bruk av midler til enkelttiltak utover 6 mill. kroner legges frem for Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak. Fullmakten forutsettes bare brukt når det er ønskelig å bevilge midler raskt til nye tiltak hvor gitte rammer er for små. Fullmakten forutset-

tes også brukt til å dekke merutgifter som følge av valutasingninger. Det vises også til forslag til romertallsvedtak II, pkt. 2 vedrørende fullmakt til bruk av merinntekter under kap. 3166, post 01.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 5,042 mill. kroner.

Post 71 Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det er av stor betydning for utviklingssamarbeidet å kunne bidra til oppfølging og videreutvikling av utviklingsrelaterede internasjonale konferanser og prosesser, utforming av internasjonale regelverk og retningslinjer, samt å følge opp internasjonale toppmøter og konvensjoner.

Det er også viktig å stimulere og bidra til utviklingslandenes deltakelse i arbeidet med kontinentalsokkelavgrensning og videre utvikling av havretten.

Norge vil være vert for den europeiske arbeidslivskonferansen som ILO skal arrangere i Oslo 8. – 11. april 2013. Konferansens temaer vil være knyttet til sysselsetting og inkluderende og rettferdig økonomisk vekst.

Mål

- Sikre at utviklingsperspektivet ivaretas i internasjonale konferanser, toppmøter mm.
- Støtte til konferanser, seminarer, sekretariatfunksjoner, journaliststipend, informasjonsarbeid og initiativ mv. om spørsmål av spesiell interesse for utviklingsland.
- Støtte til kvinners deltakelse i internasjonale prosesser og konferanser.
- Oppfølging av internasjonale toppmøter, konferanser og prosesser og gjennomføring av konvensjoner og avtaler, samt støtte til utviklingslandenes deltakelse, herunder faglig bistand og reisestøtte.
- Handelsrelatert faglig bistand i forbindelse med forhandlinger om og iverksettelse av avtaler i WTO, samt frihandelsavtaler mellom EFTA-landene og aktuelle utviklingsland.
- En mindre andel av posten kan gå til støtte til ikke-statlige nettverk og organisasjoner.

Rapport 2011

I 2011 ble det bl.a. gitt støtte til oppfølging av det internasjonale arbeidet mot korrupsjon, bl.a.

støtte til å organisere møter i korrupsjonsjegernettverket.

Det ble gitt støtte til et internasjonalt seminar om inntektsgenerering og skatteadministrasjon i Maputo for skatteadministrasjonene i Mosambik, Tanzania og Zambia.

Det ble gitt støtte til flere kyststater i Vest-Afrika i forberedelsene med å legge fram fullstendig krav for FN-kommisjonen for kontinentalsokkelens yttergrenser i tråd med bestemmelser i Havrettskommisjonen.

Det ble fordelt 6,9 mill. kroner i WTO- /handelsrelatert faglig bistand på fem områder. Støtten til Det rådgivende senter for WTOs regelverk (ACWL) ble videreført. Sentret bistår særlig utviklingsland i tvisteløsningssaker, med utforming av handelslovgivning og med kurs i WTO regelverket. Støtten til WTOs Trade Facilitation Trust Fund ble videreført, med det formål å gi reisestøtte til representanter fra afrikanske og de minst utviklede land (MUL) til å delta på forhandlingsmøter om handelsfasilitering. Kun Norge og EU gir slik støtte som muliggjør at ca. 40 land blir representert i flere forhandlingsrunder pr. år. Det ble også, sammen med EU, gitt støtte til igangsettelse av et UNCTAD-prosjekt for å sette land i stand til å iverksette en WTO-avtale om handelsfremme. Støtten ble videreført til Standards and Trade Development Facility (STDF), et utrednings- og policyorgan som har til formål å øke utviklingslands kapasitet til å oppfylle sanitære krav som ellers vil kunne hindre deres landbruks-eksport. Det ble gitt støtte til International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD). ICTSD bidrar, gjennom utredninger, seminarer og tidsskriftet «Bridges», til kompetanseheving om sentrale handelspolitiske forhandlingsprosjekt hos utviklingslandene. Patentstyret fikk overført midler for gjennomføring av et årlig opplæringskurs i samarbeid med WIPO (Verdensorganisasjonen for immaterialrett) innen patenter, varemerke og design for deltagere fra utviklingsland som også setter dem i stand til å gjennomføre sine WTO forpliktelser på dette området. De fordelte midler bygger opp under Regjeringens målsettinger om å arbeide for utviklingslandenes handelspolitiske interesser.

Det ble videre gitt finansielt bidrag til en ekspert-workshop om en mer bærekraftig fiskeriforvaltning i utviklingsland.

Det ble ikke foretatt utbetalinger til de faglige bistandsprosjektene i Tunisia og Egypt i tilknytning til EFTAs frihandelsavtaler i 2011.

Budsjett 2013

Det foreslås bevilget 33 mill. kroner.

Post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Globale klimaendringer og miljøproblemer som tap av biologisk mangfold og luftforurensning er blant de største truslene for menneskeheten. Klimaendringene og miljøproblemene berører alle. Det er fattige mennesker i land med høy sårbarhet for endringene som rammes hardest.

Klimaendringene er en trussel mot alle FNs tusenårsmål. Endringene kan undergrave den fremgang vi har hatt for flere av målene, ikke minst de helselaterte. Blant annet kan barnedødelighet øke som følge av økt mangel på mat og rent drikkevann, og ved at sykdommer som kolera, diaré og malaria øker som følge av flom, tørke, sykkloner og hetebølger. I tillegg er innendørs luftforurensning et stort helseproblem i utviklingsland, og medfører årlig om lag 1 million dødsfall blant barn under fem år.

Det legges særlig vekt på å redusere de fattigste landenes sårbarhet overfor klimaendringer og miljøproblemer og at utviklingsstrategier er framtidrettede og klimarobuste. Forebygging av katastrofer og klimatilpasning innen landbruk og helse vil stå sentralt. Videre er økosystemenes rolle i klimatilpasning viktig, blant annet som førstelinjeforsvar mot ekstremvær. Det vil også legges vekt på å nå de mest utsatte gruppene. Kvinner er særlig utsatt på grunn av deres rolle i jordbruket og ansvar for barn, vann, brensel osv. Kvinners kunnskap om matsikkerhet og beredskap er viktig for å redusere sårbarheten for klimaendringer. Barn er i utgangspunktet mer sårbare, og de er mer utsatt for helsekonsekvenser av klimaendringene og av luftforurensning. Barn og unge er også viktige endringsagenter og kan bidra i beredskap og forebygging av katastrofer. Kvinner og barn/unge er derfor prioriterte målgrupper i dette arbeidet.

Utslippsreducerende tiltak er svært viktig, ikke minst for å unngå en klimautvikling som overgår naturens og systemers tilpasningsevne. Utslippsreducerende tiltak begrenser den globale oppvarmingen og havnivåstigningen, og reduserer behovet for lokal tilpasning. Det er langt mer kostbart å la være å redusere utslipp og betale for tilpasning, enn å gjennomføre utslippsreduksjoner. Blant utslippsreducerende tiltak vil tiltak som reduserer utslipp av kortlevede klimaforurensere

som sotpartikler og metan, prioriteres. Den miljørettede delen av utviklingssamarbeidet bygger på sin side på erkjennelsen av at bevaring av naturens tjenester og ressurser, lokal deltakelse i forvaltning av natur og miljø og styrking av lokalbefolkningens rettigheter til naturressursene, er en forutsetning for fattigdomsbekjempelse og utvikling. Samarbeid om miljø er videre et viktig bidrag til fred, forsoning, sikkerhet og regional utvikling.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til økt kapasitet og kompetanse i samarbeidsland til selv å ivareta sine rettigheter til rent miljø og bærekraftig forvaltning av sine naturressurser, inkludert økonomisk verdsetting av miljøverdier, samt til:

- Tiltak for redusert sårbarhet overfor klimaendringer innen følgende områder: 1) matsikkerhet og landbruk, inkludert tilgang til rent vann, 2) kompetansebygging og integrering av tilpasning i nasjonal planlegging, 3) forebygging av naturkatastrofer inkludert styrking av klimatjenester, 4) helseeffekter av klimaendringene og 5) klimatilpasning i byer.
- Innsats for reduserte klimagassutslipp, blant annet ved støtte til fornybar energi og energieffektivisering, karbonfangst og –lagring og tiltak som reduserer utslipp av kortlevede klimaforurensere.
- Tiltak for å styrke kvinners og barn/unges innflytelse på naturressursforvaltning, og på forebygging av og tilpasning til klimaendringer.
- Deltakelse av samarbeidspartnere fra utviklingsland i internasjonale prosesser og konvensjoner på miljøområdet.

Rapport 2011

Flere prosjekter og programmer innen klimatilpasning fikk støtte i 2011.

Norge bidro med 28 mill. kroner til Klimakonvensjonens MUL-fond under Global Environment Facility (GEF) (*Least developed Country Fund – LDCF*) som støtter utvikling og gjennomføring av nasjonale tilpasningsplaner i de fattigste landene. Fram til nå har alle MUL-land utviklet nasjonale tilpasningsplaner og fått støtte til de høyest prioriterte tilpasningsprosjektene. Det ble også bevilget 25 mill. kroner til dette fondet fra kap. 170, post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., slik at totalbeløpet for 2011 ble 53 mill. kroner.

Det ble igangsatt samarbeid med Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) om deres Globale rammeverk for klimatjenester i 2011 (*Global*

Boks 9.1 FNs konferanse for bærekraftig utvikling – «Rio+20»

FNs konferanse for bærekraftig utvikling – Rio+20 – fant sted i Rio de Janeiro i juni 2012. Rio+20 la grunnlaget for FN og medlemslandenes videre arbeidet med bærekraftig utvikling. Det var en oppfølgingskonferanse etter den store FN-konferansen om miljø og utvikling (United Nations Conference on Environment and Development/Earth Summit), som også ble holdt i Rio, i 1992.

Begrepet bærekraftig utvikling ble lansert av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Brundtlandkommisjonen) i 1987. Verdenskommisjonens sluttrapport «Vår felles framtid» definerer begrepet slik: «*En bærekraftig utvikling er en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få tilfredsstillende sine behov*» (Verdenskommisjonen, 1987).

Rio+20 anerkjente nødvendigheten av å styrke arbeidet med bærekraftig utvikling som sådan og integreringen av de tre dimensjonene økonomi, sosial utvikling og miljø. Stadig økende press på verdens naturressurser og økende erkjennelse av sammenhengene mellom miljø og utviklingsutfordringene krever en politikk som integrerer disse dimensjonene. Konferansen ga ikke klare svar på alle utfordringene dette vil innebære, men representerte fremskritt på flere områder, bl.a. ved å lansere oppfølgingsprosesser. Eksempler på noen viktige vedtak og prosesser som Norge vil følge opp framover:

- Utvikling av bærekraftsmål – konkrete mål for bærekraftig utvikling etter modell av tusenårsmålene. Bærekraftsmålene skal integrere de tre elementene av bærekraftig utvik-

ling, – sosiale, økonomiske og miljømessige, og gjelde for alle land.

- Det ble besluttet å etablere et nytt høynivåforum for bærekraftig utvikling i FN.
- Rio-konferansen bekreftet behovet for å styrke det internasjonale miljøstyresettet, og vedtok at FNs miljøprogram UNEP bør styrkes og oppgraderes.
- En arbeidsgruppe skal fremme forslag om en finansieringsstrategi for bærekraftig utvikling som kan bidra til ressursmobilisering.
- Sluttklæringen fastslår at kvinners likeverdige deltakelse i politiske og økonomiske beslutningsprosesser er en forutsetning for bærekraftig utvikling. Vedtak om lik rett til eiendom, arv og andre ressurser gir et godt utgangspunkt for å bidra til å avskaffe kvinne-diskriminerende praksis på landnivå.
- Generalsekretærens initiativ om bærekraftig energi for alle (SE4All) ble inkludert i sluttklæringen fra Rio. Det norske Energi- og klimainitiativet (Energy +) skal bidra til gjennomføring av dette initiativet, som har som mål at alle i verden skal ha tilgang til energi innen 2030, samtidig som energieffektiviteten skal forbedres og andelen fornybar energi doubles.
- Sluttklæringen anerkjenner den sentrale rollen til Komiteen for matsikkerhet, CFS, som etter reformen av FAO har fått en forsterket rolle.

Land som ønsker bistand i arbeidet for en grønnere utvikling skal lettere kunne få dette gjennom oppfølgingsmekanismer som ble vedtatt i Rio.

Framework for Climate Services – GFCS), avtalen ble undertegnet på klimamøtet i Cancun i desember. Hovedmålsetningen er å bidra til forebygging av klimarelaterte katastrofer og til klimatilpasning i sårbare land, spesielt i Afrika, gjennom styrking av meteorologiske tjenester og bidrag til tilgjengeliggjøring av vær- og klimadata, blant annet for landbrukssektoren. Andre målsetninger er å bidra til bedre regionalt samarbeid og koordinering av meteorologitjenester og til kompetanseheving med vekt på varsling av ekstremvær. Programmet støttes med totalt 15 mill. kroner per år. I tillegg støttes et WMO-prosjekt i Tanzania og Uganda der fiskere og bønder ved Victoriasjøen mottar

sms med vær-/klimavarsling. Prosjektet har vist seg svært vellykket så langt, det er blant annet etablert et opplæringscenter for fiskere/bønder, og flere tusen har meldt seg på sms-tjenesten. Det er estimert at om lag 5000 fiskere mister livet på Victoriasjøen hvert år, og en målsetning er å redusere antallet.

Norge er en av hovedbidragsyterne til programmet «*Faith Commitments to Protect the Living Planet*» ved «*Alliance of Religions and Conservation*» der trossamfunn utvikler og gjennomfører planer for klimagassreduksjoner og tilpasning. Klimaplanene omfatter konkrete tiltak, som skogplanting, energieffektivisering, fornybar energi,

klimarobust landbruk og matsikkerhet, samt kapasitetsbygging og klimaopplæring i skolen. Programmet omfatter opp mot 50 trossamfunn fra alle verdensreligionene, og fikk 4 mill. kroner i støtte fra denne posten i 2011. I tillegg fikk de 1 mill. kroner til kvinnerettede prosjekter over kvinne- og likestillingsbevilgningen. De fleste av disse har foregått i Afrika med fokus på treplanting og landbruk. De har vært svært vellykkede, og har blant annet bidratt til økt involvering og synliggjøring av kvinner i trossamfunn som tradisjonelt er svært mannsdominerte.

Norge støtter programmet *Himalaya Climate Change Adaptation Programme – HICAP* om konsekvenser av og tilpasning til klimaendringer i Hindu Kush Himalaya-regionen. Tiltaket er et samarbeidsprosjekt mellom Cicero, UNEP/Grid-Arendal, og det regionale forskningscenteret ICIMOD, som er basert i Nepal. Støtten har resultert i flere rapporter og publikasjoner som har fått stor internasjonal oppmerksomhet. Det legges vekt på oppbygging av kunnskap om lokale klimaendringer og tilpasning, spesielt mht vannforsyning, matsikkerhet og økosystemtjenester, samt på kvinners rolle innen tilpasning i regionen, inkludert i planlegging og gjennomføring av tiltak. Programmet støttes med 15 mill. kroner årlig, hvorav 5 mill. kroner over kap. 168, post 70 Kvinner og likestilling.

CICEROs program Many Strong Voices fikk støtte i 2011, noe som bidro til økt internasjonal oppmerksomhet om konsekvenser av klimaendringer i de spesielt sårbare områdene Arktis og små øystater (SIDS), samt behovet for tilpasning og forebygging.

Med utgangspunkt i miljøhandlingsplanens mål for kompetansebygging om handelsregelverk og klimatiltak, støttet Norge bl.a. International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD) sin videreføring av arbeidet med analyse av miljøvennlige varer og tjenester av spesiell interesse for utviklingslandene. Analysen har vært av direkte relevans for WTO-forhandlingene og har vært aktivt benyttet.

Norge støttet i 2011 flere tiltak for naturmangfold og forvaltning av økosystemer. Det ble gitt fortsatt støtte til det tyske initiativet for kapasitetsbygging om genressursforvaltning; dette har vært viktig for å sette afrikanske land i stand til å forhandle om Nagoya-protokollen om dette under Konvensjonen for biologisk mangfold, og det vil være viktig for framtida når protokollen skal iverksettes. UNDP har fått støtte til å bidra til å integrere erfaringer fra lokalt nivå i utviklingsland inn i nasjonal politikk for biologisk mangfold. Videre har finansieringsmekanismen for FNs forør-

kningskonvensjon, Global Mechanism, fått støtte for å arbeide med mobilisering av interne ressurser for arbeid mot jordferring i utviklingsland, noe som er en direkte oppfølging av Paris-erklæringen.

I 2011 startet Norge arbeidet med kapasitetsbygging for utviklingsland for deltakelse i det internasjonale naturpanelet (IPBES) gjennom Direktoratet for naturforvaltning. Også et tiltak for å vise økonomiske verdier av våtmarksøkosystemer ble støttet.

Under bevilgningen ble det gitt støtte til partnerskapet for fornybar energi Renewable Energy Efficiency Partnership REEEP og fondet Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund GEEREF, som begge kombinerer private og offentlige ressurser til å fremme fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland. REEEP har støttet over 150 prosjekter for å fremme bedre forretnings- og finansieringsmodeller, reguleringer og politikk på området. For eksempel har et av REEEPs prosjekter styrket tilgangen til investeringsmidler for lokale ren energiprojekter i Sør-Afrika, Mosambik og Uganda. GEEREF gikk i 2011 inn i *Cleantech Latin America Fund*, som investerer i infrastrukturprosjekter på ren energi.

Norge gikk inn i energipartnerskapet *Energyising Development (EnDev)* med 64 mill. kroner over tre år for å skape målbar energitilgang til husholdninger, skoler, helsesentre og sosiale institusjoner i fattige samfunn med lav eller ingen tilgang på energi. *EnDev* arbeider for å skape bærekraftige markeder med kjøp og salg av produkter og tjenester som gir flere arbeidsplasser og varige løsninger på energifattigdommen i utviklingsland.

Norge gikk i 2010 inn i Verdensbankens nye fond for kapasitetsbygging relatert til markedsbaserte klimavirkemidler (Partnership for Market Readiness), og 24 mill. kroner ble utbetalt til fondet over posten. Bidraget satte Verdensbanken i stand til å holde oppstartsmøte og starte aktiviteter i 2011.

Med forankring i Stortingets klimaforlik og Regjeringens handlingsplan for å fremme karbonfangst og – lagring (CCS) som klimatiltak, bidrar Norge som største giver gjennom Verdensbankens fond for kapasitetsbygging på CCS i utviklingsland. Blant aktivitetene er kapasitetsbygging i form av bl.a. kartlegging av geologiske lagringsforhold og nasjonalt lovverk. Studier samt opplæring, kurs og kunnskapsdeling forberedes eller gjennomføres allerede i Botswana, Egypt, Indonesia, India, Kina, Kosovo, Jordan, Sør-Afrika og Maghreb-landene.

FNs koordineringsmekanisme for vannrelaterte spørsmål UN Water mottok støtte for å arbeide for tettere koordinering og samarbeid mellom FN-organisasjoner, og forbedret kommunikasjon FN-medlemmene imellom og i forhold til andre partnere. Organisasjonen har bidratt betydelig til å bedre FN-systemets forskjellige tiltak på globalt nivå, men har oppnådd mindre på regionalt nivå og på landnivå.

Videre mottok Verdens naturfond (WWF) støtte til en toårig kampanje for FN's konvensjon om grensekryssende vassdrag. To nye land ratifiserte konvensjonen i 2010, og ved årsskiftet 2010/2011 manglet det 13 land for at konvensjonen skal tre i kraft.

Innen miljøgiftområdet ble det kanalisert midler via sekretariatene til Stockholm-, Rotterdam- og Basel-konvensjonene og den globale kjemikalierstrategien (SAICM). Hoveddelen av støtten gikk til opplærings- eller kapasitetsbyggingsprosjekter knyttet til gjennomføring av konvensjonene, med fokus på bl.a. bevisstgjøring rundt effekten av miljøgifter og farlig avfall på menneskers helse og miljø, på måling av miljøgifter, forsvarlig håndtering og kontroll med import/eksport m.m. I tillegg ble det gitt støtte til FN's miljøprogram sitt arbeid med å redusere bruk og utslipp av kvikksølv i utviklingsland.

Den norske innsatsen for å redusere fattigdom og forbedre miljø i urbane områder, som også finansieres over denne posten, tar utgangspunkt i Utenriksdepartementets dokument «Byer – håp og utfordringer. Om byutvikling og internasjonalt samarbeid» fra 2007.

Støtten til Cities Alliance (CA) var i 2011 på 10 mill. kroner. Norge har bidratt til å utvikle en mer strategisk programtilnærming som bl.a. innebærer en forbedring av fattige byer og lokale myndigheters representasjon i alliansen. Blant alliansens resultater kan nevnes miljøoppgradering av slumområder i Sør-Afrika. Her har Alliansen, i samarbeid med Bosettingsdepartementet, laget en ny politikk som skal føre til bygging av 400 000 boliger før 2014. Så langt er 100 000 på plass. Urbane landprogram med vekt på slumoppgradering er under oppstart i Vietnam, Ghana, Uganda og Mosambik. Alliansen spiller her, i samarbeid med nasjonale myndigheter, en viktig giverkoordinerende rolle. «Ungdom i byer» er et nytt tema alliansen har satt på dagsorden bl.a. etter påtrykk fra Norge.

Det ble gitt 3 mill. kroner i støtte til den internasjonale kommunesammenslutningen «United Cities and Local Government» (UCLG) for utvikling av planleggingskapasitet i mindre byer. Innen

dette samarbeidet har Bergen begynt mentorvirksomhet for Mombasa i Kenya på klima- og miljøområdet. UCLG har initiert tilsvarende «mentorship» mellom byer og kommuneorganisasjoner i Sør Amerika, særlig Brasil, og i flere byer i Det sørlige Afrika. Det er for tidlig å vurdere resultatene av støtten til UCLG. Klimatilpasning er et sentralt tema for samarbeidet. Videre er Norge blant de største samarbeidspartnerne til den internasjonale frivillige organisasjonen «Slum Dwellers International» (SDI) og deres arbeid med å skaffe bolig og bedret sosial infrastruktur til kvinner i slumområder. Ny toårsavtale avtale ble inngått i 2011. Hittil har organisasjonen finansiert 60.000 boliger for fattige hushold og mer enn 12.000 vann og sanitærfasiliteter i slumområder. SDI fokuserer for tiden på å bygge lokale organisasjoner i form av sparegrupper for kvinner i slumområder særlig i Det sørlige Afrika.

Bevilgningen ble også brukt til å støtte utviklingslandenes (inkludert myndigheter, sivilt samfunnsorganisasjoner og urfolk) deltakelse i en rekke internasjonale prosesser og konvensjoner på miljøområdet, bl.a. FN's kommisjon for bærekraftig utvikling, konvensjonene for biologisk mangfold, UNEPs barnekonferanse. Det ble også gitt støtte til utredninger om sammenhengen mellom handelsregelverket og klimatiltak.

Budsjett 2013

Det foreslås bevilget 168,4 mill. kroner.

Post 73 Klima- og skogsatsingen, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Regjeringens klima- og skoginitiativ ble lansert under FN's klimaforhandlinger på Bali i desember 2007 som et bidrag til den internasjonale innsatsen med å redusere utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland (REDD+). Slike tiltak kan gi relativt sett raske, store og kostnadseffektive utslippsreduksjoner. Initiativet var del av det første klimaforliket i Stortinget i 2008.

Initiativet har etablert en rekke landsatsninger med varierende ambisjonsnivå og ressursinnsats. Felles for alle er målet om rask etablering av en mekanisme for betaling for verifiserte utslippsreduksjoner. Fokuset ligger i mellomtiden på kapasitets- og institusjonsbygging, utvikling av gode målesystemer, implementering av sentrale reformer, samt pilotprosjekter. Bidrag gjennom multilaterale organisasjoner er viktig for klima- og skogi-

nitiativet, både for å redusere risiko, for å bidra til å bygge konsensus om betydningen av og mulige tilnærminger til REDD+ internasjonalt, for å sikre deltagelse fra flest mulig land og for å benytte de multilaterale organisasjonenes allerede eksisterende kapasitet og kompetanse i størst mulig grad.

Internasjonal klimapolitikk har endret seg radikalt siden 2008. På det tidspunkt var det store forventninger til at det ville oppnås enighet om en omfattende ny klimaavtale som også ville inneholde enighet om finansiering til REDD+ på København-toppmøtet i FNs klimakonvensjon i desember 2009. Dette skjedde ikke. Selv om det som del av Cancun-avtalen året etter ble oppnådd enighet om en klima- og skogavtale, er denne i hovedsak som følge av manglende generell enighet om finansiering i klimaforhandlingene ikke operativ.

Samtidig ligger det fast at begrunnelsen for regjeringens klima- og skogsatsning er vel så sterk som for fem år siden, at utviklingen i klimagassutslipp og vår kjennskap til konsekvensene av disse gjør rask og kraftfull handling nødvendig, og at situasjonen i de internasjonale klimaforhandlingene tilsier at frivillige initiativer vil være avgjørende dersom vi i 2020 fremdeles skal ha en mulighet til å nå to-graders-målet.

På denne bakgrunn fastslås det i Meld. St. 21 (2011-2012) Norsk klimapolitikk at «regjeringen vil etter en evaluering vurdere å styrke klima- og skogprosjektet utover 3 mrd. kroner årlig som del av en flernasjonal mekanisme for betaling for verifiserte utslippsreduksjoner dersom andre land også øker sine bidrag.» Denne ambisjonen ble del av det derpå følgende klimaforliket i Stortinget (Innst. 390 S (2011–2012)).

Klima- og skoginitiativet er en strategisk innsats for å takle klimaendringene. Klimamålene som er skissert nedenfor vil derfor være styrende for vedtak om igangsetting, videreføring eller endring av støtte. Samtidig er et viktig rammevilkår for satsingen erkjennelsen av at kampen mot klimagassutslipp fra avskoging er uløselig knyttet til fattigdomsbekjempelse og bærekraftig økonomisk utvikling. Det vil på lang sikt være umulig å oppnå varige globale reduksjoner i utslipp fra avskoging uten å sørge for bærekraftig økonomisk utvikling for dem som bor i og rundt skogen. Klima- og skoginitiativet er god klimapolitikk og god utviklingspolitikk.

Ødeleggelsen av regnskogen regnes for å være en av de største truslene mot jordas naturmangfold; tropiske skoger huser anslagsvis mellom 50 og 80 pst. av verdens plante- og dyrear-

ter. Bidrag til redusert avskoging og skogforringelse er derfor også svært viktige bidrag til å bevare klodens biologiske mangfold. Vanddamp fra skog utgjør i gjennomsnitt 40 pst. av årlig global nedbør. Dette har store konsekvenser for jordbruk, som står sentralt i fattigdomsbekjempelse og matsikkerhet. Større skogområder virker også dempende mot skred, flom og oversvømmelse og spiller derfor også en viktig rolle i å forebygge effekten av naturkatastrofer og klimaendringer.

Ifølge FN er mer enn 1,4 milliarder mennesker avhengige av skogen for sitt livsgrunnlag. Disse menneskene risikerer å miste livsgrunnlaget dersom skogen forsvinner. Kvinners tradisjonelle rolle og bruk av skogressursene gjør dem ekstra utsatt for endringer i skogdekket og i den lokale skogforvaltningen. Det er derfor viktig å involvere urfolk, kvinner og lokalsamfunn i utviklingen av tiltak for å redusere klimagassutslipp fra skog. Norge har vært og vil være pådriver for dette.

Korrupsjon og dårlig styresett er viktige årsaker til ulovlig avskoging. For å lykkes med å redusere avskogingen må kapasiteten i offentlig administrasjon styrkes i mange land og arbeidet med styresett, institusjonsbygging, åpenhet om pågående prosesser og lokal medbestemmelse må støttes.

Regjeringens klima- og skoginitiativ jobber langs fire akser for å nå sine mål: Forhandlingene under FNs klimakonvensjon, partnerskap med enkeltland, multilaterale programmer og støtte til det sivile samfunn. Tilnærmingen har gitt muligheten til å angripe avskogingen fra flere sider, har gitt resultater (som dokumentert bl.a. i Norads følgeevaluering), og anbefales videreført.

Mål

- Å bidra til at utslipp fra skog i utviklingsland inngår i en ny internasjonal klimaavtale.
- Å bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser.
- Å bidra til å ivareta naturskog for å sikre denne skogen sin evne til å binde karbon.

Som fastslått gjennom tidligere Stortingsbehandlinger av klima- og skoginitiativet, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) og Prop. 1 S (2011-2012), vil disse målene være styrende for vedtak om igangsetting, videreføring eller endring av støtte.

Å bidra til bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjemping er et overordnet mål for norsk utenriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til de klimamessige målene er dette derfor et naturlig overordnet mål for innsatsen. I arbeidet for å nå de

ulike mål er det en målsetting at klimapolitikken og utviklingspolitikken skal være gjensidig underbyggende. Dette er i tråd med Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid.

Den mest sentrale målsetningen for regjeringens klimapolitikk er å bidra til å få på plass et globalt, forpliktende og langsiktig regime for reduksjoner av klimagassutslipp som bidrar til at den globale oppvarmingen blir begrenset til 2 grader i forhold til før-industrielt nivå. Dette vil være et viktig bidrag til bærekraftig utvikling, og også klima- og skogprosjektet skal i størst mulig grad bygge opp under og støtte arbeidet for å nå denne målsetningen.

Disse målene ivaretar føringene fra klimaforliket: «Flertallet peker på at klima og skoginitiativet (regnskogsatsingen) fortsatt skal ha sammensatte mål knyttet til bevaring av naturskog, bærekraftig utvikling og respekt for urfolks rettigheter, i tillegg til hovedmålet om reduserte utslipp. Langsiktig skogbevaring betinger at resultater oppnås også på andre områder enn reduserte utslipp av klimagasser» (energi- og miljøkomiteen i Inns. 390 S (2011-2012) om norsk klimapolitikk). Likeledes ivaretas stortingsflertallet påpekning at «arbeidet mot avskoging i utviklingsland er et av de viktigste og mest kostnadseffektive globale klimatiltakene».

For 2013 foreslås bevilgningen blant annet brukt innen følgende satsningsområder:

- Innsats for å etablere en mest mulig effektiv REDD+-mekanisme under FNs klimakonvensjonen, samt økt flernasjonalt innsats for å stimulere til økt klima- og skoginnsats i perioden før 2020, altså før den nye FN-avtalen om globalt klimasamarbeid er tenkt operativ.
- Betaling for uavhengig verifiserte resultater i sentrale samarbeidsland:
 - Brasil: Betaling for verifiserte utslippsreduksjoner i Brasils Amazonas videreføres, basert på avskogingstallene for skogåret 2012. Midlene går til Amazonasfondets prosjekter for å redusere avskogingen.
 - Indonesia: Betaling for uavhengig verifiserte resultater i REDD+ fase 1 (institusjonsbygging og reformarbeid). Pengene vil bli brukt til investeringer i bærekraftig utvikling med fokus på å legge grunnlaget for utviklingen av en permanent modell for betaling for reduserte utslipp fra avskoging, skogforringelse og ødeleggelse av karbonrike torvmyrer.
 - Guyana: Betalingene til Guyana for verifiserte resultater i form av fortsatt særdeles lave avskogingsrate videreføres. Også tiltak
- for forbedret skogforvaltning er vilkår for norsk støtte i Guyana. Midlene skal anvendes i tråd med Guyanas strategi for lavkarbon-utvikling.
- Etiopia: Det tas sikte på at den første resultatbaserte utbetalingen til Etiopias Climate Resilient Green Growth Strategy foretas i 2013, basert på fremdrift innenfor institusjonsbygging og reformarbeid.
- Videreføring av støtte til relevante multilaterale programmer: Spesielt viktig vil være støtten til UN REDD, da spesielt gjennom et utvidet engasjement i land som har kommet langt i sin innsats, gjennom en utvidet satsning på måling, rapportering og verifisering av klimagassutslipp fra skog i utviklingsland og gjennom utvikling av modeller for betaling for verifiserte utslippsreduksjoner fra avskogning og skogforringelse.
- Støtte til forberedende innsats og begrensede investeringsprogrammer i andre enkeltland av stor relevans for klima- og skogsaken:
 - Opptapping av innsatsen i *Kongo-bassenget* gjennom støtte til implementering av utvalgte lands REDD+-strategier, arbeid for å styrke institusjoner og anti-korrupsjonsarbeid, samt utvalgte investeringsprogrammer.
 - Videreføre støtten til *Tanzanias* videreutvikling og implementering av en nasjonal REDD+-strategi samt pilotprosjekter og støtte til forskning og kompetansebygging. Vurdering av ytterligere støtte til Tanzania vil foretas i løpet av 2013.
 - Støtte til *Vietnam* for regionale pilotprogrammer og bygging av nasjonale institusjoner, med sikte på å gjøre dem i stand til å motta resultatbasert støtte fra 2015.
 - Videreføre det faglige samarbeidet med *Mexico*, særlig innen utvikling av metoder og systemer for måling og overvåking av utslipp fra skogsektoren, og gjøre denne kunnskapen tilgjengelig for andre interesserte skogland.
 - Støtte til *Myanmars* innledende forberedelser til tiltak for bedret skogforvaltning.
 - I tillegg arbeides det med *en opptapping av innsatsen i Amazonas-bassenget*, med fokus på land som har spesielt stor klima- og skogfaglig interesse, utviser politisk vilje til å satse på REDD+ og som er kommet relativt langt i sitt forberedende arbeid.
- Videreføring av støtten til det sivile samfunn kanalisert gjennom Norad. Fokus vil ligge på et antall strategiske initiativer som kan bidra til å

drive klima- og skogagendaen videre både globalt og i sentrale tropiske skogland.

- Støtte informasjonstiltak og kampanjer som kan bidra til å øke bevisstheten internasjonalt og nasjonalt om avskoging, skogforringelse og REDD+.
- Videreføre finansiering av den uavhengige følgeevalueringen som ble initiert av klima- og skoginitiativet for å fremskaffe uavhengig dokumentasjon av resultater og erfaringer.

Innenfor alle disse områdene vil det bli arbeidet systematisk for å oppnå tilskuddspostens mål i tråd med beskrivelsen ovenfor, og minimere og håndtere risikoene knyttet til korrupsjon, styresett og sosiale- og miljømessige forhold. Det vil bli benyttet midler, også over driftsbudsjettet, for å støtte opp under erfaringsutveksling og internasjonal oppslutning om REDD+.

For å nå togradersmålet, er det viktig at støtten til REDD+ blir resultatbasert. Dette stiller nye krav til utforming av finansieringsmekanismene globalt og nasjonalt. For å bidra til utvikling på dette området, og for å følge opp klimameldingens intensjon om at «ressursinnsatsen som helhet i stadig større grad vil vris mot å designe og følge opp satsinger basert på betaling for verifiserte utslippsreduksjoner», samt videreføring av «resultatbasert tilnærming og fokus på helhetlige nasjonale strategier», skal finansieringsmekanismene utformes slik at de utgjør gode modeller for kanalisering av resultatbasert internasjonal klimafinansiering. Dette innebærer et spesielt fokus på betaling for verifiserte utslippsreduksjoner, på utviklingslandenes eierskap til strategi-, portefølje- og prosjektutvikling og prioriteringer innenfor rammen av sine REDD+/'grønnutvikling' strategier, samt på finansielle, miljømessige og sosiale sikringsmekanismer.

Som Stortinget tidligere er informert om er den norske klima- og skogstøtten til enkeltland inndelt i faser, der kapasitetsbygging med mer foregår innledningsvis og resultatbasert betaling er i fase 2 og 3. En slik tilnærming vil bli videreført, Norge vil betale for både resultatbaserte utslippsreduksjoner og kapasitetsbygging, og disse prosessene vil i mange land gå parallelt.

Norge som giverland erkjenner nasjonalt eierskap. Utover sin egenverdi, er utviklingen av nasjonale klimafond også viktig fordi det vil gjøre landene i stand til å ta i mot penger fra Det Grønne Klimafondet som er under etablering. Gjennom klima- og skogsatsningen, regjeringens nye internasjonale energi- og klimainitiativ, klimarobust landbruk og annet utviklingssamarbeid,

gir Norge betydelige bidrag til utslippsreduksjoner, klimatilpasning og bærekraftig utvikling i en rekke utviklingsland. Det blir stadig viktigere å sikre en helhetlig og strategisk tilnærming i norsk klimabistand og til 'grønn vekst' i utviklingsland.

Initiativet skal nå både klimapolitiske og bistandspolitiske mål. De klimapolitiske målene styrer tilnærminger og prioriteringer samtidig som pengebruken fremdeles skal godkjennes som bistand og fremme god utvikling i tråd med retningslinjene til utviklingskomiteen (DAC) i OECD.

Dagens konstitusjonelle deling består. Prosjektet er underlagt både miljøvernministerens og utviklingsministerens instruksmyndighet. Miljøvernministeren har det overordnede ansvaret for den politiske og strategiske innretningen på prosjektet. Miljøvernministerens ansvar omfatter videreutvikling og gjennomføring av strategi og hovedtilnærming, valg av hovedsamarbeidsland og utforming av landstrategier og initiativer, norske posisjoner på REDD+, samarbeid og kommunikasjon om REDD+ med andre land, samt miljøpolitisk og miljøfaglig måloppnåelse.

Utviklingsministeren har det utviklingspolitiske ansvaret, inkludert overordnet ansvar for dialogen med de multilaterale samarbeidspartnerne, siste ord i beslutninger om utbetaling av midler og forvaltningsmessige ansvaret for at prosjektets midler anvendes i henhold til Stortingets forutsetninger og gjeldende regelverk, herunder de unntak/særordninger fra det ordinære regelverket som måtte være eller bli etablert for å fremme klima- og skoginitiativets strategi. Det etableres et system for felles beslutninger mellom de to statsrådene på større beslutninger på begge statsråders konstitusjonelle område.

Initiativets tilnærming skal være helhetlig og enhetlig. Regjeringens klima- og skoginitiativ har så langt vært organisert som et prosjekt styrt fra Miljøverndepartementet. For å sikre en bedre utnyttelse av ressursene og en mer helhetlig tilnærming vil hele prosjektet samlokaliseres og integreres i Miljødepartementet, og derfra ivareta helheten av initiativet. Prosjektet rapporterer til Utenriksdepartementet i den utstrekning det er nødvendig for å sikre ivaretagelsen av utviklingsministerens og utenriksministerens ansvarsområder.

Initiativet skal i henhold til Stortingets føringer i så stor grad som mulig bruke de bevilgede midler til å betale for verifiserte utslippsreduksjoner fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Samtidig bevilges midlene som bistand, med de føringer som ligger på bruken av bistandsmidler.

Stortinget har besluttet bruk av gjeldsbrevordning for Norges resultatbaserte støtte til bevaring av regnskog i Brasil. Sekretariatet i OECDs utviklingskomité har varslet Norge om at denne ordningen ikke kan regnes som offisiell utviklingshjelp, i henhold til retningslinjene til utviklingskomiteen til OECD, før pengene faktisk er utbetalt til den brasilianske utviklingsbanken (BNDES). Regjeringen har stilt spørsmål til denne tolkningen og er i dialog med OECD-sekretariatet om dette spørsmålet. Stortinget vil bli orientert om saken.

Rapport 2011

I det følgende gis en kortfattet oppsummering av framdrift mot de tre hovedmålene som er fastsatt for satsingen. Deretter følger rapport for de enkelte samarbeidsprogrammene.

Mål 1: Å bidra til at utslipp fra skog inngår i en ny internasjonal klimaavtale

Reduksjon av klimagassutslipp fra skogsektoren i utviklingsland har fra 2007 til i dag gått fra å være en sidediskusjon i FNs klimaforhandlinger til å være ett av områdene der størst fremgang er oppnådd. Første del av klima- og skogsatsingens følgeevaluering, lagt fram i 2011, viser at Norge gjennom politisk, finansiell og institusjonell innsats har gitt et betydelig bidrag til global konsensus om REDD+ som del av en internasjonal klimaavtale.

I Cancun-avtalen om REDD+ fra 2010 fikk Norge gjennomslag for flere sentrale synspunkter, blant annet prinsippet om en faset tilnærming til REDD+ og aksept for behovet for sosial og miljømessige sikringsmekanismer. I 2011 ble ytterligere fremgang oppnådd på viktige områder for Norge, herunder metoder for etablering av referansenivåer og finansieringskilder for REDD+.

Sentrale spørsmål gjenstår, blant annet videreutvikling av et teknisk rammeverk for REDD+ og mobilisering av langsiktig, forutsigbar og stor-skala finansiering for utslippsreduksjoner fra REDD+. Norge vil fortsette å utvikle gode løsnings- og søke å skape bred oppslutning om disse.

Mål 2: Å bidra til kostnadseffektive, tidlige og målbare reduksjoner i utslipp av klimagasser

Det er inngått ambisiøse og innovative partnerskap med strategisk viktige skogland, herunder Brasil og Indonesia, som til sammen har stått for mer enn halvparten av årlige utslipp fra avskoging. Felles for samarbeidslandene er politisk

eierskap på høyeste hold, en uttalt nasjonal egeninteresse i å redusere avskogingen, og fokus på betaling for resultater. Denne kombinasjonen har vist seg effektiv for å mobilisere støtte og stimulere til nødvendig offentlig debatt internt i skoglandene.

Norge har gjennom aktiv deltakelse i programmer under FN, Verdensbanken og regionale utviklingsbanker bidratt til å etablere en robust internasjonal arkitektur for å yte støtte til skoglands planlegging og gjennomføring av REDD+.

Mål 3: Å bidra til å ivareta naturskog for å sikre denne skogens evne til å binde karbon

I alle landpartnerskap og multilaterale programmer vektlegges viktigheten av å bevare naturskog. Naturskoger vil i de fleste tilfeller huse større karbonlagre enn mer påvirkede skoger. Med godt utviklete systemer for kartlegging og overvåking av skogkarbon, vil et REDD+ regime derfor stimulere til spesielt fokus på beskyttelse av naturskoger. I fravær av slike systemer, legger initiativet en konservativ tilnærming til grunn. I de resultatbaserte partnerskapene med Brasil og Guyana beregnes norske bidrag på bakgrunn av brutto avskoging, dvs. at all avskoging – også den som eventuelt blir kompensert gjennom skogplanting – gir reduserte utbetalinger. En tilsvarende tilnærming vil bli anvendt på de øvrige partnerskapene.

Norge er også pådriver for etablering av miljømessige sikringsmekanismer for REDD+ mekanismen i klimakonvensjonen, herunder krav om at REDD+ ikke skal bidra til konvertering av naturskog til plantasjer. Det har også vært arbeidet med mekanismer for å sikre urfolks og lokalsamfunns rettigheter i alle de ulike tiltakene. Dette er essensielt for sosial utvikling og rettferdighet, og nødvendig for å bidra til en bærekraftig forvaltning av skogressursene og reduserte utslipp over tid.

Det ble i 2011 utbetalt 2,02 mrd. kroner under Klima – og skoginitiativet, hvorav 1 mrd. kroner ble avsatt som gjeldsbrev til Den brasilianske utviklingsbanken.

Brasil

Brasil har oppnådd gode resultater i form av redusert avskoging for skog-året 2011 (juli 2010-juli 2011) hvor 6418 km² ble avskoget ifølge det brasilianske romforskningsinstituttet (INPE). Avskogingen i 2011 er redusert med 61 pst. sammenliknet med gjennomsnittlig årlig avskoging i

perioden 2001-2010, som er det nye referansenivået for Amazonas-fondet.

Om lag halvparten av utslippsreduksjonene fra avskoging kan tilskrives tiltak fra brasilianske myndigheter, ifølge en forskningsrapport utarbeidet av Climate Policy Institute i 2011. I 2011 ble 10 prosjekter godkjent for finansiering under Amazonas-fondet. Brasil har brukt lengre tid enn ventet på å bygge opp en prosjektportefølje for fondet og utbetalingstakten fra fondet har derfor vært noe lav. Brasilianske myndigheter har derfor sammen med fondsforvalter, Den brasilianske utviklingsbanken (BNDES), satt i gang prosesser for å bedre utnytte potensialet fondet gir.

Indonesia

Indonesia skal ifølge intensjonserklæringen med Norge levere resultater på seks områder før samarbeidet beveger seg inn i andre fase av REDD+ og få nye bidrag fra Norge.

Indonesia har levert på tre av disse: Indonesia innførte i mai 2011 et toårig moratorium på utdeling av nye konsesjoner i primærskog og torvmyrer. Etter omfattende konsultasjoner med urfolk og andre interessegrupper ble en nasjonal REDD+-strategi utarbeidet. Strategien innebærer omfattende reformer, herunder bedre arealplanlegging, flytting av produksjon til allerede avskogget land, juridisk gjennomgang av utstedte konsesjoner, økt produktivitet i skogs- og jordbrukssektoren uten å utvide arealbruken, samt anerkjennelse av urfolks- og lokalsamfunns rettigheter og deltakelse.

Sentral-Kalimantan ble valgt som pilotprovins og det ble fastlagt at skog og torvmyr skal bidra til nesten 90 prosent av de nasjonale utslippskuttene. Partnerskapet mellom Norge og Indonesia har i følge sivilt samfunn og forskere bidratt til ny form for åpen politisk debatt rundt klima, miljø og bærekraftig økonomisk utvikling i Indonesia.

Etiopia

Regjeringen besluttet i desember 2011 i tråd med føringene fra Meld. St. 14 (2010-2011) om støtte til grønn vekst i utviklingsland å inngå et tettere klimasamarbeid med Etiopia.

Landet planlegger å oppnå mellominntektsstatus uten økte klimautslipp innen 2025, det vil si en utslippsreduksjon på omkring 250 millioner tonn CO₂ ekvivalenter årlig. Utslippsreduksjonen skal koordineres gjennom en nasjonal lavut-

slippsstrategi, hvor REDD+ er et av de bærende elementene.

Norges støtte vil spesifikt bidra til å utvikle og implementere en nasjonal REDD+-strategi. Videre skal strategien inkluderes i landets utviklingsplaner, med den hensikt at klimapolitiske og utviklingspolitiske mål skal utfylle hverandre. Det er et mål for satsningen å oppnå synergier mellom sentrale norske klimasatsinger på skog, energi og jordbruk. Norske bidrag vil være resultatbaserte, støtte nasjonale klimamål og i hovedsak basere seg på landets egne finansieringsmekanismer, planer og institusjoner.

Guyana

I 2011 holdt avskogingen i Guyana seg fortsatt svært lav. Den rapporterte avskogingsraten er på 0,054 pst. mot 0,056 pst. året før. Målemetodene for avskoging og presisjonsnivået for måling av skogforringelse er forbedret. Tallene og de nye metodene ble verifiserte av Det Norske Veritas. Norge utbetalte 213 mill. kroner til Guyana REDD+ Investment Fund (GRIF) i Verdensbanken i 2011. Utbetalingen var basert på verifiserte avskogingstall og indikatorer for styresettreformer for 2010. Utbetalingstakten fra fondet har vært lavere enn forventet, og det arbeides med å utvikle GRIF videre i en retning som er mer egnet for resultatbasert klimafinansiering, jmfør omtale av utfordringer knyttet til finansieringsmekanismer for resultatbasert klimabistand nedenfor. Et prosjekt med totalramme på om lag 36 mill. kroner, hovedsakelig til institusjonsstyrking og kapasitetsbygging, ble godkjent for finansiering av GRIF i 2011. I tråd med klima- og skoginitiativets målsetting om å ivareta naturskog for å sikre denne skogens evne til å binde karbon utarbeidet Guyana, som ledd i oppfyllelsen av klima- og skogavtalen med Norge et kart over eksisterende «intakte skoglandskap» i landet. Kartet, samt årlige rapporter om eventuelle inngrep i dette arealet, vil være viktige for beregninger av framtidig norsk støtte.

Tanzania

Fremdriften i arbeidet med REDD+ i Tanzania og bruken av de 500 mill. kroner som ble annonsert i intensjonserklæringen mellom Norge og Tanzania i 2008, har tatt lenger tid enn forventet. I 2011 tok imidlertid Tanzania som del av avtalen med Norge viktige skritt på veien til å etablere et nasjonalt skogovervåkningssenter. Arbeidet med REDD+ fikk bredere politisk forankring gjennom utvi-

delse av den nasjonale styringsgruppen for REDD+, inkludert representasjon fra departementer med ansvar for landbruk, energi, lokale myndigheter, landrettigheter, finans, likestilling, miljø, og myndighetene på Zanzibar. Den nasjonale REDD+-strategien har gjennomgått to høringsrunder og er forventet ferdigstilt i 2012. Ni pilotprosjekter med stor geografisk spredning ble igangsatt eller er under iverksettelse.

Kongobassenget

Norge tok i 2011 initiativ til en fellesintensjons-erklæring om behovet for økt og mer effektiv støtte til klima- og skogarbeidet i Kongobassenget. Til sammen 7 giverland, EU, og 7 land i regionen støttet erklæringen, som ble annonsert under klimatoppmøtet i Durban i desember 2011. Kongobassenget, som strekker seg over seks land i sentral-Afrika, er verdens nest største regnskogsområde. Det er ventet at felleserklæringen vil kunne føre til tiltak med både økonomiske og sosiale gevinster. Norge har i 2010 og 2011 gitt 12,5 mill. kroner til opprettelsen av et «klimasekretariat» for å støtte DR Kongo i rollen som koordinator for Afrikagruppen i klimaforhandlingene i perioden til og med klimatoppmøtet i Durban. Foreløpige tilbakemeldinger har pekt på at støtten har bidratt til økt kapasitet og bredere afrikansk deltakelse i klimaforhandlingene.

Mexico

I 2011 utbetalte Norge 45 mill. kroner til Mexico. Utviklingen av et system for måling, rapportering og verifisering er forsinket da prosjektorganiseringen har tatt lengre tid enn forventet. Det ble i 2011 etablert en prosjektadministrasjon og en internasjonal ekspertkomité. Det er også etablert et samarbeid mellom sentrale nasjonale faginstusjoner, og påbegynt en dialog om mulig sør-sør samarbeid med land som Colombia, Ecuador, Peru og Costa Rica.

Sivilt samfunns aktiviteter

Klima- og skoginitiativet har gjennom støtteordningen til sivilt samfunn bidratt til en mangfoldig sivilsamfunnsdeltagelse innen områder som styresett- og antikorrupsjon, rettighetsperspektivet i REDD+, policyutvikling og demonstrasjonsprosjekter i felt. Om lag 190 mill. kroner ble i 2011 tildelt mer enn 40 organisasjoner gjennom tilskuddsordningen som forvaltes av Norads avdeling for sivilt samfunn. En rapport fra den uavhen-

gige følgeevalueringen av klima- og skoginitiativet konkluderte i august 2012 med at tilskuddsordningen har bidratt til tidlige tiltak og erfaringer i det enkelte skogland og til å styrke sivilsamfunnets deltakelse i nasjonale REDD+ prosesser, internasjonale klimaforhandlinger og internasjonal REDD-utvikling. Følgeevalueringen anbefaler at støtteordningen i fremtiden justeres slik at den i enda større grad innrettes slik at tiltakene eksplisitt bidrar til å nå klima- og skogsatsingens mål, samt at det etableres mekanismer for systematisk innhenting og formidling av erfaringer fra aktiviteter som støttes. Dette følges opp i en ny utlysning av midler for perioden 2013-2015.

Multilaterale satsninger

Norge har over flere år gitt støtte til ulike multilaterale programmene gjennom FN (UN-REDD), Verdensbanken (FCPF og FIP) og Afrikabanken (CBFF), og bidratt aktivt i utformingen av programmene policy og implementering. Totalt deltar mer enn 40 skogland i større eller mindre grad. Norge har, som en av de største og mest aktive giverne til UN-REDD programmet (UN-REDD) og Forest Carbon Partnership Facility (FCPF), vært en pådriver for at FNs ulike organisasjoner skal operere som ett FN på landnivå («delivering as one») og for bedre samordning og samarbeid mellom FN organisasjonenes og Verdensbankens arbeid med skog og klima. Norge deltok i 2011 aktivt i arbeidet med å etablere felles miljømessige og sosiale sikringsmekanismer for disse to programmene.

FCPF, som administreres av Verdensbanken, består av et kapasitetsfond (*Readiness Fund*) som gir støtte til 36 skogland for innledende strategiarbeid og kapasitetsbygging og et karbonfond (*Carbon Fund*) som er satt opp for å betale for utslippsreduksjoner i noen få land som har vist god framdrift. En evaluering gjennomført i 2011 for perioden 2008-10 viser at FCPF har vært et viktig bidrag til å etablere prosesser, prosedyrer og standarder for REDD+ i klimaforhandlingene under UNFCCC, og dermed bidratt til klima- og skogsatsingens første hovedmål. Ved utgangen av 2011 hadde 24 land lagt fram Readiness Proposal Plans (R-PPs). Karbonfondet ble operasjonalisert i 2011 etter at to private selskaper kom inn som investorer i tillegg til åtte giverland. Som kanal for resultatbasert støtte er karbonfondet høyt prioritert for Norge. Norge inngikk avtale om ytterligere 300 mill. kroner til Karbonfondet i 2011.

Boks 9.2 Sentrale risikoer og risikoreduserende tiltak

Klima- og skogprosjektet innebærer en rekke risikoer. Risikofaktorene og prosjektets tiltak for å redusere og håndtere disse ble grundig beskrevet i St. prp. nr. 1 (2008-2009). Denne beskrivelsen er fortsatt gyldig. I det følgende beskrives de mest sentrale risikoene:

Korrupsjonsfaren. Som for annen bistand til land med til dels betydelige styresettsutfordringer er risikoen for korrupsjon med klima- og skogmidler reell. De etablerte rutiner og mekanismer i bistanden for håndtering av korrupsjonsrisiko og eventuelle tilfeller av korrupsjon blir anvendt i forvaltningen av bevilgningen. I tråd med vanlig forvaltningspraksis for bistandsmidler gjøres det vurderinger av korrupsjonsfare og nødvendige risikoreduserende tiltak i forbindelse med alle beslutninger om økonomiske bidrag. Blant annet for å redusere korrupsjonsrisiko kanaliseres prosjektets midler i størst mulig grad gjennom eller under overoppsyn av anerkjente utviklingsinstitusjoner og -banker med etablerte systemer for risikohåndtering. I tillegg yter prosjektet støtte til diverse aktører og prosjekter som bidrar til å bekjempe korrupsjon og/eller håndtere korrupsjonsrisiko, slik som UNDP, Interpol, United Nations' Office of Drugs and Crime (UNODC) og Transparency International.

Faren for at vi «ikke får de utslippsreduksjonene vi betaler for». For å kunne betale for utslippsreduksjoner må partnerland kunne måle og dokumentere sine resultater. Systemer for å overvåke avskoging og skogforringelse er dårlig utviklet i de aller fleste tropiske skogland. Bidrag til etablering av systemer for måling, rapportering og verifisering (MRV) av avskoging, skogforringelse og klimagassutslipp har derfor vært en prioritet for prosjektet. I fravær av velutviklede systemer er det – i samråd med annen

fagekspertise – utviklet en tilnærming basert på indikatorer for avskoging og skogforringelse kombinert med konservative anslag for klimagassutslipp. Med denne tilnærmingen oppnås sikkerhet for at vi ikke «betaler for mer enn vi får», samtidig som våre partnerland har et klart incentiv for å raskt øke presisjonen i sine MRV-systemer. Tredjepartsverifisering av resultatrapporter er et krav for resultatbaserte utbetalinger.

Faren for at REDD+ gir negative sosiale eller miljømessige bieffekter. Riktig gjennomført vil REDD+ bidra til å bevare fattiges livsgrunnlag, skape lokal og nasjonal økonomisk utvikling, samt sikre biologisk mangfold. Det er like fullt behov for sikringsmekanismer som forhindrer at REDD+ bidrar til ytterligere marginalisering av lokalbefolkninger og urfolk, samt forringelse eller skader på biomangfoldet. Norge er en pådriver for etablering av slike sikringsmekanismer for REDD+ mekanismen i klimakonvensjonen, herunder krav om at REDD+ ikke skal bidra til konvertering av naturskog til plantasjoner. Sikringsmekanismer inngår også i våre resultatbaserte landpartnerskap. Det er gitt støtte til utvikling av praktiske verktøy (kartverk, databaser, etc) som hjelper til å kombinere innsats for å bevare skogens karbonlagre med bevaring av biologisk mangfold og viktige økosystemtjenester. Det er også arbeidet med mekanismer for å sikre urfolks og lokalsamfunns rettigheter i alle de ulike tiltakene. Dette er ikke bare essensielt for sosial utvikling og rettferdighet, men også nødvendig for å bidra til en bærekraftig forvaltning av skogressursene og reduserte utslipp over tid. Gjennom støtte til sivilsamfunnsaktører har initiativet bidratt til å mobilisere miljøorganisasjoner, lokalsamfunns- og urfolksorganisasjoner til deltakelse REDD+ prosesser.

UN-REDD programmet er et samarbeidsprogram mellom FNs miljøprogram (UNEP), FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO) og FNs utviklingsprogram (UNDP) som skal bistå utviklingslandene innenfor følgende prioriterte områder: måling, rapportering og verifisering av klimagassutslipp fra avskogning og skogforringelse (MRV), urfolk og lokalsamfunns rettigheter, biologisk mangfold, grønn økonomi, godt styresett og antikorrupsjon. I 2011 bidro Norge

med 120 mill. kroner til programmet. Mer enn 40 land deltar hvorav 16 mottar direkte støtte til nasjonale handlingsplaner. Tretten partnerland er i gang med å implementere sine nasjonale REDD-strategier¹³. Omkring 432 mill. kroner er

¹³ Bolivia, Kambodsja, den Demokratiske Republikken Kongo (DRC), Ecuador, Indonesia, Nigeria, Panama, Papua Ny Guinea (PNG), Paraguay, Filippinene, Solomon-øyene, Tanzania, Viet Nam and Zambia.

satt av til disse landene. Som resultat av støtten fra UN REDD lanserte den Demokratiske Republikken Kongo og Papua Ny Guinea i 2011 første del av sine nasjonale skogovervåkningssystemer, som er utviklet med teknisk støtte fra Brasils nasjonale romforskningsinstitutt (INPE).

The Forest Investment Program (FIP) er et klimafond under Verdensbanken, satt opp for å tilby investeringer (gavemidler og lån) i stor skala for implementering av REDD+ i åtte sentrale skogland (Brasil, Indonesia, DR Kongo, Mexico, Peru, Ghana, Laos og Burkina Faso). FIPs styre godkjente i 2011 de første tre av totalt åtte investeringsplaner (D.R. Kongo, Mexico og Laos), og vedtok opprettelsen av en mekanisme til å gi direktestøtte til urfolk og lokalsamfunn på opptil 300 mill. kroner. Det ble også enighet om å opprette et investeringsvindu for privat sektor. Norge inngikk i 2011 avtale for de resterende 600 mill. kroner av vårt totale løfte på 900 mill. kroner, og utbetalte 350 mill. kroner.

The Congo Basin Forest Fund (CBFF) har siden oppstarten i 2008 vedtatt en portefølje på 41 prosjekter i ti land. I alt 13 prosjekter til en samlet verdi av om lag 264 mill. kroner ble gitt tilsagn om støtte i 2011. For hele prosjektporteføljen ble om lag 34 mill. kroner utbetalt til prosjekter i 2011. Kongobassengfondet har i 2011 godkjent og besluttet støtte til flere prosjekter enn foregående år, men har som tidligere høstet kritikk for treg saksbehandling og kompliserte rapporteringsrutiner som har resultert i betydelige utfordringer knyttet til framdrift. Det har vært utstrakt dialog med Den afrikanske utviklingsbanken om hvordan dette skal forbedres. Det er avgjørende at fondets administrasjon og resultatfokus gjennomgår betydelige forbedringer før en kan ta stilling til dets videre strategiske innretning eller nye økonomiske bidrag. Det ble ikke utbetalt nye midler fra Norge til Kongobassengfondet i 2011.

Norsk Romsenter har i perioden 2009-2011 forvaltet Norges bidrag til klima- og skogrelaterte aktiviteter under Group on Earth Observations (GEO), som forskning på og utvikling av forskjellige typer satellittdata og hvordan disse kan brukes til å overvåke avskoging og skogforringelse. Støtten til GEO har også i 2011 bidratt til kapasitetsbygging og datatilgang til land som styrker forvaltningskapasiteten i skogsektoren.

Norge var i 2010 en av drivkreftene bak etableringen av *REDD+ partnerskapet* som skal bidra til informasjons- og erfaringsutveksling, samt finansiering og implementering av REDD+. Til tross for manglende fremdrift i klimaforhandlingene, har partnerskapet like fullt blitt et viktig forum for

dialog og erfaringsutveksling og i 2011 utviklet partnerskapet sin rolle som et konstruktivt diskusjons- og informasjonsdelingsforum om sentrale forhandlingstemaer. Se boks 9.2.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 2 932,5 mill. kroner.

Det foreslås videre en tilsagnsfullmakt på 632 mill. kroner under ordningen, jf. forslag til romertallsvedtak. Tilsagnsfullmakten er knyttet til prosjekter i Brasil, Indonesia og Guyana.

Post 74 Fornybar energi, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Vår egen historie med utnyttning av vannkraften siden begynnelsen av det forrige århundre viser at tilgang til energi er nødvendig for økonomisk og sosial utvikling. Mange utviklingsland står i dag i samme situasjon. Samtidig er det avgjørende for vår felles framtid at energien i økende grad kommer fra fornybare energikilder for å kunne møte de globale klimautfordringene. Dette er bakgrunnen for regjeringens sterke satsing på ren energi for utvikling og lanseringen av energi- og klimainitiativet Energy+. Energy+ er et pilotprosjekt med to års varighet.

Norge har i mange år gitt bilateral og multilateral støtte til økt produksjon av fornybar energi i utviklingsland gjennom ren energi for utvikling. Regjeringen lanserte sitt nye energi- og klimainitiativ på energifattigdomskonferansen i Oslo i oktober 2011. Energy+ har som mål å øke tilgangen til energi og redusere utslipp av klimagasser gjennom økt bruk av fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland. Dette gjøres ved en sektorbasert tilnærming som betyr at en ser på alle fornybare kilder og teknologier samlet. Det legges betydelig vekt på en dreining mot resultatbasert bistand som innebærer at utbetalingene avhenger av oppnådde resultater for økt tilgang til fornybar energi. Energy+ skal gjennom målbevisst bruk av bistand mobilisere privat sektor og utløse kommersielle investeringer i energisektoren. Resultatbasering krever at en i den innledende fasen bistår landene gjennom bruk av tradisjonelle virkemidler som kapasitetsbygging og teknisk assistanse. Slik vises sammenhengen mellom Norges bilaterale innsats innenfor ren energi og den internasjonale fornybarsatsingen Energy+.

Regjeringens satsing på ren energi har vokst betydelig de siste årene og er et viktig virkemiddel for å nå målene i utviklingspolitikken. Denne økte satsingen har forsterket behovet for å vise og

beskrive tydeligere sammenhengen mellom resursanvendelse og måloppnåelse. Denne utviklingen har aktualisert behovet for en samling av tilskuddene til fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland i en kapittelpost.

Regjeringen har besluttet å opprette en egen budsjettpost for de aktiviteter som finner sted innenfor fornybar energi. Budsjettposten skal gjøre det lettere å styre midlene i henhold til de politiske prioriteringene på energiområdet og skape større ryddighet og oversikt i valg av finansieringskanaler. Målet er å styrke mulighetene for å nå politiske mål gjennom bedre oversikt over den totale innsatsen og en mer effektiv allokering av midler til de prioriterte energiprojektene som kan vise til best resultater og framdrift.

Dette betyr også at midler som tidligere har vært tildelt fornybar energi over bl.a. kap. 150 Bistand til Afrika, heretter vil ligge under kap. 166, ny post 74 Fornybar energi. Afrika forblir det viktigste satsingsområdet for norsk bistand på energiområdet også i 2013. Modernisering av energiproduksjonen er av stor betydning for økonomisk og sosial utvikling. En økende del av bistanden til Afrika vil derfor bli brukt til fornybar energi og energieffektivisering, og som en del av satsningen under energi- og klimainitiativet, Energy+, jfr. regjeringens hovedmål for bevilgninger under programområde 03.

Tilsvarende vil midler til fornybar energi som tidligere var bevilget over blant annet kap. 151, post 78 Regionbevilgning for Asia, kap. 165, post 71 Faglig samarbeid og kap. 171, post 72 Samfinansiering fra 2013 bli bevilget over denne nye budsjettposten.

Når det gjelder Energy+, vil innsatsen i den innledende fasen rettes mot utvikling av metodikk for iverksettelse av resultatbasert bistand for oppnådde mål på energi- og klimaområdet og på utarbeidelse av integrerte energi- og klimaplaner i

aktuelle samarbeidsland. Det er inngått flerårige intensjonsavtaler med Etiopia, Kenya og Liberia. I de to første landene vil et viktig innsatsområde den første tiden være introduksjon av moderne kokeovner som skal erstatte parafinbaserte ovner eller vedfyring som er en viktig årsak til helseskader og miljøskadelige utslipp. Slike ovner vil også gjøre at kvinner bruker mindre tid på sanking av brensel og matlaging og dermed får frigjort tid til annen produktiv virksomhet og evt. utdanning. I Liberia er det inngått intensjonsavtale om å støtte landets arbeid for å fremme utviklingen av energieffektivisering og fornybare kilder. Intensjonsavtalene med disse tre landene skal bidra til utformingen av en helhetlig energi- og klimapolitikk.

Mål

Norsk energisatsing i sør har som mål å:

- øke tilgangen til fornybar energi til så mange som mulig av verdens fattigste. Dette er et viktig mål i FNs generalsekretærs program «Bærekraftig energi for alle» der hovedmålene er å skaffe universell tilgang til moderne energi, fordobling av energieffektivisering og fornybarandelen innen 2030.
- redusere utslippene av klimaskadelige gasser gjennom økt andel fornybar energi og energieffektivisering.

Rapport 2011

Det vises til rapportering under budsjettposter som finansierte støtte til fornybar energi-tiltak i 2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1407,3 mill. kroner.

Kap. 167 Flyktingtiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
21	Spesielle driftsutgifter	1 475 103	1 531 185	1 270 658
	Sum kap. 0167	1 475 103	1 531 185	1 270 658

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Etter OECD/DACs retningslinjer kan visse flyktingutgifter knyttet til opphold i Norge og tilbake-

vending til sine hjemland klassifiseres som offisiell utviklingshjelp (ODA). Posten omfatter også enkelte utgifter knyttet til reintegrering i opprin-

nelsesland, herunder finansiering av omsorgstilbud for enslige mindreårige asylsøkere.

Tiltakene ligger administrativt under hhv. Jusdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Barne-, likestillings- og integreringsdepartementet, jf omtale under respektive departementers budsjettposter.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås det bevilget 1 270, 658 mill. kroner, relatert til følgende ordninger:

Kunnskapsdepartementet:

- 42,858 mill. kroner
Kap. 3225, post 04 – Tiltak i grunnopplæringen.

Justisdepartementet:

- 1,098 mill. kroner
Kap. 3400, post 02 – Administrative utg. tilretteleggig for at flyktninger skal kunne vende tilbake til hjemlandet.
- 4,3 mill. kroner
Kap. 3469, post 01 – Vergemåls-/representasjonsordning

- 122,136 mill. kroner
Kap. 3490, post 01 – UDI/Retur asylsøkere med avslag og tilbakevending for flyktninger.
- 13,432 mill. kroner
Kap. 3490, post 03 – UDI/Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet.
- 772,156 mill. kroner
Kap. 3490, post 04 – UDI/Statlige mottak – oppholdsutgifter.
- 6,741 mill. kroner
Kap. 3490, post 06 – UDI/Gjenbosetting av flyktninger – støttetiltak.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet:

- 87,472 mill. kroner
Kap. 3821, post 01 – Integreringstilskudd for overføringsflyktninger.
- 19,024 mill. kroner
Kap. 3821, post 02 – Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger.
- 96,567 mill. kroner
Kap. 3822, post 01 – Norskopplæring i mottak.
- 104,874 mill. kroner
Kap. 3856, post 04 – Barnevernets omsorgs- sentre for enslige mindreårige asylsøkere.

Kap. 168 Kvinner og likestilling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	305 484	307 000	307 000
	Sum kap. 0168	305 484	307 000	307 000

Kvinner og likestilling er et satsingsområde for regjeringens utviklingspolitikk. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklings-samarbeidet (2007-2009) videreføres 2010-2013. De fire tematiske innsatsområdene er uendret: Kvinners politiske og økonomiske rettigheter, seksuell og reproduktiv helse og arbeidet for å hindre vold mot kvinner. Det skal fortsatt legges vekt på å ivareta likestillingshensynet i arbeidet med miljø og klima, olje, energi og næringsliv, fred og forsoning, og mødre- og barnehelse. Kvinner og likestilling skal fremmes både gjennom spesifikke målrettede tiltak og som en integrert dimensjon i alt utviklings-samarbeidet.

Bevilgningen skal bidra til gjennomføring av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og like-

stilling i utviklingssamarbeidet, og til å styrke kvinners rettigheter og muligheter til å delta aktivt og på lik linje med menn, i det politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle samfunns- liv. Bevilgningen kan også anvendes til tiltak rettet mot menn og gutter, for å påvirke holdninger og handlinger og redusere barrierer mot likestilling, til å fremme kvinners fysiske og seksuelle integritet og bekjempe kjønnsbasert vold som rammer jenter og kvinner og seksuelle minoriteter. Bevilgningen skal brukes slik at den støtter opp under aktører, mål og prosesser for kvinner og likestilling i utviklingsland, regionalt, internasjonalt og i det multilaterale samarbeidet. Det er et mål å øke andelen av støtten som kanaliseres til kapasitets- og kompetansebygging for kvinneorganisasjoner

på landnivå og til å styrke likestillingsdepartement og andre endringsagenter i sivilt samfunn og på myndighetsnivå. Bevilgningen skal nyttes i tråd med prinsipper om bistandseffektivitet og eierskap i samarbeidslandene og utbetales som hovedregel ikke til organisasjoner basert i Norge. Det gjøres unntak for oppfølgingstiltak under handlingsplanen initiert av Utenriksdepartementet der aktiviteter i noen tilfeller gjennomføres av norske aktører.

Kvinne- og likestillingsbevilgningen erstatter ikke behovet for økt innsats for kvinner og likestilling innenfor andre sektorer og over andre bevilgninger. Blant annet er det øremerket midler over budsjettpostene for humanitær assistanse og fred og forsoning for å bidra til for oppfølging av FNs Sikkerhetsråds resolusjoner om kvinner, fred og sikkerhet (1325, 1820, 1888, 1889, 1960). Tiltak for å støtte opp under kvinners deltakelse i konfliktløsning og fredsbygging, forebygging og beskyttelse mot seksuell vold i krig og væpnet konflikt vil primært finansieres over kapitler 163 og 164.

Bevilgningen på kap. 168, post 70 skal som hovedregel brukes til å støtte målrettede tiltak for kvinner og likestilling som ikke naturlig faller inn under andre bevilgninger.

Post 70 Kvinner og likestilling, kan overføres Situasjonsbeskrivelse

2011-rapporten om FNs tusenårsmål viser fremgang, men det gjenstår fortsatt mye før tusenårsmål 3 om likestilling er innfridd. Det er stadig flere jenter som begynner på skolen og i utviklingsland er forholdstallet 96 til 100. I høyere utdanning er forskjellene større, men med stor variasjon mellom regionene. I Sør- og Vest-Asia, Oseania og i Afrika sør for Sahara er det en stor overvekt av gutter i høyere utdanning. I Sørøst-Asia, Sentral-Asia, Latin-Amerika og Kaukasus er det derimot en stor overvekt av jenter. Fattigdom og å bo i konfliktområder er de største barrierene for både gutters og jenters skolegang. Barn på flukt er særlig utsatt.

Det har globalt vært en beskjedne økning av andelen kvinner i betalt arbeid utenfor jordbrukssektoren som i 2009 var på 40 pst. Fremgangen bremses av at arbeidsledigheten blant kvinner som følge av finanskrisen i 2008-2009 synker langsommere enn arbeidsledigheten blant menn. Andelen kvinner i ulønnet arbeid er fortsatt ekstremt høy. Fortsatt antas 2/3 av kvinner i arbeid å ha usikre jobber som oftest er også dårligere betalt.

Kvinnens politiske representasjon øker globalt langsomt, og nådde 19,3 pst. i 2011. Regionalt

leder Latin-Amerika og Karibia an med 23 pst. I Afrika sør for Sahara ligger det regionale gjennomsnittet på 20 pst. Imidlertid er det fremdeles 48 land hvor kvinners politiske representasjon bare utgjør 10 pst. eller mindre, inklusive 9 land med ingen politisk representasjon av kvinner.

Det har vært store fremskritt knyttet til mødre dødelighet de siste 15 årene, men man er fortsatt langt fra å oppnå tusenårsmål fem om mødre helse. Mens det i utviklede land var 17 dødsfall per 100 000 fødsler i 2008 var det i utviklingsland i snitt 290 dødsfall per 100 000 fødsler. 87 pst. av disse dødsfallene fant sted i Afrika sør for Sahara og Sør-Asia. De aller fleste av disse dødsfallene kunne vært unngått gjennom tilgang til kvalifisert fødselshjelp og helsetjenester. Om lag 21 millioner farlige aborter utføres årlig. I Afrika dør det årlig 29 000 kvinner som en følge av abortkomplikasjoner. Tilgang til seksualopplysning, prevensjon og trygge aborttjenester må til for å få ned disse tallene. Kvinner og jenters rett til å bestemme over egen kropp er også helt avgjørende. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er samtidig viktig for å realisere retten til utdanning, til økonomisk og politisk deltakelse.

Det er i over 80 land lovforbud mot sex mellom samme kjønn, mens i enkelte land er det dødsstraff for homoseksualitet. Disse landene inkluderer Afghanistan, Mauritania, Nigeria, Pakistan, Saudi-Arabia, Sudan, Forente Arabiske Emirater og Yemen.

Mål

Bidra til gjennomføring av Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet.

- Bevilgningen foreslås benyttet til å støtte:
- Kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.
 - Indikator- og statistikkutvikling og annen utvikling av metoder og verktøy for mål- og resultatorientert integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i utviklingssamarbeidet.
 - Lokale, nasjonale, regionale og multilaterale fond, initiativer, nettverk og organisasjoner for kvinner og likestilling.
 - Gjennomføring av nasjonale strategier og handlingsplaner for kvinner og likestilling, herunder rapportering på FNs kvinnekonvensjon.
 - Kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning og støtte til kvinne- og kjønnsforskning på landnivå, regionalt og internasjonalt.

Rapport 2011

Det ble utbetalt 305,5 mill. kroner i 2011.

De viktigste samarbeidslandene, målt etter størrelse på utbetalingene i 2011 var Uganda, Afghanistan, Mosambik, Nepal, Pakistan, Malawi, Nicaragua og Bangladesh.

Tematiske områder som ble støttet var bl.a. godt styresett, økonomisk utvikling, befolkningspolitikk, inkludert reproduktiv helse og rettigheter, vold mot kvinner, miljø, klima, utdanning, sosial infrastruktur, forskning, krisehåndtering, konfliktforebygging og konfliktløsning.

Midlene ble kanalisert gjennom internasjonale organisasjoner (inkl. FN) og lokale organisasjoner, herunder kvinneorganisasjoner. En del grasrotorganisasjoner i Afrika, Asia og Latin-Amerika, først og fremst innen områder som økonomisk deltakelse og vold mot kvinner, fikk støtte gjennom bevilgningen.

Av de større tiltakene i 2011 kan nevnes:

- Støtte til arbeidet med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter gjennom International Planned Parenthood Federation (IPPF).
- Støtte til klimatiltak i Bangladesh gjennom UN Women.
- Jusutdanning gjennom støtte til Southern and Eastern Africa Regional Centres for Women's Law, universitetet i Harare.
- Støtte til arbeidet med bekjempelse av seksuell vold og handel med kvinner og jenter, samt klimatiltak, i Uganda.
- Støtte til fredsbyggingsaktiviteter i Nepal gjennom Nepal Peace Trust Fund og til arbeidet i

Nepal med seksuelle minoriteter, gjennomføring av landets strategiske plan for kvinners rettigheter, inkludert økt deltakelse og innflytelse av kvinner, i politikk så vel som i privat sektor.

- Støtten til bekjempelse av kjønnslemlestelse, hovedsakelig gjennom FN, deriblant FNs fond mot kjønnslemlestelse.
- Styrking av kvinners stilling i økonomisk sektor, inkludert tilgang til tjenester var sentralt i støtten til Malawi. Støtte ble gitt til unge jenters seksuell og reproduktiv helse og rettigheter samt utdanning i Malawi gjennom UNFPA.
- Nicaraguas arbeid for å fremme kvinners rettigheter, inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter ble støttet gjennom et flergiverfond, implementert av nasjonale NGOer.
- Det ble gitt støtte til godt styresett program i Mosambik.
- India og Sør-Asia var mottakere av støtte til fremme av kvinner i politikken, inkludert faglig bistand.
- I Afghanistan var støtten til styrking av kvinners stilling og likestilling fokusert på styresett, utdanning og bekjempelse av vold mot kvinner. Det ble gitt støtter til kvinners deltakelse i Midt-Østenerregionen gjennom UN Women.

Det var også i 2011 fokus på styrking av satsingen på kvinners rettigheter og likestilling i ambassadene i de seks pilotlandene Angola, Etiopia, Nepal, Malawi, Mosambik og Uganda.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 307 mill. kroner.

Kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 121 596	1 190 000	1 690 000
71	Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	123 052	145 000	295 000
72	Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), <i>kan overføres</i>	450 000	450 000	450 000
	Sum kap. 0169	1 694 648	1 785 000	2 435 000

Norge har en internasjonal lederrolle i arbeidet for global helse og de helserelaterte tusenårsmålene. Sentralt i arbeidet er statsministerens kampanje for bedre barne- og mødrehelse. Bevilningene under kapitlet følger opp FNs strategi for kvinners og barns helse.

Innsatser for oppfølging av FNs strategi for kvinners og barns helse vil fra 2013 bli styrket og samlet under en storstilt satsing for bedre kvinne- og barnehelse. Satsingen er et partnerskap mellom offentlig og private aktører i både giverland og mottakerland.

Viktige nye satsinger i 2013 fra norsk side, finansiert over dette kapitlet, er oppfølgingen av FNs kommisjon for livsviktige medisiner for kvinner og barn. Videre planlegges støtte til mødre helseinitiativet «Saving Mothers Giving Life». Tiltakene i dette initiativet rettes mot å styrke helse-systemene og fokuserer på de 24 mest kritiske timene rundt barnefødsel. Programmet er initiert av amerikanske myndigheter og to piloter er igangsatt i Uganda og Zambia. Planen er å oppskalere initiativet også til andre land etter en grundig evaluering av pilotene.

Støtten gis i hovedsak gjennom multilaterale organisasjoner og gjennom globale fond og ordninger for helseformål. De globale fondene og ordningene involverer en stor bredde av samarbeidspartnere, der også de multilaterale organisasjonene deltar. Disse partnerskapene har opparbeidet seg fremtredende roller på sine områder og kan vise til gode resultater. Sammen med FN bidrar partnerskapene på nye måter til å mobilisere penger og til resultater i arbeidet for de helserelaterte tusenårsmålene. I tillegg til det multilaterale har Norge inngått bilateral samarbeid med 5 land med støtte fra dette budsjettkapitlet.

Norge bidrar også med støtte til helse, hiv og aids gjennom det bilaterale samarbeidet og FN-organisasjoner samt Verdensbanken, jf. program-

område 03.10 Bilateral bistand og 03.30 Multilateral bistand.

Post 70 Vaksine og helse, kan overføres**Global kampanje for de helserelaterte tusenårsmålene****Situasjonsbeskrivelse**

FNs tusenårsmål om helse, spesielt om barne- og mødredødelighet, er blant tusenårsmålene som vi er lengst fra å nå, men vi ser nå betydelige framskritt også for disse målene. Bevilningen under posten skal bidra til fleksibel støtte som tillater nasjonale og lokale forvaltere å angripe flaskehalser som hindrer resultatoppnåelse.

Den globale kampanjen består av en bilateral og en multilateral komponent. Norsk støtte til Den globale vaksinealliansen og Det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria, og dessuten til forskning gjennom Norges forskningsråd, inngår i satsingen.

Bilateralt er det inngått samarbeid med India, Pakistan, Nigeria, Tanzania og Malawi. Dette samarbeidet omfatter betydelig norsk støtte til det arbeidet som allerede foregår i disse landene for å redusere barne- og mødredødeligheten. Nasjonalt eierskap og bærekraft vil stå sentralt i evalueringene.

Samarbeid med andre givere og internasjonale organisasjoner, bl.a. Verdens helseorganisasjon (WHO) og Verdensbanken, er sentralt for å bidra til konsolidering og effektivisering av de mange internasjonale finansieringsinitiativ for helse. Utgangspunktet for samarbeidet skal være nasjonalt fastsatte helseplaner og prioriteringer. Arbeidet må ses i sammenheng med styrking av helsevesenet, rekruttering av helsepersonell til primærhelsetjenesten og langsiktig bærekraft og forutsigbarhet i helsetjenestene. I samarbeidet inngår bidrag til en global, samordnet innsats for styrking av helsesystemer i utviklingsland i regi av Den globale vaksi-

nealliansen, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria, Verdensbanken og Verdens helseorganisasjon (WHO).

Kvinner og barn har få organisasjoner som taler deres sak. Norge fremmer organisasjoner som bidrar til å bedre tilgangen til helse og som styrker kvinner og barns rettigheter. I den multilaterale innsatsen inngår mobilisering og ansvarliggjøring av stats- og regjeringssjefer for dette formålet.

Satsingen omfatter også investering i tiltak for familieplanlegging, se omtale under kap. 169, post 71 Andre helse- og aidstiltak.

Mål

Bidra til redusert mødre- og barnedødelighet (tusenårsmål 4 og 5) gjennom følgende tiltak:

- Støtte tiltak til oppfølging av den globale strategien for kvinners og barns helse.
- Mobilisere stats- og regjeringssjefer i andre land i et politisk nettverk for økt forpliktelse og klarere politisk ledelse for innsats for kvinner og barns helse.
- Skape bedre grunnlag for samarbeid om og støtte til omforente nasjonale planer innen helse, på måter som omfatter alle aktører og reduserer transaksjonskostnader for landene selv.
- Samarbeide bilateralt med enkelte land som har høy barne- og mødre-dødelighet for å akselerere tiltak som kan gi særlig stor effekt lokalt og bidra til å etablere en erfaringsbase for denne type innsatser.
- Fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og likestilling i globale helseinnsatser og på landnivå bl.a. gjennom sikker tilgang på familieplanleggingsmetoder og livsviktige medisiner.
- Støtte en felles plattform for helsesystemstyrking på landnivå gjennom GAVI, Det globale fondet, Verdensbanken og WHO.
- Støtte systematisering og formidling av kunnskap om effektive bidrag til å oppnå resultater.

I tillegg støttes organisasjoner, prosjekter og tiltak som fremmer norske satsingsområder, ulike konferanser, seminarer og delegasjonsbesøk i regi av Utenriksdepartementet, både i og utenfor Norge.

Rapport 2011

Network of Global Leaders er initiert av Norge for å bidra til politisk støtte for de helserelevante tusenårsmålene. Nettverkets medlemmer har gjennom sitt politiske nettverk bidratt til økt mobi-

lisering for bedre barne- og mødre helse nasjonalt og internasjonalt.

Norge var svært delaktige i utviklingen av FNs generalsekretærs strategi for kvinners og barns helse (2010). Mange aktører fra giverland, mottakerland, frivillige organisasjoner og privat sektor har sluttet seg til strategien både politisk og økonomisk. En viktig del av strategien er innovasjon og teknologi hvor Norge under FNs generalsekretær leder en arbeidsgruppe for å utvikle nye løsninger for å bedre kvinners og barns helse. I 2011 engasjerte utenriksministeren seg i FN-kommisjonen om økonomiske forpliktelser og resultatoppnåelse.

Norge har fem bilaterale samarbeidsprogrammer der et av hovedmålene er å bidra med innovative kostnadseffektive metoder for å bedre kvinner og barns helse, og nå ut til de mest sårbare gruppene med primærhelsetjenester.

I Nigeria er programmets hovedtilnærming å videreutvikle det eksisterende helsesystemet ved å bidra til å fjerne flaskehalsene i systemet. Det delegerte samarbeidet med Storbritannia fungerer godt. Programmet er godt ansett hos myndighetene. En midtveisgjennomgang i 2011 konkluderte med god fremgang og at de opprinnelige programmålene kan bli nådd, men også med en anbefaling om videre satsing utover 2013.

I Pakistan har politiske omveltninger, forsinkelser i forbindelse med «Ett FN» hvor Pakistan er pilotland og flom både i 2010 og 2011 ført til treg oppstart og forsinkelser. På tross av dette rapporterer FN om fremdrift.

I India støtter Norge oppskalering av helsetjenester til barn med særlig vekt på å redusere dødelighet, opprettholde vaksinasjon på over 80 pst. og styrke ytelsen til helsesystemet. I 2012 er fase én av programmet gjennomført. Indiske myndigheter er interessert i å oppskalere programmet med egne midler. En oppsummering av hittil oppnådde resultater er underveis og vil spille inn i prosessen med planlegging av fase to av programmet (2013-2017) som er under planlegging. Norge vil inngå som partner også i denne fasen.

Tanzania har deltatt aktivt på den globale arena i arbeidet med å nå tusenårsmål 4 og 5. President Kikwete er engasjert i en rekke internasjonale og regionale initiativ for å redusere mødre- og barnedødelighet. Norsk støtte under Norway Tanzania Partnership Initiative (NTPI) har medvirket til styrking av helsetjenester for mor/barn i distriktene. Norge har også bidratt til utvikling av et resultatbasert finansieringssystem for bedret fødselsomsorg, samt til forbedringer av helseinformasjonsystemet i Tanzania. Nå er pilotfasen

snart ferdigstilt og evaluering vil bli gjennomført. Myndighetene i Tanzania vil basert på evalueringen avgjøre hvorvidt de ønsker å oppskalere programmet og hvordan dette skal gjøres.

I Malawi har mødre- og barnehelsesatsingen ført til utviklingen av et pilotprosjekt med resultatbasert finansiering sammen med den tyske utviklingsbanken KfW. Målet med prosjektet er å øke andelen som føder på institusjon, samt bedre kvaliteten på tjenestene. Prosjektet har vært komplisert å iverksette, hvor spesielt de ulike mekanismene for samarbeid mellom Tyskland og Norge har forsinket oppstarten. Gjennomføringen er nå i gang. Prosjektet er relevant i forhold til annen norsk helsestøtte til Malawi, se utfyllende rapportering under Kap. 150 Bistand til Afrika.

Norge har siden 2007 støttet et flergiverfond i Verdensbanken med mål om å redusere barne- og mødredødeligheten i de fattigste landene i form av støtte til utvikling og gjennomføring av piloter for resultatbasert finansieringsmekanismer (RBF). Det gis også såkornstøtte til utvikling av utarbeiding av mekanismer, kunnskapsprodukter og global læring, inkludert støtte til evaluering av RBF programmer.

Fondet støtter nå til sammen aktiviteter i 49 land. Til sammen er det gjort avtaler for piloter til en verdi av USD 209 mill., tilsvarende om lag 1,2 mrd. kroner. Dette er i underkant av halvparten av samlet avtalefestede bidrag til fondet. Nigeria er den største piloten med USD 20 mill.

Verdensbanken rapporterer om tilfredsstillende fremdrift, selv om oppstart og gjennomføring av piloter har tatt lengre tid enn planlagt, først og fremst fordi resultatbasert finansiering er nybrottsarbeid i flere av landene.

Norge støttet Meslingeinitiativet gjennom United Nations Foundation (UNF) med 120 mill. kroner i 2011. Initiativet er et samarbeid mellom Verdens helseorganisasjon, UNICEF, the American Red Cross, the United States Centers for Disease Control and Prevention, og UNF. Initiativet har en nøkkelrolle i å fremme den globale meslingestrategien. Beløpet ble gitt som engangsstøtte for å dekke akutt behov for finansiering for å motvirke oppblomstring av meslingeutbrudd. Initiativet som nådde 146 millioner barn og ungdom støttet vaksinasjonskampanjer i 28 land i 2011. For videre satsing har Norge bidratt til at GAVI tar et større ansvar for meslinger.

Den globale vaksinealliansen, GAVI

Situasjonsbeskrivelse

Den globale vaksinealliansen GAVI ble etablert i 1999 som et samarbeid mellom offentlige og pri-

vate aktører. UNICEF, Verdens helseorganisasjon og Verdensbanken er sentrale partnere. GAVI arbeider for at alle barn i fattige land får et fullverdig vaksinetilbud, med vekt på rask og effektiv introduksjon av nye vaksiner og støtte til å sikre fungerende vaksinetjenester. Koordinering på landnivå under nasjonal ledelse og utvikling av strategier for langsiktig, bærekraftig finansiering vektlegges. GAVI er ledende blant de globale helseinitiativene når det gjelder bistandseffektivitet og samordning ift nasjonale planer og systemer og er også blitt en ledende arena for samhandling mellom ulike parter om den langsiktige bærekraften i slike initiativ.

Det legges fra norsk side vekt på god koordinering og bredt samarbeid på landnivå og på å sette vaksinetilbudet inn i en sammenheng med andre helsetjenester og tiltak på måter som både øker vaksinedekningen og styrker helsesystemene som helhet. Norge vil arbeide videre for økt likestilling med hensyn til styrerepresentasjon, personell, og integrering av likestillingshensyn i GAVIs programmer og støtteordninger.

Norge følger opp GAVI gjennom arbeid i organisasjonens styre. Norge har vært aktiv i arbeidet med ny styringsstruktur og etablering av GAVI som internasjonal stiftelse med fokus på et forpliktende forhold til FN som normgiver og standardsetter på feltet. Videre har Norge bidratt til å få på plass GAVIs støtteordning til helsesystemstyrking og en ordning for mobilisering av det sivile samfunn. Norge deltar i en styregruppe sammen med Storbritannia og Irland. Fra 2012 er styregruppen representert av Storbritannia. Som ledd i satsningen på globale vaksinetiltak, vil Regjeringen også støtte vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) i regi av Norges forskningsråd med 55 mill. kroner, jf. kap. 165, post 70.

GAVI har etablert to innovative finansieringsmekanismer, Advance Market Commitment (AMC) og Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering (IFFIm). Begge ordninger er innovative finansieringsordninger som kan få bred anvendelse, men som i første omgang utprøves av GAVI på vaksineområdet. Formålet med AMC er å stimulere vaksineprodusenter til å investere i utvikling og produksjon av effektive vaksiner mot sykdommer som er fremtredende i utviklingsland. Ordningen gir kjøpsgaranti til vaksineindustrien mot at industrien leverer vaksiner til en forhåndsavtalt gunstig pris i henhold til kravspesifikasjon. En vaksine mot lungebetennelse ble valgt som pilot for AMC (pneumokokkvaksine).

Norge har forpliktet seg til å støtte ordningen med USD 57 mill., tilsvarende om lag 350 mill. kroner, i perioden 2009-2017, jf. romertallvedtak. Ord-

ningen administreres av GAVI med Verdensbanken som finansforvalter. Verdens helseorganisasjon tar del i det vaksinefaglige arbeidet mens vaksineinnkjøps- og leveranseansvaret tillegges UNICEF.

Formålet med IFFIm er å mobilisere og frem-skynde finansiering til GAVI gjennom utsteding av obligasjoner i finansmarkedet. Forpliktelsene om fremtidige utbetalinger fra IFFIm givere blir brukt som sikkerhet for obligasjonslånene. Norge har bidratt med finansiering til IFFIm siden ordningen ble etablert i 2006. Norge inngikk i 2010 en avtale om tilskudd til ordningen på 1,5 mrd. kroner for perioden 2010-2020 for å støtte opp under GAVIs arbeid med styrking av integrerte helsesystemer i mottakerlandene. Støtten inngår i de 15 – 25 pst. av GAVIs virksomhet som går til pengebaserede tilskuddsordninger. Ordningen blir forvaltet av Verdensbanken.

En evaluering av IFFIm ble ferdigstilt 2011. Den slo fast at IFFIm har bidratt vesentlig til GAVIs finansiering av landprogrammer siden 2006 og at Verdensbanken har forvaltet ordningen på en god måte og har oppnådd gode betingelser i kapitalmarkedene.

Da IFFIm ble etablert i 2006, ble avtaler om givers bidrag til IFFIm inngått med GAVI Fund Affiliate (GFA), for å sikre uavhengighet mellom givere, GAVI og IFFIm. GAVI var den gang knyttet til UNICEF. Etter etableringen av GAVI som egen stiftelse i 2009, er det vurdert at GFAs formål har bortfalt. GAVIs styre ga i juni 2012 tilslutning til at GFA kan avvikles. Avvikling innebærer forenkling og kostnadsbesparelser. Nødvendige justeringer vil bli innarbeidet i avtalen med IFFIm, som planlegges forelagt givene til undertegning før utgangen av 2012.

Avtalen om IFFIm forutsetter høyeste vurdering av kredittverdighet (AAA) av IFFIm for at IFFIm skal kunne stille penger til disposisjon for GAVI. For å sikre at IFFIm skal kunne fungere som finansieringsmekanisme for GAVI også ved lavere kredittvurdering, vurderes det å endre kravet til kredittvurdering.

Det vises også til profilark for GAVI på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Forebygge 3,9 millioner dødsfall i perioden (2011-2015) gjennom støtte til GAVI.

Strategien viderefører i hovedsak tidligere prioriteringer, men legger større vekt på GAVIs markeds-påvirkning og vaksineprisreduksjon. Målene er å:

- Øke bruken av nye og uutnyttede vaksiner (vaksinemålet).
- Styrke arbeidet for integrerte helsesystemer for økt kapasitet til vaksiner (helsesystemmålet).
- Øke forutsigbarhet av global finansiering og bærekraft i nasjonal finansiering (finansiering og samfinansieringsmålene).
- Påvirke vaksinemarkedet med sikte på reduserte priser på og sikker tilgang til vaksiner for fattige land (vaksinemarkedsmålet).

Mens GAVI de 10 første årene fokusert på introduksjon av gulfeber, hepatitt B og hib-vaksinen, fokuseres det nå på å introdusere vaksiner mot pneumokokk, meningitt (mot lunge- og hjernehinnebetennelse og rotavirus (mot diare), samt forberede introduksjon av HPV (mot livmorhalskreft), Japansk encefalitt (alvorlig hjernebetennelse), typhoid og rubella (røde hunder). Målsetningen er å introdusere vaksine mot pneumokokk og rotavirus i henholdsvis 45 og 33 land innen 2015. 39 land forventes å starte med disse vaksinene mellom 2011 og 2012 (GAVI businessplan 2011-2012).

Innenfor helsesystemer skal GAVIs pengebaserede finansieringsordninger og støtte til teknisk bistand bidra til å øke vaksinedekningen og redusere sosiale og geografiske forskjeller i forhold til dekningsgrad. I 2011 og 2012 vil GAVI benytte felles mekanismer med Det globale fondet for bekjempelse av aids, malaria og tuberkulose og Verdensbanken (helsesystemplattformen) til å kanalisere sin støtte til helsesystemer i 6-10 land. Alliansen vil også rette spesielt fokus mot 14 land som har vaksinedekning på under 70 pst. For å sikre bærekraft og eierskap skal samfinansiering fra land økes over de neste årene. Spesielt fokus vil rettes mot 16 land som i løpet av de neste årene ikke lenger vil kunne motta GAVI støtte fordi de ikke lenger er lavinntektsland.

Likestilling mellom kvinner og menn og deltakelse i sivilt samfunn er tverrgående hensyn. GAVI skal bidra til bedre koordinering av sine aktiviteter globalt og nasjonalt for å styrke likestilling, herunder utvise tydeligere lederskap for økt likestilling.

Rapport 2011

Samlet norsk bistand til Den globale vaksinealliansen i 2011 var 608,5 mill. kroner, herunder 48,5 mill. kroner til Den internasjonale finansieringsmekanismen for immunisering og 131,4 mill. kroner til Advance Market Commitment for pneumokokkvaksinen.

Ved utgangen av 2011 har GAVI bidratt til immunisering av totalt 325 millioner barn. Dette er en økning på 37,3 millioner barn sammenliknet med utgangen av 2010, og foran målet på 36 millioner. GAVI har bidratt til å forebygge over 5,5 millioner dødsfall siden oppstarten i 1999.

Bidrag til å styrke helsesystem ved blant annet å legge til rette for levering av vaksiner og andre helsetjenester

- Vaksinedekning (DTP3) i GAVI land nådde 81 pst. i 2011 (målet var 80 pst.). 51 pst. av GAVI-støttede land nådde målet om rettferdig fordeling (målet er 62 pst. i 2015). Ved utgangen av 2011 har 10,3 pst. av GAVIs støtte gått til å styrke helsesystemer i til sammen 54 land. 8 nye søknader om helsesystemstøtte ble mottatt i 2011.
- GAVI besluttet i 2011 og kanalisere all pengebasert støtte gjennom helsefinansieringsplattformen. En større andel av pengestøtten skal være resultatbasert.
- GAVIs Transparency and Accountability Policy Team (TAP team) har gjennomgått finansforvaltningsgjennomganger i tilsammen 37 land, 9 i 2011. Totalt 6 potensielle eller bekrefte saker ift misbruk er identifisert. 4 saker er sluttført, mens gjennomganger i Elfenbenskysten og Zambia er underveis. Flere viktige tiltak for å redusere risiko for misbruk ble iverksatt i 2011. Land som misbruker midler betaler disse tilbake til GAVI.

Øke støtten til og bruk av underutnyttede vaksiner og nye vaksiner og bidra til sikker og trygg levering av vaksiner

- Rekordmange søknader (74) om introduksjon av nye vaksiner ble mottatt i 2011. 55 søknader ble godkjent. Innen utgangen av 2011 har nær alle GAVI støttede land fått godkjent pentavalent vaksine (fem-i-en vaksine – difteri, stivkrampe, kikhoste, haemophilus influenza B, hepatitt B) og mer enn halvparten pneumokokkvaksinen og mer enn 20 for rotavirus. Innen utgangen av 2011 har GAVI tilsammen støttet 65 land med introduksjon av pentavalent, 16 land med pneumokokkvaksine og 5 med rotavirus vaksine. Bare pneumokokkintroduksjoner ligger litt bak målsetningen om 19 land på grunn av vaksinemangel.
- 17 land mottar GAVI støtte til gulfebervaksinen. Ved utgangen av 2011 har GAVI bidratt til å vaksinere 54 millioner barn, 9 millioner i 2011.
- I løpet av 2011 har GAVI bidratt til vaksinering av 32,6 millioner mennesker mot Menigokokk.

Til sammen 6 land har nå gjennomført vaksinasjonskampanjer. Antall rapporterte tilfeller i 2010-2011 har vært rekordlavt.

- GAVI startet i 2011 prosessen med å forberede for søknader for vaksinering av kvinner og jenter mot livmorhalskreft og røde hunder. Første søknadsrunde gjennomføres i 2012.

Øke forutsigbarhet av global finansiering og bærekraft i nasjonal finansiering (finansiering og samfinansieringsmålene)

- I GAVIs påfyllingsmøte 13. juni 2011 forpliktet giverne seg til å bidra med til sammen USD 7,6 mrd. (om lag 44 mrd. kroner) til GAVI for perioden 2011-2015, av dette var USD 4,3 mrd. (om lag 25 mrd. kroner) nye forpliktelser. GAVI klarte å mobilisere 100 pst. av finansieringsbehovet for 2011. Ved utgangen av 2011 var 80 pst. av givernes forpliktelse for 2011-2015 formalisert som signerte avtaler.
- I 2011 bidro 59 land (93 pst.) med samfinansiering av vaksiner. Samfinansiering fra mottakerland utgjorde i 2011 USD 37 mill. (om lag 215 mill. kroner) Dette representerte 8 pst. av GAVIs vaksinekostnader.
- Totale bidrag til GAVI i 2011 var på USD 1,23 mrd., tilsvarende om lag 7,15 mrd. kroner. 15 giverland bidro med i underkant av 3 mrd. kroner, private stiftelser og næringsliv med omlag 1,66 mrd. kroner.
- Den internasjonale finansieringsmekanismen IFFIm utbetalte i 2011 USD 300 mill., tilsvarende om lag 1,75 mrd. kroner, til GAVIs programmer.
- Innen utgangen av 2011 har GAVI mottatt i underkant av 1000 mill. kroner fra Verdensbanken som Advanced Market Committe midler, hvorav 746 mill. kroner i 2011.

Påvirke vaksinemarkedet med sikte på reduserte priser på og sikker tilgang til vaksiner for fattige land (vaksinemarkedsmålet)

- GAVI innførte vaksinemarkedsmålet som et av sine 4 strategiske mål i 2011. Dette har ført til utforming av ny innkjøpsstrategi.
- Fra 2000-2011 er prisen på hepatitt B vaksinen redusert med 69 pst.
- Prisen på pentavalentvaksinen ble redusert med mer enn 30 pst. fra USD 3,61 per dose i 2007 (da de fleste landene byttet til penta) til USD 2,49 per dose i 2011. UNICEF/GAVI priser er basert på en veid gjennomsnitts pris for flere innkjøp det aktuelle året.

- En tilbyder av Rotavirus vaksine tilbød rotavirus til USD 2,50. Dette er en 67 pst. nedgang i tidligere vaksinepris betalt av GAVI. HPV vaksinen er også tilbudt til 5 USD per vaksine, som utgjør en 64 pst. nedgang i forhold til tidligere laveste pris.
- GAVI har også bidratt til å oppnå avtaler for mellominntektsland slik at de kan forsetter å oppnå bedre priser for de introduserte vaksinene selv om de ikke lenger vil motta finansiering fra GAVI.

GAVIs likestillingspolitikk ble vedtatt i 2008 og en plan for gjennomføring ble utviklet og godkjent i 2009. I 2010 ble flere studier om likestillingshensyn og tjenestelevering ferdigstilt for GAVI. Studiene viste at det ikke er signifikant forskjeller i vaksinedekning blant jenter og gutter, med unntak i noen få land. Manglede vaksiner av barn henger sammen med kvinners lave status i fattige hushold. GAVI arbeider aktivt med oppfølging av organisasjonens likestillingspolitikk og -plan både i forbindelse med råd og veiledning og med programdesign, samt intern rekruttering i sekretariat og styringsstruktur. I 2011 hadde GAVI 55 pst. menn og 34 pst. kvinner i styret.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 690 mill. kroner.

Post 71 Andre helse- og aidstiltak, kan overføres

Hovedformålet er å bidra til forskning og produktutvikling for forebygging og behandling av hiv/aids, tuberkulose og malaria, samt å sikre økt tilbud og lavere priser for medisiner mot disse sykdommene. Posten vil også brukes til å styrke tiltak knyttet til familieplanlegging.

Forskning og produktutvikling

Situasjonsbeskrivelse

Medisinsk forskning har de senere år kommet langt i utvikling av medisiner for behandling av hivsmittede. I en årrekke har det også vært forsket på vaksiner og andre former for medisinsk forebygging, som mikrobisider, et vaginalt produkt som forhindrer seksuell overføring av hiv-viruset. For å styrke forskningsinnsatsen og samle ressursene er det etablert ulike produktutviklingspartnerskap, som Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI), og Det internasjonale partnerskap for mikrobisider, IPM. Disse partner-

skapene støttes økonomisk av en rekke land, næringsliv og private stiftelser. Mange vaksine-kandidater har gått inn i ulike kliniske studier uten resultat, noe som har gjort det nødvendig med en betydelig vektlegging av mer basal forskning for å identifisere nye vaksine-kandidater. Trygge og effektive mikrobisider vil gi kvinner evne til selv å redusere sannsynligheten for å pådra seg hiv-smitte seksuelt. Sammen med andre tiltak som styrker kvinners stilling og rett til å ta egne beslutninger om kropp og seksualitet, vil mikrobisider kunne bidra til et langt skritt framover i kampen mot aids. Avtaler med farmasøytisk industri gjør at IPM kan videreutvikle enkelte produkter uten lisenskrav.

Mål

Å styrke internasjonal forskningskapasitet for utvikling av trygge og effektive vaksiner og mikrobisider, slik at disse kan bli allment tilgjengelig i utviklingsland gjennom støtte til:

- Utvikling av ulike nye vaksine-kandidater for uttesting/klinisk studium
- Videreutvikling og uttesting av mikrobisider og sikre at de blir tilgjengelig for kvinner i utviklingsland
- Styrket forskningskapasitet og kunnskapsnettverk i utviklingsland for å kunne gjennomføre kliniske studier

Rapport 2011

Norge bidro i 2011 med 6 mill. kroner til Det internasjonale aidsvaksineinitiativet (IAVI). Den ustabile finanssituasjonen på verdensbasis har gjort det vanskelig å mobilisere midler fra nye givere. IAVI har måttet redusere utgiftene sine i 2011 til om lag 500 mill. kroner, og har i tillegg brukt ca. 150 mill. kroner av reservene.

I 2011 gjorde IAVI framskritt med å videreutvikle porteføljen av vaksine-kandidater. Tre kliniske fase I-studier av vaksine-kandidaten Ad35 (adenovirus) er igangsatt, og gjennomføres i Kenya, Uganda, Zambia, Rwanda, Sør-Afrika og USA. Samtidig arbeides det med utvikling av andre typer vaksine-kandidater gjennom prekliniske studier. En avtale er inngått med indiske myndigheter om å lansere et program for hiv-vaksinedesign som inkluderer et felles laboratorium i India. IAVI har i samarbeid med lokale og internasjonale partnere utviklet et erfaringsbasert dataverktøy for opplæring av afrikanske helsearbeidere som arbeider med menn som har sex med menn (MSM).

Norge bidro i 2011 med 15 mill. kroner til IPM av IPMs totale budsjett på om lag 230 mill. kroner. IPM har fortsatt utviklingen og utprøvingen av en vaginal ring basert på virkestoffet dapivirine, for et lisensprogram. I løpet av 2011 har IPM også startet den første kliniske utprøvingen av en mikrobiside som kombinerer to antiretrovirale virkestoffer som angriper HIV på forskjellige stadier og således kan være mer effektive. I tillegg ble et nytt program startet for å utvikle en ring som skal kunne forebygge både graviditeter og hiv-infeksjon. IPM har også bidratt til å styrke forskningskapasitet og -kvalitet, og påbegynt kartlegging av lisensieringskrav med afrikanske regulatoriske myndigheter.

Det er også gitt støtte på 2,7 mill. kroner til Armauer Hansens forskningsinstitutt (AHRI) i Etiopia til deres kapasitetsbygging innenfor biomedisinske forskning på forebygging og kontroll av infeksjonssykdommer.

Alle institusjonene har publisert vitenskapelige artikler i 2011.

Den internasjonale ordningen for innkjøp av legemidler (UNITAID)

Situasjonsbeskrivelse

UNITAID er en innovativ helsefinansieringsmekanisme for innkjøp av legemidler og diagnostika til forebygging, diagnostisering og behandling av hiv/aids, tuberkulose og malaria. UNITAID skal bidra til lavere priser og bedre tilgang til kvalitets-sikrede legemidler og diagnostika i utviklingsland. UNITAID er viktig i satsingen på tusenårs-målene 4 og 5 om barne- og mødre helse 67 pst. av støtten går til prosjekter med barn og kvinner som målgruppe.

UNITAID bygger på et bredt samarbeid med offentlige og ikke-statlige aktører og arbeider gjennom partnere som gjennomfører tiltak med midler bevilget fra UNTIAID. Støtten gis i en tidsbegrenset periode inntil lands egne helsemyndigheter eller andre givere kan overta. Verdens helseorganisasjon er vertskap for UNITAID.

Legemiddelordningen ble lansert av 5 land, inkludert Norge i september 2006. UNITAID finansieres først og fremst gjennom flyskatt (60 pst), men også gjennom direkte statlige bidrag fra myndigheter. Land i alle inntektsgrupper er med, også middel- og lavinntektsland. Dette styrker solidaritetsprinsippet og nord-sørsamarbeidet. Ved utgangen av 2011 gir 16 land og Gates-stiftelsen finansielle bidrag. Norge er styremedlem.

UNITAID er et globalt initiativ som gjennom påvirkning av markedet bidrar til at livsviktige

produkter blir bedre og rimeligere. Flerårige forpliktelse til innkjøp bidrar til nødvendig forutsigbarhet og langsiktighet. Dette gir forhandlingsstyrke både i forhold til pris og volum, og dermed sikkerhet for tilgang til effektive medisiner og diagnostika til overkommelige priser for fattige.

UNITAID støtter lands anvendelse av fleksibilitetene knyttet til patentrettigheter for legemidler i Trade Related Intellectual Property Rights (TRIPS) avtalen, vedtatt i Doha i 2001. Det bidrar til økt konkurranse i markedet gjennom produksjon og bruk av generiske medisiner, og reduserer flaskehalsen i kvalitetskontrollapparatet.

Mål

Sørge for at medisiner mot hiv og aids, tuberkulose og malaria er tilgjengelig til en overkommelig pris for fattige i utviklingsland.

Gjennom innovative, globale markedsbaserte tilnærminger skal UNITAID bidra til å bedre folkehelsen ved å øke tilgangen til kvalitetsprodukter for å behandle, diagnostisere og forebygge HIV/AIDS, tuberkulose, og malaria i utviklingsland.

Rapport 2011

UNITAID utbetalte i alt USD 380 mill., tilsvarende om lag 2,2 mrd. kroner i prosjektstøtte for perioden 2010-2011. Norge bidro i 2011 med 102 mill. kroner og var den tredje største giveren, etter Frankrike og Storbritannia.

Mange medisiner som er aktuelle for sykdommene hiv, tuberkulose og malaria er beskyttet av patenter. UNITAID har derfor tatt initiativ til opprettelse av Medicines Patent Pool (MPP). Formålet er å stimulere til nyutvikling av og prisreduksjoner for hiv-medisiner ved at legemiddelprodusenter gjør patenter tilgjengelige mot kompensasjon fra ordningen. Den første avtalen om lisensiering ble undertegnet i 2011 med legemiddelprodusenten Gilead.

De siste to årene har UNITAID etablert en faglig sterk enhet for markedsdynamikk. Den arbeider med å kartlegge og overvåke markedet for dermed å identifisere hvor markedet bør endres. I 2011 ga de ut en grundig markedsanalyse for de tre aktuelle sykdommene.

Legemidler til barn prioriteres ikke av legemiddelindustrien fordi markedet defineres som lite og med små utsikter til profit. Med UNITAIDs støtte har flere tilpassede medisiner blitt tilgjengelige, og nå får syv av ti barn, 350 000 barn, hiv-behandling med UNITAIDs støtte.

Det er inngått et samarbeid med Verdens helseorganisasjon og UNICEF for å styrke nasjonale programmer for å forebygge overføring av hivsmitte fra mor til barn. I perioden 2008-2010 ble over åtte millioner gravide hivtestet og 800 000 ble behandlet.

UNITAID bidro i 2010-2011 med USD 130 mill., tilsvarende om lag 760 mill. kroner til Affordable Medicines Facility for Malaria (AMFm). Dette er et pilotprosjekt i syv afrikanske land der subsidiering av produsentens pris skal gjøre de mest effektive malariamedisinene tilgjengelig til lave priser. Prosjektet evalueres nå, men pågår fortsatt som en overgangsordning. UNITAID har også støttet et prosjekt som skulle sikre forsyning av råvaren artemisinin.

I samarbeid med Partnerskapet Stopp Tuberkulose (Stop TB) er det etablert mer effektive rutiner for håndtering og påfylling av lagre for tuberkulosemedisiner. Dermed sikres jevn, uavbrutt tilgang til medisiner. Det er også oppnådd vesentlig reduserte priser på tuberkulosemedisin for barn ved finansiering av større innkjøp. Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria inngår også i et samarbeid for økt tilgang til medisiner mot multiresistent tuberkulose. Reduserte priser er oppnådd ved direkte forhandlinger med leverandørene, avtaler med flere produsenter og innkjøp av større partier som distribueres bl.a. gjennom Verdens helseorganisasjon. Dermed har antall produsenter økt og mer enn 7 000 pasienter får behandling i 14 land.

I 2011 har UNITAID i sterkere grad engasjert seg på det diagnostiske området. For alle tre sykdommene er riktig diagnose viktig. Pga. utfordringene i infrastrukturen lavinntektsland samt mangel på kvalifisert helsepersonell, er det viktig å utvikle tester som er sikre, enkle i bruk og tilgjengelig der pasienten er (Point-of-Care).

Tiltak for familieplanlegging

Tiltak for familieplanlegging er viktig i regjeringens innsats for global helse. Slike tiltak gir en bredere sammenheng med kvinners rettigheter og seksuell og reproduktiv helse, og følger opp norsk politikk for kvinner og likestilling. Et toppmøte om familieplanlegging fant sted i London 11. juli 2012. Toppmøtet ble organisert av Storbritannia, FN's befolkningsorganisasjon (UNFPA) og Bill og Melinda Gates Foundation. Formålet var å mobilisere tilslutning til strategier og pengebidrag for å gi ytterligere 120 millioner mennesker tilgang til familieplanleggingsinformasjon, – tjenester og – utstyr i perioden 2012-2020.

Det legges opp til at en andel av midlene om det ble gitt tilsagn om vil bli øremerket oppfølging av anbefalingene fra FN's kommisjon for livsviktige medisiner for kvinner og barn, en kommisjon som statsministeren leder sammen med Nigerias president. Finansieringsgapet er på anslagsvis 23 mrd. kroner for perioden. Det er forventet at mottakerlandene selv vil dekke inn halvparten. Det ligger an til at Storbritannia og Gates Foundation vil bidra med om lag 4,7 mrd. kroner hver.

Det foreslås at Norges bidrag for 2013 fastsettes til inntil 150 mill. kroner. Det er videre en intensjon om at bevilgningen skal holdes på samme nivå til og med 2020. Det vil innebære mer enn dobling av norsk innsats for familieplanlegging. Tiltakene vil bli finansiert over denne posten.

Mål

Løse opp flaskehalsen i familieplanleggingsaktiviteter, som det ikke er tatt høyde for i tidligere innsats. Tiltakene vil bli rettet mot prisreduksjoner ved mer effektive innkjøpsmekanismer, forenkling av distribusjon og større valgfrihet og tilpassing til den enkeltes behov.

Det er viktig at tilbud om prevensjon følges av seksualundervisning og kobles med tilbud om grunnleggende undervisning. Norge vil selv velge hvilke av de fattigste landene vi skal bidra i.

Ulike alternativer for kanalvalg og oppfølging er under utredning.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 295 mill. kroner.

Post 72 Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Det globale fondet for bekjempelse av aids, malaria og tuberkulose ble etablert i januar 2002 for å mobilisere ressurser for finansiering av tiltak for tusenårsmål 6 om å bekjempe aids, tuberkulose og malaria i de områdene i verden hvor behovene er størst.

Tiltakene blir gjennomført av samarbeidspartnere på landnivå. I fondets styre sitter representanter fra myndigheter i giverland og mottakerland, stiftelser, frivillige organisasjoner og næringslivet, og dessuten nettverk av personer som lever med eller er berørt av én eller flere av de tre sykdommene. Det er lagt vekt på bred geo-

grafisk representasjon. Norge deltar i styregruppe (Point 7) sammen med Danmark, Sverige, Nederland, Luxembourg og Irland. Styrevervet går på omgang. Irland tok over vervet i mai 2010.

Omfattende reformer gjennomføres i fondets styre og sekretariat. Siktemålet er en effektiv organisasjon med god risikostyring og kontroll på pengeforvaltningen. Et strategisk rammeverk for 2012-2016 ble vedtatt i fondets styremøte i november 2011. Strategien innebærer mer fleksibel og dialogbasert støtte basert på mottakerlandenes strategier og planer.

Det er nulltoleranse for korrupsjon i norsk utviklingssamarbeid. Det er betydelig risiko knyttet til fondets virksomhet og til pågående reformarbeid. De fleste av landene som får støtte har svakt utviklet styresett og korrupsjon er en risiko. De er utfordrende å arbeide i og krever at fondet sikrer pengene på best mulig måte. Risiko knyttet til reformarbeidet er blant annet at givere kan holde tilbake eller redusere pengestøtte. Norge har støttet opp under reformprosessen.

Det globale fondets systemer for forebygging av korrupsjon omfatter blant annet opplæring av ansatte, internrevisjonsenhet, varslingskanal for økonomiske misligheter og policy om åpenhet om rapporter fra internrevisjonen. Videre har fondet gode rutiner for sikring av investeringer når misligheter avdekkes.

Fondet står i dag for 2/3 av internasjonal finansiering til malaria og tuberkulose og en femtedel av finansieringen til aids. Rundt 55 pst. av bevilget støtte går til hiv og aids. Støtten er resultatorientert, og de fleste programmer som blir finansiert fra fondet kan vise til gode resultater.

Det vises også til profilark for GFATM på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Fondets visjon er en verden fri for hiv og aids, tuberkulose og bedre helse for alle. For perioden 2012-2016 har Fondet som mål å redde 10 millioner liv og forhindre 140-180 millioner nye infeksjoner. Frem mot 2016 er de sykdomsspesifikke målsetningene at:

- 7,3 millioner mennesker har fått hivbehandling
- 21 millioner mennesker har fått tuberkulosebehandling (DOTS). Årlig har 4,6 millioner fått DOTS.
- 360 millioner malarianett har blitt distribuert. Årlig har 90 millioner malarianett blitt distribuert.

Rapport 2011

Norge støtte til Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria var på 450 mill. kroner i 2011. Ved fondets påfyllingskonferanse i 2010 forpliktet givne seg for bidrag på til sammen USD 11,7 mrd., tilsvarende om lag 69 mrd. kroner for perioden 2011-2013.

Det globale fondet har i 2011 arbeidet for økte og mer forutsigbare bidrag fra givne for å møte etterspørselen fra mottakerland. Bidrag fra en del givere kom likevel senere enn forventet og flere ble redusert. Som følge av dette, økte driftsutgifter, sviktende avkastning på investeringer og en svak USD ble runden med kunngjøring av støtte (runde 11) kansellert. Overgangsordninger ble innført for å sikre forsvarlig utfasing/videreføring av berørte program. Som en følge av dette ble også endringer i eksisterende retningslinjer om bl.a. støtteberettigelse og fordeling av investeringer i fattige og mellominntektsland vedtatt med tilbakevirkende kraft.

Fondets strategi for 2012-2016 ble vedtatt i november 2011. Fondet bekrefter gjennom strategien at de fortsatt ønsker å arbeide med land og partnere i sin endringsprosess for å sikre bærekraft og bedre resultat. Fondet skal bidra til internasjonale mål fastsatt av UNAIDS, Verdens helseorganisasjon og Stop TB og Roll Back Malaria partnerskapene. For å oppnå dette vil Fondet gå over til en ny modell; «investing for impact». Det betyr at fondet vil sikre mer strategiske investeringer gjennom partnere på landnivå for best mulig resultat og verdi for pengene. Finansieringen vil være mer aktiv, fleksibel, forutsigbar og effektiv, og fondet vil bruke mer tid på dialogen med partnere i land for å sikre bedre resultat

Fra 2002 til 1. desember 2011 har Det globale fondet bevilget USD 22,6 mrd., tilsvarende om lag 131,5 mrd. kroner til mer enn 1000 program i 150 land. Fondet administrerer nå 519 aktive program etter å ha formelt avsluttet mer er 40 program i 2011.

Ved utgangen av 2011 hadde 3,3 millioner mennesker fått behandling mot hiv, 8,6 millioner var blitt diagnostisert og behandlet mot tuberkulose, og 230 millioner malarianett hadde blitt distribuert. Fondet kan også vise til gode resultat på forebyggingsområdet, blant annet har 190 millioner mennesker fått mulighet til å hivtaste seg og 1,3 million kvinner har fått tilgang på tjenester som forebygger hivsmitte fra mor til barn. Fondets investeringer viser seg å ha en økende effekt på sykdomstrender og helsesystem i de landene som får støtte.

Ved utgangen av 2011 var 51 pst. av landene som har fått støtte i kategorien lavinntektsland. 57 pst. av godkjente programmer er i Afrika sør for Sahara.

Til tross for gode resultat har 2011 vært et krevende år. En sårbar verdensøkonomi, diskusjoner om nødvendigheten av endringer i lederskapet og behovet for å gjennomgå et komplekst administrasjonssystem førte til at hovedfokuset i 2011 ble på læring og en diskusjon om veien videre. En konsolidert endringsplan ble besluttet på styremøte i november 2011. Målet er en organisasjon som er

bedre rustet til å møte mottakerlandenes behov. Planen baserer seg bl.a. på en revisjon utført av EU, stemmene fra partnerskapsforumet i juni, Høynivåpanelet for gjennomgang av Fondets kontrollsystemer og Fondets nye strategi (2012-2016).

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 450 mill. kroner.

Det vises for øvrig til forslag til romertallsvedtak om tilsagn på inntil 1 350 mill. kroner i støtte til fondet (GFATM) i treårsperioden 2011-2013.

Programkategori 03.30 Multilateral bistand

Utgifter under programkategori 03.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
170	FN-organisasjoner mv.	4 324 098	4 363 000	4 478 500	2,6
171	Multilaterale finansinstitusjoner	2 001 523	2 001 000	2 146 000	7,2
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterede tiltak	270 000	265 000	292 000	10,2
	Sum kategori 03.30	6 595 621	6 629 000	6 916 500	4,3

Programkategori 03.30 Multilateral bistand omfatter multilateral bistand til det langsiktige utviklingsarbeidet til FN og utviklingsbankene, generelle bidrag og øremerkede tilleggsmidler til spesielt prioriterte temaer, samt gjeldslettetiltak.

FN-systemet og de multilaterale finansinstitusjonene er viktige kanaler for norsk utviklings-samarbeid. Det multilaterale system tillegges også stor vekt i regjeringens samlede utenrikspolitikk, jf. Soria Moria II og St.meld nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter*. Bakgrunnen for dette er en vurdering av at de multilaterale organisasjonene har en betydning som går langt ut over ressursoverføringer. De har sentrale roller både globalt og på landnivå som aktører i den utviklingspolitiske debatten og i utforming av utviklingspolitiske prinsipper, i utarbeidelse og oppfølging av globale normer og standarder, og ved omfattende rådgivning og faglig bistand. FN har større mulighet enn andre aktører til å påvirke nasjonale planer, lovgivning og styresett. Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) er den største og viktigste finansieringskilde for utviklingsland og ved at den er bindende over tre år er den forutsigbar. Både finansinstitusjonene og FN-organisasjonene er i mange utviklingsland også viktige bidragsytere for å styrke offentlige institusjoner og deres muligheter til å levere tjenester til egen befolkning.

Som påpekt av Stortinget i Innst. 84 S (2010-2011) skiller multilaterale organisasjoner seg fra andre mottakere av norsk bistand ved at Norge deltar i styrende organer og har anledning til å påvirke organisasjonenes samlede virksomhet og kontrol-

lere organisasjonenes oppfølging av styrevedtatte retningslinjer. Norge benytter denne muligheten aktivt og for de FN-organisasjonene som får mest norsk utviklingsbistand, er styredeltakelsen basert på omfattende faglige vurderinger og bidrag fra utvalgte ambassader. Styredeltakelsen er, slik Stortinget forventer i Innst. 104 S (2011-2012), etterprøvbart ved at det utarbeides tydelige norske posisjoner og referater som viser hvordan disse har blitt fremmet i innlegg og i hvilken grad man har fått gjennomslag i de vedtak styrene har fattet.

Multilaterale organisasjoner som mottar norsk støtte er gjenstand for omfattende vurderinger. I tråd med Stortingets forventning i Innst.104 S (2011-2012) om at de norske vurderingene bør få mer systematiske budsjettkonsekvenser, er det i Regjeringens budsjettforslag for 2013 flere forslag til økninger og reduksjoner i bevilgningene sammenlignet med foregående år:

Bevilgningene til FNs utviklingsprogram (UNDP), FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF), FNs barnefond (UNICEF), FNs bosettingsprogram (UN Habitat), FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), Den globale helsearbeideralliansen og FNs prosjekt for gjennomgangen av sivile kapasiteter (CCR) foreslås redusert, jf. kap.170, postene 70, 72 og 76.

Bevilgningene til FNs befolkningsfond (UNFPA), Verdens matvareprogram (WFP), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD) og Globalt partnerskap for utdanning (GPE) foreslås økt, jf. kap.170, post 71, 73, 74 og kap. 171, post 71 og 72.

Bevilgningsforslagene representerer i noen grad også en justering i forholdet mellom kjernebidrag og øremerkede midler. Det er gjort en systematisk vurdering av organisasjonenes resultatoppnåelse og effektivitet, kontrollmekanismer og reformvilje. Det er også tatt hensyn til organisasjonenes relevans og allerede inngåtte avtaler. Det kan også være budsjettmessige endringer med bakgrunn i andre enn disse kriteriene.

Vurderingene som ligger til grunn for budsjettforslaget bygger på faglige vurderinger foretatt særlig forut for styremøtene det siste år og informasjonsflakene (de såkalte «profilarkene») om 29 multilaterale organisasjoner og globale fond som ble publisert på www.regjeringen.no i 2011. De norske vurderingene har dratt nytte av foreliggende evalueringer og vurderinger som gjøres felles med andre land. Viktigst er de felles vurderingene som foretas av et nettverk (Multilateral Organisations Performance Assessment Network, MOPAN) bestående av 16 land. I 2010 og 2011 har WHO, UNFPA, IFAD, FAO, UNHCR, UNEP, UNRWA, Asiabanken og Den interamerikanske utviklingsbanken blitt vurdert. I 2012 er det gjennomganger av UNDP, Unicef, UNAIDS, Verdensbanken, Afrikabanken og GAVI. Som en prøveordning er det i 2012 utarbeidet indikatorer for bistandsresultater for UNDP, Unicef, Verdensbanken og Afrikabanken. I 2012 er det planlagt opprettet et permanent sekretariat for MOPAN tilnyttet OECD.

Flerårige indikative tilsagn om kjernebidrag til FN-organisasjonene bør knyttes til deres langtidsplaner. Regjeringen anser det derfor ikke hen-

siktsmessig å gi nye tilsagn før fra 2014 for de organisasjonene som da får nye langtidsplaner og tilhørende resultatrammeverk for resultatorientert styring og resultatrapportering. Tidligere gitte tilsagn som utløp i 2011 har ikke blitt forlenget ut fra et ønske om fleksibilitet til å foreta økninger og reduksjoner i budsjettforslaget for 2013.

FN og utviklingsbankene forventes å ha gode forebyggende tiltak, kontrollrutiner og reaksjoner som tilfredsstillende kravet om nulltoleranse for økonomiske misligheter. Overordnede retningslinjer vedtas av organisasjonenes styrende organer og organisasjonene rapporterer regelmessig tilbake til styrene om oppfølgingen av retningslinjene. Dersom økonomiforvaltning, kontroll og oppfølging ikke er tilfredsstillende, arbeider Norge for forbedringstiltak i egnede fora. For øremerkede bidrag er det en forutsetning at ansvaret for kontroll med forvaltningen av midler og for at nødvendige oppfølgingsrutiner er på plass, omtales i avtaler.

I kampen mot ulovlig kapitalflyt internasjonalt ses Norge på som et foregangsland. Gjennom åpenhet i eget system, ikke minst innenfor naturressursforvaltning, går vi foran som et godt eksempel, og Norge er svært aktiv i en lang rekke initiativer for å fremme åpenhet rundt finanstransaksjoner. Både utviklingsbankene og FN-systemet er sentrale samarbeidspartnere i arbeidet for økt åpenhet og styrket kapasitet til å bekjempe ulovlig kapitalflyt, og i tillegg samarbeider Norge med OECD, Det internasjonale valutafondet (IMF) og andre multilaterale organisasjoner.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	855 000	830 000	760 000
71	FNs befolkningsfond (UNFPA)	347 000	372 000	402 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	1 020 000	1 070 000	1 020 000
73	Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	145 000	145 000	170 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	290 000	290 000	300 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000	150 000	150 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	891 491	753 400	860 500
77	FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	161 507	165 000	185 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	282 183	305 600	311 000
79	Ekspertter, juniorekspertter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	61 640	67 000	75 000
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	120 277	130 000	150 000
82	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>		85 000	95 000
	Sum kap. 0170	4 324 098	4 363 000	4 478 500

Norge legger vekt på å styrke FN-systemet som utviklingsaktør. Et sterkt FN-system er avgjørende for å fremme menneskerettigheter, oppnå tusenårsmålene og få på plass framtidrettede globale utviklingsmål etter 2015, samt implementere agendaen om bistandseffektivitet i tråd med Pariserkleringen, Accra handlingsplanen og partnerskapsavtalen fra Busan.

Norske midler blir kanalisert via FN-systemet hovedsakelig på seks ulike måter:

- Pliktige bidrag – medlemskontingent etter FNs bidragsskala.
- Frivillige kjernebidrag – ofte over egne budsjettposter i statsbudsjettet.
- Bidrag til toårige programsamarbeidsavtaler med de viktigste fond/programmer og særorganisasjoner.
- Bidrag til særlige prosjekter og tiltak, herunder humanitær innsats – størrelsen i bidragene til den enkelte organisasjon kan varierer mye fra år til år.
- Bidrag via bilaterale landprogrammer etter beslutninger på de ulike ambassadene – varie-

rer fra år til år, men utgjør en betydelig andel av midlene til f.eks. UNDP og Unicef.

- Bidrag til flergiverfond som, typisk i FN-systemet, administreres av UNDP på vegne av alle deltakende organisasjoner.

Det er bare for de tre første kategoriene at støttebeløpet fastsettes i forkant i hvert års statsbudsjett på en helhetlig måte. Likevel viser statistikken for det enkelte år at norsk støtte gjennom FN i stor grad er konsentrert om de største fond, programmer og særorganisasjoner. I 2010 fikk de åtte største avtalepartnerne (fire utviklingsinstitusjoner og fire humanitære) vel 75 pst. av midlene som kanaliseres til FN-systemet. UNDP og Unicef alene fikk 48 pst.

Omleggingen i denne retning skyldes bl.a. behov på norsk side for å forenkle forvaltningen gjennom å begrense antallet enkeltavtaler og mottakere av norske midler samt flere års forsøk på å motvirke for stor spredning mht. antall organisasjoner som mottar norsk støtte. De fleste FN-institusjoner mottar derfor lite norske bistandsmidler. Norge er imidlertid en stor giver i enkelte organi-

sasjoner som man mener har en spesielt viktig funksjon å fylle. Dette gjelder bl.a. UN Women, UN-REDD, UNEP og UN-Habitat.

Koordinering av internasjonale bistandsressurser globalt og på landnivå gjennom FN skal gi storskalafordeler, lavere transaksjonskostnader og bedre effektivitet. Derfor er det av avgjørende betydning at FN-organisasjonene samlet og hver for seg er effektive og kompetente organisasjoner som ivaretar sitt kjernemandat og bidrar til koordinert innsats. Her er det store ulikheter mellom organisasjonene, så vel som variasjoner i hvordan hver organisasjon fungerer i det enkelte land. Styrking av FNs evne til å levere resultater er viktig for å oppfylle tusenårsmålene og andre sentrale målsettinger i norsk utviklingspolitikk. Norge er derfor en pådriver i oppfølgingen av anbefalingene fra høynivåpanelet om FN-reform fra 2006 statsminister Stoltenberg var en av lederne, der blant annet forslaget om ett FN på landnivå sto sentralt.

Åtte utviklingsland har prøvet ut Ett FN-tilnærmingen som pilotprosjekt og over 20 land har på eget initiativ bedt FN om å organisere seg etter ett FN-prinsippene i eget land (selvstartere). Erfaringene etter nesten fem år er sterkere nasjonalt eierskap, bedre koordinering og mer samarbeid FN-organisasjonene imellom, samt lavere transaksjonskostnader for programlandene og etter hvert også for FN-organisasjonene. Landevalueringer viser også begynnende bedringer når det gjelder utviklingsresultater. Enkelte peker også på en styrking av FNs normative arbeid. Pilotprosjektet avsluttes i 2012, men generalsekretæren har i sin handlingsplan for sin andre periode lagt vekt på styrking av FN-systemet, blant annet gjennom en «andregenerasjon Ett FN». Ett FN på landnivå er forankret i rammeresolusjonen for FNs utviklingsaktiviteter fra 2007. En ny resolusjon skal forhandles høsten 2012. Norge arbeider for at Ett FN blir hovedtilnærmingen for FNs arbeid på landnivå, tilpasset situasjonen i det enkelte land og for at finansiering må sikres. I tillegg er det av stor betydning at stedlig koordinators rolle styrkes og at arbeidet med å harmonisere administrative regelverk og rutiner trappes opp. Regjeringen ønsker å fortsette å stimulere til omlegging til Ett FN gjennom særskilte bidrag til finansiering av utviklingsaktiviteter under en felles FN-plan på landnivå og i en overgangsperiode også for å styrke koordineringen, særlig i en planleggingsfase. I tillegg er man på norsk side opptatt av at det er mye organisasjonene selv kan gjøre for å fremme Ett FN, både enkeltvis og i fellesskap gjennom FNs utviklingsgruppe (UNDG).

En utfordring som henger sammen med dette, er den stadig økende fragmenteringen av finansieringsmekanismer og bistandskanaler. Giverlandene etablerer også stadig nye mekanismer og overbelaster FN-systemet med ikke-koordinerte rapporteringskrav, samtidig som de etterlyser reform, koherens og effektivitet. Det gir grunn til bekymring at kjernebidragenenes andel av organisasjonenes totale budsjett generelt viser en nedadgående tendens. Samtidig øker stadig den samlede finansieringen av FNs utviklingsaktiviteter og verdens totale ODA.

Norge er blant de bidragsytere som legger vekt på å yte betydelige kjernebidrag. I 2009 var Norge tredje største giver av kjernebidrag og syvende største giver totalt til FNs operasjonelle aktiviteter. En stor andel kjernebidrag er en forutsetning for at organisasjonene kan drives planmessig og effektivt og gir også bedre mulighet til å svare rask på nye utfordringer. Størrelsen på de norske kjernebidragenene har generelt vært uforandret i flere år. Det er i dag et gap mellom det som forventes av FN-apparatet og de ressursene som stilles til disposisjon for å nå målene.

Norge praktiserer nå også i stor grad myk øremerking – ofte bare tematisk basert. Denne endringen har skjedd ved en bevisst dreining av Norges bidragspolitikk gjennom mange år for å motvirke en bilateralt fundert finansiering av FNs operasjonelle virksomhet. Øremerking innebærer store transaksjonskostnader for organisasjonene, men mindre jo mykere øremerkingen er.

Etter aktiv norsk medvirkning fattet styrene for UNDP, UNFPA og Unicef i 2010 likelydende vedtak som innebærer at disse organisasjonene skal arbeide sammen for å innføre harmoniserte budsjetter fra 2014, samme år som organisasjonene vil få nye strategiske planer. Det er forventet at denne reformen, som vil innebære at nåværende separate budsjetter for administrasjon og programvirksomhet slås sammen i ett budsjett, vil lette styrets innsyn i hvordan tilgjengelige midler fordeles. Intensjonen har også vært å styrke budsjettet som virkemiddel for å oppnå resultater.

På grunn av våre omfattende kjernebidrag, er Norge blant pådriverne for å sikre at kjernemidlene ikke brukes til å subsidiere administrative utgifter for tiltak finansiert ved øremerkede bidrag. Det nye felles budsjettformatet gir bedre innsikt i fordelingen av administrative kostnader. Som en del av budsjettreformen gjennomfører UNDP, UNFPA og Unicef nå en felles studie for å klargjøre om det skjer en slik subsidiering.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNDP og tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond.

Situasjonsbeskrivelse

UNDP er det største av FNs fond og programmer med et utviklingsmandat og har virksomhet i 166 land. UNDP er en viktig aktør i diskusjonene som definerer den internasjonale utviklingspolitiske agendaen. UNDPs administrator, som er tredje øverste leder i FN, er også leder for FNs utviklingsgruppe (UNDG) som samler alle FN-organisasjonenes ledere. UNDP har et viktig ansvar for koordinering av FN-systemets utviklingsaktiviteter på landnivå.

UNDPs budsjett er hovedsakelig rettet mot mandatområdene fattigdomsreduksjon, godt styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging, samt miljø og bærekraftig utvikling. Det har de siste år også vært en dreining fra styresett til mandatområdet kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging. Landprogrammet for Afghanistan er UNDPs klart største.

UNDP er ansvarlig for utgivelsen av den uavhengige rapporten om menneskelig utvikling, Human Development Report. Anbefalinger og funn fra de globale, regionale og nasjonale rapportene blir brukt i politiske utviklingsstrategier verden over.

Medlemslandene har gitt UNDP et meget bredt mandat. Det er derfor en utfordring å operasjonalisere mandatet slik at virksomheten kan konsentreres om de delene av mandatet hvor UNDP har en unik rolle. Resultatrammeverket som støtter opp om UNDPs gjeldende strategiske plan legger i liten grad til rette for resultatorientert styring og systematisk resultatrapportering. Resultatrapporteringen til styret har likevel blitt noe bedre de senere år, men UNDP har fortsatt utfordringer blant annet med å rapportere på fremdrift i forhold til oppsatte mål og på resultater for organisasjonen som helhet. Som en oppfølging av midtveisgjennomgangen av strategisk plan i 2011 har UNDP etter vedtak i styret utarbeidet en plan for arbeidet fram mot ny strategisk plan i 2014 som skal styrke den resultatorienterte styringen og bedre organisasjonens effektivitet og rapportering om resultater. UNDP er også i ferd med å gjennomføre en budsjettreform skal bidra til å styrke budsjettet som virkemiddel til å nå prioriterte mål og bedre innsynet i hvordan midler planlegges og faktisk blir brukt.

UNDP ansees i stor grad som en viktig samarbeidspartner for myndighetene og bidrar til å fremme nasjonalt eierskap ved å støtte opp om mottakerlandenes prioriteringer. UNDP samarbeider i stor grad med myndigheter og andre nasjonale partnere i gjennomføringen av programmer og prosjekter. I vurderinger av UNDP påpekes det imidlertid begrenset bruk av nasjonale systemer og tidkrevende prosedyrer som svakheter i måten arbeidet blir drevet. UNDPs kapasitetsbyggingsarbeid ble evaluert i 2010, og rapporten viser at dette arbeidet er relevant og effektivt samtidig som det pekes på svak langtidspanlegging, noe som svekker muligheten for å sikre at arbeidet gir vedvarende resultater.

Det har vært en fremgang i UNDPs arbeid med integrering av kvinner og likestilling, men UNDPs egne evalueringer viser at det fortsatt er potensial for forbedringer. Et nytt redskap, «likestillingsmarkør», er tatt i bruk for å styrke videre integrering av kvinner og likestilling i UNDPs arbeid og for å bedre rapporteringen. Flere gjennomganger de siste årene gir UNDP relativt godt skussmål for kvinner og likestillingsarbeidet.

UNDP kommer lett i et dilemma når organisasjonen skal kombinere fremme av internasjonalt anerkjente normer med et nært samarbeid med myndighetene. Dette gjelder spesielt innen mandatområdet demokratisk styresett, inkludert menneskerettigheter og anti-korrupsjon.

UNDPs evalueringskontor anses å være blant de sterkeste innenfor FN-systemet. Styret vedtok i 2011 en revidert evalueringspolitikk, som vektla ytterligere forbedringer i desentraliserte evalueringer og UNDPs oppfølging av evalueringsanbefalingene.

Internrevisjonens uavhengighet sikres gjennom rapportering direkte til styret og budsjett som vedtas av styret. Ressursene er imidlertid for små i forhold til oppgavene. UNDP har retningslinjer for forebygging av og oppfølging av korrupsjonsmistanker. Eksternrevisjon foretas av FN-systemets felles revisjonsråd, Board of Auditors. De fleste avdekkede svakheter er knyttet til landkontorene og delvis sen oppfølging av anbefalinger fra internrevisjon og revisjon. UNDP tilrettelegger for økt innsyn i internrevisjonens rapporter.

UNDP er en meget viktig partner for norsk FN- og utviklingspolitikk, blant annet på grunn av organisasjonens brede tilstedeværelse på landnivå og koordinerende rolle. UNDP er en hjørnestein for FNs utviklingsarbeid og er organisasjonen som binder FNs utviklingsarbeid sammen på landnivå. Organisasjonen har en sentral og koordinerende rolle innenfor FN-reform på landnivå, «Ett FN». UNDP har en unik rolle i arbeidet for å

fremme demokratiske styresett, inkludert menneskerettigheter og anti-korrupsjon, og innen kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging. UNDP er også en sentral partner for Norge innenfor miljø og bærekraftig utvikling, spesielt for den norske miljø- og skogsatsingen, og i arbeidet med humanitær nedrustning og væpnet vold. Organisasjonen har en viktig rolle i den internasjonale diskusjonen med å definere den globale utviklingspolitiske dagsorden.

Norge arbeider for at:

- UNDP må få et klarere strategisk fokus i sin virksomhet, med særlig vekt på områder hvor organisasjonen har en unik rolle og komparative fortrinn: fremme av demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging samt koordinering av FN-systemets utviklingsaktiviteter.
- Resultatrapporteringen må bedres og et forbedret resultatrammeverk er en forutsetning for god rapportering.
- UNDP må levere målbare resultater. Dette krever resultatbasert styring så vel som en resultatorientert organisasjonskultur.
- UNDP må kommunisere klarere og tydeligere hva de leverer, hvorfor organisasjonen er viktig og hva som er resultatene av innsatsen.
- UNDP må konsentrere sin innsats i det enkelte land. UNDP må trekke seg ut av aktiviteter der andre FN-organisasjoner eller aktører utenfor FN har bedre forutsetninger for å levere.
- UNDP må gjøre sitt ytterste for å bidra til at FN leverer som ett på landnivå.
- Tilstrekkelige ressurser må avsettes til interne kontrollmekanismer, i takt med at organisasjonen forventes å engasjere seg i stigende grad i sårbare stater og land rammet av konflikt.

Med norsk kjernestøtte til UNDP på 770 mill. kroner var Norge største bidragsyter av kjernemidler i 2011. Kjerneressursene er av stor betydning for å sikre forutsigbarhet og effektivitet i programvirksomheten og for å gi organisasjonen fleksibilitet til å komme raskt på banen når nye og utfordrende situasjoner oppstår. Det er en stor utfordring for UNDP at kjerneressursene utgjør en liten andel av organisasjonens samlede ressurser, i underkant av 20 pst.

Mål

UNDP har et meget bredt mandat og i henhold til strategisk plan 2008-2013 er UNDPs hovedfokus:

- Fattigdomsreduksjon med særlig vekt på oppfølging av tusenårsmålene

- Styrking av demokratisk styresett
- Kriseforebygging og gjenoppbygging
- Miljø og bærekraftig utvikling

Likestilling og menneskerettigheter er tverrgående tema.

Norges mål for programsamarbeid med UNDP for 2013 er støtte til demokratisk styresett, kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging samt støtte til organisasjonens mål innen miljø og bærekraftig utvikling. Avtalen supplerer kjernebidraget ved å vektlegge områder hvor Norge mener UNDP har komparative fortrinn.

Rapport 2011

Innen *programområdet fattigdomsreduksjon* hadde UNDP aktivitet i 148 land og rapporterer om positive endringer på 228 av 353 forventede resultater.

På verdensbasis satte UNDP i fjor i gang tiltak som ga inntektsmuligheter for 1,6 millioner mennesker. Eksempelvis la UNDP til rette for at 64 800 personer i Haiti ble sysselsatt med gjenoppbyggingsarbeid – dette virket også stimulerende på økonomien i landet. Land er selv ansvarlig for å nå FNs tusenårsmål, imidlertid støttet UNDP 16 land med å få på plass målrettede tiltak slik at marginaliserte mennesker får tilgang på eksempelvis helsetjenester og utdanning. Man har sett fremgang i fem av de 16 landene siden tiltakene ble satt i verk, blant annet i Colombia og i Indonesia som trappet opp innsatsen for mødrehelse. UNDP støttet alle de 48 nasjonene klassifisert som «minst utviklede land» med å bedre innsatsen deres for å nå tusenårsmålene.

Innen *programområdet styrking av demokratisk styresett* hadde UNDP aktivitet i 141 land og rapporterer om positive endringer på 229 av 332 forventede resultater.

UNDP bidro i valgforberedelser i 58 nasjoner i 2011, og støttet gjennomføringen av valg i 16 afrikanske land. Som en følge av den arabiske våren støttet UNDP i fjor Tunisia med gjennomføring av et fredelig valg, og i arbeidet med å få på plass ny grunnlov. Totalt samarbeidet UNDP med myndighetene i 90 land om justissektorreform – og i 22 av disse landene ser man positive resultater av innsatsen. Et eksempel på arbeidet er viktigheten av å få likestilling inn i lovverket, siden det øker kvinners muligheter til et verdig liv. I 20 av landene der UNDP støttet lovreformer på dette området, viser de foreløpige erfaringene fra syv av nasjonene at reformene har medført bedre ivaretagelse av kvinners rettigheter. Et eksempel er opprettelsen av Senteret for seksu-

ell trakassering som ble opprettet ved Hargeisa-sykehuset i Somalia. Via dette senteret kan seksuell vold anmeldes og behandles av domstolene – man så en økning på 44 prosent i slike saker etter opprettelsen av senteret.

Innen *programområdet kriseforebygging og tidlig gjenoppbygging* hadde UNDP aktivitet i 16 land og rapporterer om positiv endring på 60 av 98 forventede resultater. Organisasjonen jobber med å styrke lands evne til å takle naturkatastrofer og konflikter, samt å tilrettelegge for gjenoppbygging etter konflikt og katastrofer.

UNDP støttet i 2011 myndighetene i Den dominikanske Republikk, Haiti, Indonesia og Kirgisistan med å få på plass planer for å hindre ødeleggelser på infrastruktur og menneskeliv ved potensielle jordskjelv. I fjor arbeidet organisasjonen også med åtte land slik at de fikk på plass nasjonale og lokale forhandlingsorganer for å hindre konflikt mellom ulike grupper. I tillegg bistod UNDP myndighetene med å styrke kontroll og lovmessige tiltak for å få bukt med håndvåpen, initiativene viste gode resultater i 10 land, deriblant i Sør-Sudan, Haiti og i Kosovo.

Innen *programområdet miljø- og bærekraftig utvikling* hadde UNDP i 2011 aktivitet i 143 land og rapportere om positive endringer på 122 av 185 forventede resultater.

Organisasjonen arbeidet med myndighetene for energitilgang til marginaliserte mennesker i 56 land, og i 40 av disse landene fikk man til en bedring i 2011. Klimaendringer gjør naturen mer sårbar enn tidligere, og UNDP støttet myndighetene i en rekke land med å opprette verneområder som dekker 8,8 millioner hektar for å ivareta økosystemer og arts mangfold – til sammen ble det opprettet 67 slike områder i ulike land med støtte fra organisasjonen. UNDP støttet videre 85 land med å få på plass miljøvern i nasjonale utviklingsplaner, og i 41 av landene ga dette konkrete positive resultater – blant annet sørget dette for at 25 av landene fikk på plass mekanismer for å håndtere over 1.200 tonn giftig, kjemisk avfall.

UNDP har også en lederrolle for å fremme koordinering, effektivitet og slagkraft for FN-systemets utviklingsaktiviteter på landnivå. For 2011 rapporterer UNDP at 86 land er blitt støttet i å fremme åpenhet og ansvarlighet i bruken av bistand, ved at landene har fått på plass strategier eller systemer for forvaltning av bistandsmidler. UNDP har bistått den Afrikanske unionen med styrking av bistandskoordinering, bl.a. ved å sette afrikanske land i stand til å enes om en felles forståelse av hvilke krav som skal kreves av effektivitet i bruken av bistandsmidler.

UNDP bidro til fortsatt fremgang i arbeidet med FN-reform på landnivå, bl.a. ved å iverksette harmonisering i forvaltningen av administrative tjenester for prosjektgjennomføring: En ny, felles IKT-infrastruktur resulterte i innsparinger på 30-60 pst. i kostnader per bruker. Det er også utviklet felles systemer for anskaffelser, og det er også gjennomført harmonisering av HR-funksjonen i form av standardisering av kontrakter. UNDP har også arbeidet med forbedringer i systemet for FNs stedlige koordinatorene, som organisasjonen har ansvar for. 36 pst. av FNs koordinatorene på landnivå er nå rekruttert utenfor UNDP, og hentet inn fra FN-organisasjoner med spesiell kompetanse på høyt prioriterte områder i landet det gjelder.

HKH Kronprins Haakon fortsetter som goodwill-ambassadør for UNDP frem til og med 2013. Målet for engasjementet er fremme av tusenårs-målene og UNDPs arbeid med fattigdomsreduksjon. De årlige landbesøkene har vært hovedfokus i arbeidet samt deltakelse på FN-relaterte arrangement og møter. Norsk multilateralt engasjement og bilateralt samarbeid synliggjøres også gjennom dette engasjementet.

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)

Situasjonsbeskrivelse

FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) er et underliggende fond av UNDP og bidrar gjennom tilgang på kapital (tilskudd, lån, garantier) og faglig bistand til investeringer i lokal offentlig infrastruktur og styrket lokal finanssektor for investeringer i produktiv infrastruktur. UNCDF opererer kun i verdens 48 minst utviklede land, og 60 pst. av UNCDFs virksomhet foregår i Afrika. UNCDF har de siste årene opplevd positiv utvikling og får god omtale i flere internasjonale og nasjonale vurderinger.

Mål

UNCDF har som mål å redusere fattigdom og fremme tusenårsmålene gjennom å gi økt tilgang til mikrofinans for fattige mennesker og små bedrifter samt gjennom å styrke tjenester og infrastruktur for fattige mennesker på lokalt nivå.

Rapport 2011

UNCDF hadde i 2011 programmer for lokal kapasitetsbygging i 30 av de 48 minst utviklede landene. 19 av programmene var i Afrika. UNCDF har utviklet et omfattende system for måling av resultater, som viser høy grad av måloppnåelse

innen programmet for lokal kapasitetsbygging og innen mikrofinans. UNCDF rapporterer imidlertid at de i varierende grad har nådd målet om å påvirke politikk og institusjoner, og vil styrke innsatsen på dette området. UNCDF hadde en sterk bidragsøkning på 27 pst. fra USD 42 mill. i 2010 til USD 52 mill. i 2011. Organisasjonen har blant annet fått støtte fra private partnere som Bill and Melinda Gates Foundation. Norge bidro med 15 mill. kroner til UNCDF over denne budsjett-posten i 2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 760 mill. kroner, herav 730 mill. kroner i kjernebidrag til UNDP, 25 mill. kroner i tilleggsmidler til UNDP og 5 mill. kroner i kjernestøtte til UNCDF.

Post 71 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til UNFPA og tilleggsmidler til organisasjonens tematiske fond for mødre helse. UNFPAs mandat er å bidra til bevisstgjøring og kapasitetsbygging om befolknings spørsmål og familieplanlegging på en måte som imøtekommer det enkelte lands behov og å utøve en lederrolle innenfor FN-systemet i arbeidet for å fremme befolkningsprogrammer. Etter den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling i Kairo i 1994 fikk UNFPA en ledende oppgave i å bistå medlemslandene i oppfølgingen av den vedtatte handlingsplanen. UNFPAs mandat ble dermed konkretisert på en måte som gjør enkeltindividets rettigheter, særlig reproduktive rettigheter, til bærebjelken i organisasjonens arbeid. Det er et særlig fokus på kvinner og ungdom. Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er imidlertid et av de mest politiserte områdene innenfor internasjonalt samarbeid og berører politiske, religiøse og moralske spørsmål. UNFPA har derfor en kultursensitiv tilnærming i sitt arbeid, noe som blant annet innebærer samarbeid med religiøse ledere, råd av eldre og sivilt samfunn. Organisasjonen er utsatt for politisk press rettet mot denne delen av mandatet, særlig arbeidet knyttet til familieplanlegging.

Situasjonsbeskrivelse

UNFPAs strategiske plan for perioden 2008-2013 er konsentrert om de tre programområdene befolkning og utvikling, reproduktiv helse og rettigheter samt likestilling og styrking av kvinners rettigheter. Det underliggende resultatrammeverket inne-

holder indikatorer med tilhørende grunnlagsdata. UNFPA har i økende grad lagt vekt på nasjonal kapasitetsutvikling og arbeid gjennom nasjonale partnere for å sikre nasjonalt eierskap og vedvarende utviklingsresultater. Som et resultat av midtveisgjennomgangen av strategisk plan i 2011, har UNFPA spisset sitt strategiske fokus, og økt innsatsen for å redusere mødre dødelighet samt sikre tilgang til reproduktiv helse innsats i strategisk plan for 2012 og 2013. Dette, sammen med innføringen av verktøy og rutiner for rapportering og resultatbasert budsjettering, gjør at UNFPA har et solid grunnlag for resultatbasert planlegging og ytterligere bedringer i resultatrapporteringen.

Styrene for UNDP/UNFPA og Unicef fattet i 2009 likelydende vedtak som innebærer at disse organisasjonene skal innføre harmoniserte, men organisasjonsspesifikke budsjetter som skal baseres på resultatrammeverkene og organisasjonenes strategiske planer. UNFPA spiller en sentral rolle i oppfølgingen av Generalsekretærens globale strategi for kvinners og barns helse innenfor rammen av helsesamarbeidet H4+ (UNFPA, WHO, Unicef, UNAIDS, Verdensbanken). Denne strategien er en viktig del av norsk satsning på tusenårs mål 4 om barnedødelighet og 5 om mødre helse og tilgang på reproduktive helsetjenester.

I forhold til FNs reformagenda oppfordrer Norge UNFPA til å videreføre sin pådriverrolle sentralt, regionalt og på landnivå i tråd med Høynivåpanelets rapport om FN-reform. I styrearbeidet er Norge særlig opptatt av å styrke organisasjonens resultatbaserte styring, resultatrapporteringen og kontroll- og evalueringsfunksjonen, samt av å støtte opp om UNFPAs rettighetstilnærming og oppfølging av politisk sensitive punkter i handlingsplanen fra befolkningskonferansen i Kairo i 1994.

Den norske kjernestøtten på 332 mill. kroner gjør Norge til tredje største giver av kjernebidrag til UNFPA. Kjerneressursene er av stor betydning for å sikre forutsigbarhet og effektivitet i programvirksomheten, ikke minst i fattige land som har størst utfordringer med å oppfylle forpliktelsene i handlingsplanen fra Kairo-konferansen.

UNFPA er den FN-organisasjon som relativt sett mottar mest kjerneressurser, 50 pst. av totale ressurser i 2011 mot 60 pst. i 2010.

Det vises også til profilark for UNFPA på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Et viktig verktøy for befolkningsstatistikk og analyse globalt er UNFPA State of the World Population Report. Rapporten kommer ut årlig og tar for seg ulike temaer innen UNFPAs mandat-

område, i 2011 var temaet muligheter i en verden med en befolkning på 7 milliarder.

Mål

FNs befolkningsfond (UNFPA) har i henhold til strategisk plan tre hovedmål:

- Systematisk bruk av befolkningsanalyser i utformingen av nasjonal politikk
- Universell tilgang til seksuell og reproduktiv helse og forebygging av hiv og aids
- Likestilling og styrking av kvinners rettigheter.

UNFPAs tematiske mødrehelsefond faller inn under det andre hovedmålet og følgende delmål i er definert i strategisk plan:

- Økt tilgang til og bruk av helsetjenester som har til formål å redusere mødre-dødelighet og -sykelighet.
- Universell tilgang til seksuell og reproduktiv helse.
- Tilgang til og økt bruk av familieplanlegging
- Tilgang til og økt bruk av tjenester for å forebygge hiv.

Rapport 2011

Årsrapporten bygger på delmål og tilhørende indikatorer som definert i organisasjonens strategiske plan. Midtveisgjennomgangen i 2011 identifiserte et behov for spissing av fokus, og ytterlig prioritering av mødre-dødelighet og tilgang til reproduktiv helse. Strategisk plan og rammeverk er tilsvarende spisset.

Av UNFPAs kjerneressurser gikk 21,2 pst./USD 76 mill. til programområdet befolkning og utvikling i 2011.

UNFPAs mødrehelsefond bidro med støtte til opprettelse av 150 jordmorskoler og organisasjoner i bl.a. i Afghanistan, Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Guyana, Sør-Sudan og Zambia. UNFPAs globale program for reproduktivt helseutstyr og legemidler bistår land med å forberede sine nasjonale distribusjonssystemer gjennom kapasitetsutvikling og utvikling av strategier og handlingsplaner. Alle landene som er omfattet av ordningen hadde i 2011 god tilgang til reproduktivt helseutstyr og legemidler. UNFPAs sentrale innkjøpskontor for reproduktiv helseutstyr og legemidler ble som første i sitt slag ISO-sertifisert i 2008 og sertifiseringen ble fornyet i 2010. Det har vært liten fremgang når det gjelder økt bruk av prevensjonsmidler, og tilgang til prevensjonsmidler er et viktig innsatsområde. Antall helsefasiliteter i utviklingsland som tilbyr moderne prevensjonsmidler har økt fra

36,6 pst. i 2010 til 38 pst. i 2011. UNFPA bidro videre til forebygging av hiv og aids blant kvinner, ungdom og særlige utsatte grupper gjennom ulike opplysningsprogrammer og behandling av hiv-positive gravide. Andelen lærerplaner i videregående utdanning som omhandler seksuell og reproduktiv helse samt hiv-forebygging har økt til 47,2 pst. i 2011, fra 43 pst. året før. Av UNFPAs kjerneressurser gikk 44,2 pst./USD 158,8 mill. til programområdet reproduktiv helse og rettigheter i 2011.

Andelen land som inkluderte reproduktiv helse i sin rapportering om oppfølging av kvinnekonsensjonen økte fra 62,1 pst. i 2007 til 91,5 pst. i 2011, og gruppen land i konflikt og postkonflikt som følger opp Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 rapporteres å ha økt fra 96,5 pst. til 96,5 pst fra 2010 til 2011. Det var en liten økning i gruppen land som inkluderer reproduktive rettigheter i nasjonale menneskerettighetsinstrumenter, fra 69,2 pst. i 2010 til 75,2 pst. i 2011. Andre oppgaver innenfor dette programområdet inkluderer arbeid mot seksualisert vold, herunder opplæring av helsearbeidere og politi og etablering av rådgivningstjenester for ofre. Selv om det rapporteres en betydelig økning i tilgangen på slike tjenester i 2011, er det fortsatt et stort gap i forhold til behovet. Av UNFPAs kjerneressurser gikk 11,6 pst./USD 41,8 til programområdet likestilling i 2011.

Norges totale bidrag til UNFPA var på 347 mill. kroner i 2011, hvorav ikke-øremerket bidrag til kjernebudsjettet var på 332 mill. kroner. Støtten til UNFPAs mødrehelsefond utgjorde 15 mill. kroner. Det anbefales at støtte til mødrehelsefondet inkorporeres i form av økt kjernebidrag, gitt at tusenårsmål 5 og mødre- samt reproduktiv helse utgjør UNFPAs mandat, og er i tråd med norske prioriteringer.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 402 mill. kroner på posten, inklusiv støtte til mødrehelsefondet.

Post 72 FNs barnefond (Unicef)

Denne posten omfatter det norske kjernebidraget til Unicef og tematiske bidrag under programsamarbeidsavtalen.

Situasjonsbeskrivelse

Unicef er en viktig global aktør for å fremme barns rettigheter. Unicefs mandat bygger på FNs barnekonvensjon. Gjennom sin globale talsmannsrolle for barn og barns rettigheter mobilise-

rer Unicef politisk vilje og ressurser til å fremme barns rett til helse, rent vann, utdanning og beskyttelse. I tillegg til det normative mandatet er Unicef en av FNs største utviklings- og humanitære aktører. Unicef har en særskilt rolle i å beskytte barn i krig, konflikt og katastrofesituasjoner. Unicef leverer grunnleggende nødhjelpstiltak i felt som vann, beskyttelse og vaksiner. Unicefs strategiske plan operasjonaliserer mandatet gjennom et resultatrammeverk med målformuleringer og indikatorer. Den største utfordringen er å få systematisk rapportering om Unicefs egne bidrag. Norge arbeider meget aktivt for å bedre Unicefs resultatrapportering.

Ny strategisk plan (2014-2017) med oppdatert resultatrammeverk er under utvikling. Det forventes at den nye planen vil legge til rette for å bedre organisasjonens evne til å nå viktige resultater for barn, og til å kunne rapportere om det på en helhetlig og god måte. Unicef har de siste årene tatt betydelige grep for å styrke evalueringsfunksjonen på landnivå. Systematisk oppfølging av evalueringene er imidlertid fortsatt en utfordring.

Internrevisjonskontorets uavhengighet er sikret gjennom årlig rapportering direkte til styret og ved at kontorets budsjett vedtas av styret. Unicef prioriterer arbeidet med anti-korrupsjon høyt. Ekstern revisjon gjennomføres av FNs revisjonsråd (Board of Auditors).

Unicef har et sterkt engasjement i den globale helsepolitikken. Unicef er blant annet sekretariat for FN-Kommisjonen for livsviktige medisiner for kvinner og barn som Statsminister Jens Stoltenberg leder sammen med Nigerias president. Unicef, sammen med UNFPA, er i tillegg også nestleder i kommisjonen.

Norge har i mange år samarbeidet med Unicef for å sikre alle barn rett til skolegang. Særlig har Norge og Unicef jobbet langsiktig og strategisk for å sikre jenter tilgang til skole. I 2012 ble det bevilget 550 mill. kroner til Unicefs arbeid med å nå FNs tusenårsmål om utdanning for alle.

Det har allerede vært satset 1 mrd. kroner over to år, «jentemilliarden», som ble videreført for 2011. For 2013 foreslår regjeringen å bevilge 500 mill. kroner til formålet.

I styrearbeidet legger Norge særlig vekt på å styrke Unicefs resultatbaserte styring, resultatrapportering og evalueringsfunksjonen samt å støtte opp om Unicefs rettighetsbaserte tilnærming og organisasjonens likestillingsarbeid. Norge var tredje største giver til Unicef med bidrag på til sammen 1,3 mrd. kroner i 2011. Av dette gikk 450 mill. kroner som kjernestøtte. Kjernestøtten er avgjørende for å sikre organisasjonen forutsigbar-

het i sitt arbeid og ikke minst økt fleksibiliteten og effektiviteten i programvirksomheten. Kjernebidrag gir organisasjonen mulighet til å omfordele midler til der det til en hver tid er størst behov. Kjernemidlenes andel av Unicefs totale budsjett har blitt stadig mindre og utgjør nå ca. 25 pst.

Det vises også til profilark for Unicef på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

I tråd med Unicefs strategiske plan for 2006-2013 fokuserer Unicef sitt arbeid rundt fem prioriterte innsatsområder:

- Sikre barn overlevelse og utvikling; helse, ernæring, rent vann og tilfredsstillende sanitære forhold.
- Grunnutdanning med vekt på lik rett til utdanning og kvalitetsskole.
- Beskytte og hjelpe barn som er smittet og berørt av hiv/aids.
- Beskyttelse av barn mot vold, utnyttning og misbruk.
- Fremme av barns rettigheter gjennom påvkningsarbeid og styrking av partnerskap for barns rettigheter.

Spesifikke mål/delmål relatert til Norges programsamarbeidsavtale:

- Sikre grunnutdanning for alle, med spesielt fokus på jenter.
- Sikre økt tilgang til rent drikkevann og tilfredsstillende/gode sanitære forhold.
- Øke beskyttelsen av barn mot vold, utnyttning og misbruk. Sikring av barns rettigheter med fokus på implementeringen av barnekonvensjonen, andre relevante internasjonale menneskerettighetsavtaler og FNs tusenårsmål.

Rapport 2011

Innenfor Unicefs *fokusområde for å sikre barn overlevelse og utvikling* bidro organisasjonen i 2011 blant annet til at 10 millioner barn ble vaksinert mot meslinger og at 14,5 millioner hushold fikk myggnetting for å beskytte dem mot malaria. Unicef bidro videre til at enda 7 millioner hushold fikk tilgang til forbedret drikkevann mens antall husholds tilgang til forbedrede sanitærforhold økte med 2,6 millioner. I forhold til amming, viste 53 av 90 land framdrift, og 24 land har forbedret tallene med over 20 pst. de siste 10 årene.

Innenfor *fokusområdet utdanning og likestilling* fortsatte Unicef å arbeide målrettet med å sikre alle barns rett til skolegang og å bedre kvaliteten på utdanningen. Unicef satset på tidlig barndom, undervisningstilbud med fokus på like muligheter for alle barn, kvalitet og læringsresultater og utdanning i kriser og konflikt. Unicef fortsatte engasjementet i Global Partnership for Education (GPE), og har utvidet antall land der de leder utdanningsgruppen på landnivå. Unicef bidro også med å øke utdanningskvaliteten for 6 millioner sårbare barn rammet av kriser og konflikt. Siden 2009 har kvalitetsstandard «Child Friendly Schools» ført til at 579 000 skoler har fått støtte i 99 land. Videre er det nå 102 land som har utdanningssektorplaner for å forhindre forskjellsbehandling av gutter og jenter (en økning fra 58 i 2005). I land der Unicef har bidratt, går nesten like mange jenter (88 pst.) som gutter (90 pst.) på barneskole, men det er fortsatt store utfordringer i hvor mange som er innrullert på videregående skole; 49 pst. av jentene og 61 pst. av guttene.

Innenfor *fokusområdet beskyttelse av barn fra vold, utnyttning og misbruk* har arbeidet gitt resultater med hensyn til fødselsregistrering, i alt 23,8 millioner i 2011, forebygging av kjønnslemlestelse, beskyttelse av barn i sårbare situasjoner og kriser, samt juridisk rådgivning. Unicef har støttet landenes periodiske rapportering under Barnekonvensjonen, og Unicefs arbeid i 2011 bidro til at ni land ratifiserte Tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi samt at fire land har ratifisert tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt. Fellesprogrammet (Unicef og UNFPA) for å bekjempe kjønnslemlestelse og -kutting har bidratt til at 30 pst. flere landsbyer enn i 2010 har gått bort fra praksisen. Unicef har i 2011 bidratt til at mer enn 120 land styrket mekanismer som beskytter barn, bl.a. gjennom kapasitetsbygging, tjenester, politikktutforming, lovverk, forskning og lokalsamfunnsarbeid. Unicef har bidratt med juridisk og budsjettmessig rådgivning i 124 land, og til at det er 6,5 millioner brukere i 2011 på nettstedet www.childinfo.org som er en økning med 20 pst. fra tidligere år. Organisasjonen har også tilbudt opplæringsprogram online om barns rettigheter som hadde 4000 eksterne deltakere.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 1 020 mill. kroner til Unicef, herav:

- 450 mill. kroner som kjernebidrag og
- 570 mill. kroner til programsamarbeidsavtalen.

Post 73 Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres

Denne posten omfatter kjernebidrag som ikke er øremerket enkeltland. Respons på de enkelte appeller dekkes over kap.163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

Situasjonsbeskrivelse

FNs matvareprogram (WFP) har som verdens største operasjonelle humanitære aktør et sentralt mandat og en unik rolle i akutte kriser, samt i å forebygge akutt sult og katastrofer. I humanitære kriser er WFPs logistikk- og nødhjelpseksperter avgjørende for hele FN-systemet. WFP har også en rolle i gjenoppbygging etter konflikt og katastrofer. WFP bidrar til å nå FNs tusenårsmål 1 om å utrydde ekstrem fattigdom og sult. Gjennom skolematordninger og ernæringsprogrammer bidrar WFP også til tusenårsmålene 2, 4 og 5 om utdanning for alle, redusert barnedødeligheten og bedret mødrehelse. Norge vil sikre WFPs komparative fortrinn som en handlekraftig og effektiv nødhjelpsorganisasjon, men vil også se hele spekteret fra krise og gjenoppbygging til forebygging og utvikling i sammenheng.

Norge vektlegger at WFP skal prioritere å anskaffe mat lokalt eller i andre utviklingsland og at givere ikke binder sine bidrag til egen produksjon. WFP tar i bruk nye former for assistanse, slik som kontanter og kuponger, der det er mest hensiktsmessig. WFP bidrar aktivt i den reformerte komiteen for global matsikkerhet (CFS) og styrker samarbeidet med resten av FN. Samarbeid er viktig særlig på landnivå både med hensyn til arbeidsdeling, effektiv ressursutnyttelse og utvikling av helhetlige, nasjonale strategier for matsikkerhet.

Norge arbeider for fremme av kjønnsperspektivet i WFPs virksomhet, og er opptatt av beskyttelse av sivile, særlig kvinner og barn, i krigs- og nødssituasjoner. Norge har vist til at tilpasning til klimaendring og mer ekstreme værforhold krever et mer langsiktig perspektiv og at dette igjen fordrer nært samarbeid med organisasjoner med mandat for langsiktig utviklingsarbeid og kapasitetsbygging. Norge mener ytterligere effektivisering kan oppnås gjennom en rasjonalisering av WFPs omfattende tilstedeværelse på landnivå. WFP er en veldrevet organisasjon som har kommet langt i å dokumentere resultater og har de seneste årene gjennomført omfattende reformer av sine systemer for programstyring, finans- og personalforvaltning og operasjonelle verktøy.

WFP har fått god omtale av i vurderinger foretatt av Storbritannia, Sverige og Australia. WFP har bl.a. som første FN-organisasjon innført internasjonal standard for regnskapsføring i offentlig sektor (IPSAS).

Det vises også til profilark for WFP på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

WFPs strategiske plan har følgende fem mål:

- Redde liv og beskytte menneskers livsgrunnlag i akutte kriser.
- Forebygge akutt sult og investere i forebygging av katastrofer.
- Gjenoppbygge livsgrunnlag etter kriser og konflikter, samt i overgangsfaser.
- Redusere kronisk sult og underernæring.
- Styrke lands kapasitet for å redusere sult, bl.a. gjennom overleveringsstrategier og lokale innkjøp.

Rapport 2011

FNs generalsekretær og FAOs generaldirektør utnevnte i ved årsskiftet Ertharin Cousin som ny eksekutivdirektør for WFP etter Josette Sheeran. Norsk støtte i 2011 var 145 mill. kroner over denne posten, i tillegg kommer støtte over humanitære poster. Norge er nummer 16 når det gjelder totale bidrag, mens nummer 11 med om lag 300 mill. kroner dersom en regner med midler via FNs sentrale nødhjelpsfond CERF. Norge er også blant få medlemsland som gir ikke-øremerkede bidrag. Norge overtok ved årsskifte Vestgruppens plass i byrået og sitter i denne omgang i styret for WFP frem til 2013.

Innen politikkutforming var det i 2011 god fremgang i arbeidet innen ernæring og humanitær beskyttelse. WFP fortsatte overgangen fra å levere matvarehjelp til matsikkerhetsstøtte, dette inkluderer lokalt kjøp av mat, vektlegging av ernæring, samt økt bruk av kontanter og kuponger i stedet for matutdeling. Bruk av kontanter har blitt femdoblet over to år. Mer vekt ble i 2011 lagt på å analysere risiko og behov, samt tilpasning til klimaendringer. Systemet med humanitær koordinator ser ut til å fungere bedre. Kjønnsspesifikke tiltak økte og det rapporteres om godt samarbeid med UN Women. Den årlige rapporten til ECOSOC og FAO viser at WFP oppnår gode resultater, det er en betydelig fremgang i arbeidet med å redde liv, forebygge sult og gjenoppbygge

livsgrunnlag. WFP rapporterer årlig til styret om resultatoppnåelse på organisasjonens fem overordnede målsetninger. Evalueringsrapporter viser til at WFP må definere sin rolle bedre og at ansatte må få en bedre forståelse av hva overgangen fra å levere matvarehjelp til matsikkerhetsstøtte betyr. Mangelfullt datagrunnlag gjør det vanskelig å rapportere på måloppnåelse for å styrke lands kapasitet for å redusere sult. I 2011 mottok 99,1 millioner mennesker i 75 land støtte fra WFP, barn og kvinner utgjorde 84 pst. Det ble i løpet av året kjøpt mat for USD 1,23 mrd. i 87 land, 71 pst. av maten ble kjøpt i utviklingsland. WFP samarbeidet med FAO i 86 prosjekter i 50 land, og med IFAD i 11 prosjekter i 9 land. To tredjedeler av prosjektene som rapporterte på husholds matinntak viste en forbedring. Tørke på Afrikas Horn og flom i Pakistan utgjorde de største humanitære utfordringene i 2011, i tillegg kom konflikter i Nord-Afrika og Midtøsten. På Afrikas Horn leverte WFP mat til 8 millioner tørkerammede, og avverget sult for 4 millioner. Mot slutten av 2011 kom den begynnende matkrisen i Sahel opp på agendaen. WFP deltok i 2011 i alle de 27 humanitære appellene. WFP spilte en ledende rolle i å sikre rask respons gjennom sitt logistikk- og kommunikasjonsarbeid. WFP var også aktiv i å styrke samarbeidet med andre FN-organisasjoner for å utvide responsen på Sahel-krisen til å omfatte tiltak for å øke lokalsamfunnenes motstandskraft mot stadig tilbakevendende tørkekriser i tillegg til å møte de umiddelbare nødhjelpsbehovene. Gjennom å distribuere skolemat bidrar WFP også til tusenårsmål 2 om å sikre utdanning for alle.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 170 mill. kroner til WFP, av dette avsettes 30 mill. kroner til den nasjonale strategien for matsikkerhet, utdanning og kvinners helse i Niger.

Post 74 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Situasjonsbeskrivelse

Prioriteringene under denne posten omtales i St. meld. nr. 40 (2008-2009). Posten ses i nær sammenheng med kap.163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter.

UNHCRs mandat etter Flyktningkonvensjonen av 1951 er å gi beskyttelse og assistanse til personer som er forfulgt og flykter på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell samfunnsgruppe,

samt å finne varige løsninger på verdens flyktningproblemer. Høykommissæren er også i økende grad engasjert i innsats for internt fordrevne personer, selv om mandatet her krever beslutninger fra FNs styrende organer og baserer seg på de muligheter UNHCR har gjennom allerede etablerte landkontorer. I henhold til FNs nylig etablerte sektortilnærming for å sikre en mer effektiv humanitær innsats, har UNHCR en ledende rolle når det gjelder beskyttelse, husly og administrasjon av leire for både flyktninger og internt fordrevne.

UNHCR har de siste årene gjennomgått omfattende reformer og har i dag et personelloppsett og en målstyring som sikrer mer effektiv utnyttelse av midlene. Mens UNHCR tidligere planla sine aktiviteter ut fra forventede bidrag, søker man nå å budsjettere og planlegge ut fra systematiske behovsanalyser i felt. Det har ført til en dobling av budsjettet, som i 2013 er på ca. 23 mrd. kroner. Før hadde UNHCR som regel full budsjettdekning. Nå er dekningen betydelig lavere, og vil sannsynligvis ligge mellom 50 og 60 pst. i 2012. Bare en svært liten del, 3 pst. av UNHCRs midler kommer fra FNs sentrale budsjett, resten kommer i form av frivillige bidrag fra givere, i hovedsak fra medlemslandene. Mange medlemsland gir øremerkede bidrag, noe som gjør det vanskelig for UNHCR å bruke midlene der de trengs aller mest.

UNHCR er i dag en effektiv organisasjon, både som samarbeidspartner for Norge og som leverandør av beskyttelse og assistanse i felt. I asylpolitikken oppleves UNHCR som en ryddig og forutsigbar partner som både lever opp til kravene til fleksibilitet og fasthet i prinsipielle spørsmål. I forhold til flyktnings situasjon i andre land må UNHCR sies å være en effektiv talsmann for beskyttelse, basert på så vel flyktingenes rettigheter så vel som deres konkrete behov i felt. UNHCR har nærmere 6 700 ansatte fordelt på 125 land og 412 kontorer, med en geografisk fordeling av menneskelige og finansielle ressurser som følger flyktningstrømmen.

UNHCR har et nært samarbeid med frivillige organisasjoner, blant annet Flyktninghjelpen, som nyter stor respekt i UNHCR, både gjennom innsatsen i felt, men også gjennom talsmannsarbeidet og sekonderinger til FN. Det er Flyktninghjelpen som driver Internal Displacement Monitoring Centre i Genève. Senteret har unik kompetanse på internt fordrevne og leverer tallmaterialet som UNHCR bruker i sin statistikk.

I lys av det høye tallet på flyktninger og internt fordrevne, og UNHCRs mandat til å beskytte og hjelpe dem, foreslår regjeringen å øke bidraget til

UNHCR i 2013. Midler over andre budsjettposter vil også i 2013 bli benyttet til å finansiere enkeltoperasjoner.

Det vises også til profilark for UNHCR på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

- UNHCR skal trygge rettighetene og velferden til flyktninger. UNHCR har som hovedmål å sikre at alle kan nyte godt av retten til å søke asyl og finne trygt tilhold i et annet land og til frivillig å kunne dra trygt hjem ved aktivt samarbeid med asylland, returland, andre FN- og internasjonale organisasjoner og det internasjonale samfunn forøvrig.
- UNHCR har også som mål å hjelpe andre grupper. Reformen av internasjonalt humanitært arbeid har gitt UNHCR et utvidet ansvar for å sikre beskyttelse av et stadig økende antall internt fordrevne. UNHCR har også ansvar for beskyttelse av personer som er blitt statsløse, eller der det er tvist om nasjonaliteten.
- Som FNs flyktningorganisasjon har UNHCR ansvar for å sikre ledelse og koordinering av internasjonale operasjoner for å beskytte flyktninger og å løse flyktningproblemer ved konkrete tiltak i felt i samarbeid med andre aktører.

Rapport 2011

Om lag tre-fjerdedeler av 35,5 millioner mennesker som regnes som flyktninger, internt fordrevne, returnerte, gjenbosatte, statsløse fikk i 2011 direkte assistanse, mat og husly og/eller beskyttelse, sikkerhet og juridisk bistand fra UNHCR.

UNHCR har imidlertid et beskyttelsesmandat for alle og overvåker deres situasjon fortløpende og taler deres sak overfor myndighetene i forskjellige land.

I overkant av 530 000 flyktninger repatrierte frivillig igjennom 2011, over dobbelt så mange som i 2010. Det var særlig Libya og Elfenbenskysten som mottok returnerte flyktninger. Trenden var positiv også for internt fordrevne. I 2011 var antallet returnerte mer enn 3,2 millioner, det høyeste antall på 15 år. Nær 64 500 personer ble gjenbosatt ved hjelp av UNHCR til 22 land som overføringsflyktninger, hvorav om lag 1 200 til Norge. Totaltallet er en nedgang, noe som bl.a. skyldes at det er svært arbeidskrevende å saksbehandle gjenbosettingssaker.

Utviklingsland huser 80 pst. av verdens flyktninger og om lag 75 pst. av verdens flyktninger bor i regionen, det vil si i nabolandene. Ved utgangen av 2011 var 7,2 millioner flyktninger i det man kaller fastlåste flyktnings situasjoner, situasjoner som har vart i mer enn fem år og hvor det ikke finnes noen utsikt til snarlig løsning. Det er et stadig voksende humanitært problem og fører til passivering og motløshet blant flyktninger og reduserer sannsynligheten for retur. Mange flyktninger er i dag født og oppvokst i flyktningleire.

De største vertslandene for flyktninger er Pakistan, Iran, Kenya og Syria. Flyktningene i Syria er nok en gang utsatt og er delvis blitt tvunget til å returnere til Irak eller søke tilflukt i andre naboland. De største gruppene av internt fordrevne finner vi i Sudan, Colombia, Irak, DR Kongo og Somalia. Stadig flere mennesker drives på flukt på grunn av katastrofer. I 2011 var det særlig tørken på Afrikas Horn som førte til at folk måtte oppgi og forlate hjem og buskap og oppsøke mottakssentre for humanitær bistand. Situasjonen var spesielt alvorlig i Somalia der de humanitære organisasjonene manglet tilgang til AL Shabab-kontrollerte områder.

Som ledd i markeringen av 60-årsjubileet for Flyktningkonvensjonen inviterte UNHCR til en ministerkonferanse i Geneve hvor medlemslandene ble oppfordret til å forplikte seg til ytterligere tiltak for flyktninger og statsløse. Flere land sluttet seg i 2011 til konvensjonene om statsløshet og Norge la særlig vekt på å få et styrket rettsvern for fremtidens miljøfordrevne. Det var også bakgrunnen for at Miljøvern- og Utenriksdepartementet i 2011 arrangerte en stor konferanse i anledning Nansen-året: *The Nansen Conference on Climate Change and Displacement in the 21st Century*.

Gjennom deltakelse i styrende organer og i bilaterale kontakter har Norge vært en pådriver for den strukturreformen som ble påbegynt i 2006 og avsluttet i 2010. Reformen har ført til reduserte kostnader til egne ansatte og til drift av hovedkvarteret, samtidig som UNHCR har fått tildelt mer ressurser totalt sett. Reformen har også ført til økt desentralisering og større operasjonell kapasitet i uventede kriser. Dette, kombinert med reform av måten UNHCR styres på, har gjort det mulig for UNHCR å få økt oppslutning fra giverne og kunne begynne å ansette folk, spesielt i felt. Norge har også arbeidet med å evaluere UNHCR gjennom det såkalte MOPAN-samarbeidet i 2011, en evaluering som UNHCR må sies å ha skåret godt på

Norge har også vært en pådriver for en styrking av kjønnspektivet i UNHCRs arbeid, at

UNHCR har mandat og ressurser til å ta ansvar for internt fordrevne, og styrker innsatsen med å finne varige løsninger på langvarige flyktnings situasjoner. Det siste kan bare skje gjennom et samarbeid med utviklingsaktører som UNDP og Verdensbanken, andre giverland og ikke minst land som er vertskap eller sendeland for flyktninger.

De samlede norske bidragene til UNHCR beløp seg i 2011 til 441 mill. kroner. Av dette ble 290 mill. kroner bevilget over denne posten. Norge var med dette den sjuende største bidragsyter til UNHCR, nest størst målt i bidrag per innbygger. De samlede norske midlene stod for 2,9 prosent av bidragene til UNHCR i 2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 300 mill. kroner.

Post 75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)

Situasjonsbeskrivelse

FNs organisasjon for palestinske flyktninger, UNRWA, har som mandat å ivareta grunnleggende behov for 4,8 millioner palestinske flyktninger bosatt i Gaza, Vestbredden, Jordan, Syria og Libanon. UNRWA driver helsestasjoner og skoler som kommer registrerte, palestinske flyktninger til gode. I tillegg har UNRWA sysselsettingstiltak, yter matvarehjelp og sosiale tjenester til særlig utsatte grupper. I deler av operasjonsområdet, som i Gaza hvor 70 pst. av befolkningen er flyktninger, er UNRWAs rolle som tjenesteleverandør helt sentral. UNRWA er dessuten arbeidsgiver for om lag 30 000, hvorav 99 pst. er palestinske flyktninger.

UNRWA opererer innenfor vanskelige rammebetingelser med uro og konflikt i flere av landene. Organisasjonen understøtter bedre levekår for en stor og utsatt befolkningsgruppe og er en viktig bidragsyter til stabilitet. UNRWA har et særlig ansvar for å koordinere den humanitære bistanden til Gaza.

UNRWA står overfor grunnleggende og strukturelle utfordringer. Flyktningebefolkningen vokser med ca. 3 pst. i året, noe som innebærer en jevn vekst i etterspørselen etter UNRWAs tjenester. Budsjettene øker mer enn giverbidragene. Den forverrede politiske, økonomiske og humanitære situasjonen i deler av mandatområdet har også ført til økt press på tjenesteleveransene. Skoleklasser vokser, helsetilbud reduseres, videreutdanning av personell innstilles og investeringer i bygninger og materiell settes på vent. UNRWA

har derfor igangsatt nødvendige reformer for å effektivisere og rasjonalisere organisasjonen. Andre fase i reformprosessen startet i 2011. Økt effektivitet i organisasjonen er et viktig tiltak for å opprettholde kvalitet og omfang på de tjenestene som palestinske flyktninger har krav på.

UNRWA mottar noe prosjektstøtte fra andre budsjettposter, herunder nødhjelp og humanitær bistand (kap.163) og bistand til Midtøsten og Nord-Afrika (kap 152). Det vises til profilark for UNRWA på www.regjeringen.no, som gir en oversikt og vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

UNRWAs hovedoppgave er å ivareta de palestinske flyktingenes grunnleggende behov.

Innenfor programområdene spesifiseres følgende mål: Sikre en minimumsstandard for bolig og ernæring, med fokus på de aller fattigste; tilgang til grunnskoleopplæring for alle flyktningebarn; og tilgang på grunnleggende helsetjenester.

Rapport 2011

UNRWAs budsjett for 2011 var på USD 512 mill., tilsvarende 3,1 mrd. kroner. Norge var femte største bidragsyter med 150 mill. kroner i kjerne-støtte.

UNRWA utførte 10,7 millioner helsekonsultasjoner i 2011, et gjennomsnitt på over 100 konsultasjoner per lege per dag. I tillegg utførte UNRWA om lag 729 145 tannlegekonsultasjoner og 268 366 tannhelsekontroller. 100 495 gravide kvinner, rundt 70 pst. av alle gravide palestinske flyktninger, fikk helsesjekk. UNRWA driver 699 skoler for til sammen 486 754 barn, jevnt fordelt på begge kjønn. Samtlige elever fikk tilbud om helsesjekk, vaksinasjon, hørsel- og synstest, tannlegekonsultasjon, vitamintilskudd og helseutdanning. En likevel lavere måloppnåelse enn planlagt må i stor grad tillegges at UNRWA jobber innenfor vanskelige rammebetingelser, med uro og konflikt i flere av landene. En økende flyktningebefolkning, forverrete sosioøkonomiske forhold, og lav eller ingen vekst i giverbidragene, har også hatt en innvirkning.

80 pst. av budsjettet dekket lønnskostnader til omlag 30 000 ansatte – de fleste selv palestinske flyktninger – som jobber ved UNRWAs 699 skoler, 138 helsestasjoner, 49 kvinnesentre og 35 samfunnssentre. Organisasjonen har stor betydning som arbeidsgiver.

Budsjett 2013

I lys av et fortsatt sterkt behov for UNRWAs tjenester og situasjonen i det internasjonale giversamfunnet, foreslås Norges frivillige bidrag for 2013 opprettholdt på 2012-nivå.

For 2013 foreslås bevilget 150 mill. kroner.

Post 76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Over denne posten ytes tilleggsmidler til FN-systemet og til enkelte andre organisasjoner som Den globale helsearbeideralliansen. Bevilgningen er et virkemiddel til å fremme oppfølging av tusenårsmålene og FNs ulike toppmøter. Regjeringen ønsker å støtte ytterligere opp under multilaterale organisasjoner. Støtte til oppfølgingen av Høynivå-panelet for FN-reform («Ett FN») ligger i hovedsak under denne posten.

De fleste av FNs mindre fond og programmer støttes hovedsakelig over denne posten. I 2011 gjelder dette for eksempel FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), FNs utviklingsgruppe (UNDG), og Grid Arendal.

Handelsrelaterte institusjoner som Det styrkede integrerte rammeverket for handelsbistand til de minst utviklede land (EIF), Det internasjonale handelssenteret (ITC) og WTOs Doha fond for handelsrelatert faglig bistand støttes over denne posten. Det skal i 2012 gjøres en uavhengig vurdering av EIF, som vil danne grunnlag for vurderingen av norsk støtte etter 2013. Norge støttet Verdensbankens første Multi-Donor Trust Fund for Trade and Development, over hele programperioden, og vil fra 2013 støtte videreføringen. Fondet bidro til at Verdensbanken laget sin første handelsstrategi, og er en innfallspport for å kunne påvirke Bankens videre arbeid på handel.

FNs særorganisasjoner som WHO, ILO, FAO, UNESCO, samt enkelte fond og programmer som UNEP inklusiv GRID-Arendal og UN Habitat er avhengige av tilleggsmidler for å støtte utviklingslandene i å oppnå tilfredsstillende standarder innenfor sine mandatområder. De pliktige midlene er ikke store nok til å dekke bistandskomponenten på en tilstrekkelig måte. Over denne posten er det inngått programsamarbeidsavtaler med disse organisasjonene. De norske midlene vil i stor grad komme lavinntektslandene, inklusiv minst utviklede land, til gode.

Se henholdsvis kap. 170, post 70, 71, 72 og 77 for samlet omtale av støtten til UNDP, UNFPA, UNICEF og UNAIDS.

Det vises også til profilark for WHO, UNEP, UN-Habitat, UNESCO, ILO, UNODC, UNAIDS og FAO på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Bevilgningen foreslås brukt til å støtte multilaterale organisasjoners arbeid for å:

- Fremme anstendig arbeidsliv med fokus på sysselsetting, rettigheter, sosial beskyttelse, og sosial dialog og trepartssamarbeid,
- Bekjempe barnarbeid, organisert kriminalitet og ulovlig kapitalflyt ut av utviklingsland.
- Fremme likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder i FNs medlemsland, gjennom samarbeid med myndigheter og andre FN-organisasjoner.
- Bidra til større kapasitet og kompetanse i utviklingsland til å ivareta sine rettigheter til mat-sikkerhet, et rent miljø og en bærekraftig forvaltning av naturressurser, samt bidra til en bærekraftig bosettings- og næringsutvikling.
- Bidra til å bygge opp utviklingslands kompetanse og kapasitet til å delta i internasjonal handel og i handelsforhandlinger, samt gjennomføringen av disse.
- Bidra til å nå de helserelaterede tusenårsmålene gjennom relevante partnerskap og allianser.
- Styrke FNs arbeid for effektivisering, harmonisering og samordning
- Støtte opp om FNs fredsbyggende innsats med sikte på styrke FNs operative virksomhet i felt på dette området, såvel som å bedre FNs preventive arbeid med konflikt

Rapport 2011

Fredsbygging, menneskerettigheter og humanitær bistand

Norge bidrar aktivt til diskusjonene om fredsbygging i de ulike fora i FN, og er således med på å forme politikken som utvikles.

Gjennom støtten til FNs kontor for koordinering av bistand (Development Coordination Office – DOCO) på 10 mill. kroner har Norge bidratt til å styrke den koordinerende rollen til FNs landkontorer. Av i alt planlagt 20 land, har syv land mottatt støtte gjennom dette programmet: Den sentralafrikanske republikk, Elfenbenskysten, DR Kongo, Guinea, Guinea Bissau, Nepal og Pakistan.

FNs fredsbyggingsarkitektur består av Fredsbyggingskommisjonen (PBC), Fredsbyggingskontoret (PBSO) og Fredsbyggingsfondet (PBF),

og Norge følger arbeidet i disse organene tett. Kommisjonen har bidratt til å opprettholde fokus på land som er gjenstand for liten internasjonal oppmerksomhet. Fremgangen vi ser i land som Burundi og Liberia er til dels FNs fortjeneste. Norske bidrag til fredsbyggingsfondet (fra kap.164, post 70) har bidratt til dette. FNs politiske kontor (DPA) har blitt stadig bedre til å bedrive forebyggende diplomati, og de har ansvar for en rad FN-oppdrag i konfliktrammede land som Libya, Sierra Leone og Irak. Norsk støtte via DPA gikk bl.a. avholdelse av valg i Sudan og demokratisering i Guinea. Norsk støtte gikk også til å bedre FNs bruk av sivile eksperter i fredsoperasjoner. Innen fokusområdet kriseforebygging og bærekraftig utvikling har UNDP sammen med WFP på Haiti engasjert 240 000 mennesker i inntektsgivende arbeid hvorav 40 pst. har vært kvinner. I tillegg til at UNDP på denne måten har bidratt til å få i gang den lokale økonomien, noe over 1,2 millioner mennesker har hatt glede av, har blant annet også 85 000 kubikkmeter materiale fra ødelagte bygninger blitt fjernet. I Kenya, Togo og Salomonøyene, hvor det ved de siste valgene var mye opptøyer, har valg i 2010 blitt gjennomført fredelig ved hjelp av UNDPs arbeid.

Norge støtter også Center on International Cooperation (CIC), en New York basert forskningsinstitusjon (fra kap.164, post 70). CIC er en viktig premissleverandør for debatter om FN.

Godt styresett og institusjonsbygging, herunder korrupsjonsbekjempelse

I tillegg til den faste kontingenten til ILO, inngikk Norge i 2010 en ny toårig programavtale med ILO for 2010-2011. Innenfor avtalen ble det utbetalt 40 mill kroner til ILO i 2011, utbetalt over kap. 170, post 76.

Avtalen støtter opp om ILOs vedtatte program og budsjett for 2010-2011 for organisasjonens innsats for å fremme anstendig arbeid. Det er aktiviteter på globalt, regionalt og nasjonalt nivå, det siste med utgangspunkt i landenes egne planer for utviklingen av Decent Work Country Programmes.

Av bevilgningen til ILO gitt over kap. 170, post 76 ble halvparten kanalisert til utvalgte mål innenfor ILOs program og budsjett for 2010-2011 (Extra Budgetary Technical Cooperation XBTC). Disse var; sosial dialog gjennom å styrke arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og aktiviteter, fremme grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet, likestilling, arbeidslivforvaltning og arbeidstilsyn og å fremme en samstemt politikk (policy coherence).

Den andre halvparten gikk til ILOs mekanisme for ikke-øremerkede tilleggsmidler (Regular Budgetary Supplementary Account – RBSA). Ikke-øre merkede midler er viktig for organisasjonens fleksibilitet og evne til å agere raskt der hvor ILOs mandat og ekspertise er særlig relevant. Det har blant annet styrket arbeidet med strategien for likestilling, og ILOs mulighet land til å bistå land som ble hardt påvirket av den økonomiske krisen til å iverksette mottiltak i tråd med ILOs Global Jobs Pact. Det gjorde også ILO i stand til å være blant de første som svarte på behovene for bistand fra medlemmene i Midtøsten og Nord-Afrika i forbindelse med den arabiske våren.

Det norske bidraget på 30 mill. kroner til FNs kontor mot narkotika og kriminalitet (UNODC) gikk til kjernestøtte, normativt arbeid og til UNODCs globale arbeid mot narkotika, menneskehandel, organisert kriminalitet, terrorisme og korrupsjon. Norge støttet også UNODCs ledelse i FN-arbeidsgruppen mot organisert kriminalitet som ble opprettet av FNs generalsekretær i 2011. Bidraget og innretningen er nært knyttet til Regjeringens politikk og tiltak overfor UNODC er formulert i foreliggende utkast til stortingsmelding om FN, stortingsmelding nr 7 (2010-2011) *Kampen mot organisert kriminalitet*, stortingsmelding nr 30 (2011-2012) *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk* Rapporteringen på de områdene som Norge finansierer vurderes som tilfredsstillende, men det er en svakhet at organisasjonen mangler en helhetlig strategisk rapportering.

Miljø og bærekraftig utvikling

Det ble gitt støtte til miljø- og ressursforvaltningsformål over denne posten med i alt 196 mill. kroner. De største mottakerne var UNEP med 100 mill. kroner og UN-Habitat med 79 mill. kroner.

Gjennomføring av UNEPs *Medium Term Strategy* (MTS) ble videreført i 2011. Denne strategien har som mål å gjøre organisasjonens arbeid mer strategisk og helhetlig, samtidig som oppgavene på landnivå skal effektiviseres og gi målbare resultater.

MTS består av seks prioriterte satsingsområder – klimatiltak, katastroforebygging, bærekraftig naturressursforvaltning, styrket miljøstyring, håndtering av miljøgifter og bærekraftig produksjon og forbruk. Den toårige programavtalen mellom Norge og UNEP, hvor midlene fordeles prosentvis mellom disse satsingsområdene, ble fullført i 2011, og en ny avtale for perioden 2012-13 er inngått.

Det er utfordrende å måle innsats for endringer eller påvirkning av miljø og bærekraftig utvikling fra ett år til det neste. Særlig gjelder dette innenfor normativt arbeid og arbeid med kapasitetsbygging som i hovedsak utgjør UNEPs mandat. De aller fleste av UNEPs programmer og prosjekter har en tidsramme over flere år hvor kumulerte resultater ikke kan forventes før etter utløpet av programmene. Likevel bekrefter UNEP inntrykket fra tidligere av organisasjonen som en viktig premissleverandør på globale policyfelt og prosesser. Dette er særlig tydelig i arbeidet med grønn økonomi, gjennom arbeidet med status for verdens miljø, Global Environment Outlook, og som faglig premissleverandør til arbeidet med Rio-konvensjonene om klimaendringer, biologisk mangfold og forurensning.

I 2011 publiserte UNEP en rekke rapporter, bl.a. om grønn økonomi og klimaendringer. Samtidig ble det også lagt store ressurser i å utarbeide rapporten Global Environment Outlook. Denne rapporten ble lansert som et viktig bidrag til forberedelsene til FNs konferanse om bærekraftig utvikling i Rio 2012. UNEP utarbeidet også rapporten «Integrated assessments of Black Carbon and Tropospheric Ozone» som kartlegger virkningene av kortlevde klimaforurensere og hvordan disse kan reduseres og gi reduserte klimautslipp på kort sikt. UNEP har i samarbeid med UNDP i 2011 hatt positive resultater knyttet til Poverty and Environment Initiative (PEI). PEI har som formål å integrere miljøvurderinger i samarbeidslandenes utviklingsplaner. Etterspørselen etter PEIs tilbud overstiger langt den kapasiteten som finnes i programmet. 50 land etterspurte i perioden støtte fra PEI, dobbelt så høyt som målet for perioden. Dette viser tydelig behov for UNEPs tjenester på dette området, og verdien av samarbeidet med UNDP. Den norske støtten til PEI er for perioden 2012-13 doblett til ca 12 mill. kroner i året. Støtten gis som del av programavtalen med UNEP.

Det ble i 2011 gitt 17 mill. kroner til GRID-Arendal. Støtten ble gitt som del av en toårig programavtale og går til stiftelsens samarbeid med UNEP om miljøvurderinger og miljøinformasjon, med særlig vekt på å bistå utviklingsland med fastsettelse av krav til kontinentalsokkel i henhold til havrettstraktaten. I perioden har Grid-Arendal også støttet UNEP i å utarbeide rapporter om grønn økonomi, kortlevde klimaforurensere og Global Environment Outlook nevnt over. Det er inngått ny programavtale mellom UD og Grid-Arendal for perioden 2012-13.

UN-Habitat

Under programavtalen med UN-Habitat (2010-2011) ble det overført 54 mill. kroner for 2011 i tillegg til kjernestøtten på 25 mill. kroner. Forhandlinger om ny avtale for 2012-13 på samme nivå som tidligere ble påbegynt og undertegnet i februar 2012. Bistanden fra Norge bidrar til at UN-Habitat kan fremme urban, bærekraftig utvikling på bred basis gjennom tiltak innen områder som vann og sanitær, finansiering av boliger og infrastruktur i slumområder, landspørsmål, likestillingsdimensjonen, tiltak knyttet til ungdom og utvikling samt byer og klima. Datainnsamling, analyse og publikasjonsvirksomhet har resultert i nye «flagship reports» som «The State of the Urban Climate Report» og «The State of Arab Cities Report». Norge har siden 2008 støttet UN-Habitats strategiske og institusjonelle utvikling – Medium Term Strategy and Institutional Plan (MTSIP-2008-2013). Den har resultert i en omorganisering av programmet i tråd med faglig/tematiske områder. På styremøtet i april 2011 ble det vedtatt et sterkere faglig/politisk fokus på bl.a. «ny» byplanlegging, lokalt styresett og finansiering, transport og mobilitet. Av resultater som er oppnådd kan nevnes at antallet mennesker som har dratt direkte nytte av UN-Habitats tiltak på vann- og sanitærsektoren i Asia, Afrika, Latin Amerika og Det karibiske området er 1,25 millioner, en økning på 250 000 siden 2009. Tiltaket ble evaluert i 2011. Et annet viktig område er landspørsmål. Her kan nevnes at UN-Habitat har finansiert forskning og evaluering i Etiopia som har ført til at regjeringen i samarbeid med Verdensbanken har oppskalert sitt landsertifikatprogram fra 24 millioner til 40 millioner sertifikat til en kostnad av 1 mrd. kroner. Tiltaket ble evaluert i 2010. Når det gjelder likestillingsdimensjonen ble en egen «Handlingsplan for likestilling» utarbeidet og vedtatt i 2010 og det er opprettet en egen arbeidsgruppe for likestilling med deltakelse fra internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner og UN WOMEN – Advisory Group on Gender Issues. Norge har stilt ressurser til disposisjon for oppfølging i UN-Habitat. Likestillingsarbeidet ble også evaluert i 2011.

UN-Habitat har i 2009, 2010 og 2011 gjennom «Opportunities Fund for Youth led development» gitt økonomisk støtte til 170 ungdomsledede, urbane tiltak i mer enn 30 utviklingsland innen sysselsetting, miljø, utdanning, helse og likestilling. Tildelingene er basert på mer enn 10000 søknader. Søkerne bistås løpende gjennom en internettbasert «helpdesk». UN-Habitat har med

utgangspunkt i en resolusjon vedtatt på styremøtet i april 2011, etter forslag fra Norge, fått gjennomslag hos generalsekretær Ban ki-Moon for å styrke verdensorganisasjonens arbeid i forhold til ungdom. En egen stilling som FN spesialrådgiver for ungdom er vedtatt opprettet og å utarbeide et arbeidsprogram for ungdom som omfatter hele FN. For å styrke ungdoms stemme i verdensorganisasjonen har Norge argumentert for å opprette et «Ungdomsforum» etter mønster av FNs Urfolksforum. Med utgangspunkt i fire byer i 2008, har i 2011 30 særlig klimasårbare og risikoutsatte byer i Afrika, Asia, Oceania og Latin-Amerika i fellesskap utviklet en egen «Handlingsagenda om klimaendring». Innenfor agendaen utveksles løpende erfaringer om konkrete, praktiske tiltak som kan redusere byers og lokale myndigheters risiko og sårbarhet. Tiltaket evalueres i 2011/12.

Gjennom ulike pilottiltak for boligfinansiering (Slum Upgrading Facility og Experimental Reimbursable Seeding Operation) er sikret boliger til 250 familier i Uganda, 2800 i Tanzania, 900 i Nepal, 2000 i Nicaragua og 30.000 i De okkuperte områdene i Palestina. Alle er lav- og mellominntektshushold. Tiltaket er evaluert i 2011.

Næringsutvikling og handel, herunder landbruk

Til handel- og næringsrelaterte tiltak gjennom WTO, UNCTAD, ITC, EIF, FAO og CFC ble det utbetalt om lag 90 mill. kroner.

Det styrkede integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede land (EIF) skal integrere handel i MUL-landenes utviklingsplaner, styrke nødvendige institusjoner på landnivå, og samordne bistand på handelsområdet. Ut fra en landspesifikk analyse skal byråkratiske og praktiske flaskehals for eksport fjernes i prioritert rekkefølge. Etter en tidkrevende omstrukturering ble EIF fullt operativt i 2009, og antallet prosjekter på landnivå øker raskt. Norge bidro med 30 mill. kroner til EIF i 2011, og sitter fra 2010 i styret. Støtten til Det internasjonale handelssenter (ITC) ble benyttet til forskjellige programmer og tiltak for å styrke privat sektor, særlig små- og mellomstore bedrifter. ITC videreutviklet i 2010 strategien med å bruke reiselivsnæringen og dens ringvirkninger til å styrke etterspørsel og sysselsetting også i andre sektorer i lokalsamfunnene. Norge støtter også egne programmer for kvinner og etisk handel i ITC. Støtten til WTOs fond for handelsrelatert faglig bistand (Doha Development Agenda Global Trust Fund) ble videreført i 2011 med 10 mill. kroner. Fondet

finansierer en stor andel av WTOs faglige bistand, og Norge er en av de største bidragsyterne. En lang rekke opplæringstiltak, både på regionalt og nasjonalt nivå, ble gjennomført i 2011, med særlig vekt på å imøtekomme behov i de minst utviklede land for å bedre forståelsen av WTOs regelverk. Norge videreførte i 2011 støtten gjennom FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD) til faglig bistand og kompetanseoppbygging på områdene WTO-tiltredelse, likestilling, tollmodernisering og investeringspolitikk. En egen likestillingsenhet ble opprettet etter påtrykk fra blant annet Norge. Det felles fond for råvarer (CFC) fikk støtte til finansiering av tiltak for å bedre konkurranseevnen og øke bearbeidingsgraden av ulike råvarer som produseres i utviklingslandene. Midtveisgjennomgangen av gjeldende femårsplan for CFC viste at prosjektarbeidet har god effekt for de som tilgodeses direkte, men at det i for liten grad fører til større ringvirkninger og spredning av bedre metoder. En rekke organisatoriske utfordringer ble diskutert gjennom året, i en prosess som konkluderes høsten 2011. Den kan føre til reform, avvikling, eller sammenslåing med annen relevant organisasjon.

I reformarbeidet med FAO har Norge lagt vekt på behovet for styrket samarbeid og samordning med særlig WFP og IFAD, samt at FAO må effektiviseres og moderniseres i tråd med anbefalingene i evalueringen i 2007. Norge besluttet i 2009 å redusere sin frivillige støtte til FAO og gikk ikke inn i et bredere samarbeidsprogram som opprinnelig planlagt. Det ble i stedet gitt støtte til fem enkelt prosjekter for 2010 – 11. På FAO-konferansen i 2011 ble José Graziano da Silva valgt til ny generaldirektør. Han overtok 1. januar 2012. FAO har siden 2009 arbeidet systematisk for å styrke resultatstyringen. Dette viser også resultatene fra MOPAN-gjennomgangen.

Gjennom FAOs toårige arbeidsprogram og budsjett fastsettes prioriteringer og fordeling av midler. Budsjettet inkluderer i tillegg til medlemslandenes pliktige bidrag også forventede frivillige bidrag til hvert resultatområde. Fireårsplanen og det toårige budsjettet er slått sammen som et helhetlig og forholdsvis oversiktlig styringsdokument som muliggjør etterprøving av resultatoppnåelse. FAO har siden 2009 arbeidet systematisk for å styrke resultatstyringen, noe som er utfordrende for en global, mellomstatlig og normsettende organisasjon. Statusrapporten for gjennomføring av reformene fremlagt mot slutten av 2011 viste betydelige fremskritt, men utfordringer gjenstår særlig knyttet til desentralisering og for liten grad av samarbeid på tvers av avdelinger.

Norsk tilleggsstøtte muliggjorde i 2011 at FAO kunne gi faglig støtte til integrering av retten til mat og godt styresett i nasjonal politikk, lovgiving og institusjoner; informere om de internasjonale retningslinjene for forvaltning av dyphavsfiske; samle fakta sårbarheten for klimaendring for fiskeri og fiskeoppdrett; monitorere klimagassutslipp i landbruk og fiskeri; og arbeide videre med genetisk mangfold for å møte utfordringene knyttet til matsikkerhet og klimaendringer. Det planlegges å inngå en flergiversamarbeidsavtale med FAO fra 2014 dersom reformprosessen blir videreført. Det vil, i tråd med strategien for landbruk og matsikkerhet vektlegges støtte til kvinnelige småbrukere og klimatilpasning.

Offentlige velferdstjenester

Norge støtter arbeidet med å bygge opp og styrke helsesystemer med gode primærhelsetjenester på landnivå. Støtten kanaliseres gjennom WHO og gjennom helsesystemplattformen som bl.a. involverer GAVI. WHOs innsats omfatter rådgivning og bistand til nasjonale helseplaner, standarder for utvikling av en sterk primærhelsetjeneste, effektive finansieringsordninger, systemer for helsestatistikk og helseinformasjon og systemer som sikrer tilgang til medisiner og teknologi samt imøtekommer helsepersonellutfordringen. Mangel på og skjev fordeling av helsepersonell, samt manglende helsefaglig kompetanse, er et alvorlig hinder for at de helserelaterte tusenårsmålene kan nås. Norge har spilt en sentral rolle i å få satt den globale helsepersonellkrisen på dagsorden internasjonalt. Det har også skjedd. Ett viktig gjennombrudd kom ved at WHOs helseforsamling i 2010 vedtok retningslinjer for internasjonal rekruttering av helsepersonell. Norge har videre deltatt i Den globale helsearbeideralliansen. Alliansens oppgave er å mobilisere alle sektoraktører som kan medvirke til at det finnes motivert og kompetent helsepersonell i tilstrekkelig antall til å løse krisen med å levere helsetjenester. Norge er med i styret til alliansen. Helsepersonell er videre ett av satsingsområdene i «Utenrikspolitik og global helse»-initiativet som ble lansert i 2006 av utenriksministre fra sju land, inkludert Norge.

I 2011 ble det utbetalt 224 mill. kroner til WHOs programbudsjett over kap.170, post 76. Norges frivillige bidrag til WHO kanaliseres gjennom en 2-årig programavtale (2010-2011). Norge har vektlagt at midlene i størst mulig grad gis som ikke-øremerket støtte som et virkemiddel for å understøtte mulighetene for realistisk budsjettering og programimplementering.

Arbeidet for å nå målet om universell tilgang til aidsforebygging og aidsbehandling innen 2010, er i 2010 støttet gjennom både UNODC og UNAIDS med fokus på forebygging av hiv og aids blant sårbare og utsatte grupper som opplever stigmatisering og diskriminering.

WHO er som normativ organisasjon innen helse både en viktig aktør i seg selv og en nøkkelpartner for andre organisasjoner og initiativ på helseområdet. Dette gjelder spesielt de globale ordningene innen helse som Den globale vaksinealliansen (GAVI), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (Det globale fondet) og Den internasjonale innkjøpsordningen for legemidler (UNITAID) som WHO gir avgjørende faglig støtte til, jf. kap.169 Globale helse- og vaksineinitiativ. For at WHO skal kunne opprettholde og styrke sin normative og operative rolle, har de i 2011 igangsatt en reformprosess hvor et av de viktigste målene er å bedre samsvaret mellom prioriteringer og finansiering.

WHO og UNICEF er sentrale partnere i et globalt polioutryddelsesinitiativ. Utbredelsen av polio er redusert betydelig siden etableringen av initiativet. Nigeria, India, Pakistan og Afghanistan er i dag de gjenværende endemiske landene. I tillegg har ytterligere 15 land importsmitte. Dette skyldes både vedvarende svikt i vaksinerings i enkelte områder som bl.a. skyldes svake helsesystemer og negative forestillinger, samt suboptimal effekt av dråpevaksine i befolkningstette områder i India. Selv om kampen for å utrydde polio har opplevd tilbakeslag de siste årene, er det i 2011 registrert færre tilfeller enn på samme tidspunkt i 2010, som hovedsakelig skyldes et stort utbrudd i Tadsjikistan ble stoppet. Dette viser at programmet er i stand til å stoppe nye utbrudd i de land det gjelder. Kampen mot polio foregår med utgangspunkt i en strategisk plan 2010-2012 som har målsetting om å stoppe all spredning av poliovirus innen 2012. Slik situasjonen har utviklet seg er det lite trolig ovennevnte mål oppnås innen gitt tidsramme. Når poliovirus fortsatt sirkulerer i de fire landene, er faren for nye utbrudd stor, slik nye utbrudd i Tadsjikistan og Kongo viser. Det er derfor viktig å opprettholde, og eventuelt øke, innsatsen for å fullføre arbeidet med å utrydde viruset helt.

Norge støtter en forskningsstrategi for å styrke WHO's globale lederrolle innen global helseforskning, herunder helsesystemforskning og bruk av forskning for politikkutvikling. Øremerkede tilskudd til to spesialprogrammer i regi av WHO ble videreført. Det ene – Forskningsprogrammet for reproduktiv helse – drives i samar-

beid med UNFPA, UNDP og Verdensbanken og er ledende i forskning og kapasitetsbygging innen familieplanlegging, trygg abort, og andre tiltak som gjør det mulig for kvinner trygt å gjennomgå graviditet og fødsel. Det andre programmet understøtter i samarbeid med UNICEF, UNDP og Verdensbanken forskning på ti neglisjerte tropiske sykdommer, deriblant malaria og elveblindhet. Norge videreførte i 2011 støtten til Den internasjonale alliansen for helsepolitikk og helsesystemforskning knyttet til WHO, og et nytt delprogram for implementeringsforskning med fokus på helsetusenårsmålene er igangsatt. Det vises til ytterligere omtale av WHO under kap.116, post 70.

UNESCO har en viktig talsmanns- og koordineringsfunksjon for tusenårs mål 2 om utdanning og *Utdanning for alle*-målene. UNESCO har bl.a. bidratt til å sette fokus på utdanning for marginaliserte grupper gjennom publisering av Global Monitoring Report 2010: Reaching the Marginalized og ved at dette var tema for et globalt høynivåmøte for utdanning for alle. UNESCO Institute of Statistics (UIS) står sentralt i arbeidet med å sikre god statistikk og måle fremdrift i de internasjonale utviklingsmålene om utdanning. Norge støttet UIS med 4 mill. kroner i 2010. Gjennom UNESCOs program for kapasitetsutvikling for utdanning for alle (CapEFA) og International Institute for Educational Planning (IIEP) har Norge bidratt til styrke nasjonale myndigheters kapasitet innen utdanningssektoren i utviklingsland. CapEFA fokuserer på de 20 landene som er lengst fra å nå utdanningsmålene. Norge støttet CapEFA og IIEP med hhv. 19,4 og 16 mill. kroner i 2010. UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL) bidrar til *Utdanning for alle*-målene alfabetisering, voksenopplæring og livslang læring og ikke-formell utdanning. Norge støttet UIL med 3 mill. kroner i 2010.

Norge støttet International Program for the Development of Communication (IPDC) som bidro til utviklingen av frie medier i 61. UNESCOs medieindikatorer, UNESCO Media Development Indicators, er et redskap for analyse av et lands mediesektor og for utforming av utviklingsprogram innenfor media. Indikatorene ble i 2010, i samarbeid med UNESCO, brukt i 10 land.

Andre tiltak/formål, herunder institusjons- og systemreform

Norge har vært en aktiv pådriver for å styrke og effektivisere FNs utviklingsarbeid på land- og hovedkvarternivå, i mellomstatlige forhandlinger og i de enkelte FN-organisasjonenes styrer, jf.

også kapittelomtale kap. 170. Prosessen med å samordne og effektivisere FNs aktiviteter på landnivå begynner å gi resultater. I utgangspunktet ble anbefalingene om å «levere sammen som én» prøvd ut i 8 pilotland, i tillegg har 22 land på eget initiativ fulgt opp anbefalingene og etablert eller er i ferd med å etablere «Ett FN» på landnivå. Erfaringene fra disse landene er at «Ett FN» gjør FN mer relevant og effektiv, bedre koordinert, samt fører til økt nasjonal eierskap.

Norge videreførte i 2011 støtten til en sentral finansieringsmekanisme, som Norge var en initiativtakerne til, for å støtte opp om FN-reform på landnivå med 69,6 mill. kroner. Mekanisme gir insentiver til reform gjennom tilleggsfinansiering av FNs utviklingsaktiviteter i land hvor FN «leverer sammen som én». Et stadig økende antall land som velger å følge Ett FN-modellen på landnivå gir reformprosessen momentum. Den sentrale finansieringsmekanismen Expanded Delivering as One Funding Window (EFW) har spilt en viktig rolle i å mobilisere såkalte selvstartere – land som på eget initiativ har bedt FN organisere seg etter Delivering as One (DaO)-modellen. Det er nå 30 reformland (inklusive de åtte pilot-landene), hvorav 19 fikk støtte fra EFW i 2011. Reformagendaen drives i stor grad av mottakerland som ønsker denne tilnærmingen.

Evalueringer viser at Ett FN-modellen har ført til bedre utviklingsresultater på landnivå. Tilnærmingen har gitt økt nasjonalt eierskap, som igjen har ført til bedre tilpasning til nasjonale prioriteringer, en forutsetning for bærekraftig utvikling. FN på landnivå har gått fra å være tilbudsrevet til å bli etterspørselsrevet. Tverrgående hensyn som likestilling, miljø, og en rettighetsbasert tilnærming er styrket, og FN-systemet står nå bedre rustet til å svare på utfordringer som faller mellom organisasjonenes kjernemandater. Felles program gir bedre oversikt over FNs aktiviteter, både for myndighetene og FN selv, men også for andre utviklingsaktører som sivilt samfunn. Bedre koordinering har ført til mindre overlapp og dobbeltarbeid. Delivering as One har gitt lavere transaksjonskostnader både for myndigheter og FN, selv om det i oppstartsfasen ofte innebærer høyere kostnader for FN-systemet. Harmonisering av administrative regler og rutiner, og hvor aktuelt samlokalisering, bidrar på sikt til lavere administrasjonskostnader.

Rapportering har frem til nå skjedd gjennom rapportering på Ett FN fond fra hvert enkelt mottakerland. Etter påtrykk fra givene ble det i 2011 utarbeidet fire resultatindikatorer for å bidra til en samlet rapportering som vil gi et bedre inntrykk

av overordnet måloppnåelse for finansieringsmekanismen.

Støttekontoret til FNs utviklingsgruppe (UNDG) – «Development Operations Coordination Office» (DOCO) skal bidra til å bedre samordningen mellom FN-organisasjonenes utviklingsaktiviteter, bl.a. gjennom støtte til land som gjennomfører Ett FN på landnivå og gjennom videreutvikling av rammeverkene for FNs utviklingsaktiviteter (UNDAF) som skal sikre bedre samsvar mellom utviklingslandenes prioriteringer, nasjonale utviklingsplaner, og tusenårsmålene, og sørge for at FNs arbeid på landnivå støtter disse. DOCO ble i 2010 restrukturert og har fokusert sitt arbeid gjennom et sett av strategiske prioriteringer. Det ble i 2011 gitt 20 mill. kroner i støtte til DOCO. DOCO framstår som en viktig støttespiller i utviklingen og gjennomføring av reformer forøvrig i FNs utviklingssystem. Fra norsk side er man opptatt av at FN reform er godt forankret på hovedkvarterets nivå.

Norge har også støttet DOCO med 10 mill. kroner til et eget prosjekt for å styrke FNs ledelse i felt i krise- og konfliktrammede land med fokus på å øke landkontorenes koordineringsfunksjon. Prosjektet som p.t. går i 7 land, inngår i et større prosjekt for et mer effektivt og relevant FN, og er en viktig oppfølging av Norsk fokus på, og arbeidet med å sikre en integrert tilnærming til post-konflikt situasjoner.

Pågående evalueringer og ny rammeresolusjon for FNs utviklingsaktiviteter som skal vedtas til høsten vil legge viktige føringer hvilke finansieringsmekanismer vil være mest hensiktsmessig for videreføring av for Ett FN fremover.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 860,5 mill. kroner.

Post 77 FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

FNs fellesprogram for hiv og aids, UNAIDS, ble etablert i 1996 for å sikre koordinering på landnivå og en integrert og helhetlig tilnærming i bekjempelsen av hiv og aids. Programmet består av et sekretariat og elleve medeierorganisasjoner med tydelig arbeidsdeling for hiv/aidsrelaterte aktiviteter. UNAIDS' strategi for 2011-2015 har visjoner om ingen nye infeksjoner, ingen aidsrelaterte dødsfall og ingen diskriminering. Norge sitter i styret for UNAIDS i 2012-2013. Posisjonsnotatet for styrearbeidet legger bl.a. vekt på styrking av rettighetsperspektivet og beskyttelse av sårbare grupper.

Ved utgangen av 2011 ble antallet hivsmittede anslått til 34,2 millioner mennesker. Mer enn 8 millioner mottar antiretroviral behandling, en økning på 1,4 millioner fra 2010, men man når fortsatt bare i overkant av halvparten av de som trenger behandling. Nyere forskning dokumenterer at pasienter som er under antiretroviral behandling, dvs. behandling for å bremse formeringen av hiv-virus i blodet, er langt mindre smitteførende enn de som ennå ikke har påbegynt behandling. Det er derfor viktig å øke antall pasienter som får behandling, både som bidrag til forebygging og for deres egen helses skyld. Mer enn 80 land har økt sine investeringer i hiv/aidsarbeid med til sammen 50 pst. fra 2006-2011.

Norge arbeider sammen med UNAIDS og andre for å støtte økningen i landenes egen finansiering og for å utnytte tilgjengelige ressurser mer effektivt.

Norge legger vekt på at arbeidet mot hiv og aids gjennom UNAIDS og medeierorganisasjonene må kobles tettere til øvrige innsatser for å nå de helserelaterede tusenårsmålene.

All støtte fra posten gis som norske kjernebidraget til UNAIDS.

Regjeringen har en bred satsing på arbeidet mot hiv/aids. Fokus på hiv/aids er integrert i ulike tiltak på mange poster. For 2011 utgjør disse i sum anslagsvis 1,15 mrd. kroner.

Det vises for øvrig til profilark for UNAIDS på www.regjeringen.no.

Mål

Bidra til at de globale målene om 15 millioner mennesker på behandling, halvering av seksuell smitte og kraftig reduksjon av mor-barn smitte innen 2015 oppfylles. Et styrket fokus på rettigheter og bekjempelse av stigma og diskriminering skal legges til grunn.

I strategien for 2011-2015 prioriteres UNAIDS følgende innsatsområder:

- Hindre seksuell overføring av hiv, blant ungdom, menn som har sex med menn og sexarbeidere
- Hindre at mødre dør og at spedbarn smittes av hiv
- Sikre universell tilgang til antiretroviral terapi for hivsmittede
- Beskytte injiserende sprøytebrukere mot hivsmitte
- Forebygge at hivpositive dør av tuberkulose
- Øke det sosiale sikkerhetsnettet og sikre at personer som lever med hiv får tilgang til behandling

- Avskaffe lover, politikk og diskriminerende praksis som hindrer arbeidet innen hiv og aids
- Avskaffe lover som hindrer innreise, opphold og bosetting for hivsmittede
- Sikre at kvinners og jenters behov i varetas i nasjonal hivrespons
- Stanse vold mot kvinner og jenter

Rapport 2011

Organisasjonen mottok i 2011 USD 238,1 mill. i kjernestøtte. Norge var fortsatt den fjerde største giveren med et generelt bidrag på 160 mill. kroner, samt 1,9 mill. kroner til ulike innsatser over andre poster. UNAIDS har i 2011 videreført arbeidet for å oppnå universell tilgang til forebygging, behandling, omsorg og støtte for mennesker som lever med hiv og aids. I etterkant av at UNAIDS' strategi ble vedtatt i 2010 ble det utarbeidet et felles resultatrammeverk for alle medeierorganisasjonene slik at man kan målrette innsatsene bedre og få bedre dokumentasjon av resultater. I 2011 har organisasjonen startet en restruktureringsprosess for å bedre kunne følge opp målene i strategien. Dette medfører blant annet styrking av arbeidet på land- og regionnivå, og en reorganisering og reduksjon av sekretariatet i Geneve.

Antallet hivsmittede nyfødte er redusert med 38 pst. fra 2002-2010. I 2010 mottok 23 pst. av barna som trenger det antiretroviral behandling. Dette er en økning fra 21 pst. i 2009.

I følge UNAIDS mottok på verdensbasis omkring 7,4 millioner mennesker antiretroviral behandling ved utgangen av 2010. Av disse var 6,6 millioner i lav- og mellominntektsland. Det er imidlertid fortsatt store utfordringer i forhold til å nå universell tilgang til behandling, og til å sikre kontinuitet i medisinforsyninger for personer under behandling.

Andelen tuberkulosepasienter som kjenner sin hivstatus har økt fra 4 pst. i 2003 til 34 pst. i 2010, men bare 7 pst. av hivsmittede ble i 2010 testet for tuberkulose. 1,1 millioner nye tuberkulosetilfeller, og 360 000 dødsfall ble registrert i 2010. Sistnevnte er en reduksjon på 10 pst. fra 2009.

Selv om innsatsen for forebygging har økt, må innsatsen styrkes om epidemien skal bekjempes. Skadebegrensende tiltak rettet inn mot personer som er avhengig av narkotika, har vist seg å gi svært gode resultater når det gjelder hivforebygging, men mange land er likevel avvisende til slike tiltak. I 2011 ble det registrert en økning blant land som inkluderer tiltak spesielt rettet mot kvinner innsatt i fengsler og kvinnelige sprøytemisbrukere.

UNAIDS viser til at selv om et økende antall land har lovverk som beskytter mot diskriminering av personer som lever med hiv, mangler det fortsatt ressurser til og mekanismer for å dokumentere resultater av arbeidet. Diskriminering og stigmatisering øker risiko for at epidemien spres ytterligere fordi folk kan være redde for å teste seg, eller for å opplyse at de er smittet. I 2010 og 2011 opphevet seks land innreiserestriksjoner for hivsmittede.

For å rette søkelyset på det økende antall hivsmittede kvinner og unge jenter, har UNAIDS utviklet et rammeverk for å sikre at hensynet til begge kjønn ivaretas godt i alt aidsarbeid. Kvinner og jenters spesielle behov er inkludert 80 pst. av de nasjonale hivstrategiene, men under halvparten av landene har satt av egne ressurser til dette, og mange kvinner og jenter utsettes fortsatt for kjønnsbasert vold. Hivforekomsten blant unge i Afrika sør for Sahara er redusert, men kunnskapsnivået om hiv er fortsatt svært lavt mange steder. Dette undergraver ungdommens mulighet til å beskytte seg selv.

Gjennom UNAIDS' medeierorganisasjoner er det satt økt søkelys på behovene til sårbare grupper som barn, kvinner og mennesker berørt av humanitære katastrofer, men det er fortsatt mange husholdninger rammet av aids som ikke mottar noen form for sosial støtte.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 185 mill. kroner.

Post 78 Bidrag til andre FN-organisasjoner mv., kan overføres

Posten omfatter ODA-andelen av kontingenter til FN-organisasjoner og andre multilaterale organisasjoner. I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til de enkelte organisasjonenes virksomhet registreres som offentlig utviklingshjelp (ODA). For FNs regulære budsjett er ODA-andelen 12 pst., for Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) 60 pst., for FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) 100 pst., for FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 51 pst., for Verdens Helseorganisasjon (WHO) 76 pst. Videre dekker posten ODA-godkjent andel på 74 pst. av pliktig bidrag til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), 33 pst. av pliktig bidrag til Det internasjonale atomenergibyrå (IAEA) samt bidraget til IAEAs Technical Cooperation Fund som i sin helhet er ODA-godkjent.

Den øvrige delen av disse tilskuddene er ført under kap. 116, post 70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner.

Bevilgningsforslaget dekker pliktige bidrag til Den globale miljøfasiliteten (GEF), Montreal-protokollens Ozonfond, FNs forørkningskonvensjon (UNCCD) og Den internasjonale organisasjon for tropisk tømmer (ITTO), samt frivillige bidrag til klimafondene, andre klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR).

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenten til organisasjoner forvaltet av andre departementer, herunder FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), Den internasjonale teleunionen (ITU), Verdens postunion (UPU), Verdensorganisasjonen for åndsverkrett (WIPO) og Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN).

Det vises også til profilark for GEF, UNIDO, ILO, FAO og WHO på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Den globale miljøfasiliteten GEF

Situasjonsbeskrivelse

Den globale miljøfasiliteten (GEF – Global Environment Facility) ble opprettet for å dekke omforente tilleggs kostnader ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler. GEF er finansieringsmekanisme for klimakonvensjonen, konvensjonen om biologisk mangfold og Stockholmkonvensjonen om persistente organiske miljøgifter, samt for forørkningskonvensjonen. Norge er part til og har forpliktet seg til å følge opp og støtte disse konvensjonenes virkeområde.

GEF er verdens største miljøfond. Siden oppstarten i 1991 har GEF bevilget 10,5 milliarder USD til over 2700 store prosjekter i 165 land. GEF har i tillegg finansiert over 14000 små prosjekter. GEFs prosjekter har utløst over USD 51 mrd. i samfinansieringsmidler.

GEF finansierer tiltak innen seks hovedområder. Tiltak under de to største områdene, biologisk mangfold og klima, mottar til sammen over 60 pst. av GEFs midler. GEF er en nettverksorganisasjon som ikke selv er representert på landnivå, men opererer gjennom samarbeidende/utførende organisasjoner. UNDP, UNEP og Verdensbanken er hovedgjennomføringsorganer for GEF, men også en rekke andre institusjoner (regionale utviklingsbanker, FAO, UNIDO mv.) kan utføre prosjektarbeid finansiert av GEF. Det er nå dessuten åpnet for at mottakerlandenes

egne institusjoner kan motta midler direkte fra GEF uten å gå veien om multilaterale organisasjoner.

Etter vedtak i naturmangfoldkonvensjonen om tilgang til- og utbytte av genressurser, den såkalte Nagoyaprotokollen, ga Japan 1 milliard yen (ca USD 70 mill.) til et fond (NPIF) under GEF for å støtte land i arbeidet med å ratifisere avtalen. Norge og Sveits har også støttet fondet med hhv 5 mill. kroner og USD 1 mill.

GEF satser i økende grad på en mer programmessig tilnærming på tvers av flere hovedområder. Dette gjelder særlig med henblikk på synergieffekter innenfor områdene klima, naturmangfold og forørkning/skogskjøtsel. GEFs styre mottar prioriteringer for fokusområdene fra miljøkonvensjonenes partsmøter og er ansvarlig overfor disse. GEFs uavhengige evalueringskontor nyter stor anerkjennelse internasjonalt. GEF har også en ombudsmann for klagemål fra utviklingsland, samt et vitenskapelig rådgivende panel som gjennomgår og kommenterer alle prosjekt- og programforslag.

GEF er fra 1. juli 2010 inne i sin femte fireårsperiode (GEF 5).

Hver kapitalpåfylling i GEF ledsages av politikk anbefalinger for den aktuelle periode. For inneværende fireårsperiode konsentreres reformvirksomheten under to hovedoverskrifter: Fremme mottakerlandenes eierskap og forbedret effektivitet gjennom hele GEF-partnerskapet.

Rundt 40 pst. av GEFs prosjekter inneholder konkrete tiltak for kvinner. Særlig prosjekter under GEFs «flaggskip», «Small Grants Programme» (SGP) er innrettet mot fattige/kvinner i lokalsamfunn (75 pst. av prosjektene). De siste årene har det vært en konkret målsetting å integrere kjønnsperspektivet i all virksomhet, og et nytt policy-dokument på dette ble ferdigstilt i 2011. Dette gjelder også de frivillige klimafondene omtalt nedenfor.

ODA-andelen justeres med jevne mellomrom i forhold til hvor stor del av virksomheten som finner sted i utviklingsland. I inneværende periode rapporteres 100 pst.

Mål

Bevilgningen forutsettes brukt til finansiering av tiltak som gir globale miljøfordeler innenfor hovedområdene iht GEFs statutter:

- Biologisk mangfold
- Klima
- Internasjonale vannspørsmål
- Landforringelse (forørkning og avskoging)
- Beskyttelse av ozonlaget

– Organiske miljøgifter

Rapport 2011

Norges bidrag til GEF var i 2011 på 106,5 mill. kroner. Etter 5. påfylling av GEF utgjør kapitalen for perioden 1.7.2010 – 30.6.2014 (GEF 5) USD 4,35 mrd. Det norske bidraget er på 376 mill. kroner over perioden. Midlene gis som generelle bidrag til GEFs virksomhet. GEFs prosjekter/programmer er blitt evaluert til 80 pst eller mer vellykkete, mot en internasjonal norm på 75 pst. Etterspørselen etter GEF-midler har i flere år betydelig oversteget tilgjengelige ressurser. I de siste år har GEF gjennomgått en betydelig reformprosess. Denne fortsetter under GEF 5. Det opprinnelige systemet for ressursallokering er reformert og er utvidet til også å omfatte fokusområdet forørkning/avskoging. Prosjektsyklusen er ytterligere forkortet, og et resultatbasert styringssystem er videre utviklet. Like vilkår er gjennomført for alle GEFs samarbeidsorganisasjoner. Det ble innført direkte adgang til ressurser for nasjonale organisasjoner som tilfredsstiller strenge krav til regnskap, kontroll mv.

Den uavhengige årlige «performance report» for 2011 konkluderte med at 82 pst. av prosjektene oppnådde vurderingen «tilfredsstillende», Samfinansiering har vært større enn ventet ved prosjektstart. Av prosjektene som kom inn til godkjenning, fylte 80 pst. minimumskravene til kvalitet i 2011 mot 76 pst. i 2008.

Frivillige klimafond mv.

Situasjonsbeskrivelse

Under Klimakonvensjonen ligger to fond som administreres av GEF: MUL-fondet for klimaendringer og Spesialfondet for klimaendringer. Begge har hovedvekt på å bistå utviklingsland med tilpassing til klimaendringer. MUL-fondet, som finansierer klimatiltak i de minst utviklede land, er kommet lengst i sin virksomhet. Etter å ha finansiert utarbeidelse av handlingsplaner for klimatiltak, er man i gang med gjennomføring av de høyest prioriterte tiltak i disse. Fondet fylles i prinsippet på i takt med økningen i prosjektaktivitetene, men de frivillige bidrag som fondet er avhengig av kommer inn i ujevnt tempo og er ikke store nok til å dekke etterspørselen. Finansieringsformen skaper heller ikke nødvendig forutsigbarhet, slik at det blir vanskelig for mottakerlandene å planlegge skikkelig.

Under Spesialfondet er en også i gang med finansiering av prosjekter, i hovedsak for tilpassing. Etterspørselen etter midler overstiger klart tilgjengelige ressurser, noe som er blitt en politisk

belastning i forhold til utviklingslandene i forhandlingene om en ny, omfattende klimaavtale.

De siste vitenskapelige rapporter om klimaendringenes omfang og alvor gjør det enda viktigere å bistå de fattigste og mest sårbare blant utviklingslandene med forebygging og tilpasning, og det tas derfor sikte på fortsatt norske bidrag til disse klimafondene i 2013. Det foregår videre et omfattende klimaarbeid direkte under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen, hvorav det meste må finansieres med frivillige bidrag. I tillegg til reise- og oppholdsutgifter for deltakere fra utviklingsland, gjelder dette bl.a. arbeidet i ulike ekspertgrupper, seminarer på ulike områder vedtatt av partene, utarbeidelse av spesialrapporter bl.a. om finansiering, mv.

Mål

Begge fondene har som overordnet hovedmål å bidra til utviklingslands vellykkete tilpasning til de negative sider av klimaendringene.

MUL-fondet:

- Finansiering og utarbeidelse av nasjonale tilpasningsprogrammer og gjennomføring av de høyest prioriterte prosjekter i disse.

Spesialfondet:

- Finansiering av aktiviteter, programmer og tiltak innenfor følgende områder: Tilpasning, teknologioverføring, visse sektortiltak og økonomisk diversifisering

Annet:

- Støtte til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyoto-protokollen.

Rapport 2011

Fondenes framtid er nært knyttet til resultatet av de pågående klimaforhandlingene hva gjelder finansiering av tilpasningstiltak i utviklingsland.

MUL-fondet:

MUL-fondet har hatt USD 537 mill. til disposisjon, av dette er USD 346 mill. disponert pr. juni 2012, i hovedsak for nasjonale planer for tilpasning og for tiltak iht. disse planene. Disse midlene har igjen utløst USD 1,59 mrd. i samfinansiering. Norges

bidrag i 2011 var på 25 mill. kroner. De fem største bidragsyterne er Tyskland, Storbritannia, USA, Sverige og Danmark, med Norge på niende plass.

Spesialfondet:

Fondet hadde per utgangen av 2011 mottatt bidrag på USD 240 millioner. Dette utløste USD 1,25 mrd. i samfinansiering. Norge er tredje største giver bak Tyskland og USA. Norges bidrag i 2011 var 15 mill. kroner.

Andre formål

Det ble det utbetalt 20 mill. kroner til klimasekretariatet til aktiviteter under klima og Kyotoprotokollen under denne posten, bl.a. som støtte til avholdelse av ekstra forhandlingsmøter om en ny klimaavtale og deltakelse fra utviklingsland.

Ozonfondet – Montreal-protokollen

Situasjonsbeskrivelse

Montreal-protokollen er utarbeidet i regi av FNs miljøprogram, UNEP og er ratifisert av 197 land. Verdenssamfunnets oppfølging av denne avtalen har medført en rask reduksjon av utslippene, og nå er over 98 pst. av de ozonreducerende stoffene som er regulert under Montreal-protokollen faset ut. Siden ozonreducerende stoffer har lang levetid i atmosfæren, kan det likevel ta lang tid før ozonlaget er restituert. Diskusjon pågår om i hvilken utstrekning fondet også skal finansiere innsamling/destruksjon av stoffer som ikke lenger er i bruk. Enkelte pilotprosjekt i utviklingsland på dette området er besluttet finansiert.

Høsten 2011 ble det besluttet at Ozonfondet for perioden 2012-2014 skal ha en kapital på USD 450 mill. Det viktigste behovet for finansiering nå er den besluttede forserte utfasing av HKFK i utviklingslandene, der produksjonen i særlig India og Kina har økt kraftig de siste år. Produksjonen skal «fryses» på 2009/10 nivå i 2013 og reduseres med 10 pst innen 2015, med videre nedfasing og endelig utfasing innen 2030. Selv om fondets kapital i perioden 2012-2014 er lavere enn i foregående periode, er det norske bidrag høyere. Dette er fordi Norge har en høyere prosentsats i fordelingsnøkkelen enn tidligere, og at kursen for USD som legges til grunn, er høyere i inneværende periode. Det årlige norske bidraget er 8 351 275 kroner i perioden 2012-2014.

Mål

Utviklingslandenes utfasing av ozonnedbrytende stoffer, inkludert raskere frivillig utfasing av skadelige stoffer enn det de har forpliktet seg til.

Rapport 2011

Bruken av Ozonfondets midler til støtte for utviklingslandenes fortsatte utfasing av bruk av ozonnedbrytende stoffer er blitt gjennomført etter forutsetningene. 2010 representerte en viktig milepæl, da alle utviklingsland da hadde faset ut bruk av KFK, haloner og karbintetraklorid. I følge den siste «Assessment Report» som ble publisert i 2010 er det under visse forutsetninger ventet at utenfor polområdene vil ozonlaget kunne gå tilbake til pre-1980 nivå i perioden 2030-2040. Over Antarktis vil dette først skje 2045 – 2060, og noe tidligere over Arktis. Arbeidet med forebygging av ulovlig handel med resterende ozonreduserende stoffer, demonstrasjonsprosjekter om alternativer, ytterligere forskning i destruksjonsteknologier, samt styrking av utviklingslandenes institusjonelle forhold, ble videreført i 2011. Norges bidrag til Ozonfondet i 2011 var 6,6 mill. kroner.

FNs forørkningskonvensjon (UNCCD)**Situasjonsbeskrivelse**

Konvensjonen arbeider for å bekjempe forørkning og redusere effekten av tørke i berørte land, særlig i Afrika. Bærekraftig ressursforvaltning er hovedretningen i arbeidet, og klimatilpassing er i økende grad et fokus for konvensjonen.

Mål

Bevilgningen brukes til pliktig bidrag for konvensjonen. Arbeidet organiseres etter den strategiske planen for konvensjonen som ble vedtatt på partsmøtet i 2007 og har følgende målsettinger:

- Å bedre levekårene til berørte befolkninger
- Å bedre tilstanden til berørte økosystemer
- Å skape globale goder gjennom iverksetting av konvensjonen
- Å mobilisere ressurser til iverksetting av konvensjonen

Rapport 2011

Det norske pliktige bidraget i 2011 var i underkant av kr 500 000. Sekretariatet har fremdeles utfordringer med å iverksette tiltakene som ligger i den strategiske planen som ble vedtatt i 2007. Fra norsk

side har vi oppfordret sterkt til å inkludere sivilt samfunn både som aktør i iverksettelsen av konvensjonen og som premisslegger for partsmøtene.

Konvensjonen bygger på prinsippet om felles, men ulikt ansvar, der det hovedsakelig er utviklingsland som setter inn tiltak, mens utviklede land har ansvar for å støtte opp om tiltak med finansielle ressurser. Tiltakene skal utvikles i tråd med nasjonale utviklingsstrategier i utviklingslandene, men fremdeles er det land som ikke har ferdigstilt sine strategier.

De pliktige bidragene til konvensjonen går til å dekke sekretariatets utgifter i henhold til framforhandlet budsjett. Bidragene er fordelt på medlemslandene etter FN-skalaen.

Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO)**Situasjonsbeskrivelse**

ITTO arbeider for økt internasjonal handel med bærekraftig og lovlig produsert tropisk tømmer, samt bærekraftig forvaltning av tropisk tømmerproduserende skog. En ny avtale har trådt i kraft som grunnlaget for ITTO, og Norge har ratifisert denne. Et viktig skogland som Brasil har hittil ikke ratifisert den nye avtalen, Det vil være viktig å få Brasil med. Med den nye avtalen får ITTO sterkere fokus på utvikling, og dessuten klarere strategisk retning.

Mål

Bevilgningen brukes til pliktig bidrag til ITTO. ITTO har som mål å øke og diversifisere internasjonal handel med tropisk tømmer fra bærekraftig forvaltet og lovlig høstet skog

Rapport 2011

Det norske bidraget i 2011 var i overkant av 200 000 kroner og gikk til sekretariatets utgifter i henhold til framforhandlet budsjett.

Tropisk skog har stor oppmerksomhet i klimasammenheng. Dette gir økt interesse også for ITTO. På norsk initiativ er det utviklet et eget tematisk program for klima og skog i ITTO, som bidrar til å finansiere tiltak for redusert avskoging i tropisk skog, og dermed støtte opp om arbeidet i Regjeringens klima- og skogprosjekt, ref. kap. 166.73.

ITTO finansierer også mange mindre prosjekter, samt stipendordninger. Tradisjonelt har dette vært ITTOs hovedfokus, men dette er i ferd med å endre seg til fordel for en programmatisk tilnærming.

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser (ITPGR)

Situasjonsbeskrivelse

Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk (ITPGRFA) ble signert i 2004. FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO) er vertskap for Traktatens sekretariat.

Traktaten var et viktig skritt for å sikre bevaring av genetiske ressurser for mat og landbruk. Den etablerer et multilateralt system for utveksling av plantegenressurser og for en rettferdig fordeling av godene som oppstår ved bruk som er i samsvar med Konvensjonen for biologisk mangfold. Det multilaterale system ble operativt i 2007. Norge spilte en aktiv rolle i forhandlingene og bidro med betydelige midler for å få traktaten i havn. Traktaten dannet blant annet et fundament for etableringen av Det globale frøhvelvet på Svalbard.

Mål

Bevilgningen skal brukes til å støtte opp om arbeidet for å implementere Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk og dets multilaterale system på landnivå i utviklingsland. Traktaten har som målsetting å støtte vern og bærekraftig bruk av plantegenetisk ressurser for mat og landbruk, samt å støtte rettferdig fordeling av goder som stammer fra bruken av disse ressursene.

Rapport 2011

Rammen for traktatens ordinære drift ble mer forutsigbar da det på det fjerde møtet i traktatens styringsorgan i 2010 ble oppnådd enighet om frivillig kontingent beregnet etter et byrdefordelingssystem mellom medlemmene. Det norske bidraget i 2010 utgjorde omkring 411 000 kroner til dekning av toårsperioden 2010-2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 311 mill. kroner fordelt på følgende ordninger:

- GEF, 106,5 mill. kroner.
- Frivillige klimafond mv., Montreal-protokollens Ozonfond, FNs forørkningskonvensjon (UNCCD), Den int. org for tropisk tømmer (ITTO), Den internasjonale plantetraktaten (ITPGR): 65,0 mill. kroner
- Bistandsandel av FNs fredsbevarende operasjoner: 25,0 mill. kroner

- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FN: 17,0 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til ILO: 12,5 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til UNIDO: 7,1 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til FAO: 12,0 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til WHO: 19,5 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IAEA: 12,0 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til OSSE: 18,0 mill. kroner
- Bistandsandel av Norges regulære bidrag til IOM: 2,5 mill. kroner
- Refusjon av bistandsandeler av regulære bidrag som forvaltes av andre departementer (UNESCO, WIPO, ITU, UPO, IUCN): 8,2 mill. kroner

Post 79 Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norske eksperter og junioreksperter gir et viktig bidrag til utviklingsarbeidet i FN.

Junioreksperter er yngre fagfolk som rekrutteres og finansieres av Norge, men ansettes av den enkelte FN-organisasjon. Siden Norge inngikk de første juniorekspertavtalene i 1961, er rundt 1000 junioreksperter stilt til disposisjon for over 20 FN-organisasjoner. I tillegg inngikk Norge i 2011 en rammeavtale med Verdensbanken om finansiering av eksperter og junioreksperter. Interessen for å søke slike stillinger er stor, og Norge finansierer i dag 70-80 junioreksperter som har sine arbeidsoppgaver innenfor blant annet områder som likestilling, miljø, klima, menneskerettigheter, helse, utdanning, flyktninger og humanitært arbeid. Mange junioreksperter er etter avsluttet kontrakt blitt tilbudt stillinger for fortsatt arbeid i FN. Programmet er et viktig virkemiddel for rekruttering av nordmenn til høyere stillinger i FN-systemet. Andre bruker sin internasjonale kompetanse i norsk offentlig sektor eller frivillige organisasjoner etter avsluttet kontrakt. For å lette overgangen til høyere stillinger i FN-systemet har Norge i 2012 finansiert tre SARC-stillinger¹⁴ i UNDP. Disse stillingene er på nivået over juniorekspertstillingene og gir solid innsikt i samordning av FNs aktiviteter på landnivå.

¹⁴ Special Assistant to Resident Coordinator

Ordningen med stipend til praktikanter i FN-organisasjoner foreslås videreført i 2013. Interessen for ordningen er stor og erfaringene er gode. Flere stipendiater søker senere stillinger i internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av. Sekondering av norske eksperter til internasjonale organisasjoner videreføres i 2013.

Mål

Bevilgningen vil bli brukt til å:

- Bidra til å styrke utviklingsarbeidet i FN, arbeidet med FN-reform og internasjonale statlige organisasjoner og stiftelser som FN samarbeider med ved å stille norske fagfolk til disposisjon.
- Bidra til at nordmenn kan utgjøre en viktig rekrutteringsbase for ansettelse i internasjonale organisasjoner
- Finansierte norske junioreksperter og andre eksperter i internasjonale organisasjoner og stiftelser som samarbeider med FN.
- Finansierte nordmenn i FNs fredskorps (United Nations Volunteers – UNV).
- Finansierte stipend til ulønnede praktikanter i FNs organisasjoner og organisasjoner som FN samarbeider med.

Rapport 2011

Juniorekspertprogrammet representerte 68 årsverk fordelt totalt på 108 personer, hvorav 80 kvinner og 28 menn, i løpet av året. Dette var på nivå med foregående år, 2010. Geografisk fordeling av årsverkene var 39 ved organisasjonenes hovedkontorer, 14 i Afrika, 14 i Asia og 1 i Latin-Amerika. 2 nordmenn gjorde tjeneste i FNs fredskorps med til sammen 2 årsverk. Juniorekspertene og fredskorpsdeltakerne arbeider i det alt vesentlige innenfor områder prioritert av Norge. I løpet av året er fem norske eksperter sekondert til FN og finansiert over posten. Det ble tildelt stipend til 53 norske hospitanter i FNs organisasjoner.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 75 mill. kroner.

Post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Globale trender som befolkningsvekst, endrede forbruksmønstre og bruksområder (biodrivstoff) og høyere energipriser setter stadig tøffere krav

til verdens matvareproduksjon. Samtidig trues matproduksjonen av overutnyttelse av naturressurser, klimaendringer og naturkatastrofer. Men uavhengig av siste tiders vekst og raske endringer i prisnivået har nærmere en milliard mennesker vært uten tilstrekkelig mat hele det siste tiåret. Dette er mer enn befolkningen i USA, Canada og EU til sammen. Andelen underernærte er fortsatt størst i Afrika sør for Sahara, mens Asia og stillehavsregionen har det høyest antallet underernærte.

Dette skjer samtidig som det i dag produseres nok mat i verden. At noen sulter er derfor ikke bare et spørsmål om produksjon, men har også å gjøre med sosiale, politiske og økonomiske forhold, som bl.a. hindrer at maten blir rettferdig fordelt, i en generell nedprioritering av investeringer i sektoren, og en fortsatt marginalisering av småbøndene og deres situasjon.

I arbeidet med å sikre verden tilstrekkelig mat er forskning en vesentlig komponent. For landbruksutvikling i utviklingsland og regjeringens satsning på dette området er Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR¹⁵) en sentral aktør.

Organisasjonens mål er 1) redusert rural fattigdom, 2) styrket matsikkerhet, 3) forbedret ernæring og helse og 4) bærekraftig forvaltning av naturressursene. Dette skal nås ved forskning kjennetegnet ved tverrgående programmer, av både samfunnsfaglig og naturvitenskapelig karakter og av helhetlig systemforskningen. Områdene det forskes innen strekker seg fra matvekster (f.eks. mais, ris, hvete) husdyr og fisk og vann- og skogforvaltning til rettigheter og eiendomsforhold til jord og andre naturressurser, landbruks- og matpolitikk og kvinners rolle i landbruk.

Vi står foran en situasjon der dagens viktigste matplanter får stadig dårligere vekstvilkår pga endringer i temperatur og nedbør. Dagens kommersielle landbruksplanter har mistet mye av det genetiske mangfoldet fordi de er dyrket fram for å gi maksimal avkastning under dagens klimaforhold, på bekostning av framtidig tilpasningsevne. Genmateriale som kan brukes til å tilpasse dagens kommersielle landbruksplanter må derfor finnes hos de ville slektningene av disse plantene.

Global Crop Diversity Trust (GCDDT) samler inn og bevarer frø fra ville slektninger av en rekke av de viktigste matplanter, identifisere egenskaper av betydning for klimatilpasning og bidrar til framdyrking av nye, tilpasningsdyktige varianter av

¹⁵ The Consultative Group on International Agricultural Research

plantene. Disse nye variantene blir gjort tilgjengelige for bønder, bla gjennom Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR). Som et ledd i økt innsats for klimarobust landbruk, vil regjeringen over en tiårsperiode, gi inntil USD 50 mill. til initiativet for utvikling av klimarobuste matplanter i regi av Global Crop Diversity Trust (GCDDT) gjennom Crop Wild Relatives (CWR) initiativet.

Utenriksdepartementet delegerte forvaltningen av ordningen til Norad i 2012. Saker av prinsipiell karakter avklares med Utenriksdepartementet.

Mål

- Redusert sult og fattigdom.
- Et mer klimarobust og bærekraftig landbruk.
- Styrke småbønder og kvinners innflytelse, ressurstilgang og produktivitetspotensial.
- Arbeide for å sikre verdens plante- og dyregenetiske ressurser.

Rapport 2011

The *Consultative Group for International Agricultural Research* (CGIAR) gikk i 2011 fra å være en uformell strategisk allianse av 64 medlemsland, organisasjoner og private stiftelser til å bli en internasjonal organisasjon finansiert gjennom et trust fond i Verdensbanken. Hovedformålet med reformen vedtatt i 2009, er bedre resultatoppnåelse, samtidig som hensynet til klima og miljø ivaretas.

I 2011 støttet CGIAR forskning innen matvekster, husdyr og fisk, vann- og skogforvaltning, biomangfold og klimatilpasning, integrerte dyrkingssystemer, rettigheter og eiendomsforhold til jord og andre naturressurser, landbruks- og matpolitikk, ernæring, kvinners rolle i landbruk og ressursforvaltning, samt inntekt, innovasjon og sosial endring.

Forskningsområdene var fordelt over 15 programmer kalt CRP. Hver CRP har egne mål, og resultater de skal oppnå. Ettersom reformen så vidt har trådt i kraft, og er det for tidlig å se på resultater, men reformen og implementeringen av CRPene utvikler seg som forventet.

I 2011 inngikk Norge en avtale med Global Crop Diversity Trust (GCDDT) for å gjennomføre et tiårsprosjekt innenfor Crop Wild Relatives (CWR). Første delen av dette tiårsprosjektet er en treårig avtale (2011-13) på inntil NOK 90 mill.

Den norske støtten til CGIAR i 2011 var på 110 mill. kroner og støtten til GCDDT var på 10,2 mill. kroner.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 150 mill. kroner. Dette er en økning på 20 mill. kroner fra 2012 som foreslås gitt til landbruksforskning knyttet til matsikkerhet.

Post 82 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Den nye FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling – UN Women – ble opprettet i juli 2010 og operativ i januar 2011. Norge var en pådriver for denne viktige reformen. Opprettelsen av den nye organisasjonen innebar en sammenslåing av fire eksisterende FN-mekanismer og har både normative og operative oppgaver. UN Women støtter mellomstatlige prosesser for å videreutvikle politikk og standarder på likestillingsområdet. I dette arbeidet inngår også et nært samarbeid med frivillige organisasjoner og det sivile samfunn i FNs medlemsstater. Videre tilbyr UN Women etterspørseldrevet støtte til nasjonale partnere for gjennomføring av internasjonale avtaler og standarder. Den har en ledende og koordinerende rolle for FN-systemets samlede innsats for likestilling, og for utvikling og formidling av erfaringsbasert kunnskap og veiledning. UN Women har en sentral pådriverfunksjon for likestilling og jenter og kvinners rettigheter globalt.

Mål

UNW utarbeidet i 2011 en strategisk plan med fokus på fem tematiske hovedprioriteringer:

- Styrke kvinners politiske makt og deltagelse,
- Styrke kvinners økonomiske deltagelse og innflytelse,
- Eliminere vold mot kvinner,
- Fremme kvinner, fred og sikkerhet i tråd med relevante sikkerhetsrådsresolusjoner
- Støtte nasjonale plan- og budsjettprosesser.

Rapport 2011

UN Women har kun vært operativ siden 1. januar 2011. Det foreligger derfor ingen evalueringer av resultatoppnåelse på landnivå eller tematiske evalueringer av organisasjonens virksomhet. Årsrapporten 2010-2011 samt UN Womens rapport om fremdrift i implementeringen av den strategiske planen viser imidlertid tydelige fremskritt på en rekke områder. UN Womens respons i for-

hold til den arabiske våren viste også at organisasjonen evner å raskt ta inn over seg endringer og innrette innsatsen i tråd med de utfordringer og muligheter slike omveltninger medfører for kvinner.

I 2011 fokuserte UN Women og dens leder, tidligere president i Chile, Michelle Bachelet, på å utarbeide organisasjonens strategiske plan, resultatrammeverk og første regulære budsjett, samt å foreta nødvendige omlegginger og restruktureringer i organisasjonen. To viktige prioriteringer har vært å styrke kapasitet i felt og styrke effektivitet og evaluering ved hovedkvarteret i NY. 33 landkontorer ble styrket og en gjennomgang av den regionale strukturen med fokus på en effektivisering av organisasjonen ble iverksatt. Norge har gjennom sin styreplass arbeidet for at UN Women skal få på plass gode strukturer og verktøy for å måle resultatoppgåelse. I tråd med styrets beslutninger ble en rapport om fremdrift i implementeringen av UNWs strategiske plan lagt frem for styret i mai 2012. Denne rapporten viser resultater oppnådd innenfor de tematiske hovedprioriteringene og knyttet til å styrke resultatbasert styring, rapportering og evaluering. I 2011 ble det også utviklet en felles handlingsplan for å måle likestil-

lingsarbeidet i hele FN-systemet (SWAP). Dette er første gang FN tar i bruk et overordnet, felles verktøy for å måle FN-organisasjonenes resultater på dette området, noe som vil ansvarliggjøre FN-organisasjonene og styrke likestillingsdimensjonen i alle deler av FNs arbeid. UN Women skal med utgangspunkt i handlingsplanen, utvikle et felles rammeverk for å kunne rapportere konkrete resultater av likestillingsarbeidet også på landnivå. UNW har også i løpet av det første året styrket sin interne evalueringsfunksjon. Nivået på bidragene til den nye organisasjonen var imidlertid lavere enn forventet i 2011 og arbeidet for å få økte ressurser til likestillingsarbeidet internasjonalt og få større bredde i giverbasen vil bli viktig fremover.

UN Women gis høy prioritet fra norsk side og som bidragsyter og styremedlem vil Norge styrke og fremme organisasjonen, herunder sikre at den drives effektivt og målrettet i henhold til mandatet. Michelle Bachelet besøkte Norge to ganger i løpet av 2011.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 95 mill. kroner.

Kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	809 832	814 000	814 000
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	747 340	742 500	772 500
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	444 351	444 500	559 500
	Sum kap. 0171	2 001 523	2 001 000	2 146 000

Utviklingsbankene er viktige finansieringskilder og rådgivere for låntakerlandene, og sentrale aktører i utviklingsdebatten. Som de største finansieringskilder for fattige land er utviklingsbankene viktige kanaler for norsk bistand til økonomisk utvikling og fattigdomsreduksjon i utviklingsland. Finanskrisen skapte i sin tid en økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene som førte til at det nå er gjennomført kapitaløkninger i alle utviklingsbankene. Som ved de fleste utviklingstiltak er det en viss risiko knyttet til bankenes lån og prosjektvirksomhet, men med klare retningslinjer for risikovurdering og

bruk av resultater fra evalueringer har utviklingsbankene et robust system.

Den norske samfinansieringsstøtten til Verdensbanken, IMF og de regionale utviklingsbankene brukes i stor grad strategisk for å påvirke og utvikle bankenes politikk og operasjoner i tråd med norske utviklingspolitiske prioriteringer. I vår politikk overfor bankene generelt og spesielt i forbindelse med påfyllingsforhandlingene i utviklingsfondene, har man fra norsk side vært opp-tatt av at bankene i større grad vektlegger fordelingspolitikk, harmonisering på landnivå, klima, likestilling og anti-korrupsjon. Arbeidet mot ulov-

lig kapitalfflyt, korrupsjon, kriminalitet og skatteunndragelser er prioritert. Alle bankene har egne handlingsplaner for likestilling og det arbeides både analytisk og operasjonelt for å integrere likestillingsperspektivet i bankens programmer og prosjekter. Det er imidlertid behov for bedre indikatorer og verktøy for å kunne måle hva som er oppnådd på likestillingsområdet. Demokratisering og større åpenhet er områder Norge vektlegger i sitt arbeid mot bankene. Generelt har arbeidet med å forbedre resultatrapportering vært en sentral oppgave i alle bankene de siste årene. Bankene har fått på plass bedre systemer for resultatrapportering

Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene kjennetegnes ved mange organisatoriske fellesstrekk. Foruten å drive utlånsvirksomhet på svært gunstige markedsvilkår til mellominntektsland har de alle utviklingsfond for utlån og gave-

bistand til de fattigste landene. Fondene blir regelmessig påfylt etter omfattende forhandlinger om nivå, byrdefordeling og utviklingspolitiske retningslinjer for bruk av midlene. Forhandlingene er også en viktig arena for politikktutforming som legger premisser for bankenes virksomhet. Styret er utviklingsbankenes utøvende myndighet, med ansvar for den løpende virksomhet. Norge representeres i hver bank av et valggruppekontor med utsendinger fra hovedstedene og har stemmevekt etter andel av aksjekapitalen. Dette ledes av Eksekutivdirektør som er valggruppelandenes felles styrerepresentant. Norge deler styreplass og er i valggruppe med bl.a. de andre nordiske land i alle bankene. Felles posisjoner utarbeides gjennom en løpende koordineringsprosess. Det aktive nordiske samarbeidet gir potensielt større gjennomslag og gehør for Norges synspunkter i utviklingsbankene.

Tabell 9.2 Fakta om utviklingsbankene

	Verdensbanken	IDB/Latin-Amerika	Afrikabanken	Asiabanken
Etablert	1944	1959	1964	1966
Hovedsete	Washington	Washington	Tunis	Manila
President	Jim Yong Kim (USA)	Luis Alberto Moreno (Colombia)	Donald Kaberuka (Rwanda)	Haruhiko Kuroda (Japan)
Antall ansatte	Ca. 15.000	Ca. 1.900	Ca. 1.600	Ca. 2.900
<i>Utlån 2011</i>	<i>323 mrd. kr.</i>	<i>76 mrd. kr.</i>	<i>52 mrd. kr.</i>	<i>133 mrd. kr.</i>
Antall medlemsland	187	48, hvorav 20 ikke-regionale	78, hvorav 25 ikke-regionale	67, hvorav 19 ikke-regionale
Norsk årlig bidrag 2011	779 mill.kr (fond) 30 mill.kr (bank)	0	500 mill. kr. (fond), 34 mill. kr. (bank)	60 mill. kr. (fond) 14,3 mill. kr (bank)
Norsk andel, pst. i 2011	Bank: 0,63 Fond: 1,34	Bank:0,17 Fond:0,20	Bank: 1,16 Fond: 4,40	Bank: 0,386 Fond: 0,97
Norsk samfinansiering i 2011 ¹	418 mill. kr.			20 mill. kr
Valggruppe	Norden, baltiske land	Norden, Spania, Frankrike, Østerrike	Norden, India	Norden, Canada, Nederland, Irland

¹ Inkluderer kun samfinansiering over kap. 171.72 Samfinansiering med utviklingsbankene

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

IBRD gir lån og faglig bistand til mellominntektsland og til kredittverdige lavinntektsland, til lave kostnader for låntakerne. IDA gir rentefrie, langsiktige lån så vel som gavebistand til verdens 81

fattigste land. Disse landene har liten eller ingen mulighet til å oppta lån på vanlige markedsbetingelser. IFC og MIGA fokuserer på utvikling av privat sektor.

Verdensbanken gjennomfører en rekke viktige interne reformer for å gjøre banken mer åpen, effektiv, fleksibel og bedre tilpasset nye

utfordringer. Verdensbanken har fått på plass et robust resultatrammeverk med et sjeldent ærlig karaktersystem, *Corporate Scorecard*, som også måler hvor effektivt banken oppnår resultater i tillegg til institusjonens interne effektivitet. Dette karaktersystemet er blitt en modell for andre multilaterale organisasjoner. Det er fokus på intern kontroll av pengebruk, med en sterk kultur på å etterleve revisors merknader. Videre er det igangsatt en rekke tiltak for å forebygge korrupsjon, både internt i banken og i mottakerlandene. Vurderinger viser at Verdensbanken på en systematisk måte bruker evalueringer til å endre innsats og fokus om det er nødvendig. Det legges nå mer til rette for reelt nasjonalt eierskap, samt at landene gis reell mulighet til å velge sin egen politikk.

Verdensbanken har fattigdomsbekjempelse, ikke minst i Afrika, som fokus. Det skal legges til rette for økonomisk vekst, og banken skal fremme globale løsninger på områder som klima, handel og helse. Kriseforebygging har også fått økt vekt. Godt styresett med vekt på anti-korrupsjon er sentralt i Verdensbankens arbeid. Det er det siste året blitt utarbeidet strategier for utdanning, miljø og sosial beskyttelse og arbeid. Utviklingsland og mellominntektsland har nå 47,19 pst. av stemmene i IBRD. Det norske kjernebidraget til Verdensbanken går utelukkende til IDA som påfyllingsforhandlingene at Verdensbankens politikk overfor de fattigste landene blir utformet. De siste påfyllingsforhandlingene for IDA (IDA 16) ble avsluttet i 2011. Fokuset var på blant annet resultater, likestilling, bankens arbeid i sårbare stater og respons på kriser. Også fokuset på klima fikk et løft gjennom disse forhandlingene. Nye forhandlinger om IDA innledes i 2013.

Den totale norske støtten til Verdensbankgruppen over samtlige poster var i 2011 på om lag 2,8 mrd. kroner. Dette inkluderer betydelige bidrag til fond for gjenoppbygging i en rekke land rammet av konflikt og til tiltak innen klima, miljø og energi.

IFC opererer innenfor 5 fokusområder; klimændring og miljø og sosial bærekraft; infrastruktur, helse og utdanning; matforsyningskjeden; lokale finansmarkeder; og klient relasjoner. De driver også et spesielt program for opplæring og utvikling av kvinnelige entreprenører; Women i Business. Resultatene måles gjennom et karaktersystem og i 2011 ble det innført utviklingsmål for virksomheten. IFC bidrar hvert år med overførin-

ger til Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) av sin nettoinntekt.

Energitilgang, fornybar energi og klima er et viktig innsatsområde i Verdensbanken. For å oppnå utbredelse av ren energi i stor skala, arbeider Banken og IFC blant annet med å utvikle instrumenter, som garantier/risikodeling/karbonfinansiering, for å få privat sektor til å investere i klimavennlig energi og teknologi. Parallelt med sine energiinvesteringer arbeider Banken med å bedre rammevilkår som legalt rammeverk og investeringsklima i land der høy risiko og uforutsigbarhet hindrer private investeringer.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene å gjennomføre en kapitaløkning i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD). For Norges del innebar en kapitaløkning en garanti på om lag 2,1 mrd. kroner, og et innbetalt beløp på om lag 134 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det ble også vedtatt å gjennomføre en justering av aksjeandelene til medlemslandene gjennom en selektiv kapitaløkning i IBRD. For Norges del innebar deltakelse i den selektive kapitaløkningen en garanti på om lag 450 mill. kroner og et innbetalt beløp på totalt 29 mill. kroner, som innbetales over fire år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det vises også til profilark for Verdensbanken på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

- Verdensbankens mandat er fattigdomsbekjempelse gjennom å bidra til bærekraftig økonomisk vekst i utviklingsland. Verdensbanken har i henhold til sin strategiske plan 5 hovedmålsettinger:
- Fokus på fattige og sårbare land, spesielt i Afrika
- Legge til rette for inkluderende økonomisk vekst med et fordelingsperspektiv
- Fremme global kollektiv handling (klima, handel, matvaresikkerhet, energi, vann og helse)
- Fremme godt styresett og kampen mot korrupsjon
- Forebygge kriser
- På institusjonelt nivå vil Verdensbanken i 2013 fortsette arbeidet med å modernisere institusjonen, øke resultatfokuset, samt desentralisere myndighet og ressurser til landkontorene.

Rapport 2011

Verdensbankens utlånsvolum til utviklingsland gjennom IDA utgjorde i 2011 rundt 90 mrd. kroner. Rundt halvparten av bistanden fra IDA gikk til Afrika. Infrastruktur, landbruk og sosial sektor var de tre områdene som mottok størst andel av Verdensbankens samlede utlån. De største låntakere var India, Vietnam, Tanzania, Etiopia, Nigeria og Bangladesh. Gaveandelen var på 18 pst. Verdensbankens utlånsvolum gjennom IBRD var i 2011 på nærmere 130 mrd. kroner. De største låntakere var India, Mexico, Sør-Afrika, Brasil og Tyrkia. Rundt halvparten av lånene var i form av budsjettstøtte (uten gaveelement).

Etter en voldsom økning i bidragene fra Verdensbanken i 2009 for å hjelpe landene i å møte finanskrisen var aktivitetsnivået i 2011 lavere, men fortsatt over nivået fra før bankkrisen. De store satsingene på infrastruktur støtter opp under økonomisk vekst, og skaper samtidig viktige arbeidsplasser i mottakerlandene. Det gis også betydelig midler til sosiale programmer og kvinner og sårbare gruppers særskilte situasjon har blitt fremhevet i dette arbeidet. Verdensbanken bidrar også med finansielle pakker og rådgivning som reduserer mottakerlandenes sårbarhet. Den årlige rapporten om Verdensbankens resultater viser en positiv trend i alle sektorer, mens framskrittene er mindre på områder som styresett og finansforvaltning. Banken har fortsatt ikke nådd sitt eget mål om at 70 pst av all prosjekter skal være tilfredsstillende. Kvaliteten på bankens operasjoner har økt med 7 pst og det har også blitt gjort framskritt på bruken av landenes egne nasjonale systemer. Verdensbanken har også gjort framgang på institusjonell effektivitet og viser en viss forbedring både når det gjelder bruk av ressurser, personell, åpenhet og fleksibilitet.

Gjennom det siste tiåret har bistand fra IDA bidratt til å gi 105 millioner barn muligheten til å gå på skole. Innenfor helsesektoren har banken gjennom IDA i samme periode bidratt til distribusjon av 35 millioner malarianett og over de siste seks år har 267 millioner mennesker fått nytte av ulike former for sosiale sikkerhetsnett. Innen infrastruktur har 31 millioner mennesker fått bedre tilgang til vann.

Kampen mot korrupsjon ble ytterligere trappet som en oppfølging av styresett- og antikorrupsjonsstrategien, og banken har styrket sitt samarbeid med myndigheter i 60 land for å støtte reformer i anskaffelsessystemer. Banken bidrar med støtte til reform av offentlig finansforvaltning i 83 land. Svartelisting av selskaper som har vært

involvert i korrupsjon er nå blitt et institusjonalisert samarbeid mellom alle bankene. Støtte til Verdensbankens arbeid i sårbare stater og land rammet av konflikt eller naturkatastrofer har bidratt til å sette fokus på økt samarbeid med FN organisasjonene og til økt kapasitet og kompetanse i banken. Forebygging av kriser har fått økt innsats.

I 2011 bidro IFC til å sysselsette 2,4 millioner mennesker og ga 10 millioner lån til en verdi av 140 milliarder dollar. Investeringene har videregitt 20 milliarder dollar i statsinntekter og for 2011 hadde IFC en nettoinntekt på 2,2 milliarder dollar, hvorav 600 millioner dollar ble kanalisert til IDA.

IFC vedtok i 2011 nye retningslinjer og standarder for sosial og bærekraftig utvikling og en oppdatert åpenhetsmelding. Dette skjedde etter en toårig og meget omfattende konsultasjonsprosess, hvor også norske sivilsamfunnsaktører har vært delaktige. Det ble også på tampen av året vedtatt en egen vegleder for bruken av såkalt *intermediate jurisdictions*, ofte omtalt som skatteparadiser.

Under forhandlingene om siste påfylling (IDA16), ble det for første gang satt et mål for likestillingsarbeidet i Verdensbanken. Minst 60 prosent av alle IDA operasjoner skal vurderes opp mot likestillingsperspektiver. Det er avgjørende at banken kan måle resultatene av sin innsats, også med kjønnssegregererte data. Norge har, og vil fortsatt, støtte banken i dette arbeidet. Banken har også innført måling av sine ledere på alle nivå, for å sikre at kjønnspektivet ivaretas, både i programvirksomhet og i egen organisasjon. Resultatene vil forhåpentligvis gi utslag i løpet av påfyllingsperioden.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 814 mill. kroner.

Det vises for øvrig til forslag til romertallsvedtak vedrørende kapitaløkning i IBRD.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB)

Situasjonsbeskrivelse

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) har som formål å bidra til økonomisk og sosial utvikling i Afrika og tar mål av seg til å bli Afrikas fremste utviklingsinstitusjon. AfDBs strategi for 2008-2012 fokuserer på infrastruktur, utvikling av privat sektor, godt styresett og utdanning. Mange av Bankens infrastrukturprosjekter, særlig innen veibygging, har som formål å bidra til økt produktivitet i

landbruket ved å redusere transportkostnadene. På energisektoren støttes blant annet vannkraft, vindkraft og termisk energi.

Den nye langtidsstrategien (2013-2022) vil reflektere den positive utviklingen i Afrika og bankens relevans i denne sammenheng. Strategien tar utgangspunkt i at Banken skal bidra til at vekst skal være privat sektor ledet og inkluderende, og grønn vekst vektlegges. Banken ønsker i større grad å bli en kunnskapsinstitusjon og har nylig rekruttert flere ledere på høyt nivå som forventes å bidra positivt i så måte. Reformprosessen, som har pågått over lengre tid, er videreført. Fokus har vært desentralisering, resultatstyring og omlegging av prosedyrer og rutiner for mer effektiv forvaltning

Som følge av finanskrisen og økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene på årsmøtet 2010 å gjennomføre en kapitaløkning i banken. For Norges del innebærer kapitaløkningen en statsgaranti på om lag 4,5 mrd. kroner og et innbetalt beløp på totalt ca. 290 mill. kroner, som innbetales over åtte år, jf. forslag til romertallsvedtak. Bankens fond, Det afrikanske utviklingsfondet, retter seg mot de fattigste landene. Fondet har satt av betydelige midler for å fremme regional integrasjon og økt satsing i sårbare stater. Norsk støtte til Afrikafondet i 2011 beløp seg til 500 mill. kroner. Nye påfyllingsforhandlinger til fondet starter i 2013 for perioden 2014-2016.

I policyarbeidet overfor Banken vektlegger Norge tydeligere integrering av likestilling, styresett, miljø og klima, som suppleres med øremerkede norske bidrag. Tiltak mot ulovlig kapitalflyt inngår også som et prioritert tema i dialogen med Banken.

Det vises til profilark for Afrikabanken på www.regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Den afrikanske utviklingsbanken vil:

- Bidra til inkluderende vekst og sosial utvikling i Afrika gjennom støtte til godt styresett og privat sektor utvikling, infrastruktur, og høyere utdanning og yrkesopplæring.
- Styrke innsatsen i sårbare stater og arbeide for økt regional integrasjon.
- Konsolidere den institusjonelle reformen med økt delegering av myndighet til landkontorene og mer effektiv drift.

Rapport 2011

Afrikabanken har bidratt til at Afrika har kommet seg relativt godt ut av finanskrisen og fortsatt er en solid institusjon. Bankens siste årsmøte bekreftet enighet om at nåværende fokus på infrastruktur, regional integrasjon, privat sektor, godt styresett og sårbare stater fortsatt er relevant, og understreket viktigheten av at miljø/klima og likestilling integreres i Bankens virksomhet.

I 2011 innvilget Banken nye lån og gaver for om lag 52 mrd. kroner.

Fra 2008 til 2011 gikk litt over halvparten av bankens investeringer til infrastrukturprosjekter. I samme periode gikk vel 12 pst. til finanssektoren, 6 pst. til sosial sektor, vel 3 pst. til landbruk og 0,7 pst. til miljø.

Arbeid med en revidert energipolitikk og en ny klimapolitikk er nær ferdigstilt og forventes styrebehandlet høsten 2012. Godt styresett fremmes ved å vektlegge reformer og opplæring innen finans og økonomistyring, gjerne i kombinasjon med budsjettstøtte.

Norge bidro til at Banken gjennom Fondet satte av betydelige midler til å fremme regional integrasjon og økt satsing på sårbare stater. En uavhengig evaluering av arbeidet rettet mot sårbare stater bekreftet relevansen av Fondets arbeid på dette feltet og kom med forslag til forbedringspunkter, som vil følges opp i kommende justert policy. Gjennom treårsperioden 2011-2013 forventes Fondet å støtte utdanning i fattige afrikanske land med til sammen 3,6 mrd. kroner.

En intern gjennomgang av Fondets virksomhet peker på at kvalitet i utforming og planlegging av prosjekter og landstrategier er bedret, særlig når det gjelder sosiale og miljømessige sikringsmekanismer. Andelen av Fondets prosjekter med minst en resultatindikator for likestilling økte fra 61 pst. i 2009 til 75 pst. i 2011.

Delegering av myndighet til landkontorene fortsatte i 2011, og interne reformer ble videreført for å bedre effektiviteten. Fra 2011 rapporteres det årlig på utviklingseffektivitet. Resultatrammeverket er styrket og det gjøres i økende grad bruk av baselininformasjon og standardiserte indikatorer. Banken erkjenner at det fortsatt gjenstår arbeid for å etablere en god resultatkultur på alle nivåer i organisasjonen, og vektlegger videre arbeid på dette feltet.

Som resultat av påtrykk fra land som Norge legger Banken i større grad vekt på åpenhet og innsyn i virksomheten, basert på revidert og tydeligere politikk på dette feltet.

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB)

Situasjonsbeskrivelse

Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) har som formål å bidra til fattigdomsreduksjon gjennom lån og gavemidler til prosjekter i bankens regionale medlemsland. Et eget fond, Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF), er spesielt rettet mot de 28 fattigste medlemslandene.

I april 2012 ble den ellefte påfyllingsforhandlingen til AsDF avsluttet. Forhandlingene resulterte i en påfylling på 76,2 mrd. kroner for perioden 2013-2016. Giverbidragene til fondet utgjorde 28,3 mrd. kroner, resten overføres fra bankens egne midler. For Norges del innebar påfyllingen ett samlet bidrag på 257 mill. kroner fordelt over fire år, en nominell økning på i overkant av 17 mill. kroner, men en nedgang i forhold til totale bidrag fra 0,97 pst. til 0,77 pst.

Behovet for en mer inkluderende vekst var et overordnet tema i påfyllingsforhandlingene. AsDB ønsker å bidra til inkluderende vekst ved å satse på økonomisk vekst i kombinasjon med målrettet fattigdomsorientering. I tråd med norske prioriteringer ble det besluttet økt satsning på sårbare stater (klimautsatte øystater og land i konflikt), klima og matvaresikkerhet. Behovet for langsiktighet medførte at støtten til Afghanistan skal videreføres og først utfases i 2018. Banken oppnådde også støtte til opprettelsen av et krisefond for å kunne respondere raskt ved naturkatastrofer.

Resultatrammeverk for fondet inngår i Asiabankens overordnede resultatrammeverk. Resultatrammeverket skal nå revideres og Norge bidrar i prosessen bl.a. til at sammenhengen mellom resultater på landnivå og bankens overordnede målsetninger styrkes.

I Norges overordnede dialog med banken legges vekt på at banken skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse, likestilling godt styresett og antikorrupsjon, samt miljø og klima. Videre har Norge fokusert på viktigheten av at banken fortsetter arbeidet med en åpnere personalpolitikk, ytterligere desentralisering samt resultatstyrt forvaltning. Gjennom tematisk støtte bidrar Norge til et flergiverfond for å fremme ren energi.

Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok medlemslandene i 2009 å gjennomføre en kapitaløkning i banken. For Norges del innebærer kapitaløkningen en garanti på ca 2,2 mrd. kroner og et innbetalt beløp på ca 75 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det vises også til profilark for Asiabanken på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en

vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Den asiatiske utviklingsbankens overordnede mål er å bidra til fattigdomsreduksjon i Asia gjennom investeringer som bidrar til å fremme:

- inkluderende vekst, gjennom særlig fokus på utdanning og likestilling, infrastruktur og utvikling av finanssektor,
- miljømessig bærekraftig utvikling, særlig fokus på klimatiltak og investeringer i ren energi,
- regionalt samarbeid og integrasjon.

På det institusjonelle nivået vil banken i 2013 fortsette arbeidet med å modernisere personalforvaltningen og forbedre resultatfokuset.

Rapport 2011

Til sammen innvilget AsDB lån og gaver til en verdi av om lag 133 mrd. kroner i 2011, en økning på 16,9 mrd. kroner i forhold til 2010. De største låntakerlandene var Vietnam, India, Pakistan og Bangladesh. 96 pst. av bankens aktiviteter er nå innenfor bankens fem kjerneområder. Transportsektoren er fremdeles den største sektoren. Som et eksempel på resultater her bidro banken til at en befolkning på 135 millioner dro nytte av ulike veiprojekter. Asiabanken har de senere årene større fokus på hvordan de kan inkludere sosiale dimensjoner, herunder likestilling og miljøhensyn inn i prosjekter innen transportsektoren.

Utvikling av finanssektor er også et av bankens kjerneområder.

I overkant 20 pst. av bankens godkjente lån og gaver i 2011 gikk til energiprojekter, hvorav investeringer i ren energi var på USD 2,1 mrd. I perioden 2008 til 2010 bidro Asiabanken gjennom investeringer innen energi til at 3,9 millioner nye husholdninger fikk tilgang til elektrisitet. Omlag 50 pst. av de samlede investeringene i 2011, en fordobling i forhold til 2010, inkluderte miljø og bærekraftig utvikling.

I løpet av 2011 finansierte Asiabanken omtrent 800 000 mikrofinanslån til små og mellomstore bedrifter i flere land. En ny arbeidsplan for fremtidig innsats innen området ble vedtatt. Planen skal sikre at investeringene er i tråd med langtidstrategien.

AsDBs økende fokus på likestilling ser ut til å få resultater. I følge bankens resultatrapportering for 2011 ble målsettingen om at 50 pst. av prosjek-

tene rettet mot de fattigste landene og 40 pst. av prosjektene i de øvrige landene skal integrere likestillingshensyn nådd. Andelen av kvinnelig ansatte økte også.

Etter flere år viser nå banken fremdrift når det gjelder desentralisering av personell og myndighet til landkontorene. Andelen ansatte på landkontorene har økt fra 9 pst. i 2000 til 23 pst. i 2011. Dette vil forhåpentligvis bidra til bedre koordinering på landnivå samt sikre en tettere oppfølging av prosjektene. Med utgivelsen av flere viktige publikasjoner, blant annet en stor studie om Asia 2050, har Asiabanken bidratt med viktig informasjon om utviklingen og de viktigste utfordringene i Asia.

I løpet av 2011 opprettet banken en ny pilot som skal gi støtte til forberedelse av lån og gavebistand fra banken. Hensikten er at piloten skal bidra til raskere implementering av prosjektene. En gjennomgang av bankens retningslinjer på offentlighet ble avsluttet og retningslinjer som legger til rette for større åpenhet ble vedtatt.

Den inter-amerikanske utviklingsbank, IDB

Situasjonsbeskrivelse

Den inter-amerikanske er like stor som Verdensbanken i Latin-Amerika. Bankens hovedformål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet gjennom en bærekraftig vekst. IDB gir lån til regionens 26 medlemsland. Bankens fond for de fattigste medlemslandene (FSO), gir ekstra billige lån til Bolivia, Guyana, Honduras og Nicaragua og gavebistand til Haiti.

I Norges overordnede dialog med banken legges særlig vekt på at banken skal være en utviklingsbank med fokus på fattigdomsbekjempelse, utjevning og likhet, godt styresett og antikorrupsjon, samt miljø og klima. Gjennom særskilt tematisk støtte støtter Norge sosial inkludering og utsatte grupper som urfolk og afrolatinere, samt likestilling og anti-korrupsjon.

Også IDB preges av den internasjonale økonomiske krisen. Som følge av økt etterspørsel etter lån fra de multilaterale finansinstitusjonene, vedtok derfor medlemslandene i 2010 å gjennomføre en kapitaløkning i banken. For Norges del innebærer kapitaløkningen en garanti på 761 mill. kroner og et innbetalt beløp på ca 17 mill. kroner, som innbetales over fem år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det vises også til profilark for IDB på regjeringen.no. Profilarkene gir en oversikt og en vurdering av ulike multilaterale organisasjoner og globale fond.

Mål

Den inter-amerikanske utviklingsbankens (IDB) overordnede mål er å bidra til å redusere fattigdom og ulikhet og å bidra til en bærekraftig økonomisk vekst i Latin-Amerika og Karibia, med fokus på 5 hovedinnsatsområder:

- Sosial utvikling for likhet og vekst
- Infrastruktur for bedre konkurransevne og sosial velferd.
- Institusjoner for vekst og sosial velferd.
- Konkurransedyktig regional og global internasjonal integrasjon
- Beskyttelse av miljøet, respondere på klimendringer, satsing på fornybar energi og matvaresikkerhet

Rapport 2011

I 2011 gikk 36 pst. av utlån til prosjekter med fattigdomsreduserende komponenter, litt lavere enn måltallet på 40 pst. Forøvrig vil lån til de fleste andre prosjekter også indirekte kunne bidra til fattigdomsreduksjon.

Norge har støttet likestillingsarbeid i IDB i mange år. Prosjektene har gitt positive resultater gjennom styrking av lokale organisasjoner, kvinnegrupper osv. og økt bevissthet om viktigheten av å vurdere likestillingsforhold i alle sammenhenger. IDB har opprettet et fond med egne midler som blir komplementært til bidragene gjennom det giverfinansierte fondet.

Det satses også stort på vann- og sanitærsektoren, som har stor innvirkning på levekår for den fattige delen av befolkningen. Sektoren er mer enn doblet de siste årene.

De fem største låntakerne i IDB er Mexico, Brasil, Argentina, Colombia, og Venezuela med til sammen nesten to tredjedeler av lånetilsagnene for 2011.

Også de fem største sektorene i IDB i 2011 utgjorde 59 pst av totale lånetilsagn. De fem største sektorene var: reform/modernisering av staten, sosiale investeringer, bedret kapitalmarkeder, energi, vann og sanitær og transport og kommunikasjon

Innskudd i Nordisk utviklingsfond (NDF)

Situasjonsbeskrivelse

NDF har omstilt seg fra å drive utlån for utviklingsformål i bred forstand, til å finansiere klimatilstand på gavevilkår til fattige land. Det nye mandatet ble formelt godkjent av Nordisk Ministerråd i mai 2009. Den siste innbetaling til NDF blir

i 2015 og det er deretter ikke planlagt flere kapitaløkninger. Fondets finansiering vil deretter være basert på tilbakebetaling av tidligere lån, anslagsvis en milliard euro over en periode på 35 år. Det meste av støtten vil fortsatt kanaliseres gjennom de multilaterale utviklingsbankene.

Mål

NDFs operasjonelle mål er å fremme investeringer i lavinntektsland for å motvirke klimaendringer.

Strategidokumentet for perioden 2012-2013 gir grunnlaget for prioriteringer, som er å

- tilrettelegge for økte investeringer i utviklingsland for å motvirke årsaker og virkninger av klimaendringer;
- støtte utarbeidelse av klimastrategier i utviklingsland;
- maksimere tilleggsverdi og komplementaritet i forhold til annen tilgjengelig finansiering;
- gjenspeile de nordiske lands prioriteringer i forhold til klima og utvikling.

Rapport 2011

I 2011 ble 18 prosjekter til en verdi av EUR 32,5 mill. innvilget, mot 14 prosjekter for EUR 54,2 mill. i 2009. Innsatsen i 2012 og 2013 forventes å ville ligge på omtrent samme nivå som i 2011.

NDF har oppnådd anerkjennelse som en liten, men viktig aktør på klimafinansieringsområdet. En har gjennom samfinansiering med de langt større utviklingsbankene lykkes i å bringe inn viktige tilleggselementer i store prosjekter, og slik tilført merverdi. En ekstern gjennomgang viser også at organisasjonen er svært effektiv og verdsettes som samarbeidspartner av andre aktører. NDF har dessuten høstet bifall for sitt system for prosjektvurdering og kriterier som grunnlag for å avgjøre hvorvidt et prosjekt er egnet for klimafinansiering.

Det internasjonale fond for landbruksutvikling (IFAD)

Situasjonsbeskrivelse

IFAD er et fond under FN som skal bidra til å øke matsikkerhet og bekjempe fattigdom på landsbygda i utviklingsland. IFAD gir lån til gunstige vilkår til fattige land, samt til mellominntektsland med rurale fattigdomsproblemer. For hver krone IFAD har fått inn i sine påfyllingsforhandlinger, mobiliserer de 6 kroner fra andre partnere. Innsatsen er konsentrert om småbruk, midlene går til landbruks- og fiskeriutvikling, naturressursforvaltning,

finansielle tjenester på landsbygda og utvikling av infrastruktur og markeder. I tillegg bidrar IFAD med faglig rådgivning og opplæring, støtter landbruksforskning og bidrar til økt markedsadgang og markedsinformasjon. Samarbeidspartnere i mottakerlandene er myndigheter, bondeorganisasjoner og andre ikke-statlige organisasjoner, i tillegg til privat sektor. Myndigheter har selv ansvaret for gjennomføring av de lånefinansierte programmene. IFAD fører faglig tilsyn med gjennomføringen. Norge sitter i IFADs eksekutivstyre og er også medlem av Evalueringskomiteén som er styrets rådgivende komité for evalueringsspørsmål.

Etter en kritisk evaluering for noen år siden har IFAD har de siste årene gjennomført flere reformer og styrket rapporteringen på resultater. IFAD får svært god tilbakemelding på sine monitorings- og evalueringssystemer i de senere tids gjennomganger. IFAD har høy standard på kvalitative data, har et klart resultatthierarki, og et evalueringskontor som opererer med stor grad av uavhengighet. Både innen revisjon, antikorrupsjon og risikostyring ble IFAD gitt gode skussmål i MOPAN gjennomgangen i 2010 og av FNs egen inspeksjonsenhet. I 2010 i forbindelse med 9ende påfylling ble det utviklet et nytt resultatmålingsverktøy etter modell av utviklingsbankene. Selv om viktige reformer gjenstår når det gjelder personalpolitikk og IFAD står overfor kapasitetsutfordringer når det gjelder å håndtere et raskt voksende arbeidsprogram, har organisasjonen kommet et godt stykke på vei når det gjelder å få skuta på rett kjøll. Det gjenspeiler seg i at 5 land (Russland, Ungarn, Estland, Sør-Sudan og Australia) nylig har søkt medlemskap i organisasjonen og at påfyllingsforhandlingene som ble avsluttet 16. desember resulterte i et påfyllingsmål som ligger 25 pst. over inneværende påfyllingsperiode, til tross for en vanskelig økonomisk situasjon i mange medlemsland.

I 2012 er det lagt opp til å utstede lån og gavebistand på USD 1,85 mrd. USD 1,2 mrd. finansieres over IFADs egne ressurser, mens USD 0,65 mrd. er eksternt delfinansiert og forvaltet av IFAD. Dette representerer det største arbeidsprogrammet i IFADs historie 40-50 pst. av programmet vil gå til Afrika Sør for Sahara.

Mål

IFAD vil bidra til at de fattige på landsbygda har kompetanse og er organisert for å:

- Øke sine inntekter innenfor en bærekraftig ramme tilpasset klimaendringer
- Bidra til økt matproduksjon og matsikkerhet

Rapport 2011

Resultater av IFADs arbeid i 2011 omfatter bl.a. landbruksopplæring for 4,5 millioner småbrukere, bedret forvaltning av 5,5 mill. hektar allmenninger, bygging og reparasjon av 18 000 km veg og entreprenøropplæring. Det ble gitt mikrokreditt til 30 millioner småbrukere, derav 85 pst. kvinner og 15 millioner er med i spareprogrammer. IFAD har gjennom de siste årene fått mer fokus på kvinners rolle, noe Norge har vært pådriver for. Under IFADs årlige Farmers Forum var over halvparten av delegatene kvinner, og kvinner utgjør 50 prosent av de som drar nytte av IFADs programmer globalt. En overvekt av kvinner har fått opplæring innen entreprenørskap, lokal ledelse og husdyrhold. IFAD har kjønnsesifikke data på sine leveranser som utlån og opplæring, noe som er et godt utgangspunkt for å måle effekter i forhold til likestilling. IFADs nye retningslinjer på kvinner og likestilling ble endelig godkjent på guvernørmøtet i februar 2012.

Norge bidro i 2011 med 80 mill. kroner som årlig del av påfyllingen 2010–12. Det ble mot slutten av 2011 lagt opp til et samlet påfyllingsmål for IFAD på USD 1,5 mrd. for 2013–15. Dette representerer en økning på 25 pst. fra forrige påfyllingsnivå. Norge vil bidra med totalt 270 mill. kroner over tre år. På landnivå viser resultater at IFAD bidrar til fattigdomsreduksjon. Dette bekreftes bl.a. i siste års internasjonale gjennomganger. Ett av målene IFAD har satt seg er at innen 2012 skal minst 90 prosent av alle gjennomgåtte prosjekt vise at de bidrar til fattigdomsreduksjon på landsbygda. I 2011 ble 71 pst. av anbefalingene fra evalueringer fulgt opp. Dette reflekterer en forbedring over tid, i 2010 og 2009 var det henholdsvis 62 pst. og 57 pst.

Styret vedtok i mai 2011 en strategi for økt tilstedeværelse i land og kan opprette inntil 40 landkontorer. En omfattende strategi for IFADs tilnærming til klimaforandringer er nylig vedtatt, og en strategi for deres arbeid med miljø og naturressursforvaltning ble vedtatt i 2011. Styret godkjente også i 2011 opprettelsen av et fond for klimatilpasning for småbrukere. Viktigheten av samarbeid mellom de tre Roma-organisasjonene har blitt sterkt fremhevet fra norsk side. Det ser ut til å være god fremgang og FNs komité for matsikkerhet er blitt en felles arena. I 2011 ble en intensjonsavtale signert med Gates Foundation.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget i alt 772,5 mill. kroner.

- Det afrikanske utviklingsfond (AfDF) 500,0 mill. kroner
- Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) 36,4 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfond (AsDF) 60,0 mill. kroner
- Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) 16,0 mill. kroner
- Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) 3,8 mill. kroner
- Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD) 111,0 mill. kroner
- Nordisk utviklingsfond (NDF) 45,3 mill. kroner

Det vises for øvrig til forslag til romertallsvedtak vedrørende kapitaløkning i Den asiatiske utviklingsbanken, Den afrikanske utviklingsbanken og Den interamerikanske utviklingsbanken.

Post 72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

I tillegg til den generelle støtten til utviklingsbankene bidrar Norge med øremerkede midler gjennom ulike fond som finansierer utredningstiltak og innovative operasjonelle aktiviteter på prioriterte politikkområder. I disse tilfellene brukes fondene som utgangspunkt for dialog med bankene for å støtte og påvirke dem til større utviklingseffektivitet og bedre resultater. Videre benytter Norge bankene som kanal for norske bidrag til viktige tematiske satsninger. Det globale partnerskapet for utdanning, *Global Partnership for Education*, mottar også støtte under denne kapittelposten, selv om det ikke lenger er et Verdensbankledet fond.

Overordnet mål

Bekjempe fattigdom og nå tusenårsmålene gjennom å styrke og effektivisere de angjeldende finansinstitusjoner og fond, som viktige finansieringskilder og rådgivere for mottakerlandene.

Delmål:

- Påvirke og utvikle utviklingsbankenes politikk og å styrke institusjonenes virksomhet i partnerlandene gjennom å prøve ut innovative og mer effektive tilnæringsmåter, ved bl.a. å få satt nye temaer på institusjonenes dagsorden som arbeidet mot ulovlig kapitalflyt og rettfærdig fordeling.

- Bruke finansinstitusjonene som kanaler for norsk bistand på prioriterte områder hvor institusjonene anses å ha komparative fortrinn
- Redusere transaksjonskostnader og øke giversamarbeid gjennom deltakelse i multigiverfond

Rapport 2011

Godt styresett og anti-korrupsjon

Norge har i mange år bidratt med støtte til Verdensbankens program for antikorrupsjon og godt styresett. Dette har bidratt til at disse spørsmålene nå står sentralt på Verdensbankens dagsorden. Norge har i dialog med banken videreført støtten i et overordnet tematisk fond for godt styresett og finansforvaltning som bistår partnerlandene med reform av offentlig sektor med særlig fokus på korrupsjonsbekjempelse, fondet støtter også gjennomføring av bankens egen handlingsplan mot anti-korrupsjon. Norge støtter Initiativet for tilbakeføring av stjålne midler (StAR), et samarbeid mellom Verdensbanken og FNs organisasjon mot kriminalitet og korrupsjon (UNODC). StAR yter hjelp til land som ønsker å hente tilbake penger stjålet og oftest gjemt bort i banker i vestlige land. Initiativet har særlig lyktes bl.a. gjennom publikasjoner og dialog å fremheve den rolle det globale finanssystem spiller i å hvitvaske og skjule kriminell profitt. I løpet av 2011 arbeidet initiativet særlig inn mot fem land med rådgivning og kapasitetsbygging. Norge og de nordiske land finansierer et fond for godt styresett og anti-korrupsjon i Afrikabanken. I 2011 ble 7 prosjekter godkjent, hvorav to regionale, til en total verdi på om lag 14 mill kroner. Fondet viser god fremdrift og potensiale til å bidra til nytenkning omkring integrering av styresett i Bankens operasjonelle virksomhet. Asiabankens flergiverfond innen godt styresett har bidratt til oppfølging av bankens handlingsplan for arbeid med styresett og anti-korrupsjon. Norge har støttet utplassering av styresett eksperter på bankens landkontorer gjennom fondet.

Norge støtter også finansforvaltningsprogrammet Public Expenditure and Financial Accountability program (PEFA), som både er et diagnoseverktøy og etter hvert, faglig utgangspunkt for reform av lands finansforvaltningssystem.

Det er et økende samarbeid med Det internasjonale pengefondet (IMF) på ulike tematiske områder, og Norge er største giver til et anti-hvitvaskings program. Dette programmet bidrar med analyse, rådgivning og opplæring i utviklingsland og er nært knyttet opp til annet internasjonalt samarbeid på området, som f.eks. Financial Action

Task Force (FATF). Fondet er nylig evaluert og karakteriseres generelt som svært vellykket. IMF's kompetanse på dette området er meget etterspurt over store deler av verden. Norge støtter også IMF's fond for skattebistand og naturressursforvaltning – begge viktige i forhold til å sikre tilstrekkelig åpenhet og godt styresett på disse områdene. Også på områdene skatt og naturressursforvaltning samarbeider Norge med IMF

I Den inter-amerikanske utviklingsbank (IDB) samarbeider vi om tiltak for åpenhet og anti-korrupsjon. Med relativt små midler har tiltak under dette fondet blant annet ført til mer åpenhet i statbudsjettprosessen i Belize, økt tillit mellom stat, selskaper og sivilsamfunn i Ecuador, stort mediafokus i Argentina etter avsløringer knyttet til korrupt bruk av subsidier, og besparelser på USD 100 mill. i Brasil etter avsløring av misbruk av fiskerilisenser.

På området ulovlig kapitalflyt er Norge engasjert i en lang rekke initiativer, både med henblikk på å bygge nødvendig kapasitet og kompetanse i fattige land, men også for å bidra til fortsatt fokus på hvordan manglende åpenhet om kapitalstrømmer globalt tilrettelegger for skatteunndragelse, organisert kriminalitet og korrupsjon.

Kvinner og likestilling

Programmet «Gender as Smart Economics» (GAP), har vært en stor satsing i Verdensbanken, med Norge som største økonomiske bidragsyter de siste fem år. Evalueringen fra 2011 viser at innsatsen har gitt resultater, særlig i bankens utlån innen sektorer som landbruk, finans og privat sektor, der 83 pst. flere låneprosjekter har med perspektiver på kvinner og likestilling nå, sammenlignet med 2006. Halvparten av midlene fra GAP har gått til jobbskaping, inkludert tilrettelegging for unge kvinner på arbeidsmarkedet. Utdelingen de siste årene har vært å få hensynet til kvinner inn i bankens generelle tilnærming. Norge har vært en forkjemper for dette arbeidet, og ser nå resultater bl.a. gjennom nye kjønnsensitive prosedyrer for landstrategier, midler til likestillingsarbeidet prioritert i bankens eget budsjett, og resultatmåling som fanger opp likestillingsperspektivet. Landkontorene er en klar målgruppe for å sikre konkrete resultater i det videre arbeidet. Bankens årlige World Development Report 2012 (lansert i 2011) omhandler kvinner og likestilling. Analyser, nøkkelinformasjon på land og globalt, og konkrete politikk råd, gjør rapporten til et svært nyttig verktøy for mange brukere. Norge har støttet utarbeideselen, økonomisk og faglig,

og vært pådriver for dens tilblivelse. I samarbeid med de nordiske landene, vil Norge fortsette påtrykket for ivaretagelse av kjønnsperspektivet i Verdensbankens arbeid, også gjennom bankens styrende organ. Norges Utviklingsminister er medlem av bankens Gender Advisory Council.

Norge har i flere år støttet et fond i Den asiatiske utviklingsbanken for å styrke Asiabanken og regionale medlemslands integrering av likestillingshensyn i utarbeidelse av deres programmer og prosjekter. Fondet finansierer likestillingsspesialister, analyser, utarbeidelse av landstrategier og støtte til utforming av prosjekter og lån samt kapasitetsbygging.

Støtten til IDBs enhet for kvinner og likestilling har primært gått til enhetens prosjekter og fond, men dette har også styrket enheten internt i banken og bidratt til at flere prosjekter får et større kvinne- og likestillingsperspektiv. I 2011 innføres en ny strategi for kvinner og likestilling i IDB. Enheten for kvinner og likestilling og prosjektene Norge finansierer i denne enheten, er sentrale i utarbeidelsen og oppfølgingen av denne strategien.

I Afrikabanken støtter Norge bl.a. *African Women in Business Initiative*, som gjennomføres i samarbeid med ILO og IFC. Formålet er å bedre rammevilkår og vekstmuligheter for kvinnelige entreprenører og bedrifter ledet av kvinner. Det har blant annet vært gitt garantier til kommersielle banker som satser på bedrifter med vekstpotensial eid av kvinner og støtte til opplæring av kvinnelige entreprenører, med vekt på erfaringsutveksling, nettverksbygging og bevisstgjøring.

Klima og bærekraftig utvikling

Norge ønsket å styrke Verdensbankens arbeid innen sosial sektor og miljø, og opprettet i 2000 et trust fond i banken for støtte til sektorene (*Trust Fund for Environmentally and Socially Sustainable Development*, TFESSD). Fondet har som formål å bidra til en helhetlig bærekraftig utviklingspolitikk både i banken og i mottakerlandene, særlig gjennom integrasjon av spørsmål knyttet til sosial utvikling og beskyttelse, miljø og fattigdomsanalyser. Aktivitetene foregår da både i bankens egne analyseavdelinger, på landnivå (analytisk eller praktisk) og gjennom regionale aktiviteter (særlig kunnskapsdeling).

For bankens finansår 2011 og 2012 ble aktiviteter prioritert som bidro til økt kunnskap om redusert ulikhet og sosial ekskludering. En rekke prosjekter er igangsatt, både med formål å få økt kunnskap om årsakssammenhengene, men også

bistå utviklingsland til å utvikle programmer og politikk. Eksempler på konkrete tiltak på landnivå er tilrettelegging for ulike former for forsikringsordninger og sosiale ytelser. Norge har i ulike sammenhenger fremmet viktigheten av skatt for å sikre bærekraftig finansiering av statlige utgifter samt som verktøy for omfordeling. TFESSD har finansiert studier som ser på fattigdomseffekten av skatt, statens bruk av skatteinntekter, etc. Banken trekker også på fondet i utarbeidelse av utvalgte strategier, som bankens miljøstrategi, og den nylig vedtatte strategien for sosiale sikkerhetsnett og arbeidsmarked. De fire siste årene har 185 millioner kroner gått til aktiviteter knyttet til klimaendring. Ved utgangen av 2011 hadde fondet støttet 500 aktiviteter, noen av analytisk karakter, andre i form av praktisk faglig støtte til mottakerland eller grupper. Mer enn halvparten av aktivitetene er relatert til Afrika. Mange land, også Norge, har dratt nytte av den kunnskapen og erfaringene banken har akkumulert, gjennom blant annet seminarer og ekspert samarbeid. Det ble i 2011 besluttet å avvikle TFESSD, etter 12 års økonomisk støtte til en rekke tematiske områder. Dette både for å fornye samarbeidsmåten mellom Norge og Verdensbanken, og for å spisse innsatsen inn mot dagsaktuelle tematiske satsinger. En gjennomgang ble besluttet, med sikte på å hente ut læring til en evt. ny samarbeidsfase innen sosial sektor, økonomi og styresett. Det er spesielt interessant for Norge å bidra til at banken videreutvikler analytisk arbeid og policy i retning av rettferdig fordeling, herunder inkluderende vekst.

Matvare-, drivstoff- og finans-krisene som påvirket særlig fattige land fra 2008/2009, medførte at Verdensbanken opprettet et fond for vern av sosial sektor, Rapid Social Respons, støttet av Norge, Russland og Storbritannia. Fondet har arbeidet for at utsatte land får forsterket sin kapasitet til å respondere i krisetider, særlig ved at landet settes i stand til å hjelpe de mest marginaliserte med sosiale støtteordninger. Fondet har etter hvert fått en mer langsiktig kapasitetsbyggingssrolle, og viser gode resultater i evalueringer. Så langt har 42 fattige land fått støtte, halvparten i Afrika sør for Sahara. Fondet gir ikke penger direkte til fattige, men bygger landets egen kapasitet til å etablere sosiale støtteordninger, og tilrettelegger for større bidrag fra IDA eller annen finansiering til landet egne ordninger. Verdensbanken anser dette fondet til å være et sentral instrument i bankens operasjonalisering av den nye strategien for sosiale sikkerhetsnett og arbeid. Fondet bidrar til rettferdig fordeling.

Gjennom ren energi fasiliteten i Den asiatiske utviklingsbanken har Norge i 2011 bidratt til å gi 91 000 husholdninger tilgang til strøm. Fasiliteten skal bidra med tilleggsfinansiering og faglig støtte for å forbedre energisikkerheten og øke bruken av ren energi i regionen. Norge støtter Afrikabankens arbeid innen vann og sanitær gjennom Africa Water Facility (AWF) med sekondering av en vannkspert. AWF arbeider med vannressursforvaltning, planlegging, informasjon og ressursmobilisering.

Norge har aktivt deltatt i utviklingen og etableringen av de nye store klimafondene, Climate Investment Funds. Disse er et samarbeid mellom de regionale utviklingsbankene og Verdensbanken. Norge gir støtte til fondene for tilpasning i fattige land, skoginvesteringsfondet for å hindre avskoging, og et fond for å øke investeringer i ren energi (sol, vind, geotermisk, bio og små vannkraftverk under 10 MW). Støtten til ren energifondet kommer fra samfinansieringsbudsjettet, og 300 mill. kroner er lovet over 5 år. Investeringsplaner for å øke tilgang til ren energi er utarbeidet og godkjent for Kenya, og under utvikling for Nepal, Etiopia, Honduras og Mali. I Maldivene har politisk uro hindret framdrift. Under investeringsplanene er enkeltprosjekter under utvikling, blant annet et stort geotermisk kraftverk i Kenya. Kraftverket vil potensielt kunne bidra med 200 MW strøm eller mer, og legger grunnlag for involvering fra privat sektor ved at risikoen ved drilling blir redusert. Investeringsplanene gir grunnlag for reduksjon av nåværende og framtidige utslipp ved at mer av den nødvendige energien for utvikling produseres fra rene kilder i stedet for skitne.

Norge gir også støtte til flere karbonfond, bl.a. et partnerskap for kjøp og salg av karbonkvoter ved bevaring av skog, samt et post 2012 karbonalgfond innen infrastruktur. Den lave prisen på karbon har vært en utfordring for karbonfondene, mens et partnerskap med mellominntektsland for å utvikle innenlandske karbonmarkeder som senere evt. kan integreres mellom landene har hatt en lovende start. Verdensbanken har også, i samarbeid med Norge, etablert et fond for kapasitetsbygging innen karbonfangst og lagring i utviklingsland og framvoksende økonomier. Norge støtter også et globalt partnerskap for å redusere brenning av gass ved oljeinstallasjoner, for å redusere utslipp av klimagasser, og for å bruke gassressursene bedre.

Norge støtter også et energisektorprogram (ESMAP) som er et globalt rådgivnings-, tenketank- og kapasitetsbyggingsprogram, for å fremme bærekraftige energiløsninger. Program-

met fokuserer særlig på energisikkerhet, energifattigdom og klimaendringer. En uavhengig evaluering høsten 2011 ga programmet gjennomgående god kritikk.

Gjennom Afrikabanken finansierer Norge klimatilak i Kongodeltaet, hvor 10 land mottar støtte for å bevare verdens nest største regnskog. Norge har fortsatt å støtte et fond for kapasitetsbygging innen karbonfangst og lagring i utviklingsland og framvoksende økonomier. Tolv land får støtte til kapasitetsbygging. Vi gir også støtte til et initiativ for å redusere fakling, dvs. brenning og utslipp av klimagasser på olje- og gassinstallasjoner, og fakling har gått ned i de landene som deltar. Norge støtter også flere karbonfond, inklusiv innen skog og post 2012 salg av karbonkvoter innen infrastruktur.

Næringsutvikling og handel

Gjennom et bidrag på 15 mill. kroner til det norske fondet for næringsutvikling og infrastruktur i Verdensbanken (NTF-PSI) støttet Norge i 2011 en rekke ulike aktiviteter for å fremme bedre investeringsklima og infrastrukturutvikling gjennom Verdensbanken og IFC. Fondet legger til rette for innovative tiltak innen investeringsklima og godt styresett, tilgang på infrastrukturtenester for fattige, og petroleumssamarbeid knyttet til programmet Olje for Utvikling. For 2011-2013 er satsningen innen fondet på ren energi. 18 prosjekter er valgt ut i regi av Verdensbanken og IFC blant annet for å iverksette innovativ tilnærming til ren energiutvikling både med tanke på økt tilgang og bedre finansieringsmekanismer gjennom offentlig og private partnerskap. I 2011 ga Norge 11,7 mill. kroner til støtte av flergiverfond for privatsektor utvikling i regi av IFC. Disse fondene bidrar til å etablere godt og mer bærekraftig investeringsklima i utviklingsland og til å fremme en bedre bedriftsorganisering og kultur. Fondet *Conflict Affected States in Africa* (CASA) har spesielt fokus på privatsektorutvikling i 7 konfliktrammede land i Afrika (Liberia, Sierra Leone, Burundi, Elfenbenskysten, Den sentralafrikanske republikk og Demokratiske Republikk Kongo), og Sør Sudan. En nylig gjennomført evaluering konkluderte med at CASA leverer høyst relevante og faglig sterke rådgivningstjenester gjennom både prosjektstøtte, finansiering og kunnskapsoverføring av «best practises» innen privat sektor utvikling i skjøre og konfliktpregete stater.

I naturressurssamarbeidet ytes støtte for å sette land i stand til å håndtere sine olje-, gass- og mineralforekomster på en god måte. Det legges

vekt på fleksibilitet til raskt å kunne rådgi land som står overfor viktige problemstillinger knyttet til f.eks. store investeringer i infrastruktur og der tiden er knapp. En del av programmet fokuserer spesielt på hvordan småsammfunn og innbyggere kan beskyttes fra negative virkninger av et utvinningsprosjekt og i stedet profitere gjennom underleveranser o.l. Det tilstrebes generelt best mulig koordinering med aktivitet under Olje for Utviklingsprogrammet. Norge støtter også kunnskapsbasen i Verdensbanken som samler og videreformidler erfaringer innen mikrofinans (CGAP), for best mulig utvikling av finansielle tjenester til fattige.

Utdanning

Mer enn halvparten av Norges bistand til utdanning går gjennom to multilaterale kanaler, UNICEF og *Global Partnership for Education* (GPE). Partnerskapet avløser det tidligere *Education for All – Fast Track Initiative* (EFA- FTI). Hovedformålet er å løfte grunnutdanningen i fattige land. Med i partnerskapet er utviklingsland, giverland, internasjonale organisasjoner, frivillige organisasjoner og privat sektor. GPE er ikke en organisasjon som sådan, men må sees på som en felles, multilateral finansieringskanal for utdanningsstøtte. Noe av formålet med partnerskapet er å forplikte også mottakerland til å prioritere utdanning i sine egne budsjetter. Store aktører som Verdensbanken og UNICEF bidrar også i partnerskapet. Effektivisering av bistanden gjennom en samlet dialog på landnivå (*Local Education Groups*), er nok et formål med partnerskapet.

I dag faller fortsatt 67 millioner barn utenfor skolesystemet, over halvparten av disse er jenter, og over 40 pst. av dem lever i fattige land med konflikt eller under særlig vanskelige forhold. Kvaliteten på den utdanningen som gis er ikke god nok. GPE har bidratt til betydelig bedring i skoledekningen, og har også gjennom 2011 hatt et

spesielt fokus på grunnutdanning i konfliktfylte land, jenters utdanning og resultater i skolen. Dette er hovedstolper i partnerskapets nylig vedtatte strategi, som konkretiseres gjennom et sett av indikatorer for resultatmåling. Målene har stort sammenfall med norsk bistandspolitikk. Når GPE bidrar med støtte til et lands utdanningsplan, bidrar landet selv med 70-80 prosent av midlene. De 46 land som pr. 2011 har mottatt støtte, har jevnt over økt sine egne budsjetter til grunnutdanning utover landets generelle økonomiske vekstrate, dvs. vist en klar prioritering av utdanning med egne midler. Det er estimert at 19 millioner barn har fått skolegang med bidrag fra GPE, økning i barn som begynner på skolen er dobbelt så høy i de land GPE har programmer sammenlignet med andre land, og barn som fullfører grunnutdanning ligger nå på over 70 pst. Økningen i skoledeltagelse er større for jenter enn gutter.

GPE har vokst betydelig, med en dobling av støtten fra 2007 til 2010. I 2011 ble det gjennomført en giverkonferanse for GPE, som resulterte i 9 milliarder kroner kanalisert gjennom GPE. Norge har fått rollen som leder for den nyetablerte finanskomiteen i GPE, en arbeidskrevende og viktig oppgave. For øvrig samarbeider de skandinaviske land og Irland i partnerskapets styre, og utgjøre en svært aktiv givergruppe. Norge inngikk en ny treårs avtale med GPE (2011-2013). Norges bidrag i 2011 var 200 millioner kroner.

Gjennom Verdensbanken støtter Norge også utdanning gjennom *Trust Fund for Pre and Post-Primary Education in Africa* (tidligere Norwegian Post Primary Education Fund). Fondet støtter flere regionale utdanningsinitiativ samt 19 land, bl.a. i utvikling av deres utdanningsplaner, med fokus på videregående og høyere utdanning, samt førskolestadiet.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 559,5 mill. kroner.

Kap. 172 Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	270 000	265 000	292 000
	Sum kap. 0172	270 000	265 000	292 000

Handlingsplanen om gjeldsslette for utvikling (Gjeldsplanen) er retningsgivende for norsk gjeldspolitikk. Den legger opp til at Norge skal lede an i arbeidet med å slette de fattigste landenes gjeld, både ved aktiv bilateral gjeldssletting, ved å være en sterk støttespiller for multilaterale gjeldssletteordninger og gjennom gjeldspolitisk nytenkning. Norge har i en årrekke arbeidet for at gjeldsbyrden til de fattigste og mest gjeldstyngede land skal bringes ned på et håndterbart nivå og at frigjorte betalingsforpliktelser omdisponeres til utviklingsfremmende og fattigdomsreducerende tiltak. For de fattigste, mest gjeldsrammede landene tilsier dette sletting av både den bilaterale gjelden, landenes gjeld til internasjonale finansinstitusjoner og landenes gjeld til private kreditorer. Internasjonal økonomisk uro de siste årene har forsterket behovet for å være ansvarlige långivere og for å styrke fattige lands kapasitet til å drive ansvarlig gjeldshåndtering og makroøkonomisk politikk.

Gjeldsplanen har ulike finansieringsløsninger for ulike typer gjeld:

Bilateral gjeldssletting holdes utenfor bistandsbudsjettet. Innenfor gjeldsplanens ramme på 3,173 mrd. kroner kan bilateral gjeldssletting skje uten bevilgning, såfremt de aktuelle landene og fordringene er omfattet av rammen. Rammen omfatter 21 utviklingsland.

Sletting av gjelden de fattigste landene har til Norge blir ikke rapportert som bistand til OECDs utviklingskomité (DAC) og kommer på denne måten i tillegg til norsk bistand. Norge er det eneste kreditorlandet som følger dette prinsippet. Dette har gitt Norge positiv oppmerksomhet i den internasjonale gjeldsbevegelsen. Det er all grunn til å videreføre dette bærende prinsippet i norsk gjeldspolitikk.

Andre norske bidrag og tiltak på gjeldsområdet bevilges over bistandsbudsjettet, kap. 172, post 70 Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging. Bevilgningen skal gå til gjeldslettetiltak, betalingsbalansestøtte, kapasitetsbygging og fremme av gjeldspolitisk nytenkning i regi av, eller i samarbeid med, Verdensbanken, IMF, FN, regionale utviklingsbanker, andre utviklingsrelaterte organisasjoner eller andre kreditorland. Bevilgningen dekker også finansieringsbehov ved oppfølging av avtaler med utviklingsland inngått i Parisklubben eller annen sletting av utviklingslands statsgjeld til Norge, i den grad dette ikke kan belastes gjeldsplanens ramme.

Post 70 Gjeldsslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, kan overføres

Situasjonsbeskrivelse

Norges fordringer overfor utviklingsland og antall land Norge har fordringer på er nedadgående. Dette skjer i takt med den internasjonale gjeldslettingen for de fattigste og mest gjeldstyngede land (HIPC-initiativet), og ved ensidige norske gjeldslettetiltak. Ved utgangen av 2011 hadde Norge ettergitt til sammen 2,383 mrd. kroner av utviklingslandenes bilaterale gjeld til Norge, hvorav 1,949 mrd. kroner er belastet gjeldsplanens ramme og 434 mill. kroner er avskrevet mot GIEKs (Garanti-instituttet for eksportkreditt) landspesifikke tapsavsetninger. Innenfor rammen gjenstår dermed 1,224 mrd. kroner, som kan slettes uten bevilgning.

Mål

- Oppfylle Norges forpliktelser i forhold til multilaterale gjeldsoperasjoner og finansieringsmekanismer.
- Prioritere gjeldsslette for land etter krig, konflikt og katastrofer.
- Styrke fattige lands kapasitet til effektiv og ansvarlig administrasjon av gjeld, betalingsbalanse og valuta.
- Strategisk samarbeid med norske og internasjonale aktører for å drive den gjeldspolitiske agenda fremover.

Rapport 2011

I 2011 ble det utbetalt 270 mill. kroner til norsk deltakelse i internasjonale gjeldsoperasjoner.

78 mill. kroner ble overført til Verdensbanken for å kompensere for deres deltakelse i HIPC-initiativet. Norske bidrag til Verdensbankens og Afrikabankens deltakelse i MDRI (Multilateral Debt Relief Initiative) var i 2011 på 116 mill. kroner.

Til nå har 36 land kvalifisert seg for HIPC-initiativet, hvorav 32 har fullført sin behandling. I nåverdi er disse 32 landenes gjeld redusert med over 90 pst. som følge av gjeldssletting under HIPC-initiativet og MDRI. Utgifter til gjeldsbetjening for landene som har fullført sin HIPC-behandling ble mer enn halvert mellom 2000 og 2006. Mellom 2007 og 2011 er dette tallet halvert igjen. Redusert gjeldsbetjening øker disse landenes fattigdomsreducerende investeringer. Fattigdomsreducerende investeringer for HIPC-kvalifiserte land er nå over ti ganger så høye som disse landenes utgifter til renter og avdrag på gjeld.

I 2001 brukte de samme landene kun dobbelt så mye penger på fattigdomsreducerende tiltak som å betjene gjeld. Dette representerer en formidabel snuoperasjon.

Norge videreførte støtten til FN-programmet Debt Management and Financial Analysis System (DMFAS), et databasert system for gjeldshåndtering og finansiell analyse. Kapasiteten til å drive gjeldshåndteringen er svært begrenset i lavinntektslandene. FN-programmet betjener 65 land hvorav 34 er lavinntektsland.

I 2008 undertegnet Norge en avtale med FN/UNCTAD om støtte for å utarbeide kriterier for

ansvarlig långivning og illegitim gjeld. Oppfølging og økonomisk støtte under den treårige avtalen ble videreført i 2011. Avtalen inngår som en strategisk komponent i Norges arbeid på gjeldsområdet og følger som en naturlig forlengelse av slettingen av restgjelden fra Skipseksportkampanjen og bidrag til studier om illegitim gjeld og retningslinjer om ansvarlig långivning i 2007.

Budsjett 2013

For 2013 foreslås bevilget 292 mill. kroner.

Del III
Spesielle tema

10 Nordområdepolitikken – Langsiktig satsing på kunnskap, aktivitet og nærvær

Utenriksdepartementet koordinerer arbeidet med en felles avrapportering om status for departementenes samlede tiltak i nordområdesatsingen. Regjeringen la i november 2011 fram Meld. St. 7 (2011-2012) *Nordområdene – Visjon og virkemidler*. Meldingen gir en helhetlig gjennomgang av regjeringens nordområdepolitikk, og redegjør for visjoner, mål og virkemidler og ligger derfor til grunn for denne oversikten over status og videre planer for regjeringens nordområdetiltak. Dette er ikke en uttømmende gjennomgang, men gir en oversikt over utviklingen i satsingen over tid.

Regjeringen foreslår for 2013 å bevilge nærmere 2 mrd. kroner til nordområdetiltak. Forslaget innebærer en økning på om lag 290 mill. kroner sammenlignet med 2012.

Regjeringens forslag for 2013 innebærer en styrking på flere områder. Blant forslag til nye satsinger i 2013 er startbevilgning til bygging av et nytt isgående forskningsfartøy (75 mill. kroner), grunnbevilgning til nordområdesenteret ved Universitetet i Nordland (10 mill. kroner), nødvarslingssystemet COSPAS/SARSAT (6 mill. kroner), jordobservasjonsprogrammet GMES (22 mill. kroner) og værradar på Helgelandskysten

(13 mill. kroner). Det tas i tillegg høyde for bygging av ny helikopterhangar på Svalbard i forslaget til budsjett for 2013.

I tillegg vil regjeringen øke nivået på bevilgningene til videreutvikling av det helhetlige overvåkings- og informasjonssystemet BarentsWatch (47 mill. kroner), nye studieplasser ved institusjoner i Nord-Norge og Svalbard (160 mill. kr), slepebåtberedskapen i Nord-Norge (197 mill. kroner) og satellittnavigasjonsprogrammet Galileo (174 mill. kroner). Regjeringen foreslår også å øke bevilgningene til bygging av nye stasjoner til grensevakten i Sør-Varanger (112 mill. kroner) og et nytt teknologibygge ved Universitetet i Tromsø (190 mill. kroner).

Regjeringen vil videreføre bevilgningene til Framsenteret (37 mill. kroner), Polarforskningsprogrammet gjennom Norges forskningsråd (40 mill. kroner), MAREANO-programmet (90 mill. kroner), kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge (40 mill. kroner), oppfølging av nasjonal strategi for marin bioprospektering (25 mill. kroner) og utvikling av reiselivsvirksomhet (17 mill. kroner) for å nevne noen av de sentrale tiltakene.

Tabell 10.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

		i 1000 kroner	
Dep	Tiltak	Budsjett 2012	Forslag 2013
FKD	Forskning på klimaeffekter på fiskebestander, økosystemer og akvakultur, herunder forsuring av havet	8 000	8000
	Kunnskapsbygging knyttet til forvaltningen av viltlevende marine ressurser	9 000	9 000
	Overvåking miljøgifter, fôr og helseeffekter av sjømat	4 500	4 500
	Slepebåtberedskap i Nord-Norge	169 000	197 000
	Helhetlig overvåkings- og informasjonssystem – BarentsWatch	30 000	46 700
	Nasjonalt kompetansesenter for sjøsikkerhet, oljevernberedskap og overvåking knyttet til Kystverkets virksomhet i Vardø	5 000	5 000
	Kartlegging av havbunnens mangfold (MAREANO) – FKDs andel	35 500	36 300

Tabell 10.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

		i 1000 kroner	
Dep	Tiltak	Budsjett 2012	Forslag 2013
	Nasjonal satsing på marin bioprospektering	25 000	25 000
	Tiltak mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske (UUU-fiske)	45 000	45 000
	Forskning på bruk av marine alger i bioenergi	2 000	2 000
	Isgående forskningsfartøy		75 000
	<i>Sum FKD</i>	<i>333 000</i>	<i>453 500</i>
KRD	Viderføring av Forskningsløft i nord	35 000	40 000
	Ungt entreprenørskap	1 000	1 000
	Entreprenørskap, vekst og nyskapning i Nord-Norge	5 000	0
	<i>Sum KRD</i>	<i>41 000</i>	<i>41 000</i>
KD	Fem nordområderelaterte rekrutteringsstillinger gjennom Norges Forskningsråd avsluttes i 2012/2013 og midlene videreføres, i tråd med rådets nordområdestrategi, gjennom program for romforskning	4 250	0
	Øremerking av 5 pst. av avkastningen fra de regionale forskningsfondene til fondsregionen Nord-Norge	10 515	10 515
	Midler til forskningssamarbeid mellom Norge og Russland på Svalbard (POLRES)	3 000	3 000
	Midler til studieplasser opprettet ved Universitetscenteret på Svalbard (UNIS)	15 117	19 126
	Midler til studieplasser ved institusjoner i Nord-Norge ¹	89 750	111 557
	Viderføring av studieplasser i den nyetablerte trafikkflygerutdanningen ved Universitetet i Tromsø	28 300	29 200
	Barentsinstituttet	5 000	5 000
	Særskilt bevilgning til Arktisk universitet	1 000	1 000
	Etablere et arktisk jordobservasjonssenter på Svalbard (SIOS), forberedende fase	1 400	1 400
	Værradar i Øst-Finnmark	10 000	0
	Værradar på Helgelandskysten	0	12 500
	Svalbard Science Forum	8 000	8 000
	Nytt polarforskningsprogram gjennom Norges forskningsråd fra 2011	40 000	40 000
	Nordområdesenteret i Bodø		10 000
	<i>Sum KD</i>	<i>216 332</i>	<i>241 298</i>

Tabell 10.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

		i 1000 kroner	
Dep	Tiltak	Budsjett 2012	Forslag 2013
MD	Miljøtiltak på Svalbard, herunder flyfotografering og nye kart samt miljøovervåking på Svalbard og i Barentshavet	6 600	0
	Framsenteret (Fram – High North Research Centre on Climate and the Environment)	37 099	37 099
	ICE (Centre for Ice, Climate & Ecosystems)	24 000	24 000
	Kartlegge havbunnens mangfold (MAREANO), jf. FKD og NHD	26 470	27 070
	<i>Sum MD</i>	<i>94 169</i>	<i>88 169</i>
JD	Storskog grensestasjon	5 100	6 960
	Styrking grensekommisæren	5 632	6 182
	Øvelse Barents Rescue 2013	0	9 200
	COSPAS/SARSAT	0	6 000
	<i>SUM JD</i>	<i>10 732</i>	<i>28 342</i>
NHD	Marin bioprospektering – oppfølging av nasjonal strategi	25 000	25 000
	Satellittnavigasjonsprogrammet Galileo	103 500	173 700
	Jordobservasjonsprogrammet GMES	0	22 000
	Opprusting av Andøya Rakettskytefelt	6 000	6 000
	Videreutvikling av AIS-satellittkonseptet (skipsovervåkingssatellitt)	6 000	2 000
	Kartlegge havbunnens mangfold (MAREANO), jf. FKD og MD	26 470	27 100
	Utvikle kompetanse om maritim aktivitet i arktiske områder	1 500	1 500
	Utvikle reiselivsvirksomhet	17 100	17 100
	Kartlegging av mineralressurser i Nord-Norge	40 000	40 000
	Kunnskapsinnhenting om virkninger av økt satsing på verdiskaping i Nordland og Troms	30 000	0
	<i>Sum NHD</i>	<i>255 570</i>	<i>314 400</i>
OED	Geologisk kartlegging – øst i Barentshavet, ved Jan Mayen og i det nordøstlige Norskehavet ¹	290 000	130 000
	Kunnskapsinnhenting og konsekvensutredninger	34 000	3 000
	<i>Sum OED</i>	<i>324 000</i>	<i>133 000</i>
FD	Bygging av nye stasjoner til grensevakten i Sør-Varanger	37 000	112 000
	<i>Sum FD</i>	<i>37 000</i>	<i>112 000</i>

Tabell 10.1 Oppfølging av regjeringens nordområdesatsing

		i 1000 kroner	
Dep	Tiltak	Budsjett 2012	Forslag 2013
KUD	Kultursamarbeid i nordområdene	9 567	9 883
	<i>Sum KUD</i>	<i>9 567</i>	<i>9 883</i>
FAD	Nytt teknologibygge ved Universitetet i Tromsø	30 000	190 000
	<i>Sum FAD</i>	<i>30 000</i>	<i>190 000</i>
UD	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland		
	Prosjektsamarbeid med Russland ²	135 000	145 300
	Atomsikkerhetssamarbeid med Russland	83 624	53 624
	Arktisk samarbeid	45 000	42 000
	Barents 2020	80 000	81 700
	Nordområderelaterte driftsmidler	10 000	30 115
	<i>Sum UD</i>	<i>353 624</i>	<i>352 919</i>
	Sum nordområdesatsingen	<i>1 674 994</i>	<i>1 964 511</i>

1 Økning ifm. Revidert Nasjonalbudsjett 2012

2 Inkludert støtte til Det internasjonale Barentssekretariatet

Strategiske satsinger – resultater og prioriteringer

For å gjennomføre hovedmålsettingene i nordområdepolitikken har regjeringen formulert en rekke overordnede strategiske prioriteringer. Disse kan sammenfattes i 15 punkter. I det følgende gis en oversikt over status og prioriteringene for 2013 relatert til hver av de 15 overordnede prioriteringene.

1. Norge skal være ledende på kunnskap om, for og i nordområdene

- Regjeringen går inn for å anskaffe et nytt isgående forskningsfartøy og foreslår en startbevilgning på 75 mill. kroner for 2013. Fartøyet vil ha hjemmehavn i Tromsø, og vil være svært viktig for polar- og miljøforskningen og ressurskartlegging i nordområdene. Samlet kostnadsramme for fartøyprosjektet er 1,4 mrd. kroner.
- Ved Framsenteret i Tromsø er forskningen på alle fem flaggskipsområder godt i gang. Norsk Institutt for Skog og Landskap har i 2012 blitt det tjunde sentermedlemmet.

- Utenriksdepartementet tildelte 3 mill. kroner over Barents 2020 til Framsenteret for polarforskningssamarbeid med Kina for perioden 2011-2012. Videre er 2 mill. kroner tildelt til internasjonaliseringsaktiviteter for 2010-2011 og ytterligere 2 mill. kroner for 2012-2013.
- Forskningsrådets polarprogram vil prioritere svalbardforskning og vektlegge deling av data. Programmet har utlyst midler til klimasystemet og oppfølging av det internasjonale polaråret og til effekter av klimaendringer på miljø og samfunn i polare strøk.
- Svalbard Science Forum videreutvikles i tråd med nytt mandat, og er et viktig redskap for informasjon, forskningssamarbeid og koordinering.
- Forprosjektfasen for SIOS (Svalbard Integrated Arctic Earth Observing System) avsluttes i 2013. SIOS vil bli et viktig tiltak for internasjonalt samarbeid og deling av forskningsinfrastruktur og forskningsdata på Svalbard.
- I desember 2011 besluttet regjeringen at et nytt geodetisk observatorium i Ny-Ålesund skal bygges.

- I 2011 tildelte Kunnskapsdepartementet 1 mill. kroner til SAK – samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon – mellom UNIS (Universitetssenteret på Svalbard) og de norske samarbeidspartnerne. En ny samarbeidsavtale mellom UNIS og alle de åtte fastlandsuniversitetene ble signert i 2012.
- Kunnskapsdepartementet tildelte midler til 20 nye studieplasser ved UNIS fra høsten 2011. Plassene foreslås videreført med midler til opptak av nye kull i 2013
- I 2012 er det tildelt midler til 70 nye studieplasser ved Universitetet i Tromsø. I 2011 ble det bevilget midler til 80 og 65 nye studieplasser ved hhv. Universitetet i Tromsø og Universitetet i Nordland. I 2009 ble Universitetet i Tromsø også tildelt 300 studieplasser, mens den daværende Høgskolen i Bodø fikk tildelt 80 studieplasser, hvorav ti plasser særskilt knyttet til Nordområdesatsingen. Alle disse plassene foreslås videreført i 2013.
- Universitetet i Tromsø etablerte høsten 2008 en bachelorgrad i luftfartsfag, og det ble tatt opp 12 studenter. Det treårige studiet er tverrfaglig, og har som mål å utdanne trafikkflygere.
- Barentsinstituttet er fra 2010 formelt lagt under Universitetet i Tromsø. I 2012 tildelte Kunnskapsdepartementet 5 mill. kroner til Barentsinstituttet, og foreslår videreføring på samme nivå i 2013.
- Regjeringen foreslår 190 mill. kroner i 2013 for å videreføre bygging av et nytt teknologibygget ved Universitetet i Tromsø. Det planlagte bygget er på om lag 9 000 kvm., og har en total kostnadsramme på om lag 440 mill. kroner. Forventet ferdigstillelse er våren 2014.
- Arktisk universitet ble i 2012 tildelt ekstra midler særlig rettet mot urfolksnettverket, arbeidet med felles mastergrad i nordlige studier mellom russiske og norske miljø og en styrking av lærerutvekslingen i north2north-programmet. Bevilgningen foreslås videreført i 2013.
- I 2012 har eCampus-prosjektet særlig prioritert å samarbeide med institusjonene i Nord-Norge om utbygging og oppgradering av IKT-infrastrukturen i universitets- og høyskolesektoren. Kunnskapsdepartementet foreslår å øke den samlede støtten i 2013.
- Det foreslås å videreføre at fem prosent av avkastningen fra de regionale forskningsfondene øremerkes fondsregionen Nord-Norge.
- Mer enn 50 prosent av prosjektene fra tilskuddsordningen Barents 2020 involverer ett eller flere nordnorske kunnskapsmiljøer.

- Nordområdesenteret ved Handelshøgskolen i Bodø som ble etablert i 2007, har bidratt til å samordne og videreutvikle kompetanse og samarbeid med Russland innenfor energi, handel, fiskeri, reiseliv og andre næringer. Regjeringen foreslår en grunnbevilgning til Universitetet i Nordland på 10 mill. kroner for å sikre langsiktig og stabil drift ved Nordområdesenteret.

2. Regjeringen vil hevde suverenitet og utøve myndighet i nord på en troverdig, konsekvent og forutsigbar måte

- Det første NH 90 maritime helikopteret var på plass på Bardufoss høsten 2011 og innføringsprogrammet «NH 90 Operational Test and Evaluation» samt opptrening av mannskaper har funnet sted i 2012. Alternativer til NH 90 har vært vurdert i tilfelle leveranse av NH 90-helikoptre skulle bli ytterligere vesentlig forsinket, eller uteblir.
- I 2012 er arbeidet med bygging av den første av de to nye stasjonene til grensevakten i Sør-Varanger, i sør i Svanvik, og detaljprosjektering av den nye stasjonen til grensevakten i nord på Storskog igangsatt. I 2013 forberedes byggestart for stasjonen på Storskog.
- Forsvarets betydelige aktivitet i nordområdene foreslås videreført i 2013.

3. Regjeringen vil at Norge skal være den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene

- Norge har i Arktisk råd tatt initiativ til å gjennomføre en helhetlig vurdering av de samlede effektene av klimaendringer og andre endringer i Arktis. Det er besluttet i Arktisk råd å gjennomføre et nytt prosjekt om klimatilpassningsstrategier «Adaptation Actions for a Changing Arctic».
- Arktisk råds oppdatering av den vitenskapelige kunnskapen om klimaendringene i Arktis ble en viktig del av Klimakonvensjonens parts-møte i Durban i desember 2011.
- Et utkast til forvaltningsplan for verneområdene på Øst-Svalbard er utarbeidet i samråd med brukerinteressene og sendt på høring med frist i oktober 2012. Forvaltningsplanen skal være myndighetenes verktøy for å sikre en forvaltning i tråd med verneformålet.
- Endringer i Svalbardmiljøloven trådte i kraft 1. juli 2012. Endringene innebærer blant annet

at det nå er hjemmel for å forby bruk av tungolje som drivstoff for skip på hele Svalbard.

- Klimatilpassning i nordområdene er et viktig tema i NOU 2010:10 Tilpassing til et klima i endringer, og følges opp i den kommende klimatilpassningsmeldingen.
- Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif) har satt i gang et prosjekt for å redusere utslipp av svart karbon fra vedovner i Arktis.
- Det er etablert et tett samarbeid med Russland for å styrke havmiljø samarbeidet gjennom ulike prosjekter, herunder et miljøovervåkingsprogram for Barentshavet.
- MAREANO-programmet kartlegger i 2012 havbunnen i deler av det tidligere omstridte området i Barentshavet vest for avgrensingslinjen mot Russland og i det kystnære Norskehavet. Resultatene vil bl.a. inngå i en kommende oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet. Det gjennomføres en evaluering av MAREANO-programmet i 2012.
- Norsk innsats for atomsikkerhet og beredskap i nordområdene er konsentrert om prosjekter om miljø, helse og sikkerhet. Satsingsprosjektene omfatter sikring av kjernebrenselet i den nedlagte marinebasen i Andrejevbukta, miljøovervåkning, varsling og beredskap. De norske satsingsområdene inngår i prioriteringene i G8-landenes Globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvapen og materiale, i tillegg til i prioriteringene i Den nordlige dimensjons miljøpartnerskap.
- I 2012 ble det tildelt midler til et prosjekt for å oppnå en mer grunnleggende forståelse av det marine miljøet i det sentrale og nordlige Barentshavet. Målet er å utarbeide en samlet forskningsplan.
- Universiteter og kompetansemiljøer fra hele landet deltar i et prosjekt som skal utarbeide en samlet forskningsplan for en mer grunnleggende forståelse av det marine miljøet i det sentrale og nordlige Barentshavet. Universitetet i Tromsø vil være koordinator for prosjektet som vil legges til Framsenteret.
- I 2012 ble det startet opp forhandlinger med Finland om bærekraftig fiske i Tanavassdraget i juni 2012, samt iverksatt midlertidige fiskebesparende tiltak i vassdraget.

4. Regjeringen vil styrke overvåking, beredskap og sjøsikkerhet i de nordlige havområder

- Første versjon av den åpne delen av helhetlig overvåkings- og informasjonssystem Barents-

Watch ble lansert 30. mai 2012. Det er startet arbeid med to tjenester i lukket del, «fartøy av interesse» og «forenklet informasjonsutveksling mellom Kystverket og Hovedredningssentralene». I 2013 skal det blant annet utvikles et sikkert nettverk mellom etatene som er tilknyttet BarentsWatch lukket del, og det skal startes opp utvikling av et helhetlig anløpsregime for skipsfarten i norske farvann. Det foreslås å øke bevilgningen til BarentsWatch med 16 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2012.

- I 2012 sluttet Norge seg til den innledende driftsfasen i det europeiske jordobservasjonsprogrammet Global Monitoring for Environment and Security (GMES). Driftsfasen varer fra 2011 til 2013. Formålet med GMES er å skaffe til veie jordobservasjonsdata fra satellitter, hav- og luftbårne sensorer og bakkebaserte målestasjoner og å drifte systemer som tilrettelegger disse dataene for ulike brukere.
- Det er etablert helårlig statlig slepebåtberedskap i Nord-Norge. Det er gjennomført en konseptvalgutredning om samlet statlig slepeberedskap, som nå er under kvalitetssikring (KS1) som grunnlag for framtidig dimensjonering.
- Det pågår et arbeid for å framforhandle en internasjonal samarbeidsavtale om oljevernberedskap mellom de arktiske statene. En arbeidsgruppe skal legge fram forslag til avtale på neste ministermøte i Arktisk råd våren 2013.
- Meteorologisk institutt startet i 2011 utbyggingen av en værradar på Gednje i Finnmark. Værradaren ferdigstilles i 2012. Det forslås at Meteorologisk institutt starter utbyggingen av værradar på Helgelandskysten. Værradaren planlegges å settes i drift i løpet av 2014.
- Forskrift om lostjeneste på Svalbard trådte i kraft 1. juli 2012.
- Det skal inngås en ny tjenestekjøpsavtale med to store helikoptre for Sysselmannen på Svalbard fra april 2014 som del av prosjektet for anskaffelsen av nye redningshelikoptre. I Regjeringens forslag til budsjett 2013 er det også tatt høyde for bygging av ny hangar til de nye helikoptrene.
- Norge skal i 2013 være vertskap for øvelsen Barents Rescue som gjennomføres annethvert år, som et samarbeid mellom Finland, Russland, Sverige og Norge i regi av Barentsrådet. Øvelsene skal forenkle og bedre kommunikasjon, koordinering og samarbeid mellom land og sivil-militære enheter som kan bli involvert i kriser i regionen.

- COSPAS/SARSAT er et nødvarslingssystem som gir global dekning og er av stor betydning for Norge med et redningsansvarsområde, som omfatter bl.a. deler av Polhavet og Arktis. Norge har en aktiv rolle i systemet med ansvar for videreformidling av nødmeldinger til Grønland, Island, Sverige, Danmark, Finland, Estland, Latvia og Litauen. For at Norge skal kunne videreføre sin rolle som vertsnaasjon må det foretas investeringer på Svalbard og ved Hovedredningssentralen i Bodø. EU skal finansiere nedlesestasjonen på Svalbard, mens Norge finansierer oppgraderingen av Hovedredningssentralen. Oppgraderingen har en kostnad i 2013 på tilsammen 6 mill. kroner.

5. Regjeringen vil styrke og videreutvikle samarbeidet med Russland

- Det er iverksatt strakstiltak for utbedring av grensekontrollstasjonen Storskog for å bedre trafikkflyten på kort sikt. Tiltakene omfatter utvidelse av kontrollkapasiteten med flere inngående og utgående filer og kontrolluker og språkopplæring. I løpet av 2013 vil det bli foretatt utplassering av utstyr for elektronisk kontroll av pass.
- Det foreslås å styrke Grensekommissærens budsjett for å kunne løse oppgavene på en forsvarlig måte, delta i ulike fora og skifte ut materiell.
- Norske visumprosedyrer skal harmoniseres med finske i Murmansk. Dette vil medføre ytterligere forenklinger for russiske visumsøkere til Norge og forskjellene mellom norske og finske visumprosedyrer lokalt i Schengensamarbeidet i Murmansk fjernes. Samlokalisering av norsk og finsk visumsøknadmottak i Murmansk prioriteres.
- Avtalen om grenseboertrafikk trådte i kraft 29. mai 2012. Mulighetene for en utvidet grenseboersonen med en mer naturlig geografisk/demografisk avgrensning av grenseboersonen utredes.
- I felleserklæringen fra president Medvedjevs besøk i 2010, heter det at utslippene fra nikkelproduksjonen på Kola skal begrenses til et nivå som ikke skader helse og miljø i grenseområdet. Dette blir fulgt opp gjennom den norsk-russiske miljøvernkommisjonen og den norsk-russiske kommisjonen for økonomisk, industrielt og teknisk-vitenskapelig samarbeid.

I juli 2012 ble det avholdt et arbeidsmøte med representanter for norske og russiske myndigheter, samt Norilsk Nikel i Oslo.

- I oktober 2011 ble arbeidsplanen for den norsk-russiske arbeidsgruppen for regionalt og grensenært samarbeid gjennomgått. Utkast til avtale om landgrenseovergangssteder mellom Norge og Russland er sluttforhandlet og utkast til avtale om informasjonsutveksling foreligger.
- En nasjonal strategi for nærings samarbeid med Russland vil bli lansert i løpet av høsten 2012.
- Utenriksdepartementet er i dialog med Arbeidsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og næringslivet om behov for en bilateral avtale om faglært arbeidskraft. Erfaringer med nylig innførte lettelsener i Russland trekkes inn. Muligheter for en smidigere ordning for ufaglært arbeidskraft fra Russland for å møte behov i Nord-Norge utredes.
- I 2010 ble det inngått en avtale om høyere utdanning mellom Kunnskapsdepartementet og Utdannings- og vitenskapsdepartementet i Russland, og en gjensidig stipendutvekslingsordning ble etablert i 2012.
- En ny stilling som spesialutsending for utdanning, forskning og teknologi er under etablering ved Norges ambassade i Moskva. Stillingen forventes besatt første halvår 2013.

6. Regjeringen vil styrke og videreutvikle samarbeidet med øvrige arktiske land og intensivere dialogen med andre partnere vi har felles interesser med i Arktis

- De åtte medlemslandene i Arktisk råd undertegnet i mai 2011 en avtale om samarbeid om søk og redning i Arktis, og Norges ansvarsområde for søk og redning ble utvidet både lenger øst og lenger nord enn tidligere.
- Medlemslandene i Arktisk råd arbeider med fremforhandling av et arktisk oljeverninstrument.
- I 2012 ble det inngått samarbeidsavtale med Storbritannia om forskning i polarområdene og kulturminnevern i Antarktis.
- I 2011 ble det inngått en samarbeidsavtale med Island om polarforskning og studentutveksling.
- Den første nordområdedialogen med Sør-Korea ble gjennomført i 2012.

7. Regjeringen vil styrke samarbeidet i Arktisk råd og i regionale fora som Barentssamarbeidet og Den nordlige dimensjon

- Arktisk råd har blitt styrket i retning av et mer forpliktende samarbeid. Det er et mål å styrke den parlamentariske dimensjonen i det arktiske samarbeidet. Det arbeides også for opp-tak av flere land som observatører i Arktisk råd.
- Den norske formannskapsperioden i Barentsrådet har revitalisert arbeidsgruppene for økonomi og transport/logistikk. Det norske formannskapet i Barentsrådet fokuserer på transportområdet og ønsker å utarbeide en felles plan for utviklingen av transportsystemet i nordområdene. Det planlegges i tillegg et transportministermøte og en konferanse om transport og logistikk våren 2013.
- Det norske formannskapet fokuserer på Barentsregionen som en ressursregion for og i Europa. Et seminar om mineralutvinning og urfolk ble avholdt i Tromsø i september 2012. Arbeidet med en Barents klimahandlingsplan og en Barents samferdselsplan er igangsatt.
- Arbeidet med en ny Kirkeneserklæring er igangsatt under det norske formannskapet. Det tas sikte på at statsministrene undertegner erklæringen på 20-årsjubileet i juni 2013.
- Det norske Barentssekretariatet er sikret en mer langsiktig og stabil finansiering.
- 19. januar 2012 ble det avholdt et statssekretærmøte i de fire regionale samarbeidsrådene Nordisk ministerråd, Barentsrådet, Arktisk råd, Østersjørådet, samt Den nordlige dimensjon i Oslo. Det er et mål å øke koordineringen mellom Barentssamarbeidet og Nordlig dimensjon innen transport og logistikk.
- Mer enn 30 norsk-russiske samarbeidsprosjekter om smittsomme sykdommer, fremme av sunn livsstil og koordinering av primær- og spesialisthelsetjenesten mottok støtte i 2012.
- Fellesmøte for styringsgruppene for Barents HIV/AIDS-programmet og Barents tuberkuloseprogrammet ble avholdt i Oslo i mai 2012.

8. Regjeringen vil fortsette arbeidet for gjennomføringen av havretten, og videreutvikle standarder og regelverk på relevante områder

- Det er gjort en innsats i relevante fora og sammenhenger for generelt å styrke implemente-

ringen av havretten, herunder bidra til samarbeid mellom kyststatene i Polhavet med sikte på å dokumentere kontinentalsoklenes yttergrense for sokkelkommisjonen, utviklingen av en bindende polarkode i IMO (International maritime organisasjon), samt utvikling av et instrument for oljevernberedskap i Arktis.

- Regjeringen har som mål å være pådriver for utvikling av en polarkode med et innhold og anvendelsesområde som bidrar til sikker og miljøvennlig skipsfart og -sikkerhet i nordområdene.

9. Regjeringen vil legge til rette for videreutvikling av en bærekraftig fiskeri- og havbruksnæring i nord

- Det norsk-russiske samarbeidet om forvaltning av fiskebestandene i Barentshavet følges opp som del av fiskerisamarbeidet med Russland og de øvrige landene i Nordøst-Atlanteren.
- Marint verdiskapningsprogram er et viktig virkemiddel for å stimulere til omstilling og nyskaping i sjømatnæringen.
- For å styrke kompetanse og rekruttering til sjømatnæringen er prosjektet «Sett Sjøbein» etablert.
- Nasjonal strategi for marin bioprospektering følges bl.a. opp gjennom Forskningsrådets program BIOTEK 2021, hvor målet er å legge til rette for forskningsbasert næringsutvikling. MABIT-programmet og den nasjonale marine biobanken Marbank er også en del av satsingen.
- Nærings- og handelsdepartementets budsjettmidler til marin bioteknologi for 2011 og 2012 har primært gått til næringsrettede prosjekter igangsatt i 2010 og det femårige forskningsprosjektet MARZymes som ble igangsatt i 2009 i samarbeid mellom Universitetet i Tromsø, NTNU, SINTEF og Universitet i Umeå. Satsingen foreslås videreført.
- Overvåking av fremmedstoffer i fisk følges opp som del av den løpende virksomheten til Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning.
- Torskeavlprogrammet i regi av Nofima har fått økt betydning som et stabilt kompetansemiljø og en kunnskapsleverandør i en vanskelig tid for torskeoppdrettsnæringen. Bevilgningen foreslås videreført på samme nivå.

10. Regjeringen vil legge til rette for en forsvarlig utnyttelse av petroleumsressursene i nord

- Arbeidet med konsekvensutredningen for Barentshavet sørøst pågår. Det er lagt opp til at konsekvensutredningen sendes ut på offentlig høring høsten 2012. Gitt at konsekvensutredningen gir grunnlag for det, tas det sikte på å legge frem saken for Stortinget våren 2013.
- Kunnskapsinnhenting om virkninger av petroleumsvirksomhet pågår. En sammenstillingsrapport av ulike fagutredninger planlegges fremlagt høsten 2012. Det ble samlet inn seismikk i Nordland IV og V sommeren 2012.
- Tilrettelegging for at lønnsom aktivitet til havs også kan gi grunnlag for ringvirkninger på fastlandet, er tatt høyde for i regjeringens tiltakspunkter i Meld. St. 28 (2010-2011), kapittel 8.4.4.
- Vurdering av potensialet for bruk av gass på land/ny infrastruktur er gjort ved Gasscos analyse som ble overlevert Olje- og energidepartementet 9. januar 2012.
- Utvikling av bransjestandarder for helse, miljø og sikkerhet (HMS) for petroleumsvirksomhet i Arktis er et mål ved utvidelsen av DNV/Gazproms prosjekt om harmonisering av HMS-standarder for petroleumsvirksomhet i Barentshavet.
- I 2012 ble Standard Norge tildelt midler fra tilskuddsordningen Barents 2020 for å bidra til å utvikle gode og funksjonelle tekniske internasjonale standarder for petroleumsvirksomhet i arktiske områder innenfor International Organization for Standardization (ISO).
- ISO-prosjektet er en videreføring av det felles norsk-russiske prosjektet med tilskudd fra Barents 2020 for harmonisering av standarder for HMS for petroleumsvirksomhet i Barentshavet. Det norsk-russiske prosjektet blir nå utvidet med et sirkumpolart fokus.

11. Regjeringen vil legge til rette for sikker sjøtransport og maritim næringsvirksomhet i nord

- I regjeringens maritime strategi, «Stø kurs», er kompetanseutvikling om maritim aktivitet prioritert. I 2013 forelår Nærings- og handelsdepartementet å avsette 1,5 mill. kroner til kompetanseutvikling om maritim aktivitet i arktiske områder. Videre skal MAROFF-programmet (Maritim virksomhet og Offshore operasjoner) under Norges Forskningsråd og de finansielle

tjenestene under Innovasjon Norge bidra til innovasjon og miljøvennlig verdiskapning i maritime næringer.

- Kunnskapsdepartementet foreslår gjennom «Stø kurs» å videreføre midler til kompetansehevingstiltak i maritim utdanning. Beløpet for 2013 er foreslått tildelt prosjektet «Markom2020». Deler av beløpet skal gå til kompetanseutvikling innenfor maritim aktivitet i nordområdene. Universitetet i Tromsø er en av fire høyere maritime utdanningsinstitusjoner som er initiativtaker og leder en del av prosjektet.
- Et femårig professorat om bærekraftig skipsfart i nordområdene ble i 2011 etablert ved NTNU og finansieres over Nærings- og handelsdepartementet gjennom «Stø kurs».
- Utenriksministeren har opprettet en faggruppe som ser på norske interesser i lys av nordlige havområders økende tilgjengelighet. Gruppen skal etter planen legge fram sin rapport våren 2013.

12. Regjeringen vil fremme landbasert næringsutvikling i nord

- Som en oppfølging av eierskapsmeldingen i 2011 og meldingen Verktøy for vekst – om Innovasjon Norge og SIVA SF, har Regjeringen presentert rammeverket for en ny, landsdekkende såkornfondordning. I 2012 ble det bevilget midler til å opprette to av inntil seks nye landsdekkende fond. Ett av de seks fondene vil bli etablert i Nord-Norge.
- En nasjonal strategi for mineralnæringen planlegges fremlagt mot slutten av 2012.
- Regjeringen vil videreføre kartlegging av mineralressursene i nord. Geofysiske målinger fra fly og helikopter, jordprøver og geologisk feltarbeid er gjennomført. Måleprogrammet foreslås videreført som planlagt med varighet ut 2014.
- Satsing rettet mot entreprenørskap blant unge er videreført bl.a. gjennom GründerCamp og Barents Innovation Week i 2011.
- I regjeringens nye reiselivsstrategi «Destinasjon Norge» videreføres satsingen på reiselivsnæringen som en av grunnpilarene for samfunnsutviklingen på Svalbard. Tilskuddet til Svalbard Reiseliv AS foreslås videreført i 2013. Av Nærings- og handelsdepartementets tildeling til Innovasjon Norges reiselivsarbeid skal minst 15 mill. kroner benyttes til særskilt markedsføring av Nord-Norge. Satsingen fastsettes i samarbeid med Nordnorsk Reiseliv AS.
- Som oppfølging av den oppdaterte forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene

utenfor Lofoten gjennomføres en kunnskapsinnhenting om virkninger og ringvirkninger av økt satsing på verdiskaping som reiseliv og fiskerirelaterte virksomheter i Nord-Norge. I april 2012 ble det gjennomført en innspillskonferanse i Lofoten og i 2013 gjennomføres sektorutredninger. Arbeidet skal ferdigstilles i første halvår av 2014.

- I tillegg til den generelle satsingen på landbruket i Nord-Norge ble det i jordbruksoppkjøret 2012 avsatt 3 mill. kroner pr. år i tre år til arktisk landbruk for utvikling og økt utnyttelse av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Som en del av satsingen på arktisk landbruk, ble Sametingets midler til næringsformål styrket med 2 mill. kroner til 4 mill. kroner i 2013.
- Regjeringen vil styrke arbeidet med å sikre ei livskraftig reindriftsnæring med økonomisk verdiskaping og effektiv produksjon i balanse med beiteressursene, og derigjennom medvirke til å holde oppe samisk egenart.

13. Regjeringen vil, også i samarbeid med våre naboland, videreutvikle infrastrukturen i nord for å støtte opp om næringsutvikling

- For å få en mest mulig rasjonell framdrift er det satt av midler på en egen post på vegbudsjettet til prosjektet E6 vest for Alta.
- E105 Storskog – Hesseng i Finnmark er den eneste vegforbindelsen mellom Norge og Russland og har blitt viktigere i takt med økt samhandel med Russland. Utbedringsarbeidet ble startet opp i juni 2011 og første del er ventet åpnet for trafikk sommeren 2013.
- Det er også satt av midler til E6 Hålogalandsbrua som vil korte ned distansen mellom Narvik og Bjerkvik med 18 km når den åpner i 2016. Det er en forutsetning at Narvik lufthavn legges ned og den regionale lufttrafikken samles på Evenes lufthavn.
- På Ofofbanen pågår det tilrettelegging for at Northland Resources AB (NRAB) fra årsskiftet 2013/2014 kan begynne å transportere malm over Ofofbanen med utskiping fra Narvik containerterminal. I første omgang oppgraderes infrastrukturen fra Narvik stasjon til Narvik containerterminal. Jernbaneverket arbeider også med å oppgradere strømforsyningen for tog på Ofofbanen.
- På Nordlandsbanen pågår det i 2013 ombygging av godsterminalen i Bodø for å kunne doble kapasiteten for godstransport innen 2020. Arbeidene planlegges ferdigstilt i 2014.

- I forbindelse med arbeidet med Nasjonal transportplan (NTP) 2014-2023, har transportetatene og Avinor AS utredet en rekke lokale initiativ knyttet til lufthavnstrukturen. Flere av initiativene gjelder tiltak i nordområdene. Det er utarbeidet en egen nordområdeutredning som innspill til arbeidet med NTP for 2014-2023 som legges fram våren 2013.
- Transportetatene har også gjennomført dialog med svenske og finske transportmyndigheter i utarbeidelsen av sitt innspill om ny infrastruktur i nordområdene til neste nasjonale transportplan.
- For å utvikle el-infrastrukturen i nord har Statnett søkt om å få bygge en kraftledning fra Ofoten til Balsfjord og en fra Balsfjord til Hammerfest. Søknadene er til behandling i Norges vassdrags- og energidirektorat.
- For å videreføre satsing på romvirksomhet i nord er skipsovervåkingssatellitten AISSat-2 under bygging og skal skytes opp i 2013. Det er satt av 6 mill. kroner i statsbudsjettet for 2012 til dette formålet. Det foreslås avsatt 2 mill. kroner til videreutvikling av AIS-satellittkonseptet i 2013. Infrastrukturen ved Andøya rakettskytefelt vil rustes opp. Det er avsatt 6 mill. kroner til opprusting for 2012 og foreslått samme beløp for 2013.
- Norge har inngått avtale med EU om deltakelse i satellittnavigasjonsprogrammet Galileo for perioden 2009-2013. Det er ikke besluttet om Norge skal delta videre i Galileo etter 2013.

14. Regjeringen vil at nordområdepolitikken fortsatt skal bidra til å trygge urfolks kultur og livsgrunnlag

- Utenriksdepartementet gjennomfører halvårige konsultasjoner med Sametinget. Departementet finansierer nettbasert informasjonsarbeid i Nordvest-Russland og Barents urfolk-kontor og bidrar til politisk deltagelse på russisk side.
- For å sikre nødvendig deltakelse av urfolk i beslutningsprosesser vil den økonomiske støtten til Barents arbeidsgruppe for urfolk (WGIP) videreføres. Arbeidsgruppen deltar og gir råd til Barentsrådet og Barents regionråd.
- Et eget handlingsprogram for urfolk i Barents-regionen for 2013-2016 ble vedtatt av den andre Barents urfolkskongressen i februar 2012. Barentssekretariatet har en egen urfolksmedarbeider og en urfolksmedarbeider som er sekundært til det internasjonale Barentssekre-

tariatet, finansiert av Utenriksdepartementet og Sametinget.

- Arbeidet med et program for ungt entreprenørskap for urfolk i regionen vil bli videreført og man vil styrke arbeidet for at urfolksorganisasjoner fra alle land i regionen fortsatt skal delta aktivt i Barentssamarbeidet.
- Arbeidet med å utvikle etiske retningslinjer for økonomisk virksomhet i nord er under planlegging. Arran har søkt om Barents 2020-midler til prosjektet.
- En konferanse om urfolk, næring og miljø ble avholdt i Kirkenes i februar 2012. Et seminar om mineralnæringen og urfolks rettigheter skal etter planen avholdes i Tromsø i september 2012.
- Arbeidiehtu-prosjektet om samisk tradisjonell kunnskap i Norge vil bli videreført. Den første nordiske konferansen om tradisjonell kunnskap ble arrangert av Sametinget og Samisk høgskole i Kautokeino våren 2011.
- Klimaendringers virkninger på urfolk er tema i Framsenterets flaggskip «Effekter av klimaendringer på terrestre økosystemer, landskap, samfunn og urfolk». Barentsrådets klimahandlingsplan vil også reflektere urfolks utfordringer.
- I juni 2012 avga et utvalg nedsatt for å utrede utviklingstrekk, behov og målsettinger for samisk forskning og høyere utdanning, sin innstilling. Utvalget la i innstillingen vekt på rekruttering, språkrøkt og styrking av det institusjonelle samarbeidet mellom samiske institusjoner.

15. Regjeringen vil videreutvikle kultursamarbeidet og folk-til-folk-samarbeidet i nord

- Barentssekretariatets prioritering av støtte til folk-til-folk-prosjekter vil bli videreført. Barn og unge, frivillige organisasjoner, demokratiutvikling og sivilt samfunn prioriteres. Det legges vekt på at ungdommer tas med og lyttes til i de ulike organene under Barentsrådet og at ungdom bidrar i utarbeidelsen av en ny Kirkeneserklæring i forbindelse med barentsjubileet i 2013.
- En rekke tiltak har de senere år bidratt til økt økonomisk samhandling og gitt grunnlag for sysselsetting og bosetting: Barentssekretariatets arbeid med grenseoverskridende næringslivsspørsmål, etablering av High North Logistics Information Center, innføring av grenseboerbevis og næringssamarbeid som mineraler og transport/logistikk som er prioritert i det norske formannskapet i Barentsrådet.
- Utenriksdepartementet forvalter 15 mill. kroner årlig til tiltak i nord. Blant disse er Barentskult, Barentsspektakel, Riddu Riddu, Nordlysfestivalen og Tromsø filmfestival. Det arbeides med rundt 20 større prosjekter for å øke kontaktflaten mellom nordnorsk og nordvestrussisk kulturliv.
- Kulturdepartementet følger opp nordområde-satsingen gjennom «Mulighetenes landsdel», handlingsplan for kultursamarbeid i nordområdene og handlingsplanen for norsk-russisk kultursamarbeid fra 2009.

11 Rapport om samstemt politikk for utvikling 2012

1. Innledning

Hensikten med regjeringens årlige rapporter til Stortinget om samstemt politikk for utvikling er å belyse hvordan norsk politikk bidrar til å fremme eller hemme fattigdomsreduksjon i utviklingsland.

Perspektivet for rapporten for 2011 var bredt og tok for seg norsk politikks påvirkning av seks globale utfordringer av stor viktighet for fattigdomsreduksjon.

Rapporten for 2012 har et mer avgrenset siktemål. Den belyser hvordan regjeringen gjennom reguleringer og retningslinjer for norsk internasjonalt næringsliv også ivaretar norske mål for økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland – altså hvor samstemt næringspolitikken er med utviklingspolitikken.

Vi har valgt å se spesielt på investeringer i energisektoren fordi energiforsyning og fremme av fornybare energikilder har høy prioritet i norsk utenriks- og utviklingspolitikk og fordi sektoren dekker områder hvor Norge og norske selskaper har høy kompetanse.

Norsk energisektor dekker blant annet petroleumsaktiviteter og utbygging av vannkraft, høyst ulike virksomheter med ulike effekter på miljø, økonomi og energiforsyning. De har imidlertid det til felles at de bidrar til nasjonal og global energisikkerhet.

I de fleste land betraktes energiutvikling og -forsyning som strategiske sektorer. Politiske prioriteringer og beslutninger utgjør overordnede rammebetingelser, enten gjennom statlig eierskap og/eller gjennom utforming av lover og retningslinjer. Rammebetingelsene for selskap i energisektoren i Norge er forankret i en rekke politiske vedtak, offentlige dokumenter, lover og institusjoner. Disse betingelsene er de mest relevante når en skal vurdere hvordan selskapene bidrar til at utviklingsland får utvunnet og brukt sine olje- og gassforekomster og får bygget ut sin kapasitet for energiproduksjon slik at det fremmer økonomisk og sosial utvikling på en mer miljøvennlig måte. Siden utviklingspolitikk og bistand er viktig for hvor norske selskaper som etablerer seg i utlandet, er også denne delen av norsk politikk omtalt her.

Styrking av klimatiltak globalt omtales også. Hovedformålet med rapporten er imidlertid å se på hvordan norsk politikk fremmer investeringer i energisektoren i utviklingsland og hvordan investeringene bidrar til økonomisk og sosial utvikling. Omtalen av klimaspørsmål og konsekvenser for fattigdomsutvikling og energiforsyning av norsk klimapolitikk er derfor begrenset.

Ideelt sett skal all norsk politikk og politisk initierte aktiviteter bidra til bærekraftig utvikling og sosial utvikling i utviklingsland. Da må slike aktiviteter direkte eller indirekte bidra til verdiskapning, herunder næringsutvikling, bærekraftig miljø, likestilling, varige arbeidsplasser, anstendig lønn og til inntekter til staten som kan bekoste utdanning, helse og andre sosiale goder.

Skal norsk politikk få slike positive virkninger, må også politiske prioriteringer og rammeverk i vertslandene ligge til rette for det. Norge har begrenset innflytelse på disse forholdene, men bidrar gjennom informasjon, dialog og bistand.

Dette innebærer blant annet at norsk politikk er tilrettelagt slik at norske selskaper stimuleres til å investere i utviklingsland, følger internasjonale regler og bestemmelser og retter seg etter de føringer som ligger i bedriftenes og bransjenes egne nasjonale og internasjonale standarder for samfunnsansvar. Rapporten søker å belyse hvorvidt dette er tilfellet. Den søker også å gi et bilde av typiske utfordringer for vertslandene.

2. Sammendrag

Investeringene i energisektoren

Den norske oljeindustrien hadde i 2008 i følge en studie fra Menon (9/2010) bokførte direkteinvesteringer i utlandet på 180 mrd. kroner, herav 56 mrd. kroner i utviklingsland, og ga vertslandene betydelige skatteinntekter. Leverandørindustrien hadde investeringer for 62 mrd. De hadde i følge studien ingen bokførte investeringer i utviklingsland, men 5 mrd. i OFS/skatteparadiser. På bakgrunn av industriens engasjement i blant annet Nigeria, Angola og andre utviklingsland kan dette tyde på at OFS/skatteparadiser blir brukt av leverandør-

industrien også for å avlaste risiko ved virksomhet i utviklingsland.

- Fornybarnæringen har også betydelige investeringer i utviklingsland. Mye av dette er delvis bistandsfinansiert gjennom Statens investeringsfond for næringsutvikling i utviklingsland, Norfund, som er et statlig særlovsselskap, og energiselskapene SN Power og Agua Imara. Disse selskapene hadde i 2011 bokførte investeringer på mer enn 6 mrd. kroner i denne sektoren.
- Utbygging av elektrisk kraft er et bidrag til næringsutvikling på nasjonalt nivå. Samtidig legger utbyggerne i dag, blant annet SN Power, vekt på å fremme samfunnsutvikling lokalt f.eks. gjennom tiltak for mikrofinans, elektrifisering av lokalsamfunn, vannforvaltning og helse. Blant annet Bugoye-kraftverket i Uganda viser at utbygging kan skje med minimale konflikter og med en rekke positive effekter for lokalsamfunnet.
- Både den norske staten og en rekke norske selskaper bidrar til overføring av ressurser, teknologi, reduserte klimautslipp og bærekraftig utvikling i utviklingsland gjennom kjøp av CDM-kvoter.

Samlet sett ligger det i disse investeringene en stor reell og potensiell utviklingseffekt i form av inntekter og kompetanseoverføring.

Det har vært reist krav fra sivilsamfunnsorganisasjoner og andre om at midlene i SPU i større grad bør komme utviklingsland til gode gjennom avsetning av en viss andel til investeringer i disse landene. Regjeringen betrakter imidlertid ikke SPU som et instrument i utviklings- eller utenrikspolitikken og i den grad SPU investerer i selskaper som igjen investerer i energiutbygging i utviklingsland, vil det skje i henhold til fondets normale kriterier for risiko og avkastning.

Ulovlig kapitalflukt, underslag og korrupsjon

Regjeringen har et sterkt engasjement for å hindre den betydelige ulovlige kapitalflyten over landegrensene som ofte også har berøringspunkter med flernasjonale selskapers utenlandsinvesteringer. Norge bidrar i OECD-sammenheng og blant annet gjennom «Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes» og gjennom «Task Force on Financial Integrity and Economic Development», til økt innsyn i og redusert ulovlig bruk av skatteparadiser.

- Dialogprosjektet «Kapital for utvikling» har internasjonalt fremmet norske synspunkter på

ansvarlig bruk av OFS/skatteparadiser og bekjempelse av illegale kapitaloverføringer.

- «Extractive Industries Transparency Initiative» (EITI) som på linje med «Publish What You Pay»-kampanjen bidrar til større åpenhet om utbyttet fra utvinningsindustrien og bruken av skatte- og avgiftsinntekter, har sitt hovedkontor i Norge, og Norge og flere norske selskaper er tilsluttet.
- Norge har i tråd med FNs konvensjon mot korrupsjon (UNCAC), OECD-konvensjonen mot bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn og Europarådets konvensjon mot korrupsjon tatt inn forbud i norsk straffelov for norske selskaper mot å bidra til korrupsjon også i utlandet. Selskapene og deres ledelse i Norge står ansvarlig.
- Norske selskaper har fra tid til annen vært involvert i korrupsjon. Transparency Internationals «Corruption Perception Index» rangerer imidlertid Norge som det sjette minst korrupte av de 182 landene som inngår.
- «Skatt for utvikling»-programmet skal bidra til skattesystemer i utviklingsland med færre vilkårlige fritak og fordeler for enkelt-bedrifter og personer og dermed økte skatteinntekter og større forutsigbarhet. Opplysningsarbeid overfor det sivile samfunn og fremme av internasjonalt samarbeid på skatteområdet er andre oppgaver under programmet.

Risikoavlastning og OFS/skatteparadiser

OFS/skatteparadiser er mye benyttet av flernasjonale selskaper for å avlaste risiko. Norfund er gitt begrenset anledning til å benytte seg av OFS/skatteparadiser for å avlaste prosjektrisiko i sine investeringer. Dette av hensyn til fondets samarbeidsmuligheter med andre investorer. Fondet er imidlertid for tiden pålagt å avstå fra bruken av finanssentra utenfor OECD som Norge ikke har skatte- og informasjonsutvekslingsavtaler med.

Anstendig arbeid

Anstendig arbeid er et sentralt element i regjeringens dialog med næringslivet om samfunnsansvar i utviklingsland. Regjeringen støtter i denne sammenheng også ILOs arbeid med få fundamentale prinsipper og rettigheter i arbeidslivet allment anerkjent som basis for arbeidslivsrelasjonene i alle land. Prinsippene legges til grunn i arbeidet med å styrke norske flernasjonale selskapers samfunnsansvar. Samarbeid på tvers av ulike fagområder nasjonalt og mellom ulike internasjonale aktører

som ILO, IMF, Verdensbanken, OECD oppmun-
tres og støttes.

Bistand som incentiv

Regjeringens politikk for å fremme kommersielle investeringer i utviklingsland er blant annet å bruke bistand som incentiv. Norad har lenge hatt støtteordninger som bidrar til dette. Opprettelsen av Norfund er et annet eksempel på dette.

Sårbare stater har betydelige energibehov og ødelagt energi-infrastruktur. Norge har bidratt med bistand til at norske selskaper driver rehabilitering og utbygging i både Liberia og Sør-Sudan hvor byene har vært særlig prioriterte. Uten bistand ville disse investeringen neppe funnet sted.

Det norske energi- og klimainitiativet Energy+ videreutvikler en resultatbasert sektortilnærming på energiområdet. Private og kommersielle investeringer skal trekkes med og omlegging av energipolitikken stimuleres for å bidra til å overholde togradersmålet for global oppvarming (målet om å holde den gjennomsnittlige globale temperaturøkningen under 2 grader celsius i forhold til før-industrielt nivå).

Norske skatteregler

Selskaper hjemmehørende i Norge skal svare skatt her i landet – også på sine utenlandsinvesteringer. For å unngå dobbeltbeskatning kan selskapene som betaler skatt til vertslandet, trekke disse utgiftene fra øvrig skatt som norske myndigheter utligner.

Skattereglene for inntekt fra petroleumsutvinning i utlandet er under vurdering og et forslag om å unnta slik inntekt fra beskatning i Norge er sendt på høring.

Norsk skattepolitikk bedømmes av «The Commitment to Development Index» som fordelaktig for investeringer i utviklingsland.

Samfunnsansvar, standarder og rapportering

Utvalget som utredet Samstemt politikk for utvikling (NOU 2008:14) fremmet forslag om lovfestede standarder for rapportering om arbeids- og miljøforhold i forbindelse med driften av norske flernasjonale selskaper og framholdt GRI-standarden som hensiktsmessig mal for slik rapportering.

– Norske selskaper er seg i økende grad bevisst at håndteringen av samfunnsansvarsrelevante saker har følger for deres omdømme. I dag kan

ikke private selskaper pålegges å etablere retningslinjer for samfunnsansvar. Ved kontakt med norske garanti-, kreditt- eller veiledningsorganer informeres de imidlertid om myndighetenes syn på samfunnsansvar, og mottar de støtte må de følge de standarder som organene legger til grunn. Selskaper som opptrer uetisk vil ikke få støtte fra slike ordninger.

- Statlige selskaper skal i henhold til Eierskapsmeldingen være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder og bidra til å utvikle god forretningsskikk på felter som er relevante for virksomheten. Regjeringen forventer blant annet at selskapene innarbeider i sine retningslinjer for samfunnsansvar hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og anstendige arbeidsvilkår, arbeid mot korrupsjon, åpenhet knyttet til pengestrømmer og skatt, samt miljø og klima.
- Regjeringen har hatt på høring et lovforslag om innføring av et tilleggskrav i regnskapslovgivningen for de største regnskapspliktige foretakene om at de skal opplyse hvilke etiske retningslinjer eller standarder for samfunnsansvar de følger og hva de har gjort i regnskapsåret for å følge dette opp. Bedrifter uten retningslinjer, skal måtte opplyse om dette. Regjeringen tar sikte på å fremme et lovforslag for Stortinget høsten 2012.
- Regjeringen ønsker også at EUs foreslåtte krav til selskapers land-for-land rapportering blant annet skal bidra til å synliggjøre uttak av naturressurser, avdekke skatteunndragelser og synliggjøre skatteinngang som følger av uttaket.
- Regjeringen arbeider for å sette i kraft krav om land-for-land rapportering i hele EØS-området så raskt som mulig og vil sette i kraft slike regler i Norge fra 1. januar 2014, selv om ikraft-tredelsen i EU skjer på et senere tidspunkt.
- Samfunnsansvar er et hovedtema for OECDs norske kontaktpunkt for et ansvarlig næringsliv som behandler saker på etisk grunnlag mot norske selskapers virksomhet i utlandet. Kontaktpunktet vurderer på selvstendig grunnlag om det er grunn for kritikk av det innklagede selskapet.
- Forvaltningen av SPUs midler følges med stor oppmerksomhet. De etiske sidene ved fondets investeringsprofil er ofte gjenstand for offentlig diskusjon. SPUs styrende organer vurderer dette løpende og foretar justeringer i henhold til fondets regelverk.
- Norge ledet arbeidet i FN med å få vedtatt «Guiding Principles for Business and Human Rights» i FNs menneskerettighetsråd i 2011.

- En ISO-standard om samfunnsansvar er kommet på plass. Den bygger på ILOs, FNs og OECDs standarder. Mye gjenstår imidlertid før en kan si at det eksisterer en omforent internasjonal standard for rapportering av næringslivets samfunnsansvar.

For å følge opp regjeringens politikk for samfunnsansvar er det opprettet en tverrdepartemental embetsgruppe. Saker knyttet til næringslivets samfunnsansvar er også hovedtema for regjeringens konsultasjonsorgan Kompakt som har representanter fra myndigheter, næringslivet, fagbevegelsen, sivilt samfunn og academia. Staten har jevnlig dialog med statlig eide selskaper om temaet.

Forvaltningsmodeller og -planer

«Olje for utvikling»-programmet er et tilbud til utviklingsland for å bedre ressursforvaltningen gjennom regelverk, rutiner og institusjoner. Programmet skal bidra til økt åpenhet om inntekter fra industrien. Regjeringen mener at tiltak for å hindre potensielle interessekonflikter mellom OFUs mål og norske næringsinteresser fungerer godt.

Forvaltningsplaner og målrettet lovgivning er eksempler på virkemidler som i den norske varianten krever velfungerende administrative systemer, men som i ulike utgaver kan være tjenlige rammeverk også for utviklingsland. Dette er derfor blant tilbudene til utviklingsland som ligger både i Olje for utvikling-programmet og i andre

styresett- og forvaltningsrettede bistandsfinansierte initiativer.

Norske politiske føringer

Norske myndigheter har flere muligheter til å påvirke de overordnede rammebetingelsene for norske investeringer hjemme og i utlandet. Blant disse er en rekke offentlige dokumenter som redegjør for relevant norsk politikk, se boks om norske politiske føringer.

Budskapet dokumentene formidler er at regjeringen ønsker å bidra til økte norske direkteinvesteringer og finansielle investeringer i utlandet og at disse skal være til fordel både for investor, vertslandet og for Norge. Det er regjeringens syn at det samme etiske rammeverket og den samme vekt på bedrifters samfunnsansvar bør være retningsgivende for selskapenes virksomhet i utlandet som i Norge, slik at utviklingsland kan få impulser og kunnskap som kan lede til en positiv utvikling av rammebetingelser for eget næringsliv så vel som for utenlandske investorer og aktører.

I Norge har vi gode erfaringer med å utnytte investeringer i energisektoren til å fremme inkluderende vekst og finansielle fellesgodene, samtidig som arbeidstakernes rettigheter ivaretas. Vi har også nyttige erfaringer fra konflikter knyttet til naturgrunnlaget. Dette er erfaringer som er viktige for at investeringer skal bidra til verdiskaping som også kommer befolkningen i utviklingsland til gode. Norge deler derfor gjerne slike erfaringer med disse landene og har ulike virkemidler for dette.

Boks 11.1 Norske politiske føringer

Den norske ordningen for eksportfinansiering som er beskrevet i bl.a. Prop. 34 S (2011-2012) *Eksportfinansiering* er viktig for eksport av kapitalvarer. I virksomheten legges bl.a. samfunnsansvarsprinsippene i St.meld. nr. 10 (2008-2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* til grunn. Det gjør også «Garantiinstituttet for eksportkreditt» (GIEK) som dessuten har egne prosedyrer for vurdering av miljø og sosiale forhold ved prosjektene. GIEK følger også de såkalte *Ekvatorprinsippene* for sosial og miljømessig risiko ved prosjektfinansiering innen finansnæringen og bygger på standarder fra IFC og Verdensbanken. Finansierings- og garantiinstitusjonene skal fremme norsk eksport, men bidrar i noen grad også til å stimulere norske investeringer i utlandet, samtidig som de gjennom sitt regelverk anskueliggjør sentrale verdier og prinsipper i norsk arbeidsliv og hvordan standarder kan settes.

Omfattende norske investeringer nyter ofte godt av finansierings- og risikoavlastningspakker satt sammen med hjelp fra Norfund. Utenlandsk kapital, bl.a. fra «International Finance Corporation» (IFC) og andre kilder spiller i denne sammenhengen også ofte en viktig rolle.

Korrupsjon er i Norge som i flere andre OECD-land en straffbar handling selv om det skulle finne sted i utlandet.

Regjeringens politikk for å fremme disse prinsippene og verdiene overfor norske selskaper er

beskrevet bl.a. i stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar, hvor det legges vekt på dialog med næringslivet om arbeidet med fremme av samfunnsansvar. Likestilling er også en del av denne dialogen og grunnlaget for den er blant annet fastlagt i loven om kjønnskvoltering i selskapers styre fra 2003 og i St.meld. nr. 11 (2007-2008) *På like vilkår*. Ivaretagelse av en miljø- og klimavennlig profil på norske investeringer er bl.a. behandlet i Meld. St. 14 (2010-2011) *Mot en grønnere utvikling*, mens Meld. St. 11 (2011-2012) *Global helse* viser regjeringens ambisjoner i helsesammenheng. I St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital* drøftes målene for global utvikling både humanitært, sosialt og næringsmessig i et samlet perspektiv. Meld. St. 21 (2011-2012) *Norsk klimapolitikk* gir de nasjonale og internasjonale føringene for norsk klimapolitikk. Meldingen presiserer at energipolitikken, både nasjonalt og internasjonalt, er en viktig del av klimapolitikken

For selskaper som er heleid av den norske staten og selskaper hvor staten har en betydelig eierandel, framgår statens overordnede eierskapspolitikk av Meld. St. 13 (2010-2011) *Aktivt eierskap – norsk statlig eierskap i en global økonomi*.

Det legges årlig fram en melding til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond, sist i Meld. St. 17 (2011–2012) *Forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2011*.

Rapporten beskriver rammebetingelsene som norske myndigheter legger for statlige og private investeringer. Den beskriver også norske standpunkter som fremmes i internasjonale fora. Kapittel 3 gir en kort oversikt over norske hovedaktører og indikerer volumet på norske energiinvesteringer i utviklingsland. Kapittel 4 tar for seg energirelaterte hovedutfordringer i utviklingsland. Kapittel 5 redegjør for rammebetingelser og forutsetninger i utviklingslandene som er viktige for at en mer samstemt politikk for utvikling skal fungere etter hensikten. Utviklingen av tilsvarende rammebetingelser i Norge beskrives også. Kapittel 6 er hovedkapitlet der det redegjøres for hvordan ulike deler av norsk politikk påvirker næringsutvikling i utviklingsland med fokus på investeringer i energisektoren. Utviklingspolitikken bidrar til at avkastningen av investeringene gir bedre fordeling av sosiale goder drøftes. I kapittel 7 søkes

noen av de problemstillingene som er drøftet i øvrige kapitler illustrert gjennom et land med betydelig norsk aktivitet. Angola er valgt som eksempel.

3. Norske Energi-investeringer i utviklingsland

Norsk kompetanse på fornybar energi (vannkraft) går mer enn tusen år tilbake. Den moderne energiepoken ble innledet av Norsk Hydro med produksjon av aluminium og kunstgjødsel. I dag er Hydro og Yara delvis offentlig eide selskaper og til stede i et stort antall land. I Norge er Statkraft den sentrale norske utbygger av fornybar kraft. SN Power ble etablert i 2002 og eies av Statkraft (60 pst.) og Norfund (40 pst.). Agua Imara ble etablert i 2009. Disse og mange regionale norske kraftselskaper er engasjert i kraftutbygging i utviklingsland, hvor norske selskaper innenfor vind-

og solenergi også er engasjert. Norske investeringer i kraftverk i utviklingsland startet imidlertid allerede i 1965/66 i Nepal i regi av blant annet Tibetmisjonen.

På petroleumssiden ble det tidlig satset på å bygge opp norske selskaper. Norsk Hydro, Saga Petroleum og Statoil ble tildelt betydelige eierandeler og operatøroppgaver på norsk sokkel, noe som ledet til en rask oppbygging av norsk kompetanse på oppstrøms petroleumsvirksomhet som for eksempel leting etter olje og gass og utbygging og produksjon fra petroleumforekomster. Alle selskapene engasjerte seg etter hvert internasjonalt inntil Saga Petroleum ble fusjonert med Norsk Hydro i 1999 og petroleumsdelen av Norsk Hydro ble fusjonert med Statoil i 2007. Statoil er i dag 67 pst. statseid. Statoil er den suverent største norske investoren i energisektoren og er rangert som nr. 13 i verden målt etter omsetning.

En rekke leverandørbedrifter til petroleumsvirksomheten etablerte seg tidlig og norsk leverandørindustri er nå ledende på en rekke områder, også internasjonalt.

INTSOK, stiftelsen som arbeider med internasjonalisering av industrien er delfinansiert av Olje- og energidepartementet. De har mer enn 200 partnere som representerer mer enn 300 selskaper. Mange av leverandørselskapene er kun basert i Norge, men flere er også etablert internasjonalt. Norsk leverandørindustri har i dag en samlet omsetning på om lag 150 mrd. kroner.

Studien «Internasjonalisering av norske offshoreleverandører», Menon-rapport 9/2010, viser at norske oljeselskaper i 2008 hadde bokførte direkte utenlandsinvesteringer på om lag 180 mrd. kroner, mens leverandørindustriens bokførte direkteinvesteringer i utlandet var på om lag 62 mrd. kroner.

Når en regner med Nord-Afrika og Latin-Amerika var oljeselskapenes investeringer i utviklingsland på rundt 56 mrd. kroner. Av dette utgjorde investeringer i Angola vel 22 mrd. kroner. Leverandørindustrien hadde i følge Menons rapport omtrent ingen bokførte direkteinvesteringer i utviklingsland i 2008, men betydelig eksport av utstyr til slike land. Derimot hadde denne industrien samme år om lag 5 mrd. kroner bokført som direkteinvesteringer i OFS/skatteparadiser. Menon mener at dette dels kan skyldes at deler av leverandørindustrien har sin basis i rederier som ofte er registrert med datterselskaper i OFS/skatteparadiser. Dels kan det være et uttrykk for risi-

koavlastning. En annen forklaring er at i områder med høy politisk risiko *leier* mange selskaper utstyr og driftsmidler framfor å eie dem. I samme retning peker studien «Internasjonalisering i petrorettet næringsliv» utført av Samfunns- og næringslivsforskning i 2006. Den viste at vel 28 pst. av leverandørindustriens omsetning i Vest Afrika skjedde gjennom samarbeidende selskaper.

INTSOKs oversikter fra 2011 viser at for den service-/ utstyrsorienterte delen av industrien er Brasil, Nigeria og Angola de viktigste markedene. Statoil utvinner i dag olje og gass i 13 land, blant annet i Angola, Aserbajdsjan, Brasil, Kina, Libya, Nigeria og Venezuela. Det er i hovedsak oljeselskapene som har investeringer i disse landene. Ifølge INTSOK hadde ingen leverandørbedrifter direkteinvesteringer i Afrika i 2011.

Stiftelsen INTPOW er fornybarindustriens samarbeidsorganisasjon med myndighetene for satsing internasjonalt. Den ble etablert i 2009 og kan vise til stor aktivitet globalt. Etter deres oversikter er norsk fornybarindustri mest engasjert i utviklingsland klassifisert som mellominntektsland. De viktigste er Brasil, Chile, Peru, Sør-Afrika, Kina og India. Bransjen er også aktiv i lavinntektslandene Vietnam og Mosambik. Prosjektene er i stor grad delfinansiert av Norfund, SN Power og datterselskapet Agua Imara.

SN Power hadde i 2011 investeringer i fornybar energi for mer enn USD 1,1 mrd. fordelt på 38 anlegg i 9 utviklingsland i Latin Amerika, Afrika og Asia. Ytterligere 9 prosjekter er under utvikling. SN Power som driver på forretningsmessig grunnlag er mest engasjert i vannkraftutbygging, men investerer også i vindkraft. Selskapets inntekter var i 2011 på USD 453,2 mill.

I tillegg til det bidraget SN Powers prosjekter gir til næringsutvikling på nasjonalt nivå gjennom økt elektrisitetsforsyning, legger selskapet vekt på å fremme samfunnsutvikling lokalt i forbindelse med prosjekter i Asia og Sør Amerika – tiltak som også skal støtte opp om selskapets forretningsmessige utvikling. I Filippinene, India, Peru og Nepal har de blant annet iverksatt tiltak for mikrofinans, elektrifisering av lokalsamfunn, vannforvaltning og helse. Dessuten er åtte av selskapets prosjekter i Brasil, Chile, Peru og Filippinene tilsluttet Den grønne utviklingsmekanismen (CDM) og bidrar årlig med mer enn 2 millioner sertifiserte klimakvoter (CER).

Boks 11.2 Bugoye-kraftverket, Uganda

Da det ble åpnet i 2009 var Bugoye, som ligger nær grensen til Den demokratiske republikken Congo, et av de første vannkraftverkene som var bygget i hele Afrika på 14 år. Kapasiteten er på 14 MW og det produserer 82 GWh pr år. Tross Bugoyes beskjedne størrelse utgjør dette ca. 5 pst. av Ugandas kraftforbruk. Det tilsvarer dessuten et årlig utslipp på 65 000 tonn CO₂ om kraften ble levert fra diesellagregater. Dette gir også inntekter fra karbonkreditter.

Kraftverket som i dag driver lønnsomt og leverer kraft til det nasjonale strømmettet og dermed til næringsliv og husholdninger i Uganda, er bygget ut, drives og eies av TrønderEnergi. Norfund var nøkkelinstitusjon i finansieringen, og har også en eierandel. Gavebistand fra Norge til Uganda utgjør en del av kapitalen. Totale kostnader var 65 mill. USD.

Byggingen av kraftverket medførte store sosiale endringer for lokalsamfunnet. 33 familier måtte flyttes til nye bosteder. Gravplasser, bikuber og buskap måtte flyttes. 566 husholdninger ble kompensert for tap av jord og fikk støtte til å tilpasse seg endrede livsbetingelser. Det ble også opprettet nye helseklinikker, malaria- og hiv/aids-programmer ble igangsatt, rent vann ble skaffet til veie og et utdanningsprogram på videregående nivå for kvinner ble startet.

Agua Imara har som mål å bli et ledende vannkraftselskap i framvoksende økonomier i Afrika og Sentral-Amerika. Selskapets hovedeier, SN Power, har en eierandel på 51 pst. Øvrige eiere er Norfund, Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap (BKK) og TrønderEnergi. Agua Imara hadde i 2011 totalt aktiva for 913 mill. kroner – det meste av dette er investeringer i vannkraftanlegg i Zambia og Panama.

Norge bidrar direkte og indirekte med finansielle investeringer til utbygging av fornybar energi. Norfund investerer i energiaktiviteter i utviklingsland noe som gir tilgang til kunnskaper om lokale forhold der de selv mangler det. Norfunds investeringer i fornybar energi-sektoren beløp seg i 2011 til totalt 3,58 mrd. kroner. Det er mer enn halvparten av Norfunds totale beholdning av

investeringsavtaler. En rekke private investeringer, spare- og pensjonsfond har også investeringer i utviklingsland. Noen, som Kommunal Landspensjonskasse, i samarbeid med Norfund.

Norad bidrar med katalytiske midler til næringsutvikling på rundt 300 mill. kroner årlig. Midlene er ikke øremerket energi, men sektoren er prioritert.

Det gis tilskudd til programmer som har økt energitilgang og energieffektivitet som hovedmål. Samlet planlagt støtte til energisektoren fra de relevante budsjettpostene utgjør om lag 50 mill. kroner i året. Midlene benyttes i utstrakt grad som risikoavlastning i de mest risikofylte fasene i forprosjekteringsfasen for etablering av grunnlag for investeringsbeslutning.

I tillegg er Norad involvert i flere multilaterale energitiltak, deriblant en treårig avtale om kjernefinansiering av «Public-Private Infrastructure Advisory Facility» (PPIAF) innenfor Verdensbankgruppen hvor en sikter mot bidrag til Afrika. Norad gjorde i 2012 også avtale med den UNESCO-tilknyttede non-profit organisasjonen «International Hydropower Association» for å finansiere implementeringen av deres bærekraftsprotokoll i utviklingsland og det samarbeides med det multilaterale finansieringsinitiativet «UNCDF Cleanstart» som skal sikre økt tilgang til ren og rimelig energi for mer enn 2,5 millioner fattige.

Investeringer i energi i utviklingsland skjer også gjennom kjøp av kvoter fra den grønne utviklingsmekanismen (CDM). På denne måten bidrar Norge til overføring av ressurser og teknologi fra rike til fattige land og til bærekraftig utvikling i sør. Ved å kjøpe klimakvoter bidrar Norge til at kvotemarkedet utvikles og til at prosjekter innenfor fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland realiseres. Aktiviteten under CDM må imidlertid forventes å bli redusert de nærmeste årene på grunn av manglende etterspørsel og fordi prisene på CDM-kvotene har falt til et svært lavt nivå.

Indirekte eierskap

Investorer kan også ha investeringer i energisektoren uten å ha energiinvesteringer som et særskilt mål. Forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU) er lagt opp med sikte på å oppnå høyest mulig internasjonal kjøpekraft over tid innenfor et moderat risikonivå. Fondets aksjeinvesteringer var ved utgangen av 2011 spredt på 8 000 selskaper i over 50 land. Det tilsvarte en gjennomsnittlig eierandel på 1,1 pst. i verdensbørsnoterte selskaper. SPU's investeringsvirksom-

het i framvoksende markeder og arbeidet med ansvarlig investeringer er omtalt i avsnitt 6.6.

4. Energi-utfordringer i utviklingsland

Energisituasjonen

Det er nær sammenheng mellom økonomisk vekst og energiforbruk. Tilgang til energi, særlig elektrisitet, er en forutsetning for utvikling av næringsliv og velferd. Utbygging av kraftverk og distribusjonsnett prioriteres derfor høyt av de fleste land samtidig som kapasiteten innen vind- og solkraft utvikles.

Energi er et knapphetsgode, særlig i utviklingsland. Nesten all aktivitet krever energi enten det dreier seg om å lage mat, drive skoler, sykehus, forretningsvirksomhet eller transport. Tilgangen og prisnivået på energi vil i stor grad styre omfang, tempo og effektivitet på alle disse aktivitetene. I følge det internasjonale energiby-rået IEA hadde 80,5 pst. av verdens befolkning tilgang til elektrisitet i 2009. Tallet for de som bor på landsbygda var 68 pst. Det innebærer at 1,3 milliarder mennesker ikke hadde tilgang til elektrisitet mens 40 pst. av verdens befolkning var avhengig av ved, kull, trekull eller ulike slag biomasse til å koke mat. FNs klimapanel peker i denne sammenhengen på at utviklingsland i dag har 53 pst. av verdens kapasitet til å produsere elektrisk kraft fra fornybare kilder og anslår potensialet til å øke dette som betydelig. IEAs scenario for energiforbruk uten nye klimatiltak («Current Policies Scenario») er at energiforbruket i land utenfor OECD vil øke med nær 40 pst. fra 2009 til 2020. I 2009 stod fossile kilder, særlig kull, for 86 pst. av energiproduksjonen i disse landene, og fossile kilder ventes å dominere energiforsyningen i lang tid framover. Dette medfører at om lag 60 pst. av de globale klimagassutslippene er energirelaterte. Det er dermed en stor utfordring å øke den globale energibruken uten samtidig å øke de globale utslippene av klimagasser ut over rammene for togradersmålet som FNs klimapanel har satt som tålegrense for global oppvarming.

Det er også viktig for velferden i disse landene at ressursene som bygges ut gir inntekter som, riktig forvaltet, skaper arbeidsplasser og finansierer bedre infrastruktur, helse, utdanning og andre sosiale tilbud.

Tallene for produksjon og bruk av energi dekker over store ulikheter mellom land. I følge blant annet Norfund og IEA har hele Afrika sør for Sahara (utenom Sør Afrika) i dag en total produksjonskapasitet for elektrisk kraft som ikke er

større enn Norges, mens bare 5 pst. av vannkraftpotensialet i regionen anslås å være utbygget. I 2009 hadde bare 30 pst. av befolkningen i regionen tilgang til elektrisitet, mens tallet for landsbygda kun var 14,2 pst. Av enkeltland er Tanzania blant de som kommer dårligst ut med 14 pst. elektrisitets-dekning for befolkningen på landsbasis og bare 2,5 pst. på landsbygda.

Noen steder finnes det nett for levering av naturgass og i mange land kan de som har råd til det kjøpe flytende gass på beholdere. Naturgass som energibærer gir få helseskadelige virkninger lokalt. Den bidrar til globale CO₂-utslipp, men kommer positivt ut i sammenligning med brenneved og kull. Mange steder uten tilgang til gass og elektrisitet er alternativet brenneved eller trekull som gir utslipp av klimagasser og for vedens vedkommende også store negative helseeffekter, mens trekull ikke har de samme negative helseeffektene. En annen alvorlig bivirkning ved bruk av brenneved er avskogning som bidrar til jorderosjon og økt fare for flom og tørke. I tillegg er brenneved uegnet som energikilde for den delen av næringslivet som har store energibehov og dermed reduseres muligheten til å skape inntekter og arbeidsplasser.

I mange utviklingsland er det gjort betydelige drivverdige funn av olje og gass. Tanzania og Mosambik er blant de land som har gjort slike funn i 2012. De senere årene har det også vært gjort betydelige funn i Ghana og Indonesia. Dette utvider mulighetene disse landene har til i første rekke å skaffe seg inntekter til å utvikle samfunnet videre, og på sikt til å øke selvforsyningsgraden mht. drivstoff. Norske selskaper deltar i utviklingen av disse ressursene.

Manglende tilgang på elektrisitet er generelt en hemsko for sosial utvikling. Koking med ved og kull gir røyk i oppholdsrom. Lungesykdommer som følge av dette fører til at om lag 2 mill. mennesker dør hvert år. Vannhenting tar timer av kvinners tid hver dag. Brønnboring og vannpumper som drives av strøm kan lette denne arbeidsbyrden betydelig. Elektrisitet er også en viktig forutsetning for at kvinner skal kunne drive hjemmeindustri og ha egen inntekt. Manglende leselys gjør det vanskelig for folk i områder uten strømtilførsel å studere og få en utdanning. Strøm til mobiltelefon, radio og tv er en forutsetning for å få informasjon om det som skjer i samfunnet og dermed for folkeopplysning og demokratisering. Strøm bidrar også til etablering av arbeidsplasser og reduserer dermed det presset mot sosial sikkerhet og stabilitet som stor arbeidsløshet utgjør.

Energi og næringsutvikling

Energimangel er en betydelig flaskehals for næringsutvikling og begrenser både geografisk lokalisering og omfanget av investeringer i mange næringer. Manglende eller ustabil tilgang til elektrisitet kommer høyt opp på lista når næringsdrivende i Afrika, Sør-Asia og andre regioner spørres om hva som mest begrenser deres forretningsvirksomhet, f.eks. i Verdensbankens årlige Enterprise Surveys. African Economic Outlook 2012 har summert surveysvarene for perioden 2006-2011 og fant at i Afrika sør for Sahara er elektrisitets tilgang det klart viktigste hinderet.

Samtidig har mange utviklingsland, ikke minst i Afrika, et stort uutnyttet potensiale for økt energiproduksjon basert på egen vannkraft, solenergi og til dels vind. I noen land har også bruk av gass et betydelig potensiale. I dag drives mye av elektrisitetsproduksjonen i utviklingsland av diesel-drevne generatorer uten rensing av avgasser. Slike generatorer er rimeligere å installere enn det f.eks. er å bygge ut vannkraft, men de har mye kortere levetid og høyere driftskostnader, noe som er særdeles kostbart i situasjoner hvor oljeprisen er høy. Dette gir ytterligere argumenter for å få bygget ut egne ressurser på klimavennlig vis. Mange land har for øvrig tilgang til billig kull og for disse er kullfyrte kraftverk et alternativ. Så lenge situasjonen er at slike fossile brennstoffer må brukes eller foretrekkes, er god og rimelig renseteknologi et essensielt klimatiltak.

Energi og klima

Produksjon og bruk av fossile brenslere globalt (utslipp fra transport og fra olje- gass og kullfyrte produksjon) medfører utslipp av klimagasser. Energiproduksjon og -bruk står i dag for nesten to tredeler av utslippene av klimagasser globalt. IEA har anslått at energietterspørselen fra ikke-OECD land vil øke med 90 prosent fram mot 2035 uten ny politikk. Ifølge FNs klimapanel må totale globale klimagassutslipp nå sin topp i 2015 og reduseres med 50 – 85 prosent fram mot 2050 i forhold til 2000-nivå dersom togradersmålet skal overholdes. Dagens utslippsutvikling viser at dette målet

ikke kan nås uten ytterligere tiltak. For å begrense de negative klimaeffektene av bedre tilgang på energi i utviklingsland må investeringer i fornybar energi og energieffektivisering prioriteres. Dette er viktig for å unngå innlåsing i en fossilbasert infrastruktur, og for å sikre en utvikling i retning av en lavkarbonøkonomi.

Rike land og mellominntektsland med betydelig kapasitet til omstilling må ta sin del av kostnadene ved omstillingene, mens en hovedutfordring for tilpasningen mellom internasjonalt klimasamarbeid og utviklingshensyn ligger i hvordan vi kan støtte utviklingsland i å komme inn i en lavutslippsutvikling mht. energibruk.

I mange utviklingsland begrenses investeringer fra privat sektor av en rekke forhold. I tillegg finnes det få incentiver til å prioritere lavutslipps-teknologi f.eks. i form av karbonprising eller støtte til utbygging av fornybar energi, som gjør energieffektivisering og lavutslippsteknologi mer lønnsomt. Derimot finnes det ofte subsidieordninger for prisreduksjon for fossile energibærere. Dette virker negativt inn og kan undergrave reguleringer iverksatt for å redusere klimagassutslipp.

Prioritering av investeringer i fornybar energi og energieffektivisering, blant annet gjennom fjerning av energisubsidier og innføring av karbonprising er viktig i alle land. Det vil imidlertid kunne medføre betydelige investeringer dersom det i henhold til Kyotoprotokollens artikkel 10 skal sikres at byrdefordelingen mellom rike og fattige land følger prinsippet om felles, men differensiert ansvar, som blant annet innebærer at utviklingslandene kan tilpasse sine utslippskutt til utviklingsnivå og økonomisk evne.

Framtidige klimaendringer forventes å ramme fattige land i tørke- og flomutsatte strøk sterkest. Mennesker i disse landene er dårlig i stand til å beskytte seg mot disse effektene som utgjør en trussel mot matsikkerhet både lokalt og globalt. I tillegg til arbeidet for å redusere klimautslippene er derfor tiltak for klimatilpasning, herunder flomforebygging, irrigasjon og andre tiltak for matsikkerhet nødvendige. Igjen er dette forbundet med ekstra kostnader og feltet er derfor prioritert i norsk utviklingspolitikk.

Boks 11.3 Byenes problemer

I 2050 forventes det at vel 70 pst. av verdens befolkning vil leve i byer. Verdens byer og tettsteder bruker allerede 75 pst. av all energi og står for 75 pst. av de globale CO₂ utslippene.

Det er imidlertid veksten i antall forbrukere og deres forbruksnivå som primært driver veksten i utslipp av drivhusgasser. Den gradvis bedrede velferden, som hovedsakelig finner sted i byene, bidrar dermed til økende miljøutfordringer. Bygging og drift av boliger står for 40 pst. av energiforbruket i verden. I Kina øker boligmassen hver måned tilsvarende eksisterende bygningsmasse i Houston, USA. Disse investeringene gjøres for å møte behovene til de årlige 10 millioner av mennesker som flytter til byene.

Befolkningsveksten vil være særlig stor i middelsstore byer og tettsteder (med mindre enn 500.000 innbyggere) preget av dårlig utbygd fysisk infrastruktur og reduserte sosiale tjenester. Klimaendringer vil i noen tilfeller kunne tvinge fram flytting av byer og bygging av nye. Konsentrasjon av mennesker i byer gjør imidlertid også energiforsyningen mer kostnadseffektiv. Dette er muligheter som betegnes som urbane bærekraftsforsterkere («urban sustainability multipliers»). Det vil si en prosess hvor befolkningstettheten i byene isolert sett bidrar til å redusere energiforbruk og materielle behov gjennom bl.a. konsentrert boligbygging, mer effektive transportsystemer, vannforsyning, kloakk, søppelinnsamling osv.

«Tette byer» kan dermed gjøre investeringer i energi- og miljøtiltak mer kostnadseffektive, men utfordringene ved den sterke urbaniseringen i utviklingslandene er likevel mange.

Konflikter rundt utnytting av energiresurser

Redusert fattigdom og økt levestandard innebærer sterkt økende etterspørsel etter energi i mange land og det er en stor utfordring for myndighetene å skaffe nok rimelig energi til alle. Fornybar energi gir ingen utslipp av klimagasser, men den er samtidig ofte dyrere og driftsmessig mindre pålitelig enn energi fra fossile kilder. Utbygging av fornybare energikilder innebærer også ofte betydelige inngrep i naturen og krav til omstillinger for folk som lever i områdene.

Solcelle- og vindkraftanlegg har et potensiale i mange utviklingsland, særlig der hvor distribusjonsnettene er mangelfullt. Slike løsninger innebærer imidlertid båndlegging av områder og det kan oppstå konflikter med andre brukere. Mange av de utfordringene en møter ved vannkraftutbygging kan unngås, men samtidig er disse energikildene mer kostbare pr kilowattime å bygge ut.

Utbygging av vannkraft kan skje uten å bygge større reservoarer, men i mange tilfeller vil damprosjekter bidra positivt til flomregulering og irrigasjon. Slike utbygginger har imidlertid ofte møtt motstand fordi de kan kreve flytting av mennesker, og i enkelte tilfeller griper de inn i urbefolkningers leveområder og levesett og prosjektene medfører inngrep i natur. Lokale inngrep kan også berøre fiske- og vanningsmulighetene i et vassdrag. Utbyggingen av Bugoye-kraftverket i Uganda er eksempel på en vellykket utbygging både mht. naturinngrep og sosialt (se boks 11.2).

Oppdemning av vassdrag for energiproduksjon og andre formål har også vist seg å kunne skape konflikter mellom land. Disputter om eierskap og bruksdeling forekommer ofte der hvor store vassdrag renner gjennom mange land, slik som Nilen, Eufrat og Ganges. I tilfeller der landene har delt på kostnader og bruk av elektrisiteten fra vassdraget, slik som mellom Lesotho og Sør-Afrika og mellom India og Nepal har det imidlertid vist seg mulig å komme til enighet. Vannkraftverket Itaipu som eies 50/50 av Brasil og Paraguay er også et godt eksempel på samarbeid mellom land til felles nytte.

Også utbygginger i petroleumssektoren kan skape interessekonflikter. Et nylig eksempel er striden mellom Sudan og Sør-Sudan om oljen fra feltene i grenseområdene. Det norske kontinentalsokkelinitiativet, som bidrar med kartlegging av utviklingslands kontinentalsokler er eksempel på et tiltak som kan bidra til fredelige løsninger.

IEA anslår at det i 2010 ble brukt over USD 400 mrd. globalt til subsidier av fossile energibærere. Om lag ¾ av dette er forbrukersubsidier i utviklingsland, mens bare om lag 8 pst. av disse kommer de fattigste 20 pst. av befolkningen til gode. Noe usikre anslag tilsier at en total utfasing av fossile subsidier samlet kunne innebære globale utslippskutt på knapt 5 pst. innen 2020. Samtidig som dette er en utgiftspost som veier tungt på mange lands budsjetter og medfører negative klimaeffekter, har ofte store velgergrupper samt lokal industri tilpasset seg subsidiert energi. Økninger i energiprisen er dermed et viktig politisk tema som har vist seg å ha potensiale til å skape sosial uro i mange land.

Boks 11.4 Liberia

Borgerkrigen i Liberia endte i 2003. Energiforsyningen ble sterkt rammet og Norge har siden 2006 bidratt med nærmere 400 mill. kr til leveranser av generatorer, gjenoppbygging av transmisjons- og distribusjonsnett og kapasitetsbygging hos energimyndighetene. Norge vil også bidra med et tilsvarende beløp for gjenoppbygging av Mount Coffee vannkraftverket med en kapasitet på 60-70 MW som vil erstatte dieseldrevne generatorer.

Viktigheten av elektrisk kraft reflekteres i utsagn fra innbyggere om at gatebelysning har gjort det tryggere å ferdes ute i Monrovia og fra studenter som nå kan lese også etter mørkets frambrudd.

Norges totale bistand til Liberia var i 2011 på 197 mill. kr og har særlig fokus på energisektoren og på justisområdet.

Boks 11.5 Sør Sudan

I Sør Sudan tar Norge sikte på å bistå med å bygge et 40 MW vannkraftverk som kan dekke hovedstaden Juba kraftbehov de nærmeste årene, fra mulig oppstart i 2015. Landet mangler i dag totalt infrastruktur i kraftsektoren. Antatt investeringsbehov i selve kraftverket er om lag USD 150 mill. Norge har stilt i utsikt å dekke 300 mill. kroner. I tillegg kommer om lag USD 46 mill. til overføringslinjer og fullstendig oppgradering av distribusjonsnettet i Juba. Det er bevilget 18 mill. kroner til planlegging gjennom Norfund. For uten bistand er prosjektet tenkt finansiert gjennom egenkapital fra Sør Sudan selv, Norfund og private investorer samt ved lån fra internasjonale finansinstitusjoner.

Norge støtter også institusjonsbygging i energiministeriet og det nasjonale kraftselskapet i Sør Sudan. NVE er engasjert i dette arbeidet.

5. Forutsetninger for at investeringer skal komme fattige mennesker i utviklingsland til gode

Godt styresett

Rammebetingelsene i et land må være gunstige og praktiseres på forutsigbart vis for at bedrifter skal ønske å etablere seg. Vertslandet må ha et lov- og regelverk om hvordan kontrakter skal utformes og inngås, og regelverket må håndheves. Det må også være rimelig enkelt å etablere virksomhet uten for mye byråkrati og uten korrupsjon, og forholdene mellom arbeidsgivere og arbeidstakere bør være godt organisert. I noen land mangler viktige komponenter av disse rammebetingelsene. Likevel vil enkelte selskaper investere fordi den potensielle avkastningen er svært høy og inntekter kan tas ut løpende med minimal beskatning, eller fordi det eksisterer garantiordninger som avlaster risikoen som skiftende politiske forhold kan utgjøre.

Godt styresett dreier seg også om myndighetenes vilje til å skattlegge innbyggere og investorer og bruke skatteinntektene til å bygge samfunnet og etablere og understøtte en rettferdig fordelingspolitikk. Land med ressurser som olje- og gass eller andre naturressurser som gir store overskudd ut over normal avkastning av investert kapital, skulle ha særlig gode forutsetninger for dette. I praksis har det imidlertid ofte vist seg at rike naturressurser gir opphav til konflikter og berikelse for noen få.

Korrupsjon er et stort problem i mange land. I første rekke innebærer det et økonomisk tap for vertslandet. For befolkningen generelt fungerer korrupsjon som en ekstraskatt og en måte myndighetspersoner kan utøve illegitim makt og undertrykke andre på. Norsk lovgivning forbyr bedrifter å betale penger under bordet og straffer overtredelser. I lengden vil en klar anti-korrupsjonsholdning bidra til at omfanget av korrupsjon minker.

Korrupsjon og underslag av midler i de lukrative utvinningsindustriene bidrar i mange tilfeller til ulovlig kapitalflukt som er med på å opprettholde skatteparadis og systemer for hvitvasking. Dette er forhold som blant annet «Transparency International» er med på å bringe fram i lyset og som det internasjonale samarbeidsorganet «Financial Action Task Force» (FATF) hvor Norge deltar, bidrar til å bekjempe gjennom sine anbefalinger og tiltak.

Norge samarbeider med andre land, blant annet i OECD-sammenheng gjennom «Global Forum on Transparency and Exchange of Infor-

mation for Tax Purposes», så vel som gjennom «Task Force on Financial Integrity and Economic Development», for å begrense ulovlig kapitalflyt over landegrensene. Av de antatt mer enn 1.200 mrd. USD i ulovlige overføringer, et beløp som er omlag ti ganger så høyt som all offisiell bistand til sammen, utgjør størstedelen midler fra skatteunndragelser. En måte dette gjøres på er gjennom strategisk internprising i flernasjonale selskaper hvor overskudd flyttes til OFS/skatteparadiser der åpenhet og innsyn i transaksjoner er sterkt begrenset. Sveits, Cayman Islands og Luxembourg er blant de minst åpne av disse. Norge samarbeider innenfor OECD for å bidra til økt innsyn og fjerne muligheten til ulovlig bruk av skatteparadiser.

«Extractive Industries Transparency Initiative» (EITI) med hovedbase i Norge som Norge og flere norske selskaper er tilsluttet, og den verdensomspennende «Publish What You Pay»-kampanjen, bidrar også til større åpenhet på disse områdene. Illegale kapitalstrømmer, uheldige virkninger for utviklingsland og arbeidet med å begrense problemet er ellers beskrevet i NOU 2009: 19 *Skatteparadis og utvikling*.

Hindring av kapitalflukt og tap av skatteinntekter.

Gode rammebetingelser er avgjørende for å tiltrekke seg investeringer, men ikke alle rammebetingelser som er fordelaktige for investorer er i lokalbefolkningens beste interesse.

Mange land har etablert økonomiske soner hvor utenlandske investorer kan etablere seg på fordelaktige skatte- og tollbetingelser og hvor landenes generelle arbeidstakerbetingelser ofte ikke gjelder. Blant annet Kina innførte slike soner på begynnelsen av 1980-tallet. Begrunnelsen for å etablere slike soner kan være at det skapes arbeidsplasser, tilføres kunnskaper og teknologi, at de gir eksportinntekter og at avleggere av virksomheten etter hvert vil gi økonomiske ringvirkninger i landet selv. Studier utført av Verdensbanken og andre har vist at dette skjer i heller beskjeden grad og at velferdseffektene er størst der hvor myndighetene er mest motivert for å bruke inntektene til slike formål og sikrer seg at det samtidig skjer en kompetanseoverføring, slik Kina har gjort.

Et tilsvarende økonomisk incentiv som er mer relevant for energiselskaper som normalt må etablere seg i nærheten av ressursene, er mer eller mindre permanente skattefritak eller skattereduksjoner («tax holidays») på inntektene. Dette kan også ha form av skatteavtaler mellom vertslandet

og et OFS/skatteparadis. Dette er utbredte ordninger som bidrar til at flernasjonale selskaper kan redusere sin risiko for tap i land hvor andre garantier ikke ansees som tilstrekkelige. Én ulempe er at systemet reduserer den skatteinngang landene hvor driften foregår kunne fått ut over royalties og lisensavgifter. Dermed får de også mindre muligheter til å finansiere infrastruktur og velferd. Slike skatteavtaler kan også misbrukes til ulovlig skatteunndragelse.

For vertsland som byr på gode fortjenestemuligheter, men samtidig stor politisk og kommersiell risiko, er det en balansegang hvor strenge regelverk for beskatning og bedriftsetablering en vil ha. For strenge regelverk kan holde investorer unna. Er de for svake kan inntektene til staten bli små.

Et første skritt for et vertsland for å beholde mer av inntektene i landet kan være å ikke inngå avtaler med OFS/skatteparadiser eller å ha lovgivning som begrenser bruk av slike finanssentra. I tilfeller hvor den potensielle kapitalavkastningen for selskapene er stor, slik som innen utvinningsindustriene, bør staten kunne sikre seg gode inntekter gjennom strenge etablerings- og skatteregimer uten å risikere at investorene trekker seg – gitt at de politiske forholdene for øvrig er rimelig stabile og rettshåndhevelsen tilfredsstillende. Skatte- og forvaltningsregimene som ble etablert ved utbyggingen av norsk sokkel er eksempel på hvordan et land kan ta inn store deler av overskuddet fra slike ressurser i skatter og avgifter og samtidig ha sterk styring med ressursforvaltningen uten at investorene taper interessen.

Anstendig arbeid

Lave lønnskostnader kan ha betydning for hvilket land et flernasjonalt selskap ønsker å investere i. Lønnskostnader er imidlertid ikke en hovedfaktor for energiselskaper hvor tilgang til ressursene er avgjørende. Standarden på og kontrollen med arbeids- og lønnsforhold er imidlertid lav i mange utviklingsland, samtidig som et anstendig lønnsnivå og gode arbeidsbetingelser har vist seg å gi produktivitetstjenester for bedrifter som etablerer seg i slike land. Ettersom kunnskapsinnholdet i produksjonen øker i mange næringer øker også behovet for faglært arbeidskraft. Det vil da være i selskapenes interesse å bidra til god utdanning og helse, både i egen regi og gjennom å betale skatter og avgifter som setter vertslandet i stand til å yte gode sosiale tjenester.

Sosial utvikling kjennetegnes blant annet av bedre arbeidsforhold. Dette hensynet har regjerin-

gen søkt å ivareta i sin sjupunktsstrategi for et anstendig arbeidsliv globalt. Denne bygger på ILOs agenda for anstendig arbeid. Strategien slår fast at Norge skal være en pådriver for å fremme anstendige arbeidsvilkår gjennom utenrikspolitikken, utviklingspolitikken, handelspolitikken, nærings- og eierskapspolitikken og arbeidslivspolitikken. Det skal blant annet gjøres en særlig innsats for kapasitets- og institusjonsbygging innen kontroll med og håndheving av lover og regler for arbeidslivsstandarder. Både utviklingspolitikken, vårt arbeid gjennom ILO og samarbeidet som det norske Arbeidstilsynet har med arbeidstilsyn i andre land er viktige kanaler for å fremme anstendig arbeid.

Regjeringen støtter ILOs arbeid med få lagt prinsippene som er nedfelt i organisasjonens åtte kjernekonvensjoner til grunn for arbeidslivsrelasjonene i alle land. Disse omhandler blant annet forbud mot barnarbeid, likestilling, tvangsarbeid, inklusive ulovlig menneskehandel, ulike former for diskriminering, organisasjonsfrihet og rett til kollektive forhandlinger. Regjeringen ser prinsippene som grunnleggende i arbeidet med å styrke norske flernasjonale selskapers samfunnsansvar.

ILO-konvensjonene om anstendig arbeid gjelder i landene som har ratifisert dem. Ulike frivillige rapporteringsordninger som til dels angår annet enn arbeidsforhold er også relevante for dette. Det gjelder f.eks. OECDs veiledende retningslinjer for rapportering fra flernasjonale selskaper og den frivillige ordningen for megling i klagesaker. FNs Global Compact er en annen ordning som på generelt nivå indikerer hvilke aspekter ved selskapenes drift det bør rapporteres om. GRI (Global Reporting Initiative) er et omfattende system for rapportering som Norge anbefaler selskaper å bruke og som enkelte selskaper benytter. Anstendige arbeidsforhold dekkes også av disse.

Investeringer, sosial utvikling og den norske modellen

En viktig del av motivasjonen for å fremme næringsutvikling i utviklingsland ligger i erfaringene fra vår egen utvikling fra bondesamfunn til moderne industrinasjon og videre. Mange faktorer som styresett, kapital og skatteinntekter, arbeidstakerrettigheter, teknologi og energi spilte sentrale roller i denne lange prosessen. Tilgang til billig og fornybar energi fra vannkraft var en viktig forutsetning for industrialiseringen og videreutviklingen av vårt samfunn. Siden 70-tallet har store inntekter fra oljeindustrien gitt god drahjelp.

Utviklingen i Norge og andre nordiske land var i begynnelsen av forrige århundre preget av klassemotsetninger og konflikter, men også av utvikling av viktige politiske institusjoner. Etter 2. verdenskrig bidro et nært samarbeid mellom partene i arbeidslivet og samordnede lønnsoppgjør til at lønnsutviklingen stort sett fulgte produktivitetsutviklingen. Dette bidro til vekst og stabilitet i økonomien.

En oversikt fra OECD viser at Norge har den tredje mest egalitære inntektsfordelingen i OECD når skatter og overføringer tas i betraktning. Dette gjelder også formuesfordelingen. Vi har få fattige, få svært rike og de rikeste beslaglegger en betydelig mindre andel av den totale velstanden enn tilfellet er i mange andre land. Det norske skattesystemet med beskjedne grad av skatteunndragelse grunnet både evne til å inndrive og vilje til å betale skatt, bidrar til dette. I Norge er «de brede lag» i arbeid, mottar en rimelig god inntekt og bidrar dermed til sirkulasjonen gjennom skatt og forbruk. Dette innebærer at den offentlige velferden har et bedre økonomisk fundament enn der hvor fordelingen av inntekt er svært skjev og arbeidsløsheten er stor. Gratis og god utdanning, gode og rimelige helsetjenester, god infrastruktur osv. bidrar i neste omgang til å understøtte verdiskapningen. Den norske/nordiske samfunnsmodellen har blant annet på grunn av sin evne til å skape vekst som kommer flertallet til gode vært framholdt av Verdensbanken og andre som mønster også for utviklingsland.

Som helhet er modellen forankret i norsk og nordisk historie og derfor neppe eksporterbar. Den kan imidlertid gi viktig innsikt i hvorfor enkelte andre samfunn ikke fungerer like godt, og den har elementer som bør kunne tilpasses andre forhold. Ett av disse er effektiv skattlegging av inntekter og formue som gir rom for å bygge opp gode og bærekraftige utdannings- og helsesystemer og andre velferdsordninger.

Beskrivelsene i avsnittene foran viser imidlertid at ikke alle land og myndigheter prioriterer å bygge samfunn med velfungerende institusjoner, jevn inntektsfordeling og godt styresett. Dermed forblir betingelsene for etablering og investeringer vanskelige og risikopregede i mange land og helse- og utdanningstilbudene og levekårene ellers mangelfulle.

Mange bistandsgivere har tilbud om programmer for institusjonsutvikling til land som ønsker å bedre sine institusjoner for å tiltrekke seg investeringer og skape sosial utvikling og utjevning. Norsk utviklingspolitikk ser i denne sammenheng bistand som et virkemiddel til utvikling av sentrale sam-

funnsinstitusjoner og til å utløse utviklingsimpulser. Velfungerende institusjoner for beskatning, forvaltning av fiskeriresurser, olje- og gassressurser og inntektene fra disse kan understøtte utviklingen mot bedre styresett og generelt bidra til å utløse flere investeringer fra Norge og andre land.

Bistand til å bygge bedre institusjoner kan imidlertid aldri bli mer enn et tilbud. Noen land vil ønske å benytte seg av det, andre ikke. Enkelte land har i utgangspunktet totalt sett et så svakt utviklet nettverk av institusjoner at det, uansett politisk vilje, byr på store utfordringer for dem å få enkeltinstitusjoner som etableres eller oppgraderes til å fungere godt. Dette gjør det vanskelig å lokke investeringer til landet, bortsett fra på områder hvor det tidvis er ekstremt god lønnsomhet, som energifeltet. Der hvor den norske staten og norskbaserte selskaper bidrar til slike investeringer påhviler det alle parter særlig aktsomhet for å sikre vertslandene får et rimelig vederlag for ressursene som tas ut.

Fra norsk side framholdes det generelt i internasjonale fora at en er interessert i å dele erfaringene med andre land for å bidra til utvikling, økonomisk så vel som mht. menneskerettigheter og demokratiske institusjoner.

6. Investeringspolitikk for sosial utvikling

6.1 Prosjektfinansiering og risikoavlastning

Investeringer i olje- og gassektoren og fornybar energi-sektoren er som regel meget kapitalkrevende og det tar gjerne flere år før prosjektene gir en positiv kontantstrøm. Få norske selskaper er i stand til å bære slike investeringer alene. For å skaffe nok kapital til veie er det derfor ofte behov for samarbeid mellom flere investorer. Slike finansieringskonsortier er ofte sammensatt av private investorer, statlige finansieringskilder og -institusjoner i vertslandet og i Norge og andre land såvel som internasjonale finansinstitusjoner.

Generelt er både kommersiell og politisk risiko ved investeringer i utviklingsland betydelig. For olje- og gassutvinning er den kommersielle risikoen høy, spesielt ved leting, men slike investeringer er likevel attraktive på grunn av stor forventet avkastning. Investeringer i vannkraftutbygginger er kommersielt krevende på grunn av at avkastningen ofte er relativt lav.

Siden høy samlet risiko ofte krever at en betydelig del av kapitalen skaffes til veie av investorer med evne til å ta stor risiko, vil noen investorer som før nevnt benytte oversjøiske finanssentra for å redusere denne.

Relevante norske politiske rammebetingelser for prosjektfinansiering

Norske offentlige institusjoner for finansiering og garantier er i hovedsak rettet mot eksportindustrien. Slike ordninger kommer også investeringer i utviklingsland til gode. GIEK er en nøkkelinstitusjon i denne sammenheng blant annet gjennom sin «Garantiordning for eksport til og investeringer i utviklingsland (u-landsordningen)». Ordningen dekker politisk risiko ved norske investeringer i utviklingsland og utløser motgarantier fra vertslandet, som kan bli gjenstand for internasjonal voldgift om avtalene misligholdes. Det har vært en mangeårig debatt mellom næringslivet og staten om hvorvidt den økonomiske rammen for ordningen er god nok. Det finnes for øvrig ikke norske offentlige ordninger som kan dekke den kommersielle risikoen ved investeringer i utlandet.

Regjeringens politikk for å fremme kommersielle investeringer i utviklingsland er blant annet å bruke bistand som katalysator. Norad har lenge hatt støtteordninger som gir risikoavlastning ved forundersøkelser og kan bevilge midler til opplæring ved etablering.

Statens viktigste instrument for å fremme investeringer i utviklingsland er likevel Norfund. Norfundloven slår fast at fondets mandat er å «etablere levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt på grunn av høy risiko». Erkjennelsen av at energi er en av de store knapphetsfaktorene for økonomisk og sosial utvikling i utviklingsland, er grunnen til at Norfund satser tungt på fornybarprosjekter og i samarbeid med Statkraft etablerte SN Power og Agua Imara.

Selskaper som mottar støtte fra blant annet GIEK, Norad og Norfund forplikter seg til å følge internasjonale retningslinjer for transparens og samfunnsansvar.

Utfordringer knyttet til de norske rammebetingelsene

Norfund er gitt begrenset anledning til å benytte seg av OFS/skatteparadiser for å avlaste prosjektrisiko. Som nevnt foran er dette en praksis som ofte følges for å være konkurransedyktig ved investeringer i enkelte fattige land. Dette er også grunnen til at Norfund er gitt en slik anledning. Ettersom noen OFS/skatteparadiser også bidrar til skatteunndragelse og fungerer som mellomstasjon for penger med kriminell opprinnelse, gjelder det strengere regler for Norfund. Fondet er av denne grunn for tiden pålagt å avstå fra bruk av finanssentra utenfor OECD som Norge ikke har

skatte- og informasjonsutvekslingsavtaler med. I fond hvor Norfund har vært i førersetet for etableringen, er jurisdiksjonen flyttet til OECD. Disse begrensningene har medført at Norfund i mindre grad enn planlagt har gjort fondsinvesteringer i Afrika og i større grad gitt lån. Som ledd i Norges arbeid for å komme illegale kapitalstrømmer til livs arbeider Norfund også for at fondets europeiske søsterorganisasjoner som er organisert i sammenslutningen «European Development Finance Institutions» også skal følge en restriktiv praksis når det gjelder investeringer gjennom oversjøiske finanssentra.

6.2 Beskatning og OFS/skatteparadiser

Selskaper som etablerer seg i OFS/skatteparadiser betaler som regel lave eller ingen skatter, men et beskjedent gebyr, som imidlertid er en viktig inntektskilde for disse jurisdiksjonene/landene som årlig har et stort antall slike selskapestableringer. Risikoavlastning har vært nevnt som en grunn til slike etableringer. Hemmelighold er en annen grunn. Mange OFS/skatteparadiser kan dermed også benyttes til å unndra skatt og skjule fortjeneste fra kriminell virksomhet som korrupsjon, underslag eller narkotika- og menneskehandel.

For internasjonale konsern vil det alltid være lønnsomt å flytte inntekter fra land med høye skattesatser til land hvor skattenivået er lavt. En måte å gjøre dette på kan være å foreta transaksjoner internt i konsernet til priser som avviker mye fra markedspris. Internasjonale konsern med mange datterselskaper som utveksler varer, tjenester og penger, har ofte noen av disse lokalisert i OFS/skatteparadiser. Det kan da være vanskelig for skatteadministrasjonen i landet hvor konsernet har hovedkontor å få full oversikt over hva som er selskapets reelle inntekter og overskudd i hvert land. Dette gjelder selv for godt utviklede og ressurssterke skatteadministrasjoner som den norske og skatteadministrasjoner i land med langt dårligere tilgang på ressurser og ekspertise har tilsvarende større utfordringer. De betydelige investeringene som er gjort på norsk sokkel hvor skattesatsene er høye viser imidlertid at toleransen innen utvinnings-selskapene er høy og relatert til fortjenestemulighetene. Det er derfor grunn til å tro at de også vil investere i utviklingsland uten de fordelene som f.eks. skatteavtaler med OFS/skatteparadiser innebærer.

Betingelser for investeringer gjennom OFS/skatteparadiser

Det finnes ikke noe lovforbud mot at norske energiselskaper eller andre benytter seg av OFS/skatteparadiser for å redusere risiko eller redusere sin skatt. Forventinger til at selskapene legger igjen verdier i landene de opererer i er imidlertid tydeliggjort i norske politiske dokumenter som f.eks. stortingsmeldingen om samfunnsansvar. For stadig flere bedrifter er det også et viktig element i omdømmearbeidet å bli vurdert som et sosialt ansvarlig selskap.

Norsk regnskapslovgivning krever at regnskap og årsberetning skal gi et rettviseende bilde av virksomheten i selskapet/konsernet. I årsberetningen skal det dessuten redegjøres for arbeidsmiljø, ulykker/skader, likestilling, diskriminering og miljø. Det finnes ikke noe generelt krav om at regnskapet for den oversjøiske virksomheten til et flernasjonalt selskap må gis på landnivå. Derimot innebærer reglene om segmentrapportering etter internasjonale regnskapsstandarder, som gjelder for norske børsnoterte foretak, at det skal gis opplysninger om driften i geografiske forretningssegmenter på det detaljeringsnivå som er nødvendig for at regnskapet skal gi et rettviseende bilde. Etter omstendighetene kan dette være enkeltland som f.eks. USA eller en region som f.eks. Afrika.

Norske og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner som «Publish What You Pay» og «Tax Justice Network» har vært opptatt av at norsk regnskapslovgivning bør pålegge selskaper mer konkrete krav til rapportering på landnivå. Norske myndigheter vurderer i denne sammenheng et nytt forslag fra EU-kommisjonen til konsolidert regnskapsdirektiv, som blant annet inneholder regler om såkalt land-for-land rapportering. Forslaget innebærer, hvis det blir vedtatt, at store selskaper og alle børsnoterte selskaper innen utvinningsindustrien og skogsindustrien på årlig basis i en egen rapport må rapportere om utbetalinger til myndighetene i hvert enkelt land de opererer i, herunder royalties og lisensavgifter, samt om utbetalingene er relatert til enkeltprosjekter. Formålet med reguleringen er blant annet å gjøre myndighetene i de land selskapene opererer, ansvarlige for bruken av inntektene fra sine naturressurser, samt å fremme godt styresett.

Norske myndigheter arbeider for at regelverket for land-for-land rapportering i EU skal bli så godt og robust som mulig, samtidig som det bør tas hensyn til at rapporteringskravene ikke påfører næringslivet unødige administrative byrder.

Norske myndigheter har overfor EU spilt inn sine posisjoner vedrørende de foreslåtte kravene til land-for-land rapportering. Blant annet er det vist til at rapporteringskravene i større grad bør bidra til å synliggjøre uttak av naturressurser, at rapporteringskravene også bør ha som formål å bidra til å avdekke skatteunndragelser, samt at rapporteringskravene bør bidra til å synliggjøre skatteinngangen som følge av uttak av naturressurser.

Norske myndigheter arbeider for å sette i kraft krav om land-for-land rapportering i hele EØS-området så raskt som mulig. Norge har som mål å sette i kraft slike regler fra 1. januar 2014, selv om ikrafttreddelsen innen EU skulle skje på et senere tidspunkt.

Dialogprosjektet *Kapital for utvikling* har hatt som mål å bidra til en diskusjon om, øke kunnskapen om og fremme felles forståelse for hvilken betydning ulike pengestrømmer ut og inn av fattige land har for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Prosjektet har nasjonalt og internasjonalt vært et viktig virkemiddel for regjeringen til å fremme norske synspunkter på ansvarlig bruk av OFS/skatteparadiser og bekjempelse av illegale kapitaloverføringer.

Tiltak som gagnar utviklingsland

I henhold til norsk skattelovgivning skal selskaper hjemmehørende i Norge svare skatt her i landet – også på sine utenlandsinvesteringer. For å unngå dobbeltbeskatning kan selskaper hjemmehørende i Norge som betaler skatt på sine utenlandsinvesteringer til vertslandet, kreve disse utgiftene trukket fra øvrig skatt som norske myndigheter utligner på virksomheten. Totalt sett vil imidlertid skatten på virksomheten i utlandet bli minst like høy som den ville blitt om alt ble beregnet etter norske skatteregler. (Ot.prp. nr. 20 (2006-2007)) Denne såkalte «kreditmetoden» gjelder generelt for norske utenlandsinvesteringer og dermed også for norske energiselskaper.

Dette representerer ikke noe direkte skatteincentiv fra norsk side for selskaper som vil investere i utviklingsland. For utviklingslandene kan det imidlertid bety at norske investorer er mer villig til å betale sin skatt enn investorer fra land som eventuelt ikke har regler i sin skattelovgivning eller skatteavtaler som avverger dobbeltbeskatning av inntekt.

Der hvor vertslandet bevisst bruker «tax holidays» for å tiltrekke seg investeringer kan denne regelen bety at selskap med hovedkontor i Norge må betale skatt de ville sluppet om de var lokalisert i land uten tilsvarende bestemmelser som de

norske. En har sett eksempler på at flernasjonale selskaper (ikke energiselskaper) av denne grunn har vurdert å flytte hovedbasen for enkelte store investeringer i utviklingsland fra Norge til f.eks. Sverige.

Skattebestemmelsene gjelder også energisektoren, men er ikke utformet spesielt for den. De norske skatteregler for behandling av inntekt fra petroleumsutvinning i utlandet er imidlertid under vurdering. Et forslag ble sendt på høring 15. juni 2012 om å unnta slik inntekt fra beskatning i Norge. Mer informasjon finnes på Regjeringen.no.

Norsk skattepolitikk bedømmes blant annet av «The Commitment to Development Index» som fordelaktig for utviklingsland.

Skatt for utvikling

Bistand vil enda i lang tid være en viktig inntektskilde for mange fattige land. I det lange løp må imidlertid alle land finansiere sin utvikling med egne inntekter. Deler av Norges erfaring med å utvikle gode skattesystemer og en effektiv skatteadministrasjon har overføringsverdi og er verdifull i arbeidet med skatt i samarbeidsland.

Skatt for utvikling er et bistandsfinansiert program som spesielt retter seg mot land i Afrika. Det skal bidra til skattesystemer med færre vilkårlige fritak og fordeler for enkelt-bedrifter og personer og dermed økte skatteinntekter og økt forutsigbarhet. Programmet tilbyr kapasitetsutvikling, kompetanseutvikling, finansierer opplysningsarbeid overfor det sivile samfunn og fremmer internasjonalt samarbeid på skatteområdet.

Det er også et mål for programmet å skape økt åpenhet om bruk av skatteinntekter, om hvem som betaler skatt og generelt gi befolkningen et bedre grunnlag for å vurdere hvor rettferdig beskatningen er innrettet. Åpen debatt rundt skatte spørsmål vil kunne bidra til økt politisk engasjement og fremme en bedre fordelingspolitikk i mange land.

Det er etablert et forskningsprogram knyttet til tema skatteparadiser og utviklingsland.

6.3 Korrupsjon og underslag

Mangel på åpenhet, korrupsjon, og skatteunndragelse er et globalt problem og forekommer i mange land og i alle næringer. Utviklingsland med svak administrativ kapasitet er spesielt utsatt. Land som er avhengige av inntekter fra energi- og naturressurser rammes dessuten ofte av den såkalte «naturressursforbannelsen».

Dette innebærer at land som er rike på olje- og gassforekomster eller andre verdifulle naturressurser, kan ende opp med lavere vekst enn land uten slike forekomster. Korrupsjon og underslag av inntekter spiller ofte en rolle – i tillegg til såkalt «hollandsk syke» hvor landet har pådratt seg for store utgifter i forhold til inntektene når utvinningen faller. Åpenhet omkring forvaltningen av ressursene kan bidra til å hindre dette.

For å unngå «ressursforbannelsen» og håndtere de avtalemessige, strafferettslige, finansielle og inntektsmessige aspektene ved utnyttelsen av naturressursene, trenger et land både et dekkende juridisk rammeverk og et godt system for finansforvaltning. Land med svake forvaltningsorganer og regelverk er ofte preget av systemisk korrupsjon, noe som er et dårlig utgangspunkt for god forvaltning av plutselige og betydelige inntekter fra naturressursutvinningen.

I møte med internasjonale selskaper har utviklingsland ofte svak kapasitet til å forhandle fram fordelaktige avtaler om fordeling av inntektene fra ressursutvinning. Den undervurdering av selskapenes investeringsvilje en ofte ser ved avtaler om utvinning av olje- og gass og andre mineraler og som ofte også involverer skatteavtaler med OFS/skatteparadiser, reduserer skatteinntektene landene ellers kunne fått. Slike avtaler bidrar også til at inntekter fra naturressursutvinningen som eventuelt unndras av korrupte tjenestemenn, politikere og andre, føres ut av landet. Avtalene øker også muligheten for at inntekt unndras beskatning i de land hvor de flernasjonale utvinningsselskapenes har sine hovedkontor, f.eks. gjennom kreativ internfakturering.

Norske regler og rammebetingelser

Norge har ratifisert FNs konvensjon mot korrupsjon (UNCAC), OECD-konvensjonen mot bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn og Europarådets konvensjon mot korrupsjon. Det er inntatt bestemmelser i norsk straffelov som forbyr norske selskaper å bidra til korrupsjon både her hjemme og i utlandet. Selskaper basert i Norge og deres ledelse står ansvarlig og har plikt til å sikre at selskapet ikke deltar i slik virksomhet.

UNCAC dekker også sporing, sikring og tilbakeføring av utbytte. Det samme gjør FNs kontor for rusmidler og forbrytelser (UNODC) og Verdensbankens «Stolen Asset Recovery Initiative» (StAR). Dette er relevant også når det gjelder

underslag av inntekter fra ressursindustrien som normalt skulle tilfalt statskassen.

Norsk politikk når det gjelder korrupsjon er klar. Norsk og andre lands næringsliv er best tjent med at korrupsjon bekjempes aktivt. Jo flere tilfeller som blir kjent og jo flere som bekjemper korrupsjon, desto mer likeverdige betingelser for investorer kan skapes internasjonalt. Derfor ønsker en også at norske selskaper med aktiviteter i land hvor korrupsjon er utbredt deltar aktivt i denne kampen.

Det bistandsfinansierte Olje for utvikling-programmet tilbyr kompetanse for å få på plass regelverk, rutiner og institusjoner som for uten en bedre ressursforvaltning generelt, også kan bidra til økt åpenhet om inntekter fra industrien og at institusjonene i petroleumssektoren står til ansvar for sin virksomhet.

Norske selskapers behandling av korrupsjon og underslag

Norske selskaper har også vært involvert i korrupsjon. Dette er imidlertid virksomhet som i sin natur er skjult og det reelle omfanget som involverer norske selskaper er ikke kjent. Transparency Internationals «Corruption Perception Index» rangerer Norge som det sjette minst korrupte av 182 land. Det kan tyde på at korrupsjon er relativt lite utbredt i vårt land. I de tilfellene en kjenner til har involverte norske selskaper samarbeidet med myndighetene, vært raske med å rydde opp i eget selskap og med å iverksette tiltak for å unngå gjentakelser.

6.4 Samfunnsansvar

Flernasjonale energiselskaper møter ofte særlige utfordringer mht. samfunnsansvar i utviklingsland, f.eks. når det gjelder bruk av lokal arbeidskraft i utvinning av olje og gass eller utbygging av vannkraft og andre energikilder.

Lave produksjonskostnader kan tiltrekke investeringer blant annet fra flernasjonale selskaper som produserer varer som ikke krever faglært arbeidskraft eller som ønsker å holde lønnskostnadene og kostnader ved miljø- og klimatilstand nede. Generelt er arbeidsforholdene dårlige for arbeidere i utviklingsland og lønnen er lavere sammenlignet med standard og nivå i mer utviklede land. Selskaper tar også vare på sine ansatte og på miljøet i ulik grad, men helsefarlige arbeidsforhold, barnarbeid og betydelige miljøutslipp er ikke uvanlig i bedrifter i utviklingsland.

Mange utviklingsland har også mangelfulle regelverk mht. klima- og miljøskadelige konsekvenser og de har ofte begrenset kapasitet til å håndheve internasjonale og nasjonale regler. Bruk av underleverandører kan tidvis også gjøre det vanskelig for en ellers samfunnsansvarlig bedrift å ha oversikt over hvilke forhold alle komponentene i sluttproduktet er produsert under – i tillegg til at enkelte selskaper selvsagt vil utnytte et svakt regelverk. Fra det sivile samfunn i Norge og andre land har det imidlertid vært et krav lenge at selskaper må skaffe seg bedre oversikt over og påvirke arbeidsvilkår også bakover i verdikjeden.

Norske politiske rammebetingelser

Regjeringen legger blant annet i stortingsmeldingen om Næringslivets samfunnsansvar til grunn en forståelse av samfunnsansvar som innebærer at bedrifter integrerer sosiale og miljømessige hensyn i sin daglige drift og i forhold til sine interessenter. Begrepet samfunnsansvar omfatter i denne sammenheng det bedriftene gjør på frivillig basis utover å overholde eksisterende lover og regler i det landet de opererer i.

Virksomheten som nasjonale og flernasjonale selskaper med norsk hovedkontor driver i Norge er i stor grad lovregulert, slik at usunne arbeidsforhold, lønn på eksistensminimum og ødeleggelse av miljøet ikke skal forekomme. Norske selskaper som etablerer seg utenlands er imidlertid ikke *forpliktet* til å overholde spesielle standarder for samfunnsansvar, men i den grad de mottar støtte fra eller er i kontakt med norske støtteordninger og rådgivende organer, blir de informert om norske myndigheters syn på samfunnsansvar og rådet til, eventuelt pålagt, å følge de standarder som disse organene legger til grunn for sin virksomhet og som det er redegjort for blant annet i stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar. Selskaper som opptrer klart uetisk vil ikke få støtte fra slike ordninger. I meldingen framheves for øvrig OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og FNs standarder (Global Compact), som mange selskaper er tilsluttet.

Selv om norske selskaper som etablerer seg utenlands ikke er forpliktet til å overholde spesielle standarder for samfunnsansvar, møter de forventninger i Norge, både fra politisk hold og fra publikum, om å følge høye standarder også i eventuelle datterselskaper de etablerer og i de samforetakene de engasjerer seg i utenlands. En ser at selskaper i økende grad er seg bevisst at håndteringen av saker knyttet til deres samfunnsansvar har følger for deres omdømme.

Til norske selskaper som er hel- eller deleide av staten stilles det, slik Eierskapsmeldingen framholder, egne forventninger som i all hovedsak bygger på stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar.

Innovasjon Norge (IN) bistår også norske bedrifter med å utvikle sitt samfunnsansvar. Organisasjonen tar utgangspunkt i en global plattform og støtter blant annet FNs Global Compact. Innovasjon Norge oppfordrer norsk næringsliv til å legge særlig vekt på miljøsyn, etiske retningslinjer og import fra lavkostland.

I stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar vises det til at det er utfordrende å identifisere juridiske virkemidler som kan bidra til økt bevissthet om samfunnsansvar i næringslivet. Det anføres at andre virkemidler, for eksempel press fra opinionen og forbrukere, samt intern bevisstgjøring blant arbeidstakere og ledelsen i det enkelte selskap, trolig vil være av størst betydning. Samtidig vises det til at juridiske virkemidler kan ha en funksjon knyttet til å tilrettelegge for offentlig søkelys på selskapers virksomheter. På denne bakgrunn varsles det i den samme meldingen at regjeringen vil sende på høring et lovforslag om innføring av et tilleggskrav for de største regnskapspliktige foretakene om at de, i tillegg til gjeldende krav til rapportering om arbeidsmiljø, ulykker/skader, likestilling, diskriminering og miljø, også mht. tilstanden i datterselskaper i Norge og i andre land, skal opplyse om hvilke etiske retningslinjer eller standarder for samfunnsansvar de følger og hva selskapet har gjort i regnskapsåret for å følge opp sitt samfunnsansvar. Bedrifter som ikke har noen retningslinjer, skal måtte opplyse om dette. Forslaget har vært på høring, og regjeringen tar sikte på å fremme et lovforslag for Stortinget i løpet av høsten 2012.

For å følge opp regjeringens politikk for samfunnsansvar er det opprettet en tverrdepartemental embetsgruppe. Saker knyttet til næringslivets samfunnsansvar er også ofte på sakskartet for regjeringens konsultasjonsorgan med næringslivet, Kompakt. Som eier har staten jevnlig dialog med statlig eide selskaper om temaet.

Investorenes egne regimer

Etter de største utenlands-energiinvestorenes egenpresentasjoner å dømme er de fleste seg bevisst sitt samfunnsansvar og legger eksplisitte etiske normer til grunn for sin virksomhet. Noen opplyser at de følger internasjonale standarder og retningslinjer som er utarbeidet av ILO, FN,

OECD og IFC eller som framgår av ISO 26000. Noen viser til konkrete utenlandsinvesteringer og opplyser om sitt samfunnsansvar i samband med disse, andre viser kun til selskapets regelverk mer generelt.

Det har i sammenheng med utarbeidelse av denne rapporten ikke vært mulig å etterprøve hvordan slike erklæringer etterleves i praksis. I tråd med stortingsmeldingen om næringslivets samfunnsansvar ser der imidlertid ut til at norske selskaper i stor grad utformer og tar i bruk retningslinjer for samfunnsansvar. Fra norske myndigheters side er det en forventning om at arbeidet med samfunnsansvar skjer med beste praksis på hvert område som rettesnor og siktemål.

Utfordringer

Fra det sivile samfunns side har det vært argumentert for at flernasjonale selskaper bør pålegges å gi opplysninger om sin virksomhet aggregert på landnivå i sine årsregnskap, såkalt land-for-land rapportering. Det finnes i dag ikke egne norske regler eller EU-lovgivning som pålegger selskaper rapportering om operasjonell informasjon på landnivå, eller krav om synliggjøring av betalingsstrømmer til myndigheter i land hvor de utfører sin virksomhet. Som det framgår av avsnitt foran kan slike regler bli innført i Norge i og med EU-kommisjonens forslag til nytt konsolidert regnskapsdirektiv, som inneholder regler om land-for-land rapportering.

Mange sivilsamfunnsorganisasjoner har også gjentatte ganger ytret ønske om et etikkombud for næringslivet. Regjeringen tok i denne sammenheng initiativ til å styrke det norske OECD kontaktpunktet for ansvarlig næringsliv. Et nytt kontaktpunkt med sekretariat tiltrådte 1. mars 2011. Siden da har kontaktpunktet behandlet fire saker på etisk grunnlag mot norske selskaper i utlandet. Én klagesak ble løst ved mekling, i én sak rettet kontaktpunktet skarp kritikk mot selskapet og to saker ble avvist fordi de ikke falt innenfor kontaktpunktets mandat. Kontaktpunktet vurderer på selvstendig grunnlag om det er grunn for kritikk av det innklagede selskapet.

En utfordring som investorer møter når de skal ta stilling til hvordan selskapene håndterer sitt samfunnsansvar, er at det ikke gjelder noen fullt ut omforente standarder for samfunnsansvarsrapportering. Dette har blant annet medført at private selskaper i raskt økende takt har utviklet sine egne og ulike rapporteringssystemer. Ulike rapporteringssystemer gjør det vanskeligere å sammenligne hvordan problemstillinger

knyttet til samfunnsansvar håndteres i ulike selskaper og å måle hva ulike selskaper har oppnådd.

Utvalget som utredet Samstemt politikk for utvikling (NOU 2008:14) fremmet forslag om lovfestede standarder for rapportering om arbeids- og miljøforhold i forbindelse med driften av norske flernasjonale selskaper og framholdt GRI-standarden som hensiktsmessig mal for slik rapportering.

FNs Global Compact, OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, IFCs «Performance Standards on Environmental and Social Sustainability» samt GRI-standarden er blant initiativer og veiledninger som bidrar til å styrke arbeidet med å standardisere rapportering om samfunnsansvar. Norge ledet i denne sammenheng arbeidet i FN som førte til at FNs «Guiding Principles for Business and Human Rights» ble vedtatt i FNs menneskerettighetsråd i juni 2011. En ISO-standard om samfunnsansvar er også kommet på plass. Denne bygger på ILOs, FNs og OECDs standarder. Mye gjenstår imidlertid før en kan si at det eksisterer en omforent internasjonal standard for rapportering av næringslivets samfunnsansvar.

Klimautslipp er en viktig del av bedriftenes utfordringer i utviklingsland og måling og verifisering av disse er ofte problematisk. En rekke investorer, blant annet innenfor «European Sustainable Investor Forum» foreslår strengere regler for bedrifters miljørapportering, slik at også underleverandører omfattes. Regelverket for klimarapportering innenfor «Carbon Disclosure Project» har allerede rapporteringsnivåer for bedrifters energiforsyning og for leveransekjeden.

I Norge har forvaltningsplaner for ulike samfunnssektorer, ressursområder og næringer vist seg som effektive virkemidler blant annet for å integrere tiltak for løsning av miljø- og klimautfordringer nedover i leveranse- og verdikjedene. Dette gjelder ikke minst innen energisektoren. «Samlet plan for vassdrag» er ett eksempel på dette i likhet med forvaltningsplanene for havområdene hvor det drives eller planlegges petroleumsvirksomhet. Planene brukes som verktøy både for å sikre miljøet og for å legge til rette for verdiskaping. Loven om forvaltning av naturens mangfold krever at hensyn tas til samlet belastning på økosystemer og stiller krav om bruk av miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder, inklusive ved etablering av kraftanlegg. Virkemidler som dette er utviklet fordi unnlattelse av å ta nødvendige miljøhensyn ved etableringer har medført behov for kostbare avbøtende tiltak i ettertid, hvis det har vært mulig.

Forvaltningsplaner og målrettet lovgivning er eksempler på virkemidler som i den norske varianten krever et vel fungerende byråkratisk system, men som i ulike varianter kan være tjenlige rammeverk også for utviklingsland. Dette er derfor blant de tilbudene til utviklingsland som ligger både i Olje for utvikling-programmet, i bilateralt miljøsamarbeid og i andre styresett- og forvaltningsrettede bistandsfinansierte initiativer.

Regjeringen har styrket det norske OECDs Kontaktpunkt med ekstra ressurser og et uavhengig ekspertpanel etter Etikkrådets modell, OECDs retningslinjer er de sist oppdaterte på feltet, fremforhandlet av 44 stater, retningslinjene refererer til hele spekteret av samfunnsansvar, fra korrupsjon, menneskerettigheter til miljø, transparens og konkurranse og refererer til alle de ovennevnte standardene. Det er derfor naturlig at OECDs retningslinjer har en sentral plass i det videre arbeidet med standardisering av retningslinjer for samfunnsansvar.

6.5 Statlig eierskap

Generelt om statlige hel- og deleide selskapers virksomhet med relevans for utviklingsland

Prinsippene for utøvelse av statens eierskapspolitikk er fastlagt i Eierskapsmeldingen hvor det framgår at statlige selskaper skal bidra til gode og trygge arbeidsplasser, skatteinntekter og verdiskaping og være lønnsomme over tid. Staten vil være en aktiv pådriver også når det gjelder å følge opp de statlig eide selskaperens ivaretagelse av deres samfunnsansvar.

Selv om statlig eierskap i seg selv ikke er innrettet mot utviklingspolitiske mål har mange statlig eide selskaper virksomhet også i utviklingsland. Det innebærer et potensiale til å bidra både til næringsutvikling og til sosial framgang.

Statkraft og Statoil er blant de statlig hel- og deleide energiselskapene som investerer i en rekke land globalt, også i utviklingsland. Selskapene skal drives på forretningsmessig grunnlag hvor avkastning og industriell utvikling er hovedmålsettingene. Som eier stiller imidlertid staten klare forventninger til selskaperens håndtering av samfunnsansvar. Dette er også viktig for å støtte opp under den forretningsmessige utviklingen i selskapene.

Regjeringen har i tillegg etablert selskaper og institusjoner som har utviklingsvennlige investeringer som hovedmål. Norfund er størst blant disse med et særlig fokus på energisektoren, men også Norad spiller en viktig rolle i energisammen-

heng. Statkraft og en rekke kommunale og fylkeskommunale kraftselskaper ser et betydelig inntektspotensiale i investeringer i utviklingsland og bidrar sammen med Norfund-systemet, og gjennom SN Power, til utbygging av elektrisk energi i utviklingsland.

Statens pensjonsfond utland har små eierandeler i en rekke energiselskaper. Noen av disse selskapene kan ha investeringer i utviklingsland. SPU omtales i avsnitt 6.6 nedenfor.

Statlig eierskap og samfunnsansvar

I Eierskapsmeldingen er det formulert en rekke forventninger til selskaperens utøvelse av sitt samfunnsansvar. Disse har gyldighet for virksomheten i utlandet så vel som i Norge. For alle selskaper med statlig hel- eller deleierskap forventer regjeringen generelt at (Eierskapsmeldingen side 56):

- Selskapene skal være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder. Det forventes at selskapene aktivt følger og er med på å utvikle god forretningsskikk på de områder som er relevante for virksomheten.
- Selskapene har etiske retningslinjer, og at disse er offentlig tilgjengelig.
- Selskapene utarbeider retningslinjer for sitt arbeid med samfunnsansvar, og at retningslinjene er offentlig tilgjengelig.
- Selskaper med internasjonal virksomhet knytter seg til FNs Global Compact, og at selskaper med internasjonal leverandørkjede vurderer det samme.
- Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede setter seg inn i og følger OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.
- Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet.
- Selskapene utvikler vesentlige målindikatorer knyttet til samfunnsansvar, i dialog med sine viktigste interessenter.
- Selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, herunder også vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse. Selskaper av en viss størrelse forventes å benytte den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden «Global Reporting Initiative».
- Arbeidet med samfunnsansvar er forankret i selskaperens styrer og at styrene rapporterer på vesentlige områder i sin årlige beretning.
- Selskapene har gode varslingssystemer i egen virksomhet.

Meldingen sier videre at regjeringen forventer av statlig eide selskaper at:

Selskaper med internasjonal virksomhet integrerer forhold knyttet til menneskerettigheter, slik de framkommer i internasjonale konvensjoner, samt at de integrerer forhold knyttet til arbeidstakerrettigheter i sine retningslinjer for samfunnsansvar. Likedan at selskaper med statlig eierandel integrerer arbeidet mot korrupsjon i sine retningslinjer for samfunnsansvar. Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel er i fremste rekke når det gjelder HMS-arbeid, og at dette også omfatter den internasjonale virksomheten, samt at det stilles tilsvarende krav til leverandører og forretningspartnere.

6.6 Statens pensjonsfond-utland (SPU)

SPU er et av verdens største statlige investeringsfond. Forvaltningen av fondet følges med stor oppmerksomhet. Det legges til grunn at god avkastning på lang sikt er avhengig av en bærekraftig utvikling i økonomisk, miljømessig og samfunnsmessig forstand samt velfungerende, legitime og effektive markeder.

I internasjonal sammenheng var SPU tidlig ute blant statlig eide fond når det gjelder å ta hensyn til etikk, miljø og samfunnsmessige forhold i fondsforvaltningen.

Den kritikken som reises mot fondet, av sivilsamfunnsorganisasjoner og andre, er ofte begrunnet med at selskaper fondet er investert i beskyldes for å foreta uheldige transaksjoner eller utføre aktiviteter som bryter med etiske normer. Det har også vært stilt spørsmål ved om en større del av fondet bør investeres i fattige land.

SPUs investeringsvirksomhet i framvoksende markeder og arbeidet med ansvarlig investeringspraksis drøftes i det følgende.

Fondets investeringsvirksomhet i framvoksende markeder

Forvaltningen av SPU er lagt opp med sikte på å oppnå høyest mulig internasjonal kjøpekraft over tid innenfor et moderat risikonivå. Finansdepartementet har delegert den operative forvaltningen av fondet til Norges Bank.

SPU er ikke et instrument for å fremme statens investeringer i utviklingsland.

Fondets investeringer i framvoksende markeder er imidlertid betydelige. Norges Bank forestår forvaltningen av SPU med utgangspunkt i en referanseindeks fastsatt av Finansdepartementet. Framvoksende markeder ble inkludert i SPUs

referanseindeks for aksjer første gang i 2000. Siden 2008 har den inkludert de noterte aksjemarkedene i samtlige land som indeksleverandøren FTSE klassifiserer som framvoksende. Ved utgangen av 2011 omfattet dette Argentina, Brasil, Chile, Colombia, De forente arabiske emirater, Egypt, Filippinene, India, Indonesia, Kina, Malaysia, Marokko, Mexico, Pakistan, Peru, Polen, Russland, Sør-Afrika, Taiwan, Thailand, Tsjekkia, Tyrkia og Ungarn. Disse markedene utgjorde vel 9 pst. av referanseindeksen for aksjer. Norges Bank har også anledning til å investere i andre land som en del av sin aktive forvaltning. Aksjeinvesteringene i SPU er begrenset til aksjer notert på børs.

Mange av de fattigste landene har ikke markeder for noterte aksjer. Investeringer i disse landene vil i hovedsak måtte gjøres gjennom unoterte investeringer, som unoterte aksjer eller infrastruktur. Hvis og når det åpnes for unoterte investeringer i fondet på generell basis, vil det være naturlig å vurdere en samtidig eller gradvis utvidelse til mindre utviklede markeder.

Endringene i referanseindeksene for SPUs aksje- og obligasjonsinvesteringer som ble lagt fram i Meld. St. 17 (2011-2012) *Forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2011* innebærer samlet sett at andelen framvoksende markeder i referanseindeksen økes. Aksjemarkedene i framvoksende markeder vil inngå med markedsvekt i referanseindeksen for aksjer. Samtidig vil statsobligasjoner med høy kredittvurdering fra framvoksende markeder inkluderes i referanseindeksen for obligasjoner. Med utgangspunkt i markedenes størrelse ved inngangen til 2012 innebærer endringene at framvoksende markeder vil utgjøre om lag 10 pst. av fondets samlede referanseindeks for aksjer og obligasjoner, mot tidligere om lag 6 pst.

Arbeidet med ansvarlige investeringer

I 2004 fastsatte Finansdepartementet etiske retningslinjer for SPU, basert på anbefalinger fra Graverutvalget. I 2009 gjennomførte Finansdepartementet en evaluering av de etiske retningslinjene. Evalueringen resulterte i en mer helhetlig strategi for ansvarlig investeringspraksis. Dette ble vurdert å være i tråd med den internasjonale utviklingen på området. I 2010 avløste et nytt mandat for SPU med et eget kapittel om ansvarlig investeringsvirksomhet, samt nye retningslinjer for utelukkelse og observasjon de etiske retningslinjene fra 2004.

Arbeidet med ansvarlige investeringer omfatter nå fem hovedområder:

- internasjonalt samarbeid og bidrag til utvikling av beste praksis,
- miljørelaterte investeringer,
- forskning og utredning,
- eierskapsutøvelse og
- observasjon og utelukkelse av selskaper.

Finansdepartementet har som eier av SPU ansvaret for å fastsette den overordnede strategien for arbeidet med ansvarlige investeringer. Det er også Finansdepartementet, som etter råd fra Etikkrådet, beslutter om et selskap skal utelukkes eller settes på en observasjonsliste.

Norges Bank har fått i oppdrag å gjennomføre forvaltningen av fondet basert på et mandat fra Finansdepartementet. Ansvaret for arbeidet med å utøve fondets rettigheter i de om lag 8.000 selskapene det er investert i er en del av dette mandatet. Det overordnede målet for eierskapsutøvelse er å sikre SPUs finansielle interesser. Eierskapsarbeidet handler om å bruke eierrettighetene fondet har i verdens aksjeselskaper til å påvirke selskapenes atferd. Norges Bank samarbeider med andre investorer og internasjonale organisasjoner for å skape bedre selskapspraksis internasjonalt. Banken har valgt å konsentrere dette arbeidet om blant annet klimaendringer, vannforvaltning og barns rettigheter.

I 2009 ble det besluttet å etablere miljørelaterte investeringer innenfor SPU. Investeringene gjøres innenfor samme regelverk som fondets øvrige investeringer i aksjer og obligasjoner, og er en del av Norges Banks aktive forvaltning. Det er lagt opp til at investeringene normalt skal være i intervallet 20-30 mrd. kroner. Ved utgangen av 2011 var det ti miljørelaterte mandater, hvorav syv for investeringer innen fornybar energi og teknologi som kan bidra til effektivisering av energiforbruk og tre for investeringer innen vannforvaltning.

Både Finansdepartementet, Norges Bank og Etikkrådet engasjerer seg i samarbeid med andre aktører, og bidrar til forskning, utredning og utvikling av beste praksis innenfor sine områder. For eksempel deltok Finansdepartementet i 2011 sammen med andre store investorer i et internasjonalt forskningsprosjekt om langsiktige konsekvenser av klimaendringer for globale kapitalmarkeder.

Fondet skal holde en etisk høy standard og være i fremste rekke blant verdens fond på dette området. Fondet er imidlertid ikke egnet til å ivareta alle typer forpliktelser, og det skal ikke være et instrument i utenrikspolitikken. Norske myndigheter har andre virkemidler til rådighet som

ofte vil være mer målrettede enn det føringer på fondets investeringer kan være.

6.7 Energirettete incentiver/initiativer med bistandsfinansiering

Norge har kompetanse på utvinning av olje og gass og norske selskaper investerer i disse sektorene globalt. Dette bidrar til at utviklingsland kan få utnyttet sine ressurser, få inntekter som kan komme befolkningen til gode og det bidrar til å sikre verdens energiforsyning. Norges engasjement innebærer at norske selskapers kompetanse også for å minimere miljøskader dermed kommer til nytte også andre steder. Samtidig har Norge kompetanse på utbygging og utvikling av fornybar energi – særlig vannkraft – fra langt tilbake. Dette er kompetanse som bidrar både til økt forsyning av elektrisitet og lavutslippsutvikling.

Norge har etablert ulike ordninger for å fremme utbygging av fornybar energi. Norfund, SN Power og Agua Imara er blant de fremste selskapene med investeringer innen denne næringen i utviklingsland. Disse selskapene hadde i 2011 en investert portefølje i fornybar-prosjekter på mer enn 6 mrd. kroner fordelt på Afrika, Asia og Latin Amerika. Norfund selger seg normalt ut av prosjektene når de er i drift og pløyer midlene tilbake i nye prosjekter, mens SNPower og Agua Imara er mer langsiktige investorer.

Norads næringslivsordninger er rettet mot den tidlige fasen i prosjektutviklingen og dekker kostnader ved partnersøk og forstudier samt opplæring ved etablering, grunnlagsinvesteringer og samfunnsansvar. Dette er beskjedne midler som er særlig nyttig for mindre investorer, f.eks. innen sol og vindkraft, som ønsker å etablere seg i utviklingsland.

Ved store utbyggingsprosjekter for fornybar energi bidrar Norfund i samarbeid med tilsvarende investeringsselskaper i andre land og med Verdensbanken, IFC, GEEREF (Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund) og andre, til å sette sammen finansieringspakker som er mange ganger så store som den kapitalen de selv går inn med.

I 2011 lanserte regjeringen Norges energi- og klimainitiativ – også kalt Energy+. Initiativet skal gi økt tilgang til moderne energitjenester og begrense klimagassutslipp i utviklingsland gjennom mer utbygging av fornybar energi og å fremme tiltak som gir økt energieffektivisering. Initiativet er gitt en rolle i FNs bærekraftig energiinitiativ (Sustainable Energy for All – SE4All), som har satt mål om universell energitilgang, dobling

av fornybarandel og dobling av energieffektivisering til 2030. I 2013 skal en vurdere måloppnåelse i perioden, forventninger til framdrift og langsiktige resultater, og hvorvidt arbeidet skal videreføres.

Med denne satsingen tar regjeringen et helhetlig utviklingspolitisk og klimapolitisk grep, for å øke tilgangen på energitjenester og samtidig begrense klimagassutslippene fra energisektoren i utviklingsland. Initiativet trekker på erfaringer fra regjeringens klima- og skoginitiativ. Det benyttes og videreutvikler en resultatbasert sektortilnærming på energiområdet. Med utgangspunkt i referansebaner for framtidige utslipp fra energisektoren, skal utviklingsland få betalt for reduserte klimagassutslipp og økt tilgang til bærekraftige energitjenester. Dette skal tilrettelegge for øke private og kommersielle investeringer og stimulere omlegging av energipolitikken i en retning som er i tråd med en utslippsbane basert på oppfylling av togradersmålet.

Offentlig-privat samarbeid for finansiering av fornybar energi og energieffektivisering vil stå sentralt i bærekraftagendaen i Rio+20-prosessen. Gjennom utvikling av finansieringsmodeller innenfor energi- og klimainitiativet skal Norge bidra til arbeidet for bærekraftsmål og utviklingsmål for klima- og energi, og realisering av FNs viktige mål innen 2030. For å nå målene om energitilgang for alle, må privat næringsliv mobiliseres sterkere til å investere i fornybar energi i utviklingsland.

Norge planlegger å teste ut Energy+ i pilotland som Kenya og Etiopia. Per juli 2012 har 40 land vist interesse for å delta i initiativet gjennom et internasjonalt partnerskap, inklusive Storbritannia, Frankrike, Verdensbanken, FNs utviklingsprogram (UNDP), FNs miljøprogram (UNEP) og det internasjonale energibyrådet (IEA).

Norge inngikk i Rio i juni 2012 avtaler om energisamarbeid for 500 mill. kroner med Etiopia. Videre ble det inngått intensjonsavtaler med Kenya og Liberia.

7. Landeksempel – Angola

Land, energisituasjon og styresett.

Angola har rundt 19 millioner innbyggere (2010). Landet lider stadig under ettervirkningene fra den 27 år lange borgerkrigen som sluttet i 2002 og gjenreising av infrastruktur som ble ødelagt har prioritert. Bruttonasjonalproduktet pr. innbygger var i 2010 beregnet til USD til 4443. Dette er lavt i forhold til rike land, men betydelig høyere enn i de fleste land i Afrika sør for Sahara. Angola er stadig klassifisert som et av verdens minst utviklede land.

Landet er Afrikas nest største oljeprodusent, medlem av OPEC, utvinning av olje og gass står for mer enn 90 pst. av landets inntekter og det finnes ventelig enda store uutnyttede petroleumsressurser på angolansk sokkel. Angola er en betydelig leverandør til både USA og Kina. Anlegg for produksjon av flytende gass er under etablering.

Angola har også et betydelig potensiale for produksjon av fornybar energi i form av rundt 18.000 MW utbyggbare vannkraftressurser, der bare i underkant av 1.000 MW utnyttet pr i dag. Kun ca. 30 pst. av befolkningen i byene, ca. 10 pst. av landets befolkning totalt, har tilgang på elektrisk kraft. Landets befolkning står overfor de samme utfordringer som de gjør i andre land i samme situasjon. I tillegg har Angola (som Norge) et kostnadsnivå som drives av petroleumssektoren og som gjør andre næringer mindre konkurransedyktige og hemmer rekruttering til disse. I et land med mange fattige uten arbeid er dette et særlig problem. Videre utbygging av fornybar energi kombinert med en sosial fordelingspolitikk med vekt på utdanning og helse har potensiale til å gi store utviklingsmuligheter for samfunn og næringsliv.

Samtidig har Angola styresettutfordringer. På Transparency Internationals «Corruption Perceptions Index» rangerer landet som nr. 168 av 183. Det scorer også lavt på UNDPs Human Development Index (148 av 187 land) som sier noe om de generelle levekårene i landet. Rangeringer gjort av ulike andre organisasjoner viser at de i tillegg scorer lavt på faktorer som uavhengig rettssystem, håndhevelse av lover og regler, åpenhet om budsjetter, kontroll med korrupsjon og pressefrihet.

Bistand utgjør kun ca. 0,35 pst. av bruttonasjonalinntekten. Dette er lavt i utviklingslandssammenheng. Arven fra et kolonistyre som gjorde lite for å utdanne lokalbefolkningen gjør imidlertid faglig bistand høyt etterspurt. Norske investeringer i Angola suppleres derfor med bistand fokusert på faglig bistand på energisiden, godt styresett, økonomisk utvikling og handel, utdanning og miljø. Angola er pilotland for Norge mht. bistand for likestilling.

Norske selskaper

Statoil er det største norske selskapet som opererer i Angola og har vært der i nesten 20 år. I 2011 ble Statoil for første gang tildelt operatørskap i to blokker med eierandel på hele 40 pst., hvilket sikrer selskapet reell styring av virksomheten, og ble medeier i ytterligere tre blokker med relativt

store andeler. Selskapets nåværende andel av produksjonen er vel 200 000 fat per dag og tilsvarer omtrent 10 pst. av totalproduksjonen i Angola; hele 37 pst. av Statoils oljeproduksjon utenfor Norge. Operatørskapet innebærer at selskapet går inn i en ny epoke i Angola og at det får større ansvar for utbygging og ledelse i blokk konsortiet. Statoils «fotavtrykk» og samfunnsansvar i Angola økes tilsvarende.

I tillegg til Statoil er en rekke selskaper innen norsk utstys- og leverandørindustri etablert i landet. Blant de store er Det Norske Veritas og Aker Solutions. Dessuten er det mellom 10 og 15 andre som til sammen omsetter og investerer for anslagsvis 10 mrd. kroner pr år på angolansk sokkel. Aktiviteten er ventet å øke.

I november 2011 besøkte nærings- og handelsministeren og daværende miljø- og utviklingsminister Afrika med en næringslivsdelegasjon for å sette fokus på mulighetene for norske bedrifter, blant annet i Angola. Tematisk var det fokus på olje og gass-relatert virksomhet, fornybar energi, bedrifters samfunnsansvar og handel og investeringer.

Angolas myndigheter er opptatt av å utvikle egen petroleumsindustri («angolanisering»). Myndighetene forutsetter samarbeid om dette med utenlandske samarbeidspartnere. Blant annet ønsker de å utvikle det statlige selskapet Sonangol til et fullverdig internasjonalt selskap, en rendyrking av det kommersielle og nedbygging av øvrige roller, herunder regulatorrollen og tildeling av konsesjoner.

Ringvirkninger og åpenhet

Verdien av Statoils oljeproduksjon i Angola utgjorde i perioden 2006 til 2009 vel 125 mrd. kroner. Derav betalte selskapet vel to tredjedeler i enten direkte skatt til Angola eller i form av olje gjennom produksjonsdelingsavtale med Sonangol, mens det overskytende tilkom Statoil. Av andelen til Statoil reinvesteres årlig vel 7-8 mrd. kroner i oppgradering og vedlikehold av igangværende felt. Investeringene får selskapene refundert dersom det påvises drivverdige forekomster, mens signaturbonusen er en engangsavgift som ikke refunderes. I alt har Statoil investert om lag 40 mrd. kroner i Angola.

Angolas kontinentalsokkel gir store muligheter for norsk utstys- og tjenesteindustri. I dag er en rekke store norske foretak involvert. Aker Solutions og FMC Kongsberg har en hoveddel av leveransene av undervannsutstyr til flere av de store feltene som nå er under utvikling. Begge sel-

skapene har investert betydelig i egne anlegg på Sonils-basen i Luanda. Der har de hver for seg tre – fire hundre ansatte, hvorav om lag 75 pst. i dag er angolanere.

Selskapene trenger vanligvis ikke å investere så mye i anlegg i Angola, men må investere i angolansk arbeidskraft for å innfri krav om «angolanisering».

Utviklingen i Angola er symptomatisk også for utviklingen i andre ressursrike land i Afrika; Angolas betydning som olje- og gassprodusent øker, tiltrekker seg et betydelig antall utenlandske operatører og det stilles til utsikt store inntekter til statskassene. Angola, i liket med øvrige afrikanske land, har utfordringer knyttet til håndtering av en slik strategisk ressurs. Styresettet er mangelfullt og det samme gjelder fordelingspolitikken. Det er utilstrekkelig kompetanse i forvaltningen til å ivareta myndighetenes interesser overfor oljeindustrien. Det norske Olje for utvikling-programmet er viktig i denne sammenheng og etterspørres i økende grad. Det er sterkt ønske om politisk veiledning fra det som oppfattes som suksesslandet Norge.

Olje for utvikling-programmet bidrar til kompetanseutvikling, men de norske selskapenes samfunnsansvars-programmer og virksomhet bidrar også til økonomisk og sosial utvikling. Selskaper tvinges til å møte miljøutfordringer, MR-utfordringer, utfordringer knyttet til anstendig arbeid-agendaen og ikke minst korrupsjons- og interessekonfliktutfordringer. I tillegg er det forventninger til bedriftene om å bidra med egne CSR-midler av mer veldedig karakter. Erfaringene fra Angola er at norske selskaper håndterer disse utfordringene på en god måte.

Angola står overfor store utfordringer knyttet til «angolanisering» av oljevirkosheten, særlig opplæring av angolansk personell til å erstatte utenlandsk, kvalifisert arbeidskraft, men også når det gjelder å kjøpe lokalt når det er mulig. Industristrukturen er svak og det er mangel på kvalifisert arbeidskraft på flere områder. Norge støtter flere yrkesopplæringsinitiativ i landet, bl.a. fra Rogaland kompetansesenter som vil være norsk partner. Norge har også støttet kursvirkosheten ved Petroleumsinstituttet i Sumbe sammen med norske bedrifter gjennom INTSOK og vil medvirke til å øke utdanningskapasiteten for ingeniører. Angola har for alvor begynt å se på miljø- og klimatrusslene og de er opptatt av ren energi og energieffektivisering. Samtidig er det økt oppmerksomhet knyttet til oljevirkosheten og mulig forurensning, blant annet i forhold til fiskerivirkosheten.

Bidrag til utvikling

Norsk næringslivsengasjement i Angola er betydelig og den er knyttet til et område hvor Norge har kompetanse, oljevirkosomhet. Det faktum at norske selskaper er underlagt sterke krav til akseptabel forretningspraksis, gjør at deres tilstedeværelse i seg selv må oppfattes som positivt i et land hvor forretningspraksis har vært preget av lite åpenhet og uheldige bindinger. Angola ønsker i likhet med Norge å utvikle sine oljeressurser. Fra norsk side er det følgelig hensiktsmessig å støtte opp om norsk næringsvirkosomhet på et område hvor en har betydelig erfaring og kompetanse. Det at dette følges opp med norsk overføring av kunnskap gjennom Olje for utvikling, forsterker argumentet. Så må en samtidig være realistisk i forhold til de begrensinger som gjelder. Det informeres om den norske modellen for oljevirkosomheten, men samtidig erkjennes at Norge verken kan eller bør forsøke å pådytte Angola de samme løsninger.

Generelt går utviklingen på oljeområdet i Afrika raskt og Norge er godt posisjonert for å ta del i den. Samtidig driver Norge strategisk rådgivning overfor land med store petroleumsressurser, basert på norske erfaringer med utbygging og for-

valtning. Dette reiser utfordringer mht. mulige interessekonflikter som har vært framhevet både i hjemlig og internasjonal debatt. Regjeringen tar slike synspunkter og vurderinger på alvor men mener at Norge har vært i stand til å holde våre egeninteresser separat fra vertslandenes interesser blant annet ved oppsettet for forvaltning av Olje for utviklings-programmet, der dette administreres dels fra Norad og holdes separat fra ambasadenes tjenesteyting overfor norske selskaper. At norske økonomiske interesser blir så betydelige i land med svakt styresett og fortsatt betydelige transparens- og korrupsjonsutfordringer, skaper imidlertid også omdømmerisiko både for selskapene og for Norge. Tilsvarende gjelder miljøaspektene; risikoen for betydelige oljeutslipp er til stede i land der beredskapen ikke er så utviklet som f.eks. i Nordsjøen og Mexicogolfen.

I november 2011 gjennomførte den norske nærings- og handelsministeren og den daværende miljø- og utviklingsministeren et vellykket besøk i Afrika med en næringslivsdelegasjon for å sette fokus på mulighetene for norske bedrifter, blant annet i Angola. Tematisk var det fokus på olje og gass-relatert virksomhet, fornybar energi, bedrifters samfunnsansvar og handel og investeringer.

12 Likestilling

12.1 Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken

12.1.1 Mål og virkemidler

St. meld. nr. 11 (2007-2008) På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken

Stortingsmeldingen om kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken som ble behandlet Stortinget våren 2008, fastslår at kvinners innsats og kvinners rettigheter er avgjørende for å nå FNs tusenårserklæring. Kvinners rettigheter er et mål i seg selv og en forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål. Norge opprettholder sin pådriverrolle i multilaterale fora. Sentrale norske budskap er likestilling og kvinners økonomiske og politiske deltakelse som strategi for økonomisk vekst og utvikling, rett til likebehandling og ikke diskriminering av seksuelle minoriteter, eliminering av kjønnsbasert vold og styrking av jenters og kvinners kontroll over egen kropp og seksualitet som avgjørende for å få ned barne- og mødre-dødeligheten, samt at gutter og menn må med for at likestillingsarbeidet skal bære frukter. Det var en viktig begivenhet for Norge da den nye FN-organisasjonen for kvinners rettigheter og likestilling UN Women ble opprettet ved resolusjon i FNs generalforsamling sommeren 2010. Norge ble valgt inn i styret for UN Women. Styret hadde sitt første regulære møte i januar 2011 (se egen omtale av UN Women under kap. 170 post 76).

Norge fører en offensiv politikk med vekt på sju innsatsområder:

1. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
 - Ifølge FNs rapport om tusenårsmålene er andelen kvinner i nasjonale parlamenter rekordhøye 19 pst. i 2010, men fortsatt langt unna målet om 30 pst. Kvinners deltakelse i det folkelige opprøret og byggingen av et nytt demokratisk Egypt var tema under Regionalmøte for likestilling i april 2012. UN Women's Kairokontor har vært aktive støttespillere for kvinners politiske deltakelse og engasjement i den pågående omveltningen. Dette inkluderer arbeid med å dokumentere kvinners roller i den egyptiske revolusjonen og samarbeid med kvinner og ungdom engasjert i demokratibyggingen, samt med andre FN-organisasjoner i koordinering av FNs innsats.
- I samarbeid med Sverige og det internasjonale demokrati- og valginstittuttet IDEA bidrar Norge til kapasitetsbygging av kvinnelige politikere, integrering av likestillingsperspektiv i politiske partier og prosesser, og til å fremme kvinners deltakelse og kjønnsperspektiv i demokratibygging. Innsatsen er så langt konsentrert om Sudan, Vest-Afrika, sørlige Afrika og Latin-Amerika. Viktige samarbeidspartnere er den økonomiske samarbeidsorganisasjonen for Vest-Afrika ECOWAS, Organisasjonen for utvikling i sørlige Afrika SADC. Sentrale lærdommer fra det pågående prosjektet viser bla:
 - En inkluderende forståelse av demokratisk styresett må ligge til grunn med bred deltakelse på tvers av kjønn, klasse, etnisk eller religiøs bakgrunn
 - Både menn og kvinner må involveres, samtidig som man legger vekt på å styrke kvinners muligheter, deltakelse og innflytelse
 - Arbeidet må være systematisk og langsiktig for å bidra til dyptgående forandringer i kjønnsrelasjoner og samfunnsmessige strukturer
 - Positive særtiltak som kvoteringsbestemmelser kan gi avgjørende bidrag til endring, forutsatt at de inngår i bredere strategier og tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling i samfunn og familie.
2. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
 - Kvinner har globalt dårligere tilgang til jobber i formell sektor, lavere lønn, inntekt og formue/eiendom enn menn. I følge Verdens matvareorganisasjon FAO står kvinner for 60-80 pst. av matproduksjonen i de fleste utviklingsland og globalt 50 pst. I

- følge FNs tusenårsrapport er kvinner underrepresentert i lønnet arbeid utenfor landbruket i så og si alle regioner. Kvinners arbeidssituasjonen kjennetegnes gjennomgående av større usikkerhet og lavere lønn enn tilsvarende for mannlige arbeidstakere.
- I det sørlige Afrika støtter Norad ulike flerårige programmer som har som målsetting å bedre rammeverket for kvinnelig entreprenører, fremme kvinners deltagelse i økonomisk virksomhet og styrke deres rolle som økonomiske aktører. Rapportering fra eksempelvis ILO WEDGE og Hand in Hand viser at programmene langt på vei har lyktes med dette. Prosjektene Hand in Hand og ILO WEDGE, begge i det Sørlege Afrika, jobber med å bygge de kvinnelige entreprenørenes kapasitet direkte gjennom opplæring og kursing, samtidig som de jobber på makronivå for å tilrettelegge for kvinnelige entreprenører i samfunnet. Ved hjelp av Norges støtte arbeider BRAC i Sør Sudan for å styrke kvinnelige entreprenørers situasjon slik at de skal bli i stand til å forsørge seg selv og sine familier. Med mikrofinans som plattform gir BRAC sine kunder i tillegg tilgang på opplæring innenfor blant annet helse, husdyrhold og jordbruk og generell kompetanseutbygging innenfor andre utviklingsområder. BRAC har som mål at deres samlede programmer i løpet av 2012 skal rekke ut til 500 000 sør-sudanere.
 - Norge er en pådriver overfor FN-organisasjonene, Verdensbanken og de regionale bankene, for å vri virksomheten over i mer kvinne- og likestillingsrettede spor. Verdensbanken handlingsplan «Likestilling er smart økonomi» var motivert av norsk påtrykk og har bl.a. bidratt til produktutvikling, markedsføring og inntektsutvikling for kvinner i Kenya, Egypt og Sudan. Norge var samarbeidspartner og premissleverandør for World Development Report 2012 der likestilling er hovedtema. Norge jobber også for å styrke hensynet til kvinner når Verdensbanken utarbeider nye strategier, som for eksempel den nye handelsstrategien som ble lansert i 2011. Såkalt myk øremerking av norske midler og tydelige signaler til den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO har bidratt til organisasjonens økte innsats mot barnarbeid, tvangsarbeid og menneskehandel med særlig vekt på jenter og kvinners sårbarhet. Styrking av kvinners vilkår i det økonomiske liv forutsetter på mange områder mer kunnskap og bedre datagrunnlag. Gjennom UNCTAD støtter Norge analyser av utviklingslands handelspolitikk i likestillingsperspektiv, i første omgang for Lesotho og Angola. UNCTAD opprettet også en ny likestillingsenhet i 2010, etter påtrykk fra bl.a. Norge.
3. Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning.
- Forskning viser tydelig at et av de viktigste tiltakene for å fremme utvikling i et land er å utdanne jenter. Hever man antall utdannede jenter i et land, reduserer man fattigdom, samtidig som kvinner og jenters rettigheter styrkes, økonomisk produktivitet øker, barne- og mødre dødelighet minker, kosthold og helse bedres, og ikke minst øker man sjansen for at neste generasjon også får en utdanning. På verdensbasis er det nå 97 jenter per 100 gutter som går på skole. Skoleresultatene for jenter har også blitt bedre. Likevel er det fortsatt store utfordringer knyttet til jenters tilgang på utdanning. Dette gjelder særlig i Afrika sør for Sahara, i sør- og vest-Asia, og i krig og konflikt situasjoner. På videregående nivå er det fremdeles mange færre jenter i forhold til gutter som går på skolen. Rundt 2/3 av alle som ikke kan lese og skrive i verden er kvinner.
 - Norge har i mange år, i tett samspill med Unicef, jobbet langsiktig og strategisk for å sikre jenter tilgang til skole. Målet om utdanning for alle er det tusenårsålet som har kommet lengst. Unicef har et særlig fokus på de landene som har lengst igjen for å nå lik skoledeltagelse mellom kjønnene og har etablert et langsiktig og målrettet engasjement. Gjennom samarbeidet med Unicef, bidrar Norge til å påvirke utviklingen av både nasjonale og lokale utdanningsbudsjetter, policy og planer for å styrke utdanningssektoren. I 2011 har 88 mottagerland inkorporert og implementert Unicefs kvalitetsstandarder for grunnutdanning basert på organisasjonens barnevennlige skolemodell, opp fra 43 land i 2005. Sentralt i dette er en helhetlig tilnærming som inkluderer aspekter som beskyttelse, vann og sanitære forhold og helse for å sikre at alle barn, men særlig jenter, kan fullføre skolegangen. Unicef har også en unik rolle i å dokumentere og formidle resultater, mobilisere støtte og lede poli-

- tikkutviklingen på dette feltet, sammen med sentrale partnere som FN-initiativet for jenters utdanning (UNGEL), det Globale Partnerskapet på Utdanning (GPE), FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur UNESCO og Redd Barna. Norge er en sentral partner for UNGEL. Gjennom deltakelse i den globale rådgivende komiteen er Norge med på å utvikle strategier for bedring av jenters tilgang til god utdanning. Norge er en betydelig bidragsyter til GPE og leder finanskomiteen. Jenter og utdanning er en av tre hovedsatsingsområder for partnerskapet. Partnerskapet har til hensikt å støtte landenes egne utdanningsplaner.
- Norad forvalter midler over kvinne- og likestillingsbevilgningen til støtte for kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning, og til kvinne- og kjønnsforskning på landnivå, regionalt og internasjonalt. Innsatsen bidrar til økt kunnskapsutvikling, kapasitets- og kompetansebygging på likestillingsspørsmål, og kvalifisering av kvinner gjennom høyere utdanning og forskning. Deler av midlene kanaliseres som delfinansiering av Norges Forskningsråds forskningsprogrammer om kvinner og likestilling i sosial og økonomisk utvikling, fattigdomsreduksjon, reproduktiv helse og befolkningsdynamikk. Disse øremerkes kvinnelige forskere fra sør. I perioden 2010 til 2012 gir Norad støtte til ti forskningsprosjekter innen disse programmene, som involverer forskere fra 22 land i sør og deres norske samarbeidspartnere. I tillegg gir Norge støtte til Forum for African Women Educationalists' (FAWE) forskningsinitiativ som har som mål å styrke kjønnsforskning for å forbedre jenter og kvinners utdanning i Afrika. Med norsk støtte har FAWE i 2011 initiert forskningsprosjekter med fokus på kjønn og utdanning i Kenya, Liberia, Malawi, Nigeria og Rwanda. Forskningsresultatene er utgitt som en felles publikasjon, FAWE Research Series. Norge støtter også et nettverkssamarbeid til støtte for høyere utdanning innen fred, demokrati og likestilling mellom kvinneuniversitetet Ahfad University for Women i Sudan, Makerere University i Uganda og Addis Ababa University i Etiopia. Tiltaket har som mål å utdanne 30-40 kvinner på mastergradsnivå, tre kvinnelige doktorgrader og flere kortere kurs. Nettverket er i 2011 godt etablert og samarbeider om forskningsprosjekter, utveksling av masterstudenter og organisering av regionale kurs og seminarer. Utlysninger av midler til forskning og forskningsmidler er gjennomført. Norge støtter også Kigali Institute of Education med etablering av et masterprogram i kjønn og likestilling ved Center for Gender, Culture and Development Studies. Masterprogrammet er etablert og godkjent av nasjonale myndigheter i 2010, har rekruttert 90 masterstudenter og har utviklet et betydelig internasjonalt nettverk.
 - Norge støtter også opplæring av forskere og forskningsforvaltere i østlige og sørlige Afrika med sikte på integrering av likestillingsdimensjonen i planlegging og gjennomføring av forskning. I tillegg støttes kvinnelige forskere og forskning på kvinne-relaterte problemstillinger i regi av den regionale organisasjonen for samfunnsforskning OSSREA.
4. Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.
- Norge arbeider for aksept av begrepet seksuelle rettigheter¹⁶, herunder kvinners rett til kontroll over egen kropp og seksualitet, dvs. retten til konsensuell sex, om og når hun ønsker barn samt antall barn, retten til seksualundervisning og moderne prevensjon, også for unge kvinner og menn, trygg fødsel og tilgang til trygg abort. Samt retten til ikke-diskriminering på grunnlag av seksuell orientering eller kjønnsidentitet. Norge har en egen handlingsplan mot kjønnslemlestelse (både nasjonalt og i internasjonalt samarbeid) og er en sentral støttespiller for UNFPA/UNICEFs kampanje for å få slutt på kjønnslemlestelse.
 - Norge har fulgt opp FNs generalsekretærs globale strategi for kvinners og barns helse som har vært et viktig verktøy for økt oppmerksomhet til kvinners og barns helse gjennom politisk pådrivervirksomhet, mobilisering av midler og nye mekanismer og innovasjon for implementering. Norge har vært sentrale i den underliggende kommisjonen for informasjon og ansvar, og i å forberede en ny kommisjon for for livsviktige medisiner og utstyr for gravide, fødende og nyfødte.

¹⁶ I tråd med WHO sin arbeidsdefinisjon av begrepet.

- Norge støtter den internasjonale organisasjonen IPAS som arbeider med kapasitetsbygging lokalt, distribusjon av utstyr og medikamenter relatert til abortinngrep, endring av lovverk, med og påvirkningsarbeid både nasjonalt globalt. Videre bidrar Norge til Safe Abortion Action Fund som støtter nasjonale tiltak for å bedre tilgang til trygge aborter, og den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging IPPF, som har abort som ett av sine sentrale satsingsområder. Norge støtter også forskning på og utvikling av ny teknologi for prevensjon og trygge aborter.
 - Norge har gått i bresjen for seksuelle minoriteters rettigheter i multilaterale fora og bilateralt, og har holdt innlegg blant annet på Kvinnekommissjonen og Befolkningskommissjonen i FN med oppfordring om å få slutt på vold og menneskerettighetsbrudd på grunnlag av seksuell orientering og kjønnsidentitet. LHBT-spørsmål har vært profilert som ledd i det bredere arbeidet med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og Norge støtter LHBT-aktivister og -organisasjoner i samarbeidsland, blant andre Nepal.
 - Helseinitiativene i India, Pakistan, Nigeria, Tanzania og Malawi har som mål å bidra med innovative kostnadseffektive metoder for å bedre kvinners og barns helse, i tråd med tusenårsmålene 4 og 5. Initiativene støtter opp under de nasjonale helseplanene med fokus på svangerskap og oppfølging i barnets første leveår. Omtrent 40 prosent av dødsfall blant barn under fem år skjer i den første måneden og Norge støtter nøkkelaktiviteter rettet mot denne gruppen. Initiativene støtter også opplysning og tilgang på familieplanlegging. I India erfarer flere stater en forverring i kjønnsfordelingen blant nyfødte. Norge støtter derfor tiltak for å følge opp loven som forbyr kjønnsselektiv abort, og kontroll av bruk av ultralyd for å hindre dette.
 - Norge støtter diverse helsetiltak for kvinner og unge jenter i DR Kongo, med særlig fokus på oppfølging etter seksualiserte overgrep. Blant annet støtter Norge utbyggingen av et distriktssykehus i Øst Kongo som har spesialkompetanse på området, og opplæring og utveksling av helsepersonell mellom sykehus og rurale helsestasjoner.
 - I tillegg støtter Norge ulike sentere for overlevende etter seksualisert vold i DR Kongo. Sentrene tilbyr medisinsk, psykososial og juridisk oppfølging.
 - Norge bidrar også til et «Joint Program» i Liberia, mot seksualisert vold, der Liberias regjering, FN og en del givere samarbeider.
 - Det svensk-norske regionale samarbeidet på hiv og seksuelle og reproduktive rettigheter i Afrika ble etablert i 2001. Samarbeidet støtter regionale økonomiske fellesskap, regionale FN-organisasjoner, sivilsamfunn og forskningsinstitusjoner for en styrket regional respons på hiv-epidemien som inkluderer et likestillings- og kjønnsperspektiv. Samarbeidet administreres av et team som også gir råd til de svenske og norske ambassadene i regionen. Det planlegges å styrke innsatsen innenfor seksuell og reproduktiv helse med fokus på ungdom
5. Kvinner har krav på et liv uten vold.
- Vold mot kvinner er et globalt problem og tar mange former. Det handler om voldtekt og annen seksualisert vold, kvinnemishandling og incest, kvinnelig kjønnslemlestelse og andre skadelige tradisjonelle praksiser, og menneskehandel for seksuell utnytting i prostitusjon eller husholdsslaveri. FN-studier indikerer at mellom 20 og 50 pst. av kvinner, varierende mellom land, utsettes for vold i hjemmet i løpet av livet.
 - FNs generalsekretær Ban Ki-Moon lanserte i 2009 en global FN-kampanje mot kjønnsbasert vold, herunder et nettverk av mannlige ledere, der tidligere justisminister Knut Storberget var medlem. Norge samarbeider tett med FNs nettverk mot voldtekt og seksualisert vold i krig, UN Action, og ga i 2009 betydelige midler til FNs tematiske fond mot kjønnsbasert vold, kvinnelig kjønnslemlestelse og underlivsskader/fistula.
 - Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel ble revidert i 2011 og ny plan for perioden fram til 2014 vedtatt. I 2011 ble om lag 51 mill. kroner bevilget til forebyggende tiltak og bistand til ofre. I tillegg ble det gitt støtte til en rekke prosjekter der menneskehandel var et delmål. Midlene ble kanalisert via norske og internasjonale frivillige organisasjoner, interstatlige organisasjoner som IOM (internasjonal organisasjonen for migrasjon) og FN-organisasjoner som UNODC, UNICEF, UNDP og ILO. Støtten omfattet sikker, frivillig retur fra Norge for ofre for menneskehandel og en viss oppfølging både medisinsk, sosialt,

arbeidsmessig og økonomisk etter retur. Norge har en bred innsats mot seksualisert vold i DR Kongo, og det er opprettet et eget prosjekt i UD for en styrket og strategisk innsats i DR Kongo og området rundt De store sjøer. Støtten kanaliseres gjennom lokale, norske og internasjonale organisasjoner og FN. Kongolesiske myndigheter og FN har utarbeidet en handlingsplan mot seksualisert vold som får norsk støtte. All annen norsk innsats – oppfølging av overlevende, bekjempelse av straffefrihet og forebyggende arbeid – er i samsvar med strategiens målsettinger. Norge støtter blant annet flere helsesentre og transittsentre for overlevende, advokatkontor og mobile domstoler som spesialiserer seg på overgrepssaker samt holdingsendringsprogrammer som retter seg særlig mot menn og potensielle overgripere. Kirkenettverk og hæren er viktige arenaer for sistnevnte.

- UNFPA arbeider med kapasitetsutvikling og rådgivning for land i arbeidet mot seksualisert vold. Gjennom dette arbeidet har UNFPA bidratt til at andelen land som har fått på plass mekanismer for å overvåke og redusere seksualisert vold har økt til over 90 pst. Norge har i 2011 støttet UNFPA/ UNICEFs felles fond for arbeidet mot kjønnslemlestelse med 20 mill. kroner. Fondet har bidratt til å finansiere lokale aktører i 15 land i Afrika der kvinnelig kjønnslemlestelse er et omfattende helse- og rettighetsproblem for jenter og kvinner, som medførte at ytterligere 2 744 lokalsamfunn har erklært at de ikke lenger praktiserer kjønnslemlestelse. Fondet har videre bidratt til at over 55 000 kvinner har fått medisinsk behandling for skader relatert til kjønnslemlestelse.
6. Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid.
- Kvinners rolle i det globale arbeidet for fred og sikkerhet kom for alvor på FNs dagsorden i 2000 med FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet. Siden 2008 er fire nye resolusjoner kommet til (1882, 1888, 1889, 1960). Resolusjonene fastslår at seksualisert vold i konflikt kan utgjøre en krigsforbrytelse og en forbrytelse mot menneskeheten. De understreker viktigheten av kvinners aktive deltakelse i fredsprosesser, i fredsbygging og i fredsbevarende operasjoner. Videre etableres konkrete mekanismer for å bekjempe straffefri-

het og forebygge seksualisert vold i konflikt. Norge har vært en pådriver for denne utviklingen og var blant de første landene som lanserte en nasjonal handlingsplan for arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet. (Se mer om dette nedenfor).

- En sentral del av Norges oppfølging av sikkerhetsrådsresolusjon 1325 er å støtte opp om lokale kvinneorganisasjoner og fremme deres erfaringer og deltakelse i freds- og overgangsprosesser. Et eksempel er Norges samarbeid med kvinneorganisasjoner og kvinnelige parlamentarikere for å sikre deres deltakelse på Bonn II-konferansen i desember 2011. Konferansen omhandlet sikkerhetssituasjonen i Afghanistan etter 2014. Både før og etter konferansen har Norge støttet opp om kvinners politiske deltakelse, blant annet gjennom et samarbeid med Afghan Women's Network.
- Norge samarbeider med flere regionale og internasjonale organisasjoner som jobber for kvinners politiske deltakelse i overgangsprosessene knyttet til den arabiske våren.
- Kjønnssensitiv sikkerhetssektorreform er et satsingsområde i blant annet Vest-Afrika, Afghanistan, Nepal, Det palestinske området og på Vest-Balkan. Dette skjer både i samarbeid med FN, internasjonale organisasjoner og lokale partnere. Norge samarbeider blant annet med nepalske myndigheter og tyske bistandsmyndigheter for å øke kvinneandelen og integrere et kjønnsperspektiv i demobiliserings-, avvæpnings- og reintegreringstiltak i Nepal.
- Som en del av dette arbeidet har Norge også stilt politirådgivere til rådighet for FNs fredsskapende innsatsstyrke på Haiti (MINUSTAH) og i Liberia (UNMIL). Disse politirådgiverne har spesialkompetanse på hvordan seksuelle overgrepssaker skal etterforskes og følges opp i rettssystemet og har som oppgave å støtte opp om FNs og lokale myndigheters arbeid for kompetansebygging i justissektoren.
- I Den demokratiske republikken Kongo er Norge en bidragsyter til lokale myndigheter og FNs samarbeid for å koordinere innsatsen for å forhindre og bekjempe seksualisert vold. Norge støtter også en rekke sivilsamfunnsaktører som jobber for rehabilitering og støtte til overlevende.
- Norge har støttet FNs arbeid for å utvikle retningslinjer for hvordan seksualisert vold

kan håndteres i våpenhvile- og fredsavtaler. Målgruppen for retningslinjene er fredsmeklere og deres stab. Arbeidet ble ledet av FNs politiske avdeling (DPA) og UN Action, et nettverk som samler 13 FN-organisasjoner for å bedre koordineringen og styrke FNs innsats mot seksualisert vold i konflikt.

7. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med energisektoren, klima, miljø og humanitære kriser.

- Arbeidet med å integrere likestilling i energisektoren er i gang i bl.a. Mosambik, Uganda og Liberia,
- I forbindelse med «Energy for all» konferansen i oslo ble det i samarbeid med det internasjonale nettverket Energia utarbeidet et eget hefte om kjønnsdimensjonen i «Financing Energy for All» og bakgrunnsdokumentasjon om kjønnsdimensjonen i ifm WDR 2012. Norad bidro faglig og finansielt i gjennomføringen av NVE's workshop «Gender and energy» i Oslo for kvinner i NVE's samarbeidsinstitusjoner i Sør. Resultatet var kunnskap om norsk forvaltning og om verktøy for hvordan integrere kjønn i energiprojekter.
- Norad støtter den afrikanske uonen AU/NEPAD- Nytt partnerskap for afrikansk utvikling (New Partnership for African Development) i programutvikling for kvinner og klimasmart jordbruk. Programmet skal støtte opp under arbeidet med et afrikansk rammeverk for jordbruksutvikling som har tilslutning fra 21 afrikanske land. I startfasen skal programmet ha konsultasjoner med kvinnelige småbrukere, kvinneorganisasjoner, bondeorganisasjoner som arbeider med kvinner og jordbruk i Etiopia, Rwanda, Malawi, Niger og Kamerun. Erfaringer og lærdommer fra konsultasjonene skal mates inn i de store regionale programmene innen jordbruk i Sørlige og Østlige Afrika slik at disse på en god måte møter kvinnelige bønders behov og støtter opp under deres rolle i landbruket.
- Norad bistår departementet i hvordan kvinner og likestilling bør tas hensyn til i den norske skogsatningen, REDD. Sentralt i dette er forslag om arbeidsmåter som sikrer at kvinner på landsbygda kan få inntekter fra REDD +prosjekter hvor bevaring av skog eller nye skogplantasjer skal bidra til reduserte klimagassutslipp. Kvinners rettigheter til bruk av skogen og landrettigheter er en

sentral problematikk. Det er utarbeidet forslag til hvordan likestillingsmål kan ivaretas i forhold til de store klimafondene.

- Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim var vertskap og hovedinnleder på seminar om kjønn og klimatilpasning på den internasjonale kvinnedagen 8.mars 2011. Arrangementet var et samarbeid mellom forskningssenteret CICERO og Utenriksdepartementet med sikte på å stimulere til bredere engasjement og forståelsene av sammenhenger mellom kjønn og klima. Innledningene og debatten understreket kvinners nøkkelrolle innen spesielt jordbruk og skogbevaring, samt forebygging av naturkatastrofer. Kvinner er garantistene for matsikkerhet i Afrika og andre regioner i sør, kvinner og jenter sørger for husholdningenes forsyning av vann og brensel. Tilgang på eierskap, kreditt og ressurser for kvinner i landbruket ble framhevet som sentrale innsatsområder. Norge samarbeidet også med den internasjonale frivillige organisasjonen Huairou-kommisjonen om et sidearrangement til FNs kvinnekommisjon i februar 2011, som tematiserte kvinners roller i arbeidet klimatilpasning i sårbare lokalsamfunn. Norge har gjennom flere år støttet Huairou-kommisjonen og dens forbyggende katastrofearbeid i Asia og Latin Amerika. Organisering og kapasitetsbygging for lokale kvinnegrupper er en vesentlig tilnærming og tiltakene omfatter kartlegging av sårbarhet og risiko og planlegging av tilpasningstiltak lokalt. Huairou-kommisjonen har etablert et fond for katastroforebygging som kanaliserer midler til utprøving av lokale initiativ, erfaringsutveksling og påvirkningsarbeid overfor nasjonale og internasjonale aktører. For 2011 er det avsatt inntil 100 millioner kroner over likestillingsbevilgningen til å styrke kvinners deltakelse og innflytelse innen klimatilpasning. Som følge av befolkningsutviklingen vil innen 2030 flertallet av kvinner i utviklingslanene bo i byer. Blant de fattige vil kvinnene i slummen utgjøre de fattigste. Deres sikkerhetssituasjon er særlig utsatt. Samtidig ser en mange eksempler på at kvinnene nyttiggjør seg muligheter til å bygge nettverk på nabobasis for gjensidig hjelp. Kvinner blir også viktige aktører i den uformelle økonomien som volser fram. pengeinntekter fører til at kvinner får større kontroll og uavhengighet. Det trengs mer

kunnskap om kvinners sosiale og økonomiske muligheter i slum. Norge har til nå støttet Slum Dwellers Internationals arbeid med å organisere kvinner i sparegruppe som også har et potensial mht. samordnet politisk aktivitet på grasrotnivå i forhold til lokale og nasjonale myndigheter. Kvinner og likestilling i det internasjonale menneskerettighetsarbeidet

- Under FNs Menneskerettighetsråds regelmessige gjennomganger av menneskerettighetssituasjonen i enkeltland (UPR) har Norge benyttet anledningen til å ta opp forholdene for kvinner i en rekke land og har gitt konkrete anbefalinger. I den bilaterale kontakten følges anbefalingene opp med konkrete tiltak.
- Norge spilte en pådriverrolle under framforhandlingen i FN av en ny mekanisme for ikke-diskriminerende lovgivning på landnivå. Mekanisken ble vedtatt sommeren 2010 og vil innebære at nasjonale myndigheter kan få råd og veiledning i arbeidet med å utarbeide og iverksette lovgivning som er i tråd med internasjonale normer for kvinners rettigheter og likestilling. Samtidig vil mekanisken åpne for økt konsultasjon og deltakelse fra sivilt samfunns organisasjoner.

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000) ble lansert 8. mars 2006. I juni samme år ble det opprettet et samarbeidsorgan bestående av departementer, direktorater frivillige organisasjoner og forskere, som møtes to ganger årlig for å utveksle erfaringer og informasjon. Den første fremdriftsrapporten for gjennomføring av handlingsplanen for SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet ble lagt frem i 2007. I forbindelse med tiårsmarkeringen av SR 1325, ble det i 2010 utarbeidet en ny strategisk plan som oppdaterer og styrker handlingsplanen fra 2007. «Kvinner, fred og sikkerhet: Strategisk plan 2011-2013» legger vekt på å styrke kvinners deltakelse og inneholder fire prioriterte områder: 1) fredsprosesser og fredsforhandlinger, 2) internasjonale operasjoner, 3) postkonflikt og fredsbygging, 4) seksualisert vold i konflikt, og 5) rapportering og ansvarliggjøring. Hvert prioriteringsområde inkluderer informasjon om ansvar-

lig departement, samt et sett av indikatorer og tidsramme for måloppnåelse.

Prosjektet for kvinner, fred og sikkerhet, som ble opprettet i Utenriksdepartementet høsten 2009, koordinerte gjennomføringen av Sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet (1325, 1820, 1888, 1889 og 1960) frem til årsskiftet 2011-2012. Ansvar er nå overtatt av en koordinator, som støttes av en konsulent.

I 2011 bevilget Norge i overkant av 1,1 mrd. kroner til tiltak som hadde kvinner, fred og sikkerhet som hovedmål eller en sentral del av målsettingen. Det har vært en betydelig nedgang i denne støtten det siste året. Mesteparten av nedgangen skyldes en betydelig reduksjon i den totale overgangsbistanden. Det har vært en økning i andelen støtte til kvinner, fred og sikkerhetsrelaterte tiltak over bevilgningene til nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter og fred, forsoning og demokrati.

Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009. Videreføres 2010-2013

I tråd med anbefalinger fra ekstern midtveisvurdering (2008/2009) videreføres Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2010-2013, med økt oppmerksomhet om det bilaterale samarbeidet og tematisk for integrering av kjønnsperspektivet i strategiske samarbeidssektorer som energi og klima. Seks land, hvorav fem i Afrika, er utpekt som pilotambassader og får en tettere oppfølging. Det arbeides med å styrke integreringen av kjønnsperspektiv og likestilling i disse ambassadenes sentrale porteføljer, som klima/miljø, olje og energi, næringsutvikling, fred og forsoning, mødre- og barnehelse. Sekretariatsansvaret for oppfølging av pilotambasadene er lagt til Norad og erfaringer med satsningen skal dokumenteres systematisk underveis for å sikre erfaringsoverføring og læring. Det er utarbeidet et resultatrammeverk for ambassadenes rapportering på Handlingsplanen som de utvalgte ambassadene skal rapportere på årlig. Flere av de utvalgte ambassadene har også laget egne strategier og handlingsplaner for sitt arbeid med kvinners rettigheter og likestilling i utviklingsporteføljene. Det er også opprettet et internt nettbasert arbeidsrom som skal bidra til kunnskapsdeling og erfaringsutveksling mellom ambassadene. I 2011 ble det gjennomført likestillingsseminar i Addis Abeba, 11 ambassader deltok. Et av de viktigste resultatene av seminaret var økt kunnskap om koplingene mellom likestilling, energi og økono-

misk utvikling. I 2012 er det holdt et regionalt seminar i Kairo. Som ledd i kompetanseutviklingsarbeidet arrangerer Norad også månedlige frokostseminarer med tema knyttet til kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet for interne så vel som eksterne deltakere. Norad hadde ved utgangen av 2011 gjennomført fire likestillingsgjennomganger av ambassadeporteføljer; Afghanistan, Pakistan, Indonesia og Sudan.

På bakgrunn av gjennomganene er det utarbeidet en erfaringsrapport. Noen av hovedpunktene i rapporten er at resultatorientert saksbehandling er et svakt punkt i forvaltningen. Det er et stort potensiale for å arbeide mer systematisk med integrering av likestillingshensynet i alle faser av prosjektoppfølgningen og i dialogen med partnere. Det er også stort potensiale for å styrke institusjonaliseringen av ansvaret og kompetansen for å levere på dette feltet for ambassadene. Rapporten inneholder konkrete forslag til hvordan dette er gjort på spesifikke ambassader.

I 2010 ble det i tråd med anbefalingene fra midtveisvurderingen og beslutningen om å videreføre Handlingsplanen ut 2013 utarbeidet en statusrapport og plan for systematisk framdrift.

12.1.2 Finansiering av kvinner og likestilling

St.meld. nr. 11 (2007-2008) *På like vilkår* og Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken 2007-2009, som videreføres i 2010-2013, legger føringer om å overvåke utviklingen av kvinne- og likestillingsrettet bistand, med mål om en jevn økning. Siden 2006 har omfanget av bilateral bistand som registreres med kvinner og likestilling som hovedmål eller delmål økt med nær 2,4 mrd kroner. I budsjettene for 2006-2007 og 2007-2008 og 2008-2009 ble det tilført friske midler øremerket kvinner og likestilling i størrelsesorden 600 mill. kroner årlig. Dette inkluderer kvinne- og likestillingsbevilgningen 307 mill. kroner, kvinne- og likestillingstiltak innen humanitær assistanse, fred og forsoning, sivilt samfunn og via de multilaterale organisasjonene og institusjonene. Omfanget av øremerking har vært uendret siden 2009. Den relative andelen av bistandsbudsjettet til kvinne- og likestilling som hovedmål og delmål har gått ned. I 2011 er summen av hovedmål og delmål 26,5 pst. i bilateral bistand, mens den i 2007 var 28,2 pst.

Tabell 12.1 Samlet bilateral bistand kodet med Policy Marker kvinner og likestilling og andel av bilateral bistand, 2006-2011 (i mill. kroner)

	2007		2008		2009		2010		2011	
Kvinner og likestilling	%		%		%		%		%	
Hovedmål	1 396	9	1 356	9	1 630	9	1 544	8	1 581	8
Delmål	2 869	19	3 471	22	3 627	20	3 568	18	3 596	18
Totalt	4 26	28	4 828	31	5 257	29	5 112	26	5 178	27

- Omfanget av likestillingsrettet bistand flatet ut i 2010 og i 2011. En nærmere gjennomgang av statistikken viser en positiv utvikling i kvinne- og likestillingsrettet bistand på sektorer som tradisjonelt har vært oppfattet som kjønnsnøytrale, slik som skogbruk, jordbruk og landsbygddutvikling, energi, industri, fiskeri og konfliktløsning. Reduksjon i kvinne- og likestillingsrettet bistand over regionbevilgningen og på sektorer som sivilt samfunn og styresett kan gjenspeile vridninger av støtte til andre bevilgninger og sektorer hvor likestillingsrelevansen er mindre åpenbar og etablert.
- En betydelig del av norsk bistand gis i form av kjernetilskudd til multilaterale organisasjoner

og institusjoner, globale fond og programmer, som ikke omfattes av policymarkører. Norge er en pådriver overfor de multilaterale organisasjonene og institusjonene i å fremme likestillingsperspektiver, samt oppmuntre dem til å følge pengene og overvåke omfang av kvinne- og likestillingsrettet bistand. Flere av de store organisasjonene, som FNs utviklingsprogram UNDP, FNs befolkningsprogram UNFPA, FNs barnefond UNICEF og FNs kontor for samordning av humanitær innsats OCHA tar nå i bruk systemer som ligner OECD DACs policymarkør for likestilling. Norge vil følge opp vis a vis våre globale og multilaterale samarbeidspartnere.

12.1.3 EØS-midlene

Likeverd mellom kvinner og menn er en grunnleggende rettighet, en fellesverdi som både EU og EØS-EFTA landene deler, og en nødvendig forutsetning for å oppnå EUs mål om økonomisk vekst, mer og bedre sysselsetting og økt sosial utjevning. EU har gjort store fremskritt for å løfte likestilling på dagsorden, men mange EU-land har fremdeles store utfordringer når det gjelder å adressere likestillingsrelaterte temaer som tilgang på arbeid for kvinner, kvinners mulighet for å kombinere arbeid og familieliv, lønnsgap mellom kvinner og menn og kvinners deltagelse i politiske og økonomisk beslutningstaking. EØS-midlene skal bidra til økt oppmerksomhet rundt disse problemstillingene, mer kunnskap og erfaringsutveksling og økt kapasitet i relevante organisasjoner og nettverk

EØS-midlene 2009-2014 vil finansiere program og prosjekter innen likestilling og vold i nære relasjoner for om lag 45 mill. euro. Dette er en betydelig økning fra forrige periode. Det er nedfelt 13 programavtaler innen likestilling og vold i nære relasjoner i mottakerlandene. I flere av disse programmene vil norske aktører og myndighetene i mottakerlandene av EØS-midlene samarbeide om utformingen og gjennomføringen av programmene.

12.2.2 Lønns- og stillingsnivåer Overordnet kjønnsfordeling

Overordnet kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet

	Totalt	Antall kvinner	Antall menn	Andel kvinner	Andel menn
Totalt ansatte i dep	1 534	791	743	51,6 %	48,4 %
Totalt ansatte UTE	666	299	367	44,9 %	55,1 %
Totalt ansatte HJEMME	868	492	376	56,7%	43,3 %

Mål:

Det er departementets målsetting å ha en god kjønnsfordeling på alle nivåer og stillingskategorier.

12.2 Likestilling og ikke-diskriminering internt i utenriktjenesten

Utenriktjenestens personalpolitikk skal bidra til at alle medarbeidere, uavhengig av kjønn, etnisitet, funksjonsevne og alder, har like reelle muligheter til faglig, personlig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Likestilling og mangfold skal være integrert i hele departementets virksomhet og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Alle medarbeidere, uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, funksjonsevne og alder, skal likestilles med hensyn til ansettelser, lønnsutvikling, opprykk og kompetansegivende oppgaver.

12.2.1 Overordnede mål

UD vil for perioden 2010-2013 gjennom «Strategi 2013» ha fokus på likestilling på alle nivå og forsterke arbeidet med inkludering og mangfold. UD skal prioritere kompetanseutvikling og kvalifiserende arbeidsoppgaver.

En revisjon av utenriktjenestens personalpolitiske dokument ble igangsatt i 2011. Temaet likestilling og mangfold har inngått som en naturlig del av dette arbeidet. Ved ferdigstilling i 2012 er ikke-diskrimineringsaspektet tydeliggjort når det gjelder ansvaret for å ivareta mangfold også i forhold etnisitet, religion, funksjonsevne og alder, i tillegg til kjønn.

Tilstandsrapport:

Den overordnede kjønnsfordelingen viser fortsatt en liten overvekt av kvinner i tjenesten samlet og i departementet. Antall kvinner i tjenesten samlet har imidlertid sunket noe fra i fjor.

På utenriksstasjonene er det fortsatt en overvekt av menn (55 prosent). Det er omtrent som i fjor. Disse tallene vil kunne ventes å variere noe fra år til år.

Andel kvinner i lederstillinger 2005-2011

Stillingskategori	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Eksp.sjef/utenriksråd/ass. Utenriksråd	38	38	30	30	30	60
Stasjonssjefer	19	22	28	30	29	26
Avdelingsdirektører	35	30	29	38	42	44
Underdirektører	48	51	62	60	56	58

Prosentvis andel kvinnelige ledere i tjenesten totalt er 41,5 % i 2011 mot 38,4 % i 2010.

Det er arbeidet målrettet med kjønnsbalansen mellom kvinner og menn i lederstillinger i utenriktjenesten, som har ført til en markant bedring. Toppledelsen i departementet (ekspedisjonssjefer, assisterende utenriksråd, og utenriksråd) har nå en tilfredsstillende jevn kjønnsfordeling. I lederstillinger er det nå kun i stasjonssjefsstillinger at kvinner fremdeles er underrepresentert, det er kun 26 % kvinner blant våre stasjonssjefer. Det er fremdeles betydelig færre kvinner enn menn som søker slike stillinger. I 2011 var kun 25 % av søkerne kvinner (av 105 søkere var 26 kvinner og 79 menn). I 2012 var fordelingen blant 71 søkere til stasjonssjefsstillingene på Flytteplan ut: 25 kvinner og 46 menn (35% – 65%).

Tiltak:

I de stillingskategorier hvor det ene kjønn er underrepresentert, inneholder alle utlysningstekster en oppfordring til det underrepresenterte kjønn om å søke stillingen. Det legges vekt på å innkalle søkere fra det underrepresenterte kjønn til intervju når disse vurderes som kvalifiserte. I en del tilfeller oppfordrer man også enkeltkandidater fra det underrepresenterte kjønn til å søke stillinger. For å øke antallet kvinnelige søkere til ledige stillinger som stasjonssjefer, oppfordret Rekrutteringsseksjonen i 2011 – via intranett – kvinner spesielt til å søke. Ledere ble også anmo-

det om å oppfordre kvalifiserte kvinnelige medarbeidere til å søke stasjonssjefsstillinger.

Antallet kvinner som søkte stasjonssjefsstillinger har hatt en positiv utvikling fra 2011 til 2012. UD vil fortsatt benytte tiltak som kan øke dette antallet ytterligere, herunder se på om rammene for tjenestegjøring kan gjøres mer fleksible og kartlegge nærmere hvordan man kan motivere kvalifiserte kvinner til å søke flere stasjonssjefsstillinger.

Lønn**Mål:**

Utenriksdepartementet har konkrete målformuleringer knyttet til kjønn og likelønn, bl.a. i personalpolitisk dokument og lønnspolitisk dokument. I personalpolitisk dokument (revidert 2012) heter det «Departementets lønnspolitikk skal sikre et lønnsnivå uten kjønnsbetingede lønnsforskjeller.» Departementet reviderte lokal lønnspolitikk i en partssammensatt arbeidsgruppe våren 2009. Her ble målformuleringene om likelønn og kjønn hevet til overordnede mål: «Det skal iht Ligestillingsloven §5 tas hensyn til likestilling/likelønn i alle sammenhenger der lønn fastsettes. Kjønnsbetingede lønnsforskjeller som avdekkes forutsettes utlignet.» Målet gjelder nyansettelse, stillingskifte, HTA2.3.8-lønnsreguleringer, og HTA2.3.3 og 2.3.4 forhandlinger.

Kjønnsfordeling lønn og stilling

Stillingsgruppe-betegnelse	Totalt	Antall kvinner	Antall menn	Andel kvinner	Andel menn	Kvinnerns andel av menns lønn
						Beregnet på basis av faktisk lønnsbeløp i norske kroner
Sendemann	22	5	17	22,7 %	77,3 %	
Ambassadør	69	18	51	26,1 %	73,9 %	97%
Generalkonsul	10	3	7	30,0 %	70,0 %	93%
Spesialråd	58	13	45	22,4 %	77,6 %	95%
Avdelingsdirektør	64	28	36	43,8 %	56,3 %	97%
Underdirektør	69	40	29	58,0 %	42,0 %	101%
Spesialrådgiver	9	2	7	22,2 %	77,8 %	104%
Fagdirektør	18	8	10	44,4 %	55,6 %	104%
Prosjektleder	10	2	8	20,0 %	80,0 %	85%
Seniorrådgiver	598	320	279	53,5 %	46,7 %	94%
Rådgiver	428	264	164	61,7 %	38,3 %	99%
Seniorkonsulent	32	118	13	56,3 %	40,6 %	98%
Førstekonsulent	106	50	56	47,2 %	52,8 %	99%

Fordeling per 31.12.2011

Tilstandsrapport:

Kjønnsforskjellene i lønn er små innad i de fleste stillingskategoriene. I tabellen er det angitt kvinners lønn som andel av menns lønn i de forskjellige stillingskategorier. Fordi lønn henger nøye sammen med tjenestetid, har en også analysert menns og kvinners lønn sett i lys av alder. En ser da at det er små lønnsforskjeller mellom menn og kvinner i samme stillingskategori og med samme alder.

Det er imidlertid fortsatt kjønnsforskjeller innen enkelte stillingskategorier som det er grunnlag for å kommentere nærmere:

Blant generalkonsulene finner en én mannlig stasjonssjef med særlig høy lønn sammenlignet med de andre i samme kategori. Når utvalget er såpass lite, utgjør denne ene hele ubalansen mellom mannlige og kvinnelige generalkonsuler.

Prosjektledere har svært forskjellig bakgrunn, og prosjektene er også av svært forskjellig art. Også denne gruppen er relativt liten, og små forskjeller gir store utslag. Når en ser nærmere på denne gruppen, er kvinnene gjennomgående yngre enn mennene. Tjenestetid er en viktig faktor for lønnsnivå i offentlig virksomhet. Når en sammenligner lønn korrigert for alder finner en ingen kjønnsforskjeller i denne gruppen.

Spesialråder er en annen stillingskategori der kvinner fortsatt ligger lavere enn menn. Spesialrådstillingene er primært spesialiststillinger ved utestasjonene (såkalte spesialutsendinger; jfr. Utenriksinstruksen) og rekrutteres i alt overveiende grad fra andre deler av sentralforvaltningen. Historisk sett har det vært langt flere mannlige søkere til disse stillingene.

Departementet har gjennom flere år sett en økende andel kvinner i stillingskategorier som på sikt vil være et naturlig rekrutteringsgrunnlag til lederstillinger. I løpet av en fem- til tiårsperiode kan det derfor ventes at balansen vil kunne snu.

Tiltak:

- Arbeidsgiver utarbeider kjønnsdelt lønnsstatistikk fordelt på stillingskategorier før og etter lokale lønnsforhandlinger. Fordelingen av midlene i lokale lønnsforhandlinger kontrolleres underveis i forhandlingene ift de sentralt fastsatte prioriteringene, og diskuteres med forhandlingspartene. Overordnet statistikk presenteres også for ledergruppen og utenriksråden etter at de lokale lønnsforhandlingene er avsluttet og resultatet kjent.

- Likelønnsvurdering gjøres i lokale lønnsforhandlinger både av arbeidsgiver og arbeidstakerorganisasjonene. Dette gjøres med bakgrunn i HTA og lokal lønnspolitikk.
- Analyse av forskjeller innad i stillingsgruppene med fokus på flere variabler enn lønn og kjønn.
- Arbeidsgiver presiserer overfor lederne at ansatte i foreldrepermisjon er inkludert i lokale lønnsforhandlinger.
- Arbeidsgiver minner om nevnte hensyn på lederkurs og andre kurs/presentasjoner der dette er naturlig. Dette gjøres med bakgrunn i HTA og lokal lønnspolitikk.

Bruk av overtid

Ifølge personalpolitisk dokument skal overtid i utenriktjenesten avdekkes nærmere og følges opp. Det er de siste årene arbeidet målrettet med å redusere departementets samlede overtidsbruk. Dette har resultert i en nedgang de siste tre årene.

Det er ikke utformet egen målsetting mht. kjønn og overtid da det ikke vurderes å være spesielle utfordringer eller skjevheter på dette området.

Tilstandsrapport:

Overtiden i Utenriksdepartementet fordelte seg kjønnsmessig slik i 2011 (HTA-overtid):

Andel kvinner som arbeidet overtid i 2011 (av antall medarbeidere som har jobbet overtid) = 54,8 pst.

I departementet i Oslo utgjorde kvinner 51,6 pst. av arbeidsstyrken i 2011.

Tiltak:

Fortsatt overvåke overtidsbruk, også mht kjønn.

12.2.3 Permisjoner/Fravær

Kjønnsfordeling fravær pga sykt barn/foreldrepermisjon

Fraværstype	Andel fravær kvinner	Andel fravær menn
Sykt barn 2010	61,1 %	38,9 %
Fedreperm føds 2 uker m/lønn	0 %	100 %
Oms.p. F.best § 20	95,9 %	4,1 %
Grad. foreldre- penger 80%	73,9 %	26,1 %
Perm v/fødsel/ adopsj. 80%	82,5 %	17,5 %

Kilde: Tallene hentet fra eget personalsystem/SAP, dvs. at utetjeneste og hjemmeapparat er slått sammen.

Tilstandsrapport:

Fordelingen på fravær pga. sykt barn er om lag 60/40 for kvinner/menn, mens når det gjelder å ta ut ulønnet omsorgspermisjon ser vi at fordelingen er om lag 95/5 for kvinner/menn.

Selv om far etter 1. juli 2011 har selvstendig opptjening til foreldrepermisjon, er det foreløpig ikke stor økning i andel menn som tar ut permisjon ut over de 12 ukene som er forbeholdt far.

Tiltak:

Det er fortsatt nødvendig med økt bevisstgjøring av ledere når det gjelder fars rett til å ta ut foreldrepermisjon. Dette vil bli sterkere fokusert i den generelle lederopplæring i departementet.

**Kjønnsfordeling sykefravær.
Sykefraværsprosent 2009 – 2011.**

	Sykefraværsprosent
For UD i 2011	3,4
Menn	1,9
Kvinner	4,6
For UD i 2010	3,2
Menn	1,6
Kvinner	4,6
For UD i 2009	4,1
Menn	1,8
Kvinner	5,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå

**UD – en IA-virksomhet med egen
handlingsplan for 2010 – 2013**

Ett av delmålene i UD's handlingsplan for et mer inkluderende arbeidsliv 2010-2013 er reduksjon av sykefraværet.

UD følger opp sykefravær på individnivå i tråd med IA-avtalen og lovpålagte krav om tettere oppfølging. Det er et mål at alle som er syke skal bli

fulgt opp av arbeidsgiver gjennom linjeleder i samarbeid med NAV og BHT for at vedkommende skal kunne komme tilbake i arbeid så langt det er forenlig med vedkommendes arbeidsevne.

I UD har kvinner fortsatt et høyere sykefravær enn menn, men forskjellen mellom menn og kvinners sykefravær har utjevnet seg de siste tre årene og ligger nå på linje med resten av samfunnet. Så langt har det ikke blitt sett som hensiktsmessig å sette inn sykefraværstiltak mot ett kjønn.

- I 2009 var forskjellen 4,1 prosentpoeng
- I 2010 var forskjellen 2,9 prosentpoeng
- I 2011 var den nede på 2,7 prosentpoeng

Det vil fortsatt være fokus på tiltak som kan redusere sykefraværet for alle ansatte. Mulige årsaker til at kjønnsforskjellene i fraværet er redusert, kan være at flere kvinner benytter tilbudet om treningsveiledning fra bedriftshelsetjenesten, flere deltar på trenings- og energipauser og mange får fysisk tilrettelegging av arbeidsplassen. Det vises også til at det er økt bruk av hjemmekontor. Det er gjennomført kurs i sykefraværsoppfølging for ledere og avdelinger.

Departementet vil se nærmere på aktivitetene i IA-handlingsplanen og vurdere om noen av disse kan hjelpe til med å redusere sykefraværet for kvinner spesielt og se om noen aldersgrupper er mer berørt.

12.2.4 Ansettelsesforhold**Kjønnsfordeling heltids- og deltidsansatte**

Kjønnsfordeling ift heltids- eller deltidsstillinger 2011

	Totalt	Antall kvinner	Antall menn	Andel kvinner	Andel menn
Heltid	1489	758	731	50,9 %	49,1 %
Deltid	45	33	12	73,3 %	26,7 %

Deltidsstillinger er svært lite utbredt i utenriksstjenesten. Av disse er de fleste (nesten tre av fire) besatt av kvinner. Gitt det lave antallet deltidsstil-

linger anses det ikke nødvendig å iverksette tiltak på dette området.

Kjønnsfordeling fast/midlertidig

Kjønnsfordeling ift Fast eller Midlertidig stilling 2011

	Totalt	Antall kvinner	Antall menn	Andel av total	Andel Kvinner	Andel Menn
Fast (alle)	1275	687	588	83,2 %	53,9 %	46,1 %
Midlertidig	258	104	154	16,8 %	40,3 %	59,7 %

Mål:

Utenriksdepartementet følger den generelle målsettingen om at bruken av midlertidige stillinger skal være begrenset.

Tilstandsrapport:

16,8 prosent av stillingene i utenriktjenesten er midlertidige. Menn utgjør flertallet av de som er ansatt i midlertidige stillinger. Hovedtyngden av midlertidig tilsatte har fast arbeid i andre statlige virksomheter. Spesialutsendingsstillingene ved utenriksstasjonene (jfr. pkt. 1.3.1.) utgjør en stor del av de midlertidige stillingene i departementet. Dette er stillinger som i sin natur er midlertidige. Ansatte i disse stillingene rekrutteres fra andre offentlige etater/departementer for en begrenset tid, og har permisjon fra egen etat mens de er spesialutsendinger.

Tiltak:

Utenriksdepartementet legger vekt på å begrense bruken av reelle midlertidige stillinger. Man vil arbeide videre for å oppnå bedre kjønnsbalanse under rekruttering til spesialutsendingsstillinger.

12.2.5 Tiltak – etnisitet og nedsatt funksjonsevne

UD har utarbeidet en egen tiltaksplan for rekruttering av personer med minoritetsbakgrunn og nedsatt funksjonsevne. I eksterne kunngjøringer, som til aspirantopptaket, oppfordres eksplisitt kandidater som kan bidra til mangfold til å søke. I den elektroniske søknadsprosessen kan søkerne velge å synliggjøre sin bakgrunn gjennom avkrysning.

Det legges vekt på å innkalle kvalifiserte søkere med ikke-vestlig bakgrunn eller redusert funksjonsevne til intervju. UD sitt nye rekrutteringsverktøy (Jobb Norge) er universelt utformet og tilrettelagt på en slik måte at blinde og svaksynte på lik linje med funksjonsfriske kan benytte seg av verktøyet.

UD tok i juni 2012 initiativ til og gjennomførte et seminar for å motivere ungdom i innvandrer miljøer til å søke karrierer i departementene og sentralforvaltningen. Målgruppen var ungdom og elever i videregående skole og studenter i startfasen; med særlig fokus på de med innvandrerbakgrunn. Hensikten var å motivere til valg av studier som kan kvalifisere til stillinger i statsforvaltningen, herunder departementene. Det legges opp til

et tilsvarende arrangement i 2013. I samtaler med potensielle søkere trekkes mangfoldsmålsettingen aktivt frem.

I henhold til tiltaksplanen arbeides det med å bevisstgjøre ledere i hele organisasjonen på mangfoldsmålsettingen og behovet for å mobilisere kandidater som kan bidra til mangfold. UD samarbeider med Ambisjoner.no, tankesmien Minotenk, Mangfold i fokus i academia (MIFA), Karrieresenteret ved UiO og øvrige departementer. UD ser nå på mulighetene for et utvidet samarbeid også med interesseorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne.

Som IA-bedrift har UD som mål å rekruttere nye ansatte og/eller vikarer med redusert funksjonsevne, samt tilrettelegging av arbeidsplassen. Et viktig hensyn bak prosjekt «Nytt UD» er å sørge for at UD skal kunne tilby et bygg med universell utforming. UD følger intensjonen og reglene i IA-avtalen og samarbeider med BHT og NAV fra sak til sak. På individnivå arbeides det med å følge opp hver enkelt medarbeider på best mulig måte ut fra den funksjonsevne de har.

12.2.6 Kompetanseutvikling/lederutvikling etc.

Leders ivaretagelse av arbeidsgiveransvaret er sentralt i departementets helhetlige og systematiske lederutvikling. Styringssignalene fra politisk og administrativ ledelse står sentralt i arbeidet. Tilsvarende sentralt er føringene i Utenriksdepartementets personalpolitiske dokument og de personalpolitiske strategier og ambisjoner som følger av dette. Ivaretagelse av arbeidsgiveransvaret står sentralt i stillings- og resultatkravene til departementets toppledere og samtlige stasjonssjefer.

Lederutviklingen skal omfatte utvikling og forståelse av verdier, holdninger og ferdigheter knyttet til ledelse av organisasjon, team og individ. Lederutvikling skal også gi nåværende og fremtidige ledere nødvendig innsikt og forståelse i forhold til kunnskapsledelse slik at administrasjon, kultur og relasjoner påvirkes i ønsket retning.

På lederutviklingskurs tilrettelagt av utenriks-tjenestens kompetansesenter har likestillingsstrategien inngått i kursdokumentasjonen. Ivaretagelse av arbeidsgiverrollen, herunder arbeidet med å fremme likestilling og hindre diskriminering, er ett av tre hovedfokusområder i dette omfattende lederutviklingstilbudet tilrettelagt av arbeidsgiver. Topplederne vurderes, utvikles og belønnes basert på evne og vilje til å ivareta arbeidsgiveransvar, rolle og stilling.

I 2011 deltok 1504 individer på interne kurs i departementet, hvorav 60 pst. kvinner og 40 pst. menn. Dette forholdstallet har vært nærmest stabilt de siste fem år til tross for at det i hele perioden har vært ansatt omtrent like mange kvinner som menn i tjenesten. Flere kvinner enn menn deltok også i departementets coaching- og mentorprogrammer. I 2011 deltok 41 medarbeidere i UD i mentorprogrammet – 24 adepter (17 kvinner og 8 menn) og 17 mentorer (11 menn og 6 kvinner)

I tillegg til de driftsintegreerte kompetanse- og lederutviklingstiltakene, deltok 144 ledere (78 kvinner og 66 menn) på ulike lederutviklingsprogram i regi av utenriks tjenestens kompetansesenter i 2011.

12.2.7 UDs stipendordning for videreutdanning

UD har etablert en stipendordning for videreutdanning. I 2011 ble det bevilget støtte til 11 personer, herav 7 kvinner og 4 menn, for til sammen 320 000 kroner. Tiltakene som støttes skal være studiepoenggivende ved høyskole eller universitet og ha relevans for arbeidet i utenriks tjenesten.

12.2.8 Seniorpolitikk i utenriks tjenesten

Gjennom IA-avtalen har UD som ett av tre delmål å opprettholde UDs høye pensjoneringsalder, samt gjøre ledere bevisste på positiv holdning og praksis til seniorer. En viktig faktor for å stå lenger i arbeid er det å bli sett, verdsatt og brukt av nærmeste leder, og det å få klare signaler fra virksomheten om at man er ønsket. Når det gjelder seniorpolitikk fortsetter UD å oppfordre til å stå i stilling så lenge vedkommende selv ønsker uten å se hen til alder.

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder:

- 2009: 65,4 år
- 2010: 65,5 år
- 2011: 66,9 år

Det kan se ut som om snittet generelt fortsetter å øke, samtidig som 2011-kullet utmerket seg ved at dette årets pensjonister besto av spesielt mange ledere som i snitt står lenger i stilling enn andre ansatte.

Mange av utenriks tjenestens medarbeidere har et livslangt karriereløp, og det skal legges vekt på en best mulig utnyttelse av tilgjengelig kompetanse hos medarbeidere i alle livsfaser ved rekruttering og forflytting. Seniorpolitikk i UD er ikke avgrenset til å gjelde en bestemt alders-

gruppe, men fokuserer på det som generelt kjenneegner senioren, f.eks. omfattende erfaring, kompetanse og nettverk. I arbeidet med revisjon av personalpolitikken (2012) er omtale av seniorer og seniorpolitikk integrert i kapitlene om kompetanse og rekruttering.

12.2.9 Motvirke trakassering

Mål:

Ett av utenriks tjenestens strategiske mål er å ha et godt og sikkert arbeidsmiljø, preget av arbeids glede. Ett av de tilhørende operative tiltak er at leder skal tilrettelegge for et inkluderende arbeidsmiljø med *nulltoleranse for mobbing*.

Dette følges bla.opp ved fortløpende kontroll av arbeidsmiljøet ved bruk av jevnlig arbeidsmiljøundersøkelser. Undersøkelser er gjennomført i hele tjenesten i 2006, 2008 og 2010.

Tiltak:

- Utarbeidet rutiner for varsling av kritikkverdige forhold som bla. inkluderer brudd på lover og etiske normer, som mobbing, seksuell trakassering, og diskriminering
- Utarbeidet rutiner for håndtering av utilbørlig adferd
- Økt fokus på HMS i lederopplæringen for nye ledere og i utreiseforberedende kurs for ledere
- Kunnskap om HMS og arbeidsmiljø inngår i alle lederutviklingskurs, samt i coach- og mentorprogrammer
- Fortsatt oppfølging av resultater fra forrige arbeidsmiljøundersøkelse, samt gjennomføring av ny undersøkelse og oppfølging i 2013

12.2.10 Norad

Norads medarbeidere

Når det gjelder rekruttering legger Norad vekt på kompetanse og egnethet, samtidig som det søkes bredde i alderssammensetning, kjønn og etnisk bakgrunn. Ved utgangen av 2011 var kvinneandelen i Norad 61 prosent. For nytilsetninger samme år var den 58 prosent. Det er blitt ansatt menn på tradisjonelt kvinne-dominerte fagfelt som arkiv og administrative støttefunksjoner og kvinner innen tradisjonelt mannsdominerte fagfelt som energi. Minst én og ofte flere kvalifiserte søkere med minoritetsbakgrunn innkalles til intervju. Norad har identifisert og lyst ut stillinger for nyutdannede uten lang arbeidserfaring, noe som har

bidratt til større mangfold både med hensyn til alder og etnisk bakgrunn. Gjennomsnittsalderen for nytilsatte i 2011 var på 37,5 år, betydelig lavere enn snittalderen i Norad som helhet, og den var også lavere enn i 2010. Andelen ansatte med minoritetsbakgrunn har økt med 20 prosent fra 2009, og drøyt 10 prosent av de nytilsatte i 2011 hadde minoritetsbakgrunn. 26 personer ble i 2011 ansatt etter eksterne utlysninger, de fleste av disse i erstatningsstillinger.

Norad er en organisasjon med høyt utdannede medarbeidere. 92 prosent har utdanning utover videregående skole/gymnas, og 66 prosent av Norads ansatte har utdanning tilsvarende mastergrad eller høyere.

Alle nytilsatte i 2011 har fullført utdanning utover videregående skole. 12 prosent av nytilsatte har utdanning tilsvarende bachelorgrad, og 88 prosent har utdanning tilsvarende mastergrad eller høyere.

Likestillingsrapport		Kjønnsbalanse		Lønn (gj. snitt pr. mnd.)	
Basert på FADs mal	Ansatte	Prosent M/K		Fast ansatte	
	Total	M	K	M	K
Totalt i Norad	228	39	61	45 667	41 608
Ledelse	11	64	36	70 508	66 608
Mellomledelse	35	65	23	51 217	50 333
Seniorrådgivere	115	42	58	47 358	43 233
Rådgivere	52	29	71	37 992	36 725
Konsulent, første- og seniorkonsulenter	27	41	59	32 592	34 267

Midlertidig ansettelse		
M %	K %	Total (N)
44	56	34

Legemeldt sykefravær	
M %	K %
3,3	4,9

Kjønnsbalanse mht. deltidsansatte

Norad har ingen deltidsansatte. Det finnes imidlertid tre personer som arbeider i redusert stilling etter eget ønske. Av disse er to kvinner og en mann.

Kompetanseutvikling

Det ble i 2011 lagt vekt på kompetanseutvikling som sikter mot å styrke en felles organisasjonskultur og bevissthet om Norads verdier og statlige regler og retningslinjer gjennom kurs, læringsgrupper og andre relevante fagfora. Norads program for obligatorisk opplæring ble gjennomgått og revidert. Grunnet mange nye ledere ble lederutvikling særlig prioritert. Det legges også til rette for faglig utvikling bl.a. gjennom en rekke interne

seminarer, foredrag mv. som er åpne for alle medarbeidere.

Fellesføringer og handlingsplaner

Norads handlingsplan for et mer inkluderende arbeidsliv 2010-2013 har tre delmål: Reduksjon av sykefraværet fra 6,3 prosent til 5,5 prosent, arbeid for rekruttering av og tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne, og opprettholdelse av en høy avgangsalder.

Sykefraværet i Norad ble redusert fra 6,5 prosent til 5,8 prosent i 2011. Det er en positiv utvikling, men det er vanskelig å si om dette representerer en varig nedgang eller om det er et resultat av tilfeldige variasjoner.

Ved hjelp av bedriftshelsetjenesten foretas arbeidsplassvurderinger etter behov, og påfølgende anbefalinger om tilpasset kontorutstyr m.v.

blir regelmessig fulgt opp. Ved rekruttering blir kvalifiserte søkere med kjent funksjonshemming uten unntak innkalt til intervju.

Den høye avgangsalderen ved avtalesfestet pensjon eller alderspensjon er opprettholdt, og var i 2011 på gjennomsnittlig 67 år.

For å tilby arbeidslivstrening har Norad etter forespørsel fra Nav tatt i mot tre praktikanter. Det har vært en økning i bruken av denne typen arbeidstreningstiltak. Det er få funksjoner i direktoratet som er egnet for lærlinger, og Norad har derfor ikke hatt dette i 2011.

Rutiner for varsling av kritikkverdige forhold som seksuell trakassering og diskriminering og for håndtering av utilbørlig adferd

Norad har utarbeidet rutiner for varsling av kritikkverdige forhold og nedfelt disse i en varslingsplakat. Der opplyses det bl.a. om hvordan og når en slik varsling skal foregå, og det gis mulighet til å varsle anonymt til en ekstern varslingskanal hvis

man ikke ønsker å varsle til en av de tre interne varslingskanalene som er oppgitt. Det opplyses om at det skal varsles ved følgende forhold: Mobbing, trakassering, diskriminering, rasisme, vold eller trusler om bruken av vold, andre trusler og annen utilbørlig adferd. Denne varslingsplakaten ligger i Norads elektroniske personalhåndbok, som alle medarbeidere er gjort kjent med.

12.2.11 Fredskorpset

Mål

Det er formulert følgende mål for Fredskorpsets personalpolitikk:

Fredskorpset skal bidra til et inkluderende arbeidsliv gjennom å være en god og attraktiv arbeidsgiver for en stabil stab bestående av ansatte med variasjon i alder, kjønn, funksjons- evne og etnisk bakgrunn, og som har høy kompetanse og høy motivasjon.

Statistikk

Tilstandsrapport (kjønn)						
Fredskorpset		Kjønnsbalanse			Lønn (gj.snitt pr mnd)	
		M%	K%	Total (N)	M kr	K kr
Totalt i virksomheten	2011	40 %	60 %	35	40 976	40 013
	2010	43 %	57 %	35	38 172	35 204
Toppledelse (Direktør)	2011		100 %	1		80 025
	2010			1		75 400
Mellomledelse (Avdelingsdirektører) *	2011	50 %	50 %	2	61 375	63 167
	2010		100 %	1		56 741
Teamledere	2011	67 %	33 %	6	39 666	43 537
	2010					
Seniorrådgiver/ rådgiver **	2011	56 %	44 %	16	41 051	36 392
	2010	53 %	47 %	19	42 019	36 565
Førstekonsulent/konsulent	2011	38 %	62 %	8	34 886	33 835
	2010	36 %	64 %	11	31 888	32 518
Sekretær/førstesekretær	2011		100 %	1		30 592
	2010	33 %	67 %	3	28 683	29 633

* en stilling ubesatt

** tidligere avdelingsledere inngår her etter omorganisering

Rapporten viser at fordeling mellom kjønn må anses å være god, både hva gjelder fordeling på stillingskategorier og lønn. Forholdet mellom 2010 og 2011 er ikke helt sammenlignbart, da kategorien seniorrådgiver/rådgiver 2010 inklude-

rer flere tidligere avdelingsledere. Fire av disse sluttet i Fredskorpset i løpet av 2011, og er ikke med på statistikken for 2011. Dette forklarer nedgang i gjennomsnittslønn fra 2010 til 2011 for denne kategorien.

Deltid	Midlertidig ansettelse				Foreldre permisjon		Legemeldt sykefravær		
	Vikarer		Engasjement						
<i>M%</i>	<i>K%</i>	<i>M%</i>	<i>K%</i>	<i>M%</i>	<i>K%</i>	<i>M%</i>	<i>K%</i>	<i>M%</i>	<i>K%</i>
0	0	0 %	5 %	8 %	9 %	48 %	52 %	2,17 %	1,72 %

Rapporten fra 2011 viser også her svært god fordeling mellom kjønnene.

Iverksatte og planlagte tiltak

Fredskorpset har som vist over god kjønnsfordeling. Det samme gjelder andel ansatte med flerkulturell bakgrunn. Dette skyldes først og fremst målrettet rekruttering over flere år. Alle stillingsutlysninger presiserer vår mangfoldspolicy («Fredskorpset er opptatt av mangfold, og en oppfordrer kvalifiserte kandidater til å søke uansett alder, kjønn, funksjonshemming, nasjonal eller etnisk bakgrunn»), og det påses ved innkalling til

intervjuer på alle nivåer at kvalifiserte kandidater av begge kjønn og personer med flerkulturell bakgrunn innkalles.

For kommende år er det et mål å bevare dette mangfoldet, samt å sørge for tilpassede kompetansefremmende tiltak som ivaretar den nødvendige utvikling.

For ansatte med midlertidig eller varig nedsatt funksjonsevne tilrettelegges både arbeidsoppgaver og fysisk arbeidsplass. I tillegg har Fredskorpset jevnlig tatt i mot arbeidstakere med nedsatt funksjonsevne eller med behov for innføring i norsk arbeidsliv for arbeidstrening/funksjonskartlegging via NAV.

13 Klima- og miljøtiltak innenfor Utenriksdepartementets ansvarsområde

Mål for virksomheten

Regjeringens mål om at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klima- og miljøarbeidet og bli et ledende land innen miljørettet utviklings-samarbeid, er viktige premisser for Utenriksdepartementets arbeid. Utenriksdepartementets mål på miljøområdet er å bidra til å forebygge og løse globale og regionale klima- og miljøutfordringer gjennom internasjonalt samarbeid, og ved å integrere klima- og miljøhensyn i norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Klimasatsingen i utenrikspolitikken er ledd i oppfølgingen av Regjeringens internasjonale klimastrategi, Meld. St. 14 *Mot grønnere utvikling — om sammenhengen i miljø- og utviklingspolitikken* (2010-2011), St.meld. nr. 13 (2008-2009) *Klima, konflikt og kapital* og St.meld. nr. 15 *Interesser, ansvar og muligheter (2008-2009)*. Nordområdene har høy prioritet i norsk miljø- og klimaarbeid, og Norge skal være et foregangsland på miljøområdet og en langsiktig og troverdig forvalter av miljøverdiene i nord.

Med fremleggelsen av Meld. St. 14 Mot en grønnere utvikling signaliserer Regjeringen en fortsatt stor og strategisk bruk av bistandsmidler for å bekjempe fattigdom på en måte som samtidig møter de globale miljøutfordringene. I tillegg til at Norge ønsker å innta en pådriverrolle for en grønnere utvikling meisler meldingen ut tre hovedsatsingsområder; fornybar energi, klima- og skogsatsingen og klimatilpasning. Gjennom vår energibistand har Norge som mål å bidra betydelig til energiutbygging i utviklingsland. Økt tilgang til energi er en forutsetning for økonomisk vekst og fattigdomsreduksjon. Gjennom en klar vektlegging av fornybar energi og energieffektivisering skal den norske energibistanden bidra til økt energiproduksjon og reduserte utslipp av klimagasser. Norge forsøker å innrette satsingen på en måte som øker omfanget av private investeringer i ren energi i utviklingsland.

Regjeringen styrker innsatsen mot avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Klima- og skogprosjekt skal bidra til raske, kostnadseffek-

tive reduksjoner i utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse, samt være et bidrag til å få på plass mekanismer for å regulere disse utslippene i en ny internasjonal klimaavtale. Midlene skal bidra til en bærekraftig sosial og økonomisk utvikling som kommer de som lever av og i skogen, til gode.

Satsingen på klima i utviklingssamarbeidet skal både bidra til reduksjon av klimaskadelige utslipp og lette de fattige landenes tilpasning til klimaendringene. Det skal legges særskilt vekt på kvinners rolle som en nødvendig ressurs i den lokale og nasjonale tilpasningsplanleggingen, og som spesielt utsatt gruppe, særlig ved naturkatastrofer. Bred støtte til klimatiltak er også viktig for, og stimulerer utviklingslandenes vilje og evne til, å slutte seg til et globalt klimaregime.

Klima- og skogsatsingen

Regjeringens klima- og skoginitiativ har som ambisjon å bidra til at utslipp fra skog i utviklingsland inngår i en ny internasjonal klimaavtale; å bidra til den internasjonale innsatsen for reduserte utslipp av klimagasser fra avskoging og skogforringelse (REDD+), samt å bidra til å ivareta naturskog for å sikre denne skogen sin evne til å binde karbon. Regjeringens klima- og skoginitiativ er både god klimapolitikk og god utviklingspolitikk. Den sentrale målsettingen for Regjeringens klimapolitikk er å bidra til å få på plass et globalt, forpliktende og langsiktig regime for reduksjoner av klimagassutslipp som bidrar til at den globale oppvarmingen reduseres til 2 grader i forhold til førindustrielt nivå. Dette vil være et viktig bidrag til bærekraftig utvikling, og også klima- og skogprosjektet skal i størst mulig grad bygge opp under og støtte arbeidet for å nå denne målsettingen. Fokuset i mellomtiden vil ligge på kapasitets- og institusjonsbygging, utvikling av gode målsystemer, implementering av sentrale reformer, samt pilotprosjekter. Et viktig rammevilkår for satsningen er erkjennelsen av at kampen mot klimagassutslipp fra avskoging og skogforringelse er uløselig knyttet til fattigdomsbekjempelse og bærekraf-

tig økonomisk utvikling. Det vil på lang sikt være umulig å oppnå utslippsreduksjoner fra avskogingen uten å sørge for bærekraftig og økonomisk utvikling for dem som bor i og utenfor skogen. Klima – og skoginitiativet jobber mot de nevnte målsettingene langs fire akser: Forhandlingene under FNs klimakonvensjon, partnerskap med enkeltland, multilaterale programmer og støtte til det sivile samfunn.

Internasjonale avtaler og konvensjoner

Norge er part til en rekke internasjonale avtaler på miljøområdet, og Regjeringen vil fortsette å støtte utviklingsland og deres utvikling av strategier og planer for gjennomføring av slike avtaler. Støtte vil også bli gitt til konvensjonenes virkeområder og sekretariater. Kapasitetsbygging i utviklingsland er nødvendig for å sikre landene reelle muligheter til å gjennomføre sine internasjonale miljøforpliktelser, og for å gjøre dem bedre i stand til å møte miljø- og klimautfordringene.

Klimakonvensjonen

Klimakonvensjonen er ratifisert av 194 land samt EU. Konvensjonens langsiktige mål er å stabilisere konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren på et nivå som hindrer farlig, menneskeskapt påvirkning av klimasystemet med en hastighet som ikke er raskere enn at økosystemer kan tilpasse seg naturlig, matsikkerheten ikke trues, og som tillater bærekraftig økonomisk utvikling. I følge konvensjonen skal utviklede land støtte utviklingsland når det gjelder teknologioverføring, tilpasning til klimaendringer og rapportering av utslipp og utslippsreducerende tiltak. Til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen ble det i 2011 utbetalt 44 mill. kroner til klimasekretariatet, bl.a. som støtte til ekstra forhandlingsmøter om en klimaavtale og for å sikre deltakelse fra utviklingsland. Norge har i en årrekke vært blant de største frivillige bidragsyterne til klimaaktiviteter under Klimakonvensjonen.

Konvensjonen om biologisk mangfold

Konvensjonen om biologisk mangfold er ratifisert av 193 land, inkl. EU. Konvensjonens mål er vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt rettferdig fordeling av goder fra bruk av genetiske ressurser. Selv om bevaring av biologisk mangfold er høyt prioritert, har en ennå ikke klart å stoppe reduksjonen i artsmangfoldet. Arbeidet med bevaring av det biologiske mangfoldet, hører også

sammen med bevaring av skog, som tidligere omtalt.

Det ble oppnådd fremgang under Partsmøtet for konvensjonen for biologisk mangfold i Japan i oktober 2010. Et viktig resultat var vedtakelse av Nagoya-protokollen om genressurser og et sett med konkrete, tidfestete målsettinger. Disse vil styrke arbeidet for vern og bærekraftig bruk av det biologiske mangfoldet. Protokollen bekrefter av genressurser er underlagt statens suverenitet. Den øker rettssikkerheten for både brukere og tilbydere av genressurser, og den inneholder bestemmelser om bruk av tradisjonell kunnskap. Norge støtter kapasitetsbygging i afrikanske land for å styrke deres kapasitet til å ratifisere og iverksette protokollen.

I 2011 har ressursmobilisering for iverksetting av konvensjonen vært et viktig arbeidsområde og sammen med iverksetting av de nye målene har dette vært hovedfokuset i konvensjonens arbeid. En utfordring for partsmøtet i 2012 er å videreutvikle arbeidet med å gjennomføre konvensjonen, spesielt knyttet til å mobilisere ressurser. Norges støtte til prosjekter som The Economics of ecosystems and biodiversity (TEEB) og Wealth accounting and the value of ecosystem services (WAVES) er sentralt for sektorintegrasjon og synliggjøring av bredden av verdier fra det biologiske mangfoldet og de tjenester som økosystemene leverer for å sikre god forvaltning av naturkapitalen.

Forørkningskonvensjonen

Norge er part til Forørkningskonvensjonen, som trådte i kraft 1996 og er ratifisert av 194 land. Konvensjonen har som hovedmål å opprettholde produktiviteten i de tørre og halvtørre økosystemene som grunnlag for fattigdomsreduksjon og bedre levekår. Mandatet er relevant i forhold til arbeidet med klimatilpasning. Norge har støttet finansieringsmekanismens arbeid med å mobilisere forståelse og ressurser i berørte land, og koble arbeidet til nasjonale strategier for utvikling og fattigdomsbekjempning.

Konvensjonen for internasjonal handel med truede arter (CITES)

Som part til CITES tar Norge konsekvent til orde for at vitenskapelige kriterier må legges til grunn for vedtak som har betydning for handel, og dermed for folks levebrød. Norge har f.eks. støttet lettelser i handelsrestriksjoner for elefantprodukter som kommer fra påviselig bærekraftig forvaltede

bestander. CITES har i senere år begynt å interessere seg mer for kommersielt utnyttede fiskeslag. Å sikre at dette skjer på vitenskapelige premisser står sentralt i Norges arbeid under konvensjonen.

Multilateralt samarbeid

FN-organisasjonene er sentrale aktører i det globale arbeid med miljø- og klimaspørsmål. Norge er en viktig bidragsyter til de organisasjoner som har miljø som kjerneoppgaver. Norge gir dessuten tilleggsmidler til enkelte FN-organisasjoner for å styrke arbeidet med miljø- og klimaspørsmål og har en løpende dialog med institusjonene om integrering av miljøhensyn i deres virksomhet.

Ny kapitalpåfylling ledsages av anbefalinger til ny politikkutforming og/eller justering. Norge har bl.a. deltatt i en underkomité under styret som gjorde grovarbeidet med nye regler for miljømessige og sosiale sikkerhetshensyn og ei ny «Policy for Gender mainstreaming». Sammen med øvrige nordiske land har vi også vært pådrivere for en bredere tilnærming til avskoging og på kjemikalieområdet.

I tillegg til Den globale miljøfasiliteten er Specialfondet for klimaendring (SCCF) og Klimafondet for minst utviklede land (LDCF) under Klimakonvensjonen sentrale i den norske satsningen på klimatilpasning. Norge bidrar også til Ozonfondet under Montreal-protokollen, som støtter prosjekter for utfasing av ozonødeleggende stoffer i utviklingsland.

FNs miljøprogram UNEP

En bedre organisering av det internasjonale miljøsamarbeidet er en hovedprioritering for Norge. Vi deltar derfor aktivt i arbeidet med å fremme reformer i det globale miljøstyresettet. Norge arbeider for å styrke FNs miljøprogram (UNEP) og dets rolle som FNs ledende organ på miljøpolitikk bl.a. gjennom å styrke UNEPs normative og kunnskapsgenererende funksjoner.

Norge arbeider også for å styrke UNEP sin koordinerende rolle i internasjonalt miljøarbeid innad i FN-systemet, samt for et sterkere samarbeid mellom UNEP og andre FN-organisasjoner innen rammen av FN-reformen «Ett FN» på landnivå. Norge er den største bidragsyteren til UNEP. En ny programavtale ble inngått mellom Norge og UNEP i 2012 for perioden 2012-2013, hvor Norge forplikter seg til å gi 100 mill. kroner i årlig støtte i toårsperioden. UNEP har styrking av miljøstyresettet, både på globalt, regionalt og landnivå, som ett av seks hovedsatsingsområder. I underkant av

en fjerdedel av midlene i den norske programavtalen med UNEP for 2012-2013 går til dette arbeidet. Klimatiltak, med vekt på tilpasningsstrategier og lavkarbonutvikling, er et annet satsingsområde for UNEP, med tilsvarende høy prioritet.

FNs konferanse for bærekraftig utvikling ble holdt i juni 2012. Den vedtok at UNEP bør styrkes og oppgraderes i tråd med rollen som den ledende globale miljømyndighet, bl.a. ved universelt medlemskap i organisasjonens øverste styrende organ.

FNs bosettingsprogram UN-HABITAT

Arbeidet med å fremme en *bærekraftig urbanisering* er den sentrale utfordringen til FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT). Høyere befolkningstetthet gir mulighet til å utvikle mer effektive tjenester innen for eksempel vann og sanitær, energi og transport. Dette er funksjoner som kan bidra vesentlig til å redusere CO₂-utslipp og energiforbruk. Norge støtter UN-HABITATs arbeid med et eget «byer og klima»-initiativ på vann- og sanitærsektoren og arbeidet med urbane land- og eiendomsspørsmål. Med utgangspunkt i den norske støtten har UN-HABITAT i samarbeid med Verdensbankens urbane flergiverfond og Cities Alliance – begge med bidrag fra Norge – utfordret et eget urbant klimanettverk.

Den urbane befolkningen i utviklingslandene er gjennomgående svært ung. Mer enn halvparten er under 25 år. Norge støtter derfor også tiltak gjennom Ungdomsfondet i Bosettingsprogrammet for å fremme klimatilpassing, sysselsetting, helse og utdanning for denne viktige målgruppen.

Norge er med en årlig støtte på 10 mill. kroner største bidragsyter til UNDPs miljø- og energifond. UNICEF mottar betydelig støtte fra Norge, og har med sitt mandat for vann- og sanitær en viktig rolle i oppfølgingen av Tusenårsmaal nr. 7.

Matsikkerhet

Verdens befolkning øker og i følge FNs prognoser vil vi være over ni milliarder mennesker innen 2050. For å sikre nok mat til alle har FAO beregnet at matproduksjonen må øke med 70 pst. innenfor samme tidsperiode. Innenfor FN er FNs komite for matsikkerhet (CFS) den sentrale politiske plattformen for matsikkerhet, retten til mat og ernæring. Samarbeidet gjennom blant annet CFS skal bidra til at FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), Verdens matvareprogram (WFP) og Det internasjonale jordbruksfondet (IFAD), samt de multilaterale finansieringsin-

stisusjonene, blir mer sentrale i arbeidet med å redusere det økende antallet sultende og underernære i verden.

Omlag en tredjedel av all produsert mat blir aldri konsumert. Det er store tap i hele verdikjeden og det er store gevinster å hente både økonomisk, miljømessig og fordelingsmessig i å begrense dette tapet. Norge støtter opp om initiativet som FAO har tatt for å redusere tap av mat. FAO er også en viktig del av klima- og skogsatsningen og er en av de tre organisasjonene som utgjør UN-REDD.

I arbeidet med å sikre verden tilstrekkelig mat er forskning en vesentlig komponent. For landbruksutvikling i utviklingsland er Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR – The Consultative Group on International Agricultural Research) en vesentlig aktør. Områdene det forskes innen strekker seg fra matvekster (f.eks. mais, ris, hvete) husdyr og fisk og vann- og skogforvaltning til rettigheter og eiendomsforhold til jord og andre naturressurser, landbruks- og matpolitikk og kvinners rolle i landbruk. Med støtten på 98 mill. kroner i 2010 var Norge 9. største giver.

En uavhengig rapport som så på hvordan verden ville sett ut uten resultatene fra forskningen gjennom CGIAR fra 1971 og frem til i dag kom fram til følgende: Verdens matvareproduksjon ville være 4-5 pst. lavere, utviklingslandene ville produsert 7-8 pst. mindre, verdens kornpriser ville vært 18-21 pst. høyere, og 13-15 millioner flere barn ville vært underernært.

Blant de mer konkrete resultatene av organisasjonens arbeid kan nevnes at organisasjonen har utviklet over 50 nye varianter av matplanter som tåler tørke bedre. Disse dyrkes i dag på over 1 million hektar landbruksjord i det sørlige og østlige Afrika, med det resultat at gjennomsnittsavlingene har økt med 20 – 50 pst. Videre har en tilnærming til frødistribusjon gitt 100 000 indiske bønder tilgang til en ny risvariant. I den videre oppfølgingen av organisasjonen vil Norge legge vekt på å sikre størst mulig effekt av forskningen.

De *multilaterale finansinstitusjonene* er viktige kanaler for ressuroverføringer til de fattigste landene, og fungerer også som kunnskapsbanker. Utviklingsbankene er en betydelig finansieringskilde og har stor påvirkningsmyndighet på tvers av tema og departementer i utviklingsland. Ikke minst gir dialogen med finansmyndighetene bankene en mulighet til å se miljø og klimaspørsmål i en bredere sammenheng. Norge støtter bankenes arbeid med klima og miljøspørsmål.

FNs Bærekraftskommisjon (CSD) har ikke funnet tilfredsstillende de siste årene. Den ble

derfor under FNs konferanse for bærekraftig utvikling i Rio i 2012 vedtatt erstattet med et universelt høynivåforum for bærekraftig utvikling. Det nye forumet skal bygge på det som har vært CSDs styrker.

Den viktigste internasjonale finansieringsmekanismen er Den globale miljøfasiliteten (GEF), som støtter tiltak som skal bidra til å forbedre det globale miljøet. GEF forvalter drøyt 4,3 mrd USD for perioden 2010-2014. Det norske bidraget til GEF er på 376 mill. kroner for fireårsperioden.

Norge og Verdensbanken har også løpende dialog om samarbeid om klima og ren energi, bl.a. satsingen på de nye karbonfondene. Verdensbanken har utviklet et klimainvesteringsfond med vekt på klimavennlig teknologi, ren energi, tilpassing og skog. For eksempel bidrar Norge gjennom Den afrikanske utviklingsbanken til et fond for å bevare regnskogen i ti land i Kongodeltaet, og i 2011 ble det overført 160 mill. kroner til dette fondet.

Regjeringen har i tråd med Stortingets klimaforlik og Regjeringens internasjonale handlingsplan økt innsatsen for fremme av karbonfangst og – lagring (CCS) internasjonalt. Forurensende utslipp fra kullkraft, særlig i utviklingsland, må gjøres renere for å nå globale klimamål. Norge legger vekt på at arbeidet for spredning og bruk av fangst og lagring av CO₂ også må skje i partnerskap med land med framvoksende økonomi og utviklingsland. Norge har derfor bidratt med totalt 53 mill. kroner og er største giver til Verdensbankens fond for kapasitetsbygging på karbonfangst og – lagring i utviklingsland.

Handel, miljø og klima

Norge arbeider for å fremme bærekraftig utvikling på alle relevante områder i Verdens handelsorganisasjon (WTO) og i forhandlinger om frihandelsavtaler, der Norge i første rekke forhandler sammen med EFTA-landene. Gitt den generelle stillstanden i WTO-forhandlingene, har man ikke kommet videre i disse globale forhandlingene om handel og miljø, der mandatet går på forholdet mellom spesifikke handelsforpliktelser i multilaterale miljøavtaler (MEA) og WTO-regelverket, om former for informasjonsutveksling/samarbeid MEA-WTO og om nedbygging av tollbarrierer på miljøvarer, herunder varer som bidrag til å redusere klimautslipp. OECD er en viktig premissleverandør for den globale klima- og miljødebatten, noe også Norge benytter seg av. Fra norsk side er det gitt støtte til utredninger om forholdet mellom handel og klima.

I EFTA arbeider Norge aktivt med å utvikle bindende bestemmelser om bl.a. miljø i EFTAs handelsavtaler. Bestemmelsene dekker bl.a. beskyttelse av miljøet, fremme av miljøvennlige varer og tjenester samt utvidet samarbeid på handel og miljø-området. Frihandelsavtalen mellom EFTA-landene og Hong Kong som ble undertegnet i juni 2011, er den første EFTA-avtalen som er forhandlet med et resultat på bærekraftig utvikling basert på EFTAs felles posisjon fra juni 2010.

EØS midlene

EUs nyeste medlemsland har store miljø- og klimautfordringer. Det er i Norges interesse å fortsette å bidra til å heve miljøkvaliteten i disse landene. EØS-midlene er et viktig bidrag til dette arbeidet. Under EØS-finansieringsordningene i perioden 2009-2014, bidrar Norge med rundt 14,3 mrd. kroner til sosial og økonomisk utvikling i EUs 12 nyeste medlemsland, samt Hellas, Portugal og Spania. Om lag en firedel av disse midlene er øremerket miljøvern, grønn næringsutvikling og tiltak mot klimaendringer, inkludert en særskilt satsing på karbonfangst og lagring. Miljø og klima er derved det største satsingsområdet i perioden 2009-2014. Det er forhandlet rammeavtaler med mottakerlandene om innretning og innsatsområder. Programmene skal godkjennes av giverlandene.

De viktigste globale miljøutfordringene er klimaendringer, tap av biologisk mangfold og spredning av miljøgifter. Dette forringer menneskers livskvalitet og hindrer bærekraftig utvikling. Miljøproblemene kjenner ingen landegrenser. Norge er mottaker av langtransportert forurensning fra Europa. EØS-midlene skal bidra til at landene gjennomfører forpliktelser gjennom EU-direktiver og internasjonale konvensjoner. Finanskrisen gjør at landene sliter med å gjennomføre vedtatt regelverk. Det er derfor i norsk interesse å bidra til at mottakerlandene gjennomfører sine forpliktelser. Miljøforvaltningens etater er partnere i flere land. Denne innsatsen har også betydning for vårt nasjonale miljøarbeid, og forvaltningen får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid.

I hvert land går minst 30 pst. av midlene under EØS-ordningen til miljøvern, klimatiltak og fornybar energi. Norsk miljøforvaltning vil bidra med kompetanseoverføring og kapasitetsbygging blant annet hva gjelder tilsynsfunksjonen, bevaring av biologisk mangfold, hav- og vannforvaltning, kjemikalier og farlig avfall, klimatiltak og klimatilpassning.

God forvaltning av hav- og vannressurser krever en helhetlig tilnærming som ivaretar hensyn

til biodiversitet, klimaendring og forurensning. EUs Østersjøstrategi fra 2009 er et eksempel på en slik helhetstenkning. Implementering av EUs vannrammedirektiv er viktig i mottakerlandene. Styrket overvåkning, bedret infrastruktur og økt analysekapasitet er noen av målene for innsatsen gjennom EØS-midlene.

Å bevare biologisk mangfold er viktig for å sikre bærekraftig utvikling. FN-konvensjonen om biologisk mangfold er et felles rammeverk. Innsatsen rettes blant annet inn mot etablering av og økt kapasitet for overvåkning av vernede områder, bedret beskyttelse av økosystemer mot invasjon av fremmede arter, vektlegging av biologisk mangfold i politikkutforming og lovgivning. På grunnlag av erfaringene fra forrige periode er det i denne periode også åpnet for støtte til økt bevisstgjøring og opplæring innen feltet.

Nøyaktig og god informasjon er en forutsetning for overvåkning, kontroll og analyse av miljøutfordringene. For EØS-midlene er målet å bidra til at miljølovgivningen etterleves. Det er nødvendig både å styrke offentlig forvaltning og bevisstgjøre industri og sivil samfunn.

En offensiv klimapolitikk fordrer økt energieffektivisering, mer bruk av fornybar energi og kutt i klimagassutslippene. Det er også viktig å ta hensyn til klimaendringer i samfunnsplanleggingen. EØS-midlene skal blant annet finansiere energieffektiviseringstiltak, bidra til å øke bruken av fornybar energi og redusere utslipp fra skip. Forskning og teknologiutvikling er en viktig del av innsatsen.

Energieffektivisering er en av de mest kostnadseffektive metodene for å redusere klimagasser og forbedre luftkvaliteten. Å øke kapasiteten og kunnskapen hos offentlige myndigheter er også viktige mål.

Skipsfarten står for betydelige utslipp av klimagass og annen forurensning. Det er et stort potensial for energieffektivisering og bruk av andre typer drivstoff som flytende naturgass (LNG). Tiltak skal blant annet rettes inn mot bedret teknologi i den maritime industrien og økt kapasitet hos relevante myndigheter for å gjennomføre politikkendringer.

Økt produksjon av fornybar energi stimulerer utviklingen av teknologi og sysselsetting. I dag utnytter imidlertid mottakerlandene bare en liten del av sitt potensial. Programområdet favner om biomasse, vind- og solkraft, vann- og bølgekraft så vel som jordvarme. Målene er økt produksjon og økt bruk av fornybar energi. Bedre informasjon og større bevissthet om framtidsrettede energiløsninger er også viktig. Det er særlig aktuelt å involvere små og mellomstore bedrifter.

Det er en økende forståelse for å ta hensyn til klimaendringer i samfunnsplanleggingen. Dette krever samarbeid mellom mange ulike sektorer og forvaltningsnivåer. Bedrede systemer for informasjonsutveksling, styrket analysekapasitet og økt bevisstgjøring er viktige mål for EØS-midlene.

Regjeringen har satset tungt nasjonalt og internasjonalt for at fangst og lagring av CO₂ skal bli et virkningsfullt klimatiltak, herunder gjennom EØS-midlene. Norge bidrar med 184 mill. euro til satsing på CO₂-håndtering i Polen, Romania og Tsjekkia. Støtten inkluderer 137 mill. euro til støtte til CO₂-håndtering på kullkraftverket Belchatow i Polen. I Tsjekkia skal støtten brukes til å forske på karbonfangst og lagring. I tillegg kommer satsinger på grønn næringsutvikling, miljøforskning og støtte til sivilt samfunn. EØS-midlene vil støtte opp om EUs klima og energipolitikk.

En bærekraftig utvikling er blant annet avhengig av konkurransedyktige bedrifter som tar ansvar for miljøet. Utvikling av ny teknologi er også viktig. Gjennom EØS-midlene skal Norge bidra til å utvikle og kommersialisere ny miljøteknologi. Det er også et mål å bidra til å redusere utslipp til luft og vann. Det vil bli lagt stor vekt på å engasjere norske prosjektpartnere.

Regionalt og bilateralt samarbeid

Nordområdene

I sin melding til Stortinget om nordområdene slår regjeringen fast at Norge skal være den fremste forvalter av miljøet og naturressursene i nordområdene. Kunnskap er selve navet i nordområdesatsingen, og nordområdene skal være en global kunnskapsbank for miljø, klima og samfunn.

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr at Norge vil innta en ledende rolle innen overvåkning og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter i nordområdene. Dette gjøres på bred front, i bilateralt samarbeid med naboland i nord, i regionale og internasjonale fora som Arktisk råd og i internasjonalt prosjektsamarbeid. Myndighetssamarbeid innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore skal styrkes, og arbeidet med forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall skal videreføres. Det bilaterale samarbeidet om klima, biodiversitet og miljøgifter vil bli innrettet slik at det støtter opp under det multilaterale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

Det er nødvendig at Norge fortsetter å være en pådriver i det arktiske samarbeidet. Det er derfor viktig for oss å kunne bidra aktivt til arbeidet

under siste del av det svenske formannskapet i Arktisk råd og under det kanadiske formannskapet som tar til i 2013. Innen oppstarten av det kanadiske formannskapet skal Arktisk råds nye permanente sekretariat i Tromsø være operativt. Norges arbeid for å gjøre klimatilpasning til et sentralt tema for Arktisk råd har gitt resultater, blant annet ved at statssekretærmøtet i Stockholm i mai 2012 godkjente det viktige prosjektet *Adaptation Actions for a Changing Arctic*. Flere tunge prosjekter og initiativer videreføres. Dette gjelder særlig den felles arktiske kunnskapsinnhenting om status, konsekvenser og tiltak rundt arktisk klimaendring, tiltak mot kortlivede klimadrivere, helhetlig ressursforvaltning, miljøovervåking, utvikling av retningslinjer og standarder for skipstrafikk og annen økonomisk aktivitet i Arktis, samt implementering av Arktisk rådavtalen om samarbeid om søk og redning. I løpet av 2013 vil medlemslandene i Arktisk råd ha forhandlet fram en ny avtale om beredskap mot oljeforurensning.

Vest-Balkan

Energi, miljø, klima og ressursforvaltning representerer noen av de største utfordringene for landene på Vest-Balkan (Albania, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Kroatia, Makedonia, Montenegro og Serbia). Gammelt regelverk fra tidligere Jugoslavia (Vest-Balkan unntatt Albania) må oppdateres og erstattes av nasjonale regelverk. Tidligere felles forvaltning må erstattes av nasjonal forvaltning og samarbeid mellom landene. Gammel infrastruktur for produksjon og transport av energi må fornyes og erstattes.

Alle landene har som mål å tilpasse seg lover, regler og retningslinjer fra EU når det gjelder energi, miljø, klima og ressursforvaltning. Alle landene deltar i et forpliktende samarbeid i «Energy Community» — Energitraktaten – for å bli inkludert i EUs energimarked. Det er stor forskjell mellom landene når det gjelder graden av utfordringer. Dette gjelder særlig forskjellene landene i mellom når det gjelder innføring og anvendelse av nye lover og regler basert på EUs felles regelverk. Videre er de økonomiske forskjellene store og dermed både energiproduksjon og energikonsum svært ulik.

Kullkraft produsert på gammel teknologi spiller en stor rolle i enkelte av landene, spesielt i Kosovo, men også i Bosnia-Hercegovina, Makedonia og Serbia. Vannkraft er dominerende i Albania og nesten helt uten betydning i Kosovo. Det ligger et betydelig potensial i oppgradering og videre utbygging av vannkraft i flere av landene.

Andre energikilder har liten betydning i regionen som helhet. Kjernekraft finnes ikke, bortsett fra et kraftverk i Slovenia. Importavhengigheten når det gjelder energi ligger på mellom 30 og 50 pst.

Den norske innsatsen blir forsøkt tilpasset situasjonen i de enkelte landene. I 2011 ble det gjennomgående lagt vekt på energiøkonomisering, regelverksutvikling, ressursforvaltning og kompetansebygging. De konkrete tiltakene var bl.a. i forhold til vannkraftutbygging, forvaltning av vannressurser, utvikling av petroleumslovgivning, energiøkonomisering og sikring av biodiversitet. Et gjennomgående mål har vært støtte til landenes tilpasning til lover, regler og standarder i EU, herunder på miljø og energi. Det ble utbetalt omlag 50 mill kr over bevilgningen til Vest-Balkan til disse formålene i 2011.

Russland

De nordlige havområder skal bevares som verdens reneste og rikeste. Det betyr å innta en ledende rolle innen overvåkning og forskning på havmiljø, klima og miljøgifter og utvikling av økosystembaserte, helhetlige forvaltningsplaner i nordområdene. Dette gjøres på en bred front, i bilateralt samarbeid med naboland i nord, i regionale og internasjonale fora som Arktisk Råd, og i internasjonalt prosjektsamarbeid.

Norge støtter arbeidet i miljøpartnerskapet under Den nordlige dimensjon, både miljøpartnerskapets atomsikkerhetsprogram administrert av Den europeiske utviklingsbanken og det allmenne miljøprogrammet, med om lag 22 mill. kroner. Norge vil fortsatt gi høy prioritet til felles tiltak mot alvorlige regionale forurensingskilder, såkalte «hot spots» i Nordvest-Russland. Energieffektiviseringstiltak, herunder modernisering av fjernvarmeanlegg, vil bli tillagt økende vekt. Norge arbeider også aktivt med løsning av prioriterte miljøproblemer og stimulering til bruk av nordisk miljøteknologi og ekspertise innen denne regionen gjennom Nordisk miljøfinansieringsselskap (NEFCO).

Norge har et betydelig bilateralt samarbeid med Russland for å møte felles miljøutfordringer, for kompetanseutvikling i miljøforvaltningen og for å fremme russisk tilslutning til internasjonale miljøvernavtaler. Arbeidet vil bli videreført i et nytt treårig samarbeidsprogram med særlig vekt på beskyttelse av havmiljøet, grensenært samarbeid, biodiversitet og reduksjon av forurensning.

Arbeidet med å fremme økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet gjennom utvikling av et konsept for en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet vil fortsatt være en

prioritert oppgave i programperioden 2013-2015, sammen med utvikling av et felles miljøovervåkingssystem for hele Barentshavet. I lys av den økende petroleumsaktiviteten i Barentshavet vil myndighetssamarbeidet innen kontroll av petroleumsvirksomhet offshore bli viet økt oppmerksomhet. Spesielt vil styring av sikkerhets- og miljørisiko bli vektlagt. Samarbeidet om forvaltning og miljøovervåkning i grenseområdet vil bli videreført og styrket med vekt på overvåkning av den grenseoverskridende forurensning fra nikkelduksjonen på russisk side. Norske myndigheter vil fortsette påvirkningsarbeidet overfor russiske myndigheter for å få redusert utslippene fra smelteverket i Nikel til et nivå som ikke skader helse og miljø i grenseområdet.

Det bilaterale miljøvernssamarbeidet om vil bli innrettet slik at det støtter opp under det regionale samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk Råd.

Miljøprosjektene i det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet har i 2012 bidratt til å legge grunnlaget for en økosystembasert forvaltning av Barentshavet og til god forvaltning av miljøet og naturmangfoldet i grenseområdene, forurensningskontroll og håndtering av miljøfarlig avfall. Miljøovervåkingen relatert til utslipp fra Nikel er videreført. Regjeringens arbeid for at russiske myndigheter skal stille strengere utslippskrav til smelteverket i Nikel har bidratt til at saken har kommet på den politiske agendaen i Russland. Miljøvernssamarbeidet med Russland har vært innrettet slik at det best mulig støtter opp under samarbeidet i Barentsregionen og i Arktisk råd.

Atomsikkerhetssamarbeidet med Russland skal bidra til å redusere risikoen for ulykker og forurensning fra atominstallasjonene, hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kommer på avveie, samt styrke russiske forvaltnings- og tilsynsmyndigheter. Riksrevisjonens siste rapport om atomsikkerhetssamarbeidet med Russland [Dok. 3:5 2011-2012] viser at samarbeidet har gitt gode resultater og at midlene er blitt brukt i henhold til intensjonene.

Hovedprioriteringer for 2013 vil fortsatt være sikker håndtering og fjerning av brukt kjernebrensel fra den nedlagte marinebasen i Andrejevbukta 60 km fra norskegrensen. Videre vil det være økt fokus på myndighetssamarbeid innenfor tilsyn, varsling, beredskap og miljøovervåkning. Prosjekter for økt sikkerhet ved russiske kjernekraftverk fortsetter. Det legges opp til oppfølging av fellestoktet til Karahavet som er planlagt gjennomført i høsten 2012.

Det norske engasjementet har et langsiktig perspektiv, siden det fortsatt eksisterer betydelige

atomsikkerhetsutfordringer i våre nærområder. Innsatsen vil imidlertid kunne bli redusert etter hvert som viktige oppgaver løses. Arbeidet er tett koordinert med andre lands innsats både under Den Nordlige Dimensjons miljøpartnerskap (NDEP) og G8-landenes globale partnerskap mot spredning av masseødeleggelsesvåpen og -materiale.

Eurasia

Landene i Eurasia (Ukraina, Hviterussland, Moldova, Georgia, Armenia, Aserbajdsjan, Kasakhstan, Turkmenistan, Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan) står overfor store klima- og miljøutfordringer grunnet blant annet ineffektiv bruk av energi, svak forvaltning av vannressurser og lav oppmerksomhet om miljøvern i befolkningen generelt. Norske aktører er engasjert i store energiprojekter i regionen, og miljøarbeidet er en av de prioriterte sektorer for Regjeringens samarbeid med landene i regionen.

Norge støttet i 2011 tiltak innen alle de fire tematiske prioriteringene i Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid, med særlig fokus på 2) forvaltning av vannressurser, vann og sanitær og 3) klimaendringer og tilgang til ren energi. Det er ønskelig at samarbeidslandene i økende grad skal yte substansielle bidrag for å sikre eierskap til tiltakene Norge støtter. Eksempler på dette finnes i Ukraina der energiefektivisering og miljø er en prioritering innenfor EBRD-fondet E5P, og Norge har lovet inntil 45 mill. kroner over tre år (2011-2013). Videre driver Norsk Energi kompetanseheving i privat sektor og blant lokalbefolkningen i Georgia og Armenia knyttet til utvikling av vannkraftsektoren. Et tredje eksempel er støtten til Norges Naturvernforbunds regionale SPARE-program, som har fokus på energi- og miljøspørsmål gjennom å bygge nettverk både på nasjonalt og regionalt nivå. Samarbeid mellom frivillige organisasjoner og myndighetene i landene gjennom praktiske tiltak i skolene er en viktig del av innsatsen.

Midtøsten

En nasjonal strategi for fornybar energi i Det palestinske området ble vedtatt av den palestinske regjeringen i mars 2012. Gjennom blant annet et solpanelinitiativ søker palestinske myndigheter å redusere CO₂-utslipp. Det norske representasjonskontoret i Al Ram planlegger å støtte den første fasen i solpanelinitiativet i løpet av 2012-13 gjennom sin bilaterale avtale med energimyndig-

hetene. Støtten vil hovedsakelig dekke et pilotprosjekt hvor PV-panel installeres på energimyndighetens kontorbygg, samt kapasitetsbygging og gjennomføring av nødvendige studier.

I Jordan ble det over regionalbevilgningen i 2011-2012 gitt støtte til en forundersøkelse i regi av miljøorganisasjonen Sahara Forest Project, som blant andre Bellona står bak. Prosjektet sikter mot å kombinere saltvannsdrivhus, konsentrert solenergi og dyrking av alger. Formålet er å sørge for at det kan gro grønt i tørre områder, og samtidig få både ferskvann og biomasse til ren energi. Forundersøkelsen ble ferdigstilt tidlig i 2012. På grunnlag av forundersøkelsen planlegger Sahara Forest Project å etablere et demonstrasjonsenter over 20 hektar nær Aqaba ved Rødehavet, som skal stå ferdig i 2015.

I Irak er det etablert kontakt mellom miljødepartementene i Oslo og Bagdad under 'Olje for utvikling'-programmet. I 2010 ble det arrangert to seminarer vedrørende miljøaspekter innen petroleumssektoren, og i forbindelse forlengelsen av avtalen om OfU-programmet i 2011 var det enighet om å opprettholde fokus på miljøspørsmål.

Afrika

Det afrikanske kontinentet er et av de mest sårbare områdene for klimaendringer. Landbruket er i den sammenheng en av de mest utsatte sektorene. Fattige, afrikanske bønder er blant de verst stilte gruppene. Selv ved små temperaturøkninger forventer klimapanelet en nedgang i produktivitet på lave breddegrader. I enkelte afrikanske land forventes det at avlingene vil reduseres til under halvparten innen 2020. I enkelte land vil i følge FNs klimapanel, produksjonen av matplanter som er avhengig av regnvann kunne reduseres til under halvparten innen 2020.

Norge søker å bidra til omlegging av landbruket i Afrika i en klimarobust og mer produktiv retning. Det legges vekt på programmer og tiltak som bidrar til at afrikanske småbønder får økt tilgang på teknologi, markeder og matplanter som tåler framtidens klima. I utvalgte land gis det støtte til klimatilpasset landbruk, med fokus på kvinners spesielle utfordringer ved klimaforandringer.

I 2011 inngikk Norge en avtale med regionale afrikanske organisasjoner om støtte til et regionalt klimaprogram med vekt på klimatilpasset landbruk. På landnivå kan trekkes frem noen eksempler på innsatser:

Gjennom støtten til Conservation Farming Unit (CFU), landbruksdepartementet og COMACO (Community Markets for Conserva-

tion) i Zambia har rundt 300 000 zambiske bønder deltatt på veiledningsaktiviteter for bedre klimatilpassing av landbruket. Dette innebærer både å unnlate pløying av jorden og unngå brenning av organisk materiale, slik tradisjonelt landbruk har vært praktisert, og det innebærer vekstskifte for å unngå utarming av jorda.

I Malawi støttes ulike levekårsprogrammer som vektlegger klimarobust landbruk, treplanting, naturressursforvaltning (spesielt skog og fisk), biologisk mangfold, voksenopplæring av forskjellige slag og lokal organisering. Over 5 millioner trær er plantet med norske penger. Dette inkluderer både restaurering av skogområder, agroforestry-tiltak på dyrket mark og etablering av frukthager. Over 10 000 nye husstander har gått over til mer klimasmarte landbruksteknikker i 2011.

Norsk klima- og skogsamarbeid i Tanzania omfatter støtte til politikkutvikling, forskningssamarbeid og pilotvirksomhet i felt. Tanzania har i 2011 gjennomført en rekke tiltak for å styrke sin posisjon i en framtidig globalt REDD+ mekanisme, Norge har vært en betydelig partner i dette arbeidet, støttet av UN REDD og med økt interesse fra andre bilaterale givere.

Innen rammen av Etiopias lavutslippsstrategi har Norge inngått et klimasamarbeid med Etiopia som omfatter skog/REDD+, ren energi/Energy+ og klimasmart landbruk.

Hele 70 pst. av Sør-Sudans territorium består av skogområder, inkludert en rekke teakplantasjer. Norge har siden 2006 støttet et institusjonelt samarbeid mellom Norwegian Forestry Group og Ministry of Agriculture and Forestry. Prosjektet har bidratt til å bygge en analyseenhet med kompetanse på datainnsamling og tolking av bilder.

I Uganda har Norge støttet opp om arbeidet med å utvikle landets REDD+ plan, som nå er godkjent.

I Madagaskar har Norge gitt støtte til Alliance Voahary Gasy (AVG) som er en allianse for madagassisk sivilt samfunn innen miljøsektoren. Norsk støtte til alliansen har i 2011 bidratt til en organisatorisk styrking, gjennom etablering av en nasjonal koordineringsenhet og styrking av nettverk. Gjennom opprettelsen av en mobil juridisk klinikk har lokalsamfunn i to regioner fått nødvendig støtte og opplæring i håndtering av ulike former for miljøkriminalitet.

Verdens nest største regnskog ligger i Sentral-Afrika med et samlet areal på 1,6 mill. km². Den norske skogsatsing i Sentral-Afrika kanaliseres i hovedsak gjennom FN-organet UN-REDD, Verdensbankens *Forest Carbon Partnership Facility*,

Forest Investment Program og *Congo Basin Forest Fund*, administrert av den Afrikanske Utviklingsbanken, med bidrag fra Storbritannia og Norge samt Norad, som støtter norske og internasjonale organisasjoner som WWF-Norge, Regnskogsfondet og WWF-US.

Det gis også regional støtte gjennom Lake Victoria Basin Commission, og målet er å bidra til en helhetlig forvaltning av dette utsatte økosystemet. Innsatsen har bidratt til å senke konfliktnivået mellom en lokalbefolkning med behov for land og brensel på den ene siden og vernemyndighetene på den andre.

Beregninger indikerer et årlig tap i Afrika sør for Sahara på grunn av ulovlig, uregulert og urapportert fiske på omkring USD 1 milliard. Dette har langsiktige negative konsekvensene for bærekraftig ressursutnyttning, lokalt næringsliv og utvikling i de kystsamfunnene som blir berørt. Norge bidrar til implementering av økosystembasert fiskeriforvaltning, med økt fokus på klimaendringer og hvordan disse påvirker ressursene. Det største enkelttiltaket innen fiskeriforvaltning i Afrika er EAS Nansenprogrammet (Ecosystem Approach to Fisheries Management), som gjennomføres av FAO i samarbeid med 32 land i Afrika, med flere regionale organisasjoner.

Asia

I Sri Lanka støtter Norge National Cleaner Production Centre (NCPC) som arbeider for anvendelse av renere produksjonsmetoder og mindre forurensing. I 2011 ble det startet 6 universitetsprosjekter angående klima og effektiv energibruk for industriell produksjon. 20 plantasjer fikk bedret kjennskap til renere produksjonsmetoder og har engasjert seg mht dette i samarbeid med NCPC.

I Nepal inngikk Norge i november 2010 en avtale med International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) for å fremskaffe ny kunnskap om hvordan isbreer i Himalaya påvirkes av klimaendringer. Prosjektet vil blant annet foreta massebalansestudier av to isbreer i Nepal. Et plantevernprosjekt har siden 2008 gitt 10 000 bønder opplæring i praktiske landbruksmetoder (Farmer Field Schools) som øker avlingene og reduserer bruken av sprøytemidler. Prosjektet styrker kvinners og etniske minoriteters stilling. Omtrent halvparten av de som har fått opplæring, er kvinner.

I 2011 fortsatte Norge sitt fokus på de to hovedområdene for utviklingssamarbeidet med Kina: miljø og klima med vekt på oppfølging av

internasjonale konvensjoner ratifisert av begge land, og faglig samarbeid om velferd og samfunnsmodeller, med vekt på den nordiske modellen. Den økonomiske utviklingen i Kina medfører store mengder avfall, og et vellykket samarbeid om å bruke sementindustrien til å brenne farlig avfall på en miljømessig forsvarlig måte er nå utvidet til også å inkludere husholdningsavfall. Norge og UNDP gikk sammen om to nye prosjekt i 2011, det ene går ut på å bidra til å styrke Kinas utvikling av sitt klimagassregnskap, det andre på å bidra med fagekspertise til Kinas pågående arbeid for å utvikle et nasjonalt system for handel med klimavoter, som et virkemiddel i Kinas innsats for å nå sine mål under Klimakonvensjonen. Kvikksølv samarbeidet med Kina kan vise til gode resultater, bl.a er forurensningssituasjonen i Kinas mest forurensede kvikksølvområde i Guizhou blitt kartlagt.

Intensjonsavtalen (LoI) mellom Norge og Indonesia på REDD+ legger vekt på miljø og grønn utvikling som et fjerde satsningsområde i tillegg til fattigdomsbekjemping, etablering av arbeidsplasser og økonomisk vekst. Partnerskapet er et av de mest omtalte samarbeid Indonesia har med noe annet land, og har sterkt bidratt til å forme debatten om klima og miljø i Indonesia.

Å sikre energitilgang som støtter fortsatt økonomisk vekst er en stor utfordring for India. I den sammenheng er det avgjørende å identifisere rene energikilder som bidrar til å holde utslipp av klimagasser nede. Norge samarbeider med Storbritannia med sikte på å etablere et fond for fornybar energi i India. Norske forskningsinstitusjoner har samarbeidet med indiske partnere på en rekke prosjekter som fokuserer på de rene energialternativene. Videre er det inngått to avtaler på avfallshåndtering der formålet er å sikre at avfall fra bygge- og rivingsprosjekter brukes på en miljømessig bærekraftig måte.

Norge har inngått en intensjonsavtale med Bangladesh og International Maritime Organization for å få på plass et pilotprosjekt for forsvarlig skipsopphugging.

Latin Amerika

I Guatemala har norsk støtte blant annet bidratt til: 1) en økt lokal bevisstgjøring om behov for bevaring av miljøet og kunnskapsnivå blant ungdom oppnådd gjennom kurs og ungdommenes arbeid med å videreføre denne bevisstheten og utarbeide miljørapporter for området, 2) miljøanalyse som inkluderer handlingsplan for å redusere risikoen for miljøforringelse og klimaendringer

hvor lokale ledere er involvert, og 3) etablering av en allianse mellom tradisjonelle lokalledere, offisielle myndigheter og organisasjoner

Gjennom støtten til fem kommuner i nedfallsområdet til Managua sjøen i Nicaragua har Norge gjennom kursing og spredning av informasjonsmaterieell, samt praktisk bistand for å hindre jordras bidratt til å sikre området rundt innsjøen Managua og områdene rundt mot naturforringelse. Videre støtter Norge i Nicaragua bygging av små vannkraftverk i områder utenfor det nasjonale strømmnettverket, og i denne forbindelse legges det vekt på å beskytte miljøet og «nedfallsområdet» for kraftverkene for å sikre fremtidig drift.

Regionalt i Mellom-Amerika, har Norge støttet landbruks- og miljøprogrammet Meso American Agro Environmental Program (MAP) på CATIE (Tropical Agricultural Research and Higher Education Center). MAP har bidratt til kapasitets- og kunnskapsutvikling innen miljø og bærekraftig naturressursforvaltning. I 2011 ble det gjort en midtveisevaluering som konkluderte med at MAP har resultert i at bønder i økende grad tar i bruk effektive og bærekraftige løsninger for forvaltning av naturressurser, og at erfaringene danner et grunnlag for både nasjonal og regional politikkutforming.

I Brasil har Norge i 2011 startet et samarbeid med Instituto de Pesquisa Ambiental da Amazônia – IPAM – (Institutt for miljøforskning i Amazonas) med tanke på å bygge bruene mellom urfolksbevegelsen og brasilianske myndigheter i forståelsen av klimaspørsmål og REDD+. Samarbeidet mellom IPAM og urfolksdirektoratet FUNAI har både åpnet den brasilianske regjeringens øyner for urfolksproblematikken knyttet til REDD+ og direkte stimulert regjeringen til å begynne arbeidet med å utvikle en modell for kompensasjon til urfolk basert på økosystemtjenester. Støtte til skogplaner på delstatsnivå har bidratt til å stimulere debatten rundt gjennomføringen av to viktige offentlige instrumenter: Planer for forbygging og kontroll av avskoging og eiendomsregistrering med dokumentasjon av miljøsituasjonen (CAR). Det siste har blitt svært viktig for å kontrollere og tilpasse landbrukseiendommer til miljølovgiving og å hindre framtidig avskoging. Prosjektet har også resultert i at miljøverndepartementet har vunnet nyttige erfaringer i å bruke CAR i miljøarbeidet.

Utbetalingen til Amazonasfondet er resultatbasert og baseres på avskogingstallene for Amazonas. Disse har falt fra et nivå i 2008 på 12 900 km² til 7000 km² i 2010. For 2011 ligger det an til en ytterligere nedgang, men de endelige tallene fore-

ligger ennå ikke. Mange eksperter mener at den norske støtten til Amazonasfondet i stor grad har bidratt til disse resultatene fordi man på brasiliansk side har blitt langt mer oppmerksom på at skogen kan ha større verdi stående enn ødelagt og dermed satt inn slagkraftige tiltak for å stanse avskogingen. Det norske bidraget til Amazonasfondet for 2011 var 1 milliard kroner.

Utviklingssamarbeid

Bærekraftig naturressursforvaltning følges blant annet opp gjennom støtte til tiltak som bidrar til økt matsikkerhet. Eritrea, Guatemala, Kina, Malawi, Nicaragua og Zambia er eksempler på dette. Alle disse landene har en integrert satsing på miljø og bærekraftig ressursforvaltning. Mange av Norges samarbeidsland har landbruksbaserte økonomi som er svært sårbare for klimendringer. Norges støtte til klimatilpasset landbruk er et prioritert innsatsområde i bl.a. Zambia og Malawi. I Malawi har norsk støtte bidratt til økt vektlegging av bærekraftige jordbruksmetoder, som kan gi doblede og i noen tilfeller tredoblede avlinger. Inntektene til bøndene i prosjektområdene har økt med mellom 20 og 400 pst. I Zambia har samarbeidet bidratt til at rundt 250 000 bønder (20 pst av landets bønder) har lagt om til mer klimarobuste dyrkningsformer og ført til økt matvaresikkerhet. Også her er det dokumentert at man kan oppnå en betydelig økning av avlingen allerede første året etter omleggingen.

Kampen mot ulovlig, uregulert og urapportert fiske har høy prioritet internasjonalt og står sentralt i Regjeringens arbeid for å sikre en bærekraftig forvaltning av verdens fiskeressurser. Norge støtter forvaltning av og kontroll med fiskeriresurser i utviklingsland, både bilateralt og regionalt. I Mosambik har Norge bidratt til å styrke fiskeriforvaltningen, bedre overvåkingen av marine ressurser og øke lønnsomheten i småskalafisket.

Tilgang til *ren energi* er et område som har stått sterkt i fokus de seneste årene. 1,3 mrd. mennesker er uten tilgang til elektrisitet og mer enn 2,5 mrd. mennesker benytter tradisjonell biomasse som ved og trekull til matlaging og varme. Energi er den dominerende sektoren for globale utslipp av klimagasser. Det er viktig å bistå utviklingslandene i å utnytte mulighetene som ligger i deres fornybare energiresurser (vannkraft, sol og vind), i stedet for ytterligere bruk av fossile energikilder.

Satsingen på ren energi i utviklingslandene utgjør en sentral del av den samlede norske politikken på klima- og energiområdet. Økt tilgang til

ren energi bidrar til utvikling og fattigdomsbekjempelse og legge til rette for en mer bærekraftig utvikling og unngå framtidige klimautslipp. I oktober 2011 lanserte Regjeringen det internasjonale energi- og klimainitiativet Energy+. Dette er et internasjonalt partnerskap som foreløpig har samlet over 50 samarbeidspartnere. Siktemålet er å øke tilgangen på fornybar energi og redusere klimagassutspill i utviklingsland. Energy+ er basert på en helhetlig tilnærming til energisektoren og vil gjennom resultatbasert utbetaling også bidra til styrket gjennomføring av utviklingslands lavutslippsstrategier. Det har vært en jevn økning av bistand til ren energi de siste årene. De viktigste bilaterale samarbeidslandene er Etiopia, Uganda, Tanzania, Mosambik, Liberia, Nepal og Øst-Timor. I 2011 finansierte Norge bygging av kraftledninger i Uganda som i 2012 vil gi forbrukerne, og særlig lavinntektshusholdninger, tilgang på strøm. I første omgang vil 8000 husstander få elektrisitet og i løpet av 10 år er planen å øke til 20 000 husstander. Det er også inngått samarbeid om bidrag på 300 mill. kroner til en viktig del av det nasjonale ledningsnettet som vil gi strøm til befolkning og næringsliv. I Nepal inngikk Norge i 2011 et samarbeid med den nepalske regjeringen og den asiatiske utviklingsbanken om sikrere elektrisitetsforsyning. Det norske bidraget på 150 mill. kroner går til å forberede en ny overføringslinje mellom Khimti og Kathmandu som er en framtidsrettet og miljøvennlig løsning.

Norge er også en viktig samarbeidspartner i forbindelse med kapasitetsbygging i mottakerlands forvaltningsapparat. Norge har god kompetanse på miljømessig- og økonomisk bærekraftig forvaltning av energisektoren. Det er etablert institusjonssamarbeid med flere av våre viktigste samarbeidsland, blant annet Etiopia, Uganda og Liberia. Gjennom universitetssamarbeid bidrar norske universiteter til kapasitetsbygging innenfor energisektoren i utvalgte land.

Det ble i 2011 gitt 217 mill. kroner via multilaterale kanaler som var øremerket ren energitiltak. I tillegg kommer investeringer foretatt av Norfund som i fjor nådde om lag 1.2 mrd. kroner i fornybar energi.

Miljø og klima er prioriterte områder i samarbeidet med land i Asia, særlig India, Nepal og Kina. En sentral målsetting er å ivareta utviklingsperspektivet i Regjeringens klimasatsing, herunder bedret samordning av innsatsen fra myndigheter, forskningsinstitusjoner og næringslivet. Dette følges opp på ulike måter overfor de enkelte landene gjennom dialog på politisk nivå, gjennom samarbeid på embetsnivå mellom berørte fagde-

partementer, gjennom næringslivs- og forsknings-samarbeid og gjennom konkrete utviklingsprosjekter. Et helhetlig institusjonelt samarbeid tilstrebes.

Miljø- og klima er et høyt prioritert område i samarbeidet med Kina. Til grunn for samarbeidet foreligger en MoU om norsk-kinesisk miljøsam- arbeid og en bilateral rammeavtale om klima. Klima er et økende satsningsområde og det legges opp til utvidet prosjektsamarbeid med National Development and Reform Commission som har ansvaret for utformingen av Kinas klimapolitikk og klimaforhandlingene. Samtidig videreføres det langvarige samarbeidet med Kinas Miljøvernde- partement. Aktuelle prosjekter omhandler sam- menhengen mellom biodiversitet og klima, samt klimatilpasning, luftforurensning og organiske miljøgifter. Norge fortsetter sin kjernestøtte til tenketanken China Council for International Co- operation on Environment and Development, som gir policyråd direkte til det kinesiske lederskapet. Videre har regjeringen satt av opptil 60 mill. kro- ner til støtte for et europeisk-kinesisk samarbeid om CCS ved et kullkraftverk i Kina (Near Zero Emission Coal).

Biologisk mangfold er også et viktig tema i prosjektsamarbeidet med India. I november 2010 underskrev de norske og indiske miljøvernminis- trene en intensjonsavtale om samarbeid om eta- bleringen av et nasjonalt senter for biologisk mangfold i Chennai (Centre for Biodiversity Policy and Law). Senterets mandat er å utarbeide lovverk som skal bidra til å sikre at Indias rike artsmangfold opprettholdes.

Verdensbanken tok i 2007 initiativet til økt samarbeid om vannressursene i Sør-Asia. Dette involverer Afghanistan, Bhutan, Bangladesh, India, Kina, Nepal og Pakistan, og resulterte i opp- rettelsen av flegiverfondet South Asia Water Ini- tiative (SAWI). Knapphet på vannressursene i regi- onen utgjør en vesentlig interessekonflikt mellom landene, en utfordring som er ventet å tilta med økt befolkning og antatt større uforutsigbarhet i vannføringen fra Himalaya. Norge inngikk i 2009 en treårig avtale med Verdensbanken om finansi- ering av SAWI med inntil 18 mill. kroner. Pro- grammet skal bidra til samordnet forvaltning av vannressurser og utarbeidelse av utviklingspro- grammer for vassdragene. I 2010 ferdigstilte pro- sjektteamet en analyse av grunnvannssituasjonen i India og foretok en strategisk gjennomgang av Gangesbassenget. Det er også satt i gang et arbeid med å få utarbeidet en kunnskapsdatabase om vannressurser i Nepal. I 2010 fikk den løpende dialogen med partene for å bygge gjensidig tillitt

og større politisk vilje til samarbeid om vannres- sursforvaltning i regionen høy prioritet.

Klima, miljø og bærekraftig utvikling inkludert forvaltning av naturressurser og ren energi er ett av tre hovedsatsningsområder for samarbeidet med Latin-Amerika. Sentralt i Brasil strategien, ferdigstilt i 2011, står samarbeidet for bevaring av regnskogen i Amazonas. I 2011 fornyet også Norge støtten til Regnskogsfondet om en bære- kraftig utvikling av Amazonas der urfolks rettig- heter ivaretas. I Mellom-Amerika støtter Norge et regionalt landbruks- og miljøprogram gjennom forsknings- og utdanningsinstitusjonen CATIE. En midtveisevaluering fra 2011 viser til at bønder har tatt i bruk effektive og bærekraftige forvalt- ningsordninger, og at programmet er premissle- verandør for nasjonal og regional politikktutfor- ming. Gjennom stipender ved jordbruksuniversi- tetet EARTH til studenter fra fattige familier i Honduras, Nicaragua, Guatemala, Andes-regio- nen og Paraguay, har Norge bidratt til regional kapasitets- og kunnskapsutvikling innen bære- kraftig bruk av naturressurser. Det norske samar- beidet med Haiti omfatter forebygging av naturka- tastrofer, bærekraftig naturressursforvaltning og tilgang til fornybar energi. Norge støtter også et bilateralt prosjekt mellom Haiti og den Domini- kanske Republikk. Gjennom treplanting på gren- seområdet mellom de to land, bidrar prosjektet også til å bedre forholdene mellom befolknings- gruppene i grenseområdet.

Norge støtter tiltak for økt energieffektivise- ring og utviklingen av multilaterale og regionale initiativer for fornybar energi. Sammen med EU og Tyskland har Norge bidratt til opprettelse og utforming av et innovativt fond for fornybar energi og energieffektivisering (GEEREF) i utviklings- land. Norges bidrag er 80 mill., kroner over fire år, i 2010 ble det utbetalt 20 mill. kroner til GEEREF.

REEEP (Renewable Energy and Energy Effici- ency Partnership) er en internasjonal frivillig organisasjon som samarbeider med lokale myn- digheter, næringsliv og banker om å stimulere markeder for fornybar energi og energieffektivis- ering gjennom økte investeringer i energitiltak. Ett av hovedmålene er å bedre tilgangen til bære- kraftig energi i utviklingsland. Norge støtter REEEP med 60 mill. kroner i perioden 2006-12. REEEP har til nå støttet over 150 prosjekter for å bidra til lovgivning, regulering, forretningsmodel- ler og finansieringsinstrumenter som fremmer investeringer i bærekraftig energi i utviklingsland.

Klimatilpasning er et annet satsingsområde for Norge, og det gis støtte til flere tilpassnings- og forebyggingsprosjekter i Afrika og Asia. For

eksempel har ICIMOD et regionalt forsknings-senter i Nepal fått støtte til sitt arbeid med oppbygging av kunnskap og spredning av informasjon om bærekraftig bruk av naturressurser, samt konsekvenser av og tilpasning til klima- og miljøendringer i Himalaya-regionen. ICIMOD fortsetter samarbeidet med Senter for klimaforskning (CICERO) og GRID-Arendal om et program om klimaendringer og tilpasning i Himalaya-regionen — Himalayan Climate Change Adaptation Programme (IHCAP), med fokus på konsekvenser av snøsmelting for vannressurser og matsikkerhet, og gjennomføring av konkrete tilpasningsprosjekter. Et viktig aspekt ved programmet er involvering av kvinner i planlegging og implementering

av prosjektene. Norge vil bidra med totalt 75 mill. kroner til programmet over fem år.

Innkjøp

Utenriksdepartementet ivaretar kravene til miljøhensyn innen handlingsplanens prioriterte produktområder. I øvrig konkurranser vurderes de miljømessige konsekvenser av anskaffelsene og miljøkriterier og krav ivaretas hvor dette er relevant. Utenriktjenesten anvender retningslinjer utarbeidet av Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) ved utforming av miljøkrav og kriterier i offentlige anskaffelser.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2012–2013) om statsbudsjettet for år 2013 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Utenriksdepartementet føres det i Prop. 1 S (2012–2013) statsbudsjettet for budsjettåret 2013 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 100-172, 3100

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	1 821 686 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	12 222 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	156 492 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	907 000	
	71 Diverse tilskudd	24 260 000	
	72 Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	154 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	360 000	2 016 081 000
103	Regjeringens fellesbevilgning for representasjon		
	01 Driftsutgifter	47 503 000	47 503 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	8 981 000	8 981 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten		2 072 565 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	27 363 000	
	70 Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	69 331 000	96 694 000
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner		
	70 Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 249 041 000	1 249 041 000
117	EØS- finansieringsordningene		
	75 EØS-finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	1 028 000 000	
	76 Den norske finansieringsordningen 2009-2014, <i>kan overføres</i>	869 000 000	1 897 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
118	Nordområdetiltak mv.		
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	30 295 000	
	70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	320 324 000	
	71 Støtte til utvikling av samfunn, demokrati og menneskerettigheter mv., <i>kan overføres</i>	58 831 000	
	76 Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	35 022 000	444 472 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		3 687 207 000
	Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		
140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen		
	01 Driftsutgifter	1 172 700 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	21 500 000	1 194 200 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	216 500 000	216 500 000
144	Fredskorpset		
	01 Driftsutgifter	44 200 000	44 200 000
	Sum Programkategori 03.00 Administrasjon av utviklingshjelpen		1 454 900 000
	Programkategori 03.10 Bilateral bistand		
150	Bistand til Afrika		
	78 Regionbevilgning for Afrika, <i>kan overføres</i>	2 158 300 000	2 158 300 000
151	Bistand til Asia		
	72 Bistand til Afghanistan og Pakistan, <i>kan overføres</i>	649 500 000	
	78 Regionbevilgning for Asia, <i>kan overføres</i>	290 000 000	939 500 000
152	Bistand til Midtøsten og Nord-Afrika		
	78 Regionbevilgning for Midtøsten og Nord-Afrika, <i>kan overføres</i>	540 000 000	540 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika		
	78 Regionbevilgning for Latin-Amerika, <i>kan overføres</i>	200 500 000	200 500 000
	Sum Programkategori 03.10 Bilateral bistand		3 838 300 000
	Programkategori 03.20 Globale ordninger		
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling		
	01 Driftsutgifter	33 500 000	
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	1 423 000 000	
	71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid, <i>kan overføres</i>	91 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	72	Demokratistøtte/partier, <i>kan overføres</i>	8 000 000	
	73	Kultur, <i>kan overføres</i>	106 000 000	
	75	Internasjonale organisasjoner og nettverk, <i>kan overføres</i>	182 500 000	
	77	Uttekslingsordninger gjennom Fredskorpset, <i>kan overføres</i>	160 000 000	2 004 000 000
161		Næringsutvikling		
	70	Næringsutvikling, <i>kan overføres</i>	204 000 000	
	75	NORFUND – tapsavsetting	282 500 000	
	95	NORFUND – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	897 500 000	1 384 000 000
162		Overgangsbiand (gap)		
	70	Overgangsbiand (gap), <i>kan overføres</i>	420 000 000	420 000 000
163		Nødhjelp, humanitær biand og menneskerettigheter		
	70	Naturkatastrofer, <i>kan overføres</i>	500 000 000	
	71	Humanitær biand, <i>kan overføres</i>	2 313 600 000	
	72	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	337 100 000	3 150 700 000
164		Fred, forsoning og demokrati		
	70	Fred, forsoning og demokratiltak, <i>kan overføres</i>	648 200 000	
	71	ODA-godkjente land på Balkan, <i>kan overføres</i>	395 000 000	
	72	Utvikling og nedrustning, <i>kan overføres</i>	175 000 000	
	73	Andre ODA-godkjente OSSE-land, <i>kan overføres</i>	340 000 000	1 558 200 000
165		Forskning, kompetanseheving og evaluering		
	01	Driftsutgifter	143 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	45 000 000	
	70	Forskning og høyere utdanning, <i>kan overføres</i>	333 000 000	
	71	Faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	350 000 000	871 000 000
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.		
	01	Driftsutgifter	51 700 000	
	70	Ymse tilskudd, <i>kan overføres</i>	5 042 000	
	71	Internasjonale prosesser og konvensjoner mv., <i>kan overføres</i>	33 000 000	
	72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling, <i>kan overføres</i>	168 400 000	
	73	Klima- og skogsatsingen, <i>kan overføres</i>	2 932 500 000	
	74	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 407 300 000	4 597 942 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
167	Flyktningiltak i Norge, godkjent som utviklingshjelp (ODA)		
	21 Spesielle driftsutgifter	1 270 658 000	1 270 658 000
168	Kvinner og likestilling		
	70 Kvinner og likestilling, <i>kan overføres</i>	307 000 000	307 000 000
169	Globale helse- og vaksineinitiativ		
	70 Vaksine og helse, <i>kan overføres</i>	1 690 000 000	
	71 Andre helse- og aidstiltak, <i>kan overføres</i>	295 000 000	
	72 Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM), <i>kan overføres</i>	450 000 000	2 435 000 000
	Sum Programkategori 03.20 Globale ordninger		17 998 500 000
	Programkategori 03.30 Multilateral bistand		
170	FN-organisasjoner mv.		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	760 000 000	
	71 FNs befolkningsfond (UNFPA)	402 000 000	
	72 FNs barnefond (UNICEF)	1 020 000 000	
	73 Verdens matvareprogram (WFP), <i>kan overføres</i>	170 000 000	
	74 FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	300 000 000	
	75 FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000	
	76 Tilleggsmidler via FN-systemet mv., <i>kan overføres</i>	860 500 000	
	77 FNs aidsprogram (UNAIDS), <i>kan overføres</i>	185 000 000	
	78 Bidrag andre FN-organisasjoner mv., <i>kan overføres</i>	311 000 000	
	79 Ekspertter, juniorekspertter og FNs fredskorps, <i>kan overføres</i>	75 000 000	
	81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning, <i>kan overføres</i>	150 000 000	
	82 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), <i>kan overføres</i>	95 000 000	4 478 500 000
171	Multilaterale finansinstitusjoner		
	70 Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	814 000 000	
	71 Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	772 500 000	
	72 Samfinansiering via finansinstitusjoner, <i>kan overføres</i>	559 500 000	2 146 000 000
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak		
	70 Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging, <i>kan overføres</i>	292 000 000	292 000 000
	Sum Programkategori 03.30 Multilateral bistand		6 916 500 000
	Sum departementets utgifter		35 967 972 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Diverse inntekter			
3100	Utenriksdepartementet		
	01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	14 899 000	
	02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	102 433 000	
	05 Refusjon spesialutsendinger mv.	7 068 000	
	90 Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	318 000	124 718 000
	Sum Diverse inntekter		124 718 000
	Sum departementets inntekter		124 718 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

1. Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 postene 02 og 05
kap. 118 post 71	kap. 3118 post 06
kap. 140 post 01	kap. 3140 post 05
2. overskride bevilgningen under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd mot tilsvarende inntekter under kap. 3166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 01 Salgsinntekter fra salg av bostandseierdommer som er finansiert over bistandsbud-	sjettet, og som ikke er avskrevet i forhold til innlemmelse i husleieordningen. Ubenyttede inntekter fra slikt salg kan tas med ved beregning av overførbart beløp under kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd.

III

Omdisponeringsfullmakt

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan omdisponere inntil 2 mill. kroner per tiltak fra kap. 166 Miljø og bærekraftig utvikling mv., post 70 Ymse tilskudd til øvrige ODA-god-	kjente bevilgninger. Beslutning om bruk av midler utover dette og inntil 6 mill. kroner treffes av Kongen.
--	--

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper	ved evakuering av norske borgere i kriseramete land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.
---	--

V

Agio/Disagio

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning kursgevinst og -tap som følge av justering av midlene ved utenriksstasjonene under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet og kap. 140/3140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen, post 89 Agio/Disagio.

VI

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt fra Norge til tematisk støtte, multi-bi-prosjekter, samarbeidsprosjekter, stat-til-stat-bistand, støtte til internasjonale og lokale ikke-statlige aktører, kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
117		EØS-finansieringsordningene	
	75	EØS-finansieringsordningen 2009-2014	5 237,3 mill. kroner
	76	Den norske finansieringsordningen 2009-2014	4 432,2 mill. kroner
161		Næringsutvikling	
	70	Næringsutvikling	350,0 mill. kroner
165		Forskning, kompetanseheving og evaluering	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	392,0 mil. kroner
166		Miljø og bærekraftig utvikling mv.	
	73	Klima- og skogsatsingen	632,0 mill. kroner

2. tilskudd til utvikling av en vaksine mot pneumokokkbakterien innenfor initiativet Advance Market Commitments for Vaccines (AMC) med inntil USD 57 mill. i perioden 2009-2017 over kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ.
3. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation II (IFFIm II) med inntil 1 500 mill. kroner i perioden 2010-2020 over kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ,
4. samt fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån.
4. tilskudd til den globale vaksinealliansen GAVI med inntil 2 689,9 mill. kroner i perioden 2013-2015 over kap. 169 Globale helse- og vaksineinitiativ.

VIII

Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan gi garantier innenfor en ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar for inntil 50 mill. kroner for å minske norske importørers risiko ved direkte import fra utviklingsland, jf. kap. 161 Næringsutvikling.

IX

Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2013 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en totalramme på inntil 3 000 mill. kroner. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

X

Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten, Den internasjonale havrettsdomstolen, Rwanda-domstolen, Jugoslaviadomstolen og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

XI

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2013 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 Om gjeldslette for utvikling for inntil 500 mill. kroner under Garantiinstituttet for Eksportkredits gamle portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet.

XII

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 gis unntak fra bestemmelsene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, kan foretas i henhold til regelverket til den enkelte organisasjon.
2. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.

XIII

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2013 kan:

1. fravike bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet, Den globale miljøfasiliteten og Felles fond for råvarer, samt ved overføring av midler til Den brasilianske utviklingsbanken vedrørende klima- og skogsatsingen i Brasil.
2. fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 for å inngå avtale med mottakere om raskere trekk på gjeldsbrev enn utbetalingsbehovet tilsier ved kapitalpåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Det asiatiske utviklingsfondet.

XIV

Deltakelse i kapitaløkninger i internasjonale utviklingsbanker og fond

Stortinget samtykker i at:

1. Norge i forbindelse med den femte kapitaløkningen i Den asiatiske utviklingsbanken bidrar med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 11 617 150. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2010 – 2014, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
2. Norge deltar i den sjette generelle kapitaløkningen i Den afrikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen SDR 30 340 000. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2018, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
3. Norge deltar i den niende kapitaløkningen i Den interamerikanske utviklingsbanken med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 2 907 287. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.
4. Norge deltar i den fjerde kapitaløkningen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 20 476 585. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2015, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.
5. I forbindelse med endring av stemmefordelingen i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) foretas det en justering av aksjeandelene til medlemslandene gjennom en selektiv kapitaløkning. Norge deltar i den åttende selektive kapitaløkningen i forbindelse med endring av stemmevekten i Den internasjonale bank for rekonstruksjon og utvikling (IBRD) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av til sammen USD 4 393 527. Innbetalingen foretas i løpet av årene 2011-2014, og belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 70 Verdensbanken.
6. Norge deltar i den 12. kapitalpåfyllingen av Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF) med en andel på 1 500 mill. kroner for perioden 2011–2013, innbetalt i tre like årlige bidrag. Innbetalingene belastes kap. 171 Multilaterale finansinstitusjoner, post 71 Regionale banker og fond.

Vedlegg 1

Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

FNs tusenårserklæring og de åtte tusenårsmålene har preget den internasjonale utviklingsagendaen i over ti år. Med bare tre år igjen til å nå tusenårsmålene, er debatten begynt på alvor om hvordan den internasjonale utviklingsagendaen etter 2015 skal se ut. FNs Generalsekretær har satt ned et høynivåpanel for post-2015 arbeidet som forventes å ha stor innvirkning på utforming av denne agendaen. Tusenårsmålsatsingen preges av at man nå har et betydelig tilfang av kunnskap og erfaringer om hva som bidrar til framgang, og hva som er de største hindringene.

Mens økonomisk vekst kombinert med økt prioritering av de ulike tusenårsmålssektorene i nasjonale budsjetter har bidradd til en positiv utvikling i veldig mange land, er krig og konflikt den viktigste hindringen til at tusenårsmålene kan nås. Ingen sårbare stater har så langt nådd et eneste mål.

Målbarhet og mulighetene til å etterprøve hvorvidt økt innsats faktisk gir resultater er viktig i tusenårsmålsammenheng. For hvert av de åtte tusenårsmålene er det definert én eller flere konkrete målsetninger med hver sine indikatorer, der status i 1990 danner grunnlaget for å måle framgang. Tabell 1 under viser de åtte målene, samt utvalgte målsetninger og status for måloppnåelse for disse. Alle tall er hentet fra *FNs Millenium Development Goals Report for 2012*. For enkelte indikatorer er tilgangen på data ufullstendig. FN arbeider kontinuerlig for å forbedre indikatorene, så vel som datagrunnlaget. Likevel vil det være begrenset hva man kan rapportere av endring fra ett år til det neste, og et flerårig perspektiv legges derfor til grunn.

FNs tusenårsmålsrapport for 2012 viser en god framgang på mange områder. Tre år før forventet er tre viktige 2015-delmål oppnådd innenfor fattigdom, slum og tilgang til rent vann. Samtidig er det klart at de fleste målene ikke vil nås globalt sett. Færre mennesker dør av aids, og det er gjort viktige fremskritt i bekjempelsen av malaria, tuberkulose og meslinger. Tilgang til grunnskoleutdanning har økt raskt, og vi er på god vei til å nå målet for trygt drikkevann. Selv om det er gode utviklingstrekk er det langt igjen. Det antas at i 2015

vil 600 millioner mennesker fremdeles bruke urene drikkevannskilder, nær en milliard mennesker vil leve på mindre enn 1,25 USD per dag, mødre vil fortsatt dø i barsel og barn vil dø av sykdommer som er lett å helbrede med riktig behandling.

Tusenårsmål 1 om å halvere ekstrem fattigdom regnes for nådd, til tross for den globale økonomiske krisen, høye og ustabile matvarepriser og høye energipriser. Fra 1990 til 2005 ble andelen av befolkningen som lever på mindre enn 1,25 dollar redusert fra 46 pst. til 27 pst. Anslag viser at andelen vil reduseres ytterligere, til 15 pst. innen 2015 – hele 8 pst-poeng lavere enn det som var satt som mål. Den betydelige reduksjonen på globalt nivå skjuler imidlertid store regionale forskjeller. En svært positiv utvikling har funnet sted i deler av Sør- og Øst-Asia, der andelen fattige er kraftig redusert. Dette henger i stor grad sammen med den sterke økonomiske veksten i Kina og India, hvor andelen ekstremt fattige anslås å falle til henholdsvis 5 pst. og 24 pst. i 2015. God økonomisk vekst i en rekke afrikanske land kombinert med økt satsing på blant annet sosiale tjenester, gjør at man også her begynner å se en klar nedgang i ekstrem fattigdom, fra 58 pst. i 1990, til anslagsvis 36 pst. i 2015.

Mens trenden er at ekstrem fattigdom går ned, har utviklingen mot en halvering av andelen mennesker som lever under sultegrensen stagnert på rundt 16 pst. de siste ti årene, ned fra 20 pst. i 1990. Andelen underernærte barn under fem år er redusert fra 30 pst. i 1990 til 18 pst i 2010. Høye og ustabile globale matpriser siden 2008 har bidradd til at antall mennesker som lider av sult har økt, fra rundt 850 millioner i 2005-07 til over anslagsvis 950 millioner i 2010-2011. FNs tusenårsmålsrapport 2012 peker på behovet for å forstå sammenhengen mellom redusert fattigdom og sult bedre, et arbeid som er høyt prioritert av FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO).

Et lite diskutert delmål under *tusenårsmål 1 om å utrydde ekstrem fattigdom*, er målet om full sysselsetting og anstendig arbeid for alle. Mens mange utviklingsland har kommet godt ut av den globale økonomiske krisen dersom man ser på

økonomisk vekst, har denne veksten foreløpig ikke hatt en merkbar effekt på sysselsetting. Andelen av befolkningen i utviklingsland som er i arbeid har holdt seg stabil på rundt 63 pst. de siste ti årene. I følge Den internasjonale arbeidslivsorganisasjonen (ILO) har en av fem av verdens arbeidere en inntekt som er lavere enn den globale fattigdomsgrensen på 1,25 dollar om dagen.

Til tross for en positiv utvikling, er *tusenårs-mål 2 om å sikre full grunnskoleutdanning for alle barn* innen 2015 ikke oppnåelig. Antall barn som fikk tilgang til grunnutdanning har økt med over 40 millioner i perioden 1999-2010. 90 pst. av alle barn i utviklingsland går på skole i dag. Afrika Sør for Sahara er det området det skjer mest når det gjelder skoletilgang, med en økning fra 58 pst i 1999 til 76 pst i 2010. Årsaken til at målsettingen ikke er nådd er blant annet at krig og konflikt hindrer skolegang for nær halvparten av de 67 millioner barna som stor uten skoletilbud. Diskriminering av sårbare grupper er også utbredt. Man regner med at opp til 90 pst. av funksjonshemmede barn i utviklingsland ikke går på skole. Likeledes ser man at barn som er ekstremt fattige, bor på landsbygda, er jenter, eller tilhører en språklig eller etnisk minoritet i de fleste land har dårligere tilgang til utdanning enn gjennomsnittet. Det er også store utfordringer knyttet til læring og kvalitet på det skoletilbudet som gis, og det trengs nesten 2 millioner nye lærere innen 2015 dersom man skal kunne nå målet om grunnskoleutdanning for alle.

Målsetting 3 om å Fremme likestilling og styrke kvinners stilling viser en viss fremgang, og spesielt innen utdanning. I utviklingsland er det nå 97 jenter per 100 gutter som går på grunnskolen, opp fra 91 per 100 i 1999. Det observeres også en positiv utvikling for andelen kvinnelige representanter i nasjonalforsamlinger. I utviklingslandene samlet er andelen kvinner i nasjonalforsamlinger steget fra 12 pst. i år 2000 til 18 pst. i 2011. Latin-Amerika og Karibia ligger i tet med 23 pst, etterfulgt av Afrika Sør for Sahara med 20 pst. Finanskrisen har ført til dårligere arbeidsvilkår og inntekt for de fattigste, og kvinner har vært hardt rammet ettersom de ofte har mindre jobbsikkerhet enn menn. Det er fortsatt langt frem til lik deltakelse for kvinner og menn i samfunnslivet, og likestillingsagendaen er under angrep fra flere konservative hold.

Det er en positiv utvikling når det gjelder *tusenårs-mål 4 om å redusere barnedødelighet*, og målsettingen om en 2/3-dels reduksjon kan nås forutsatt en opptrappet innsats på dette området. I utviklingslandene samlet er raten redusert fra 99

til 63 per 1000 levendefødte fra 1990 til 2010. Dette betyr at i gjennomsnitt 12 000 færre barn døde hver dag i 2010 enn i 1990.

Den største fremgangen har kommet i noen av verdens fattigste land: Bangladesh, Eritrea, Laos, Malawi, Mosambik og Nepal, hvor den årlige nedgangen har vært 4,5 pst. eller høyere. Situasjonen forblir spesielt alvorlig i Afrika sør for Sahara, der tallet ennå ligger på hele 129 per 1 000. Med unntak av Afghanistan ligger alle de 31 landene der barnedødeligheten for barn under fem år er over 100 per 1 000 i Afrika sør for Sahara. Fire sykdommer – luftveisinfeksjoner, diaré, malaria og aids – utgjorde 43 pst. av alle dødsfall blant barn under fem år i 2008. Mange av disse kunne vært berget gjennom lavkosttiltak som antibiotika, dehydrering, vaksiner, myggnett og medisiner mot malaria. Omfattende vaksinekampanjer mot meslinger har gitt svært gode resultater. Mens kun 70 pst. av ettåringer fikk vaksine mot meslinger i år 2000, fikk 81 pst. det i 2008.

Målsetning 5 om å bedre gravide og fødende kvinners helse vil ikke nås, men nye beregninger viser at det skjer en betydelig framgang. Mødre-dødeligheten i utviklingsland nesten er halvert, fra 440 i 1990 til 240 dødsfall i 2010 per 100 000 levendefødte. En tredjedel av dødsfall i forbindelse med fødsel skyldes blødninger, og de fleste av disse kunne vært unngått eller behandlet med helsepersonell til stede. Andelen kvinner som hadde kvalifisert helsepersonell til stede ved fødsel, steg fra 53 pst. til 65 pst. i perioden fra 1990 til 2010, med størst fremgang i Nord-Afrika og Sør-øst-Asia. I Øst-Asia har nesten alle (99 pst.) tilgang til dette, mens under halvparten av kvinner i Afrika sør for Sahara har slik tilgang. Det har vært en viss økning i andelen kvinner som bruker prevensjonsmidler, men det er store regionale forskjeller med kun 22 pst. i Afrika sør for Sahara, sammenlignet med 84 pst. i Øst-Asia. Etter en viss reduksjonen i tenåringssvangerskap i perioden 1990 til 2000, har denne trenden blitt svakere på 2000-tallet. Afrika sør for Sahara har de høyeste fødselsratene blant kvinner mellom 15 og 19 år, og det er liten endring å spore de siste 20 årene.

Det er nære koblinger mellom innsatsen for redusert barne- og mødre-dødelighet og innsatsen til *tusenårs-mål 6 for bekjempe hiv/aids, malaria og andre dødelige sykdommer*. Mens antall mennesker som lever med hiv har økt fra åtte til 34 millioner i perioden 1990 til 2010, har det siden 2001 vært en klar nedgang i antall mennesker som blir smittet. Tilgang til behandling har økt raskt siden 2004, og ved utgangen av 2010 hadde over fem millioner mennesker tilgang til antiretroviral behandling,

en økning på nær 2 millioner i forhold til utgangen av 2008. Det er også gjort store framskritt i kampen mot malaria. Globalt ble antallet som dør av malaria redusert med 20 pst. i perioden 2000 til 2009. En av de mest effektive metodene for å unngå smitte er å sove under myggnett, og mellom 2008 og 2010 ble det delt ut eller solgt hele 290 millioner myggnett i Afrika Sør for Sahara. Tilfeller av død som følge av tuberkulose er også på vei ned i alle regioner, som et resultat av bedre behandlingsmuligheter.

Det ligger ikke an til at *tusenårs mål 7 om å sikre en bærekraftig utvikling vil nås*. Avskoging ser ut til å avta noe, men er fortsatt et stort problem. Over det siste tiåret gikk omtrent 13 millioner hektar skog tapt årlig, sammenlignet med 16 millioner hektar årlig på 1990-tallet. Det er i Sør-Amerika og Afrika at skogdekket forsvinner raskest, mens det takket være storskala treplanting i Kina, India og Vietnam har vært en økning i skogdekket på nesten 4 millioner hektar årlig i disse landene. Biodiversitet går tapt med alarmerende hastighet, og 17 000 arter trues av utryddelse. CO₂-utslipp fra utviklingsland har økt fra sju til 16 milliarder metriske tonn i perioden 1990-2008, mens utslipp fra utviklede land har gått noe ned fra 15 til 14 milliarder metriske tonn. Overutnytting av fiskerier er fortsatt et alvorlig problem,

men den globale fangsten har sunket fra 86,3 millioner tonn i 1996, da den var høyest, til 79,5 millioner tonn i 2008. Andelen overbeskattede fiskeslag har de siste 10 årene ligget på rundt 28 pst.

Delmålet under tusenårs mål 7 om å halvere andelen mennesker uten tilgang til trygt drikkevann vil sannsynlig mer enn oppnås innen 2015, og tilsvarende for *delmålet om å redusere andelen av utviklingslandenes urbane befolkning som bor i slum*, som er gått ned fra 46 pst. i 1990 til 33 pst. i 2010. Det absolutte tallet har likevel steget fra 657 millioner til 828 millioner mennesker.

Det åttende tusenårs målet innebærer at det skal tas hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene. Her er det gjort en viss fremgang, med betydelige reduksjoner i toll- og avgifter for eksportvarer til industrialiserte land. De minst utviklede landene kommer likevel dårlig ut når det gjelder andelen av den samlede, tollfrie eksporten til industriland. For utviklingsland som helhet var det en fortsatt økning i bistandsmidler fra 2009 til 2010. Rundt en tredjedel av bistanden går til de minst utviklede landene. Kun fem land, deriblant Norge, ga mer enn 0,7 pst. av BNI i bistand, slik FN anbefaler. Utviklingslandenes gjeldsbyrde målt i andel av eksportinntekt falt betydelig i perioden 2000 til 2008, men har de siste årene økt fra 3 pst. i 2008 til nær 6 pst. i 2009.

Tabell 1.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
<i>Mål 1: Utrydde ekstrem fattigdom og sult</i>	
– Målsetning 1a: Halvere, mellom 1990 og 2015, andelen mennesker med inntekt under én dollar per dag	– Andel av befolkningen som har mindre enn 1,25 dollar å leve av per dag: 1990: 47 pst.; 2008: 24 pst.
– Målsetning 1c: Halvere andelen mennesker som sulter	– Andel av befolkningen som lever under sultegrensen: 1990-92: 20 pst.; 2006-08: 15,5 pst. – Andel barn under fem som er undervektige: 1990: 31 pst.; 2005: 27 pst.; 2010: 18 pst.
<i>Mål 2: Oppnå allmenn grunnskoleutdanning</i>	
– Målsetning 2a: Sikre full grunnskoleutdanning for alle barn, både jenter og gutter	– Andel barn i aldersgruppen som går på skole: 1999: 82 pst.; 2010: 90 pst.
<i>Mål 3: Fremme likestilling og styrke kvinners stilling</i>	
– Målsetning 3a: Fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005, og på alle skoletrinn innen 2015	– Andel jenter i forhold til gutter i grunnskole: 1999: 91 pst.; 2010: 97 pst. I videregående skole: 1999: 88 pst.; 2008: 96 pst. I høyere utdanning: 1999: 83 pst.; 2010: 98 pst. – Andel kvinnelige parlamentarikere i nasjonalforsamlingen: 2000: 12 pst.; 2010: 18 pst.
<i>Mål 4: Redusere dødeligheten blant barn</i>	
– Målsetning 4a: Redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredeler, mellom 1990 og 2015	– Dødelighet blant barn under fem år (per tusen levendefødte): 1990: 97; 2010: 63 – Antall ettåringer vaksinert mot meslinger: 1990: 69 pst.; 2010: 84 pst.
<i>Mål 5: Bedre gravide og fødende kvinners helse</i>	
– Målsetning 5a: Redusere dødeligheten blant gravide og fødende kvinner med tre firedeler	– Dødelighet blant gravide og fødende kvinner (per 100 000 fødsler): 1990: 440; 2010: 240
<i>Mål 6: Bekjempe hiv og aids, malaria og andre sykdommer</i>	
– Målsetning 6a: Ha stanset og begynt å reversere spredningen av HIV og AIDS	– Antall HIV-smittede: 1990: 7,3 millioner; 2010: 34 millioner – Barn som har mistet en eller begge foreldre pga AIDS (hele verden): 1990: 0,9 millioner; 2009: 17,1 millioner
– Målsetning 6b: Tilgang til behandling for HIV/AIDS for alle med behov for det, innen 2010	– Andel HIV-smittede med behov for behandling som mottar retrovirale medisiner: 2004: 6 pst.; 2010: 48 pst.
– Målsetning 6c: Ha stanset og begynt å reversere forekomsten av malaria og andre alvorlige sykdommer innen 2015	– Andel tuberkulosedødsfall (per 100 000 innbyggere, unntatt HIV-smittede): 1990: 37; 2010: 18

Tabell 1.1 Tusenårsmålene og status for måloppnåelse

<i>Mål og utvalgte målsetninger</i>	<i>Utvalgte indikatorer og status for måloppnåelse (utviklingsland)</i>
Mål 7: Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling	
– Målsetning 7a: Innarbeide prinsippene for bærekraftig utvikling i landenes politikk og program mer og reversere tapet av naturressurser	– Landareal dekket av skog globalt: 1990: 31%; 2010: 29 pst. – Utslipp av karbondioksid globalt (tonn): 1990: 21,8 mrd; 2009: 30,1 mrd
– Målsetning 7c: Halvere andelen mennesker uten bærekraftig tilgang til sikkert drikkevann og grunnleggende sanitære forhold	– Andel av befolkningen med bærekraftig tilgang til en forbedret vannkilde: 1990: 72 pst.; 2010: 89 pst. – Andel av befolkningen med tilgang til forbedrede sanitære forhold: 1990: 42 pst.; 2010: 56 pst.
– Målsetning 7d: Oppnå betydelig bedring i leveforholdene for minst 100 millioner mennesker som lever i slumområder (innen 2020)	– Andel av bybefolkningen som lever i slumområder: – 1990: 46 pst.; 2000: 39 pst.; 2010: 33 pst.
Mål 8: Utvikle et globalt partnerskap for utvikling	
– Målsetning 8a: Videreutvikle et åpent, regelbasert og ikke-diskriminerende handelssystem	– Andel av industrilandenes totale import (unntatt våpen) som innføres toll- og avgiftsfritt fra utviklingsland: 1998: 54 pst.; 2006: 80 pst. Fra MUL: 1998: 78 pst.; 2008: 81 pst.
– Målsetning 8b: Ta hensyn til de særlige behovene til de minst utviklede landene	
– Målsetning 8d: Treffe omfattende nasjonale og internasjonale tiltak for å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer for å gjøre gjelden håndterbar på lengre sikt	– Gjeldsbetjeningsrate i prosent av eksport av varer og tjenester: 2000: 13 pst.; 2010: 3,7 pst.
– Målsetning 8f: Gjøre ny teknologi, særlig informasjons- og kommunikasjonsteknologi, tilgjengelig i samarbeid med privat sektor	– Mobilabonnementer per 100 innbyggere: 2011: 68 – Internettbrukere per 100 innbyggere: 2003: 5; 2011: 35.

Kilde: Millennium Development Goal Report 2012.

Kriteriet for ekstrem fattigdom ble i 1990 bestemt til en inntekt under USD 1 med utgangspunkt i prisnivået i 1985. Dette målet har siden blitt jus-

tert. F.o.m. MDG Report 2009 er det andelen som lever på under USD 1,25 om dagen som legges til grunn.

Bilateral bistand i 2011

Kapittel	Post	Land											Afrika totalt
		Tanzania	Mozambik	Uganda	Zambia	Somalia	Malawi	Sør-Sudan	Sudan	Sør-Afrika	Liberia	Andre land/uspesifisert	
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	391 592	349 947	228 594	234 059	47 507	294 512	180 795	54 322	-213	173 700	603 179	2 557 994
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten											36 400	36 400
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Sivilt samfunn	33 121	22 078	68 817	49 148	19 205	40 521	22 399	19 308	15 676	3 911	350 779	644 964
	72 - Demokratistøtte/partier	670						293				304	1 267
	73 - Kultur	3 125	3 441	500			3 734	23	32	1 258		10 397	22 509
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk										3 770	12 578	16 348
	77 - Utravslingsordninger gjennom Fredskorpset	18 059	2 220	11 612	7 185		12 031	1 065	1 814	12 353	369	28 584	95 291
	70 - Næringsutvikling	5 838	1 986	7 885	12 537		1 400	4 035			11 621	49 652	94 955
161 - Næringsutvikling	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	59 995	63 298	59 951	126 901					163 494		137 045	610 682
	70 - Overgangsassistans (GAP)			500		37 697		49 530	17 825			148 408	253 959
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer			177		192 030	-10	2 811	2 037			177 049	374 093
	71 - Humanitær bistand		5 520	16 422		80 597		46 789	147 463		9 645	338 352	644 789
	72 - Menneskerettigheter		-201				-62					1 044	781
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratitiltak	2 987		4 700		37 398		17 600	12 217			47 287	122 189
	72 - Utvikling og nedrustning										95	4 662	4 757
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	2 593	663	5 629	1 410	39	2 167	603	555	1 048	351	6 838	21 895
	70 - Forskning og høyere utdanning	12 666	3 260	10 471	6 465		4 769		14 194	1 578		72 890	126 295
	71 - Faglig samarbeid	88	240	2 609				365	1 995		-9	59 408	64 696
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner				-80							4 058	3 978
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling									4 298		16 238	20 536
	73 - Klima- og skogsatsingen	58 521									4 922	7 527	70 971
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	2 579	16 302	34 756	3 000		10 750	485		2 800		28 309	98 981
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse	49 020	0	0			5 000					50 199	104 219
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Ekspert, juniorekspert og FNs fredskorps	30	2 829	1 438		573	790		2 433			8 459	16 552
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner											6 250	6 250
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansetøtte og kapasitetsbygging											48 804	48 804
51 - Riksrevisjonen	1 - Riksrevisjonen				2 889		2 381					2 079	7 350
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-528		-238		-147	-3 299					-14 016	-18 227
Totalt		640 356	471 582	453 823	443 515	414 897	374 684	326 792	274 197	213 914	196 754	2 242 764	6 053 278

Figur 2.1 Bilateral bistand til største mottakerland i Afrika fordelt på kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Kapittel	Post	Land											Andre land/uspesifisert	Asia totalt	
		Afghanistan	Nepal	Vietnam	Pakistan	India	Sri Lanka	Kina	Myanmar (Burma)	Bangladesh	Indonesia				
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	533 311			30 937									9 340	573 588
	78 - Regionbevilgning for Asia		184 067	12 270	4 000	2 975	40 600	4 800		44 000	11 123	64 889		368 723	
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 - Driftsutgifter				2									2	
	70 - Sivilt samfunn	15 505	35 178	16 036	4 662	14 711	24 534	12 170	5 236	9 649	11 951	61 374		211 005	
	72 - Demokratistøtte/partier											564		564	
	73 - Kultur	5 800	2 962	4 000	9 099	6 886	3 000	5 138		1 027	500	3 155		41 565	
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk							1 215				5 500		6 715	
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset		6 038	2 781	40	2 086	940	2 591	15	2 905	564	9 389		27 349	
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling		4 332	10 796		10 332	13 872	8 657		14 476	3 272	80 558		146 295	
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland			173 226		2 287		-486		3 381		68 907		247 314	
162 - Overgangsbistand (GAP)	70 - Overgangsbistand (GAP)						20 000		40 000					60 000	
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	21 092			42 524		6 000	2 342	5 800	1 520		7 427		86 704	
	71 - Humanitær bistand	96 183		2 473	41 053		15 013	1 113	37 889			27 794		221 518	
	72 - Menneskerettigheter	2 933		6 926	2 000			3 671		597	9 606	1 693		27 425	
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratiltak	46 089	16 773		6 100	770	14 799		22 589		321	32 058		139 500	
	72 - Utvikling og nedrustning	12 000										3 850		15 850	
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land											175 550		175 550	
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 758	2 138	971	645	1 546	440	365	2	141	2 390	3 533		13 931	
	70 - Forskning og høyere utdanning		7 122	997	664	21 968	4 429	26 379		1 851	798	14 015		78 224	
	71 - Faglig samarbeid	37		531		35 379		55 596		7 600	9 289	1 827		110 259	
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling							3 132				951		4 083	
	73 - Klima- og skogsatsingen		3 490								8 950	4 870		17 310	
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter	21 785												21 785	
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	20 000	13 000		12 563	26 570	3 000			8 000	7 435	3 494		94 062	
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse				30 000	37 398								67 398	
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.			10 000										10 000	
	77 - FNs aidsprogram (UNAIDS)					625								625	
	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps	761	772	639		939	4 959					3 229		11 300	
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner											20 000		20 000	
51 - Riksrevisjonen	1 - Riksrevisjonen		1 006									61		1 067	
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer				-294		-2 098					-968		-3 360	
Totalt		777 254	276 878	241 646	183 994	164 472	144 529	131 641	111 532	95 146	66 762	602 496		2 796 350	

Figur 2.2 Bilateral bistand til største mottakerland i Asia etter kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Kapittel	Post	Det palestinske området								
		Libanon	Irak	Jordan	Iran	Jermen	Syria	Andre land/Uspesifisert	Midt-Østen totalt	
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	410 842		7 055	12 580	6 000		998	39 889	477 365
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Sivilt samfunn	34 594	3 066		976		3 139		3 709	45 485
	72 - Demokratistøtte/partier		150							150
	73 - Kultur	12 348	496		85	145		53	430	13 557
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	426								426
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling			280						280
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	2 037								2 037
	71 - Humanitær bistand	137 413	53 155	26 911	1 250	7 000	5 350	5 000	22 000	258 080
	72 - Menneskerettigheter		700	76					10 156	10 933
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratiltak	17 747	7 185	6 000	2 015			500	38 906	72 352
	72 - Utvikling og nedrustning								3 173	3 173
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	1 114								1 114
	70 - Forskning og høyere utdanning	5 006								5 006
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter			76						76
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	6 108	2 000	4 400	896				3 140	16 544
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps	775	1 644	742		2		35	35	3 234
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-1								-1
Totalt		628 409	68 397	45 541	17 802	13 147	8 489	6 586	121 439	909 810

Figur 2.3 Bilateral bistand til Midtøsten etter kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Kapittel	Post	Brasil	Guyana	Haiti	Nicaragua	Colombia	Guatemala	Mexico	Panama	Bolivia	Peru	Andre land/uspesifisert	Latin-Amerika totalt
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	28 986		9 997	48 327		19 873					84 700	191 883
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Sivilt samfunn	11 525		1 731	30 785	10 292	20 380			28 952	15 601	59 068	178 336
	72 - Demokratistøtte/partier				-75							450	375
	73 - Kultur	1 358			1 500		2 500					1 337	6 695
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	2 027		463	3 632	1 287	4 208	277		1 457	386	2 443	16 181
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling				7 282					1 000		2 785	11 067
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	361 490			-1 346		10 410		38 814			91 303	500 671
162 - Overgangsbistand (GAP)	70 - Overgangsbistand (GAP)			65 000									65 000
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer			13 035								10 000	23 035
	71 - Humanitær bistand	184		1 341		37 097						9 137	47 758
	72 - Menneskerettigheter			45		-39		601		-68		2 463	3 002
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratiltak			36 502		19 167	2 000					6 307	63 976
	72 - Utvikling og nedrustning												1 965
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	157		290	303		647			5		945	2 347
	70 - Forskning og høyere utdanning				1 415					114		4 471	6 000
	71 - Faglig samarbeid	863								1 149			2 012
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner											505	505
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling											701	701
	73 - Klima- og skogsatsingen	1 000 000	218 981					45 000			3 500	2 000	1 269 481
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling				10 246		1 954				450	4 800	17 450
170 - FN-organisasjoner mv.	79 - Ekspertes, juniorekspertes og FNs fredskorps			766		875						1 141	2 782
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner			635									635
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging			5 386									5 386
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer					-192							-192
Totalt		1 406 590	218 981	135 189	102 068	68 487	61 973	45 879	38 814	32 609	19 937	286 521	2 417 048

Figur 2.4 Bilateral bistand til største mottakerland i Latin-Amerika etter kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Kapittel	Post	Afrika	Asia	Latin-Amerika	Midt-Østen	Europa	Oseania	Totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	2 557 994						2 557 994
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan		573 588					573 588
	78 - Regionbevilgning for Asia		368 723					368 723
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	36 400			477 365			513 765
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika			191 883				191 883
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 - Driftsutgifter		2					2
	70 - Sivilt samfunn	644 964	211 005	178 336	45 485	760	9 799	1 090 349
	72 - Demokratistøtte/partier	1 267	564	375	150	999		3 355
	73 - Kultur	22 509	41 565	6 695	13 557	303		84 630
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	16 348	6 715	0				23 062
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	95 291	27 349	16 181	426	168		139 414
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	94 955	146 295	11 067	280	1 021		253 617
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	610 682	247 314	500 671		0		1 358 667
162 - Overgangsassistans (GAP)	70 - Overgangsassistans (GAP)	253 959	60 000	65 000				378 959
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	374 093	86 704	23 035	2 037	10 000	2 037	497 906
	71 - Humanitær bistand	644 789	221 518	47 758	258 080	6 817	2 963	1 181 924
	72 - Menneskerettigheter	781	27 425	3 002	10 933	1 705		43 845
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratitiltak	122 189	139 500	63 976	72 352	347		398 363
	71 - ODA-godkjente land på Balkan					457 816		457 816
	72 - Utvikling og nedrustning	4 757	15 850	1 965	3 173			25 745
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land		175 550			184 583		360 134
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	21 895	13 931	2 347	1 114	684		39 971
	70 - Forskning og høyere utdanning	126 295	78 224	6 000	5 006	1 168		216 692
	71 - Faglig samarbeid	64 696	110 259	2 012				176 968
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	3 978		505				4 483
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	20 536	4 083	701				25 320
	73 - Klima- og skogsatsingen	70 971	17 310	1 269 481				1 357 761
167 - Flyktningetiltak i Norge, godkjent som ODA	21 - Spesielle driftsutgifter		21 785		76	5 832		27 693
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	98 981	94 062	17 450	16 544			227 037
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse	104 219	67 398					171 617
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.		10 000					10 000
	77 - FNs aidsprogram (UNAIDS)		625					625
	79 - Ekspert, juniorekspert og FNs fredskorps	16 552	11 300	2 782	3 234		35	33 903
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner	6 250	20 000	635				26 885
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	48 804		5 386				54 190
51 - Riksrevisjonen	1 - Riksrevisjonen	7 350	1 067			662		9 078
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-18 227	-3 360	-192	-1	-387		-22 167
Totalt		6 053 278	2 796 350	2 417 048	909 810	672 477	14 834	12 863 798

Figur 2.5 Bilateral bistand til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Kapittel	Post	Flyktningshjelpen	Norges Røde Kors	Kirkens Nødhjelp	Norsk Folkehjelp	Redd Barna Norge	Digni	Regnskogfondet	Atlas-alliansen	Utviklingsfondet	WWF Norge	Sum andre norske friv. org.	Totalt norske friv. org.
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	66 160		73 337	46 449	13 000	2 500			26 804	9 400	40 870	278 520
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	120		27 000								12 500	39 620
	78 - Regionbevilgning for Asia	-1 677		2 000								100	423
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	20 410			5 000							10 368	35 777
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika			9 997				27 858				927	38 782
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	1 - Driftsutgifter						200					3 880	4 080
	70 - Sivilt samfunn	17 000	63 426	152 127	129 456	113 000	147 109	70 483	78 982	39 775	41 121	405 531	1 258 009
	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	1 400	1 600	1 033	2 300	1 600	924	1 623	681	1 700	554	74 437	87 853
	72 - Demokratistøtte/partier											3 355	3 355
	73 - Kultur			250								14 207	14 457
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset		1 413	8 204						559		37 949	48 125
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling											28 704	28 704
162 - Overgangsbiand (GAP)	70 - Overgangsbiand (GAP)	46 700	700	19 775	4 995	9 606			2 400			57 610	141 786
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	67 651	154 472	26 190	4 000	22 000						13 988	288 300
	71 - Humanitær bistand	279 646	224 580	69 378	141 732	10 147			1 727			82 877	810 087
	72 - Menneskerettigheter			1 003		570						20 862	22 435
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratitiltak	7 989		8 809	13 770	5 864						71 042	107 473
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	-12	-67	1 684	15 788	6 914				2 900		50 027	77 234
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land	20 500	9 400	600						2 067		58 947	91 514
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter			41								11 427	11 468
	70 - Forskning og høyere utdanning											13 400	13 400
	71 - Faglig samarbeid			1 735	2 000					3 782		63 340	70 856
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner			234			59					3 873	4 166
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling								-199	10 053		3 917	13 772
	73 - Klima- og skogsatsingen						15 240		2 000	1 500		1 660	20 400
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling			5 000								615	5 615
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse		300									252	552
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer	-887		-51	-27					-15		-917	-1 897
Totalt		524 998	455 823	408 346	365 462	182 702	150 792	115 204	81 391	73 024	71 377	1 085 747	3 514 865

Figur 3.1 Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner og stiftelser

Kapittel	Post	ICRC - International Committee of the Red Cross	UN Foundation	Conservation Farming Unit (ZAM)	IPPF - International Planned Parenthood Federation	Aga Khan Foundation	Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue	ACTED - Agency for Co-operation And Development	NDI - National Democratic Institute	ICMOD - International Centre for Integrated Mountain Development	IDI - International Development Initiative	Sum andre ikke-norske friv.org.	Ikke-norske friv.org. totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika		78 307				6 300					275 256	359 862
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan				16 955		39 718	3 767				56 917	117 357
	78 - Regionbevilgning for Asia								13 000			87 393	100 393
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten				998							28 081	29 079
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika											82 156	82 156
160 - Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70 - Sivilt samfunn											11 825	11 825
	73 - Kultur				3 000							31 965	34 965
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk			45 500					20 000			71 246	136 746
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset											31 279	31 279
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling											20 945	20 945
	95 - NORFUND - grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland											-10 492	-10 492
162 - Overgangsbistand (GAP)	70 - Overgangsbistand (GAP)						8 200					44 782	52 982
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer				2 000							46 483	48 483
	71 - Humanitær bistand	184 000										125 822	309 822
	72 - Menneskerettigheter											54 618	54 618
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokratiiltak					44 000	675	14 754				241 079	300 508
	71 - ODA-godkjente land på Balkan											63 215	63 215
	72 - Utvikling og nedrustning											15 794	15 794
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land				18 400							27 191	45 591
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter											4 369	4 369
	70 - Forskning og høyere utdanning											19 381	19 381
	71 - Faglig samarbeid		0									30 320	30 320
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner											3 724	3 724
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	8 500						10 000				18 514	37 014
	73 - Klima- og skogsatsingen							3 490	3 723			162 670	169 883
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling			10 000	2 830			5 000				120 009	137 839
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse	148 500										21 653	170 153
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.											2 724	2 724
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansetøtte og kapasitetsbygging								4 539			2 018	6 557
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer				-13		-180					-1 038	-1 231
Totalt		184 000	157 000	78 307	55 500	44 170	44 000	40 393	32 841	31 490	28 262	1 689 899	2 385 862

Figur 4.1 Bistand gjennom ikke-norske frivillige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapittel og post, 2011² (i 1000 kr.)

¹ Internasjonale og lokale NGOer

² Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner

Kapittel	Post	Verdensbankgruppen	UNDP - UN Development Programme	UNICEF - United Nations Children's Fund	AFDB - African Development Bank	GFATM - Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria	UNHCR - UN Office of the High Commissioner for Refugees	GAVI - Global Alliance for Vaccines and Immunisation	UNFPA - UN Population Fund	UNCERF - United Nations Central Emergency Response Fund	WHO - World Health Organization	Sum reservertede multilaterale org.	Multilaterale organisasjoner totalt
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	55 187	159 855	109 666								159 070	505 709
151 - Bistand til Asia	72 - Bistand til Afghanistan og Pakistan	285 000	109 173						21 931			14 113	408 285
	78 - Regionbevilgning for Asia	17 615	46 611	6 512								43 772	114 511
152 - Bistand til Midtøsten	78 - Regionbevilgning for Midtøsten	310 905	38 248	3 992								54 514	407 659
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika		30 623									12 969	42 423
160 - Sivilt samfunn og demokratutvikling	73 - Kultur			205					-1 168			9 000	9 205
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk											1 000	1 000
	77 - Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset											1 020	1 020
161 - Næringsutvikling	70 - Næringsutvikling	7 180										69 093	76 273
162 - Overgangsassistans (GAP)	70 - Overgangsassistans (GAP)	65 000	48 523	28 501			63	2 723				33 367	178 176
163 - Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70 - Naturkatastrofer	6 000	79 000	47 000		50 000				43 700		135 566	361 266
	71 - Humanitær bistand	1 000	192 081	48 944		86 288		2 341	343 600	22 500		268 942	965 696
	72 - Menneskerettigheter			3 860								66 198	70 058
164 - Fred, forsoning og demokrati	70 - Fred, forsoning og demokrattiltak	8 365	69 120	30		500						64 517	142 532
	71 - ODA-godkjente land på Balkan	874	37 485	748								50 032	89 140
	72 - Utvikling og nedrustning		12 000									31 596	43 596
	73 - Andre ODA-godkjente OSSE land		9 050	2 020								89 342	100 411
165 - Forskning, kompetanseheving og evaluering	1 - Driftsutgifter	3 430	3 106	11			2					2 830	9 379
	71 - Faglig samarbeid	10 000	18 626									42 794	71 420
166 - Miljø og bærekraftig utvikling mv.	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	50	677									7 800	8 527
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	14 000	17 000									63 947	94 947
	73 - Klima- og skogsatsingen	563 000	167 250									59 510	789 760
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling		10 725					16 262		185		92 887	120 059
169 - Globale helse- og vaksineinitiativ	70 - Vaksine og helse	131 400		37 100			428 600			102 200		74 200	773 500
	71 - Andre helse- og aidstiltak											102 052	102 052
	72 - Det globale fond for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM)				450 000								450 000
170 - FN-organisjoner mv.	70 - FNs utviklingsprogram (UNDP)		840 000									15 000	855 000
	71 - FNs befolkningsprogram (UNFPA)							347 000					347 000
	72 - FNs barnefond (UNICEF)			1 020 000									1 020 000
	73 - Verdens matvareprogram (WFP)											145 000	145 000
	74 - FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)					290 000							290 000
	75 - FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)											150 000	150 000
	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv.	99 600						20 000		225 600		543 567	888 767
	77 - FNs aidsprogram (UNAIDS)											161 507	161 507
	78 - Bidrag andre FN-organisjoner mv.									17 359		263 376	280 735
	79 - Ekspert, juniorekspert og FNs fredskorps		16 215	2 439		7 531		1 478		1 014		32 751	61 428
	81 - Tilskudd til internasjonal landbruksforskning											120 277	120 277
171 - Multilaterale finansinstitusjoner	70 - Verdensbanken	809 832											809 832
	71 - Regionale banker og fond				534 156							213 184	747 340
	72 - Samfinansiering via finansinstitusjoner	418 351										26 000	444 351
172 - Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak	70 - Gjeldslette, betalingsbalansestøtte og kapasitetsbygging	150 896		48 804								63 743	263 443
530 - Tilbakeføringer	92 - Tilbakeføringer		-3 051	-954			-140	-740				-1 718	-6 603
Totalt		2 858 085	2 001 917	1 310 075	582 960	450 000	434 245	428 600	409 826	387 300	368 859	3 282 817	12 514 684

Figur 5.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Vedlegg 6

Bilateral bistand fordelt på sektorer

DAC Hovedsektor	Brasil	Afghanistan	Tanzania	Det palestinske området	Mozambik	Uganda	Zambia	Somalia	Malawi	Sen-Sudan	Andre land/Uspesifisert	Total bilateral bistand
111 - Education, level unspecified	2 637		1 341	31 385		4 847	437		1 158	864	192 567	235 236
112 - Basic education		9 995	1 665	12 647	3 337	29 433	11 921	31 285	2 523	18 456	885 583	1 006 845
113 - Secondary education				281	4 838	1 383		5 388	661	130	36 408	49 089
114 - Post-secondary education	-56		30 068	2 707	1 150	7 929	5 174		2 528	4 660	169 341	223 501
121 - Health, general		1 880	22 684	32 656	5 884	4 362	4 748	7 063	35 951	10	291 765	407 003
122 - Basic health		9 364	50 461	5 469	1 252	2 375	7 073	2 459	64 941		231 593	374 987
130 - Population policies/programmes and reproductive health		1 222	7 425	3 700	15 476	7 324	2 019	677	34 248		362 106	434 198
140 - Water and sanitation	270	21 702	74	1 214		94	355		282		105 165	129 155
151 - Government and civil society, general	30 720	138 891	50 288	74 416	62 717	96 659	69 044	59 726	46 867	82 923	1 933 466	2 645 716
152 - Conflict prevention and resolution, peace and security	184	40 739	537	21 047	5 520	15 030	428	41 079		39 794	1 130 188	1 294 546
160 - Other social infrastructure and services	2 307	7 350	5 406	30 009	21 124	10 482	3 282		18 009	47 885	319 646	465 499
210 - Transport and storage			18 272								4 946	23 218
220 - Communications			502			403	505				10 847	12 258
230 - Energy generation and supply	361 490	9 087	18 667	13 745	60 779	90 257	98 245			2 897	886 229	1 541 397
240 - Banking and financial services			-2 237		46 664	66 767	34 893		1 970	6 427	609 571	764 056
250 - Business and other services			1 803	572	1 013	828					194 756	198 972
311 - Agriculture	1 034	8 709	20 916	15 000	30 687	5 055	83 369	2 400	143 897		158 655	469 724
312 - Forestry	1 001 400		648		2 850	13 868			7 235		970 001	1 996 002
313 - Fishing	863		1 643		33 366						116 277	152 150
321 - Industry			0			6 997				235	84 517	91 750
322 - Mineral resources/ mining		37	1 781	32	12 304	45 564	511			17 117	164 590	241 937
323 - Construction						336					85	421
331 - Trade policy and regulations and trade-related adjustments							11 700		417		99 856	111 973
332 - Tourism			55 566			103					15 881	71 549
410 - General environmental protection	2 402		76 181		2 106	7 134	19 272		21 998		637 498	766 591
430 - Other multisector	2 470	414 181	15 172	7 490	335	30 375	540		380	18 517	366 436	855 895
510 - General budget support			260 000	308 100	160 000		90 000				54 290	872 390
520 - Developmental food aid / Food security assistance						3 000						3 000
600 - Action relating to debt			-17								130 341	130 324
720 - Emergency Response		91 510		58 599		1 942		264 572	-3 309	46 000	1 307 077	1 766 391
730 - Reconstruction relief and rehabilitation				3 248				248		30 000	116 661	150 156
740 - Disaster prevention and preparedness						746			2 000	3 600	183 801	190 147
930 - Refugees in donor countries		21 785									1 453 318	1 475 103
998 - Unallocated/unspecified	870	800	1 508	6 094	181	530			161	41	357 198	367 383
Totalt	1 406 590	777 254	640 356	628 409	471 582	453 823	443 515	414 897	374 684	326 792	13 580 660	19 518 561

Figur 6.1 Største mottakerland av bilateral bistand fordelt på sektorer, 2011¹ (i 1000 kr.)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Dette skyldes at bistandsstatistikken i større grad baseres på forbruksrapportering fremfor bevilgning.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk; <http://www.norad.no/no/om-bistand/norsk-bistand-i-tall>

Vedlegg 7**Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2011**

Land	2011
Sverige	1,02 %
Norge	1,00 %
Luxembourg	0,99 %
Danmark	0,86 %
Nederland	0,75 %
Storbritannia	0,56 %
Belgia	0,53 %
Finland	0,52 %
Irland	0,52 %
Frankrike	0,46 %
Sveits	0,46 %
Tyskland	0,40 %
Australia	0,35 %
Canada	0,31 %
Portugal	0,29 %
Spania	0,29 %
New Zealand	0,28 %
Østerrike	0,27 %
USA	0,20 %
Italia	0,19 %
Japan	0,18 %
Korea	0,12 %
Hellas	0,11 %
Gjennomsnitt i OECD/DAC	0,31 %

Norad/amor/swen/27.08.2012

<http://stats.oecd.org/index.aspx?datasetcode=ODA%5FDONOR#>

Kilde: OECD/DAC

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS 10/2012

